AGENCIJA
ZA MEDIJE

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2025.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2025.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

AGENCIJA ZA MEDIJE

Zagreb, studeni 2026 .

IMPRESSUM

Nakladnik:
Agencija za medije

Za nakladnika:
Josip Popovac

Urednica:
Iva Zebec

Grafičko oblikovanje:
Duplerica d.o.o.

Tisak:
Znanje d.o.o.

Naklada:
300 primjeraka

Fotografija na naslovnici:
Siniša Nikolić

ISSN 3044-232X (Tisak)

AGENCIJA
ZA MEDIJE

Jagićeva 31
10 000 Zagreb
www.aem.hr

Uvodna riječ

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti pokrenut je 2020. kao poticaj razvitku kvalitetnog novinarstva u uvjetima ubrzanog ritma modernog načina života, razvitka tehnologije i društvenih mreža, a u 2025. godini ostvaren je njegov šesti ciklus. Dezinformacije te razvoj i primjena umjetne inteligencije samo su neki od fenomena modernog doba s kojima smo svakodnevno suočeni. U takvom okruženju kvalitetno novinarstvo i novinarska izvrsnost kao zalog očuvanja standarda i digniteta novinarske profesije nikada nisu bili važniji.

Zbornik koji vam ovom prilikom predstavljamo rezultat je Projekta koji su osmislili i realizirali Vijeće za elektroničke medije i članovi Stručne službe Agencije na temelju bespovratnih sredstava koje je Ministarstvo kulture i medija proslijedilo Agenciji za elektroničke medije u okviru raspodjele prihoda od igara na sreću. Početni iznos bespovratnih sredstava od milijun kuna nakon dvije je godine bio značajno povećan, a za 2025. iznosio je dvjesto tisuća eura.

S obzirom da su sredstva uplaćena sukladno prethodnim Uredbama premašila planirane iznose, Vijeće za elektroničke medije pridodalo je akumulirani iznos od 115.000,00 € u Javni poziv za 2025. godinu. Na njega je bilo prijavljeno ukupno 259 novinarskih projekata od čega 4 projekta iz formalnih razloga nisu bila pravovaljana. Povjerenstvo za ocjenjivanje, nakon razmatranja i bodovanja 255 novinarskih projekata, predložilo je Vijeću za elektroničke medije najbolje ocijenjene projekte, a Vijeće je donijelo Odluku o dodjeli 315.000,00 eura za ukupno 142 projekta. Novinari/novinarke bili su dužni temeljem potpisanog Ugovora objaviti članke najkasnije do 30. studenoga 2025. godine te su bili obvezni nakon zadnjeg objavljenog članka podnijeti narativni izvještaj o objavljenim člancima u elektroničkim publikacijama. Ukupno je ostvareno 140 novinarskih projekata s 989 objavljenih članaka.

Ovim putem želim zahvaliti svim sudionicima Projekta, a posebno članovima Povjerenstva za ocjenjivanje koje su, uz predsjednicu Anitu Malenicu, članicu Vijeća za elektroničke medije, činili ugledni novinari i novinarke Mislav Miholek, Ivana Petrović, Davor Ivanković, Mato Jerkić, Mato Pejić i Gordana Škaljac Narančić.

U Zborniku izabranih radova zastupljen je svaki novinarski projekt jednim člankom, prema izboru autora, u njegovom osnovnom, tekstualnom obliku, a objavljene verzije svih članaka nalaze se javno dostupne na mrežnim stranicama Agencije za medije te im se može pristupiti putem priloženog QR koda.

Vrijednost projekta prepoznalo je i Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije uvrstivši ga u Strategiju sprječavanja korupcije, a za njega su zainteresiranost pokazali i kolege iz međunarodnih regulatornih mreža u kojima djeluje Agencija za medije.

Veliko nam je zadovoljstvo objaviti da je u tijeku, odnosno pred samim završetkom, sedmi ciklus Projekta poticanja novinarske izvrsnosti, na koji se prijavio do sada najveći broj novinara i novinarki, njih čak 291, što jasno ukazuje na izuzetnu važnost i prepoznatljivost ovakvog načina poticanja kvalitetnog novinarstva.

Josip Popovac
Ravnatelj Agencije i
predsjednik Vijeća za medije

Predgovor

Na program Poticanje novinarske izvrsnosti tijekom sedam godina pristiglo je 1500 prijava i ostvareno oko 700 projekata. Objavljeno je gotovo 4800 članaka iz pera 406 novinara i novinarki čije je radove objavilo više od 200 portala.

Značajan broj ostvarenih novinarskih projekta odnosi se na teme položaja žena u društvu i rodne ravnopravnosti. Kada je riječ o broju prijava po spolu, ukupno je osam posto više žena, dok je broj novinara i novinarki čiji su autorski radovi financirani gotovo ujednačen.

U sedam godina provođenja projekta autorice su četiri puta bile na prvom mjestu s najviše osvojenih bodova. Riječ je o serijalima tekstova koje potpisuju novinarke **Anđelka Mustapić, Jelena Jindra, Irena Kustura Rosandić** i **Romana Eibl.**

Ove godine predstavit ćemo i dokumentarne filmove, knjige, monografije i doktorate nastale iz Projekta. Neki od tekstova potaknuli su zakonodavne promjene, a sam projekt dio je Strategije sprječavanja korupcije. Kako nam javljaju kolege, čiji su serijali poduprti u sklopu Projekta, potaknut je niz društvenih aktivnosti na temelju njihovoga rada. Riječ je o knjigama, dokumentarnim filmovima, doktoratima, ali i zakonskim izmjenama. Mi to smatramo dodanom vrijednošću Projekta poticanja novinarske izvrsnosti, jer bit je ovakvih novinarskih uradaka da imaju reperkusije u „stvarnom" životu. Ovo pokazuje da tekstovi nisu sami sebi svrha.

Istaknut ćemo samo neke od njih, iako bismo im mogli posvetiti cijeli jedan Zbornik.

Projekt *Život poslije apokalipse* novinara Deana Trdaka inspirirao je temu manifestacije *Noć knjige* u 2024. godini, dok je novinarka Danijela Stanojević, u suradnji s Pučkom pravobraniteljicom, svojim projektom *Uzdržavanje do smrti* pomogla prilikom zagovaranja zakonskih izmjena na temu ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, ali i pokrenula osobni novinarsko-umjetnički projekt *Starost bez cenzure*.

Autor Zlatko Vidačković svoju je doktorsku disertaciju izradio na temelju svog prvog projekta iz kvalitetnog novinarstva, dok su neki njegovi projekti razrađeni u dijelovima knjiga *Hrvatski film, novinska kritika i društvo u 21. stoljeću, Hrvatski film u 21. stoljeću* te *Hrvatska književnost, film i televizija.* Tijana Vukić je na temelju projekta *Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara* objavila knjigu pod nazivom *Kolokvij o obrazovanju novinara,* što je 2025. dovelo do osnivanja *Centra za održivost obrazovanja novinara (CEON*) pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta Juraja Dobrile u Puli.

Organizirane su tribine vezane uz problematiku glazbene scene u Hrvatskoj, napisane su i neke knjige, primjerice roman za mlade autorice Rozine Kugli *Boje opsesije* koji obrađuju femicid i tamnu stranu ljudske psihe.

Dostojanstvenim izvještavanjem o nevidljivim ljudima od kojih okrećemo glavu, beskućnicima, autorica Bjonda Lučić osvojila je novinarsku nagradu *Svjetionik*, Marija Lovrenc, za promicanje humanističkih vrednota u društvu, nagradu *Nazbilj ljudi* udruge *Baščovjek*, a Saša Vejnović nagradu HND-a *Marija Jurić-Zagorka za internetsko novinarstvo* za serijal priča o Romima koji su, unatoč svim preprekama, uspjeli u životu.

Neki su čitali dok su drugi pisali, a neki su i snimali. Novinarka Dubravka Vukoja svojim je prvim projektom, *Ratne novinarke,* nadahnula snimanje dokumentarnog filma *MOJ GLAS - MOJE ORUŽJE.* Borna Marinić je temama vezanim uz nacionalne manjine nadahnuo snimanje dokumentarne serije *BRANILI SMO DOMOVINU,* a upravo je započelo snimanje dokumentarnog filma o svećenicima u Domovinskom ratu, također proizašlog iz njegovog novinarskog serijala.

Novinarka Romana Eibl, koja je u prvoj godini Projekta poticanja novinarske izvrsnosti osvojila najviše bodova i zauzela prvo mjesto, tematikom vezanom uz posvojenu djecu potaknula je izmjenu Obiteljskog zakona, što je dovelo do rješenja dugogodišnjeg problema vezanog uz OIB posvojene djece. O problemima, pa i zlouporabama

u sustavu za zaštitu djece i obitelji progovorila je novinarka Jelena Jindra u serijalu tekstova *Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece*, pri čemu je otkrila i nejasnoće u stručnom i financijskom poslovanju Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, čija je ravnateljica Gordana Buljan Flander bila glavna zagovarateljica i promotorica neznanstvenog koncepta „otuđenja od roditelja", te je u konačnici ravnateljica dala neopozivu ostavku, a zatim i otkaz u Poliklinici.

Jedna od konstantnih karakteristika novinarskih serijala objavljenih u okviru poticanja kvalitetnog novinarstva, o kojoj autori i autorice izvještavaju, jest izuzetno visoka čitanost njihovih članaka, posebice u odnosu na druge tekstove na danim elektroničkim publikacijama. Primjerice, čitanost serijala novinara Ivice Radoša dosegla je impresivne brojke od preko 110.000 čitatelja. Kada se uzme u obzir činjenica da su mnogi članci preneseni i na drugim portalima, te brojke se još dodatno povećavaju.

Osvještavanje problema mentalnog zdravlja muškaraca, ponovno uvođenje školovanja kalafata - graditelja drvenih brodova, izmjene Zakona o igrama na sreću nakon govora o maloljetnicima i ovisnosti o hazardnim igrama te promjene Kaznenog zakona u području femicida, gostovanja u emisijama na temu Alzheimerove bolesti i skrbi za starije, pisanje diplomskih i znanstvenih radova… sve navedeno i još puno više potaknuo je Projekt poticanja novinarske izvrsnosti.

Novinarstvo je ostvareno kada ne ostaje samo na papiru, ostvareno je onda kad postane podloga za ono veće od same ideje.

Anita Malenica
Članica Vijeća za medije

Što o projektu kažu sudionici?

(dio izjava iz narativnih izvještaja)

Lada Žigo Španić

Program ugovaranja novinarskih radova AEM-a jedan je od najboljih programa s kojim sam se kao samostalna umjetnica susrela. Prijavnice su vrlo jasne, komunikacija zaposlenika AEM-a s autorima je iznimno ljubazna (podsjećaju nas na rokove, objašnjavaju nam što i kako moramo učiniti). Nisam se još susrela s ovakvom brigom za ljude koji su dobili stipendije. (…) Izuzetno je važno nastaviti ovaj program, jer se time podiže svijest o važnim problemima u našem društvu i kulturi, a tako se potiče i na njihovo rješavanje. To je osobito važno za kulturni sektor koji je u medijima prilično podcijenjen.

Tomislav Matijašević

Treba pohvaliti činjenicu da novinari kroz ovaj program sami mogu napisati i realizirati projekt po želji i s vlastitom temom što svakako može pobuditi njihov novinarski i istraživački duh. (…) Također, u vrijeme kada financijski troškovi života rapidno rastu, pohvalno je da postoji program koji daje bespovratna sredstva, a koja itekako mogu olakšati svakodnevicu. To posebno do izražaja dolazi za novinare koji rade u malim redakcijama ili za lokalne portale. (…) Pohvalio bih jezgrovitost i jasnost materijala potrebnih za prijavu, a potom i za ovaj narativni izvještaj. Sve je „crno na bijelo" pa vjerujem da je svakom novinaru jasno što se od njega traži i koje su mu obaveze, a zbog čega i prijavu može napisati smisleno.

Irena Šupuković

Budući da sam zbog naravi svojega posla upoznata s nizom različitih (ne samo novinarskih) programa, projekata i natječaja raznih ustanova, mogu reći da pristup AEM-a predstavlja lijepu rijetkost u tom okružju. Obično se oni koji raspisuju natječaje ne skrbe o tome jesu li prijavitelji dobro razumjeli sve natječajne zahtjeve, hoće li uspjeti ispuniti sve tehničke uvjete i ostvariti svoje projekte, nego je zapravo dojam da katkad čine sve kako bi obeshrabrili prijavitelja i gotovo ga uvjerili da odustane. U tom je smislu pristup AEM-a, napose djelatnika koji su posvećeni provedbi Programa kvalitetnoga novinarstva, izrazito human i trebao bi predstavljati standard u sličnim odnosima.

Dinka Premužić

Aktivnosti su izvršene u potpunosti prema konceptu novinarskog projekta. Svi tekstovi su objavljeni u predviđenom vremenu, neki izvorno dulji od planiranog. (…) Suradnja s press odjelima ministarstava i drugih državnih institucija bila je zadovoljavajuća - svi su se odazvali i pravovremeno odgovorili na upite. lako je anonimnost bila zajamčena, pokazalo se izazovnim pronaći žrtvu nasilja voljnu podijeliti svoju priču s javnošću. Neke organizacije koje vode skloništa za žrtve nasilja savjetuju svojim korisnicima da ne istupaju u javnosti zbog sigurnosnih razloga.

Andrea Falkoni Račić

Jedina poteškoća s kojom sam se susrela bio je pronalazak političara voljnih razgovarati o ovoj temi, neki mi se uopće nisu povratno javili kad su čuli pitanja, što me je pomalo iznenadilo, ali i dovelo u situaciju da sam zbog toga umalo prekoračila zadani rok objave članka. (…) Objavljeni članci su povećali vidljivost žena u lokalnoj politici, pružili relevantne podatke i iskustva iz prve ruke te potaknuli diskusiju medu građanima i samim političarima. Reakcije publike su bile pozitivne - članci su izazvali komentare, dijeljenja i pitanja o rodnoj ravnopravnosti u lokalnoj politici.

Valentina Pavlica

Jedina manja prepreka bila je komunikacija s Ministarstvom znanosti i obrazovanja čije sam odgovore na dostavljeni upitnik čekala nekoliko tjedana. Odgovor koji su mi dostavili bio je napisan u formi od tri rečenice, a izbjegli su odgovoriti na više postavljenih pitanja o ulozi obrazovnog sustava u pomoći djeci koja se suočavaju sa smrću roditelja. (…) Roditelji s kojima sam razgovarala u sklopu rada na projektu rekli su mi da su zahvalni što sam odlučila pisati o toj temi jer smatraju da se o njoj dovoljno ne govori te da o njoj nema dovoljno lako dostupnih informacija koje bi voljeli da su oni mogli pročitati kada su se našli u tako teškoj situaciji sa svojim djetetom. „Ako će sve ovo to sam vam ispričao pomoći barem jednom roditelju da pomogne svome djetetu nositi se s tugom, onda tuga moje obitelji nije bila uzalud", rekao mi je jedan od sugovornika i ta je rečenica sažela svu svrhu ovoga rada.

Bruna Bašić

Najveće teškoće odnosile su se na dostupnost izvora. Na hrvatskom govornom području primjetan je manjak recentnih i detaljnih istraživanja o ovoj temi, što je otežalo oslanjanje na domaće podatke i zahtijevalo širu usporedbu s međunarodnim praksama. (…) Ono što se tijekom objave serijala pokazalo posebno značajnim jest interes i reakcija čitatelja. Mnogi su naglasili koliko im je ova tema važna i koliko je vrijedno što se o njoj govori na jasan, stručan i pristupačan način. (…) Interes javnosti pokazuje da postoji potreba za dugoročnijim medijskim praćenjem i za dodatnim informativnim sadržajima.

Jasmina Jovev

Najveće teškoće bile su i razlog pomicanja razdoblja objave članaka: otežan pristup sugovornicima iz institucija, posebno onima zaduženima za obrazovne politike i programe za mlade, što je usporilo prikupljanje informacija; nedostatak ažurnih statističkih podataka, osobito na razini županije. (…) Dio mladih nije bio voljan davati izjave pod svojim imenom i prezimenom pa na mjestima koristim samo njihova imena. Vjerujem da i kod mladih postoji strah od javnog iznošenja nepopularnih mišljenja i stavova. Unatoč tome, uspjela sam prikupiti reprezentativan uzorak mišljenja i relevantne informacije za sve planirane tekstove.

Josip Šarić

Jedine teškoće su bile spora i teška suradnja s državnim institucijama, posebno Ministarstvom zdravstva te njihovi dvosmisleni odgovori, no na kraju je i to većim dijelom bilo riješeno inzistiranjem na odgovorima, i višekratnim upitima (…) Za cijelo vrijeme trajanja serijala, reakcije publike su bile izrazito pozitivne. Tekstovi feljtona u pravilu su imali veći broj pregleda od prosjeka na portalu Telegram.hr. Na društvenim mrežama portala te mene kao autora i moje supruge novinarke - svoje su priče o iskustvima u sustavu zdravstvene skrbi za žene iznijele desetine žena. Javili su mi se liječnici koji su željeli sudjelovati u razradi ove izuzetno važne teme.

Ivica Radoš

Glavni problem je u činjenici da službe općinskih i gradskih vlasti te službe javnih ustanova (nacionalnih parkova, muzeja, državnih agencija i ministarstava...) ne odgovaraju na novinarske upite u razumnom roku ili uopće ignoriraju pitanja. A njihovi su odgovori nužni kako ne bi došlo do možebitnih tužbi budući da su općine, gradovi i ustanove RH na razne načine vezane za pokretnine i nekretnine bivšeg jugoslavenskog diktatora Tita. Uglavnom, u 11 tekstova, koliko je planirano, pokrio sam najavljenu temu u potpunosti. A kad sam nakon mjesec dana, izvan roka, dobio dodatne podatke Grada Rijeke koji se tiču obnove Titova broda Galeb i specificiranih troškova, objavio sam dodatni tekst u serijalu, izvan rokova, jer su podaci jako zanimljivi.

Jozo Renić

Nije bilo osobitih poteškoća, osim nešto težeg odaziva sugovornika o temi građenja i investiranja stanogradnje. Investitori su se pokazali relativno netransparentnima kada je u pitanju način gradnje i opremanja stanova za bogatije kupce. (…) Suradnja s uredništvom portala bila je izvrsna. Uredništvo je rado prihvatilo i objavljivalo ove teme koje su obogaćivale sadržaj portala. Tekstovi su objavljeni na vidljiv način i u adekvatnoj rubrici. Način vizualizacije članaka prepustio sam uredništvu, a prihvaćena je većina moje opreme (naslovi, podnaslovi, foto...).

Koraljka Djetelić

U razgovoru s tim stanovnicima shvatila sam da se oni boje da se ne zamjere liječnicima ili lokalnim vlastima, te da zbog toga što izgovore ne budu još više uskraćeni u dostupnosti tih usluga. (…) Zanimljivo je pak kako je gradonačelnik Hrvatske Kostajnice otvoreno istakao kako je i to jedan od problema s kojima se i on kao gradonačelnik susreće i pokušava ga riješiti. (…) Iskreno se nadam kako će se ovaj projekt Agencije za elektroničke medije nastaviti kako bih se i sljedeće godine mogla prijaviti na isti, jer i dalje smatram da se o područjima izvan velikih regionalnih središta uopće ne govori, posebice nakon gašenja lokalnih stranica Večernjeg lista i dopisništava HTV-a.

Branimir Fagač

Valjalo je uložiti mnogo truda i „kopanja" po arhivi kako bi se prikupili relevantni i najzanimljiviji podaci o događajima koji su zanimljivi za serijal. Stari raznoliki članci pružili su pregršt raznih događanja kojima je obilovao Zagreb toga vremena. Trebalo je napraviti selekciju materijala i odlučiti se za one dijelove koji bi možda bili najzanimljiviji za serijal u osam nastavaka. Tematika je vrlo opsežna. Bilo je potrebno i prikupiti stare fotografije koje će najbolje ilustrirati događaje koji su se našli u serijalu. Srećom u arhivama postoji mnogo fotografskog materijala.

Maja Milanović

Smatram da prihvatanje pripadnika nacionalnih manjina i njihove različitosti doprinosi jačanju multikulturalnog društva i promicanju suživota među različitim narodima. Na taj način se u društvu osigurava stabilnost i mir, poštivaju se osnovna ljudska prava, ali i doprinosi jačanju socijalne kohezije. (…) Veoma sam zadovoljna idejom o Programu poticanja novinarske izvrsnosti, jer svaka prilika za dodatnim usavršavanjem, radom i sredstvima dobro dođe i bude vjetar u leđa za budući rad i napredak. Što se tiče samog Programa, ne bih ništa mijenjala. Pohvalila bih rad i komunikaciju sa predstavnicima Agencije za elektroničke medije, budući da su nam uvijek bili na raspolaganju, detaljno su objasnili sve postupke i upozoravali na datume i rokove projekta.

Ljubica Jurič

Sve sugovornice su s entuzijazmom prihvatile temu i izrazile zahvalnost što se napokon netko ozbiljno bavi položajem žena u profesijama koje najčešće ostaju nevidljive. Mnoge su rekle da im je drago što „netko razumije ili barem pokušava razumjeti njihovu poziciju", što smatram potvrdom da je tema pogođena i društveno potrebna. (…) Zbog kvalitete sadržaja koji se potiče ovim Programom, vjerujem da bi trebalo povećati fond financiranja, kao i pojedinačne iznose po autoru, kako bi se dodatno motiviralo novinare na produkciju zahtjevnih, istraživačkih i društveno korisnih tema.

Silvija Novak

Radilo se o vrlo osjetljivoj i intimnoj temi koja ulazi u privatnu sferu obitelji, tako da je bilo teško pronaći sugovornike koji bi opisali svoje osobno iskustvo njegovanja nekog člana obitelji. (…) Kad sam počela objavljivati tekstove iz ovog projekta, počeli su se javljati čitatelji sa svojim iskustvima i zapažanjima kako se doista radi o temi o kojoj se premalo govori. Bilo je mnogo iznenađenih da je netko napokon otvorio ovu temu, a mnogi su izrazili olakšanje što napokon znaju da nisu sami. To mi je bio znak da je tema vrlo važna, no premalo zastupljena u medijima i javnosti općenito.

Tea Rožman Svedrović

Uglavnom sam do informacija dolazila bez problema, a iznenadila me povratna informacija velikog dijela turističkih djelatnika da se ovakvom temom nitko nije bavio, iako outdoor doživljava eksponencijalni rast posljednjih godina. Jednako tako, istraživanje je pokazalo da je s porastom outdoor manifestacija na hrvatskim otocima porastao i broj drugih aktivnosti, a lokalno stanovništvo u velikoj je mjeri uključeno u sve segmente.

Tomislav Dasović

Svi moji sugovornici rado su pristali razgovarati sa mnom, čak i sportaši koji su doživjeli obiteljske tragedije, poput brata preminulog nogometaša, smatrajući kako naglašavanje ovog društvenog problema ima jako veliku težinu - kako bi se kontinuirano upozoravalo na važnost pregleda srca. (…) Program ugovaranja novinarskih radova dobro je osmišljen, konzumentima je sasvim jasan, svakako i stimulativan u smislu novinarske kreacije i postizanja najviših standarda novinarske struke.

Vladimir Barišić

Radom sam ispunio sve zadane ciljeve kojem sam postavio u Koncepciji projekta. Tekstovi su izazivali komentare čitatelja na web publikaciji i na društvenim mrežama, a i u usmenim kontaktima sa čitateljima. Mislim da su tekstovi imali važan i veliki odjek u javnosti, a posebice među ciljanom skupinom publike.

Vedran Marjanović

Novinarski rad u cjelini je obavljen prema planu od osam tekstova uz preinake unutar najavljenih tema dijela tekstova u odnosu na prvotni plan. Naime, do preinaka je došlo jer su se tijekom istraživanja iskristalizirale nove teme za koje sam procijenio da su vrijedne zasebnih tekstova.(…) Bespovratna sredstva bila su dostatna za realizaciju rada. Preporuka je jedino da se budžet za financiranje Programa poveća kako bi svi koji apliciraju za novac iz budžeta dobili financiranje. (…) Veći budžet za program put je za njegovo jačanje i veću vidljivost u javnosti.

Anđelka Mustapić

Prezadovoljna sam dodijeljenim sredstvima, i zahvalna, ne samo zbog neočekivano velikog financijskog poticaja nego i zbog toga što prvo mjesto ukazuje da je Povjerenstvo prepoznalo projekt kao temu od nacionalnog značenja. (…)Što se tiče programa poticanja novinarske izvrsnosti, fascinirana sam činjenicom da Agencija za elektroničke medije u takvoj mjeri pomaže realiziranje značajnih autorskih projekata koje se bez te pomoći vjerojatno ne bi moglo realizirati.

Igor Kretonić

Sredstva programa dostatna su za provedbu programa. Mislim da je program odličan te da se treba provoditi na isti način. Odličan je za postizanje raznolikosti te „osvježavanje" medijskog prostora kvalitetnim člancima. Također, financijska potpora odličan je poticaj svakom autoru da uloži još više truda u pisanje članka. (…) Smatram da sam radom u ovom Programu ostvario postavljene ciljeve (…), a poseban razlog koji mi daje za pravo to smatrati je reakcija publike na društvenim mrežama, budući da su svi ovi članci postigli, i još uvijek postižu, izvrsnu čitanost.

Marinko Petković

Planirana sredstva su dostatna. Naravno, lakše bi bilo raditi s više novaca, odnosno sredstava, ali kako je interes za njima jako veliki, tako je kako je. (…) Imam informacije o reakcijama publike, koje su mahom pozitivne, jer se radi o temi bliskoj većem broju čitatelja. Četvrti put sam sudjelovao na ovakvom natječaju, te sam zadovoljan sa njegovom izvedbom. Dobro je bilo što autori imaju slobodu raditi, odnosno pisati, o temama koje ih zanimaju, te dati 'širu sliku' o jednoj temi, odnosno napisati više tekstova o istoj.

Anto Ravlić

Na suradnju s Agencijom imam samo pohvale. Ne samo vezano uz ovaj projekt. (…) Svaki put kad bi bio u kontaktu sa zaposlenicima Agencije samo pohvale, uvijek ljubazni i susretljivi i spremni pomoći. (…) Što se tiče ugovaranja radova, mislim da treba voditi računa da program stigne u male sredine, na male lokalne portale koji su izuzetno čitani u svojim sredinama i prate život.

Mirela Raič

Bespovratna sredstva Programa bila su ključna za kvalitetnu pripremu i realizaciju novinarskih sadržaja. Osim pokrivanja troškova komunikacije, omogućila su i stručnu obradu tekstova od lekture i redakture do završne korekture što je značajno utjecalo na profesionalnu razinu objavljenih radova. lako su sredstva omogućila kvalitetnu provedbu planiranih aktivnosti, dodatna ulaganja u istraživački rad, prikupljanje i provjeru informacija te druge popratne elemente novinarskog procesa pridonijela bi još većoj širini i dubini obrađenih tema.

Paula Bobanović

Imam samo pohvale za uredništvo elektroničke publikacije na kojoj su mi objavljeni tekstovi, kao i za Agenciju za elektroničke medije, jer sam sa svima imala odličnu komunikaciju. Na sve upite dobivala sam promptno odgovore i upute za daljnji rad. Povjerenstvu za ocjenu projekta zahvaljujem što su prepoznali moj projekt vrijednim financiranja.

Gordan Antić

Suradnja s pružateljem i uredništvom elektroničke publikacije „Radio 808" je odlična. Takva je suradnja i s Agencijom za elektroničke medije. Nisam bio u kontaktu s Povjerenstvom za ocjenu projekata, ali nimalo ne sumnjam u stručnost i savjestan rad članica i članova tog Povjerenstva. (…) lako sam se ove godine prvi put prijavio, pratim Program ugovaranja novinarskih radova od početka. Rado čitam Programom financirane tekstove kolegica i kolega. Zbornik radova je za svaku pohvalu!

Aleksandra Erak

Bilježim jako dobru reakciju sugovornika koji su sudjelovali u serijalu i koju su isticali potrebu da se o obrađenim temama javno piše i educira javnost. Dobar status članaka na portalu potvrda je da je bio prisutan i interes publike za teme iz serijala. (…) Prema mojemu mišljenju postignut je cilj da se o određenim temama koje nisu u fokusu dobiju pouzdane informacije od relevantnih sugovornika koje mogu educirati i potaknuti javnost na brigu o zdravlju.

Nenad Bartolčić

Ovu seriju tekstova ne smatram završenim projektom, jer postoje još neke teme koje je potrebno razraditi u budućim tekstovima koje namjeravam objaviti, i na specifičan način prezentirati na stranicama portala Moderna vremena. (…) Mislim da bi bilo korisno, ako se pokaže da su neki novinarski radovi otvorili prostor i za nastavak pisanja o otvorenim temama / problemima, u smislu da je neki npr. serijal tekstova moguće nadograditi s još nekoliko tekstova... da u tom slučaju AEM ima na raspolaganju „bonus" sredstva kojima bi se nekim projektima omogućilo da se razvijaju i dalje.

Martina Bratić

Osim dodatne senzibilizacije javnosti za ove teme, kao i neke nove spoznaje o istima (o čemu sam imala priliku čuti i direktno kroz riječi čitatelja), Projektom se stvorio i trajno dostupan medijski sadržaj koji može biti vrijednom bazom za daljnja istraživanja i buduće projekte koji bi u svojemu fokusu imali glazbene autorice.

Ante Mateša

Reakcije čitatelja bile su vrlo poticajne - sadržaj je potaknuo promišljanje i raspravu, što smatram jasnim pokazateljem da je projekt uspio ispuniti svoju svrhu. (…) Program potiče kvalitetan, istraživački rad i daje autorima mogućnost da dublje obrade relevantne društvene procese. Kao preporuku vidim dodatno jačanje vidljivosti Programa, kako bi objavljeni radovi imali još snažniji doseg te kako bi se podržala veća interakcija s publikom.

Maja Planinić

Tema je izazvala pozitivne reakcije i komentare naših čitatelja, osobito na društvenim mrežama, što potvrđuje da je javnost prepoznala važnost ovakvih sadržaja. Pozitivno su reagirali i ljudi iz okoline kao i sugovornice koje su se javile s pozitivnim dojmovima. (…) Što se tiče Programa ugovaranja novinarskih radova smatram ga izuzetno korisnim jer potiče produkciju društveno relevantnih tema koje inače teško pronalaze prostor u medijima. Suradnja s uredništvom i Agencijom bila je profesionalna i podržavajuća.

Nataša Rožić Mikolašević

Ovo je bio moj prvi projekt koji sam ikada prijavila, tako da me jako veseli činjenica da su svi sugovornici izrazili veliko zadovoljstvo odabirom teme, načinom na koji sam joj pristupila i obradila je, kao i kvalitetom tekstova koje sam isporučila.(…) Mislim da je najveći uspjeh ovog projekta to što sam pozvana predstaviti ga na 30. hrvatskom simpoziju osoba s invaliditetom u Zagrebu, gdje sam u svojoj prezentaciji i govoru jasno naznačila da se radi o projektu realiziranom uz financijsku podršku Agencije za elektroničke medije u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti. (…) Hvala vam na prilici koju ste dali ovom projektu i meni kao novinaru. Ta mi je prilika donijela nova znanja, iskustva i poznanstva iz kojih će sigurno proizaći i nove teme za pisanje.

Lana Ružičić

Smatram da je vrlo važno i nužno nastaviti s Programom ugovaranja novinarskih radova i poticanja novinarske izvrsnosti jer se svake godine „rode" teme koje bi možda bile zapostavljene, a važne su. Dobra je to prilika da se medije potakne na kvalitetnije novinarstvo, a novinare ohrabri da pišu o društveno važnim temama pa da kvalitetni tekstovi (a onda i autori) više dođu do izražaja. (…) U programu sve već funkcionira jako dobro, upute su jasne i na vrijeme i ne treba ništa mijenjati.

Profesionalno novinarstvo ima ulogu obnavljati povjerenje građana u ideju istine kao društvene vrijednosti

(Predstavljanje Zbornika izabranih radova Projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2024., Zagreb, 27. studenoga 2025.)

Poštovane kolegice i kolege, dragi prijatelji novinarstva,

ovogodišnje okupljanje nosi dozu svečanosti i veselja zbog sjajnih doprinosa okupljenih u ovom Zborniku, ali i i laganu sjetu. Kao profesionalci, navikli smo uvijek tražiti smisao, kontekst, simbole, pokušati razumjeti svijet oko sebe i uklopiti ga u širu društvenu priču. A teško je ignorirati činjenicu da upravo u trenutku kada predstavljamo ovaj izrazito važan projekt, svega nekoliko stotina metara od nas stoji naš zagrebački simbol novinarstva, **Vjesnik**, i čeka da bude sravnjen sa zemljom.

Za mnoge kolege, one koji novinarstvo i danas žive, ali i one koji su ga nekada živjeli, a vječno ga vole, požar Vjesnika nije samo propadanje jedne zgrade. On je metafora. On je simbolično zgarište jednog novinarstva kakvo je nekad bilo: sporijeg, strpljivijeg, urednički zahtjevnijeg, ali profesionalno zahvalnijeg. Možda je to stvar romantike, možda samo znak starenja, ali ostaje dojam da je nekada bilo lakše biti novinarom. Ne zato što su uvjeti bili idealni, nego zato što je profesionalni identitet bio jasnije definiran.

U teoriji novinarstva, Mark Deuze uči nas o **„ideologiji novinarstva",** skupu vrijednosti koje našu profesiju drže na okupu: *javni interes, objektivnost, autonomija, služenje zajednici i etička odgovornost.* Upravo te vrijednosti činile su profesionalni „kompas" novinara i kroz njih su generacije profesionalaca razumijevale svoju ulogu, kao psa čuvara demokracije, kao propitkivača onih u centrima moći, kao interpretatora stvarnosti.

Jedina valuta koja je vrijedila bila je: **originalna istraživačka priča**. Uvijek su postojali oni koji bi otišli korak dalje, koji bi potegnuli kilometar više, odradili tri razgovora više, povukli za rukav stručnjake, tražili objašnjenja i nudili kontekst. Najgora noćna mora novinara bila je pojaviti se na jutarnjem kolegiju bez dobre teme. A onaj osjećaj noć prije nego ekskluziva izlazi na naslovnici? Tko to može opisati?! Koji algoritam to može izračunati?

A upravo algoritmi danas određuju puno toga. O sudbini vijesti danas nerijetko ne odlučuje urednik, nego platforma. Ne određuje je profesionalna logika, nego logika informacijske ekonomije, odnosno brzine, angažmana, zadržavanja pažnje čitatelja. Portali su nam često preplavljeni oglasima, prepisanim PR izvješćima, trivijalnim temama...

Manuel Castells davno je zapisao da živimo u **informacijskom kapitalizmu,** u kojem je informacija primarni resurs, a pažnja najvrjednija valuta. U takvom sustavu, novinari se bore za prostor s raznim amaterima koji stvaraju sadržaj upitne kvalitete, influencerima, viralnim videima i platformama koje nisu stvorene da podrže profesionalno novinarstvo, nego da na što dulje vrijeme privuku našu pažnju.

U takvom društvu, informacije više nemaju jednaku težinu kao nekada, jer emocionalna uvjerljivost postaje važnija od činjenice. Istinitost se ne mjeri provjerom, nego privlačnošću narativa, često stvorenog daleko od novinskih redakcija. Ne mjeri se argumentima, nego brojem dijeljenja.To je svijet u kojemu se profesionalno novinarstvo svakodnevno natječe s viralnim videima, s poluinformacijama, sa sadržajem koji je kreiran da zabavi, ne da informira. Svijet u kojem je laž postala komunikacijska strategija.

Danas, u tim uvjetima rada i stvaranja priča, profesionalno novinarstvo dobiva novu, još važniju ulogu: **ne samo prenositi informacije, nego obnavljati povjerenje građana u ideju istine kao društvene vrijednosti.** Uvijek kad govorimo o profesionalnim normama, govorimo zapravo i o **odgovornosti** novinara: o potrebi da u moru emocionalno zavodljivih, ali netočnih sadržaja ponude ono što platforme ne mogu - kontekst, provjeru, interpretaciju i značenje.

U ovu već složenu sliku svijeta kojeg živimo ulazi i umjetna inteligencija, kao novo poglavlje u transformaciji profesije. Umjetna inteligencija može biti alat, ali može postati i prijetnja, ovisno o tome tko je i kako koristi i s kojim ciljem. Može ubrzati rutinske poslove, pomoći u pretraživanju arhiva, transkripciji, analizi podataka. Može dati prostor novinarima da više vremena posvete onome što umjetna inteligencija nikada neće moći zamijeniti: kritičkom promišljanju, interpretaciji, kreativnosti, ljudskom kontaktu i onom starom dobrom osjećaju za priču.

Umjetna inteligencija može izbrisati ono najljudskije u novinarstvu, **autorstvo i stil**. Nekada nismo morali pročitati potpis ispod članka da bismo znali tko ga je napisao. Stil je bio potpis, ritam rečenice otkrio bi nam identitet, a struktura priče nekad čak i karakter autora. Kasnije bi se u redakcijama o temama raspravljalo, argumentiralo, nekad i svađalo. Razmjenjivale su se ideje, dijelili brojevi telefona i proklinjali sugovornici koji su odbijali dati ključne odgovore. Proizvod su bili tekstovi i prilozi kojima su se novinari ponosili i na kojima su im kolege čestitale. Danas postoji realna opasnost da se izgubi ta autorska prepoznatljivost, da se kreativni rukopis zamijeni generičkim, algoritamski uglađenim tekstovima koji zvuče kao da su svi isti.

Kvalitetno novinarstvo postaje važnije nego ikada.

Osim načina na koji novinari rade svoj posao, promijenio se i način na koji obrazujemo mlade novinare. Studije novinarstva transformiramo u forme prihvatljivije tržištu, pokušavajući ih odgajati da se drže profesionalnih novinarskih normi, ali opet da budu bolno svjesni zahtjeva tržišta. Danas novinari moraju znati napisati tekst, snimiti prilog, urediti ga, pripremiti ga za objavu na društvenim mrežama. Zatim, trebaju ga malo ispromovirati na svojim privatnim profilima i tijekom cijelog životnog ciklusa te vijesti pratiti *likove*, *shareove*, komentare, uključiti se u komunikaciju s čitateljima, pa malo baciti pogled na analitiku – na to koliko se neka vijest čita, koliko se dugo čitatelji zadržavaju na stranici...

Originalne novinarske priče danas na društvenim medijima, na koje se preselilo i suvremeno novinarstvo, stoje paralelno s dezinformacijama, guraju se s amaterskim sadržajem, natječu se protiv algoritama koji favoriziraju sve osim profesionalnosti. Kvalitetan sadržaj mora se probijati kroz gustu šumu svega što je glasnije, atraktivnije, jednostavnije.

Već desetljećima govorimo o krizi novinarstva, o umiranju tiska, o propadanju tradicionalnih medija. Kao da svake godine neka nova opasnost prijeti urušiti vrijednosti koje profesionalci ljubomorno čuvaju.

No u toj priči postoji i jedna odgovornost o kojoj često zaboravljamo govoriti, a trebali bismo, a to je **mentoriranje mladih novinara**. Mladih ljudi koji, unatoč tržišnim pritiscima, unatoč atraktivnijim zanimanjima, unatoč ideji brze zarade, i dalje biraju biti novinarima. Mladih ljudi koji dolaze u redakcije s pitanjima, s nepravdama koje ih bole, s uvjerenjem da novinarstvo može mijenjati svijet. Novinari su odgovorni prenijeti im znanje, vještine, s njima podijeliti savjete i ostaviti im da čuvaju profesiju.

Zato me posebno veseli što u ovom Zborniku, uz radove etabliranih istraživačkih novinara, stoje i imena mladih kolega, entuzijasta, lokalnih novinara. Jer nijedna tema nije premala, i nijedna dobra priča ne zaslužuje ostati neispričana.

Ovaj Zbornik upravo je dokaz vrijednosti koje čine novinarstvo. On je dokaz da i dalje ima ljudi koji utjelovljuju one ideale novinarstva, koji su na čast profesiji - i mladi početnici i iskusni, i oni koji su po redakcijama, i oni koji sada, zahvaljujući ovom projektu, ponovno dobivaju prostor za teme koje možda nigdje ne bi našle mjesto, koje, iako ih prepoznajemo upravo zbog njihove vrijednosti i vrsnosti, algoritam ne bi prepoznao.

Ne mogu ovdje, a da ne parafraziram **Bukowskog** (iako se on obraćao piscima, ali zapravo je govorio svima nama koji nešto pišemo), pa reći: **Dok postoji ona sila koja te gura da pitaš, da istražiš, da napišeš, ako bi te šutnja dovela do ludila, a ono *unutarnje sunce još uvijek prži utrobu* - onda si novinar.** Onaj kojem je stalo.

Zato, iako ovih dana gledamo prema Vjesniku sa sjetom, ne trebamo gledati prema novinarstvu s porazom. Kao simbol novinarstva, kao ideja, kao ozbiljnost, kao urednička strogoća i profesionalni ponos, ogleda se upravo kroz radove autora koje danas predstavljamo. U ovom se Zborniku vidi da im je stalo. Itekako.

doc. dr. sc. Tamara Kunić

Samo su Tita i Radića Zagrepčani otpratili na vječni počinak u većem broju od njega, a sin mu je također pilot stradao na Bleiburgu. Svugdje i uvijek u prvom redu, s rukoljubom i pljeskom oduševljenja

IME ZA VJEČNOST, NO SVAKO MALO MORAMO GA VADITI IZ ZABORAVA i zbog dr. sc. Jure Radića, a i Željka Keruma koji su se pokušali domoći imetka - srušio je Vlaj čak i dimnjak tvornice na kojem je ponosito stajalo desetljećima ime PENKALA!

Što god je Slavoljub Eduard Penkala zaradio, ulagao je u svoje nove izume, trgovci i partneri su ga iskorištavali i dao im je na to pravo, no naravno, vodeći računa da zbog toga ne zakida obitelj.

> *Njegovu su tvornicu 1947. preimenovali u Tvornicu trikotaže Nada Dimić, u čast partizanske heroine.*

Ovog genijalca prerijetko se sjetimo, a pretvorio je Zagreb iz austrougarske vukojebine u respektabilno industrijsko, kulturno i društveno središte.

Bio je iznimno tih, skroman i uljudan čovjek, nizak, s „crnim, gustim brkom, uvijek sa šeširom na glavi i štapom u ruci. Gablecovao je u Lovačkom rogu jetrice s kriglom Zagrebačke pive, popio „kapuciner“ u obližnjoj, tada i najljepšoj, zagrebačkoj kavani Corso...

1. Anđelka Mustapić

Novinarski projekt:
PENKALA: od genijalnog izumitelja i kulturne baštine do zaborava

Elektronička publikacija:
Start news

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2025.

Novohrvatski bogataši, među njima i **dr. sc. Jure Radić**, i **Željko Kerum**, koji je s bagerima ušao u tvornicu i srušio povijesni dimnjak iz 1922. na kojem je pisalo Penkalino ime. Postoji dostojanstvo jednog naroda, kulturni identitet, postoji ponos koji se ne može prodavati. Civilizirano društvo to ne smije dozvoliti, jer ako ostane bez svoje povijesti, onda će biti – kao da nije ni postojalo!

Ulazeći početkom 1900. iz Zagrebačkog kolodvora u Grad, vizura koju su ugledali mladi bračni par, **Emilija i Eduard Penkala**, bila je impresivna, kao što je i danas.

I to usprkos debelim slojevima čađi nataložene na proteklo vrijeme, što je, čak doslovno, karakteristično i za njihove živote. Došli su s privatnim ljudskim ambicijama, da ostvare sretan život i svoje potomstvo. I uspjeli su. I ne samo kao ljudi, znalci, genijalci..., već i kao roditelji trojice sinova: **Eduarda, Ivana i Krunoslava te kćerke Thee**.

Prvorođenac je postao ugledni nizozemski novinar, gdje je i sahranjen, srednji sin Ivan nastavio je tamo gdje mu je otac stao, postao je pilot i u Drugom svjetskom ratu nastradao na Bleiburgu...

..., a tijekom njegovog kratkog života prijatelji su ga zafrkavali da je sin „oca aviona“, najmlađi Krunoslav „potegao“ je, čini se, najviše očevih izumiteljskih darova kao građevinski konstruktor, a kćer Thea se nakon završene, tada uobičajene „ženske škole“ za dobre domaćice-gospođe, i nakon propalog braka u Rijeci, po drugi put udala u Münchenu, gdje je i sahranjena.

> *Njezin unuk, jedini Penkalin izravni rod, živi i danas u tom gradu kao arhitekt, živo se sjeća bake, ali o slavnom pradjedi vrlo malo zna.*

Društveni status violinistice Emilije i ing. organske kemije Eduarda Penkale, kasnije samonazvanog Slavoljub, bio je na vrhu tadanjih pozicija: svugdje i uvijek u prvom redu, s rukoljubom i pljeskom oduševljenja. Sugrađani su bili svjesni Penkalinog značenja, i preponosni na njegovu „ulogu“ izumitelja svjetskog značenja, suvlasnika Tvornice Penkala, u kojoj je radilo 800 zadovoljnih radnika, slične tvornice u Berlinu u kojoj je radilo 300 radnika, lepoglavskog pogona za izradu drvene galanterije, tj. upijača za tintu, ravnala, kutija za pakiranje penkala...

USKOK u Penkalinoj unosnoj tvornici

Kemijski pogon Elevator, koji je Penkala otvorio sa suprugom Emilijom 1916. u nekadašnjoj Tvornici Badel, u kojoj je nota bene danas smješten USKOK, bio je financijski, možda, najisplativiji za obitelj, koja je živjela malo raskošnije od uobičajenog svijeta. Isprva, u građanskom stanu na današnjem Trgu kralja Tomislava 17, a kasnije u vili na Jelenovac 16, od koje više ne postoje ni temelji. Sve u svemu, materijalne prilike obitelji Penkala bile su ispod svih zamislivih kriterija, s obzirom na prihode koje su ostvarivale tvornice, čiji je bio suvlasnik i koje su proizvodile jedino njegove patente, odnosno izume.

Prvo, ugovor koji je potpisao s braćom Moster bio je vrlo nepovoljan za njega, jer su braća Moster, trgovci, ulagali u gradnju objekata u kojima se proizvodilo ono što je Penkala „smislio“ i, drugo, što god je Penkala zaradio, ulagao je u svoje nove izume, naravno, vodeći računa da zbog toga ne zakida obitelj. Inače, bio je iznimno tih, skroman i uljudan čovjek, nizak, s „crnim, gustim brkom, uvijek sa šeširom na glavi i štapom u ruci. Gablecovao je u Lovačkom rogu jetrice s kriglom Zagrebačke pive, popio „kapuciner“ u obližnjoj, tada i najljepšoj, zagrebačkoj kavani Corso... Prijepodne mu je bilo rezervirano za tvornicu i tzv. obični svijet, a društvena događanja za druženja s uglednim intelektualcima, kojima je po svom svestranom obrazovanju pripadao, umjetnicima, gradonačelnicima, liječnicima...

Kao tvorac penkale ostavio svoje ime za vječnost.

Sve do anonse koju je Emilija objavila u Obzoru kojom saopćava javnosti „prežalosnu vijest da je dne 5. veljače 1922. u 8 1/2 nakon kratke bolesti primivši sv. otajstva u 50-oj godini života svoga blago u Gospodinu preminuo gospodin Eduard Penkala, ing. kemije i financijski tehnički nadzornik...“

Eduard Slavoljub Penkala umro je u zagrebačkoj Traumatološkoj bolnici od posljedica upale pluća, koju je dobio na službenom putu u Apatinu, gdje je pregledavao tadanju pivovaru. No ako je „Sunce slava mrtvih“, kako je tvrdio veliki Balzac, Penkalu će obasjavati dovijeka. Jer je po sudu Izidora Kršnjavija, koji je 7. veljače održao na Mirogoju posmrtni govor pred 10.000 istinski ožalošćenih Zagrepčana, svjesnih što je pokojni Penkala sve dao Zagrebu i koliko je zadužio svijet te da je, kako je to naglasio Kršnjavi, „kao tvorac penkale ostavio svoje ime za vječnost“.

Penkalino ime i danas je poznato diljem svijeta...

..., ali uglavnom zbog izuma koji predstavlja hrvatsku i svjetsku kulturnu baštinu. Ali da ono podrazumijeva 80-ak patenata, konkretno proizvedenih, i barem pet svjetskih, koji se i danas proizvode u golemim svjetskim industrijama, prije svega, mehaničke olovke, koja pred-

stavlja sami početak modernog pisaćeg pribora, da je idejni i financijski suvlasnik prve svjetske i najveće industrije pisaćeg pribora..., gotovo je nepoznata činjenica. Likvidirana je 1947. i preimenovana u **Tvornicu trikotaže Nada Dimić**, u čast partizanske heroine.

Danas popularno zvana Tvornica Penkala predstavlja ruglo u središtu hrvatske metropole. Pretposljednji put kada smo je vidjeli iznutra, za vrijeme socijalističkog direktora, bila je sva u koži, od tapeciranih vrata, kožnih podložaka na stolovima do raznih fotelja...

Direktor je, naravno, na račun tvornice, imao kod kuće kuharicu, guvernantu i vrtlaricu... Posljednji put smo je snimili TV-kamerom, svu zaraslu u korov i krcatu otpadom koji su u njoj odlagali okolni stanovnici, a neki ga čak i dovozili, kao da je to javno smetlište.

U Hrvatskoj državi tvornica je prepuštena organiziranom devastiranju, kako bi joj se umanjila vrijednost, pa je postala i prenoćište i sklonište beskućnika. Trgovali su s njom („ispod stola“, op. A.M.) i preprodavali je razni poznati novohrvatski bogataši, među njima i **dr. sc. Jure Radić, i Željko Kerum**, koji je s bagerima ušao u tvornicu i srušio povijesni dimnjak iz 1922. na kojem je pisalo Penkalino ime.

Danas je novi vlasnik prodaje za pet milijuna eura, a grad i država šute, iako bi, pravno, morali zaštititi svoj prvorazredni kulturni i industrijski spomenik kulture.

Postoji dostojanstvo jednog naroda, kulturni identitet, postoji ponos koji se ne može prodavati. Civilizirano društvo to ne smije dozvoliti, jer ako ostane bez svoje povijesti, onda će biti – kao da nije ni postojalo!

https://www.startnews.hr/style/samo-su-tita-i-radica-zagrepcani-otprtili-na-vjevni-pocinak-od-njega-a-sin-mu-je-takoder-pilot-stradao-na-bleiburgu-svugdje-i-uvijek-u-prvom-redu-s-rukoljubom-i-pljeskom-odusevljenja/

DOSJE

Mala zemlja za velike prijevare: Kako ukrasti europski novac? (Dio 6): Kako se krade u drugim zemljama?

Europski fondovi, odnosno financiranje putem bespovratnih sredstava Europske unije sigurno su jedan od najvrijednijih i najkorisnijih pogodnosti koje zemljama članicama i njezinim stanovnicima pruža članstvo u Uniji. Kao i u svemu, nije trebalo dugo čekati da osim prijavitelja s poštenim namjerama, svoju priliku pokušavaju dobiti i razni prevaranti. S godinama provedbe različitih natječaja udio prijevara dosegnuo je ogromne brojke: u službenim podacima EPPO-a za 2023. godinu navedeno je da se na razini cijele Europske unije vodilo ukupno 1927 istraga vezanih uz sumnje za prijevare s europskim fondovima s ukupnom štetom, ili točnije rečeno - ukradenim novcem u visini od čak 19,2 milijarde eura. Podaci za 2024. godinu još su gori: vodilo se 2666 istraga, što je porast od čak 38 posto u odnosu na 2023. godinu, a ukupna šteta procjenila se na gotovo 25 milijardi eura.

Među tisućama slučajeva prijevara može se naći raznih primjera kreativnosti i maštovitosti europskih kriminalnih umova, no mnogi slučajevi zvuče toliko bizarno da je pravo pitanje, doduše neugodno za europske kontrolore projekata, kako su neki bizarni, pa čak i smiješni pokušaji prijevare uspjeli proći sve kontrole i doći do posljednje etape - isplate novca? Pritom je zanimljivo da brojni slučajevi prijevara demantiraju čestu tezu da su prijevarama više skloni stanovnici novijih članica Europske unije, pogotovo zemlje istočne Europe: besramnih prevaranata našlo se i u uređenim, 'štreberskim' zemaljama starog kontinenta poput Danske, Njemačke ili Belgije, pa postaje očito da kriminalna pohlepa ipak nema svoje državljanstvo.

Pa, krenimo s opisom najbizarnijih, najšašavijih i najbeskrupuloznijih prijevara s europskim fondovima:

Danska - skijalište na ravnom otoku bez snijega

Godine 2006. danski poduzetnik Ole Harild dobio je 100.000 eura iz EU fondova za ruralni razvoj kako

2. Plamenko Cvitić

Novinarski projekt:
Mala zemlja za velike prijevare: Kako ukrasti europski novac?

Elektronička publikacija:
Stratego

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. studenoga 2025.

bi izgradio skijalište na otoku Bornholm u Baltičkom moru - području poznatom po blagim zimama i gotovo potpunom odsustvu snijega. Harild je kupio stroj za proizvodnju umjetnog snijega, 80 pari skija i opremu za iznajmljivanje, no staza je bila otvorena samo jedan i pol dan tijekom cijele zime. Unatoč očitom neskladu između projekta i lokalnih klimatskih uvjeta, EU eksperti odobrili su financiranje, argumentirajući to potrebom za razvojem ruralnih aktivnosti za mlade. Danska ministrica poljoprivrede kasnije je priznala da su kriteriji za dodjelu sredstava bili „previše labavi", a sam poduzetnik Harild javno je tvrdio da njegov projekt nije bio pokušaj prijevare, tvrdio je da je samo poželio da može skijati u blizini mjesta gdje živi te da je cijeli projekt prijavio za financiranje iz šale, pretpostavljajući da nema šanse da bude odobren.

Umjesto solarnih panela, zubar kupio skupocjeni Ferrari

Početkom 2009. godine u europske je medije stigla vijest o stomatologu iz talijanske Cosenze, koji je koristio sredstva EU-a za kupnju žute Ferrari Testarosse, koja se prodaje po cijeni oko 200.000 eura, potom i Formule 1, zajedno s 55 drugih luksuznih automobila koje je skladištio u skladištima. Sve to kupio je sredstvima Europske unije izmišljajući projekt sa solarnim panelima koji nikada nije ugledao svjetlo dana. Kasnije se čak ispostavilo da je taj zubar zapravo bio dio veće sheme prijevare koja je uključivala zapanjujućih 80 milijuna eura, u kojoj su četiri poslovna subjekta tijekom četverogodišnjeg razdoblja preuzela sredstva za kupnju luksuznih predmeta poput automobila, motocikala i jahti.

Političar koji je uzgajao dudove svilce

Filippo Bubbico, predsjednik regije Basilicata u Italiji i senator Socijaldemokratske stranke, svojedobno je primio 10.329 eura sredstava EU-a za uzgoj dudovog svilca. Bubbico je djelovao pod lažnim imenom Bibbibo kad je bio predsjednik konzorcija „Seta Italia", a kao Bobbidi kada je djelovao u ime regionalnog konzorcija „Seta Basilicata". Oba konzorcija upravljala su sredstvima EU-a za program „Razvoj uzgoja dudovog svilca", ali u okviru projekta zapravo nikad nije proizvedena niti jedna nit svile. Kao predsjednik regije, Bubbico je pronevjerio još novca Europske unije dodjeljujući ih raznim svojim rođacima. Tako je 300.000 eura završilo u džepu stanovitog Rocca Luigija Bubbica i Bubbicovog tasta Antonija Clementea.

Belgijski grad - preteča Gabrijele Žalac

Ako ste mislili da se bivša ministrica Gabrijela Žalac prva dosjetila jesti i piti na račun europskih građana, belgijski slučaj iz 2007. godine to opovrgava: tada je otkriveno da su gradske vlasti belgijskog grada Charleroi formirale tajni račun na koji su od dobivenih sredstava EU za projekte prebacili čak 12 milijuna aura, a račun je korišten za financiranje niza službenih putovanja i večera. Primjerice, delegacija članova vladajuće Socijalističke stranke iskoristila je dio novca za odlazak u Bjelorusiju na lov. Kasnije se otkrila još jedna bizarnost vezana uz lov u Bjelorusiji: kao da im novac EU nije bio dovoljan, politička stranka je za isti događaj još ilegalno primila gotovinski dar od 3000 američkih dolara od - bjeloruske ambasade. U drugoj prilici, s tajnog računa je svojedobno plaćena svečana večera za članove Socijalističke stranke kako bi proslavili pobjedu na izborima 2000. godine. Račun za večeru - koji je iznosio 3.200 eura - bio je u ekskluzivnom restoranu „Chez Edgard et Madeleine".

Sindikalisti ukrali novac namijenjen invalidima i nezaposlenima

Talijanski sindikati u Abruzzu, Ial-Cisl Abruzza i Molisea, sustavno su od 2000. do 2006. godine prisvajali novac EU-a namijenjen za radnu obuku invalida i nezaposlenih. U svom prijavljenom projektu sindikati su najavili da će provesti oko 300 različitih programa obuke, ali u stvarnosti su programi prekinuti već na početku ili nikada nisu bili plaćeni. Svaki lažni tečaj obuke u dokumentaciji je stajao između 60-70.000 eura, a novac bi zapravo završio kod nekoliko pojedinaca u sindikatima. Guardia di Finanza, talijanska agencija za financijsku zaštitu koja je istraživala slučaj, ustanovila je da ukradeni novac nije bio korišten samo za financiranje osobnih kupnji automobila i odmora, već i za financiranje političkih kampanja na lokalnoj i nacionalnoj razini, pa čak i sportskih udruga.

Političareva žena 'muljala' sa satovima jahanja za invalide

A da prevaranti nemaju obzira čak ni prema invalidnim osobama pokazuje i slučaj Talijanke Laure Ferrari Giorgetti. Osim što je supruga desničarskog političara Giancarla Giorgettija, bila je i vlasnica dobrotvorne škole jahanja. Putem regije Lombardija prijavila je projekt i dobila sredstva Europske unije u iznosu od 400.000 eura za satove jahanja za invalidne osobe. Međutim, europski istražitelji otkrili su da je ugledna gospođa u svojim izvješćima višestruko 'napuhala' broj sudionika tečajeva te da je zajedno s dvoje kolega sustavno krivotvorila potpise nepostojećih sudionika tečajeva.

'Organsko' maslinovo ulje s odlagališta otpada

Certificirano 'organsko' maslinovo ulje i voće pronađeni su kako zapravo rastu na jednom dijelu odlagališta otpada u južnoj regiji Puglia u Italiji. Nesvakidašnji maslinik i voćnjak nalazili su se na periferiji grada Grumo Appula, smještenog nedaleko od Barija, a agenti Nipafa,

istražnog ogranka ekološke i šumske policije u Bariju, otkrili su ga tijekom rutinske istrage. Četiri osobe prijavljene su policiji zbog ozbiljne i kontinuirane prijevare. 'Organski' poljoprivrednici su osigurali financiranje iz fondova EU slanjem lažnih certifikata financijskom tijelu, tvrdeći da je maslinovo ulje „proizvod ekološke poljoprivrede". Osim prijevare, lokalne vlasti istraživale su i moguće zdravstvene rizike konzumacije maslinovog ulja i proizvoda izraslih na - smetlištu.

Bordel financiran sredstvima EU

Ramón Romera, bivši gradonačelnik španjolskog grada Chirivela, koristio je sredstva EU-a za plaćanje cestovnog bordela nazvanog „Sedmo nebo". Romera je u projektu prijavljenom na EU fondove zatražio 54.000 eura za lokaciju koja je navodno trebala biti škola jahanja, ali je u konačnici pretvorena u noćni bar s atraktivnim hostesama. U svojim javnim istupima Romera je tvrdio da je ispunio svu ispravnu dokumentaciju za školu jahanja i čak kupio konje za farmu, no kad su mu lokalne vlasti odbile izdati licencu za vođenje škole jahanja, odlučio je iznajmiti lokaciju. „Nisam imao pojma da će ga osoba kojoj sam trebao iznajmiti koristiti kao hostess klub za mlade dame", tvrdio je.

Velika nizozemska željeznička prijevara

Nizozemska tvrtka Corera primila je bespovratna sredstva u vrijednosti od 600.000 eura iz Europskog socijalnog fonda. Tvrtka je trebala obučavati nezaposlene osobe kako bi postale zaštitari za željezničke tvrtke. Međutim, otkriveno je da je tvrtka dosljedno krivotvorila račune, školske diplome, potvrde o plaći i druge dokumente kako bi dobila bespovratna sredstva. U stvarnosti, nikakva obuka zapravo nije održana. Sudac koji je vodio slučaj na sudu nazvao je tvrtku „kriminalnom organizacijom".

Gradonačelnik sredstvima EU financirao vlastiti hotel

Sredstva EU-a u sjeverozapadnoj Španjolskoj prije nekoliko godina uložena su u niz privatnih projekata za gradonačelnike desno-centrističke Narodne stranke. To je uključivalo novac koji je zatražila lokalna vlast za plaćanje izgradnje hotela u kojem je gradonačelnik, José Antonio Pérez Cortés, bio dioničar. On je tako primio 100.000 eura za svoj hotel, od čega je 68.000 dolazilo iz EU-a. Tvrtka je imala samo jednog zaposlenika. Druga tvrtka u kojoj je gradonačelnik bio direktor za neke druge izmišljene troškove primila je 34.200 eura iz fondova Unije.

Prijevarom prisvojio 855.000 eura i potom ih odbio vratiti

Belgijski poduzetnik Robert Wagner ilegalno je zadržao 855.000 eura bespovratnih sredstava EU-a prvotno namijenjenih stvaranju novih radnih mjesta u njegovoj tvrtki „Charleroi Découpe". Subvencija EU-a dodijeljena je u skladu sa smjernicama EU-a za Europski fond za regionalni razvoj, danih siromašnoj pokrajini Hainaut. Međutim, dva mjeseca nakon što je primila bespovratna sredstva, tvrtka se našla u financijskim problemima, pa ne samo da nije prema programu subvencija otvorila niz novih radnih mjesta, već je nekolicinu djelatnika morala i otpustiti. Kad je cijeli slučaj otkriven, Wagner je javno odbio vratiti subvenciju, unatoč zakonskoj obvezi. Kasnije se pokazalo da je nekoliko lokalnih političara pomagalo Wagneru da ilegalno zadrži bespovratna sredstva, jer je Wagner bio predsjednik zračne luke Charleroi i član masonske lože.

1,3 milijuna eura za školu za televizijske manekenke

Nadrealno zvuči slučaj u kojem je 1.280.000 eura isplaćeno za - školovanje manekenki. Istraga u talijanskom Napulju utvrdila je brojne nepravilnosti u projektu koji je trebao obrazovati čak 97 mladih djevojaka i to kroz programe edukacije u vještinama pjevanja, plesa i recitiranja. Svemu tome nije pomogao ni direktor projekta Pietro Vittorelli, koji je dao naslutiti da obrazovne vještine zapravo i nisu odveć bitne za angažman djevojaka na televiziji: „Te vještine su bitne do određene točke. Bitni i rekao bih jedini kriterij za ulazak je ljepota... Moram ih moći vidjeti pred svojim očima u mini suknji i grudnjaku, spremne da zasluđuju snove Talijana", priznao je Vittorelli.

Intertango - projekt promocije finskog tanga

Tango očito nije samo ples nekoliko nacija iz Južne Amerike. U to su se uvjerili europski istražitelji kad su im u ruke dospjeli dokumenti projekta „Intertango". Taj je projekt Komisiji EU-a opisan kao projekt koji će, između ostalog, omogućiti razmjenu mladih glazbenika tanga i „internacionalizaciju finskog tanga". Čelni ljudi "Intertanga" primili su čak 100.000 eura iz fondova EU-a za poticanje tango talenta u Finskoj, a projekt sa sjedištem u Helsinkiju vodio je jedan član Buenos Airske akademije tanga.

Brodska dizalica od 647 milijuna eura koja se pokvarila nakon četiri godine

Projekti bivšeg vukovarskog gradonačelnika Ivana Penave očito nisu jedini megalomanski projekti kojima europski novac odlazi u vjetar. Naime, brodska dizalica financirana od EU-a u Strépy-Thieuu u Belgiji u jednom je trenutku bila najviša brodska dizalica na svijetu. Dizalica je bila u gradnji 20 godina i koštala je četiri puta više nego što je planirano - 647 milijuna eura umjesto 170 milijuna eura. Tijekom gradnje projekt je trpio niz problema, uključujući krađe i probleme s hrđajućim

građevinskim materijalom. Nakon dovršetka, bila je u funkciji četiri godine - a zatim se pokvarila i nikad više nije proradila.

Britanci i Austrijanci dobili novac za - održivost jadranske obale

Potpuno sumanut projekt prije desetak godina prijavilo je gradsko vijeće Bristola u Ujedinjenom kraljevstvu zajedno s partnerom - austrijskom regijom Niederösterreich. Ukupno 476.000 eura isplaćeno je za projekt koji je imao za cilj pomiriti „razvoj s održivošću", što je „velika briga za regije i gradove duž jadranske obale". Zašto su Gradsko vijeće Bristola i regija Niederösterreich u Austriji bez izlaza na more odlučili oformiti nekakav Jadranski akcijski plan nije pojašnjeno.

Sjeverna Irska: Golf tereni u samostanu

„Duhovni razvoj" kroz sport očito je bila osnova projekta prijavljenog prije nekoliko godina u Irskoj. Ondje je otkriveno da su EU fondovi namijenjeni očuvanju kulturnog nasljeđa korišteni za izgradnju golf terena u jednom samostanu iz 12. stoljeća. Projekt je u dokumentaciji opravdan kao „revitalizacija povijesnog kompleksa", no većina sredstava otišla je na uređenje terena koji nisu imali veze s očuvanjem građevine, već za kreiranje luksuznih golf terena.

Maslinici na vrhovima grčkih planina

U jednom od najapsurdnijih slučajeva otkrivenih u Grčkoj, jedan prijavitelj je prijavio da posjeduje 2.200 hektara maslinjaka zasađenih na visini od 1.800 metara u planinama zapadne Makedonije. Problem? Masline ne mogu rasti na toj visini, posebno u području koje ima ledene zime. Ovo nije bio izolirani slučaj, jer je tijekom nekoliko proteklih godina EPPO otkrio da je 1036 sumnjivih slučajeva u Grčkoj uključivalo prijave za poljoprivredne potpore za zemljišta koja nikada nisu postojala ili za životinje koje nikada nisu bile uzgajane. U jednom slučaju, osoba je prijavila prihod od maslina koje su proizvodile pet puta više ulja po stablu nego što je to uopće fizički moguće, a u drugom, sredstva su dodijeljena za „mlade poljoprivrednike" koji su zapravo bili osobe koje nikada nisu radile u poljoprivredi ili čak pokojnici koji su umrli godinama prije prijave.

Češki nanobot istraživač s 8000 modela vlakova

U Češkoj, glavni optuženik aplicirao je za EU sredstva za „istraživanje nanobotova" i 17 drugih projekata, uz tvrdnje da će raditi na revolucionarnim tehnologijama. Inače, nanobot je mikroskopski mali robot, konstruiran na nanometarskoj skali (od 1 do 100 nanometara), sposoban za obavljanje vrlo preciznih zadataka u područjima poput medicine, industrije i okolišnog praćenja. Zahvaljujući svojoj veličini, nanoboti mogu ulaziti u stanice, prolaziti kroz krvotok i dosezati teško dostupna mjesta u organizmu, što ih čini izuzetno korisnima za ciljane terapije, dijagnostiku i dostavu lijekova na određene lokacije. Spomenuti Čeh za svoje je nano projekte dobio čak 5,5 milijuna eura iz europskih fondova. Međutim, nijedan od projekata nikada nije proveden. Umjesto toga, optuženik je pružio lažnu dokumentaciju, falsificirane račune i krivotvorene ugovore, preusmjeravao novac kroz kontrolirane tvrtke kako bi sakrio pranje novca i u konačnici - potrošio 600.000 eura na kupnju 8000 modela vlakova. Nakon provedene istrage, sud ga je osudio na osam godina zatvora, a zaplijenjeno je imovine vrijedne 2 milijuna eura, uključujući cijelu kolekciju modela vlakova.

Luksuzni oporavak od Covid pandemije

Jedan od najsvježijih slučajeva pronevjere europskog novca otkriven je početkom ove godine u Poljskoj. Ondje se pokazalo da je nekoliko tvrtki koje su dobile EU sredstva iz Nacionalnog plana oporavka koristile novac za kupnju službenih jahti, solarija i sauna, skupih aparata za kavu te čak virtualnog streljačkog poligona - navodno za „zaštitu od posljedica potencijalne krize". Po otkriću afere Europska komisija zatražila je objašnjenje od Poljske vlade, a državno tužiteljstvo pokrenulo je istrage koje još uvijek traju.

I za kraj, jedan od najkreativnijih projekata, onaj grčke tvrtke „HealthyBlocks": godine 2018. istoimena je tvrtka dobila 120.000 eura iz europskih fondova za projekt proizvodnje betonskih blokova s dodatkom superhrane i vitamina. U okviru inicijative za zelenu gradnju, prijavitelji su projekt obrazložili tvrdnjom da bi betonski blokovi s vitaminima dodatno učvrstili građevinske materijale ali i poboljšavali zdravstveno stanje ljudi koji žive okruženi takvim, posebnim blokovima. Dakako, tijekom istrage angažirani su pravi znanstvenici koji su brzo pojasnili da cijeli projekt nema ama baš nikakvu znanstvenu osnovu i da svojevrsne cigle s vitaminima nikako ne mogu poboljšati zdravlje ljudi i održivost građevina.

https://www.stratego.hr/2025/11/17/mala-zemlja-za-velike-prijevare-kako-ukrasti-europski-novac-dio-6-kako-se-krade-u-drugim-zemljama/

Život

Ispovijesti roditelja koji su djeci morali reći najgoru moguću vijest: 'Jedva sam izustio: sine, mama je umrla'

„Sjedili smo za stolom i gledali u sat. U 18 sati trebao se vratiti s izleta iz Zagreba. Mi ostali znali smo već šest sati da je ona umrla, ali on još nije znao. Taj izlet sa školom na Advent bio mu je jedini kratak odmak od stvarnosti, mirisa lijekova u kući i mamine borbe s rakom. U 18 sati sjeo sam u auto i otišao po njega. Znao sam da će mu vijest koju donosim sa sobom promijeniti život koji je do tog trenutka znao“, s knedlom u grlu govori mi otac 13-godišnjaka koji je krajem prošle godine ostao bez majke.

Obitelj je nekoliko dana unaprijed znala da će iz bolnice stići poziv s najgorim mogućim vijestima, no ništa ga nije moglo pripremiti za trenutak kada mora to reći svome sinu.

„Sine, mama je umrla“, jedine su riječi koje je uspio izustiti dok su njih dvojica stajala na kućnom pragu. Širom otvorene zelene oči su ga gledale u šoku, a onda je dječak samo kimnuo glavom i odgovorio: „Aha, dobro“.

‘Kao da je čekao da mu kažemo što da radi’

Kada su ušli u kuću, dočekao ih je ostatak najuže obitelji. S njima je tinejdžer sjeo za stol, i u tišini promatrao sve oko sebe, kao da je čekao da mu netko kaže kako se treba sada ponašati. „Kratko je bio s nama, a onda se povukao u svoju sobu. Procijenili smo da mu treba malo mira, da mu ne budemo svi za vratom, pogotovo prije nego što

3. Valentina Pavlica

Novinarski projekt:
Kako pomoći djetetu suočiti se sa smrću roditelja: „Sine, mama je umrla“

Elektronička publikacija:
Telegram.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
17. kolovoza 2025.

počnu dolaziti drugi članovi obitelji, susjedi, prijatelji i svi ostali“, govori njegov otac.
U danima koji su uslijedili obitelj je dobila veliku podršku i od škole koju dječak pohađa. Od razrednika do ravnatelja, svi su, kaže otac, pokazali razumijevanje i nastojali mu olakšati povratak u svakodnevne obaveze. Narednih je mjeseci uža obitelj razgovarala s 13-godišnjakom o svemu što je prošao s mamom i o životu nakon njezine smrti. Nisu forsirali razgovore, već su mu dali do znanja da su svi tu za njega. Psihologu nije želio ići, već je sam rekao kako misli da kod kuće ima dovoljno podrške.

„Najbolje je da se sam otvori kada on to želi. Dosad se dobro nosi, stoički, hrabro. Razgovaramo o mami, ponekad mi kaže kako se osjeća oko svega, ali ne priča previše o njoj, pričamo o našim planovima za budućnost i životu koji je ispred nas. Naučili smo zajedno da život mora ići dalje i da, koliko god nam je nekad teško, ne može stati“.

Gubitak koji je prisutan godinama

O tome kako je život morao ići dalje nakon smrti njezina supruga, ispričala mi je i majka dvojice sinova, starih 10 i 13 godina. Ona je prije tri godine svojim dječacima morala izreći riječi kojih se najviše bojala. Nakon godina borbe s rakom pluća, njihov je otac preminuo. „Dok je bio bolestan nekako im je to bilo normalno, jer tata je još uvijek tu. Nismo prije s njima razgovarali o tome da bi mogao umrijeti, ali znali su pitati što će biti. Odgovarali smo im da ne možemo znati ništa, da je to takva bolest. Do zadnjeg dana smo se nadali“, priča.

Na dan kada je suprug preminuo, dječacima je sama rekla tužnu vijest. Reakcije su bile različite: „Stariji se držao hrabro, a mali se rasplakao“. Toga dana poslala ih je kod prijatelja na spavanje, kako bi izbjegli gužvu i ljude koji su se počeli okupljati u kući. „Psihički sam se pripremala na dane koji dolaze. Kasnije su me počeli više ispitivati o tati. Mlađi je i danas, tri godine kasnije, još uvijek pod dojmom. Jako mu je teško i taj je gubitak još uvijek prisutan“.

‘Nakon tatine smrti se uozbiljio’

Od škole, kaže, nije dobila posebnu podršku, no dodaje da ju nije niti tražila. „Išli smo kod psihologinje. Stariji sin nije baš htio pričati o tome, on se nakon svega malo više uozbiljio. Ali mlađi želi razgovarati. Kad bih nešto rekla o tati, u početku sam imala zadršku kako će oni na to reagirati, ali toga više nema. Mlađi sin me baš i traži da što više pričam o njemu“.

Drugim roditeljima u sličnoj situaciji savjetuje da nakon tragičnog gubitka partnera budu što prisutniji u životu svoje djece. „Uvijek pazim na njihove reakcije. Ali tu nema pravila niti recepta za ovu situaciju, čak ni za odrasle. Ja sam, na primjer, išla i na grupnu terapiju, ali sam shvatila da to nije za mene, već da mi je lakše razgovarati s mojim prijateljima i bližnjima“, zaključuje.

Tuga postaje više od emocije

Gubitak roditelja jedno je od najdubljih i najtežih iskustava koje dijete može proći, kaže na ovu temu psihologinja **Nensi Friszl Zečević** i dodaje da, kada se takva trauma dogodi u ranijoj životnoj dobi, posebno u osjetljivom razdoblju adolescencije, ona ne mijenja samo svakodnevicu djeteta, nego i način na koji ono doživljava sebe, druge i svijet oko sebe.

„Tuga tada postaje puno više od emocije. Ona je proces učenja kako živjeti s nečim što ne možemo promijeniti. U takvim trenucima, podrška odraslih, njihova prisutnost i razumijevanje imaju moć ublažiti bol, pružiti osjećaj sigurnosti i pomoći djetetu da pronađe nove izvore snage“, kaže. Kao psiholog, Friszl Zečević svakodnevno svjedoči koliko je važno da se o osjetljivim temama, poput smrti roditelja, govori otvoreno, bez straha i bez mitova, „kako bi djeca i njihove obitelji znali da nisu sami u bolnom iskustvu koje ih je zadesilo“.

Cijeli svijet preko noći se mijenja

Smrt roditelja u adolescentskoj dobi na djeci neizbježno ostavlja dubok trag, a gubitkom tako bliske osobe u životu, ističe psihologinja, cijeli svijet koji je dijete do tada poznavalo preko noći se u potpunosti mijenja.

„Takva trauma često će pokrenuti cijeli spektar reakcija, od šoka i nevjerice, preko tuge, ljutnje i snažnog osjećaja nepravde, pa sve do krivnje („Mogao sam nešto učiniti“) i iznenadnog osjećaja napuštenosti. Neka će djeca otvoreno plakati, tražiti blizinu i podršku, dok će druga izgledati kao da se ‘drže dobro’, no iznutra će osjetiti snažnu bol. Osim tuge i ljutnje, neki će pokazivati i emocionalnu ‘otupjelost’ koja čini obrambeni mehanizam u kojem mozak i srce privremeno gase intenzitet emocija kako bi preživjeli ono što je previše bolno za podnijeti odjednom“, pojasnila je stručnjakinja.

Kod neke će se djece to manifestirati kroz okretanje drugim interesima, poput sporta, umjetnosti, volontiranja, učenja ili iznenadne zaokupljenosti hobijima. „To ne znači da im gubitak nije težak ili da ‘brže prebolijevaju’, već je to često njihov individualni način da pronađu svoj mali ‘oblak’ sigurnosti i osjećaj kontrole u situaciji koja se unutar i oko njih doživljava kao potpuni kaos. U takvim trenucima važno je podržati ih u tim interesima, jer oni postaju most prema oporavku, ali i zadržati otvoren prostor za razgovor o onome što osjećaju, čak i kada se čini da to ne žele podijeliti“.

Ne postoji krivi način tugovanja

Adolescenti se, dakle, s traumom gubitka roditelja, mogu nositi na razne načine – razgovorom s bliskim osobama, povlačenjem u sebe, traženjem smisla u vjeri ili duhovnosti, depresivnim raspoloženjima, sniženim raspoloženjem, ali i izražavanjem kroz umjetnost, sport ili pisanje. „Važno je razumjeti da ne postoji 'pravi' ili 'krivi' način. Postoji samo njihov način, a zadatak odraslih je pružiti im siguran prostor da osjećaji budu izraženi i viđeni", naglasila je psihologinja.

Jedinstveno pravilo za to kako djetetu reći da mu je roditelj preminuo ne postoji. Psihologinja kaže da tome treba pristupiti iskreno, jednostavno i uz prisutnost. „Koristite riječi koje dijete može razumjeti, primjerene dobi i uz izbjegavanje eufemizma, poput otišao je na put ili preselio je na nebo, jer oni mogu stvoriti konfuziju. Kada govorite, dozvoljeno je da dijete vidi i osjeti vašu tugu jer mu tako poručujete da su emocije normalne i dozvoljene. Ponudite mu fizičku blizinu i dodir i spomenite kako ste uvijek raspoloženi odgovarati na sva pitanja. To je trenutak u kojem će djeca zapamtiti ne samo što ste rekli, nego i na koji način ste izgovarali i način na koji ste utješili i pružili nadu i osjećaj sigurnosti i pokazali svoju prisutnost".

Pomoć je nekad potrebnija odraslima

Najveća pogreška koju ljudi rade u pristupu djeci koja su doživjela takvu traumu jest šutnja. „Ili izbjegavanje teme iz straha da će dijete 'još više patiti'. Djeca osjećaju gubitak i kada se o njemu ne govori, tada samo ostaju sama sa svojim mislima. Druga pogreška je očekivati da dijete 'brzo preboli' ili da tugu izražava na načine koji su prihvatljivi odraslima", upozorila je Friszl Zečević. Obitelj je djeci koja se suočavaju sa smrću roditelja uvijek prvi i najvažniji oslonac i ako od nje dobiva podršku, dijete može i bez neposrednog uključivanja stručnjaka, kaže psihologinja.

Ipak, važno je naglasiti da je ponekad stručna pomoć potrebnija upravo odraslima koji ostaju i preuzimaju ulogu samohranog roditelja. „Njihov teret, emocionalni, organizacijski i egzistencijalni, često je ogroman, a nerazriješena tuga ili iscrpljenost mogu otežati da budu potpuno emocionalno dostupni djetetu. Zato psihološku pomoć svakako treba uključiti po potrebi, bilo da je riječ o djetetu ili odraslom, kad vidimo da tuga prelazi u kroničnu patnju, kad se jave izraženi problemi u funkcioniranju ili kad obiteljska podrška nije dovoljna da proces ide prema oporavku. Stručna pomoć tada ne zamjenjuje obitelj, već je nadopunjuje i osnažuje".

Najvažnije je, govori Nensi Friszl Zečević, da dijete osjeti da oko sebe ima stabilan „krug sigurnosti", odnosno nekoliko poznatih odraslih osoba na koje se može osloniti. „Taj krug mogu činiti bake i djedovi, tete i stričevi, kumovi, susjedi, roditelji prijatelja, treneri, razrednici… I svaki od njih može ponuditi mali, ali dragocjen dio stabilnosti".

https://www.telegram.hr/zivot/ispovijesti-roditelja-koji-su-djeci-morali-reci-najgoru-mogucu-vijest-jedva-sam-izustio-sine-mama-je-umrla/

Profesorice s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci: Čim u tekst koji je generirala umjetna inteligencija zaronite kao stručnjak, uvidjet ćete 'halucinacije'

4. Gloria Lujanović

Novinarski projekt:
Gdje su nestali lektori?

Elektronička publikacija:
Misao.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2025.

Lektor je prvi, pokusni čitač teksta koji je autor napisao i pruža autoru dragocjenu povratnu informaciju o tome je li tekst jasan, razumljiv, stilski oblikovan na način da odgovara svojoj namjeni i, dakako, jezično točno sastavljen. Dobar lektor bit će autoru pomoćnik i suradnik, a nikako ne rigidni izbacivač opravdanih autorovih jezičnih rješenja.

Mihaela Matešić, prof.dr.sc. i Maša Plešković, doc.dr.sc., s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci od 2011. godine izvode primijenjeni tečaj hrvatskog jezika za lektore i prevodioce. U intervjuu za Misao.hr govore o znanjima i vještinama koje tečaj nudi polaznicima, statusu i položaju lektora u Hrvatskoj, te umjetnoj inteligenciji i njenim alatima koji nerijetko proizvode „halucinacije" u tekstovima.

Poštovane profesorice Matešić i Plešković, izvodite primijenjeni tečaj hrvatskog jezika za lektore i prevodioce na Filozofskom fakultetu na riječkom Sveučilištu. Koliko se dugo tečaj održava, koliki je interes polaznika, kome je, u konačnici, namijenjen?
Matešić: Tečaj se održava od 2011. godine. Zanimanje polaznika uglavnom je dobro, a otkad tečaj izvodimo u hibridnome obliku (na Fakultetu i na daljinu), uspijevamo privući polaznike iz cijele zemlje, a ne samo iz Rijeke i okolice. Namijenjen je prije svega kroatistima – kolegama koji su završili prijediplomski ili diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti te žele raditi

kao lektori hrvatskoga jezika u raznim institucijama, medijskim i izdavačkim kućama. Omogućujemo upis i onim kolegama koji se bave prevođenjem, a željeli bi se usavršiti i postati sigurniji u vlastitim odabirima među mogućim normativnim rješenjima u hrvatskome standardnom jeziku. Tečaj ima dva modula – kroatistima se nudi lektorski modul, a prevodiocima prevodilački. Dio predavanja i vježbi je zajednički za oba modula, a dio je različit zato što je filolozima koji nisu kroatisti potrebno dodatno predznanje i temeljitija naobrazba, pa im to nastojimo pružiti. Ovisno o upisanome modulu, polaznici stječu potvrdu o završenom tečaju u kojoj je vidljiv naziv modula u kojem su se usavršavali.

Lektore se nerijetko doživljava kao jezičnu policiju, međutim, masovni mediji, osobito portali u Hrvatskoj nemaju lektore, čak ni Vlada RH, nema lektorsku službu? Govori li nam to koliko nam je svima stalo do hrvatskog jezika?

Plešković: Naziv „lektor" podrijetlom je iz latinskoga jezika i znači – čitač. Lektor je prvi, pokusni čitač teksta koji je autor napisao i pruža autoru dragocjenu povratnu informaciju o tome je li tekst jasan, razumljiv, stilski oblikovan na način da odgovara svojoj namjeni i, dakako, jezično točno sastavljen. Dobar lektor bit će autoru pomoćnik i suradnik, a nikako ne rigidni izbacivač opravdanih autorovih jezičnih rješenja. Lektor stoga treba biti kvalitetno obrazovan u području kroatistike, a ujedno posjedovati i što šira općekulturna znanja. Portali s vijestima nemaju lektore – to je vidljivo čim otvorimo bilo koji od njih i pročitamo vijesti koje su ondje objavljene u posljednjih desetak minuta do pola sata. U onima koje su duže ondje objavljene jezično je stanje nešto bolje, a to je stoga što u utrci za što većim brojem posjeta, tj. „klikova", portali moraju vijesti objavljivati što hitnije. U takvoj žurbi nema vremena za provjeru jezične pravilnosti, već se tekstovi naknadno uređuju koliko se to može – pritom nerijetko vidimo i to da se na portalima koji omogućuju objavu komentara čitatelja mnogi od upisa građana odnose na sugestije kako tekst poboljšati pravopisno i gramatički. Stvarnost današnjice diktira strelovitu brzinu objave vijesti i zato čak i kad bi portali bili zainteresirani za to da ulože sredstva u profesionalni jezični pregled teksta koji bi za njih obavili lektori, sve bi to – čak i uz najsposobnije i najbrže stručnjake – odgodilo objavu, možda upravo za one bitne minute zbog kojih će čitateljev „klik" završiti na konkurentskom portalu. U državnim institucijama pak u pravilu nema potrebe za tako munjevitom brzinom objave tekstova, pa za lektorsku pomoć ima i više vremena. Mnogi članci u pravilnicima i zakonima koje objavljuju državne institucije bili bi jasniji ili razumljiviji kada bi se njihovi sastavljači posavjetovali s kvalitetnim lektorima.

Obrt za lektoriranje može osnovati bilo tko, a lektori se vode u Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja u istoj djelatnosti kao i fotokopiranje, skeniranje dokumenata, vrsta administrativnih poslova. Je li porazno da smo jedno vrlo ozbiljno zanimanje sveli na puku administraciju?

Matešić: Takvo što događa se svim onim zanimanjima koja se nisu standardizirala. Kroatistička struka nije standardizirala lektorsko zanimanje zato što smo u sad već dugim desetljećima navikli na to da je studij hrvatskoga jezika i književnosti usmjeren na nastavničko zanimanje, koje je zakonom regulirano, a moguće zapošljavanje izvan školskoga sustava odvijalo se bez regulative i oslanjalo se na običaje i iskustva pojedinih izdavačkih i medijskih kuća ili institucija. Nenastavnički studiji kroatistike postali su brojniji tek unatrag dvadesetak godina, ali pitanje je koliko su dosad prepoznati kao oni koji obrazuju za tržište rada jer je i interes studenata za njih još uvijek znatno manji u odnosu na nastavnički studij.

Koji su to profesionalni izazovi, ali i ugroze koje prijete nestanku lektorskih poslova? Koliko je umjetna inteligencija 'promijenila' rad lektora i može li ih zamijeniti?

Plešković: Generativna umjetna inteligencija poput chatGPT-a, Googleova Geminija, DeepSeeka i sl. počiva na složenoj statističkoj obradi velikih jezičnih modela i još uvijek ima svoja ograničenja. Ona može pomoći u „tehničkom" pregledu tekstova i otklonit će većinu tiskarskih pogrešaka (ili zatipaka), ali ne sve (primjerice pogrešno napisane alternacije ije i je u tekstu pisanome na hrvatskom jeziku još uvijek ne ispravlja sa stopostotnom točnosti, a i pravila o pisanju zareza primjenjuje zasad vidljivo bliže uzusima u engleskome jeziku nego pravilima hrvatske pravopisne norme). Umjetna inteligencija, programirana kao vrlo „uslužna", uz ono što treba ispraviti nerijetko će intervenirati i u ono što nije bilo potrebno mijenjati, dok kvalitetan lektor predlaže autoru samo one promjene koje su prijeko potrebne. Valja naglasiti i to da čak i onda kada u tekstu nema velikih korekturnih zahvata, lektoru ostaje poprilično mnogo posla jer treba provjeriti strukturu teksta, smislenost slijeda rečenica u njemu, koheziju i koherenciju teksta, terminologiju, funkcionalno stilske odabire i naposljetku jasnoću teksta u odnosu na ciljanu publiku. To su vrlo složeni postupci i umjetna inteligencija zasad u tome čini poprilične pogreške, koje često nisu vidljive u prvi mah, no čim u tekst koji je generirala ili modificirala umjetna inteligencija „zaronite" kao stručnjak ili lektor i počnete uklanjati netočnosti, nedosljednosti, nejasnoće, nelogičnosti, nepostojeće kolokacije, izmišljene termine i slične njezine, kako se to obično kaže, halucinacije, uvidjet ćete da tekst možda treba i nanovo napisati.

Koji su ciljevi i temeljne teme vašeg tečaja „Primijenjeni tečaj hrvatskoga jezika za lektore i prevodioce“ i koje kompetencije polaznici mogu steći?

Matešić: Polaznici obaju modula našega tečaja stječu nova (praktična) znanja iz hrvatskoga standardnog jezika i razvijaju specifične vještine primjene standardnoga jezika kako bi bili konkurentniji na tržištu rada kad je riječ o poslovima u kojima je potrebna visoka razina poznavanja i primjene hrvatskoga standardnog jezika. Teme programa su: Jezična pravilnost i funkcionalno jezično raslojavanje, Jezične razine, norme i praksa (lektorska i prevodilačka), Pregled aktualnih normativnih problema u hrvatskome jeziku, Hrvatska interpunkcija, Strane riječi kao pravopisni i pravogovorni problem, Redaktura i lektura u pisanim medijima te Lektura u govornim medijima.

Zašto je zapravo važno cjeloživotno usavršavanje lektora u Hrvatskoj? Jezik se, u konačnici, gotovo svakodnevno mijenja?

Plešković: Lektori se, uz prevodioce, prvi susreću svakodnevno s potrebama zamjene koje strane riječi domaćom. Mnogo prije nego što se u normativnim priručnicima (gramatikama, rječnicima, pravopisima) jezikoslovci uspiju oglasiti o najprimjerenijim rješenjima, lektori, a tako i prevodioci, moraju iznjedriti komunikacijski dovoljno dobro rješenje. To nije nipošto lak zadatak i potrebno je mnogo znanja, praćenja stručne literature, ali i suradnje sa stručnjacima iz drugih područja – onih područja kojima pripadaju tekstovi koji se lektoriraju ili prevode. Jezik se mijenja jer mora odgovarati na sve potrebe svoje jezične zajednice. Svakodnevno kao društvo stvaramo nova jezična rješenja: nove kolokacije, nove konotacije, nove riječi… Lektori „osluškuju“ jezične potrebe društva i rješenja koja su u optjecaj stavili ne samo struka i normativni priručnici nego i govornici u uzusnoj komunikaciji. Sva ih ta rješenja zanimaju i zato ih razmatraju, analiziraju, nerijetko im se i dive, a ponekad im se i – nasmiju, zašto da ne… Jezik je živ organizam, koji mnogo može otkriti i o jezičnoj zajednici koja se njime koristi jer on utječe i na to kako govorimo i mislimo o svijetu oko nas. Zbog svega je toga jezik fascinantan fenomen koji vrijedi stalno upoznavati i proučavati.

Što je ono što polaznike tečaja koji vodite najviše muči?

Matešić: Sve skupine polaznika uvijek pitaju koju pravopisnu knjigu odabrati. Za hrvatski jezik naime imamo više dobrih pravopisnih knjiga, a imamo i dugu povijest javnoga zanimanja za pravopisnu normu. Naši nastavnici na tečaju upoznaju polaznike sa svim rješenjima u aktualnim pravopisnim knjigama ohrabrujući ih pritom za kritički i argumentirani pristup odabiru rješenja. Lektori naime nisu samo puki provoditelji pravopisnih pravila, nego ih primjenjuju obrazloženo i u cilju olakšavanja razumljivosti autorova teksta.

Zašto je važno očuvanje standarda i normi u hrvatskom jeziku?

Plešković: Hrvatski standardni jezik ima jezične norme: pravopisnu, pravogovornu, fonološku, morfološku, tvorbenu, sintaktičku, leksičku i semantičku. U svakome standardnom jeziku norme imaju praktičnu svrhu: poznavanje normi određenoga jezika govornicima omogućuje da se tim jezikom služe na međusobno dovoljno podudaran, sličan način jer se tako osigurava i međusobno sporazumijevanje. Norme nisu monolitan pojam, možemo ih promatrati s različitih aspekata, a za ovu priliku istaknimo i to da cjelinu jezične norme ne čine samo ona pravila koja su zapisana u normativnim priručnicima i koja se nazivaju kodificiranom normom, nego i ona koja je iznjedrila sama jezična zajednica običajnom uporabom, tj. uzusom. Poznavati kodificiranu normu, ali i neprestano osluškivati uzus jezične zajednice pristup je koji vodi u dinamičnu upotrebu standardnoga jezika koja će biti ugodna jezičnoj zajednici i dati joj osjećaj prirodne povezanosti sa svojim jezikom.

https://misao.hr/profesorice-s-odsjeka-za-kroatistiku-filozofskog-fakulteta-u-rijeci-cim-u-tekst-koji-je-genererirala-umjetna-inteligencija-zaronite-kao-strucnjak-uvidjet-cete-halucinacije/

Petrova priča – Sudjelovao je u nizu napada JNA na Borovo naselje. Na Trpinjskoj ga je raketa promašila za milimetar.

5. Borna Marinić

Novinarski projekt:
Na krivoj strani – ročnici JNA hrvatske nacionalnosti u agresiji na Republiku Hrvatsku

Elektronička publikacija:
Domovinskirat.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
14. studenoga 2025.

U gastarbajterskoj obitelji Andrijanić koja se iz Bosanske Posavine, točnije sela Pećnik između Odžaka i Modriče, trbuhom za kruhom preselila u **Düsseldorf** s velikom je radošću 22. studenog 1972. dočekan **maleni Petar**, a godinu i pol kasnije i Katarina. Roditelji, Manda i Ivan, odlučili su da im djeca odrastaju u Hrvatskoj te su se preselili u **Briješće kraj Osijeka**. Ondje je Petar odrastao u višenacionalnoj sredini u kojoj su blagu većinu u odnosu na Hrvate činili Srbi.

Oduvijek se znalo tko je tko. Srbi su navijali za Zvezdu i Partizan, a Hrvati za Dinamo i Hajduk. Ja sam toliko gorljivo navijao za modre da sam na sestrinu prvu pričest došao u Dinamovom dresu. Osim toga išao sam u crkvu i ministrirao sam od 1. razreda osnovne sve dok se nisam oženio, čak sam od biskupa dobio potvrdu da mogu dijeliti pričest.

Uz srednju školu, koju je pohađao u Osijeku, Petar je kao mladić **„ganjao“ nogometnu karijeru**.

Kada sam završio školu 1990. počele su političke trzavice. Moj nogometni klub Sloga iz Briješća u kojem sam bio kapetan juniora odlučio je promijeniti dotadašnju garnituru te se počelo igrati u kombinaciji crven dres – plave hlačice – bijele štucne. Ustvari boje srpske zastave. Nisam bio od jučer i odbio sam igrati u tim bojama,

a uskoro sam i napustio klub. Dotada smo bili klapa sa Srbima, prijatelji, a nakon toga provokacije na nacionalnoj razini postaju dio svakodnevice. Ja sam tada nakon trogodišnje škole stekao zvanje bravara i upao u svojevrstan vakuum. Htio sam se posvetiti nogometnoj karijeri ili zaposliti no najprije je trebalo odraditi vojni rok u JNA jer se bez toga nije moglo dalje. Tražio sam u uredu za obranu u Osijeku da me već u prosincu 1990. unovače jer nisam htio da mi vrijeme prolazi. Nisu me pozvali, a u siječnju 1991. dogodila se afera Špegelj i situacija postala vrlo ozbiljna. Više mi se nije išlo u JNA, ali nije bilo povratka.

U ožujku 1991. Petru Andrijaniću stigao je **poziv u JNA**. Mjesto odsluženja Beograd – kasarna „4. juli" na Voždovcu. Tješio se kako je to blizu Osijeka, bliže nego recimo da je Zagrebu. Nakon oproštaja od obitelji, prijatelja i rodbine sjeo je u Vinkovcima na vlak prema istoku. Kad je 17. ožujka stigao u Beograd vladala je psihoza nakon velikih oporbenih prosvjeda **protiv Slobodana Miloševića**. U gušenju prosvjeda sudjelovala je 1. proleterska gardijska mehanizovana brigada, Petrova nova postrojba.

Bio je to za mene novi svijet – svi se deru, svi galame, dril, ruska škola. S druge strane nisam mogao vjerovati koliko su nepismeni i nekulturni mladići koji su stigli iz južne Srbije ili s Kosova. Nisu znali recimo upotrebljavati wc i slično. Zakletvu sam položio 10. travnja, a krajem tog mjeseca poslan sam na obuku za vozača transportera u vojarnu Zalužani kraj Banja Luke. Tada se dogodilo Borovo Selo, ali mi smo bili u totalnoj blokadi i nismo imali pojma što se događa. Drilali su nas da je JNA „garant mira i opstojnosti Jugoslavije" no bilo nam je jasno da se nešto čudno događa. Kada smo se 30. svibnja 1991. vlakom vraćali iz Banja Luke stali smo u Vinkovcima. Tad sam prvi put pomislio da bi mogao pobjeći. Bio je Dan državnosti, posvuda su se vijorile hrvatske zastave, znao sam gdje sam, gledam s druge strane MUP-ovce, no između nas specijalci JNA. Nije bilo šanse za bijeg.

Po povratku u Beograd počelo je **razdoblje intenzivne obuke**, a nisu se samo uvježbavale posade tenkova i transportera već i topništvo odnosno artiljerija.

Pomislio sam pa što će nam oni ako smo mi samo tampon zona. Koja je sad tu njihova uloga? Počeli smo mi ročnici komunicirati i pitati se – pa neće se valjda pucati? Trudio sam se da ne razmišljam o tome, ali ubrzo je počeo rat u Sloveniji i stvari su izmakle kontroli.

Kolona oklopnih vozila **ispraćena je s cvijećem** početkom ljeta 1991. iz Beograda prema istoku. Petar je završio u Sremskoj Mitrovici, a kvar na transporteru kojeg je vozio umalo ga je koštao pritvora.

Najprije su me odveli na ispitivanje i sumnjičili za diverziju. Trajalo je to dok nije mehaničar potvrdio da je mjenjač zaglavio u trećoj brzini i da je riječ o kvaru pa su me pustili na miru, ali sam siguran da sam bio pod prismotrom. U Sremskoj Mitrovici bilo je u početku mirno, ali brzo su krenuli stizati rezervisti, bradati četnici. Mi redovni vojnici bili smo uredni i uvijek smo se distancirali od njih, no oni su nam se znali približiti i pričati priče gdje su već sve bili, koliko su ustaša poubijali i gdje. Tada je najaktualniji bio Dalj jer su ga nedugo prije okupirali. Bio sam izgubljen u tom svijetu, nisam više primao pisma od obitelji niti sam mogao s njima komunicirati. Nadao sam se prilici za bijeg, ali ona se nije otvarala. Jedna skupina ročnika hrvatske nacionalnosti ipak se dala u bijeg no uhvatili su ih nakon 100 metara i odveli na prvu liniju da kopaju rovove za tenkove.

Nije prošlo mnogo vremena i Petar je, u prvoj polovici osmog mjeseca, **upućen na prvu liniju**.

Izdana je uzbuna, potrpali su nas u kamione i pravac Vukovar preko Bačke Palanke i Iloka. Smjestili su nas na jednu ekonomiju između Dalja i Borova Sela. Čim smo izašli iz kamiona dočekali su nas četnici, k'o iz filmova, s redenicima oko prsa. Mi smo se usrali. Što sad? Kad ono naš kapetan nam naređuje da im damo pancirno streljivo. Tako smo i postupili, a meni je bilo jasno da JNA više nije tampon zona već da smo zajedno s četnicima na jednoj strani. Potom smo išli za Trpinju kraj koje su nas čekali naši transporteri.

Iako bi se dalo pretpostaviti da su u JNA vladale **međunacionalne tenzije**, Petar tvrdi suprotno.

Tada se još uvijek nije gledalo tko je tko odnosno odakle je tko među nama ročnicima. Naravno od rezervista smo se razlikovali i uvijek smo se trudili biti uredni i obrijani jer nam je naš zapovjednik govorio da ako budemo uredni da bi nas zbog toga „zenge" mogle poštediti dok prema bradonjama nemaju milosti. Domaći su bili jako nabrijani, huškali su naše oficire „da krenemo na ustaše u oslobođenje Vukovara". Jednom sam čak se usudio pitati jednog od njih od koga to treba Vukovar osloboditi. Dobio sam odgovor – od ustaša. Nije bilo rasprave. Ono što moram istaknuti je činjenica da su s pričama o zengama i ustašama ubiti plašili sebe, ali i nas koji smo se stvarno bojali kada smo na televiziji gledali recimo Ramba i njegove Zebre.

U posadi njegova transportera bilo je, uključujući njega, devet ročnika te jedan vodnik kao zapovjednik vozila.

On je cijelo vrijeme s nama, meni iza leđa i ne možemo se mi ročnici dogovoriti za eventualni bijeg kao što je to učinio recimo Nenad Kristić kod Antunovca. Štoviše, kada smo krenuli u napade na Borovo naselje on je preuzeo na sebe mjesto ciljača za mitraljezom. Ti napadi počeli su za nas 14. rujna 1991. Tijekom prijepodneva dobio sam zapovijed – Pripremi vozilo za pokret. I oko 13 sati i 30 minuta smo krenuli. Mislim da smo tog dana napadali prema Hercegovačkoj kraj Trpinjske krećući se preko kukuruza. Kada smo došli 200-300 metara počela je strašna paljba po nama. Ja u transporteru imam tri periskopa odnosno stakla, ali kroz njih ništa ne vidiš jer su okolo kukuruzi i to visoki 2 i pol metra. Tako da me zapovjednik navodio jer je bio vani na povišenom. Ono što sam vidio jest da su četnici koji su kao pješaci krenuli s nama u napad počeli padati k'o snoplje. Meci tuku po transporteru, prvi put gledaš mrtve ljude, frka, panika, puno poginulih i odjednom zapovijed za povlačenje na početni položaj. Kada smo se vratili izišli smo napolje, svi mokri, znojni, gledali smo se u nevjerici što se to događa. Nije bilo puno odmora, brzo je stigla zapovijed da opet krenemo, samo ovaj put drugim pravcem, opet bezuspješno. Tako smo ponavljali napade par puta sve do 19 sati. Svaki put kada bi neko vozilo naletjelo na minu ili kada bi krenuli ginuti pješaci dolazila bi zapovijed za povlačenje. Tako je bilo i naredna dva-tri dana. Mislim da je Trpinjska cesta ta tri dana bila najgore mjesto na svijetu kada je rat u pitanju.

Zbog velikog broja poginulih vojnika na Trpinjskoj cesti **JNA je zatražila dopuštenje** hrvatske strane da s transporterom, označenim crvenim križem, pokupi svoje poginule. Dozvolu su od hrvatske strane dobili, ali je JNA zatim podmuklo za sanitetskim transporterom poslala **dva transportera u napad**. Vozač prvog bio je upravo Petar.

Poslali su nas u napad da probiju liniju, ali su hrvatske snage shvatile što se događa. Prvo je išlo vozilo označeno crvenim križem i ono je kod Lipovačkog puta valjda malo skrenulo i naletjelo na protutenkovsku minu te mu je otišla gusjenica. Ja ne mogu naprijed, a ne mogu niti iza jer je transporter iza mene pogođen. Zapovjednik mog vozila počeo je pucati po kućama okolo, a posada počela vrištati. Gledamo kako posada pogođenog transportera iskače iz vozila, a naši ih samo skidaju. Morao sam okrenuti transporter na mjestu što nije tako lagan manevar, ali uspio sam a da mi ne padne gusjenica i krenuo natrag. Kada sam prošao pogođeni transporter vidio sam u kanalu jednog mladića iz Jajca. On je iskočio, sav spaljen iz pogođenog vozila i ja sam stao da ga pokupimo odnosno da se proba zakačiti za naše vozilo. U tom trenu kako sam ja stao nešto je bljesnulo ispred periskopa. Smrt smo izbjegli za milimetar jer je raketa kojom smo gađani prošla toliko blizu periskopa da se on istopio. Da nisam stao po tog dečka bili bi mrtvi. Stisnuo sam gas i izvukli smo se do Züricha na početku Borova naselja gdje se grupirala JNA. Od šoka sam se tresao i nisam mogao izaći van.

Zbog svoje nacionalnosti, ističe Petar, na početku nije imao problema. Štoviše, šalio se s kolegama govoreći im „Neće mene moji, sa mnom ste sigurni." Nakon serije napada na Borovo naselje dobio je zapovijed da sa specijalcima zauzme **silos** Đergaj između Borova naselja i Bršadina.

Parkirali smo uz šumicu, a specijalci nisu znali otvoriti vrata dok im nisam pokazao. Ondje sam prvi put vidio Veselina Šljivančanina. Specijalci su imali plan silosa, a vodio ih je jedan domaći lovac. Sva sreća naši su napustili silos i mi smo se rasporedili oko njega. Moj kolega je okrećući se ostao bez gusjenice i nije mu bilo nikako ugodno kada je počela kanonada po njemu odnosno po nama.

Kako se napadi intenziviraju tako **dolazi i do više tenzija** između Petra i ročnika srpske nacionalnosti.

Njima je dolazila rodbina, obitelj, prijatelji ustvari okolina, koja je utjecala na to da budu više nacionalistički raspoloženi. Meni su živci bili sve tanji pa sam jednom reagirao na njihovo podizanje tri prsta što jedan nije blagonaklono prihvatio pa smo se i potukli. Ipak, ne mogu reći da je nas Hrvate netko maltretirao. I mi smo bili naoružani i moglo je to svakako završiti. Jednom sam bio u školi u Trpinji i gledao njih sto kako spavaju u dvorani. Imao sam bombe, kalašnjikov i škorpion i razmišljao sam koliko bi ih stigao ubiti prije nego što bi oni ubili mene. Bi li uspio ubiti desetoricu i vrijedi li dati život na taj način? Shvatio sam da mi se ne isplati umrijeti već sam odlučio im vratiti to sve kad odem iz JNA u Hrvatsku vojsku. Također, iako sam bio naoružan moram istaknuti da nikad nisam pucao na hrvatsku stranu, najprije jer nije bilo potrebe za time jer u napadima nisam iz transportera izlazio, no ne bi to učinio da mi je bilo zapovjeđeno. Ne bi s tim mogao živjeti. U Trpinji je bio poštanski sandučić i odlučio sam poslati nekoliko razglednica na različite adrese pa ako koja prođe – prođe. Jedna je prošla! Dobio ju je ujak u Slavonskom Brodu, a možda i bolje da nije jer je u njoj pisalo da sam na Trpinjskoj, a kada je mama to saznala zacrnilo joj se pred očima jer je par dana ranije gledala tenkove kako gore na toj cesti.

Te krvave i teške jeseni 1991. nije bilo pravca između Trpinjske i Doma tehnike na kojem Petar nije pokušao probiti liniju hrvatske obrane. Svaki puta **neuspješno**.

Di god smo došli dobili smo po repu. Svaki put kretali bi u 5 ujutro, a ja sam si mislio pa zašto svaki puta u 5 sati… Već su i ptice na granama znale da ćemo krenuti. Posebno pamtim dan kada je poginuo Blago Zadro. Nakon toga zavladalo je svojevrsno primirje. Tišina i mir koju je prekinula pjesma „Evo zore, evo dana..“ s hrvatskih položaja.
S vremenom na pravcima napada prema Borovu naselju bilo je **sve više vojske** i to različite. Petar osobito pamti „vikend četnike“, ali i profesionalne snajperiste.

Dolazili bi doslovno subotom i nedjeljom. U subotu ih dođe pun autobus, a idućeg dana ih nema više od pola. Na mjesta na kojima su do jučer sjedili tada bi se našli razni uređaji iz asortimana bijele tehnike koje su pokrali oni koji su imali sreće i preživjeli. Pred kraj bitke JNA je angažirala profesionalne sportaše koji su se bavili streljaštvom, oni su uglavnom slani na Sajmište.

Nakon gotovo tri mjeseca na prvoj liniji bio je uvjeren da JNA **Vukovar nikada neće osvojiti**.

Šokirao sam se kada sam vidio s koliko tehnike JNA raspolaže, a ne može ništa, svaki put hrvatska strana uspješno bi se branila. Ja sam već bio umoran i nikakav jer su me slali u baš svaki napad dok je moja posada puštana na odmor, a ja bi vozio neke druge svakakve vojnike, uglavnom rezerviste. Među njima je bio jedan Hrvat iz Beograda koji je mobiliziran i poslan na Vukovar. Sprijateljili smo se, a *kasnije mi je, kada sam izišao iz vojske i pomogao, kod njega sam prespavao prije nego sam se zaputio prema kući.*

No put kući dogodio se tek u ožujku 1992., a nas zanima što se sve u Petrovom životu izdogađalo do tada – najprije **okupacija Vukovara**.

U studenom su nas, pred sam pad, povukli u Vojvodinu u mjesto Erdevik. Tamo smo čuli da je pao Vukovar. Bili smo u čudu, prije dva dana smo bili ondje, nismo mogli proći nigdje, a sad je pao. Svoj 19. rođendan, 22.11., dočekao sam u Bačkoj Palanci da bi idućeg dana krenuli opet za Vukovar. Samo smo prošli kroz njega i kroz Bogdanovce te zauzeli položaje na izlazu iz Marinaca prema Nuštru. Tu više nije bilo borbenih djelovanja i ubrzo je stigao 15. siječnja 1992. i međunarodno priznanje Hrvatske. Mislio sam – to je to, sada će me pustiti, ali prevario sam se. Moram naglasiti da niti tada, kao ni ranije, nisam gubio nadu da ću se vratiti kući uz zagovor svetog Leopolda Bogdana Mandića. Krajem mjeseca vratili smo se u Beograd i 29. veljače 1992. dočekao sam kraj odsluženja vojnog roka. Veza s Hrvatskom nije bilo pa sam otišao kod tetke u Bosansku Posavinu i odande me čelnik HDZ-a preko prijelaza u Šamcu prevezao i doveo kući.

U Osijek je Petar stigao 5. ožujka, **praktički se vratio iz mrtvih**. Najprije je proslavio s obitelji i prijateljima svoj povratak, a odmah zatim je otišao u ured za obranu prijaviti se u Hrvatsku vojsku.
Pitao me tamo neki činovnik da di sam do sad bio? Pa reko bio sam tamo gdje ste me vi poslali sam bio, dobro sam i došao. Nije mi bilo jasno kako su nas 1991. poslali u JNA, kako nisu shvatili što će se dogoditi? Slovenci svoje nisu slali, možda su imali više informacija od naših… S obzirom da je dečkima koji su bili u 130. brigadi u Čepinu trebao vozač vrlo brzo sam obukao odoru Hrvatske vojske. Držali sam položaje u Ivanovcu, a najviše me iznenadila nebriga za tehničko stanje transportera. U JNA je to sve bilo po pe-esu, a ovdje skroz druga priča. Mislio sam da će netko od hrvatskih službi doći i pitati me o mojem sudjelovanju na drugoj strani. Ja sam se na to pripremio, napravio skice njihovih položaja kod Marinaca, ali nitko mi nikada nije postavio niti jedno pitanje. Svi moji suborci, u 130. brigadi, a zatim i 5. gardijskoj brigadi, znali su gdje sam bio 1991. no to je bio predmet zafrkancije, nikada mi to nitko nije predbacio. I sam sam se šalio na taj račun – „Dok sam bio u JNA ona je pobjeđivala, sada kada sam u Hrvatskoj vojsci ona pobjeđuje. Mora da nosim sreću.“

Dolaskom UNPROFOR-a u Slavoniju Petrova postrojba povukla se s prve crte u Čepinske Martince no ne zadugo. Kada se tražilo dragovoljce za obranu **Bosanske Posavine** Petar je bio među prvima, ipak se radilo o zavičaju njegovih roditelja. Nakon toga, 1993. godine sudjelovao je u obrambenoj fazi **operacije „Maslenica“** braneći Kašić da bi se na ljeto skinuo iz vojske i zaposlio u GPP-u Osijek u svojoj struci popravljajući autobuse. Dvadeset godina kasnije postao je vozač tramvaja, a zatim i busa.

Uživam u druženju s obitelji i prijateljima i bavim se kuglanjem. Danas opet vozim ljude, samo sad nitko ne puca na mene.

https://domovinskirat.hr/2025/11/14/petrova-prica-sudjelovao-je-u-nizu-napada-jna-na-borovo-naselje-na-trpinjskoj-ga-je-raketa-promasila-za-milimetar/

DALMACIJA DANAS

Počivamo li zaista u miru? Stručnjaci kažu da se prema pokojnicima odnose s najvećim poštovanjem, ali manjak grobara i mogućnosti izbora načina pogreba donose ozbiljne probleme

6. Augustin Markota

Novinarski projekt:
Počivamo li zaista u miru? Zdravstveni, etički i pravni aspekti odnosa prema ljudskom tijelu nakon smrti

Elektronička publikacija:
Dalmacija Danas

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
22. kolovoza 2025.

S „onim svijetom" otvara se niz ontoloških pitanja oko kojih će se uvijek lomiti koplja. Međutim, u ovom projektu fokus ne stavljamo na pitanje „Kamo idemo kad umremo?" nego „Kako idemo kad umremo?"

Smrt se u našoj sredini još uvijek donekle tabuizira. Smatra se teškom i mračnom temom do te mjere da smo o normalnom dijelu ljudskog života skloni govoriti u eufemizmima: pokojnik je „utonuo u vječni san", „zauvijek nas je napustio", „otišao je na onaj svijet". S „onim svijetom" otvara se niz ontoloških pitanja oko kojih će se uvijek lomiti koplja. Međutim, u ovom projektu fokus ne stavljamo na pitanje „Kamo idemo kad umremo?" nego „Kako idemo kad umremo?" Dalmacija Danas će se kroz ciklus članaka pod nazivom „Počivamo li zaista u miru? Zdravstveni, etički i pravni aspekti odnosa prema ljudskom tijelu nakon smrti" baviti manje poznatim, često tabuiziranim te zdravstveno i pravno zanimljivim dijelovima odnosa prema ljudskom tijelu nakon smrti. Istražit ćemo kakvi su pravni okviri postupanja prema ljudskom tijelu nakon smrti, što se u zdravstvenom i teološkom smislu smatra mirnim počivanjem i koja je najčešća zona zaobilaženja zakona vezanih za ukop (primjerice želje za kremiranjem koje uključuju rasipanje pokojnikova pepela umjesto ukopa na točno obilježenom i za to predviđenom mjestu).

Postoje li neodgovorena pitanja u domeni „Što nakon smrti"?

U razgovoru s liječnicima (patolozima) i mrtvozornicima istražit ćemo koji se postupci obavljaju neposredno nakon smrti te kako se čuva dostojanstvo ljudskog tijela

i posljednjeg počivališta. Sa zdravstvenim djelatnicima, grobarima i policijom istražit ćemo rubne slučajeve poput postupanja s tijelima beskućnika, njihova čuvanja ili uporabe u medicinske svrhe te postupanja u posebno osjetljivim situacijama poput nepoštivanja ili oskvrnjivanja posljednjih počivališta. Osim toga, saznat ćemo s kakvim su se slučajevima nepoštivanja ili zloupotrebe ljudskih tijela zdravstveni djelatnici i organi reda susreli u svojoj karijeri. Istražit ćemo etičku pozadinu postupanja s ljudskim tijelom i njezinu (ne)ovisnost o vjerskim obredima sa stručnjacima za bioetiku i teologiju. Bavit ćemo se svim pitanjima koja se tiču očuvanja dostojanstva ljudskog tijela nakon smrti, ali i pokušajima zaobilaženja zakona i etičkog postupanja radi privatnih interesa.

Budući da se prosječan čovjek smrću i svime što slijedi nakon nje obično bavi tek kad ona pogodi njegov najuži krug obitelji i prijatelja, često se dogodi da informacije o postupanju s preminulom osobom padnu u drugi plan zbog organizacije pogreba te emocionalnog tereta, faze poricanja i faze tugovanja. No mnogo je otvorenih i zanimljivih pitanja koja se mogu nametnuti dok o smrti i njezinim posljedicama razmišljamo iz čiste znatiželje. Kako se postupa s preminulima čiji je identitet nepoznat? Kakav je odnos prema tijelima beskućnika ili ljudi koji nemaju nikoga od rodbine ili prijatelja tko bi se pobrinuo za njihove posmrtne ostatke? U kojim se slučajevima obavlja obdukcija i kako se tijekom nje postupa prema tijelu preminuloga? Koje se želje pokojnika i njegove obitelji vezane za ukop i obred mogu poštovati unutar zakona Republike Hrvatske? Postoji li razlika između zdravstvenog i vjerskog poimanja dostojanstvenog postupanja prema ljudskom tijelu? U seriji članaka na Dalmaciji Danas pokušat ćemo produbiti ova pitanja i uz pomoć stručnjaka ponuditi odgovore na njih.

„Teško pronalazimo radnike zbog negativnih konotacija našega posla"

Prvi od niza tekstova bit će vezan uz rad tvrtke koja se bavi komunalnim djelatnostima održavanja, uređenja i izgradnje groblja te pogrebnih, građevinskih, klesarskih, hortikulturnih i drugih usluga, a iz prve smo ruke doznali i kako rade pogrebna poduzeća u Hrvatskoj. Naš je prvi sugovornik direktor splitske tvrtke Lovrinac d.o.o., **Petar Bilobrk**. Bilobrk je za Dalmaciju Danas otkrio da su njegovi zaposlenici na najbolji i najprofesionalniji mogući način upoznati sa svim zakonitostima, specifičnostima i kompleksnosti svojega posla.

„Zaposlenici su upoznati sa svim aspektima svoga posla i svjesni su da su naši klijenti osobe koje su doživjele težak gubitak voljene osobe te nastojimo da profesionalno pristupe strankama uvažavajući njihove osjećaje. Većinom imamo poteškoće pri pronalasku radne snage s obzirom na negativnu konotaciju koju u društvu imaju naši zaposlenici s obzirom na tvrtku i posao koji obavljaju. Djelatnici koji imaju doticaj s preminulom osobom upoznati su s time na koji način moraju postupati prilikom preuzimanja preminulih osoba s mjesta smrti", kazao je Petar Bilobrk.

Kod nas dominira tradicionalni pristup pogrebima, u drugim zemljama EU-a raste broj kremiranja

Smatra da se splitska gradska tvrtka Lovrinac d.o.o. prema pokojnicima odnosi s najvećim poštovanjem.

„Vjerujem da javnost razumije osnove aktivnosti pogreba, ali same detalje saznaju tek kad nastupi smrtni slučaj nekoga od članova obitelji. Prema svim pokojnicima djelatnici se odnose s poštovanjem, pogotovo prilikom manipulacije pokojnicima unutar objekta mrtvačnice te prilikom preuzimanja pokojnika s mjesta smrti", istaknuo je.

Posebno je notirao da su zaposlenici izuzetno profesionalni, ali ne i hladni pred teškim prizorima koji su dio njihove svakodnevice. Vrlo su empatični prema ožalošćenoj obitelji koja se suočava s velikim gubitkom i koja prolazi najteže životne trenutke. Osim toga, osvrnuo se i na sam pristup posljednjim ispraćajima, koji su i danas uglavnom tradicionalni.

„Zaposlenici razumiju trenutak u kojem se našla obitelj s obzirom na gubitak voljene osobe te se prema onima koji dogovaraju pogrebe odnose profesionalno i uslužno, s pijetetom prema pokojniku i sa suosjećanjem prema rodbini. Nastojimo modernizirati opremu i održavati objekte na groblju u skladu s financijskim mogućnostima. U posljednjih 20 godina uglavnom se zadržao tradicionalni pristup pogrebima. Neke značajnije promjene ne očekujem u skoroj budućnosti, iako je u ostatku EU značajan postotak kremiranja", zaključio je.

„Najteži su nam trenuci kada umru ili poginu mlade osobe, kada se dogodi tragedija"

Kako bismo iz prve ruke doznali kako u praksi izgleda posao djelatnika pogrebnog poduzeća, posjetili smo jedno pogrebno poduzeće s dugom tradicijom. **Jasna Lekić**, voditeljica Pogrebnog poduzeća Zubac d.o.o. iz Ploča, više je od 20 godina u tom poslu, a na početku je opisala kako izgleda njezin uobičajeni radni dan.

„U ovom sam poslu već više od 20 godina. Ako nam se obitelj odmah nakon smrti pokojnika javi zbog smrtnog slučaja, onda ih uputimo do mrtvozornika jer se ne može preuzeti tijelo dok obitelj ne kontaktira s mrtvo-

zornikom. Nakon mrtvozornika, ožalošćena obitelj dođe kod nas, provjerimo papire, na patologiji provjerimo može li se tijelo preuzeti, ovisno o tome gdje je čovjek preminuo. Obitelj izabere adekvatan lijes i onda se uputimo po pokojnika, odnesemo tijelo u hladnjaču, s obitelji se dogovorimo sve što bi oni željeli, dogovaramo i osmrtnice i radimo na cvijeću za posljednji ispraćaj. Što se tiče samog ispraćaja, mi imamo svog grobara koji pripremi grob i sve na licu mjesta, kao i dvoranu za ispraćaj i sve ostale važne detalje vezane za ukop", detaljno nam je pojasnila.

Priznaje da su im najteži trenuci kada tragični događaji rezultiraju smrću mladih osoba. Tada se često i oni koji su maksimalno profesionalni „raspadnu" ispred utučene obitelji koja prolazi agoniju gubitka bližnjih.

„Najteži su nam trenuci kada umru ili poginu mlade osobe, kada se dogodi tragedija. Kad obitelj u takvoj situaciji dođe kod nas, to i nas jako pogodi, često i mi zaplačemo. Živimo u Pločama, malom gradu, svakoga znamo, pa nas takve situacije osobito diraju. Suočavanje s takvim gubitcima bude jako teško i potresno, često i šokantno", priznala nam je. Ipak, tada su oni često najveći oslonac za obitelji i podrška su im kako bi sve, pa i posljednji ispraćaj, prošlo u najboljem redu.

„Obitelj je tada izgubljena, emotivna i teško im je. Mi smo ti koji ih vodimo da se sve odradi kako treba i da svi budu dostojanstveni, kako prema događaju na posljednjem ispraćaju, tako i prema ostacima pokojnika", rekla nam je.

Što se tiče pogreba, tvrdi da je tradicionalni pristup ostao najčešći, ali s blagim promjenama.

„U našem se poslu kroz godine ništa posebno nije promijenilo, mi se prema svakom pokojniku i prema obitelji odnosimo prema najvišim profesionalnim i emocionalnim standardima. Sve je ostalo isto, osim što je prije kod nas u dolini Neretve, pa i šire, bio običaj da se tijelo pokojnika drži kod kuće, a toga danas više nema – tijelo se odmah nakon smrti preuzme i stavlja u hladnjaču. Cijelo je vrijeme u hladnjači, sve do trenutka posljednjeg ispraćaja. To je jedina veća promjena u odnosu na bližu prošlost i mislim da je ovaj novi način bolji, zbog dostojanstva tijela nakon smrti", naglasila je.

„Maksimalno smo profesionalni. Tijelo se do trenutka ispraćaja čuva u hladnjači, a ako se prevozi preko druge države, onda je položeno u metalni lijes, a kasnije se prebacuje u drveni. Postoje vrlo stroga pravila kojih se držimo do najsitnijih detalja", detaljno pojašnjava za Dalmaciju Danas.

„Nitko ne želi raditi kao grobar"

Osvrnula se i na problem s kojim se suočavaju sva pogrebna poduzeća, a ne samo ovo u Pločama.

„Mislim da će se ispraćaji i u budućnosti najviše voditi tradicijom, ali naš je najveći problem radne snage. Nitko ne želi raditi kao grobar, ljudi to ne vole raditi, ne možete tek tako naći čovjeka za taj stresan i zahtjevan posao i mislim da je to problem i u većim sredinama od Ploča i doline Neretve", upozorava Jasna Lekić.

Na samom kraju zanimali su nas detalji o učestalosti kremiranja pokojnika. Lekić naglašava da je kod njih, ali i općenito u Dalmaciji, kremiranje velika rijetkost, a razlog je jasan.

„Kod nas je kremiranje vrlo rijetko jer se najbliži krematorij nalazi u Zagrebu. To za sobom povlači velike troškove i često nije organizacijski praktično. Možda bi se ljudi više odlučivali na kremiranje da imaju nekoliko opcija na raspolaganju, ali uvjeti su takvi da to trenutačno nije nimalo zgodno za obitelj, primjerice, iz Dalmacije. Možda imamo jedan do dva slučaja godišnje, sada kremacija nije ni toliko skupa, no cijeli je taj postupak kompleksan, a prijevoz pokojnika skup, pa se za obitelj stvore znatno veći troškovi nego kod tradicionalnog pogreba. U slučaju da ljudi nemaju grobno mjesto ili ako je grobnica puna, onda se odluče na kremaciju, ali, kažem, to je zaista rijetkost, barem iz mog iskustva", zaključila je.

Tema dostojanstva ljudskog tijela nakon smrti otvara brojna zdravstvena, etička i pravna pitanja, ali i pokazuje koliko je važno sustavno informirati i senzibilizirati javnost. Upravo zato će se Dalmacija Danas kroz niz tekstova i dalje baviti ovom temom, donoseći priče iz prakse, iskustva stručnjaka i razmatranja pitanja koja se tiču svih nas.

https://www.dalmacijadanas.hr/pocivamo-li-zaista-u-miru-strucnjaci-kazu-da-se-prema-pokojnicima-odnose-s-najvecim-postovanjem-ali-manjak-grobara-i-mogucnosti-izbora-nacina-pogreba-donose-ozbiljne-probleme/

LIDER

biznis i politika

ŠTO HRVATSKA MOŽE NAUČITI OD BEČA I NIZOZEMSKE O PRIUŠTIVOM NAJMU

Europski primjeri pokazuju da se kriza stanovanja ublažava kada gradovi upravljaju zemljištem i dugoročno grade fond najamnih stanova.

Dok se u **Hrvatskoj** priuštivo stanovanje tek probija kao politička tema, u nekim europskim gradovima ono je već generacijama dio strateškog planiranja prostora. Tamo se stan ne promatra kao nestalan tržišni proizvod, nego kao javno dobro i dugoročna infrastruktura. Najpoznatiji primjer je **Beč**, ali jednako impresivno djeluje i **Nizozemska**, čiji bi opseg regulacije u hrvatskom kontekstu vjerojatno bio doživljen kao izrazito radikalan. Ondje država ne samo da određuje cijene socijalnih i priuštivih najamnina, nego pod određenim uvjetima intervenira i u cijene najma privatnih stanova.

- U Nizozemskoj velik dio stanovništva živi u najmu, a cijelo je tržište strogo regulirano. Najamnine su precizno ograničene: u socijalnom segmentu maksimalna mjesečna najamnina iznosi oko 879 eura. U **Amsterdamu** je taj iznos dovoljan tek za studentsku sobu. Kako bi se uopće moglo aplicirati za socijalni najam, morate spadati u određeni dohodovni prag: samac ne smije zarađivati više od 47,7 tisuća eura godišnje, a par više od 52,7 tisuća - objašnjava arhitekt **Branimir Medić**, koji godinama živi u Nizozemskoj i dobro poznaje način funkcioniranja njihova sustava socijalnog najma.

7. Antonija Knežević

Novinarski projekt:
Podstanarstvo u Hrvatskoj – između stambene nesigurnosti i tržišne stihije

Elektronička publikacija:
Portal Lider.media

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
14. studenoga 2025.

Nizozemska: Regulacija najma od studentske sobe do luksuznih stanova

Od prošle godine, osim socijalnog najma, regulirane su i cijene stanova iz srednje kategorije, pa je gornja dopuštena najamnina u tom segmentu postavljena na 1.157 eura mjesečno. U tu kategoriju ulaze samci s godišnjim prihodima između 47,7 i 62,2 tisuće eura, te obitelji čiji se prihodi kreću između 52,7 i 82,9 tisuća eura.

Sustav funkcionira tako da se stanovi vrednuju prema određenom bodovnom sustavu koji procjenjuje kvalitetu stana prema površini, energetskoj učinkovitosti, opremi, lokaciji i drugim karakteristikama. Broj bodova određuje kategoriju stana, a time i njegovu maksimalnu dopuštenu najamninu - objašnjava Medić.

Ovo pravilo primjenjuje se i na privatne stanove koji po bodovima spadaju u srednju kategoriju. Slobodno ugovaranja najamnina tako je moguće samo u luksuznijem segmentu (stanovi iznad 90 m2). No, i tu se kontrolira godišnji rast cijena: 2024. godine mogle su rasti samo 5,5 posto.

- Osim što su regulirane visine najma i godišnji rast cijena, najmoprimci su u Nizozemskoj znatno bolje zaštićeni. Ako s privatnim stanodavcem sklopite dugoročni ugovor, stječete doživotno stanarsko pravo u tom stanu. Čak i kada se stan proda, najmoprimac ostaje, a ugovor automatski prelazi na novog vlasnika - objašnjava Medić.

Nizozemska ima dugu i duboko ukorijenjenu tradiciju stambenih zadruga. Otprilike 30 posto svih stanova u njihovu je vlasništvu, a u Amsterdamu udio doseže oko 40 posto.

Budući da grad posjeduje zemljište, Amsterdam sam određuje gdje i kakvi će se stanovi graditi. Amsterdam zemljište gotovo nikada ne prodaje, nego ga daje u dugoročni zakup, pa tako trajno ostaje njegov vlasnik, čak i kada je na njemu izgrađena zgrada. Stanari i vlasnici stanova posjeduju zgradu, ali ne i tlo ispod nje, zbog čega plaćaju ground rent, naknadu za korištenje zemljišta. Takav model gradu omogućuje stabilan prihod i dugoročnu kontrolu nad razvojem stambenog sustava.

Naravno, socijalni stanovi imaju manji najam za tu zemlju - kaže Medić i dodaje da se prihodi od ground renta koriste za razvoj infrastrukture i financiranje gradskih službi.

U nizozemskom modelu u samu gradnju ne ulažu država ili grad, nego mirovinski fondovi i drugi institucionalni investitori. Primjerice, među ulagačima je i singapurski fond.

- Prinosi na takve investicije nisu veliki, ali su sigurni - kaže Medić.

Prema njegovu mišljenju, ključna prednost nizozemskog sustava izgradnje priuštivih i socijalnih stanova za najam jest to što stanovi zauvijek ostaju u sustavu: ne mogu se prodati ni naslijediti, pa se stambeni fond stalno obnavlja. Medić zato smatra da je hrvatski pristup, u kojem su se kroz **POS** i **APN** stanovi davali u vlasništvo, pogrešan jer se tako dugoročno smanjuje fond priuštivih stanova.

Kako povećati taj fond znaju u Beču, europskom prvaku socijalnog stanovanja. Grad u vlasništvu ima oko 220 tisuća gradskih stanova. A kada se tome pribroje i neprofitni te ograničeno profitni stanovi i zadruge, dolazi se do podatka da u priuštivom najmu živi oko 60 posto Bečana.

Riječ je o 420.000 stanova, što je više od 40 posto ukupnog stambenog fonda grada. Veliki fond stanova ne služi samo osiguranju stanovanja velikom broju ljudi, nego i utječe na cijelo tržište jer stvara stabilizirajući pritisak prema dolje na privatne najamnine - navodi **Veronika Iwanowski**, koja radi u Odjelu za međunarodne odnose unutar bečkog stambenog poduzeća **Wiener Wohnen**.

Beč: 60% stanovništva živi u priuštivom najmu

Stambena politika Beča, slično kao i nizozemska, počinje zemljišnom politikom, na koju se potom nadograđuju modeli subvencija i snažan sustav neprofitnih građevinskih poduzeća. Grad Beč kupuje i dugoročno osigurava zemljišta, surađuje s neprofitnim stambenim društvima, a sva se dobit ponovno ulaže u nove stanove. Od 2023. postoje i jasna pravila kod prenamjene zemljišta koja sprječavaju eksploziju cijena: dvije trećine novih stanova mora biti subvencionirano, dok se jedna trećina može graditi kao privatna i namijenjena prodaji.

Upravo takav pristup, kaže **Denis Šakić**, zastupnik u parlamentu savezne pokrajine Beč, pokazuje da je pristupačno stanovanje moguće samo kada grad aktivno oblikuje razvoj, a ne kada se sve odluke prepuste tržištu.

- Pristupačnost ne nastaje kratkoročnim potporama za najam, već strukturnim okvirima koji sprječavaju da najamnine uopće izmaknu kontroli. Najučinkovitije su mjere koje dugoročno stvaraju stabilnost, kako za ljude, tako i za tržište stanova. Zato Beč ne gradi stanove za trogodišnji politički ciklus, nego za pedesetogodišnju socijalnu stabilnost - objašnjava Šakić.

Za razliku od mnogih drugih gradova, u Beču se fokus na pristupačno stanovanje ne svodi samo na broj stanova - ključ je u tome da su i subvencionirani, i slobodno financirani, i zadružni stanovi jednako visoke kvalitete i nalaze se u istim četvrtima.
- To stvara četvrti s pravom zajednicom umjesto segregacije. Nema 'siromašnih četvrti' i 'luksuznih otoka' - kaže Šakić.

Segregaciju i stigmatizaciju sprečavaju i relativno postavljeni dohodovni limiti za apliciranje za socijalne stanove. Kako navodi Iwanowski, godišnji prihod od 59.320 eura za jednu osobu daje pravo na subvencionirani stan. A manje od toga zarađuje 75 posto Bečana. Osnovni uvjeti za prijavu su najmanje dvije godine prebivališta u Beču i dob iznad 18 godina, dok se prosječno čekanje na subvencionirani stan kreće od godinu do godinu i pol.

Recept za ovakav sustav stanovanja s pristupačnim najamninama, ističe Iwanowski, leži u stvaranju stabilnih pravnih okvira koji jačaju stanovanje kao javno dobro. U **Austriji** se to temelji na Zakonu o limitiranoj dobiti, koji definira način poslovanja neprofitnih zadruga i propisuje da se sav višak prihoda mora ponovno ulagati u stanove.

- Stanovanje treba promatrati kao javno dobro, a ne kao predmet špekulacije. Samo tako možemo dugoročno garantirati pristupačnost - kaže Iwanowski.

Zemljišna politika kao temelj pristupačnog stanovanja

Upozorava i da gradovi koji žele primijeniti bečki model najprije moraju osigurati dovoljno zemljišta.

- Ne smije se prodavati gradsko zemljište, nego ga treba davati u dugoročni najam - ističe.

U Beču je za taj posao zadužena institucija **wohnfonds_wien**, koja od 1984. godine otkupljuje i priprema zemljišta za socijalnu gradnju te organizira natječaje između neprofitnih developera. Trenutačno raspolaže zemljištem površine oko 3,1 milijun četvornih metara.

Po njezinom mišljenju, investiranje u izgradnju novih stanova uvijek daje bolje rezultate od ulaganja u subvencije najamnina.

- Ključ uspješnog stambenog sustava je dugoročno financiranje i reinvestiranje dobiti u novu gradnju i obnovu, jer tako novac ostaje u sustavu i smanjuje potrebu za javnim subvencijama. Umjesto trošenja velikih sredstava na naknade za najam, koje završavaju kod privatnih vlasnika i ne mogu se ponovno uložiti, ulaganja treba usmjeriti u izgradnju novih stanova. Dobro uređen stambeni sustav ne koristi samo stanarima, nego i gospodarstvu u cjelini, kada ljudi nisu preopterećeni troškovima stanovanja, više troše na druge proizvode i usluge, što jača lokalnu ekonomiju - smatra Iwanowski.
Primjeri Beča i Nizozemske potvrđuju tu logiku: ondje stabilnost nastaje zahvaljujući tome što gradovi aktivno upravljaju zemljištem, jačaju neprofitne modele gradnje i reinvestiraju dobit. Na takvim temeljima pristupačan najam postaje pravilo sustava, a ne prolazna anomalija. Upravo tu leži i poruka za Hrvatsku: bez dugoročne politike zemljišta i stanova u javnom i neprofitnom fondu, teško je očekivati stabilnost koja se drugdje gradi desetljećima, a ne jednim zakonom ili poticajem.

https://lidermedia.hr/biznis-i-politika/sto-hrvatska-moze-nauciti-od-beca-i-nizozemske-o-priustivom-najmu/

Feljton Ženska bolest

Moja supruga, poznata novinarka, morala je na bolnu operaciju. Tad sam shvatio koliko naš sustav omalovažava ženske bolesti

U feljtonu 'Ženska bolest' nagrađivani novinar Josip Šarić, ponukan bolešću supruge, istražuje je li sustav pravedan prema ženama s bolestima reproduktivnih organa, omalovažavaju li se u propisima i praksi bolovi i komplikacije kod ginekoloških zahvata i skraćuje li se bolovanje za ginekološke pacijentice.

Ovo je velikim dijelom vrlo osobna priča. Priznajem, nikad nisam posebno razmišljao o takozvanim "ženskim bolestima". Dok je prvi razlog jasan – nisam žena, drugi je možda taj što sam uvijek bio okružen jakim ženama koje su minorizirale svoje "ženske" probleme.

Od tinejdžerskih fora o neprovjerljivosti toga što više boli – udarac nogom u muško međunožje ili ženska menstruacija – do, sad tek vidim, omalovažavanja problema kolegica na fakultetu ili poslu kad bi govorile da imaju bolnu menstruaciju, obilno krvarenje i da netko treba preuzeti njihovu obavezu. Da, i ja i mnogi moji kolege vidjeli smo to kao izvlačenje.

No, kako život ide, skupljaju se godine i vlastiti posjeti doktoru postaju češći i kompliciraniji, tako je i s mamom, sestrom, suprugom, prijateljicama. Pravo buđenje i shvaćanje problema i posljedica "ženskih bolesti" nastupilo je prije tri godine, kad je supruga morala na operaciju.

8. Josip Šarić

Novinarski projekt:
Ženska bolest

Elektronička publikacija:
Telegram.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. kolovoza 2025.

Novinarka na operaciji

U našu je kuću i u moj život stiglo niz kratica koje sam morao guglati: PAPA je loš, CIN je visok, HSIL također. Nataša ide na operaciju, tješi i sebe i mene i cijelu obitelj da nije najgore, tj. operacijom će se spriječiti najgore.

Ona je ipak **Nataša Božić**, novinarka televizije N1, za nju je to još jedna od sto obaveza koju će odraditi. Ipak, vidim i osjećam da se muči i boji, dijete je malo, nisu se nikad odvajali, a sad slijedi operacija i bolnica. Bilo je stresno prije zahvata, no iznenađenje nastupa na dan zahvata.

"Gospođo, moram Vas upozoriti da se nakon ovog zahvata najmanje trideset dana trebate suzdržavati od spolnih odnosa." To je bilo prvo na što mi je mladi liječnik specijalizant svratio pozornost neka tri sata nakon obavljenog postupka LLETZ konizacije, što je stručni naziv za odstranjenje dijela grlića maternice zbog rizičnih promjena na stanicama. Dijagnoza: N87 displazija vrata maternice. Nakon što je još rekao da je zahvat prošao dobro i da se, ako se osjećam dobro, mogu spremiti za doma, pitala sam ja njega: "A bolovanje? Kad smijem na posao?"

Sa stola na posao

"Sutra!", odgovorio je. "Slobodno možete već sutra na posao, ne morate ići na bolovanje nakon ovog zahvata. Ali nužno je da se pridržavate zabrane spolnih odnosa trideset dana", ponovio je za svaki slučaj, prisjeća se Nataša dok razgovaramo o problemu modernog pristupa "ženskim bolestima".

Pitam je li bila sretna jer ide odmah doma, ali ona vrti glavom. "Bila sam zbunjena, pa i zabrinuta. Pazi, tog jutra (29. rujna 2022. godine) oko 9 sati bila sam na operacijskom stolu, pod lokalnom anestezijom osjetila sam miris vlastita spaljenog mesa i osjećala sam priličnu neugodu, zapravo i bol tijekom zahvata.

Da to nije samo moje iskustvo, nego očekivano neugodan zahvat, govorila je činjenica da je u operacijskoj sali uz mene bila i medicinska sestra koja me cijelo vrijeme držala za ruku, tješila i zapričavala kako bi neugoda bila što manja.

'Vratite se raditi'

Liječnik specijalist obavio je zahvat, koji je trajao petnaestak minuta, i već oko podneva bila sam spremna za otpust. U sebi sam imala par metara gaze koju sam sama, rekao mi je liječnik, trebala izvući iz sebe nakon par sati", priča mi dalje Nataša. Da će moći doma isti dan, doznala je tog jutra u pripremi zahvata.

"I to mi je bilo čudno, no iskreno sam se šokirala kad mi je liječnik rekao da već sutra mogu na posao. Pa kako ću sutra već raditi, ići s terena na teren i vući stative od kamere, a danas mi je odrezan dijelić tijela? Kad sam ginekologinji u primarnoj praksi rekla da idem na ovaj zahvat, otvorila mi je bolovanje na tri dana, uz riječi 'Pa ćemo vidjeti za dalje'. A sad doktor kaže da već sutra mogu na posao." Nataša priznaje da joj se u glavi vrtilo stotinu pitanja, javio se strah i zabrinutost.

Moja supruga odležala je ipak tri dana, koliko je imala već propisanog bolovanja, i u ta tri dana lagano krvarenje nije ni u jednom trenutku sasvim prestalo. Na posao je išla s ulošcima, svaki dan ispitujući i sebe i mene je li normalno da i dalje krvari, je li to uobičajeno ili je komplikacija, pretjeruje li sa strahom. Nismo znali jer nismo doktori.

Krv u Saboru

"Da stvar ipak nije u redu, otkrivam nakon jednog teškog dana na poslu kad sam posred Sabora obilno prokrvarila. Tog 12. listopada odlazim u Hitnu ambulantu bolnice u Vinogradskoj, gdje mi ponovno stavljaju tampon i otpuštaju me doma da ga sama izvadim nakon osam sati. I naravno, mogu dalje na posao. Bolovanje nije potrebno."

Idućeg tjedna, 17. listopada ista situacija, obilno krvarenje iz rodnice, ponovno hitna, ponovno tampon i Monsel otopina. Ovog puta Natašu ostavljaju preko noći.

"Cijelo to vrijeme bila sam izvan sebe od zabrinutosti i straha. Imala sam malo dijete, vrlo stresan posao i proganjao me osjećaj da se nešto jako loše događa s mojim zdravljem, a da liječnici to uopće ne doživljavaju kao problem. Kako može biti normalno da krvarim i dvadeset dana nakon operacije, poslije koje su me odmah drugi dan poslali raditi?

Izostanak poštede

Sutra mi je vrlo ljubazan i smiren liječnik **Ante Vuković**, koji je i obavio operaciju, objasnio da se u nekom manjem broju slučajeva "stvari nakon LLetza znaju zakomplicirati", da sad više ne krvarim i da mirujem par dana. Dolazim u ordinaciju primarne prakse, a doktorica se promijenila. Treći ginekolog u primarnoj u četiri godine. Kad sam novoj doktorici objasnila o čemu je riječ, dala mi je još tri dana bolovanja", sjeća se Nataša kako je priča tad završila.

Na dokumentu s kojim je otpuštena iz bolnice pisala je nova dijagnoza: "N93.9 Nenormalno maternično i vaginalno krvarenje, nespecificirano".

"No, ja se nisam mogla oteti dojmu da je to 'nenormalno maternično krvarenje' vrlo specificirano i da mu je uzrok činjenica što nakon operativnog zahvata nisam imala adekvatno vrijeme za poštedu i mirovanje", zaključuje Nataša.

Kako je bilo 1980-ih

Takav zaključak dodatno je potpirivala činjenica da su čak dvije žene iz našeg najbližeg okruženja svojedobno bolovale od iste bolesti, odnosno imale vrlo sličnu dijagnozu i isti zahvat, konizaciju ili odstranjivanje djelića grlića maternice. Dok je Nataša bila u bolnici, njezina mama **Ana** stigla je kod nas da pomogne oko čuvanja našeg tad četverogodišnjeg sina.

"Kad se kći istog dana nakon konizacije vratila doma, miješali su mi se osjećaji. Bila sam sretna što je sve dobro završilo, ali mi nikako nije bilo jasno kako je moguće da se tako brzo oporavi. I sama sam prije više od trideset godina prošla isti postupak sa sličnom dijagnozom. Tad se to smatralo značajno ozbiljnijom opasnošću po zdravlje. Sjećam se da mi je ginekolog nakon lošeg Papa testa i visokog CIN-a rekao da su promjene na stanicama početak karcinoma i da je zahvat hitan, a oporavak dug", prisjeća se Ana.

Zbog visokog CIN-a, Ana je 1985. godine prošla postupak konizacije. "Djeca su mi tad imala devet i pet godina, bila sam u strahu od prognoze liječenja, ali i od razdvajanja. Brzom i kvalitetnom intervencijom liječnika te dugotrajnim bolovanjem s tri produženja u ukupnom trajanju od dva mjeseca srećom sam tu ružnu dijagnozu ostavila iza sebe zauvijek", prisjeća se Natašina mama Ana Božić, koja je nedavno proslavila 74. rođendan.

Dugotrajno bolovanje

Podatak u njezinu zdravstvenom kartonu kaže da je konizaciju imala u rujnu 1985., na bolovanju je prvo bila od 17. rujna do 16. listopada. Nakon kontrole, bolovanje je produženo prvo do 31. listopada, a potom još jednom, do 15. studenog 1985.

Sve je prisnažila i naša susjeda **Katica**, koja je isti zahvat imala iste godine kad i Ana. "Išla sam kod doktora na pregled i pokazalo se da nalazi nisu bili dobri. I kaže moj liječnik da hitno moram na operaciju. Bila sam uplašena, on je rekao: 'Ako ne odete, jako riskirate karcinom'.

Otišla sam na Institut za tumore i to sam tamo riješila. Kod njih sam bila dva tjedna, ležala na odjelu. Poslali su me kući, točno dva mjeseca nakon operacije došla sam na kontrolu i onda sam počela raditi", priča susjeda Katica Petrinić. Dodaje da je na operaciju išla svega 45 dana nakon što je počela raditi u zagrebačkoj Nami. I nitko nije pravio problem oko toga.

Režu komad tebe

"Meni je ustvari bilo neugodno toliko dugo biti na bolovanju, ali doktori su mi rekli: 'Ako ne miruješ i ne zaliječiš sve kako treba, možda nećeš više nikad ni ići na posao.' Bilo je to brutalno s njihove strane, ali sam prihvatila. Gle, ja nisam liječnica, ne znam, moje je da vjerujem stručnjacima", priča Katica, koja je ostala u čudu kad je čula da je Nataša za isti zahvat dobila tri dana bolovanja.

"Znam ja da je danas sve bolje, modernije, naprednije, ali kako možeš ići raditi tri dana nakon što ti odrežu komad tvoga tijela? I to u intimnom području! To mi jednostavno ne zvuči ispravno."

I tako, tri priče i dva različita vremena, države, uređenja. S potpuno različitim pristupom oporavku. S istom dijagnozom i nakon istog zahvata, odstranjenja grlića maternice. I sto pitanja.

Odgovori nisu jednostavni

Je li normalno da je oporavak od operacije i odmor od posla toliko dug kao u bivšoj državi, ili je ipak potrebno kraće vrijeme? Jesu li se nekad bolovanja davala šakom i kapom, a danas je rigorozniji pristup? Je li medicina toliko napredovala da je danas zahvat lakši, a oporavak brži?

Ima li ipak nešto u svjedočenjima stotina žena da se njihovim "ženskim bolestima" pristupa lakonski i omalovažavajuće? I u konačnici, da, zaista, je li normalno ići raditi odmah nakon što ti odrežu komadić tijela?

U nastavcima naše priče donosimo odgovore na ova pitanja koji nisu uvijek jednoznačni. U intervjuima koje smo vodili sa specijalistima ginekolozima, u bolničkoj i primarnoj zdravstvenoj zaštiti, ali i mnogim drugim stručnjacima koji se u svojoj praksi i aktivnostima bave reproduktivnim zdravljem žena – stavovi se često sudaraju.

https://www.telegram.hr/velike-price/moja-supruga-poznata-tv-novinarka-morala-je-na-tesku-operaciju-tad-sam-shvatio-koliko-nas-sustav-omalovazava-zenske-bolesti/

Putokaz za Afriku, putokaz za plemenitost, putokaz za čovječnost, putokaz za smislen život...

Kako svatko može pomoći sam sebi i učiniti svoj život smislenijim? Lako: neka pomogne drugome kojemu je pomoć potrebnija. Na to upućuju bezbrojni primjeri iz života i ljudske sadašnjosti i prošlosti. Srećom, uvijek je bilo ljudi koji su bili spremni na žrtve i odricanja u odluci da pomognu drugima – potrebitijima – kako se to kaže. U trenucima najvećih katastrofa i zla, poput ratova, uvijek je bilo odvažnih, nesebičnih i smjernih koji su spašavali, primjerice, ugrožene ljude od bolesti, neimaštine, nevolja, poplava, potresa, ili raznih ugnjetavača, agresora, nacista, fašista...

Takve su **Elizabeth Suzana Kozina iz Klisa i Slavica Gašparović iz Slavonskog Broda**, dvije prijateljice koje su postale **putokaz** mnogima. Postale su putokaz za plemenitost, za smislen i vrijedan život, putokaz za čovječnost…

9. Goran Šimac

Novinarski projekt:
Sve bolje i bolje

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
12. studenoga 2025.

Putokaz za Afriku, tako su nazvali svoju malenu grupu na **društvenoj mreži Facebook**, a potom i istoimenu udrugu građana udruga za pomoć djeci u neimaštinom pogođenoj Ruandi, osnovanu **2017. godine**. Osnovale su je nakon prvog posjeta Africi 2017. i boravka u Ruandi, shvativši kako djeca ondje već s 12 godina počinju raditi poljoprivredne poslove, jedu jedan do dva puta tjedno i često nemaju uvjete za obrazovanje. Udruga Putokaz za Afriku pokrenula je donacije, oformivši sustav kumstava, te danas broji **7650 kumčadi**. Kumovi su omogućili priliku za život i školovanje za **više od 7600 djece**.

Prvi oblici pomoći krenuli su s malom Facebook grupom s kojom su dijelile iskustva i fotografije, a danas stranica broji **više od 23 tisuće pratitelja**. Ljudi su prepoznali iskrenost i emociju njihovih priča, počeli ih pratiti, a ubrzo su se pojavili i prvi donatori. Donacije se prikupljaju isključivo od pojedinaca koji samostalno financiraju rad udruge, bez sudjelovanja kompanija ili institucionalnih donatora.

2600 kumova

Program udruge temelji se na sustavu **kumstava**, gdje kumovi tijekom cijele godine pomažu djeci novčanim donacijama prema vlastitim mogućnostima – mjesečno, tromjesečno, godišnje ili jednokratnom uplatom.

Inače, prošlog listopada su članovi udruge u Ruandu dostavili **14 tona riže, 12 tona graha, više od 300 madraca, više od tisuću pari papuča, gotovo dvije tisuće tanjura i žlica, više od tri tisuće sapuna, stotine ruksaka i prostirki, 454 koze, 67 jarčeva i tri krave**. Donacije su raspodijeljene uz prisustvo roditelja, učitelja i ravnatelja škola, a cilj je da svako dijete dobije barem osnovnu sigurnost – obrok, odjeću i mogućnost školovanja.

Putokaz za Afriku pomaže djeci **u više od 70 internata, 11 škola i šest vrtića**, a kroz njihove je programe do sada prošlo više od 7.600 djece. Glavni program udruge temelji se na sustavu kumstava, pa Udruga trenutačno ima oko **2.600 aktivnih kumova**, a kroz godine ih je bilo preko **8000**. Kumovi dobivaju povratne informacije o djetetu i njegovu napretku.

Među kumovima i ambasadorima udruge ističu se brojne poznate osobe – **književnik Enes Kišević, nogometni trener Nenad Bjelica, glazbenici Mrle i Ivanka Mazurkijević, Neno Belan, Marina Tomašević**.

- Postati kum u Putokazu za Afriku želja je mnogih, pa ovdje navodimo što je sve potrebno za tako važnu ulogu u životu jednog djeteta u Africi. Djeteta kojem to mijenja život iz temelja. Nimalo pretjerano nije reći: **„Spašeno je dijete koje ima kuma."** Osoba koja želi postati kum mora biti punoljetna. Osoba koja postaje kum ne smije javno dijeliti privatne informacije o djetetu, poput imena, prezimena ili fotografije, zbog zakona o zaštiti podataka (GDPR). Javno objavljivanje slike, imena i prezimena djeteta je apsolutno zabranjeno, zbog toga možete biti isključeni iz kumstva, to je vrlo ugrožavajuća situacija za dijete koje je ovdje. Dijeljenje slika, imena u koju školu ide je zabranjeno. Ako osoba koja nema dobre namjere shvati da dijete ima sponzora, ono može biti smrtno ugroženo, pa vas molim da ne objavljujete slike, imena ni prezimena. Ne možete ni zamisliti koliko ljudi prati naš rad ovdje. U zahtjevu je potrebno dostaviti svoje osnovne podatke: ime i prezime, e-mail adresa i broj telefona. Uplata u iznosu od 13 € (mjesečno) i povratno primitka podataka o djetetu, s točnim imenom i prezimenom, fotografijom i nazivom škole koju dijete pohađa – podrazumijeva početak kumstva, a što je najvažnije – za dijete to znači da jede, obrazuje se i da je spašeno od teškog fizičkog rada. Kumovi mogu imati više kumčadi. Plaćanje je vlastita odgovornost – biti kum znači u potpunosti biti odgovoran za to dijete. – pojašnjavaju **Suzana i Slavica**.

U Ruandi su, kažu, **najveća humanitarna organizacija** koja radi po principu: **jedan kum jedno dijete**.

Najveća radost – madraci

- Najbolja stvar za kupiti kumčetu za namjenske donacije je hrana, znači grah i riža, nakon toga ide koza, madraci, sapuni i žlice. Kako se budemo razvijali kao putokazi napisati ćemo u objavama što dalje kupovati. Madracima se najviše raduju zato što prvi put ne spavaju na goloj zemlji. Oni koji su malo bogatiji imaju prostirke. Te su prostirke vrlo tanke, to nije debljine ni jedan centimetar, madrac je prvo ono za što smo se odlučili da ih dignemo sa zemlje, to je njima strašno veliki događaj i promjena u životu. Koza im služi kao jedino meso koji oni pojedu u godinu dana kada kumovi kupe. Naime oni nemaju uvjete za praviti sir i mlijeko. Mlijeko od koze se daje samo novorođenčadi i bolesnima, oni tu kozu pripreme za neku pričest ili vjenčanja, to je jedina vrsta proteina koji dobiju u godinu dana. – napominju.

Od donacija primaju ono što bi donatori dali i svojoj djeci, **znači ono najbolje**, čisto ispeglano, ne mora nužno biti novo ali sa nikakvim mrljama.

- Prikuplja se i odjeća za djecu i žene od nula godina pa nadalje, školski pribor, dugmad, škare, iglice, konci, materijali za šivanje haljinica i hlačica, male lagane plastične igračke od autića do malih plišanih igračaka (za vrtiće), knjige za djecu na engleskom jeziku od slikov-

nica pa na dalje i lagani ruksaci. Namjenske donacije su dobrovoljne donacije kumova koje organiziramo jednom godišnje. Kumovi tada uplaćuju za nabavku potrepština poput graha, riže, sapuna, pribora za jelo (žlice), obuće i madraca, ili nabavku koze. Prikupljene donacije predaju se obitelji kumčadi. Prije polaska za Ruandu, svim ravnateljima škola pošaljemo detaljnu listu donacija, pa se po našem dolasku u školu točno zna kome što ide pri distribuciji. Ravnatelj poziva roditelje kumčadi da (zbog težine), mogu ponijeti sadržaje namjenskih donacija, ali i zbog sigurnosti, jer nažalost postoji i mogućnost pljačke. – pojašnjavaju, ističući kako su se niz puta našli oči u oči s pljačkašima i bili nemoćni.

Inače, u **Putokazima za Afriku** se može postati i volonter.

- Osoba koja želi postati volonter treba poslati životopis i motivacijsko pismo na adresu **volontiranje@putokazzaafriku.com**. Nakon informacijskog razgovora s nekim od članova Uprave, donosi se odluka kojom se utvrđuje odgovara li kandidat za zahtjevnu ulogu volontera Putokaza. Budući volonter-putnik treba izraditi knjižicu cijepljenja koju zovemo „žuta knjižica“, a koja potvrđuje da je osoba primila sva potrebna cjepiva (protiv hepatitisa A i B, žute groznice…) te da je zdrava i spremna za putovanje u Afriku – pojašnjava se procedura za volontiranje.

Farme kokošiju i zečeva u školskim dvorištima

Volonteri udruge u Afriku odlaze dvaput godišnje.

- Najveće zadovoljstvo dolazi kroz promjene koje se vide kod djece, kako odrastaju, završavaju škole i postaju uspješni mladi ljudi. Najveći izazovi su logistika, sigurnost i spora administracija. Djeci treba pomoć sada i odmah, a papirologija zna trajati godinama, ali najvažnije je ostati fokusiran na cilj, odnosno pomoć djeci. Kad vidiš da je jedno dijete izašlo iz kruga siromaštva i sad pomaže drugima, znaš da si promijenio svijet ili barem jedan njegov mali dio. To su trenuci zbog kojih znamo da sve što radimo ima smisla – kaže **Suzana Kozina**.

Tijekom svog boravka u Ruandi članovi udruge obilaze škole i internate, donose donacije i nadziru projekte poput izgradnje farmi životinja i spremnika za vodu.

- Djeca nas dočekuju s pjesmom i plesom, s izvještajima o uspjehu u školi. Ti trenuci su dirljivi, ali bude i teških – kada čujemo priče o gubitku, gladi ili bolesti. Posebno se ponosimo primjerima mladih koji su, zahvaljujući kumstvu, uspjeli završiti školovanje i nastaviti studij. – priča **Slavica Gašparović**.

Sljedeći korak im je **uložiti u sadnju voćnih sadnica i razvoj farmi kokoši i zečeva u školskim dvorištima**, kako bi se poboljšala prehrana djece.

- Želimo da svaka škola ima svoju malu farmu i voćnjak i da djeca uče uzgajati i prehranjivati se na održiv način – kaže **Gašparović**.

Od donacija je izgrađena i opremljena kuhinja u školi Kivumu, izgrađena su ložišta i opremljena kuhinja u školi Birembo, a kuhinje su opremljene i u školama Kondo i Cyicaro. Nabavljeni su lonci od 200, 300, 350 i 700 litara, metalne zdjele za posluživanje, tanjuri, žlice, plastične čaše, grabilice i plastične posude za pranje, a izrađeni su i stolovi. Školi Kondo uručeno je 1000 kg riže, 1000 kg graha, kao i 11 koza, jedna krava i 11 madraca. Također je, nevezano, uz namjenske donacije kupljeno i podijeljeno 2000 sapuna, 1300 bilježnica i 2000 papuča, a sašiveno je i 2000 haljina.

U zadnje dvije i pol godine u Ruandu je odneseno preko **dvije tone školskog pribora, dresova, lopti, odjeće i igračaka**.

Pjesma nad pjesmama: dječji smijeh

- U školi Kivumu su izgrađeni tuševi, a za vrijeme pandemije kovida kupljeno je i 1000 perivih maski za djecu i podijeljeno 7176 kg hrane obiteljima, s obzirom na to da nije bilo nastave u školama, gdje bi djeca inače jela. I ovdje su kupljene dvije krave. Nadalje, udruga Putokaz za Afriku kupila je kuću za seksualno zlostavljane djevojčice koja je trenutno u fazi renoviranja. Nabavili smo i majice i školski pribor te su sve namjenske donacije dodijeljene roditeljima djece prema listama sačinjenim temeljem uplata kumova. Kumstva su se tako od osnutka udruge proširila na 20 obrazovnih ustanova – 11 škola (Kivumu, Kondo, Birembo, Cyicaro, Makera, Gatenzi, Burerabana, Munini, Bwirika, Biringaga i Gifumba) i 9 vrtića (Kivumu, Kondo, Biringaga, Cyicaro, Bwirika, Burerabana, Birembo, Munini i Gifumba). Svi osim Biremba nalaze se u distriktu Muhanga. Od donacija su plaćena i postolja za zastave Putokaza za škole, kao i same zastave. – otkrivaju **Putokazi**.

Eto, postoji način da se pomogne onima kojima je pomoć potrebna. S nešto malo novca koje se često uludo potroši na nepotrebne predmete i troškove, može se usrećiti makar jednu osobu, a to bi moglo značiti i – čitav svijet.

-Za pitanja vezana uz donacije obratite nam se na e-mail: info@putokazzaafriku.com. Za pitanja vezana uz kumstva obratite nam se na e-mail: kumstvo@putokazzaafriku.com. – **poručuju Putokazi za Afriku**.

-Kada me netko pita gdje živim, uvijek odgovorim – u Klisu i u Kivumiju. Istina je, više sam u Klisu, ali ponekad mjesec ili dva godišnje provedem u Kivumiju. Vuče srce na dva mjesta. I divno je to što ne moram birati gdje moram biti, nego gdje želim biti. Nikad mi se nisu sviđali patetični tekstovi. Smatram da ih i ne pišem. Od 2017. godine pišem i pakiram. Da. Pakiram patetično. Možda vam na prvu zvuči neobično… ali, kao u svakoj priči, pa tako i u ovoj — ima ali. Moje pakiranje za Ruandu nije, ustvari, pakiranje nekih mojih osobnih stvarčica, već pakiranje za našu djecu i naše škole. Kada slažem haljinice, nove hlačice, košulje, lopte, zvučnike, reflektore… igračke. E, tu mi duša poleti u visine. Tada moja duša vidi kako ih odijevam, kako im stavljam šeširiće i ruksake… i u ušima mi odmah krene pjesma nad pjesmama: dječji smijeh. Ne postoji, vjerujte, ništa ljepše na svijetu i nema bogatijeg dara od dječjeg smijeha. Ima ona dječja pjesmica: Nosim sve torbe, radi jedne Jele… A ja — ja nosim sve torbe radi naše djece… i uvjerena sam da ne postoji sretnija torbarica na svijetu. – napisala je **Slavica Kozina** u svojoj jednoj emotivnoj objavi na stranicama **Putokaza za Afriku**.

Njezine riječi nisu patetične.

One su – putokaz.

https://tris.com.hr/2025/11/putokaz-za-afriku-putokaz-za-plemenitost-putokaz-za-covjecnost-putokaz-za-smislen-zivot/

„Ako se bojite za svoje kćeri, onda pripazite na svog partnera, a ne na imigrante!“

„Statistički podaci u Hrvatskoj ne govore da su imigranti rizik za počinjenje seksualnih kaznenih djela, ali kod djela ljudi postoji strah od njih koji je potpuno neopravdan. Mi na vještačenju seksualnih delikata nismo imali ni jednog imigranta. Počinitelji seksualnih kaznenih djela su kad je žena žrtva uglavnom njihovi sadašnji ili bivši partneri, a spram djeteta je to njemu netko blizak – djed, stric, ujak, otac, učitelj, svećenik, liječnik, obiteljski prijatelj“, ističe dr. Arbanas

U trenutku kad Hrvatska bilježi **povijesno najveći broj stranih radnika** – muškaraca koji u izolaciji žive i rade tisućama kilometara daleko od svojih obitelji – pitanje seksualne deprivacije postaje mnogo više od intimne teme. Riječ je o složenom javnozdravstvenom, psihološkom i društvenom fenomenu o kojem se gotovo nitko ne usudi javno govoriti.

Upravo zato, razgovarali smo s prof. dr. **Goranom Arbanasom**, psihijatrom, forenzičkim psihijatrom, psihoterapeutom i jednim od vodećih hrvatskih stručnjaka za seksualnu medicinu. Profesor Arbanas zaposlen je u **Klinici za psihijatriju Vrapče**, na Zavodu za forenzičku psihijatriju, gdje se svakodnevno susreće s najrazličitijim oblicima ljudske seksualnosti – od njezinih zdravih izraza do patoloških oblika i poremećaja.

10. Romana Eibl

Novinarski projekt:
Seksualna apstinencija migranata: osobne frustracije i društvene posljedice

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
3. studenoga 2025.

Otvara tabu temu

Autor je prvog hrvatskog udžbenika iz seksualne medicine i seksualne terapije, prevoditelj i urednik hrvatskog izdanja DSM-5, te profesor na sveučilištima u Zagrebu i Rijeci. Kao bivši predsjednik Hrvatskog društva za seksualnu terapiju i tajnik Europske seksološke federacije, dr. Arbanas ima rijetku širinu – on o seksualnosti govori istodobno znanstveno, klinički i društveno odgovorno.

U razgovoru za naš serijal otvara tabu temu o kojoj hrvatsko društvo još šuti: što znači dugotrajno živjeti bez seksualnih odnosa, može li seksualna apstinencija postati rizik za mentalno zdravlje, i kakvu odgovornost ima društvo prema tisućama migranata čiji su život, tijelo i emocije često izvan svakog sustava.

Većina ne apstinira

Što se događa s psihom muškarca koji dulje vrijeme živi u potpunoj seksualnoj apstinenciji, daleko od obitelji i emocionalne bliskosti? Može li takva dugotrajna apstinencija dovesti do promjena u ponašanju, raspoloženju ili mentalnom zdravlju?

Prvo, mi ne znamo ništa o seksualnom životu imigranata u našoj zemlji jer, koliko je meni poznato, nije provedeno niti jedno istraživanje seksualnog života imigranata u Hrvatskoj. Tako da sve što ću reći je samo pretpostavka jer nemamo stvarnih podataka. Zašto vi mislite da oni apstiniraju? Uzmemo li istraživanja iz nekih drugih zemalja, možemo zaključiti da velika većina muškaraca, neovisno o religijskoj pripadnosti, masturbira, što znači da velika većina muškaraca neće apsolutno apstinirati čak i ako se nalazi negdje na privremenom radu u drugoj državi. Možda će apstinirati od partnerskog seksa, ali ne znači da će apstinirati od solidarnog seksa. Drugo, radi se uglavnom o mlađim ljudima, a za pretpostaviti je da se mlađi ljudi služe modernim tehnologijama. Danas puno ljudi ima veze na daljinu, pri čemu se koriste različitim metodama, pa i seksa, dakle ako i to uzmemo u obzir još ćemo smanjiti broj onih koji apsolutno apstiniraju.

Psihičke smetnje nisu povezane s apstinencijom

Međutim, ako i apstiniraju, apstinencija nema sama po sebi ni negativnih niti pozitivnih psiholoških posljedica. Recimo, imamo neke skupine ljudi koji apstiniraju, na primjer katolički svećenici, pa nemaju zbog toga veći broj duševnih smetnji ili poremećaja. Za imigrante mi znamo, nemamo doduše istraživanja u Hrvatskoj o tome, ali inače znamo da ljudi koji promjene sredinu u kojoj žive, odnosno dođu kao emigracija u neku drugu zemlju, imaju veću učestalost anksioznih i depresivnih poremećaja. Međutim, to vjerojatno nije posljedica seksualne apstinencije nego je vjerojatno posljedica dva faktora. Jedan je da ljudi koji odlaze nisu isti onima koji ostaju. Neka istraživanja iz Švedske su pokazala da će ljudi s psihičkim smetnjama prije napustiti domicilnu zemlju. Dakle, već time imamo povećani broj ljudi koji imaju neke psihičke smetnje. A onda s druge strane, kad mi dođemo u tuđu zemlju, mi smo manjina, postoji nešto što se zove manjinski stres. Naravno da su imigranti izloženi većoj količini stresa nego domicilno stanovništvo, pa su posljedično skloni anksioznim i depresivnim smetnjama, ali ja ne bih rekao da je to zbog seksualne apstinencije. Kao prvo, seksualna apstinencija uopće ne mora postojati, a drugo, ako i postoji, nema dokaza da ona djeluje tako da uzrokuje neke psihičke tegobe.

Veća je supresija ženske seksualnosti

Postoji li razlika između „zdrave“ i „prisilne“ apstinencije? Gdje je granica između samokontrole i potiskivanja prirodnih potreba i kakve budu reperkusije ako se dugo potiskuje seksualni nagon?

A što bi bilo prisilno?

Moralna prisila?

Ono što mi znamo iz istraživanja, ljudi koji su visoko religiozni, govorim o muškarcima, jer kod žena postoje neke razlike, i religiozni i nereligiozni, svi oni masturbiraju, s time da nije velika razlika u učestalosti masturbacije nego u stavu prema njoj. Dakle, oni koji nemaju moralnu ogradu, manje će se oko toga mučiti, ali zapravo i jedni i drugi će to raditi. Kod žena je jači utjecaj religioznosti. Kod muškaraca nema razlike učestalosti seksualnih smetnji kod religioznih i nereligioznih muškaraca, a kod žena ima. Žene koje su visoko religiozne, koje su preuzele religiozna shvaćanja i vjeruju, one imaju češće seksualne smetnje od žena koje nemaju čvrsta religiozna stajališta. No, vjeruje se da je to zbog toga što čak i u jako religioznim kulturama seksualnost je nešto što je više zabranjeno ženama nego muškarcima. Krenimo od naše kulture, ako uzmete ljude koji su jako religiozni vidjet ćete da će osude muškarca koji učini preljub biti manje nego ako preljub napravi žena. Ili, ako muškarac kaže da je imao sedam partnerica neće biti ista reakcija ako isto to kaže žena. U svim svjetskim religijama postoji puno veća supresija ženske seksualnosti nego muške, pa se vjeruje da je to razlog zašto su posljedice veće po žene nego po muškarce.

Osjećaj bliskosti možemo imati i na daljinu

Koliko je za psihičku stabilnost važan osjećaj intimnosti, a ne samo seksualni čin?

Osjećaj intimnosti mi i dalje možemo imati, jer osjećaj intimnosti ne ovisi o seksu. Intimnost je osjećaj bliskosti

s drugom osobom. Mi možemo biti na velikoj udaljenosti, ali posebice danas sa suvremenim tehnologijama možemo biti u svakodnevnom kontaktu s nama bliskim osobama. Putem Vibera, Skypa, Whatsappa i sličnih platformi održavamo kontakt s osobom koja nam puno znači i čuvamo međusobnu bliskost. Takvo što nije bilo zamislivo, jer tehnički nije bilo moguće, šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća kad su naši ljudi odlazili na rad u inozemstvo. Oni praktički nisu mogli ni telefonirati, jer je telefon bio preskup da bi se svakodnevno čuli sa svojima. Nazvali bi ih tek s vremena na vrijeme. Danas imate mogućnost, ako imate wifi, da ste svakodnevno besplatno u kontaktu s bliskom osobom udaljenom tisuće kilometara od vas te tako njegujete i razvijate intimnost unatoč fizičkoj udaljenosti.

Imate li spoznaja kako naši ljudi doživljavaju imigrante, pogotovo muške? Neke skupine ljudi, osobito roditelji ženske djece, doživljavaju ih kao seksualnu prijetnju?

Ja bih rekao da je to predrasuda. Zašto? Imamo li mi ikakvih podataka koji nekoga iz te skupine ljudi inkriminiraju. Dakle, mi znamo tko su počinitelji seksualnih kaznenih djela, znamo čak i tko su optuženi. Mi u toj sferi delikata nemamo imigrante kao počinitelje.

Djecu zlostavljaju najčešće članovi obitelji

Vi imate dobar uvid s obzirom da ste i forenzički psihijatar za seksualne delikte.

Tako je. I ako gledamo što znamo, tko su najčešće počinitelji seksualnih kaznenih djela prema odraslima i prema djeci? Ako gledamo prema odraslima, a uglavnom su žene žrtve, najčešće su počinitelji sadašnji ili bivši partner, a ne neka nepoznata strana osoba. Ako gledamo seksualna kaznena djela prema djeci, najčešći je počinitelj član obitelji, djed, ujak, stric, otac, obiteljski prijatelj, ili možda učitelj, liječnik, svećenik, netko tko je djetetu blizak. Mi nismo imali na vještačenju seksualnih delikata imigranata. Ali, imamo, sad ću biti malo grub, Hrvate katolike uglavnom. A, koga drugog, nego onog čega je najviše… Statistički podaci nam, dakle, ne govore da su imigranti rizik za počinjenje seksualnih kaznenih djela, ali kod djela ljudi postoji taj strah od njih koji je potpuno neopravdan. I u ovom bih razgovoru stavio naglasak na destigmatizaciju: migranti nisu ništa opasniji od naših ljudi. Ako se bojite za svoje kćeri, onda pripazite na svog partnera, a ne na imigrante!

Mornari prenose spolne bolesti

Znam za slučaj kad je jedan od šefova jednog velikog gradilišta u Zagrebu na kojem rade uglavnom Nepalci i Filipinci, koji kući ženama odlaze jednom godišnje, neki i rjeđe, na njihov vapaj u trenutku opuštenosti „šefe mi bi ševili!“, odlučio ispuniti želju svojim radnicima i pomoći im da se spoje s prostitutkama. Što mislite o djelomičnoj liberalizaciji seksualnog tržišta s obzirom da će prema nekim procjenama do 2030. u Hrvatskoj biti oko pola milijuna stranih radnika, većinskim dijelom iz zemalja jugoistočne Azije, većinom muškaraca koji će dolaziti, kao i do sada, bez partnerica?

Vaš primjer nije ništa novo u svijetu migrantskoga rada ili dugotrajnog rada daleko od kuće. Evo, recimo, zna se da su naše ljude koji su radili na naftnim platformama u Siriji, poslodavci s vremena na vrijeme vodili u neko selo na obali da pronađu društvo. Ili, priče o mornarima koji u svakoj luci imaju svoju „luku“, a nisu na prekooceanskim brodovima duže od mjesec dana. Poznato je da mornari prenose spolno prenosive bolesti po svijetu. Vjeruje se da do otkrića Amerike nije bilo sifilisa u Europi, govorimo o kraju 15. stoljeća. U to je vrijeme ona šačica mornara što su plovili u Ameriku donijela sifilis u Europu i proširila ga po cijelom kontinentu.

Češće se javljaju naši nego imigranti

Što bi hrvatski zdravstveni sustav mogao učiniti da migranti imaju pristup diskretnoj psihološkoj i seksualnoj podršci bez straha od stigme?

Mi, koliko ja znam, a mogu govoriti iz perspektive ambulante za seksualne smetnje, nismo dosad imali imigrante kao pacijente. Imamo pojedinačne slučajeve da nam se jave ljudi koji već godinama žive u Hrvatskoj da im se pomogne, ali ne u nekom većem broju nego što se javljaju naši ljudi. Dapače, naši se javljaju češće i lakše, vjerojatno i zbog jezične barijere. Znamo da terapeute možemo naći i online, tako da ne mogu govoriti o imigrantima u Hrvatskoj, ali mogu govoriti o hrvatskim imigrantima u druge zemlje da često ne traže pomoć u zemlji u koju su otišli zbog jezika. Recimo, ljudi odu u Njemačku, ali ne govore njemački jezik dovoljno dobro da mogu objasniti svoje tegobe. I što onda najčešće rade?

Svi muškarci imaju iste probleme

Nađu online terapeuta iz Hrvatske ili koji govori hrvatski. Dakle, i eventualni podaci koje bi vam mogao dati HZZO su ograničeni, jer nitko ne zna koliko je ljudi možda potražilo online pomoć od svojeg matičnog liječnika, a to se kroz naš sustav ne registrira. No, ono što znam, ne mogu govoriti za Nepal i Bangladeš, ali mogu za Indiju i neke arapske zemlje, u seksualne ambulante muškarci dolaze zbog istih problema kao i u Hrvatskoj. Najčešći razlozi su erektilna disfunkcija i prijevremena ejakulacija. I to je jednako i u Hrvatskoj, Indiji, Iraku,

Iranu, Egiptu i Americi i bilo gdje. Kod žena postoje neke razlike, ali kod muškaraca su minimalne.

Tema je vrijedna pažnje

Je li vas možda malo zatekla ova tema o delikatnom području ljudske intime imigranata u koju sam se upustila?

Nije, i u svakom je slučaju vrijedna pažnje. Ja sam, među ostalim, tajnik Europske seksološke federacije koja je dobila upit ruskih državljana koji su emigrirali iz Rusije, a među njima ima mnogo raznovrsnih stručnjaka, koji bi se željeli educirati iz seksualne terapije. Zašto? Zato jer im se mnogi njihovi državljani javljaju za pomoć jer ne znaju jezik zemlje u kojoj borave, pa bi htjeli terapiju na ruskom. Taj primjer samo potvrđuje ono što znam od naših emigranata – ljudi traže terapiju na materinjem jeziku.

https://promise.hr/ako-se-bojite-za-svoje-kceri-onda-pripazite-na-svog-partnera-a-ne-na-imigrante/

SHE.hr

Što nam pad nataliteta i rast vlasništva kućnih ljubimaca govore o društvu?

11. Mirela Raič

Novinarski projekt:
Psi i mačke umjesto pelena – gdje su nestala djeca?

Elektronička publikacija:
She.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2025.

Hrvatska već godinama bilježi ozbiljan demografski pad: rađa se sve manje djece, sve više mladih napušta zemlju, a prosječna starost stanovništva neprestano raste. Paralelno s tim, tržište kućnih ljubimaca doživljava pravu ekspanziju. Dok se broj novorođenih smanjuje, broj pasa i mačaka raste iz godine u godinu - udomljavaju se, kupuju, čipiraju, osiguravaju i tretiraju kao ravnopravni članovi obitelji.

Na prvi pogled, te dvije pojave djeluju nepovezano. No ako ih stavimo u širi društveni kontekst, one otkrivaju puno o tome kako se mijenjaju naši životni prioriteti, vrijednosti i poimanje obitelji.

Je li riječ o prolaznom trendu ili o dubokoj transformaciji društva koja odražava nove oblike bliskosti i odgovornosti? Koje vrijednosti se mijenjaju?

Demografska stvarnost

Prema podacima Worldometersa i Državnog zavoda za statistiku, Hrvatska u 2025. godini ima oko 3,85 milijuna stanovnika, što znači da je populacija u posljednjem desetljeću smanjena za gotovo 10 %. **Samo u posljednjih deset godina broj novorođenih pao je s oko 43.000 na manje od 34.000 godišnje**. U istom razdoblju broj umrlih redovito premašuje broj rođenih, što dodatno ubrzava demografsko starenje.

Demografi u više navrata upozoravaju kako Hrvatska gubi čitave generacije mladih, ne samo zbog niskog nataliteta nego i zbog emigracije. **Upravo je broj samaca jedna od najvažnijih promjena u strukturi hrvatskih kućanstava**. Danas gotovo **polovicu svih kućanstava čine samačka kućanstva**, a mnogi od njih ulaze u veze kasnije ili su prošli kroz razdvajanja. Sve je više i onih koji svjesno biraju solo život kao stil, a ne kao privremenu fazu.
U takvom kontekstu ljubimci preuzimaju ulogu emocionalnih partnera i neizostavnog dijela kućne dinamike. Oni unose strukturu, smanjuju osjećaj usamljenosti i potiču društvenu interakciju na način koji je u skladu s tempom modernog života. **Prof. dr. sc. Goran Livazović s Filozofskog fakulteta Osijek**, objašnjava da biti suvremenim roditeljem znači nužno ulaganje mnogo više intelektualnog, emocionalnog i ekonomskog kapitala u odnosu na bilo koju prethodnu generaciju, s obzirom na pritisak društvenog uspjeha i očekivanja okoline.

- Postmoderna fleksibilizacija društvenih odnosa i manja socijalna stigma pojave napuštanja tradicionalne nuklearne obitelji, uz epidemiju razvoda, te porast kohabitacijskih parova, posvojiteljskih, udomiteljskih, istospolnih i jednoroditeljskih obitelji, uvjetovali su društvene promjene odnosa prema roditeljstvu kao percipiranom društvenom idealu. Ako se na to nadoveže izraženi individualizam suvremene egocentrične kulture nošene kapitalističkim vrijednostima, stvara se „savršena oluja" promjena tradicionalnih socijalnih odnosa kojima se naglašava karijera, uspjeh, ispunjavanje osobnih potreba, snova i interesa pojedinca, ističe prof. Livazović.

U isto vrijeme kada se rađa sve manje djece, broj kućnih ljubimaca u Hrvatskoj, osobito pasa i mačaka bilježi rast. **Prema procjenama udruge Prijatelji životinja, u Hrvatskoj živi više od pola milijuna pasa, a broj mačaka procjenjuje se na još najmanje 300 tisuća**. Međutim, zbog nepostojanja jedinstvenog registra kućnih ljubimaca, stvarne brojke vjerojatno su i veće.

Istraživanje Smart Plus Researcha pokazuje da više od 60 % kućanstava u Hrvatskoj ima barem jednog kućnog ljubimca, a troškovi vezani uz njihovu skrb rastu iz godine u godinu. Hrana, veterinarske usluge, oprema i osiguranja čine rastuću industriju vrijednu milijune eura godišnje. Sličan trend bilježi se diljem Europske unije jer gotovo polovica građana EU-a ima kućnog ljubimca, a 2023. godine zabilježeno je više od 83 milijuna mačaka i 72 milijuna pasa u zemljama članicama.

Ono što se posebno ističe jest promjena percepcije: ljubimci više nisu „životinje koje čuvaju kuću", već ravnopravni članovi obitelji. Mladi, posebno generacija milenijalaca i pripadnici generacije Z, sve više se identificiraju kao „pet parents", a njihovi ljubimci postaju „furbabies" odnosno emocionalni surogati u svijetu nesigurnosti i ubrzanog ritma života. Mnogi mladi tijekom dvadesetih i ranih tridesetih godina imaju fazu života u kojoj žele „nekoga o kome brinu", ali se ne osjećaju spremno za dijete.

- U anketama i do 57% mlađih milenijalaca razmatralo je postati vlasnicima psa umjesto rađanja djece, a među Gen Z i mlađim milenijalcima oko dvije trećine izjavljuje da trenutačno preferira kućne ljubimce nad roditeljstvom. Kada je riječ o stavovima prema roditeljstvu i redefiniciji obitelji, milenijalci i Gen Z u prosjeku kasnije ulaze u brak (ako se uopće odluče na brak!), kasnije planiraju djecu ili uopće propituju potrebu za djecom, dok istodobno ljubimce sve češće tretiraju kao članove obitelji ili „djecu", objašnjava prof. Livazović.

Zašto se rađa manje djece?

Sociolozi i psiholozi objašnjavaju da odluka o roditeljstvu u današnje vrijeme nije samo biološko, već i ekonomsko i emocionalno pitanje. Visoki troškovi stanovanja, nesigurna zaposlenja, skupi vrtići i neadekvatna društvena podrška roditeljima čine djecu financijskim izazovom.

Iako ekonomska sigurnost i troškovi života utječu na odluku o roditeljstvu, istraživanja pokazuju da financije nisu jedini razlog odgode ili izostanka roditeljstva. Kulturološki trendovi, individualizam, redefinicija obitelji i težnja za osobnom slobodom i samoostvarenjem jednako oblikuju naše izbore. Možemo reći da društvo prelazi s modela „obitelj po defaultu" na model u kojem se svjesno odlučuje ili ne odlučuje za roditeljstvo. **Prof. dr. sc. Jasminka Zloković s Filozofskog fakulteta Rijeka**, ističe da milenijalci i pripadnici generacije Z sve češće roditeljstvo doživljavaju kao osobni izbor, a ne kao društveni imperativ.

- Za razliku od ranijih generacija, koje su djecu promatrale kao prirodan životni slijed i „sigurnost" u starosti, današnje generacije odbijaju podlijegati pritiscima obitelji i okoline da postoji „pravilan" trenutak za roditeljstvo. Riječ je o afirmiranju autonomije i individualnih odluka — o tome ***hoće li*** *i* ***kada*** *postati roditelji,* objašnjava prof. Zloković.

Mnogi parovi žele financijsku stabilnost, sigurniji posao, riješeno stambeno pitanje ili bolju ravnotežu između privatnog i poslovnog života. Za mnoge to znači da prve godine zajedničkog života prolaze u karijeri, putovanjima, profesionalnom razvoju i „slaganju života". U tom razdoblju ljubimac se nameće kao oblik obiteljske dinamike koji ne zahtijeva drastične životne promjene, ali donosi emocionalnu ispunjenost.

- Analizom uloge individualizma i emocionalnog kapitala ljubimaca, valja istaknuti da za mnoge mlade odrasle ljubimci nude intenzivan emocionalni odnos, osjećaj svrhe i rutine, ali bez potpunog odricanja od osobnih projekata i identiteta koje bi zahtijevalo roditeljstvo, navodi prof. Livazović.

U takvom okruženju, kućni ljubimci dobivaju novu funkciju. Briga o ljubimcu nudi mogućnost izražavanja njege i privrženosti bez istog stupnja odgovornosti i dugoročnog planiranja. **Mnogi vlasnici pasa i mačaka tvrde da im ljubimci pružaju osjećaj smisla, strukture i rutine u svakodnevici**. Paralelni trendovi pada nataliteta i rasta vlasništva nad kućnim ljubimcima predstavljaju prelazak s kolektivnog poimanja obitelji na individualizirani model bliskosti u kojem ljubimci postaju simbol brige, pripadnosti i svakodnevne nježnosti.

- Obiteljska dinamika posljednjih desetljeća svjedoči slabljenju bliskosti: nedostatak zajedničkog vremena, iscrpljenost, multitasking i digitalne distrakcije narušavaju kvalitetu odnosa. U takvom kontekstu neki ljubimca doživljavaju kao „brži put" do osjećaja smisla i nježnosti, no ljubimac ne može nadomjestiti emocionalne praznine nastale u problematičnim obiteljskim odnosima. Tek u stabilnom, komunikativnom okruženju ljubimac može biti pozitivan „dodatak", a ne pokušaj kompenzacije, objasnila je prof. Zloković.

Solo život, kasne veze i redefinicija obitelji

Kada cijene rastu brže od plaća, a stambeni kvadrati postaju sve skuplji, ideja o roditeljstvu lako se pretvara u brigu o financijskom preživljavanju. Ekonomska klima određuje ritam svakodnevice: hoće li obitelj planirati dijete ili kupnju stana, hoće li mladi par uložiti u kredit ili udomiti psa. U nesigurnim vremenima lakše je preuzeti brigu o ljubimcu nego o djetetu: troškovi su predvidljiviji, odgovornost manja, a emocionalna bliskost stvarna. Ljubimci tako postaju oblik njege i stabilnosti u svijetu koji se čini sve nestabilnijim.

Prof. dr. sc. Goran Livazović objašnjava da se radi o generacijama koje su odrasle uz visoke stambene troškove, nesigurna tržišta rada i rast troškova odgoja djece te sve češće doživljavaju roditeljstvo kao ekonomski riskantan i nedostižan projekt. Također, prof. dr. sc. Jasminka Zloković navodi da se nekad smatralo da su „ljubav" i „volja" za roditeljstvom dovoljni, no suvremeni mladi sve više očekuju minimalne, ali dostojanstvene uvjete koji omogućuju odgovorno roditeljstvo (stabilan posao, pristojan osobni dohodak, priuštive stambene uvjete, aktivno slobodno vrijeme, sigurnost/stabilnost socijalne okoline i podrške).

No je li ekonomska nesigurnost pravi razlog odgađanja roditeljstva?

Pad nataliteta ne proizlazi samo iz financijskih prepreka, nego iz šireg osjećaja nesigurnosti koji oblikuje suvremeni život. Čak i oni koji si materijalno mogu priuštiti dijete često osjećaju da nemaju dovoljno vremena, podrške ili unutarnjeg mira za taj korak. U društvu u kojem se radni ritam ubrzava, a stabilnost postaje rijetka, roditeljstvo se sve češće odgađa ne zato što je preskupo, nego zbog stalne neizvjesnosti u životu. Ljudi žele sigurnost, ali i slobodu, žele bliskost, ali i prostor za osobni razvoj.

- Naglašena je važnost osobne slobode i fleksibilnosti životnog stila, jer se u usporedbi s djecom, ljubimci doživljavaju kao znatno „lakša" obveza: mogu ostati sami kraće vrijeme, lakše ih je uključiti u mobilan, urbani i fleksibilan stil života, a po potrebi je organizacija skrbi manje složena, dakle - emocionalna i intelektualna izloženost je mnogo jednostavnija. Istraživanja pokazuju da mladi navode niže troškove, kraću i predvidljiviju vremensku obvezu i bolju kompatibilnost s karijerom i putovanjima kao ključne razloge zašto im ljubimci omogućuju zadržavanje osjećaja osobne slobode, objasnio je prof. Livazović.

Možda ljubimci ne popunjavaju samo prazninu financijske dostupnosti, nego i onu emocionalnu i egzistencijalnu. Nude li odnos koji je topao, blizak i svakodnevan, ali oslobođen pritiska odgovornosti?

Sve veći broj odraslih u Hrvatskoj živi sam ili u neformalnim zajednicama bez djece. **Statistike Eurostata pokazuju da udio samaca u ukupnom stanovništvu raste, dok se prosječna dob stupanja u brak približila 32. godini za žene i 34. za muškarce**. U tom kontekstu ljubimci popunjavaju emocionalni prostor koji su nekoć zauzimala djeca te postaju dio svakodnevnog života sve većeg broja ljudi, uključujući i one koji žive sami. No za razliku od djece, ljubimci ne traže dugoročne institucionalne uvjete poput školovanja, a njihova briga ne nosi socijalni status „uspjeha". To ih čini privlačnim u društvima gdje se individualizam i fleksibilnost sve više cijene. Ujedno, sve veća dostupnost hrane za kućne ljubimce, hotela, veterinarskih, ali i drugih raznih usluga pokazuje da su oni postali i važan tržišni segment, i to ne samo emocionalni, nego i ekonomski fenomen.

Prof. dr. sc. Jasminka Zloković ističe kako su uz ekonomske, važne i duboke društvene promjene: individualizacija, naglasak na osobnom razvoju, kasni ulazak u stabilne veze te širok raspon očekivanja od roditeljstva, a sve veća emocionalna udaljenost unutar obitelji postaje važan čimbenik koji oblikuje odluke o roditeljstvu.

- Roditelji i djeca danas provode manje vremena zajedno - ne samo zbog posla, već i zbog tempa života i promjena u obiteljskim navikama. Uz to, javnim se diskursom ponekad šalje implicitna poruka da roditelj nije ključan u životu djeteta, što stvara dodatnu nesigurnost i pritisak na odluku biti ili ne biti roditelj. ***Ako društvo želi odgovoriti na izazove niskog nataliteta, nužno je ulagati ne samo u dostupnost vrtića i usklađivanje rada i obitelji, nego i u jačanje mentalnog zdravlja roditelja te poticanje kvalitetnih obiteljskih odnosa****,* pojasnila je prof. Zloković.

Analiza dostupnih foruma i iskustava pojedinaca potvrđuje ovaj obrazac. Ljudi navode da im ljubimci nude vrstu povezanosti koja ne zahtijeva kompromis, osjećaj pripadnosti bez straha od dugoročnih obveza i svakodnevnu rutinu koja ne narušava profesionalne ciljeve. Neki naglašavaju i da se s ljubimcima osjećaju manje usamljeno, posebno ako rade od kuće ili žive sami. Drugi pak ističu da ne osjećaju pritisak društvenih očekivanja, kao ni teret usporedbe s drugim roditeljima kojeg se mnogi boje. I, možda najvažnije, ljubimac ne otvara pitanje je li netko „spreman" biti roditelj u svijetu u kojem je roditeljstvo postalo projekt koji se, prema percepciji mnogih, mora izvesti savršeno ili nikako.

- Rastuća kultura prioritizacije kućnih ljubimaca kod milenijalaca i Gen Z mladih pokazuje kako briga, privrženost i odgovornost nisu nestale, nego su preusmjerene s djece na ljubimce, uz redefiniciju onoga što znači biti „odrasla" osoba. Ovaj pomak istovremeno učvršćuje vrijednosti autonomije, samoostvarenja i emocionalnog blagostanja te dovodi u pitanje ideju da je biološko roditeljstvo jedini ili obvezni put prema ispunjenom odraslom životu, navodi prof. Livazović.

Paralelni pad nataliteta i rast vlasništva nad kućnim ljubimcima nisu samo statistička koincidencija. Oni odražavaju dublju društvenu promjenu: prelazak s kolektivnog poimanja obitelji na individualizirani model bliskosti. U tom modelu ljubimci ne „zamjenjuju" djecu, ali preuzimaju njihovu ulogu u emocionalnoj strukturi modernog života te postaju simbol brige, pripadnosti i svakodnevne nježnosti. I tu je važno naglasiti: ljubimci nisu uzrok pada nataliteta. **Ne služe „umjesto djece" zato što ljudi ne žele djecu, nego zato što se životne okolnosti mijenjaju brže nego što društvo uspijeva pratiti**. Emocionalna bliskost koju pružaju ljubimci nije protuteža roditeljstvu, već odgovor na potrebe modernog života – za stabilnošću, povezanošću i pouzdanošću. Ova transformacija posebno je izražena u urbanim i visokoobrazovanim sredinama.

- U stabilnim obiteljskim odnosima ljubimac može konstruktivno doprinijeti svakodnevnom životu: potaknuti zajedničke aktivnosti, pomoći djeci da razviju osjećaj odgovornosti, smanjiti stres i ojačati emocionalnu povezanost članova obitelji. Suprotno tomu, u obiteljima u kojima već postoje napetosti i emocionalna distanca, ljubimac postaje dodatna obveza ili čak izvor novih konflikata, ističe prof. Zloković.

S druge strane, dugoročne posljedice ovih trendova nisu bezazlene. Ljubimci ispunjavaju emocionalne i strukturalne potrebe, ali ne ispunjavaju intergeneracijsku, društvenu i razvojnu funkciju koju ima roditeljstvo. I dok rast tržišta ljubimaca otvara nove poslovne mogućnosti, pad broja djece znači i smanjenje radne snage, poreznih prihoda i društvene održivosti.

Stručnjaci upozoravaju da su potrebne ozbiljne demografske i obiteljske politike koje bi mladima omogućile da odluku o roditeljstvu donose iz želje, a ne iz straha od financijskog pritiska. Prof. dr. sc. Goran Livazović objašnjava kako ovaj trend odražava i strukturalne prepreke roditeljstvu i normativni pomak prema življenju u skladu s osobnim, a ne nužno tradicionalnim društvenim očekivanjima.

- Svaka osoba nosi temeljnu potrebu da voli i bude voljena, da ima živo biće uz sebe s kojim može komunicirati, dijeliti bliskost, zagrljaj i svakodnevnu emocionalnu razmjenu. Iako su individualne potrebe i motivacije različite, kao što smo i mi sami međusobno različiti — snažnu ulogu u oblikovanju naših izbora imaju i socijalni uvjeti te poruke koje primamo iz sustava koji određuju našu svakodnevicu: socijalne, gospodarske, zdravstvene i odgojno-obrazovne politike, navodi prof. Zloković.

Ljubimci su danas više od životinja - oni su naši suputnici, terapeuti i članovi obitelji. No istovremeno, rast njihove prisutnosti u našim životima tiho govori o društvenim promjenama u kojima pojedinci oblikuju život prema vlastitim mogućnostima, vrijednostima i potrebama. Razlozi zbog kojih se manje ljudi odlučuje na roditeljstvo nisu jednoznačni, niti se svode na jednostavne uzroke. Umjesto traženja krivca, važnije je razumjeti da se suvremene obitelji razvijaju u različitim oblicima, a ljubimci i djeca pritom ne stoje jedni drugima nasuprot. Odgovor nije u biranju između djeteta i psa, već u stvaranju društva u kojem briga, bliskost i odgovornost nisu luksuz, nego prirodan dio svakodnevice, bilo da je usmjerena prema djetetu ili prema ljubimcu.

https://she.hr/sto-nam-pad-nataliteta-i-rast-vlasnistva-kucnih-ljubimaca-govore-o-drustvu/

Ivo KRIŠTIĆ: Zaštita djece na internetu i prevencija rizičnih ponašanja online

U današnjem digitalnom dobu, zaštita djece na internetu postala je jedan od najvećih izazova za roditelje. Za savjet i pomoć zamolili smo Domagoja Tuličića, istaknutog stručnjaka u području informatičke forenzike i kibernetičke sigurnosti.

Svoju je karijeru izgradio na kombinaciji akademskog i praktičnog rada. Tuličić je i predavač na nekoliko visokoškolskih ustanova, gdje prenosi svoje znanje studentima. Kroz svoja predavanja pokriva teme poput osnova informatičke forenzike, sigurnosti računalnih mreža i metodologije analize digitalnih tragova.

Njegov rad značajno pridonosi razvoju i primjeni digitalne forenzike u pravosuđu i poslovanju u Hrvatskoj.
U nastavku pročitajte što nam je profesor Tuličić preporučio i savjetovao o tome kako zaštititi djecu na internetu i prevenirati rizično online ponašanje.

12. Ivo Krištić

Novinarski projekt:
Dragi, ja sam kockarica

Elektronička publikacija:
Biram DOBRO

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2025.

Kada je Carlo Collodi napisao knjigu *Pustolovine Pinokija*, vjerojatno nije mogao ni slutiti da će njegova priča o drvenom lutku, dječjoj lakovjernosti i naivnosti biti jednako aktualna i u doba interneta i algoritama umjetne inteligencije – gotovo 140 godina nakon što je prvi put objavljena u nastavcima u dječjem listu *Giornale per i bambini*.

Zemlja igračaka, opisana u knjizi kao mjesto prividne slobode i neograničene zabave, nekoć je bila teško zamisliva kao stvarni prostor u kojem bi djeca mogla provoditi svoje vrijeme. Međutim, pojavom interneta i umrežavanjem računala taj je zamišljeni prostor postao stvarnost. Platforme za igranje videoigara, društvene mreže i aplikacije za dijeljenje kratkih videozapisa i slične virtualne zajednice pretvorile su se u novu Zemlju igračaka, privlačnu djeci zbog zabave i slobode, ali i opasnu zbog ugroza kao što su zlostavljanje, ovisničko ponašanje, manipulacije i izloženost neprimjerenom sadržaju.

Ako se upustimo u daljnju analizu priče o Pinokiju, možemo primijetiti da su Lisica i Mačak te Kočijaš imali značajnu ulogu u iskorištavanju dječje lakovjernosti i zavođenju iluzijama koje su na kraju imale ozbiljne posljedice. Pinokio je izgubio zlatnike koje je na nagovor Lisice i Mačka 'posadio' očekujući da nikne stablo s novim zlatnicima, a u Zemlji igračaka u koju ga je odvezao Kočijaš zamalo se pretvorio u magarca.

U današnjem virtualnom svijetu takvi antagonisti nisu niti potrebni premda to ne znači da nisu prisutni. Cijeli virtualni svijet namijenjen djeci u svojoj osnovi izgrađen je uz pomoć perzuazivne tehnologije kojoj je cilj utjecati na stavove, uvjerenja ili ponašanja djece, a da oni možda i ne primijete taj utjecaj. Tako na primjer videoigre imaju sustave nagrađivanja i prelaska na više razine kako bi motivirale igrače da nastave igrati, a društvene mreže su u svojoj osnovi dizajnirane da potiču korisnike na što dulje zadržavanje. Cijeli taj virtualni svijet je dizajniran sustav koji oblikuje ljudsko ponašanje, često koristeći psihološke mehanizme poput nagrađivanja, socijalnog pritiska ili osjećaja postignuća.

Ovakvi mehanizmi nisu slučajni niti proizvoljni, već pripadaju području znanstvenih istraživanja poznatom kao **kaptologija** (*computers as persuasive technologies*). Termin je uveo B. J. Fogg sa Sveučilišta Stanford, definirajući kaptologiju kao disciplinu koja proučava kako digitalne tehnologije mogu oblikovati stavove i ponašanja ljudi. U kontekstu djece i mladih, to znači da platforme nisu samo neutralni alati za zabavu i komunikaciju, već sofisticirani sustavi dizajnirani da utječu na navike, odluke i način provođenja vremena.

Pogledajmo sada koliko vremena djeca provode u toj novoj Zemlji igračaka. Istraživanje provedeno 2024. godine na 1423 djece u SAD-u, koje je provela neprofitna organizacija Pew Research Center, pokazalo je da 85 % njih igra videoigre, dok ih 41 % igra barem jednom dnevno.

Ista neprofitna organizacija provela je istraživanje 'Teens, Social Media and Technology 2024' o korištenju društvenih mreža, među kojima su Facebook, TikTok, YouTube, Snapchat, WhatsApp i druge. Iako nema podataka o točnom vremenu koje djeca provode na online platformama, indikatori intenziteta i učestalosti korištenja pokazuju da su djeca praktički 'stalno online'.

U prilog tome govori i ova Tablica 1. „Dnevni prosjek vremena pred ekranom američke djece i tinejdžera, prema dobi" preuzeta s Wikipedie. Podaci prikazani u tablici jasno pokazuju kako se vrijeme provedeno pred ekranima dramatično povećava s dobi. Dok djeca mlađa od dvije godine provode manje od sat vremena tjedno, u razdoblju od 8. do 12. godine prosjek skače na čak sedam sati dnevno. Kod tinejdžera od 13 do 18 godina taj prosjek iznosi osam sati dnevno, što se može usporediti s punim radnim vremenom odraslih.

Vrlo slični podatci za djecu mlađe dobi u Republici Hrvatskoj dobiveni su u istraživanju „Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet" koje su proveli Đapić, Flander i Bagarić.

Tablica 1. Dnevni prosjek vremena pred ekranom američke djece i tinejdžera (Izvor: Wikipedia)

Dobna skupina	Prosječno dnevno vrijeme pred ekranima	Godina prikupljanja podataka
Ispod 2	42 minute tjedno	2017
2 – 4	2 sata tjedno	2017
5 – 8	2 sata tjedno	2017
8 – 12	7 sati dnevno	2019
13 – 18	8 sati dnevno	2019

Očito je da, djeca provode jako puno vremena online, a osim igranja videoigara i korištenja društvenih mreža, zabrinjavajuće je što je među njima prisutno i online klađenje.

Online klađenje među djecom i mladima predstavlja rastući problem u digitalnom okruženju. Iako su formalno maloljetnici zakonski zaštićeni od sudjelovanja u igrama na sreću, istraživanja pokazuju da veliki broj njih ipak dolazi u kontakt s online klađenjem.

Prema podacima istraživanja provedenih u Hrvatskoj, gotovo 73 % srednjoškolaca barem je jednom sudjelovalo u igrama na sreću, a 12,9 % njih razvilo je ozbiljne negativne posljedice takvog ponašanja. Kod muških srednjoškolaca udio problematičnog klađenja doseže i do 23,7 %. Iako istraživanja ne razlikuju precizno offline i online varijante, činjenica je da je dostupnost digitalnih platformi dodatno olakšala djeci ulazak u svijet klađenja.

Ako se vratimo na priču o Pinokiju, koja je ipak završila sretno, i pogledamo kako se uspio spasiti iz Zemlje igračaka te izbjeći Lisicu, Mačka i Kočijaša koji su željeli iskoristiti dječju lakovjernost, možemo primijetiti da su ga spasili Geppetto, Vila i Cvrčak, simboli roditeljske brige, podrške društva i djetetove savjesti.

Geppetto je bio Pinokijev otac koji ga je štitio kroz ljubav, brigu i požrtvovnost. No, čak ni u priči nije bio sam u odgoju i vođenju djeteta na pravi put, već je imao podršku. Ta analogija može biti znakovita i danas: roditelji se suočavaju s istim, pa i težim izazovima odgoja djece. Nije dovoljno osloniti se samo na aplikacije za roditeljsku kontrolu (npr. Kids360 Parental Control), već je nužno zajedničko djelovanje s 'Vilom', koja predstavlja širi sustav podrške (škola, društvo, institucije), i 'Cvrčkom', koji simbolizira unutarnju kontrolu i razvijenu svijest djeteta o tome što je dobro, a što loše. Samo takvim pristupom moguće je djecu usmjeriti na pravi put i zaštititi ih od negativnosti suvremenih tehnologija.

Na isti način na koji je Pinokiju bila potrebna pomoć Geppetta, Vile i Cvrčka, tako i današnjoj djeci trebaju roditelji, škola i razvijena digitalna pismenost kako bi sigurno koračala kroz digitalni svijet. Samo zajedničkim djelovanjem moguće je da internet postane prostor učenja, kreativnosti i rasta, a ne nova Zemlja igračaka koja krije opasnosti.

https://biramdobro.com/ivo-kristic-zastita-djece-na-internetu-i-prevencija-rizicnih-ponasanja-online/

Zašto nam treba balet?

Balet je često prva umjetnost koja se povezuje s riječju – ljepota. Taj je refleks razumljiv: publika vidi sklad, lakoću, pokret koji prkosi težini tijela. No ljepota, iako vidljiva, nije najvažnija. Ljepota je tek površinski sloj nečega mnogo dubljeg, sloja koji se otkriva tek kad se shvati što sve stoji iza nje. Ako postoji razlog zašto balet i dalje opstaje u javnom životu, onda taj razlog ne leži u estetici, nego u vrijednostima koje ta umjetnost utjelovljuje i prenosi.

Prvi i možda najvažniji među njima jest rad. Balet je među rijetkim umjetnostima koje tako jasno pokazuju da ljepota ne nastaje sama od sebe. Nastaje iz godina svakodnevnog ponavljanja, iz savladavanja boli, iz pritiska da se bude malo bolji nego jučer. Dok mnoge druge umjetnosti dopuštaju improvizaciju, balet na sceni ne dopušta slučajnost. Publika vidi trenutak lakoće, a iza njega stoje tisuće sati potpunog predavanja. U društvu koje glorificira brzinu i instant rezultate, balet ostaje podsjetnik da vrijedne stvari nastaju sporo i mukotrpno, bez prečica i bez lažnoga sjaja.

Druga velika vrijednost baleta jest disciplina, ali ne ona gruba i nametnuta izvana, nego ona unutarnja, samostalno stečena. Baletni umjetnici uče da se tijelo ne sluša uvijek, da se granice pomiču oprezno i da je napredak rezultat svakodnevne borbe sa samima sobom. Ta vrsta discipline ima duboku odgojnu moć i u mnogome je suprotna svijetu u kojem zahtjevi postaju sve površniji, a koncentracija sve krhkija. Balet djeci i mladima nudi nešto što je danas rijetkost: prostor u kojem se od njih ne traži da budu brzi, nego da budu postojani.

13. Zlatko Vidačković

Novinarski projekt:
Baletani između scenske bajke i surove realnosti – izazovi teške umjetničke profesije

Elektronička publikacija:
Hrvatsko glumište

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2025.

Balet nas uči i istini o ljudskom tijelu. Tijelo u baletu nije apstraktan simbol. Ono je instrument koji se troši, ranjava, odmara i ponovno vraća u pokret. Baletna umjetnost ne skriva napor. Upravo suprotno, ona ga pretvara u smisao. Plesač koji uđe na scenu donosi sa sobom čitavu povijest vlastitog rada, ozljeda, strahova od povratka nakon rehabilitacije, trenutaka sumnje i trenutaka pobjede. U vremenu kada se tijelo sve češće tretira kao estetski objekt koji treba uljepšavati, balet vraća svijest da je tijelo i radni alat i nositelj istine o ljudskoj krhkosti.

Ništa manje nije važan ni kolektiv, jedna od najvrjednijih dimenzija baleta. Na sceni se nikada ne pojavljuje samo pojedinac, čak ni kad pleše solo. Balet je stalni dijalog, neprestano usklađivanje vlastitog ritma s ritmom drugih, svijest da se umjetnički trenutak stvara u zajedništvu. U svijetu opsjednutom individualizmom upravo balet pokazuje da najljepši rezultati nastaju kad se ego stavlja u službu cjeline. Ansambl diše kao jedno tijelo, ali taj zajednički dah ne pojavljuje se sam od sebe. On se gradi iz povjerenja, strpljenja i međusobne odgovornosti.

Balet je i jedan od rijetkih prostora u kojima se kulturni kontinuitet jasno osjeća. Hrvatski balet postoji više od stoljeća i tijekom svih tih desetljeća stvarale su ga generacije pedagoga, koreografa i plesača koji su se nadovezivali jedni na druge. Ta tradicija nije statična, nije muzej. Ona je živi organizam, prostor u kojem se baština stalno preispituje i iznova tumači. Kada nacionalna kazališta izvode klasične naslove ili naručuju suvremene koreografije, oni time ne stvaraju samo umjetnički program nego njeguju kulturnu memoriju. U zemlji čiji se kulturni identitet često obnavlja kroz tekst, arhitekturu ili glazbu, balet dodaje još jedan važan sloj: sloj pokreta.

Najzad, balet nam treba jer unosi smisao u javni život. U vremenu kada se društveni prostor puni konfliktima, brzim prosudbama i površnim sadržajima, baletna izvedba nudi nešto rijetko: iskustvo koncentracije, tišine i zajedničkoga gledanja. Publika u kazalištu ulazi u prostor u kojem se vrijeme drugačije kreće, u kojem je estetika izravno povezana s emocijom, a emocija s refleksijom. Balet je, u najdubljem smislu, umjetnost koja omogućuje predah od šuma svijeta, ali ne bijeg, nego povratak samome sebi.

Zbog svega toga balet nije luksuz niti izmišljena potreba. Balet je jedan od temelja kulturne zrelosti jednog društva. On pokazuje da smo sposobni cijeniti rad koji se ne može monetizirati, da poštujemo tijela koja stvaraju umjetnost bez sigurnosti dugoga radnog vijeka, da razumijemo vrijednost tradicije i da vjerujemo u ljepotu koja nije površna, nego proizlazi iz karaktera. Ljepota je vidljiva posljedica. Najvažnije su predanost, disciplina, istina tijela i kolektiv koji stoji iza nje.
Balet nam treba zato što nas podsjeća tko smo i što želimo biti. Ne samo publika koja traži estetsko zadovoljstvo, nego društvo koje cijeni ono što se ne može mjeriti brzinom, novcem ili pragmatičnošću. U trenutku kada solist stane u tišinu prije prvog takta, kada ansambl zauzme poziciju, kada se pokret rodi iz glazbe, tada se otvara prostor koji samo umjetnička institucija može stvoriti: prostor u kojem se pokazuje da je čovjek sposoban težiti višem.

https://hrvatskoglumiste.hr/zasto-nam-treba-balet/

NAŠ KRAJ

Kad u moju operacijsku salu uđe motociklist, osjećam bliskost prema kolegi na dva kotača

U serijalu od osam tekstova „Najljepša i najopasnija – stradavanja motociklista na Jadranskoj magistrali“ portal Tunera.info posvećen je ljubiteljima vožnje na dva kotača. Naglasak je na Jadranskoj magistrali koja svojom ljepotom privlači motocikliste, ali i krije opasnosti. U osmom, posljednjem tekstu serijala, naš sugovornik je neurokirurg i neurotraumatolog dr. Darko Ledić koji u KBC Rijeka često spašava živote i zdravlje motociklista. Istovremeno, dr. Ledić je veliki zaljubljenik u motocikle. Vozi više od 40 godina. Na automotodromu Grobnik više od 20 godina provodi se edukativno-preventivna akcija Motociklom u život u organizaciji Županijskog savjeta za sigurnost prometa na cestama Primorsko-goranske županije. Dr. Ledić redovno sudjeluje u akciji predavanjem o posljedicama stradavanja motociklista. To su predavanja koja sudionike akcije ostave bez riječi.

- Prvi sam motor, Tomos automatik, kupio s 15 godina. Prvi „pravi“ motor, Jawu 350, kupio sam s 19 godina, sjeća se dr. Ledić koji je u međuvremenu promijenio puno ljubimaca na dva kotača, a danas se može pohvaliti s tri motocikla u garaži: Kawasakijem ZZR 1400, kompletno restauriranom Hondom CB 900 iz 1980. godine te enduro Kawasakijem 650.

- Ranije bi prodao motocikl da bi kupio novi, a posljednjih dvadesetak godina kad kupim novi, ne prodajem stari. Sad ih skupljam, kaže dr. Ledić koji za vikend obavezno napravi đir po Krku, gdje živi.

14. Anto Ravlić

Novinarski projekt:
Najljepša i najopasnija – stradavanja motociklista na Jadranskoj magistrali

Elektronička publikacija:
Tunera.info

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2025.

Nekoliko puta u sezoni zaputi se s društvom na vožnje u kojima se uživa.

- Nađemo se u Šmriki, a onda put Senja, Svetog Jurja i Karlobaga. Ili se nađemo u Rijeci pa vozimo do Plomina.

Dakle, imamo pravog sugovornika za Jadransku magistralu.

- Cesta je krasna. Asfalt nije baš najbolji, ali je dobar u odnosu na neka prošla vremena. Izvan sezone nema previše gužve, ali ljeti kad je najljepše voziti, previše je prometa. Meni se najviše sviđa dionica od Novog Vinodolskog do Svetog Jurja.

U odnosu na neka prošla vremena, danas su i rizici drugačiji.

- Danas su motocikli brži. Ja vozim koliko je meni gušt, uživam, sasvim lijepo idem, ali značajno sporije no što mladi dečki voze. Znaju biti ekstremno brzi, ne možeš ih ni vidjeti kako brzo prođu. Puno je pretjecanja, a ona uvijek nose određeni rizik. Kao mladi smo vozili slične dionice, motori su bili bitno lošiji, sporiji, mi smo češće padali, ali smo padali sa 60 kilometara na sat. I ja sam dosta puta pao. Ali padali smo ili pri manjim brzinama ili padovi nisu bili iznenađenje jer smo osjetili kad bi mogli pasti. Motor je ljuljao, klizuckao, signalizirao da više ne može. Danas su motori fenomenalni, ulijevaju snažan osjećaj sigurnosti, ali samo do časa kada se nešto dogodi. Ako pretjeraš u nekom času, brzo si na asfaltu. Brzo se nešto dogodi, a uvijek se dogodi pri većim brzinama. Tada nema natrag. Mislim da je spoj relativnog neiskustva, izuzetnih mogućnosti modernih motocikala i hrabrosti koju nosi mladost ono što stvara rizik. Visoka je proporcija teških ozljeda ili smrtnih ishoda u odnosu na ukupan broj motocikala, puno viša no prije 40 godina, upozorava dr. Ledić.

Dr. Ledić doživio je kao 29-godišnjak težu nesreću na dva kotača.

- Iznad Bakra je vozač izašao sa sporedne ceste. Imao sam tri operacije. Nisam vozio motor gotovo deset godina. Vratio sam se, ali moram priznati da je postojao određeni strah. To mi je bio posljednji pad. Danas sam znatno stariji i sporije vozim, ali svejedno uživam.

S asfalta putujemo na radno mjesto dr. Ledića, u operacijsku salu. Često je operirao motocikliste koji su stradali na Jadranskoj magistrali.

Kako se osjeća motociklist dr. Ledić kad na operacijski stol stigne motociklist?

- Postoji kod mene osjećaj određene bliskosti. Traumatolozi u bolnici često znaju biti malo ljuti na motoriste smatrajući da ugrožavaju sami sebe svojom vožnjom. Znaju mi reći: to je tvoj. Uvijek kažem da motociklisti nisu nikakvi krivci. Motociklizam je hobi, opasniji hobi, ali nije grijeh biti motociklist. Naprotiv, jako je lijep osjećaj biti motociklist. Svaki motociklist mora znati koliko je sposoban, biti oprezan i poštivati ograničenja. Tada motociklizam nije opasan, čovjek može uživati u sveukupnom osjećaju koji daje motocikl.

https://tunera.info/kad-u-moju-operacijsku-salu-ude-motociklist-osjecam-bliskost-prema-kolegi-na-dva-kotaca/

UPRAVLJANJE KRIZAMA

Dronovi i AI mijenjaju pravila u kriznim situacijama

Bespilotni sustavi omogućuju uspostavu situacijske svijesti na terenu u svega nekoliko minuta, što je nekada zahtijevalo helikoptere ili dolazak timova na lice mjesta. Umjetna inteligencija pomaže u detekciji osoba, požara i oštećenja, a domaći timovi treniraju modele na vlastitim snimkama kako bi povećali točnost.

Bespilotni sustav, u ovom slučaju dronovi (UAS) omogućili su nam da situacijsku svijest na terenu uspostavimo unutar nekoliko minuta, što prije deset godina nije bilo moguće bez helikoptera ili fizičkog dolaska timova na lice mjesta, ističe Željko Riha, potpredsjednik udruge Bespilotni sustavi u kriznim situacijama i dodaje da primjena umjetne inteligencije u našem slučaju sve više i više raste jer umjetna inteligencija se koristi za automatiziranu analizu video i foto materijala — detekciju osoba, požarnih žarišta, analizu oštećenja na infrastrukturnim objektima te klasifikaciju vrsta terena.

Prema njegovim riječima uče AI modele na vlastitim snimkama s terena, uključujući podatke iz naših geografskih specifičnosti – guste šume, krševita područja, urbana okruženja – čime podižemo točnost sustava, ali napominje da je sve ovo još u početnoj fazi, odnosno fazi testiranja.

Na koji način su moderne tehnologije, poput bespilotnih sustava, promijenile način na koji danas reagiramo na velike nesreće i prirodne nepogode u usporedbi s metodama od prije, recimo, deset godina? Možete li navesti konkretan primjer nedavne intervencije (potraga, poplava, požar) gdje je upotreba ovakve tehnologije bila presudna za ishod?

15. Dražen Tomić

Novinarski projekt:
Moderne tehnologije i umjetna inteligencija u sprečavanju i rješavanju kriza i elementarnih nepogoda

Elektronička publikacija:
ICTbusiness.info

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
27. kolovoza 2025.

Bespilotni sustav, u ovom slučaju dronovi (UAS) omogućili su nam da situacijsku svijest na terenu uspostavimo unutar nekoliko minuta, što prije deset godina nije bilo moguće bez helikoptera ili fizičkog dolaska timova na lice mjesta. Danas u prvih sat vremena imamo snimke, 2D karte, toplinske prikaze i podatke o opasnostima koji donose ključne informacije zapovjednicima intervencija.

Jedan od primjera koji bih istaknuo je sudjelovanje bespilotnih sustava u poplavama u Hrvatskoj. UAS su korišteni za nadzor kritičnih točaka nasipa, identifikaciju novoformiranih vodotoka te dostavu vizualnih podataka zapovjednicima unutar sustava Civilne zaštite, čime su odluke o evakuaciji i obrani nasipa donošene brže i preciznije.

Ključne prednosti u prvoj fazi su definitivno brzina dolaska do vizualnih podataka – brža procjena krizne situacije, pristup teško dostupnim područjima te minimalni rizik za ljudske živote u opasnim zonama. Također, važan je i real-time prijenos podataka na stožere i operativne centre.

U mnogim žurnim službama bespilotni sustavi su već standardna taktička oprema, posebice unutar sustava Civilne zaštite. Međutim, potpuna integracija u SOP-ove još uvijek ovisi o edukaciji i dostupnosti opreme na lokalnim razinama. Uvjeren sam da ćemo uskoro imati potpunu integraciju bespilotnih sustava poput dronova u SOP-ove.

Kada govorimo o umjetnoj inteligenciji (UI), na koje se sve načine ona primjenjuje u analizi podataka prikupljenih s terena, primjerice putem dronova? Koriste li se UI sustavi za automatsku detekciju unesrećenih osoba, prepoznavanje žarišta požara ili procjenu oštećenja na infrastrukturi iz zraka?

Primjena umjetne inteligencije u našem slučaju sve više i više raste. Umjetna inteligencija se koristi za automatiziranu analizu video i foto materijala — detekciju osoba, požarnih žarišta, analizu oštećenja na infrastrukturnim objektima te klasifikaciju vrsta terena.

Postoje primjene gdje AI sustavi automatski prepoznaju unesrećene osobe (npr. pomoću termovizijskih kamera), detektiraju žarišta požara, pa čak i kreiraju procjene stabilnosti objekata nakon potresa.

Vrijeme potrebno za obradu ovisi o složenosti analize, ali govorimo o minutama do desetak minuta za obradu slika i video materijala. Konačne odluke uvijek donose zapovjednici intervencije i stručni timovi, AI daje podršku, a ne zamjenu ljudskoj procjeni.

Učimo AI modele na vlastitim snimkama s terena, uključujući podatke iz naših geografskih specifičnosti – guste šume, krševita područja, urbana okruženja – čime podižemo točnost sustava.

Napomenuo bih da je sve ovo još u početnoj fazi, odnosno fazi testiranja. Tijekom pravih intervencija i dalje je važna prisutnost pilota i promatrača koji djeluju kao dron tim na terenu. No uvjeren sam da ćemo vrlo brzo imati kvalitetne i učinkovite autonomne dronove sa naučenim AI modelima.

Koliko su kompleksni sustavi kojima upravljate i kakvu vrstu obuke i certifikacije prolaze vaši operateri da bi mogli učinkovito djelovati u stresnim i nepredvidivim uvjetima? Koji su najveći operativni izazovi na terenu – jesu li to vremenski uvjeti, nepristupačan teren, trajanje baterije ili nešto četvrto? Kako izgleda suradnja i komunikacija između tima koji upravlja bespilotnim sustavima i tradicionalnih timova na tlu, poput vatrogasaca, HGSS-a ili timova prve pomoći?

BSKS je uspostavljen kako bi okupio sve profesionalce i civile koji već lete sa svojim bespilotnim sustavima, bilo da se radi o profesionalnom djelovanju ili pak hobiju, no definitivno se radi o grupi entuzijasta koji sa svojim znanjem i iskustvom žele pomoći ovom društvu i podignuti sustav civilne zaštite na višu razinu.

Naši operateri unutar BSKS-a, osim što moraju proći standardnu edukaciju Agencije za civilno zrakoplovstvo, sudjeluju u zajedničkim vježbama s kolegama iz Državne intervencijske postrojbe Civilne zaštite i pripadnicima vatrogastva. Time ne samo da rade na boljim letačkim vještinama, već i rade na suradnji službi na terenu.

Najveći izazovi na terenu su vremenski uvjeti (vjetar, kiša), nepristupačan teren bez točaka za uzlijetanje/slijetanje, kao i ograničeno trajanje baterije te zasićenost radijskog spektra (interferencija).

Istaknuo bih kako je suradnja ključna. Na terenu djelujemo kao produžena ruka zapovjednika intervencije. Podatke dijelimo direktno s vatrogascima, pripadnicima Civilne zaštite i timovima prve pomoći, najčešće putem integriranih komunikacijskih sustava ili prijenosnih centara za upravljanje.

Situacije kada tehnologija zakaže?

Ovakve situacije nisu planirane i očekivane. Ali zbog specifičnosti našeg djelovanja (u kriznim situacijama) nerijetko koristimo dronove do samih granica i takva nam je priroda djelovanja da možda i svjesno forsiramo

dronove i svoje sposobnosti kako bismo u što kraćem roku dobili informacije od presudne važnosti. Iako promoviramo prvenstveno sigurnu upotrebu dronova, svjesni važnosti našeg djelovanja prihvaćamo rizik gubitka signala i treniramo za takve situacije kako bismo potencijalno opasne situacije sveli na najmanju moguću mjeru.

Osim standardnih vizualnih kamera, koje druge vrste senzora i opreme koristite na bespilotnim sustavima kako biste povećali učinkovitost u različitim scenarijima, poput potrage noću ili kroz gustu vegetaciju? U kojoj mjeri termovizijske kamere pomažu u pronalasku nestalih osoba i koliko su pouzdane? Koristite li tehnologije poput LiDAR-a za izradu 3D modela urušenih objekata ili mapiranje klizišta?

Pokazala nam se termovizijska oprema kao iznimno važan faktor tijekom intervencija, tako da koristimo termovizijske kamere ali i multispektralne senzore. Noćne misije često izvodimo kombinacijom termovizije i rasvjetnih modula.

Termovizijske kamere su izuzetno pouzdane kod potraga, no važno je naglasiti da zahtijevaju iskusne operatere koji znaju interpretirati podatke jer okolišni faktori (npr. zagrijano kamenje) mogu izazvati lažne alarme.

Za sada nismo direktno koristili LiDAR tehnologiju, no vježba se da LiDAR tehnologiju koristimo za izradu preciznih 3D modela urušenih objekata, što je posebno korisno nakon potresa i kod klizišta, gdje vizualna detekcija nije dovoljna.

BSKS i naše djelovanje još uvijek ima za cilj edukaciju, trening letove i testiranje novih mogućnosti. Nismo spremni u ovom trenutku baviti se u većoj mjeri naprednim letačkim operacijama kao što su dostave paketa ili prijevoz tereta. Ali pratimo trendove, sudjelujemo na raznim konferencijama i aktivnostima koje podrazumijevaju upoznavanje s mogućnostima takve primjene dronova. U svakom slučaju biti ćemo spremni kada se odlučimo ozbiljnije pozabaviti naprednijim letačkim operacijama, a kada se to dogodi značiti će da su naši članovi već odavno odgovorni sudionici u zračnom prometu te svoje letačke operacije izvode na siguran način.

Gledajući u budućnost, kakve nove tehnologije i rješenja možemo očekivati u segmentu upravljanja kriznim situacijama u idućih 5 do 10 godina? Istražuje li se primjena naprednijih koncepata, kao što su rojevi dronova za brzo pretraživanje velikih područja ili potpuno autonomni sustavi koji djeluju bez izravnog ljudskog upravljanja? Postoji li vizija jedinstvene digitalne platforme koja bi u stvarnom vremenu objedinjavala podatke iz svih izvora – s dronova, satelita, od građana i timova s terena – kako bi se stvorila cjelovita slika situacije?

Osobno, ali i tako misle i ostale kolege, očekujemo daljnji razvoj autonomnih sustava, naprednih AI modela za analizu situacija u realnom vremenu, te dronova s većom nosivošću za logističke zadatke. Smatram da je to od iznimne važnosti kako bi bili što učinkovitiji na terenu. Naravno, uvijek se govori i o autonomiji samih dronova u letačkim operacijama, no iz iskustva, to je danas dosta dobro riješeno. Koncepti rojeva dronova su u fazi istraživanja i razvoja. U bliskoj budućnosti vidimo primjenu autonomnih sustava za početnu procjenu situacija, gdje bi ljudi preuzimali kontrolu tek u fazi donošenja ključnih odluka.

Republika Hrvatska već aktivno koristi NICS sustav, koji ima mogućnost u realnom vremenu objediniti podatke iz dronova, satelita, kamera na terenu, ali i informacija koje dolaze izravno od građana. I vjerujem da ćemo još i više integrirati NICS sustav u naše djelovanje.

Rekao bih da su ključni preduvjeti za razvoj primarno, jasna i fleksibilna zakonska regulativa ali i financijska ulaganja u opremu i edukaciju. Također, sustavna edukacija i osposobljavanje službi na lokalnim razinama je od iznimne važnosti kao i jačanje vlastitih kapaciteta u IT i AI segmentu, posebno kroz suradnju sa znanstvenom zajednicom, a to već radimo, s Fakultetom elektrotehnike i računarstva u Zagrebu, s kojim imamo izvrsnu suradnju.

https://www.ictbusiness.info/vijesti/dronovi-i-ai-mijenjaju-pravila-u-kriznim-situacijama

Od COVID heroja do USKOK-ovog optuženika: Je li pad Vilija Beroša dokaz korupcije ili borbe protiv korupcije?

Istražitelji PNUSKOK-a odveli su Vilija Beroša 15. studenog 2024. iz njegova ureda u Ministarstvu zdravstva. Čovjek koji je tri godine ranije bio najpopularniji političar u Hrvatskoj, lice uspješne borbe protiv COVID-a, sada je osumnjičen da je za 75.000 eura mita odobravao kupnji medicinskih uređaja po višestruko višim cijenama od realnih u do sada najvećoj aferi u hrvatskom zdravstvu medijskog imena Mikroskop. Neurokirurg (54) koji je nekad spašavao živote sada je pod mikroskopom istražitelja zbog sumnje da je vlastitu korist stavio ispred koristi pacijenata.

USKOK je dovršio istragu i podigao optužnicu pred Županijskim sudom u Zagrebu protiv bivšeg ministra i sedmorice njegovih suokrivljenika. Optužnica tereti Beroša da je primio mito u iznosu od 75.000 eura, a slučaju se pridružuju i optužbe o zločinačkom udruživanju, nezakonitom pogodovanju, zlouporabi položaja, pranju novca i trgovini utjecajem. Prema optužnici, državni proračun je oštećen za više od 740.000 eura zbog namještanja nabave skupocjene medicinske opreme i manipulacije javnih natječaja.

Berošev slučaj simbolizira duboke i brojne probleme hrvatskog zdravstva, ali i spremnost države da se obračuna s korupcijom u samom vrhu. Iako je pravda u Hrvatskoj nedvojbeno spora, a još uvijek je veliko pitanje je li i dostižna, podizanje optužnice protiv ministra svakako govori da je nedostižnih sve manje.

16. Igor Kokoruš

Novinarski projekt:
Javna nabava u zdravstvu – anatomija korupcije: Od mikroskopa do ministra

Elektronička publikacija:
Klikni.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
28. srpnja 2025.

Kad transparentnost postane pitanje života i smrti

Korupcija u zdravstvu najgora je od svih korupcija jer svaki euro koji završi u krivom džepu, izbijen je iz džepa onih kojima je najpotrebniji. U sustavu gdje se milijuni eura svakodnevno troše na medicinsku opremu, pitanja transparentnosti postaju pitanja života i smrti. Dok se novac preusmjerava kroz sumnjive kanale, pacijenti čekaju mjesecima na preglede, a bolnice rade sa zastarjelom opremom.

Vrijedi napomenuti da je Beroš nevin sve dok protiv njega ne bude donesena pravomoćna osuđujuća presuda, a sudski proces tek treba pokazati koliko su osnovane optužbe u podignutoj optužnici. No, afera Mikroskop postavlja pitanja koja su puno veća od sudbine jednog čovjeka. Kako funkcionira sustav javne nabave u zdravstvu? Zašto se isti medicinski uređaji kupuju po drastično različitim cijenama? Što možemo naučiti od zemalja koje su uspješno smanjile korupciju u ovom sektoru?

Afera Farmal: Najveći uspjeh u borbi protiv korupcije

U seriji od osam članaka istražit ćemo kako korupcija prodire u hrvatski zdravstveni sustav, koliko košta građane i kako se može spriječiti. Analizirat ćemo konkretne slučajeve, međunarodne usporedbe i moguće reforme. Naša analiza temeljit će se isključivo na dostupnim sudskim dokumentima, službenim izvješćima i provjerljivim činjenicama, ne na spekulacijama ili nepotkrijepljenim tvrdnjama.

Početi ćemo s najvećom aferom u povijesti hrvatskog pravosuđa, slučajem u kojem je optuženo 365 osoba, većinom liječnika obiteljske medicine. Između 2009. i 2012. godine čelnici tvrtke Farmal organizirali su mrežu posrednika koja je osiguravala da liječnici propisuju što više njihovih lijekova. Liječnike su podmićivali novcem, bonovima i darovima.

Istražit ćemo kako je funkcionirala ova mreža, zašto je bila toliko uspješna i kako je konačno razotkrivena. Analizirat ćemo pravomoćne presude – od uvjetnih kazni za većinu liječnika do četiri godine zatvora za bivšeg direktora Dražena Dedija. Ovaj slučaj pokazao je da se korupcija može sistematski organizirati, ali i uspješno procesuirati kada postoji volja pravosudnih tijela.

Javna nabava u zdravstvu: Tko donosi odluke i kako se troše milijuni eura

Duboko ćemo ući u mehanizme javne nabave medicinske opreme. Tko piše tehničke specifikacije natječaja? Kako se određuje procijenjena vrijednost nabave? Koji su koraci potrebni od objave natječaja do konačne kupnje?

Analizirat ćemo ulogu Ministarstva zdravstva, ravnatelja bolnica, voditelja klinika i stručnih povjerenstava. Pokazat ćemo kako jedan natječaj za vrijednost od nekoliko milijuna eura prolazi kroz sustav i na kojim se točkama može dogoditi manipulacija.
Istražit ćemo konkretne primjere nabave iste vrste medicinske opreme u različitim hrvatskim bolnicama. Koliko košta robotski mikroskop u KBC-u Zagreb, a koliko u KBC-u Split? Zašto se isti uređaj za intraoperativno zračenje kupi za 11,2 milijuna kuna kada njegova tržišna vrijednost iznosi oko 5 milijuna kuna?

Analizirat ćemo dokumentaciju javnih nabava i pokazat ćemo zašto se cijene toliko razlikuju za istu opremu. Istražit ćemo ulogu tehničkih specifikacija koje mogu biti napisane tako da odgovaraju samo jednom dobavljaču.

Europske prakse vs. hrvatski model: Kako do transparentne nabave?

Pozabavit ćemo se međunarodnim usporedbama. Kako funkcionira javna nabava medicinske opreme u Njemačkoj, Austriji, Danskoj? Koji mehanizmi transparentnosti postoje u zemljama s niskim razinama korupcije?

Istražit ćemo primjere dobre prakse poput centralizirane nabave, obavezne objave svih ugovora, sustava elektroničkih natječaja koji onemogućavaju manipulacije. Pokazat ćemo konkretne reforme koje su druge zemlje implementirale i njihove rezultate.

Istražit ćemo neformalne kanale utjecaja, pokušaje podmićivanja i pritiske koji se vrše na osoblje. Analizirat ćemo zašto je teško pronaći svjedoke koji su spremni javno govoriti o ovim praksama.

Pozabavit ćemo se stvarnim posljedicama korupcije za pacijente. Što se događa kada se kupi oprema lošije kvalitete jer je dobavljač platio mito? Kako odgođene nabave utječu na liste čekanja za određene preglede i operacije?

Istražit ćemo konkretne slučajeve gdje je netransparentna nabava dovela do problema u zdravstvenoj skrbi. Analizirat ćemo koliko novca se godišnje gubi zbog preplaćene opreme i što bi se tim sredstvima moglo kupiti.

Afere bez optužnice

Istražit ćemo i one afere za koje se godinama pisalo u medijima, ali nikad nisu dospjele pred sud. Zašto afera Medikol iz 2009. godine nije završila optužnicom unatoč tome što je otvorena istraga? Hoće li se afera Mikroskop, unatoč podignutoj optužnici, završiti osuđujućom presudom?

Pokazat ćemo što se može naučiti iz slučajeva koji su sahranjeni u sudskim arhivima.

Na temelju provedene analize predložit ćemo konkretne reforme. Kako bi trebao funkcionirati transparentan sustav javne nabave u zdravstvu? Koje zakonske promjene su potrebne? Koji tehnološki alati mogu pomoći u sprječavanju korupcije?

Istražit ćemo prijedloge stručnjaka, međunarodnih organizacija i civilnih udruga. Pokazat ćemo primjere zemalja koje su uspješno reformirale svoje sustave i analizirat ćemo što bi u hrvatskim uvjetima bilo moguće implementirati.

Korupcija u zdravstvu nije neizbježna. To je bolest koju možemo liječiti, ali samo ako budemo spremni dijagnosticirati problem i primijeniti odgovarajuću terapiju.

https://www.klikni.hr/aktualno/2025/07/28/od-covid-heroja-do-uskok-ovog-optuzenika-je-li-pad-vilija-berosa-dokaz-korupcije-ili-borbe-protiv-korupcije/

Primjer otvorenosti i dobrodošlice strancima u Zagrebu

Pastoral stranaca je na biskupijskoj razini u Hrvatskoj organiziran u Zagrebačkoj nadbiskupiji i Riječkoj nadbiskupiji. Model primijenjen u zagrebačkoj Crkvi može poslužiti kao iskustvo i primjer ostalim partikularnim Crkvama.

Svoje iskustvo skoro desetogodišnjeg rada sa strancima iznio je vlč. Anđelko Katanec. Od **osnivanja Povjerenstva za pastoral migranata i turista** na njegovom je čelu, član je Odbora za migrante Hrvatske biskupske konferencije, a trenutno je i na službi župnika *in solidum* u zagrebačkoj Župi sv. Blaža.

Iako je neposredni poticaj bila migracijska kriza prije 10 godina, ideja za osnivanje nadbiskupijskog povjerenstva postojala je i prije radi sustavnijeg praćenja i pastoralnog susretanja stranaca koji dolaze, bilo da se radi o turistima, migrantima ili izbjeglicama.

„To je znak univerzalnosti Crkve, koja u svakom čovjeku prepoznaje brata i sestru“, kaže vlč. Katanec.

Tri područja

Dodaje da je njegova „uloga pokazati otvorenost Crkve prema svakom čovjeku i pružiti pastoralnu podršku stranim vjernicima. **Tri su glavna područja djelovanja** ove vrste pastorala: briga za migrante i izbjeglice, organiziranje vjerskih slavlja na stranom jeziku te područje hodočašća, vjerskog turizma i sakralne baštine.“

Praktično najviše radi u okviru Župe sv. Blaža koja za strance ima sve što i za ostale župljane: zbor, ministrante, skupinu lektora, krštenja i vjenčanja, pripreme i kateheze za pričest i krizmu, susrete mladeži, hodočašća, organizirana druženja i drugo. Pritom se većinom koristi engleski jezik, a povremeno se moli i na njihovim materinjim jezicima jer su to ljudi sa svih kontinenata i iz mnogo različitih zemalja.

Vlč. Katanec je podrška i drugim svećenicima „koji se često suočavaju s jezičnim barijerama i različitim kulturnim izazovima“.

17. Filip Vrbanić

Novinarski projekt:
Pastoral stranih vjernika u Hrvatskoj: Tihi oslonac tisućama u potrazi za boljim životom

Elektronička publikacija:
INFORMATIVNA KATOLIČKA AGENCIJA

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2025.

„Povremeno mi se javljaju za uključenje u katehezu nekoga tko se ne služi hrvatskim jezikom, ili za slavlje sakramenata na stranim jezicima“ – dodaje. „Tim ljudima nastojim pripomoći da se u našim crkvama osjećaju prihvaćeno i uključeno, a ne kao gosti ili prolaznici.“

Kod stranih vjernika primjećuje veliku želju za pripadanjem zajednici pa traže priliku za produbljenje prijateljstva i druženje. Zato nastoji jednom mjesečno organizirati susrete zajedništva koje zovu „agape“.

Pripadnost zajednici uz ono što se u njoj prima podrazumijeva i davanje. „Ima i onih koji žele aktivnije doprinositi zajednici i oni traže od svećenika vodstvo i podršku. Dakle, oni nemaju samo potrebe već imaju i mnogo potencijala koji mogu dati nama.“

Sakramenti su osnova

Slavlja svetih misa su osnova svakoga pastorala, pa tako i ovoga jer je to središte praktičnoga življenja vjere.

„Naravno, uz to dolazi i potreba za dobrom pripremom, ponajprije biti na raspolaganju za sakrament pomirenja“, ističe vlč. Katanec.

„Već 10 godina svake godine vodim i katekumenat za strance, dakle pratim ljude koji se zanimaju za kršćansku vjeru. Nekad su to već kršteне osobe koje žele u odrasloj dobi primiti sakrament svete potvrde, nekad su to ljudi drugih kršćanskih Crkvi, dakle protestanti koji žele ući u puno zajedništvo s Katoličkom Crkvom, ali najčešće su to nekršćani koji se žele upoznati s Evanđeljem i primiti sakramente spasenja.“

Bez obzira gdje vjernici žive, slavlja sakramenata su vezana uz Župu sv. Blaža u kojoj se redovito vodi postupak i upis u crkvene knjige.

Prošle godine pojavili su se senzacionalistički naslovi da je u toj zagrebačkoj župi kršteno više filipinske nego hrvatske djece. Župnik tumači da su takvi naslovi bili namjerno provokativni:

Dakako da je u našoj župi kršteno više hrvatske djece gledajući na godišnjoj razini, ali činjenica je da se rađa mnogo djece filipinskih roditelja.

Što se tiče primanja ostalih sakramenata kršćanske inicijacije i prve ispovijedi, ove godine neće biti pripreme za njihovo primanje jer je prošle godine održana objedinjena za sve uzraste.

U zajednici stranih vjernika ima mnogo malene djece, ali većinom još nisu u školskoj dobi, pojašnjava naš sugovornik, jer se uglavnom radi o stranim radnicima koji su ovdje tek godinu ili dvije. Ipak, sva su djeca pozvana na „Sunday School“ u došašću i korizmi.

Međutim, već je oformljena skupina katekumena koji se pripremaju pristupiti slavljima sakramenata za Uskrs iduće godine. Za iduće Valentinovo se priprema i jedno veliko zajedničko filipinsko vjenčanje s 10 parova.

Kao nadbiskupijski povjerenik, vlč. Katanec po pozivu ide i u druge župe, primjerice radi vjenčanja na nekom stranom jeziku.

Poteškoće i izazovi

Hrvatska kao zemlja s većinski katoličkim stanovništvom (> 83 %) trebala bi biti gostoljubiv domaćin strancima koji su u njoj potražili novi dom. Što prilikom integracije u novo društvo katolicima iz drugih zemalja predstavlja probleme i poteškoće najbolje znaju oni koji su s njima u izravnom kontaktu poput našeg sugovornika.

Najveći izazovi su osjećaj usamljenosti, nesigurnosti i teškoće u komunikaciji.

Premda, mnogi od njih svjedoče da se u Hrvatskoj osjećaju vrlo sigurno, čak sigurnije nego u svojoj zemlji,“ kaže vlč. Katanec i dodaje: „Često se susrećem s administrativnim preprekama i pokojim kulturnim razlikama.“

No, kako kaže, prepreka koje treba svladati ima i u drugom smjeru. „Što se tiče administracije i mi u Crkvi katkad teško dolazimo do potrebnih dokumenata koji se traže kod priprema za sakramente.“

Različitost i raznolikost jezika

U crkvi sv. Blaža redovito se slave mise na engleskom i malajalamskom jeziku. Prigodno se organiziraju i mise na talijanskom, njemačkom, korejskom i drugim jezicima. U drugim zagrebačkim crkvama mise se slave na još četiri jezika.

Time je integracija u društvo donekle olakšana no da bi taj proces bio potpun nužno je poznavanje našeg jezika.

Dok se razmatra uvođenje zakonske obveze poznavanja hrvatskog jezika za strane radnike, Katolička Crkva, svjesna univerzalnosti koju nosi u svomu imenu, u različitosti vidi i priliku.

„Molitve na različitim lokalnim jezicima su jedno obogaćenje zajedničkim slavljima“, primjećuje vlč. Katanec. Isto je s crkvenim pjevanjem u kojem su također primjetne velike razlike.

Kao što su iseljenike iz našeg naroda diljem svijeta pratili svećenici iz Hrvatske, tako je ovdje za filipinskim vjernicima došao vlč. Andrew S. Bayal koji je zadužen specifično za pastoral svojih sunarodnjaka.

Liturgijske osobitosti

Osim jezičnih, postoje druge razlike u liturgijskim slavljima karakteristične za pojedina područja. Tako je vlč. Katanec pojedinačno i prigodno znao dopustiti neki specifični element, primjerice „hod prema oltaru za prinos darova i milostinje, objedinjavanje misnih nakana i slično".

„Druge razlike u gestama i molitvama nisu osobito naglašene jer se i oni prilagođavaju liturgiji na način kako je to običaj u Hrvatskoj. Postoje neke sitne geste kod uporabe crkvenih zvonca i posluživanja kod oltara koje se, uostalom, i kod nas razlikuju od župe do župe."

U Hrvatskoj se liturgija redovito slavi po rimskom i bizantskom obredu, no među pristiglim strancima ima i onih iz drugih katoličkih tradicija.

„Također smo imali razumijevanja kada je za indijske vjernike k nama došao svećenik siro-malabarskog obreda, da na malajalamskom jezikom slavi svetu misu na tome obredu", dodaje.

Pomoć izvan crkve

Vlč. Katancu dolaze i upiti za pomoć nevezano uz pastoral i to s raznih strana: „Zanimljivo je da mi se često javljaju Hrvati koji bi htjeli nekoga zaposliti. Što se tiče stranih vjernika, oni znaju imati poteškoća u administraciji, stambenom pitanju, a katkad traže i karitativnu pomoć."

U takvim slučajevima im pomogne koliko može ili ih uputi na ustanove i službe koje mogu konkretnije i bolje pomoći te im katkad napiše pismo preporuke.

Okupljanje po nacionalnosti

Posebno je ponosan na zajednicu u kojoj se okupilo 30-ak studenata iz 15 zemalja. Stranci su se već organizirali i u manje skupine prema nacionalnosti. Tu vezu održavaju preko društvenih mreža i raznih zajedničkih aktivnosti.

„Filipinci su najorganiziraniji i to u nekoliko organizacija, ali najveća je Katolička zajednica koja ih povezuje kao grupa na Facebooku. Meni je dakle, dovoljno neku informaciju prenijeti predstavniku zajednice i oni će ju međusobno proširiti, bilo da se radi o Filipincima, Indijcima, ljudima španjolskog govornog područja ili kojoj drugoj skupini."

Zahvaljujući internetu strani vjernici lako pronalaze informacije o slavljima misa. Vlč. Katancu gotovo svi dolaze preko crkve. Dođu na misu ili u župni ured i ondje se upoznaju. Ponekad ih dovedu drugi vjernici. „Doslovno svake nedjelje predstavi mi se netko novi te naša zajednica stalno raste", dodaje povjerenik.

Mjesta za napredak ima

S desetljetnim iskustvom u pastoralu stranaca, primjećuje gdje u Crkvi u Hrvatskoj ima mjesta za napredak u tom području. Kako kaže, u tom se razdoblju uključio u mnoštvo različitih aktivnosti, ali je malo koja polučila željeni učinak.

„Uvijek se čini kako ima puno potencijala, ali prepreke su velike ili okolnosti nisu pogodne. Iz toga sam zaključio da je dovoljno uvidjeti konkretne potrebe i na njih odgovoriti i mislim da to uspijevamo pastoralno pokriti. No mogli bismo se i kao Crkva više zauzeti za integraciju, posebno u pomoći u učenju hrvatskog jezika kako strani radnici ne bi bili građani drugog reda."

Pomoć i podrška

Zbog rasta broja stranih radnika posljednjih godina, potrebe pastorala nadilaze mogućnosti jednog svećenika. S obzirom na preklapanje službi povjerenika i župnika, vlč. Katanec logističku potporu ima u Župi sv. Blaža, a mnogo mu pomažu i kontakti s drugim svećenicima koji ga po potrebi mogu zamijeniti ili mu pomoći u animiranju vjernika.

Podršku, kaže, ima i „odozgo": „Kod većih projekata obraćam se odgovornima u nadbiskupiji jer je i ovo povjerenstvo dio pastoralnih ureda Nadbiskupskog duhovnog stola. Također, postoji Odbor HBK za pastoral migranata te Odbor za pastoral turista koji mogu odgovoriti na neke opće zahtjeve."

Zagrebačka nadbiskupija obuhvaća gospodarski najrazvijenije i najnapučenije područje Hrvatske. Logično je da ima i najveći priljev stranaca koji su u potrazi za boljim životom. Crkva im nastoji biti oslonac u izazovnom procesu prilagodbe i snalaženja u novom okružju.

Iako u drugim sredinama, pogotovo pretežno ruralnim, nema toliko mnogo stranih doseljenika, a među njima je još manje katolika, ne treba ih zanemariti, kao ni nekatolike. Stoga je desetljetno iskustvo organiziranog pastorala zagrebačke Crkve dragocjeno u iskazivanju dobrodošlice u skladu s evanđeoskim naukom.

https://ika.hkm.hr/feljtoni/primjer-otvorenosti-i-dobrodoslice-strancima-u-zagrebu/

R kao Riva

Izgrađena 1809. godine, tzv. Napoleonova stražarnica na južnoj strani nasipa pored Savskog mosta nastala je u vrijeme Ilirskih provincija, tj. onda kad je sve južno od Save u Zagrebu bilo Francuska. Stražarnica je najstarija izgrađena struktura na području užeg Novog Zagreba i kao takva trajno zaštićeno kulturno dobro RH.

Najavljena obnova tog sada napuštenog i devastiranog objekta otvara i pitanje uređenja pripadajuće okolice, a taj se proces u kontekstu javnog prostora zagrebačkih obala Save može shvatiti trostruko. U prvome redu to je neposredni okoliš objekta – prostor gdje se danas nalazi jedno staro stablo kestena i spomenik granici Ilirskih provincija (podignut za 200. obljetnice Francuske revolucije). To je potom prostor između stražarnice i Savskog mosta koji je idealan za formiranje novog malog „trga“, što je i opetovano predlagano, no nikad se nije materijaliziralo. Ta bi točka na samom početku Remetinečke ceste, jedne od povijesnih gradskih ruta, s formiranjem boljeg javnog prostora možda dobila na važnosti. Takav trgić bio bi i logičan nastavak jednom pješačkoj ulozi prilagođenijeg Savskog mosta. I treće, to je formiranje potpuno nove, raskošne šetnice na potezu od stražarnice do Zelenog / Hendrix mosta. Radi se o relativno kratkom segmentu južne obale i mjestu gdje bi reprezentativna promenada između dva mosta (Savskog i Zelenog) mogla potpuno transformirati pripadajući dio grada. Upravo taj potez ima i možda najdohvatljiviji gradotvorni učinak kroz zahvat relativno maloga mjerila, a potencijalno ogromnog značenja za zagrebačke obale i sam grad.

18. Saša Šimpraga

Novinarski projekt:
Abeceda obale

Elektronička publikacija:
H-Alter

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
9. rujna 2025.

Iako se segmenti sjeverne obale Save, uz okretište tramvaja i autobusni terminal tj. Savski trg nameću kao logično i potvrđeno mjesto Prve obale tj. najvažnije gradske šetnice uz rijeku, kompleksnost te točke i pripadajućeg kontaktnog prostora s rijekom, neizostavno nameće dugotrajnije procedure i duži put do rješenja. No, to se rješenje trenutno ni ne traži, zagovara, a najmanje od svega planira ili nazire. Ne samo ali upravo zato, kratki dio južne obale na Kajzerici puno je dohvatljiviji, realniji da se doista dogodi kao nova i uređena gradska riva kroz neki proces transformacije sadašnjeg bazičnog i neatraktivnog rješenja tog segmenta nasipa.

S postojećom tehničkom regulacijom zagrebačkih obala Save, stvorene su dvije vrste obala. Prva je neposredno uz korito rijeke, a druga je uz rub nasipa. Međutim, i za razliku od nekih drugih gradova sa sličnim pristupima, takva regulacija u Zagrebu (još) nije stvorila naglašeno urbanu šetnicu uz rijeku. Prva, sjeverna obala, tek je približena toj ulozi. U snažan prilog formiranja takve rive na malom potezu južne obale ide djelomična nasutost terena prema nasipu, koji je samo ovdje na de facto dvije razine. Već ta činjenica, stanje na terenu, na neki način sugerira mogućnost proširenja krune nasipa i formiranje šetnice po njoj umjesto skromnog nogostupa uz ulicu.

Kako sama po sebi ideja nikad nije dovoljna, a i budući da Sava danas nije ni blizu prioriteta, ključna prepreka u svemu je pitanje političke odluke. U trenutku kad se mogućnost eksperimenta ovoga tipa prepozna i aktivira, otvorit će se prostor za iskorak koji bi mogao u potpunosti, pa i relativno brzo, transformirati mjesto i značajno dati na urbanitetu dijela obale. Možda i potaknuti procese koji bi dotaknuli i druge točke Tromostovlja.

Grad Zagreb proveo je brojne arhitektonsko-urbanističke natječaje koji nisu rezultirali doslovno nikakvim pomacima u prostoru na koje su se odnosili. Naime, ambicije velikih natječaja često se zaustavljaju na realnostima njihove provedbe i realizacije. U te su planove utrošeni bezbrojni radni sati, javni resursi i sve ono što se u nekima od tih slučajeva moglo uložiti u planove s realnijim ishodima. Grad treba vizije, planove i pokušaje, od kojih ne moraju svi uspjeti (i neuspješni doprinose razvoju tema). No, nužno je planirati i ono što je ostvarivo, a to mogu biti planovi i projekti maloga mjerila. Transformacija kratkog segmenta rive bez (ili kao dio) velikog plana za čitave obale Save moguća je jer ne zakida za šire mogućnosti i zahvate u budućnosti. Tako ne isključujući ni neke buduće natječaje. No, dok se te velike budućnosti čekaju uputno je otvoriti vrata eksperimentu s natječajem mikro mjerila i to za formiranje atraktivne gradske šetnice uz Savu na potezu uz ulicu između Savskog i Zelenog mosta. Promišljanje tog prostora kao reprezentativne šetnice također nije novo, pa ga tako vidi, na primjer, prijedlog arhitekata **Zorana Hebara** i **Nade** Šilović iz 1980-ih.

Umjesto uskog nogostupa uz prometnu Cimermanovu ulicu, nije teško zamisliti široku šetnicu ponad inundacije, s drvoredom, klupama i stubama prema rijeci. S pogledom na Savski trg, možda i jednostavni savski vodoskok, i grad koji radoznalo raste, a ne stagnira.

S druge strane, alternativa je da se, kao do sad, ne napravi ništa i stražarnica bude obnovljena, a njen neposredni prostor tek bazično uredi. Po najavama, jednom obnovljena stražarnica vjerojatno će udomiti kafić. Naime, za neke kulturne sadržaje nije bilo interesa gradskih muzejskih i kulturnih ustanova, niti je Grad to uvjetovao. No, važnije je da je prilika koju njena obnova otvara, ujedno i prilika za pripadajuću obalu.

Obnova stražarnice i otvaranje procesa formiranja nove obale moglo bi tako (o)značiti puno više od spašavanja jedne male stare kuće na Savi. Prilika je to da se dogodi grad.

https://h-alter.org/planet-zemlja/r-kao-riva/

hkv.hr

Lektori i lektura: stari problemi i novi izazovi

19. Irena Šupuković

Novinarski projekt:
Lektori o sebi i drugi o njima

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskog kulturnog vijeća

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2025.

Budući da smo došli do kraja zamišljenoga niza *Lektori o sebi i drugi o njima*, vrijeme je da se osvrnemo na postojeće tekstove i vidimo jesu li oni pridonijeli razumijevanju teme kojom smo se bavili i možemo li donijeti kakve zaključke. Cilj je bio čitateljima ponuditi zanimljiv, a struci koristan sadržaj. Koliko su to ovi tekstovi uspjeli, prepustit ćemo drugima na ocjenu.

Tko su lektori? Što oni rade? Trebaju li nam? Treba li ih se bojati? Kakve probleme imaju? Što im donosi novo doba i kako ih pripremiti za nove društvene i tehnološke izazove? Kako poboljšati status lektorske struke? To su bila pitanja koja smo postavili u prvom tekstu i njima smo bili zaokupljeni do kraja niza. Odgovore smo doznavali istraživanjem, u razgovoru sa samim lektorima, ali i donoseći mišljenja mjerodavnih stručnjaka, jezikoslovaca i drugih upućenih osoba. Obogaćeni novim uvidima i spoznajama, pokušat ćemo istaknuti neke naglaske.

Ne treba se bojati dobrih lektora

Iako smo u ovom nizu donijeli i neka negativna mišljenja o lektorskom radu, ni u jednom trenutku nije bilo dvojbe oko toga trebaju li nam lektori. Svi su tekstovi bili izrazito pozitivni prema lektorskoj struci – kao pokušaj da se lektorski posao prikaže u njegovoj stvarnoj vrijednosti, imajući pred očima profesionalni standard: lektora

hrvatskoga jezika koji radi stručno, temeljito i predano, koji ne će naštetiti ni tekstu ni njegovu autoru. Raznovrsni nelektorirani tekstovi koji se svakodnevno pojavljuju u javnom prostoru, kao i općenito niska razina jezične kulture, jasno pokazuju koliko je važno sačuvati lektore i lektorsku struku. Svaki nelektorirani tekst, koji zbog žurbe ili autorovih nedovoljnih jezično-stilskih znanja i vještina ostane nerazumljiv ili obilježen jezičnim pogrješkama, ponovno potvrđuje kolika je uloga lektora. Stoga u pretposljednjem tekstu iz ovoga niza nismo ni pitali *trebaju li nam lektori*, nego *zašto nam trebaju*. Svi odgovori koje smo dobili, unatoč razlikama u osobnim iskustvima i profesionalnom okružju onih koji su ih podijelili s nama, u konačnici su istaknuli ono što smo željeli pokazati već od samoga početka – trebaju nam *dobri* lektori.

U javnosti se, međutim, i dalje nerijetko susrećemo s određenim strahom ili nelagodom pred lektorima kao strogim jezičnim cenzorima kojima silno zadovoljstvo čini kad otkriju (izmisle?) kakvu pogrješku i koji posebno uživaju kad mogu osiromašiti čiji rječnik. Upravo je zato važno ponovno podsjetiti na standard kojemu težimo: *dobre* lektore. Takvih lektora ne treba se bojati. Kao što nam ne će naštetiti dobar liječnik, tako ne će ni dobar lektor – on samo „liječi“ tekst. Strah od lektora najčešće je zapravo strah od hrvatskoga jezika, a ne od ljudi koji lektoriraju tekstove. No lektori su autorima pouzdani i povjerljivi saveznici, što smo nastojali pokazati i u ovom nizu: nismo navodili imena uz primjere koji bi koga mogli posramiti i neprestano smo naglašavali diskretnost lektorskoga rada. Većina lektora radi tiho i nenametljivo, bez namjere da autoru usadi strah od hrvatskoga jezika ili da mu ograniči rječnik, nego u iskrenoj želji da pomogne i poboljša tekst. Rijetko će koji lektor, primjerice, nepozvan lektorirati tuđi rad, a gotovo nitko ne bi to učinio javno, pritom prozivajući autora. Isto tako, bez obzira na razne predodžbe o njihovu poslu, većina lektora ne će – niti bi smjela – iz autorova teksta uklanjati ispravne riječi samo zato što im se više sviđaju koji drugi izrazi. To pripada području osobnoga stila i čini bogatstvo leksika. Ako bismo bez opravdana razloga počeli uklanjati riječi iz hrvatskoga jezika, dakle, samo zato što nekomu nisu po volji, što bismo potom s njima trebali učiniti? Izbrisati ih iz rječnika? Takvo je razmišljanje neodrživo – i opasno. Lektori s kojima smo razgovarali uglavnom su toga svjesni.

Lektori u praksi: od poznatih problema do novih potreba

No da bismo mogli imati te *dobre* lektore, a ne negativan izbor, tj. one koji će se lekturom baviti usput ili samo zato što se nisu uspjeli gdje drugdje zaposliti, potrebno je poboljšati njihov status. Lektorska je struka danas prilično obezvrijeđena i opterećena mnogim problemima, a lektori uglavnom nedovoljno plaćeni za svoj posao i iscrpljeni do mjere u kojoj se postavlja pitanje zašto bi to tko uopće htio podnositi, tko je danas motiviran za taj rad i tko će se ubuduće za njega odlučiti.

Istaknuli smo nekoliko najvažnijih institucijskih, strukovnih i stručnih problema s kojima se suočavaju naši lektori. Budući da je Zakon o hrvatskom jeziku potvrdio potrebu za lektorskim uslugama, a Vijeće za hrvatski jezik najavilo da će u Nacionalnom planu hrvatske jezične politike, koji bi Vlada RH trebala donijeti do 15. veljače 2026., lektori i lektura biti posebna tema, dobar je trenutak da se pokuša riješiti dio nelogičnosti i nejasnoća kojima je obilježeno lektorsko zanimanje.

Nestručna djelatnost i stručno zanimanje?

Prvi se problem odnosi na razredbu u Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti – NKD 2025., prema kojoj je lektura svrstana među uredske administrativne i pomoćne djelatnosti, čime se lektorskomu poslu oduzima stručnost i stvara dojam da ga može bilo tko obavljati, a to utječe i na kakvoću i na cijenu usluge. Predsjednik Vijeća za hrvatski jezik prof. dr. sc. Marko Tadić naveo nam je da će se u Nacionalni plan hrvatske jezične politike uvrstiti cilj prema kojemu bi se lektura izdvojila iz skupine u kojoj su djelatnosti za koje je dovoljna srednja stručna sprema i svrstala u zasebnu kategoriju. Vijeću treba poželjeti uspjeh u pokušaju rješavanja tog problema, posebice s obzirom na to što je tijekom javne rasprave o novom NKD-u Državni zavod za statistiku (DZS) istaknuo da njegova struktura ne dopušta promjene koje bi narušile usporedivost s europskim statističkim sustavom.

U skladu s tim trebalo bi provjeriti u kakvu su odnosu Nacionalna klasifikacija djelatnosti (NKD) i Nacionalna klasifikacija zanimanja (NKZ). U NKZ-u se, naime, nalazi zanimanje „lektor/lektorica hrvatskog jezika“ kao stručna kvalifikacija, no nije jasno odnosi li se to na lektore ili na sveučilišne lektore. Ako se to odnosi na lektore, onda bi bilo logično prvo uskladiti dvije nacionalne klasifikacije u pogledu stručne kvalifikacije: djelatnost – zanimanje, a ako se ne odnosi, to znači da i nemamo posebno izdvojeno zanimanje koje spominje i Zakon o hrvatskom jeziku i kojim će se, među ostalim, baviti najavljeni Nacionalni plan hrvatske jezične politike. U odnosu pak na to što DZS ističe potrebu usporedivosti djelatnosti u nacionalnoj klasifikaciji s europskim statističkim sustavom, bilo bi zanimljivo istražiti obuhvaća li uopće lektura u različitim europskim državama sve ono što ona obuhvaća u Republici Hrvatskoj. Da bismo pak to mogli učiniti, prvo moramo riješiti drugi problem koji se odnosi na lektore: odgovoriti na pitanje koji je opis njihova posla.

Što rade lektori?

U sedmom tekstu donijeli smo prikaz knjige *Praktični jezični savjetnik: Lektorske bilješke* (IHJ, 2024.), koju su uredili jezikoslovci – i nekadašnji lektori – dr. sc. Željko Jozić i dr. sc. Kristian Lewis. Nadovezujući se na njihovu uvodnu studiju, u kojoj su istražili definicije pojmova *lektor* i *lektura* u rječnicima hrvatskoga jezika, i povezujući to s onim što su otkrili naši tekstovi, čini nam se da na pitanje tko su lektori i što oni rade najbolje odgovara definicija iz *Rječnika jezikoslovnoga nazivlja* (IHJ, 2024.): lektor je osoba koja se bavi lekturom, koja čita i ispravlja pravopisne, gramatičke i leksičke pogrješke te stilski uređuje tekst. Budući da nedostatak jedinstvene definicije opterećuje struku, prihvaćanje takva ili slična opisa, koji bi se mogao uvrstiti i u Nacionalni plan hrvatske jezične politike, značilo bi i korak naprijed.

Tko će odlučivati o izboru normativnih priručnika?

Treći je problem to što nemamo jedinstvene normativne priručnike kojima bi se lektori mogli služiti u svojem radu. U praksi se lektori oslanjaju na različite gramatike, pravopise i rječnike, dakle na priručnike koji dijelom nude i različita jezična rješenja i preporuke. To – kako smo više puta istaknuli u tekstovima iz ovoga niza – otvara određeni prostor slobode, ali može stvarati i nesigurnost, posebice onima koji se tek počinju baviti lekturom. Zasad se čini da će stanje ostati takvo jer nema naznaka da bi se itko htio sustavno prihvatiti rješavanja toga problema.

Vidjet ćemo kako će se pitanje normativnih priručnika urediti za tzv. administrativne lektore – koji će se, prema Zakonu o hrvatskom jeziku, zapošljavati u tijelima državne vlasti, državne uprave i drugim javnopravnim tijelima u Republici Hrvatskoj – jer će se njima vjerojatno propisati obvezatni priručnici kojih se trebaju pridržavati u radu. Osim toga, ako se prihvati mjera Vijeća za hrvatski jezik o uvođenju strojne lekture, oni koji budu razvijali takve sustave također će morati odlučiti na kojim će se priručnicima i normativnim rješenjima temeljiti njihova usluga.

Tko će se u budućnosti baviti lekturom?

Četvrti se problem tiče nedostatka propisa o tom tko se može baviti lekturom. Iako se svi načelno slažu da bi poslove lekture trebale obavljati osobe s visokom stručnom spremom, pa se stoga i pokušava utjecati na promjenu u NKD-u, nije određeno koje bi to osobe trebale biti, odnosno koja bi nužna znanja, kvalifikacije i kompetencije trebale imati i tko bi ih trebao osposobiti za taj rad. Najčešće se u tom smislu spominju kroatistička i kroatološka struka, no svjesni smo da lektorske poslove trenutačno obavljaju i mnogi drugi, a svi koji se bave tim poslom za njega su se dodatno samostalno osposobili u praktičnom radu i učeći od starijih kolega.

Predsjednik Vijeća za hrvatski jezik prof. dr. sc. Marko Tadić potvrdio nam je u ovom nizu da će se u Nacionalnom planu hrvatske jezične politike odrediti koje su kvalifikacije potrebne za obavljanje lekture, uz mogućnost da ju iznimno obavljaju i predmetni stručnjaci s dokazanim znanjem u tom području. Budući da Nacionalni plan još nije objavljen, ne znamo kako će to biti opisano, no svaki novi opis koji bi donio jasnoću u lektorskoj struci, čini se, trenutačno je i više nego potreban.

Najnoviju vijest u svezi s tom problematikom u pretposljednjem je tekstu ovoga niza s nama podijelio prof. dr. sc. Mario Grčević s Odsjeka za kroatologiju Fakulteta hrvatskih studija: Odsjek je većinom glasova prihvatio njegov prijedlog o pokretanju specijalističkoga studija posvećenoga lekturi hrvatskoga jezika. Naknadno smo doznali da je na poticaj Odsjeka za kroatologiju prijedlog uvršten i na dnevni red sjednice Vijeća Fakulteta hrvatskih studija 24. studenoga 2025., no ondje nije prihvaćen pa radna skupina za izradbu nacrta studija ipak nije sastavljena. Prof. Grčević kaže da su prijedlog podržali i u radnoj skupini bili predviđeni svi nastavnici na znanstveno-nastavnim radnim mjestima koji su nositelji jezikoslovnih kroatističkih predmeta na studiju kroatologije. On vjeruje da će se studij posvećen lekturi hrvatskoga jezika u konačnici ipak pokrenuti, no u nekoj drugoj ustanovi. Zasad ne znamo kad će se to dogoditi ni kako će biti osmišljen taj studij, no jasno je da bi uređen, metodički oblikovan program, usmjeren ponajprije na lektorsku praksu (primjerice: na mentorirani rad na različitim vrstama tekstova), novim naraštajima lektora bio od velike koristi jer bi pridonio profesionalizaciji lektorske struke. Takav bi program mladim lektorima potencijalno mogao pružiti ono što njihovi stariji kolege nisu imali – usmjerenu, sustavnu i cjelovitu izobrazbu – pa bi njihovi lektorski početci zasigurno bili lakši nego što su bili onima koji su se kao lektori formirali „u hodu“. U izradbi nacrta takva studija svakako bi trebalo voditi računa o potrebi stvaranja suvremenoga programa koji buduće lektore može pripremiti za tehnološke promjene i nove izazove. To uključuje rad s mrežnim jezičnim izvorima, primjenu jezičnih tehnologija i digitalnih alata te upoznavanje s različitim uredničkim i izdavačkim praksama i okružjima.

I Vijeće za hrvatski jezik u svojem nacrtu Nacionalnoga plana hrvatske jezične politike (u dijelu koji se odnosi na lektore, lekturu i potrebne kvalifikacije), kao i visokoškolske ustanove koje planiraju pokrenuti specijalistički studij lekture, trebali bi, međutim, odgovoriti na

važno pitanje: što učiniti s postojećim lektorima koji imaju dugogodišnje iskustvo i dokazanu stručnost kako oni ne bi došli u nepovoljan položaj zbog novih kriterija o potrebnim kvalifikacijama? Lektori koji se lekturom bave deset, dvadeset ili trideset godina nedvojbeno su stekli različita znanja i vještine koje nadilaze formalne kompetencije onih koji su tek završili filološke studije, pa i onih koje će imati polaznici budućega specijalističkoga studija. Jasno je da ti iskusni lektori ne smiju biti dovedeni u lošiji položaj u odnosu na lektore početnike samo zato što nemaju formalnu diplomu koja im prije u njihovu radu nije trebala i nije ni postojala.

Na kraju, da bismo i u godinama koje dolaze mogli imati dovoljno lektora, moramo stvoriti uvjete u kojima će se ta struka moći održati i razvijati. Lektorski se posao ne može oslanjati samo na idealizam pojedinaca; potreban je uređen sustav koji će lektorima osigurati jasna prava, razumne radne uvjete i profesionalno priznanje, ali i utvrditi što je njihova stvarna profesionalna zadaća. Ne riješimo li uskoro ključna pitanja koja se odnose na lektorsku struku, krug onih koji su spremni baviti se lekturom vjerojatno će se sve više smanjivati, a ne možemo ih (nije duhovito) nadomjestiti stranim radnicima.

https://www.hkv.hr/kultura/jezik/46623-lektori-o-sebi-i-drugi-o-njima-9.html

Sulićev ep o kralju Tomislavu i danas čuvaju u NSK

Prvi hrvatski kralj Tomislav, proslavljen pobjedama nad moćnim Bugarima i Mađarima, Papin saveznik, povijesna je figura koja je utemeljila hrvatsku kraljevinu. Oko njegova se lika već više od 10 stoljeća isprepliću različite priče. Kad je proglašen knezom, oslobodio je područje Posavske Hrvatske između Drave i Save, a potom proširio svoju vlast na Bosnu i Hum. Papa Ivan X. prozvao ga je kraljem te je blagoslovio njegovu vladavinu riječima: „Dilecto filio Tamisclao, regi Crouatorum“, odnosno „Ljubljenom sinu Tomislavu, kralju Hrvata“.

Ove se godine diljem Hrvatske, ali i svuda gdje žive Hrvati, obilježava jubilarna 1100. obljetnica krunidbe kralja Tomislava. No, prije točno sto godina, tijekom 1925., također je na više načina održana takva proslava, koja je imala snažnu ulogu u jačanju nacionalnog identiteta i svehrvatskog zajedništva te popularizaciji lika i djela kralja Tomislava.

Tad su podizani spomenici, spomen-ploče, imenovani su trgovi i ulice te su održavane proslave u znak tog jubileja, dok je u Tomislavgradu (Duvnu) izgrađena spomen-bazilika. U zagrebačkom parku Maksimir 1925. godine Hrvatski sokolski savez podigao je Mogilu, svojevrsni spomen-humak od grumenova zemlje donesene iz 155 mjesta iz raznih hrvatskih krajeva u kojim se zbio neki značajni povijesni ili kulturni događaj iz hrvatske povijesti.

Najznačajniju ulogu u iniciranju i provedbi te proslave imala je Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“, koja je, uz Maticu hrvatsku, organizator i ovovjekog obilježavanja.

20. Ivona Smolčić

Novinarski projekt:
Predodžbe o kralju Tomislavu u hrvatskoj umjetnosti

Elektronička publikacija:
Misao.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
25. listopada 2025.

Tijekom spomenute 1925. obavljeno je više knjiga o hrvatskoj povijesti te životu kralja Tomislava. Tom mu je prigodom ispjevano i nekoliko epskih pjesama, koje su se pjevale uz gusle. Jedna od njih je ep Kralj Tomislav autora Martina Sulića (Zagvozd, 1863. – Split, 1927). Sulić je još kao dječak pobjegao od kuće. Našavši se u Dubrovniku, završio je klasičnu gimnaziju, dok je u Zadru završio vojnu akademiju. U mirovinu je otišao kao major austro-ugarske vojske.

U okviru književnog rada pisao je pjesme i drame, a objavio je drame Otmica (Šibenik, 1909), Kamatnik (Split, 1913), Polazak (Split, 1913), ep Kralj Tomislav (Split, 1925), ep Karađorđevići (Split, 1922, 1925) te poemu Albert Marangunić (Split, 1926).

U rukopisu je ostavio spjev Ljudevit Posavski. Zanimljivo je dodati kako je njegov ep o prvom hrvatskom kralju, koji se prostire na 30-ak stranica, 1925. godine u Splitu objavio Mate Zorić. Valja dodati kako ep sadrži oko 500 deseteraca koji su raspoređeni u ukupno četiri pjevanja naslova: Kruna, Krunisanje, Rat i Mir, u kojima se opisuju bitke kneza Tomislava te njegovo krunjenje za prvoga hrvatskog kralja. Kad je posrijedi krunidba na Duvanjskom polju, Dio o krunidbi na polju u jugozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine danas je iz aspekta znanstvene i stručne javnosti klasificiran kao legendarni, što ne umanjuje njegov simbolički značaj.

Tog su značaja bili svjesni i naši preporoditelji, koji su ga u okviru svojih političkih težnji inaugurirali kao mjesto pamćenja oko kojeg će se formirati svijest o monarhijskoj tradiciji.

Svrha tog „vrućeg sjećanja“ bila je evocirati tzv. zlatno doba, čime bi se djelovalo na promjenu aktualnog nezadovoljavajućeg stanja. Isto se ponovilo i 1925, tijekom proslave 1000. obljetnice, kad je središnja kolovoška proslava bila manifestacija hrvatske nacionalne svijesti.

Na tom tragu nastao je i Sulićev ep, čije se prvo izdanje danas može pronaći u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. U ovom povodu, donosimo drugo pjevanje naslova Krunisanje, koje tematizira krunidbu na Duvanjskom polju, kao mjestu-sjećanja. U pjevanju se spominju i izvorni lokaliteti, kao i povijesne osobe, među kojima se ističu papa Ivan X. i Grgur Ninski, a nezaobilazna je i referenca na slavnu bitku između Tomislavove vojske i Bugara. Dinamici epskog kazivanja doprinose dijalozi, interpolirani stihovi narodnih pjesama i prigodna molitva.

Krunisanje

Sastala se vojska ubojita
Nasred ravnog polja duvanjskoga,
Silna vojska kralja Tomislava.
Tko što j' imo ljepšeg u dražega
Od odjeće i oružja bojnog,
Obuko je na se i pripaso.
Između gustih redova vojničkih
Povorka se odličnika kreće
Prema maloj crkvici bijeloj.
Prva straža tjelesna kraljeva
U oklopim i pod šljemovima,
Sa kopljima, sjajnim štitovima,
Pa svećenstvo sa sv'ječam užganim,
Noseć svete moći i krstove,

I kandila, posude crkvene,
Pa dvorjani, župani i bani,
Djed hrvatski, rizničar, komornik,
I mačehar sa mačem kraljevskim,
Stjegonoša s barjakom kraljevskim,
Kopljonoša sa kopljem kraljevskim,
Štitonoša sa štitom kraljevskim,
Urešenim sa grbom kraljevstva,
I peharnik sa zlatnim peharom,
I konjušnik sa zlatnijem štapom,
Još i ključar sa zlatnijem ključem.
Najzadnji je kralju Tomislave,
Odjeven je u halju grimiznu,
A opasan pasom dragocijenim,
Na njem nema ni plašta ni krune.
U ruci mu posuda od zlata
Sa darovim za Grgu biskupa,
Koji će ga vjenčat i pomazat.
Dvorjanici lijepo pjevaju:
„Bože živi kralja Tomislava
Mnogo ljeta i slavna i zdrava,
Da domaju Hrvatsku mi brani
Od dušmana unutra i vani.“
Jednako je sva vojska narodna

Tu pjesmicu gromko otpjevala.
Kralj u crkvi prisegu položi,
Zatim ga je Dobre pričestio,
I zlatnijem mačem opasao,
I radosti maslom pomazao,
Na glavu mu krunu postavio,
I u ruku zlatno žezlo dao,
Ko šibiku pravde i spasenja,
Te molitvu ovu izrekao:
„Svemogući nek te Bog nagradi
Silom svojom i Duha svetoga;
Nek mišicu ukrijepi tvoju,

Da barbarske pokoriš jezike;
Nek strah Božji u srce t' usije
Ko i milost prema grješnicima,
Neporočna u vjeri sačuva,
I učini jakog branitelja
Crkvenijeh zakona svjetovnih,
Da pravedno svima ljudma sudiš,
Štitiš bogce od progona sile,
I dostojan neka Raja budeš!"
Zatimkralja plaštem ogrnuše
I cipelenjemu obukoše.
Kralj zasjede na pr'jestolje sjajno,

Što se koči između oltara
I ambona, mjestupovišega,
Na koje se biskup Dobre popne,
Gdjeu slavu otpjevo je Božju,
I kraljevu, kao i narodnu:
.Svemogućem slava na visini,
Amir, sloga ljudma u nizini!
Stvoritelju i slava i hvala,
Što Hrvatim dade hrabrog kralja.
Na kojemu presjajna je kruna,
A duša mu Božjeg dara puna;
Svijetloga uma i pameti,
Kojegamu Duh je dao sveti.
I svetomu ocu ista slava
Papi rimskom Ivanu i hvala.
Viteškomu također i kralju
Tomislavu i slava i hvala.
Blago i čast rodu, koj' doživi,
Da mu svijet cijeli se divi,
Što okruni divnog sina svoga,
Koga resi vrlina premnoga.
Blažen i svet danak ovaj slovi,
Bi'će vrlo bolji život novi
Junačkom u rodu hrvatskomu,

Bože pravde daj mu ko ikomu.
Blažen i svet danak, koji slava
Dade svjetlijom kralju Tomislavu.
Bog te, kralju, čuvo mnogo ljeta
Kršćanskoga na diku svijeta
I na sreću naroda tvojega,
Koj' potuče Madžara silnoga.
Usliš Bože molbu svoga puka:
Kralja neba štiti Tvoja ruka!"
Tad gospoda redom pristupaju,
Tomislavu kralju čestitaju
I ljube mu rake i haljine,
Kojeno su sada posvećene.
V'jesti nosi, što srce ne mire:
„Veličanstvu tvojemu na znanje:
Na Hrvatsku udriše Bugari!

Nema više u Srbiji – Srba!
Iz pokolja tko j' glavu odnio,
U Hrvatsku on je uskočio.
U njem kuca još srce junačko,
No stanje mu čisto očajničko:
Lice bl'jedo, nošnja iznošena,
Mnogo njijeh od glada umire.
Žito nose konji na čopore

U Zahumlje izBosne ponosne.
Oteti ga mogli bi Bugari,
Ak' i tamo međutim udare.
Zahumljani junački se brane:
Svaki kamen, svako parče zemlje
Strahovito krvavo se plaća,
Al' dušmani opet navaljuju,
Pa opeta nečuveno b'jesno.
Kod nekoga vojvode mrtvoga
Bugarina zapov'jed se našla
Simeona vladara groznoga,
Iz koje se ovo razabire:
„Samo neprjed po cijenu svaku,
Nazad nikad, a robova nema!"
Miči oče vojsku na svu prešu,
Ne okl'jevaj, jezivost je strašna!"
Odgovara kralju Tomislave:
„Sedam bana sedam miču vojska,
A ja osmu mičem izabranu!"

https://misao.hr/sulicev-ep-o-kralju-tomislavu-i-danas-cuvaju-u-nsk/

Frendica.online

Blaženka Eror Matić: 'Sustav stagnira. Palijativa je uvijek negdje na repu'

21. Vlatka Polšak Palatinuš

Novinarski projekt:
Život do kraja – palijativna skrb i hospiciji u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Frendica.online

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. studenoga 2025.

Palijativna skrb u Hrvatskoj već pet godina funkcionira bez nacionalnog programa, unatoč tomu što deseci tisuća teško bolesnih ljudi godišnje trebaju sustavnu, dostupnu i kvalitetnu podršku. U zemlji koja stari, a broj kroničnih i malignih bolesti raste, palijativa ostaje fragmentirana, neujednačena i pretežito oslonjena na volju pojedinaca, udruga i vjerskih zajednica. Upravo zato razgovaramo s **Blaženkom Eror Matić, predsjednicom Udruge La Verna**, jednom od rijetkih organizacija koja već **godinama popunjava rupe u sustavu i pruža potporu ljudima u najtežim trenucima života.**

Kako nam je pojasnila, priča La Verne počela je puno prije formalnog osnutka udruge.

Blaženka Eror Matić i njezini kolege iz **Franjevačkog svjetovnog reda na Kaptolu** godinama su proučavali socijalni nauk Crkve, držali predavanja i razgovarali o konkretnim društvenim potrebama.

„Socijalni nauk Crkve kaže da treba pratiti znakove vremena i konkretnim akcijama odgovoriti na te znakove kako bi nešto konkretno napravili za našu braću i našu zajednicu." U to vrijeme u Hrvatskoj se počelo govoriti o palijativnoj skrbi, a među članovima Reda bilo je mnogo starijih i bolesnih ljudi. „Krenuli smo se educirati kako bismo mogli biti volonteri u palijativi", prisjeća se.

Prvi korak bio je povezivanje s Hrvatskom udrugom prijatelja hospicija, tada jedinom koja je nudila edukacije. Nakon osposobljavanja počeli su formirati volontersku grupu s jasnom organizacijskom strukturom – koordinatorom, osobom za primanje poziva i podršku volonterima. No vrlo brzo postalo je jasno da se takav rad ne može temeljiti isključivo na volonterstvu. „Svi smo radili, neki su bili umirovljenici, ali palijativa nije posao od pet minuta. Kad vas čovjek nazove u muci, on otvara dušu. To su emocionalno i fizički zahtjevne situacije“, naglašava. Zato su zaposlili prvu osobu – i to je bio početak profesionalizacije današnje udruge.

Osam godina djelovali su u sklopu Franjevačkog svjetovnog reda, a kako su potrebe rasle, formirana je samostalna udruga La Verna. Danas imaju tri zaposlene osobe, „a potrebe su barem za još dvije“, kaže Eror Matić. Udruga okuplja **54 educirana volontera**, a radi u prostoru na Kvaternikovom trgu, dobivenom na korištenje od Grada Zagreba.

„Grad nas prati od 2011. godine. Javljamo se na natječaje i uglavnom dobivamo određena sredstva. No to razumijevanje je više ljudska i stručna podrška nego financijska — mogli bi biti izdašniji“, ističe.

La Verna je uključena u trogodišnje programe **Ministarstva zdravstva te Ministarstva rada, mirovinskog sustava i socijalne politike**, budući da palijativa pripada i zdravstvenoj i socijalnoj domeni.

Iako je **prva Nacionalna strategija palijativne skrbi donesena 2013.**, a posljednji program istekao 2020., novi strateški dokument još uvijek ne postoji. Ministarstvo zdravstva najavljuje da će nacrt biti upućen u savjetovanje tek krajem 2025. godine.

”Sustav stagnira. Palijativa je uvijek negdje na repu”

„Sustav stagnira. Palijativa je uvijek negdje na repu. Mi imamo osjećaj da se sustav u zadnjih godinu dana zapravo – zaustavio. Uvijek su ograničena sredstva, ali čini se da je palijativa negdje na repu. Kada se objavljuju natječaji, za palijativu ih jednostavno nema“, upozorava Eror Matić.

Dio palijativne mreže stvaraju i mobilni palijativni timovi pri domovima zdravlja, no njih je – premalo. „I tu se štedi. I na plaćama tih zdravstvenih radnika. A trebalo bi ih biti više jer su to ljudi koji snose najveći teret“, dodaje. Naglašava i da bi hitno trebalo sustavno educirati zdravstvene djelatnike u ophođenju s palijativnim bolesnicima, jer se u praksi vidi da mnogi ne znaju kako postupati u ovako zahtjevnim situacijama.

Nema specijalizacije

Na pitanje postoji li u Hrvatskoj specijalizacija iz palijativne skrbi, odgovara kratko i jasno: „Ne, u Hrvatskoj ne postoji.“

U inozemstvu, kaže, specijalizacije postoje i za liječnike i za medicinske sestre, dok je kod nas tek prije nekoliko godina na Medicinskom fakultetu uveden poseban kolegij palijativne skrbi. „Studenti zapravo nemaju pojma što je palijativa, jer tek nešto malo nauče.“

Pojašnjava da bi se sustav mogao unaprijediti i bez velikih troškova, već samo jasnim prioritiziranjem i pravednijim financiranjem. „Trebalo bi pojačati financije za palijativu. To je osnovno.“

”Nisam mogla biti uz njega”

Najveći problem ostaje – smještaj. „Posebno je teško kada ljudi više ne mogu biti doma. Stare osobe ponekad se mogu smjestiti u dom, ali što s bolesnikom od 30 ili 40 godina? On ne može u dom za starije. Jedino mjesto su palijativne postelje u bolnicama“, pojašnjava. No bolnice uglavnom nemaju posebne odjele. „Moj tata je bio na palijativnoj postelji, u sobi s dva gospodina koji nisu palijativni. Mi nismo mogli biti uz njega osim u vrijeme posjeta.“ Kad je dan ranije vidjela da mu je loše i zamolila liječnika da dođe ujutro, on joj je odgovorio da ne može jer posjeti imaju svoj raspored. „Tata je ujutro preminuo, a ja nisam mogla biti uz njega.“

Primjer iz prakse dodatno potvrđuje dubinu problema: „Imali smo mladu ženu s karcinomom, ona je cijeli dan čekala na Hitnoj u bolovima jer joj se liječnik nije usudio dati terapiju bez njezinog liječnika. To je strašno i ne bi se smjelo događati.

Na kraju je smještena u bolnicu za produženo liječenje u Dugu Resu. To je bilo u redu za nju, no ne i za njezinu obitelj, jer suprug i djeca nisu mogli često dolaziti, budući da žive u Zagrebu. Željeli su biti uz mamu svaki dan”.

Ovi mladi ljudi, roditelji koji još imaju malu djecu, suočeni s vlastitom smrću, nalaze se u nemogućoj situaciji. Nemaju kamo – sustav im ne pruža adekvatan smještaj, a zbrinuti ih je iznimno teško.

Hospiciji

Hrvatska nominalno ima tek jedan hospicij – onaj u Rijeci. „Split ima hospicij koji nije službeno registriran kao hospicij, iako po svemu jest. Pula još nije otvorena. A Zagreb? Zagreb uopće ne razmišlja o hospiciju, iako je potreba golema“, kaže.

Zato bi, ističe, prioriteti trebali biti jasno definirani: pravi palijativni odjeli u bolnicama, sustavno financiranje udruga, pošteno plaćeni profesionalci, jasni prioriteti u ministarstvima i barem jedna osoba u ministarstvima koja se bavi samo palijativom. „Sada imate osobu koja se uz neke druge stvari bavi palijativom. Ne možete očekivati da će se ona cijeli dan baviti time. A toliko bi toga moglo biti napravljeno samo boljim upravljanjem." Dodaje da bi uz jasne zadaće i indikatore kvalitete sustav mogao napredovati bez velikih ulaganja. „Čak i bez puno ulaganja, samo s okretanjem prioriteta moglo bi se puno toga napraviti."

Organizacija La Verna nastoji omogućiti da ljudi ostanu u svojim domovima koliko god je to moguće. „Naše korisnike povezujemo sa svim institucijama koje mogu pomoći – dostava hrane, njega u kući, dolazimo mi, imamo socijalnu radnicu i psihoterapeuta. Ali kada je situacija kompliciranа i više ne možete biti doma – vi nemate kud. Mladi ljudi nisu za domove za starije. Jedino mogu završiti na palijativnom krevetu u bolnici, preko Hitne službe. I onda tamo čekaju satima", kaže Eror Matić.

„Iscrpili smo sve mogućnosti, ali ja od vas neću dignuti ruke"

Emocionalno opterećenje rada s palijativnim bolesnicima iznimno je veliko. U La Verni zato organiziraju redovite susrete dvaput mjesečno, koje vodi socijalna radnica i psihoterapeutkinja. „Pričamo što nas je dirnulo, što je bilo lijepo ili teško. Volonteri trebaju osjećaj da nisu sami." Edukacije se održavaju svake godine, a udruga nastoji organizirati i duhovne obnove. „Meni osobno pomaže osjećaj da sam učinila nešto, makar to bila kap u moru. Taj osjećaj nemoći uvijek postoji, ali hrani vas svaki mali pomak."

Na kraju, Blaženka Eror Matić kaže da bi, kada bi mogla promijeniti samo jednu stvar, promijenila odnos prema palijativnim bolesnicima. „Oni se često osjećaju otpisano. Oni znaju da umiru i onda im sustav taj osjećaj još pojača."

Prisjeća se i riječi svog oca koji je u najtežim trenucima ponavljao rečenicu liječnika: **„Iscrpili smo sve mogućnosti, ali ja od vas neću dignuti ruke."** „To mu je značilo sve – da zna da je i dalje važan, da nije teret."

https://frendica.online/2025/11/24/blazenka-eror-matic-sustav-stagnira-palijativa-je-uvijek-negdje-na-repu/

DOSJE

Zaboravljeni junaci – tko su autori hrvatskih brendova kojima smo osvajali svijet (Dio 3): Adriana – maskota Mediteranskih igara

Zanemarena i prepuštena propadanju, u presušenoj fontani zarasloj u travu, s otkrhnutim dijelovima kamena i vidljivim pukotinama… Tako danas izgleda Adriana, nekoć bijela, gotovo tri i pol metra visoka mramorna figura morske medvjedice koja je bila ponos Splita.

Iz jednog bloka mramora isklesao ju je slovenski akademik Oskar Kogoj, međunarodno priznati umjetnik i industrijski dizajner davne 1979. godine, da bi krasila kompleks netom izgrađenih poljudskih bazena. Adriana je bila maskota 8. Mediteranskih igara u Splitu, koje su bile prva velika međunarodna sportska manifestacija ikad održana u Jugoslaviji.

No, nisu Mediteranske igre bile toliko važne za Jugoslaviju koliko za grad pod Marjanom jer su potaknule novi graditeljski i arhitektonski zamah. Nakon što se krajem 60-ih počelo graditi novo moderno naselje Split 3, Mediteranske igre sa svojim simbolom – morskom medvjedicom Adrianom – donijele su gradu novi impuls i velik novac za izgradnju važnih infrastrukturnih objekata kakvi u Splitu dotad nisu postojali. Probijen je tunel kroz Marjan, izgrađen je novi RTV centar, novi računski centar, pa i stadion na Poljudu – u to vrijeme jedan od najljepših u Europi. Pored njega niknuo je novi kompleks bazena, izgradila se višenamjenska dvorana Gripe, splitska luka dobila je novi pomorski terminal, a splitska zračna luka novu zgradu za domaći i međunarodni promet. Dovršena je obnova Hrvatskog narodnog kazališta nakon požara 1970. Nadograđen je i hotel Marjan, obnovljen hotel Bellevue, teniski tereni, deni-

22. Paula Bobanović

Novinarski projekt:
Zaboravljeni junaci – tko su autori hrvatskih brendova kojima smo osvajali svijet

Elektronička publikacija:
Stratego

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
22. rujna 2025.

velirala se željeznička pruga koja je ulazila u srce grada, ozelenjeni su parkovi, proširene ulice… Ukratko, Split je postao moderan mediteranski grad poželjan za život, a te 1979. godine i Dioklecijanova palača uvrštena je na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine. Zahvaljujući tadašnjoj garnituri gradskih vlasti i agilnih sportskih radnika, tadašnjim vrsnim arhitektima i građevinarima, teško da će se više ikad ponoviti takva preobrazba Splita u tako kratkom roku.

Svemu tome svjedočio je i slovenski umjetnik Oskar Kogoj, koji se ovih dana prisjetio kako je stvorio Adrianu – 'morskog čovika', morsku medvjedicu koja se urezala u memoriju ne samo Splićana nego i cijele Hrvatske. Kogoj je rođen 1942. u slovenskom gradiću Mirenu pokraj Nove Gorice, a njegovi radovi danas se nalaze u stotinjak muzeja i galerija širom svijeta. U Veneciji je bio docent na Universita Internazionale di Venezia e Firenze. Školovao se u Italiji i Londonu, ali i boravio je na studijima u Francuskoj, Njemačkoj, Danskoj… sve do Japana.

– Trebao sam biti mesar. Moj je otac imao sedam mesnica, pa je braću i mene pripremao da naslijedimo njegov posao. Bilo nas je šestoro djece, od toga nas petorica braće, i mi dječaci morali smo naučiti taj zanat. Ali mene je zanimalo nešto drugo, uz osmijeh kaže danas renomirani slovenski umjetnik koji je nastavio srednjoškolsko obrazovanje u Ljubljani, a kasnije su zbog odličnih ocjena zaredale stipendije i odvele ga na studij u Italiju i dalje u svijet.

– Mojoj baki djevojačko je prezime Butkovič i bila je porijeklom s otoka Brača. Kad me 1978. pozvao moj danas dragi prijatelj Boris Ljubičić u stručnu komisiju za odabir zaštitnog znaka Mediteranskih igara u Splitu, bio sam presretan, prisjeća se Kogoj.

Kako kaže, Split se teškom mukom izborio da dobije ovu manifestaciju. Grad je aplicirao na natječaj još početkom 70-ih nadajući se da će dobiti organizaciju igara 1975., ali zbog raznih spletki unutar Međunarodnog olimpijskog odbora i Odbora Mediteranskih igara, izbor je pao na Alžir, uz obećanje da će iduće Igre biti u Splitu, ako se ponovno kandidiraju.

Split je dobio organizaciju jer su pripreme i sama prezentacija pred Olimpijskim odborom bile vrhunske, a pomogla je i činjenica da Split ima jedinstvenu povijesnu jezgru s Dioklecijanovom palačom. Kao i uvijek, bilo je potrebno i snažno lobiranje jer je i ovdje politika imala svoje prste, kaže Kogoj.

Veliku ulogu u vizualnom identitetu Igara odigrao je i tadašnji Centar za industrijsko oblikovanje iz Zagreba.

– U to su vrijeme u CIO-u bili najugledniji arhitekti i dizajneri tog vremena: Bernardo Bernardi, Vjenceslav Richter, Radoslav Putar, Zvonimir Radić i mnogi drugi. Boris Ljubičić bio je član CIO-a, pa je kao glavni dizajner i umjetnički direktor Mediteranskih igara, osnovao Tim za vizualne komunikacije u kojem su bili sami autoriteti dizajna i fotografije – Rajna Buzić-Ljubičić, Stipe Brčić, Hrvoje Devide, Stuart Hodges, Petar Dabac, Esad Čičić, Siniša Knaflec, Hrvoje Knez, Mladen Tudor… Tad sam upoznao Maslarića i Goroslava Kellera s kojima sam, kao i s Borisom Ljubičićem, ostao do danas veliki prijatelj. Uglavnom, ništa nije nastajalo slučajno i kompletni vizualni identitet tih Mediteranskih igara bio je pedantno i precizno promišljen. To su kasnije potvrdile i brojne međunarodne nagrade i priznanja koja smo za to dobili, prisjeća se slovenski dizajner, koji je bio zadužen za izbor maskote.

– Naš je zadatak bio razviti jasno definiranu vizualnu sliku Igara da bismo mogli uspješno komunicirati s javnošću i stvoriti atraktivnu propagandnu i komercijalnu kampanju. Zahvaljujući visokoestetiziranim rješenjima, ova je manifestacija imala velik ugled i u stručnim krugovima u svijetu, pa smo kasnije dobili i mnogo međunarodnih nagrada, govori Kogoj kojem je Boris Ljubičić povjerio zadatak izrade maskote.

Za izradu službene maskote MIS '79, komisija je najprije raspisala otvoren natječaj, a Kogoj je sudjelovao kao član povjerenstva zadužen za odabir najboljeg rada. No, dogodilo se nešto neočekivano.

Kad smo počeli otvarati pristigle radove, a bilo ih je nekoliko stotina, shvatili smo da baš niti jedan ne zadovoljava kvalitetom. Budući da izgled maskote nije bio definiran pravilnikom, kandidati su mogli slati svoje ideje, bilo je važno samo da tematski bude vezano za more. Bio sam i prije član u nekoliko sličnih komisija, ali ovaj sam put ostao razočaran. Razgovarali smo i zaključili da doista niti jedan rad idejom i porukom ne odgovara standardima. Kad smo se počeli dizati od stola i razilaziti, prišao mi je Boris i rekao: „Čuj, mislim da bi ti trebao preuzeti taj zadatak." Odmah sam mu odgovorio da je to stvarno jako teško i vrlo odgovorno, no on nije odustao. Danas, kad se osvrnem unatrag – bio je to najzahtjevniji zadatak koji sam ikad radio, govori Oskar Kogoj koji se sjeća da nisu imali čak ni ideju koja bi morska životinja mogla postati maskota.

Od te 1978. do danas pojavilo se nekoliko različitih verzija tko je najzaslužniji za odabir morske medvjedice. Prema jednoj verziji, ideju je dao slavni francuski istraživač i oceanograf Jacques Cousteau koji je tih godina uplovio u Jadran istražujući zagađenost mora, pa je

posjetio i Oceanografski institut u Splitu. Prema drugoj, morska medvjedica bila je želja Waltera Vorija Lalića, danas profesora koji živi u Australiji i jednog od prve četvorice zaposlenika Direkcije za organizaciju Mediteranskih igara, dok je Cousteau samo podržao tu ideju. Morska medvjedica već je tad bila pred istrebljenjem i Cousteau se zalagao za osvještavanje javnosti u pogledu ovoga simpatičnog stvora, koji je nekoć obitavao u našim skrivenim uvalama i morskim špiljama i koji je već tada bio zaštićena vrsta.

– Kad je odlučeno da to bude morska medvjedica, pojavio se nov, još veći problem, uz smijeh kaže Kogoj prisjećajući se kako su proveli veliko istraživanje među starim ribarima, ali u to vrijeme nije bilo mobitela pa nitko nije imao fotografiju sredozemne morske medvjedice.

– Nismo imali pojma kako ona izgleda. Nije bilo dokumentacije kakva je to zapravo životinja. Razgovarajući s iskusnim ribarima, saznali smo neke stvari koje danas izazivaju sablazan. Ribari ih baš nisu voljeli jer su im kidale mreže i jele im ulov. Ali ubijali su ih iz praktičnih razloga – zbog hrane, ali i zbog kvalitetne kože od koje su izrađivali obuću. Danas to zvuči blasfemično, ali u teška vremena ljudi su se borili da prežive, objašnjava Kogoj koji je najprije izradio probni primjerak od žute plastike s tek naznačenom idejom i donio ga pred internu komisiju.

– Htio sam da maskota posturom podsjeća na slovo 'S' kao asocijacija na Split i sport. To se komisiji svidjelo i dogovorili smo se da samo treba bolje definirati konačan izgled. I danas se smijem kad se sjetim kako je Boris, koji je uvijek volio zbijati šale, za taj probni primjerak rekao da izgleda 'pomalo falusoidno'. No, to je bila samo skica, a kasnije sam ih napravio još desetke, jer je trebalo izraditi i umanjene figure za razne suvenire i od različitih materijala, kaže Kogoj.

Nakon što je interna komisija od ponuđenih varijanti odobrila konačan izgled maskote, tek je tad pred slovenskim dizajnerom bio velik posao.

– Boris Baranović, glavni tajnik Direkcije Mediteranskih igara u Splitu, naručio je odmah 120 komada. Tražio je da ih izradim od mediteranskog plemenitog kamenja jer su one trebale biti službeni dar visokim uzvanicima i gostima koji su bili pozvani na otvorenje. Inače, Baranović je bio divan čovjek, velik ljubitelj umjetnosti i dobro sam se s njim razumio pa smo se i brzo dogovorili oko svega. Tako sam izradio male statue Adriane od alabastera, mramora, kamena… i one su bile darovane visokim dužnosnicima Međunarodnog odbora Mediteranskih igara, kao i domaćim važnim uzvanicima koji su došli na otvorenje Igara. A onda je Boris Ljubičić rekao da bi trebalo jednu izraditi i kao dar Titu kojem je bilo jako stalo do toga da Split dobije Igre pa je prihvatio i pokroviteljstvo, prisjeća se Oskar Kogoj.
– Htjeli smo da taj primjerak doista bude poseban. Sjetio sam se da imam prijatelje koji tu u Sloveniji imaju kamenolom vrlo rijetkog crnog kamena. To je doista rijedak mramor, a ovaj njihov bio je prekrasan, jedinstven. Bio je crne boje s bijelim izbojima pa sam od tog materijala napravio jednu Adrianu za njega. Mislim da se Titu jako svidjela jer ju je ponio na Brijune i vidio sam da je ostala na njegovu radnom stolu i nakon njegove smrti, kaže Kogoj.

Nadalje nastavlja da su prema protokolu mnogi visoki uzvanici dobili njegovu malu Adrianu, a napravio je i jedan primjerak u bakru da bi se mogao izraditi kalup od čelika, iz kojeg su se lijevale Adriane u pleksiglasu za serijsku proizvodnju. I danas u svojoj galeriji čuva jedan Adrianin kalup od čelika, dok je drugi darovao Školi za dizajn u Splitu.

Iako je napravljeno mnogo raznobojnih figurica od pleksiglasa, svaka je imala certifikat jer su napravljene tako da u sebi imaju mjehuriće kao efekt kapljica vode pa je svaka bila unikat. – Kasnije sam izradio i model za manje primjerke poput privjesaka za ključeve, a lijevale su se i značke koje su tad bile vrlo popularne, govori Kogoj.

Pod Ljubičićevim vodstvom izrađene su i medalje, plakati, serija piktograma, suveniri, kao i zastave koje su izvješene na svim sportskim objektima u gradu i na splitskoj Rivi. Od te 1979. godine Međunarodni komitet Mediteranskih igara promijenio je i izgled službene zastave i logotipa. Prihvatio je rješenje s tri Ljubičićeva kruga uronjena u more, pa je nakon splitskih Igara ova zastava postala zaštitni znak Međunarodnog odbora sve do danas. Ljubičićeva tri kruga vijore se na zastavama Mediteranskih igara već skoro pola stoljeća, a tako će biti i 2026. godine u talijanskom Tarantu, gdje će se u rujnu održati 20. Mediteranske igre.

Nakon što je odabran izgled maskote, morskoj medvjedici trebalo je dati i ime. Tada najgledanija televizijska emisija „Nedjeljno popodne", koja se emitirala naizmjence iz Zagreba i Beograda i koju je gledala milijunska publika, objavila je natječaj kojim su pozvali gledatelje da šalju svoje prijedloge. Između 8.000 prijedloga pristiglih na natječaj u siječnju 1979. godine, posebni žiri u sastavu Miljenko Smoje, Antonini Amižić, Stjepan Jukić, Oskar Kogoj i Ivo Jurišić, izabrao je ime „Adriana".

Od lipnja 1979. Rivu je krasila i velika plava Adriana koja je postavljena nedaleko od jugoistočne kule Dioklecija-

nove palače. Ona se danas nalazi u tzv. Muzeju sporta Split – vjerojatno jedinom muzeju na svijetu koji zapravo još ne postoji iako se o njemu govori već 18 godina. Od 2007. godine još ni jedna gradska vlast nije uspjela naći novac kojim bi se Kuća slave splitskog sporta pretvorila u dostojan Muzej, iako je Split grad s najviše olimpijskih pobjednika na svijetu, ako se gleda omjer broja stanovnika i zlatnih olimpijaca. Stoga i ne čudi ovakav nakaradni odnos prema oskvrnutom kipu Adriane, koji propada na Poljudskim bazenima.

A evo kako je ona nastala. Oskar Kogoj kaže da mu je to i danas najdraži rad koji je napravio u svojoj dugoj i bogatoj karijeri tijekom koje je izradio stotine skulptura.

- Konačno, čekao me najzahtjevniji zadatak koji sam imao u životu. Budući da se istovremeno gradio stadion Poljud i pored njega nov kompleks Bazeni Poljud, odlučeno je da jedan mramorni kip Adriane bude postavljen uz bazene. Stoga smo odabrali mramor iz Lipice. Riječ je o posebnoj vrsti kamena – *lipica fiorito*, koji je strukturom odgovarao našim potrebama. Ovaj kamen poznat je još iz doba antičkog Rima. Ima karakterističnu cvjetnu strukturu zbog morskih fosila tipičnih za plitka mora koja su u doba krede prekrivala krš. Adriana je isklesana od jednog takvog velikog bloka koji je težio oko 10 tona. Morala je imati postolje, a u nju su postavljene i tri sonde da ne bi došlo do pucanja tijekom obrade i transporta, prisjeća se Kogoj.

– Imao sam desetak suradnika i klesali smo je tri mjeseca, skoro danonoćno. Budući da je ovako velika skulptura izrađena u jednom komadu prava rijetkost, postojala je opasnost da se slomi. Usprkos svemu, izradili smo Adrianu visine tri metra i 40 centimetara i težku 3,8 tona. Zbog dimenzija i težine, morali smo smisliti kako je iz Lipice transportirati do Splita a da se ne ošteti. Mnogo mi je oko toga pomogao i talijanski kipar i umjetnik Roberto Nanut, govori slovenski umjetnik.

Nakon mjeseci rada Adriana je bila spremna za transport.

– Zbog težine i oblika, bio je to riskantan pothvat. Razmišljali smo kako ju podignuti i prevesti do Splita bez oštećenja. I dosjetili smo se. Napunili smo prikolicu kamiona pijeskom, omotali Adrianu zaštitnim folijama i užadi pa ju dizalicom položili u pijesak i onda preko nje ponovno nasipali pijesak do vrha. Putovala je do Splita oko 10 sati, a tamo ju je 15. kolovoza, točno mjesec dana prije otvorenja Mediteranskih igara, na današnje mjesto postavio vojni helikopter, jer je to bio jedini način da se sigurno spusti u sredinu male okrugle fontane, govori Kogoj.

Nakon toga često je navraćao u Split jer ga je, kako kaže, zavolio kao svoj drugi dom. O njegovim ljepotama predavao je ne samo svojim studentima u Veneciji i Firenzi. Promovirao je Split na brojnim putovanjima po cijelom svijetu. Uz Nenada Fabijanića i Ivu Šebalja, koautor je zlatne ogrlice s križem koju je bivši predsjednik Franjo Tuđman darovao papi Ivanu Pavlu II. kad je posjetio Split. Još 2003. godine Kogoj je donirao gradu kolekciju svojih radova – stotinjak staklenih, keramičkih i metalnih predmeta koji su godinama čekali u spremištu da im se nađe izložbeni prostor. Konačno, 20 godina kasnije kolekcija je smještena u Školu za dizajn, grafiku i održivu gradnju. I to je samo dio Kogojevih radova koje je donirao Splitu, popis je puno dulji.

– Split mi je ostao u srcu upravo zbog Mediteranskih igara i Adriane koju sam napravio da ostane kao sjećanje budućim generacijama, kaže Kogoj koji zbog zdravstvenih razloga posljednjih godina nije dolazio u grad pod Marjanom. Na pitanje zna li što je danas s njegovom Adrianom, odgovara da je uvjeren da je na restauraciji.

– Moja kći Katjuša bila je prije nekoliko godina u Splitu i tamo su joj rekli da Adriana više nije na bazenima, a onda su me nekoliko dana kasnije nazvali i tražili dopuštenje za obnovu. Rekli su mi da će ju restaurirati i staviti na neko vidljivo mjesto u gradu. Danas mislim da bi možda bilo bolje da ostane u nekom zatvorenom prostoru – recimo Muzeju sporta ili negdje unutar Dioklecijanove palače, kako se ne bi oštetila jer sunce, kiša, hladnoća i morska sol habaju materijal. Ali i danas, nakon toliko godina, ako kucnete Adrianu, zbog tog kvalitetnog mramora i načina na koji je napravljena, ona zvoni kao zvono, govori ponosno uz osmijeh umjetnik koji će 23. studenog proslaviti 83. rođendan. Kako kaže, zbog glaukoma ima već problema s vidom i to ga sprečava da češće putuje, a od svih gradova na svijetu, najviše bi volio ponovno vidjeti Split.

Nakon razgovora s Kogojem u Mirenu dobili smo i fotografije kako danas izgleda njegova mramorna Adriana. Stoga smo poslali upit Javnoj ustanovi Športski objekti Split, što namjeravaju s Adrianom. Dobili smo, vrlo očekivano, uopćeni odgovor:

Skulptura „Adriana“, maskota Mediteranskih igara 1979. godine, neupitno je povijesni i umjetnički simbol našeg grada. Trenutno se nalazi na platou vanjskog bazena Sportskog centra Bazeni Poljud, gdje je i izvorno postavljena, ali, nažalost, u oštećenom stanju.

Svjesni njezine važnosti, prepoznajemo potrebu za restauracijom. Sam proces obnove je složen i provodi se u skladu sa zakonskim propisima, uz suradnju i nadzor

nadležnih gradskih i konzervatorskih službi. Naš je cilj osigurati da „Adriana“ ponovno zasja i nastavi biti simbol ponosa i tradicije Splita. Njezina obnova ključna je za očuvanje ove vrijedne baštine za buduće generacije. Kako sad objasniti Kogoju da Adriana još uvijek čeka restauraciju i da je već jako oštećena? Kako mu objasniti da Split, kao ni Hrvatska više ne mare za njegovu Adrianu koja danas stoji sakrivena i skrhana iza zida predimenzionirane terase jedne diskoteke, iz koje je u vitku kamenu skulpturu upereno desetak vanjskih jedinica klima uređaja. Kako objasniti Kogoju, koji neizmjerno cijeni arhitekte Borisa Magaša, Nenada Fabijanića, Jerka Rošina, da današnji gradonačelnik Splita razmišlja o raspisivanju referenduma za rušenje stadiona na Poljudu iako je proglašen zaštićenim spomenikom kulture?

Kako objasniti Oskaru Kogoju da je vrijeme nagrizlo i potpis autora na fontani koja okružuje njegovu morsku medvjedicu, pa tamo sad piše: „Auto O. Kogoj 197“.

Naknadno smo se ipak čuli i sa slovenskim dizajnerom.

– Nemam komentara. U šoku sam kad sam vidio kako se odnose prema toj skulpturi. Sad razmišljam, možda je došlo do nekog nesporazuma, možda tad kad su me nazvali, a ne sjećam se više s kim sam razgovarao, možda su tražili dopuštenje za renovaciju plave Adriane. Možda nisu mislili na ovu mramornu, jer otad je prošlo četiri-pet godina. Ma i u ovakvom stanju, restauracija mramorne Adriane je moguća, ali neću se miješati u taj stručni posao. Činjenica je da što više vremena prolazi, šteta je veća. Naravno, najbolje bi bilo da se postavi na otvoreni prostor, gdje je svi mogu vidjeti i diviti joj se te imati pristup. Međutim, ako žele dugoročno izbjeći oštećenja, vandalizam, restauraciju, onda bi trebala biti negdje natkrivena, npr. u muzeju ili Dioklecijanovoj palači, rekao je slovenski autor.

Takva ranjena i ponižena, zaklonjena od pogleda, pored odbačene stare mreže vaterpolskog gola, Adriana visoko uzdignute glave i dalje čeka da je se netko sjeti i vrati joj oteto dostojanstvo. Nakon što je istrijebljen i protjeran iz Jadrana, ‘morski čovik’ je izgubio još jednu bitku od čovjeka. Ako je nekoć bila simbol uspješnog i ponosnog Splita, Adriana je danas tek djelić otužne slike grada pod Marjanom.

https://www.stratego.hr/2025/09/22/zaboravljeni-junaci-tko-su-autori-hrvatskih-brendova-kojima-smo-osvajali-svijet-dio-3-adriana-maskota-mediteranskih-igara/

plus

EVO KAKO SU MLADI OSTALI NA SELU

'Nadam se da će iz Andrijevaca krenuti revolucija kakvu trebamo'

Seriju članaka „Kako su mladi ostali na selu – Primjeri društvenog angažmana mladih u Brodsko-posavskoj županiji“, nastavljamo razgovorom s **Matejom Vinarićem, Mirnom Đurašinović i Fabijanom Vučkovićem**, članovima Kulturno-umjetničkog društva „Tomislav“ iz Donjih Andrijevaca.

Na početku razgovora tajnik KUD-a „Tomislav“ Matej Vinarić (30), koji je učitelj Geografije u Osnovnoj školi „Ivan Goran Kovačić“ u Đakovu, predstavio je KUD „Tomislav“ te njegovu svrhu i zadaću.

- KUD „Tomislav“ je više od lokalnog KUD-a ili udruge. Povijesno je to društvo staro 86 godina (s manjim prekidima) koje slobodno, mogu reći, ima i status važne kulturne institucije (iako je formalno udruga građana). Kroz svoju bogatu prošlost, društvo je oduvijek bilo nositelj kulture Donjih Andrijevaca i šire okoline – ne samo tradicijske kulture, nego kulture općenito. Danas društvo djeluje s ciljem promicanja, očuvanja i revitalizacije tradicijske kulturne baštine kroz različite programe i projekte: redovnu djelatnost svojih sekcija, izvedbeni scenski folklor, organizaciju različitih edukacija, izvedbenih programa, istraživanja i nakladničku djelatnost. „Mala je to gomilica“ entuzijasta koji svojim volonterskim radom žele osigurati kvalitetno provođenje vlastitog slobodnog vremena, ali i kvalitetnu kulturno-turističku ponudu Donjih Andrijevaca.

KUD u kojem se razvijaju projekti

Odmicanjem od bavljenja isključivo izvedbenim folklorom, KUD „Tomislav“ posljednjih godina ima drugačiji pristup rada od onog svojstvenog KUD-ima. Usmjereni se sve više na osmišljavanje i pisanje novih projekata.

23. Ivan Majstorić

Novinarski projekt:
Kako su mladi ostali na selu – primjeri društvenog angažmana mladih u Brodsko-posavskoj županiji

Elektronička publikacija:
Plusportal.hr

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
21. listopada 2025.

- Rezultat je to pomno osmišljenog dugoročnog plana rada Društva i suvremenih promjena koje se događaju u kulturnom sektoru. Možda je nezahvalno prognozirati, ali smatram da je neizbježno napraviti „folklornu reformu“ – kako u Brodsko-posavskoj županiji, tako i u nekim drugim županijama u Republici Hrvatskoj. Zašto sam možda i preradikalan u ovakvim prognozama? Pa najbolje je pogledati dobnu strukturu publike na sadašnjim folklornim festivalima (smotrama, kako će reći većina ljudi) – mahom je to starije stanovništvo koje se prateći izvedbeni folklor prisjeća nekih minulih vremena. Zapravo me strah da ćemo kroz koje desetljeće ostati bez publike. Scenske izvedbe folklora koje su uglavnom glavna djelatnost većina KUD-ova, svoj obrazac izvedbe dobile su prije nekoliko desetljeća i od tada se nisu mijenjale. Doista, jedan od kolega folklorista mi je nedavno rekao: „Meni je postalo dosadno pratiti nastupe KUD-ova. Pa to je sve isto. Dva koraka lijevo – dva koraka desno, pa malo pjevanja, pa opet dva koraka lijevo pa dva koraka desno.“ Lagao bih kada bih rekao da ga ne razumijem i da se ne slažem s time. Stoga, kako bi se osigurala održivost tradicijske kulturne baštine, ne možemo samo egzistirati na izvedbenom folkloru (ne može on biti jedina djelatnost). Moramo tražiti nove obrasce kojima ćemo privući mlade koji će biti novi nositelji tradicijske kulturne baštine i koji će osigurati njezin kontinuitet u vremenu brzih promjena. Budući da naša Županija nema kulturnu strategiju razvoja folklornog amaterizma (ako ćemo realno, nemamo niti prave Županijske smotre folklora, niti ZAKUD-a), niti vidim da će se u budućnosti događati kakve promjene inicirane „odozgor“, ideja mi je bila s promjenama krenuti u vlastitoj sredini. Sada se jedino mogu nadati da će se te promjene preslikati i da će upravo iz Andrijevaca i Tomislava krenuti kulturna revolucija kakva nam je potrebna.

KUD-u „Tomislav” baš je ljetos Ministarstvo znanosti i obrazovanja odobrilo novi projekt „Ruralni puls: mladi i tradicijska baština“.

- Dvogodišnji je ovo projekt kojega ćemo provodi od 1. listopada 2025. do 1. listopada 2027. godine. Ciljana skupina kojoj su namijenjene aktivnosti ovoga projekta su mladi od 15 do 30 godina koje kroz različite projektne aktivnosti želimo (dodatno) educirati o različitim aspektima tradicijske kulturne baštine (glazbene, plesne, gastronomske itd.). Cilj je osnažiti mlade koji trebaju postati nositelji promjena u kulturno-umjetničkom amaterizmu kako bi on bio održiv. Projektom je zamišljeno da lokalna tradicijska kulturna baština bude baza i poticaj za razvoj poduzetništva, ali i osnaživanje kulturnog identiteta mladih Donjih Andrijevaca. Projekt predviđa niz aktivnosti: plesne radionice, likovne radionice, Pub kvizove, edukaciju o volonterstvu i tradicijskoj baštini, radionice tradicijskog tekstilnog rukotvorstva, tribinu o ruralnom turizmu. Najvažnija projektna aktivnost je zapošljavanje mlade osobe koja će koordinirati projekte aktivnosti te osmišljavati dodatne programe za redovan rad društva.

Na spomenutom projektu od 1. prosinca bit će zaposlena **Mirna** Đurašinović (26), i to nakon završenog Prehrambeno-tehnološkog fakulteta u Osijeku. Iako je tijekom studija imala drugačije planove, smatra da joj je ovo dobra prilika na početku radnog vijeka.

- Smatram da će mi organizacijske i komunikacijske vještine koje ću steći radeći na projektu biti od velike koristi u profesionalnome životu jer posao prehrambenog inženjera iziskuje, osim širokog znanja iz područja struke, dobru komunikaciju s kolegama i drugim zaposlenicima. Naravno, planovi su mi bili nešto drugačiji, ali za početak će i ovo biti dobar uvod u iznimno kompetitivno tržište rada.

Donji Andrijevci kao dobro mjesto za život mladih

Odmah nas je zanimalo i vidi li svoju budućnosti u Donjim Andrijevcima te kako uspoređuje tamošnje mogućnosti s onima Osijeku.

- Vidim. Donji Andrijevci su, po mome mišljenju, jedno od boljih mjesta za život u našoj županiji, a i šire. Selo je „živo“ zbog mnoštva udruga, kako za djecu, tako i za odrasle, koje organiziraju razne manifestacije tijekom godine. Tu ističem KUD „Tomislav“ koji je oduvijek bio na dobrome glasu, a unazad nekoliko godina je znatno unaprijedio svoje djelovanje. U Osijeku bih sigurno imala više mogućnosti glede posla u struci, ali mislim da je kvaliteta života u Donjim Andrijevcima dovoljno visoka da vrijedi razmisliti o ostajanju.

Pitali smo je još i kako uopće mlade zadržati u ruralnim sredinama znajući da se poslovne mogućnosti najčešće nalaze u obližnjim gradovima, osobito za žene.

- Mlade bi se moglo novčano potaknuti, prvenstveno one koji ne posjeduju vlastitu nekretninu. Vjerujem da za to već postoje određeni fondovi, ali nisam posebno upućena. Što se tiče žena, veliki problem je pitanje vrtića. Puno je djece koja ne ostvaruju pravo, a majke im rade. Stoga bi trebalo svoj djeci omogućiti pohađanje vrtića, ili majkama koje ne rade, a čuvaju djecu kod kuće, pružiti naknadu za to.

Fabijan Vučković (21), student 4. godine Fakulteta agrobiotehničkih znanosti u Osijeku, ukratko nam je opisao kako danas izgleda svakodnevica mladih u

ODMALENA AKTIVNI U KUD-U „TOMISLAV"

Sve troje sugovornika podijeliti su razloge i motivacije zašto su se još kao djeca uključili u KUD „Tomislav".

- U KUD-u sam aktivni član od djetinjstva, točnije od prvoga razreda osnovne škole. Tada je vjerojatno prevagnulo to što je jako puno djece išlo pa sam i sama odlučila, a sada je najveći pokretač ljubav prema tradicijskim napjevima, plesovima i nošnjama. Naravno, i druženja nakon proba i nastupa su također ono što nas sve spaja, kazala nam je Mirna Đurašinović.

Od dječačke zaigranosti do čuvanja kulture i tradicije starih, slikovito je opisao Fabijan Vučković.

- Član KUD-a sam još od osnovnoškolskih dana, dakle nešto više od 10 godina, a članstvo u KUD-u je nešto što se podrazumijeva u mojoj obitelji pa je razlog uključivanja u KUD jasan. Osim što su ostali članovi obitelji potporni i/li stalni članovi, smatram kako se u ovoj zajednici čuvaju i promoviraju vrijednosti koje uistinu cijenim i volim pa je razlog za ostanak u KUD-u nakon dječačke zaigranosti bio očuvanje onoga što su nam naši stari ostavili te uz to približavanje naše kulture onima koji ju ne razumiju.

Uz KUD se odrasta i proživljava sretne i tužne životne trenutke pa je bez njega teško zamisliti svakodnevicu, poručuje Matej Vinarić.

- Ponekad si postavim pitanje: Treba li ti to u životu? U ovom sam društvu od svoje 11 godine. Dogodine „slavim" 20. godišnjicu članstva te 14 godina voditeljskog posla. Dakle, u ovom sam Društvu odrastao, s ovim sam Društvom dijelio brojne sretne i tužne životne trenutke te slobodno mogu reći da je članstvo u ovom Društvu postalo nešto bez čega je trenutno teško zamisliti svakodnevicu. Slabije sam bio aktivan za vrijeme studija u Zagrebu, ali već pred kraj studija sam postao aktivan u radu društva (na daljinu). Iskustvo života u Zagrebu i studiranja na dva prekrasna fakulteta, kao i folklorni rad i suradnja s određenim zagrebačkim kulturnim institucijama me potaknula da prikupljeno iskustvo na nekakav način implementiram u rad KUD-a „Tomislav". Prateći rad drugih folklornih skupina u RH, kao i niza institucija, shvatio sam da je potrebno pronaći novi model za rad Društva, a sve s ciljem osiguravanja kontinuiteta djelovanja i održivosti. Moram reći da imam osjećaj da još svi članovi (mahom oni s više staža, koji su naviknuli na ustaljeni obrazac scenskih prikaza) nisu u potpunosti shvatili koja je moja vizija daljnjeg rada društva i u kojemu se smjeru treba razvijati folklorni amaterizam u Donjim Andrijevcima (u nadi da će se to preslikati i na druga naselja i krajeve). No, kako cijeli život učimo, trudim se učiti od njih, koristiti njihove savjete i kritike u svom vlastitom radu, a upravo ta sinergija različitih dobnih skupina daje motivaciju za daljnji rad i razvoj Društva.

ruralnim sredinama imajući na umu drastične tehnološke promjene koje su se dogodile.

- Svakodnevica mladih u našoj ruralnoj sredini je izuzetno raznolika pa iako ju ne mogu usporediti s onom od prije 15-20 godina iz očitih razloga, pretpostavljam da se uvelike razlikuje. Mladi u Donjim Andrijevcima, koji se nisu odlučili na fakultetsko obrazovanje, uglavnom rade, a mjesta zapošljavanja su uglavnom najbliži gradovi (Slavonski Brod i Đakovo). Uz posao, naše mjesto pruža mogućnost učlanjivanja u udruge i klubove te ovisno o angažmanu pojedinca, oduzimaju više ili manje vremena. Nešto što me žalosti je inertnost mladih u našoj zajednici, odnosno nevoljko preuzimanje inicijative i odgovornosti za stvaranje boljeg okruženja za život.

Otkrio nam je i svoje planove za budućnost, ističući korist radnog iskustva kod drugog poslodavca pred budući privatni posao.

- Moja budućnost nakon fakulteta je uvelike vezana za Donje Andrijevce zbog prirode obiteljskog posla kojim se planiram baviti u budućnosti. Naime, studiranje agronomije otvara nove vidike i prilike za zapošljavanja pa nakon fakulteta planiram još par godina izučavati određena područja koja su mi zanimljiva kao zaposlenik neke firme, a nakon toga planiram objeručke prihvatiti izazove privatnika u poljoprivredi na rodnoj grudi.

Ujedno smo ga pitali kako gleda na budućnost svog sela te u kojem se smjeru treba razvijati.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz Popisa stanovništva, u Hrvatskoj je 2011. godine bila 794.901 mlada osoba dobi od 15 do 29 godina, dok ih je 2021. bilo 611.604 ili 23,1 % manje. Istodobno, ukupan broj stanovnika čitave Hrvatske smanjio se za 9,6 %.

U Brodsko-posavskoj županiji mladih te dobi je bilo 31.487 u 2011., dok njih 22.152 u 2021. ili 29,6 % manje. Ukupan broj stanovnika županije u istom se razdoblju smanjio za 26,3 %.

U Općini Donji Andrijevci u toj dobi bilo je 807 u 2011., a u 2021. njih 517 ili 35,9 % manje. Ukupan broj stanovnika u istom se razdoblju smanjio za 17,5 % (s 3.709 na 3.059).

- Nezahvalno je govoriti u kojem smjeru život na selu treba ići, ali smatram kako kvaliteta života mještana treba biti prioritet svakoga tko može utjecati na kreiranje politike na bilo kojoj razini. Donji Andrijevci su davno prerasli kategoriju „običnog" sela i jasno je vidljiva težnja ka boljem mjestu koje zadovoljava potrebe svih društvenih slojeva, stoga mislim kako je budućnost našeg mjesta svijetla te se nadam kako će svaka sadašnja i buduća vlast znati koliku odgovornost i čast nose vodeće pozicije. - zaključuje Fabijan Vučković.

https://plusportal.hr/kultura/nadam-se-da-ce-iz-andrijevaca-krenuti-revolucija-kakvu-trebamo-58581

NARODHR

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

Ekološka bomba ili ekološki prihvatljivo: Evo što donose farme pilića

Sisačko-moslavačka županija posljednjih mjeseci postala je poprištem rasprava zbog jedne od najvećih investicija u hrvatskoj peradarskoj industriji. Ukrajinski poduzetnici najavili su ulaganja koja zajedno prelaze milijardu eura – izgradnju modernih farmi pilića, klaonica, prateće infrastrukture i logističkih centara. Riječ je o investicijama koje bi, prema planovima, trebale otvoriti tisuće radnih mjesta i pretvoriti ovu regiju u svojevrsni centar industrijskog peradarstva na jugoistoku Europe. No dok brojke zvuče impresivno, lokalne zajednice, stručnjaci i dijelovi političke scene izražavaju ozbiljne sumnje u pogledu održivosti i okolišnih posljedica.

Vrček: demokracija u ekologiji i „NIMBY efekt“

Za Narod.hr prof. dr. sc. Valerije Vrček naglasio je važnost uvažavanja glasova lokalne zajednice:

„U ovakvim bi situacijama, i ubuduće, i sve češće, trebalo poštivati otpor, pitanja i sumnje lokalne zajednice. Ono što se naziva NIMBY efektom – ne u mom dvorištu!

Uklonite kemikalije daleko od moje ograde, uklonite opasnosti iz mojeg okoliša… Dislocirajte rizik što dalje od naselja, obiteljskih kuća, parkova prirode, rijeka. Preselite pogone, izvore onečišćenja tamo gdje ljudi ne žive, u pasivne krajeve. Takvi zahtjevi su očekivani, normalni, opravdani. To je demokracija u ekologiji.

24. Ivana Josipović

Novinarski projekt:
Farme pilića ukrajinskih ulagača na području SMŽ – spas ili propast

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. kolovoza 2025.

No investitorima i potencijalnim onečišćivačima to rijetko odgovara, jer udaljenost projekta u zabiti, tamo daleko, povećava transportne i druge logističke troškove, pa pilići neće biti tako jeftini.

Dakle, ostaju pitanja: Zašto jedan kilometar od naselja Okoli, zašto baš na granici dviju županija, zašto kraj rijeke Česme i parka prirode Lonjsko polje?
Isti je slučaj sa smetlištem ili spalionicom smeća u Zagrebu. Maknite je daleko od grada, a ne u grad, u Resnik, ili, sačuvaj Bože, u krug bolnice u centru grada. Naravno, udaljeno zbrinjavanje otpada podiže cijenu dizela za kamione, a to podiže komunalne troškove, koje bi, naravno, trebali platiti oni koji ni plave vrećice za smeće ne žele kupovati. Skoro zatvoreni krug.

Drugi je rizik velike farme pilića dampinška cijena peradi što ugrožava rad i interese malih proizvođača, OPG-ova, bakica s placa… Njih treba zaštititi država, plaćanjem odštete zbog dozvole za rad divovskom čudovištu; a državna televizija treba podržati slabije eksplicitnim medijskim usporedbama – kupujte jeftine piliće iz logora ili skuplje piliće iz slobodnog uzgoja. A kvaliteta uvijek ima cijenu i – kupce“, rekao nam je Vrček.

Dobrović: Intenzivna proizvodnja i okolišna opasnost

Još oštriji u analizi posljedica za Narod.hr bio je prof. dr. sc. Slaven Dobrović, bivši ministar zaštite okoliša i član zagrebačke stranačke organizacije DP-a:

„S pozicije svih razina vlasti, na svako ulaganje u neku gospodarsku djelatnost gleda se blagonaklono. Podizanje zaposlenosti, jačanje gospodarske aktivnosti te na koncu mogućnost ubiranja poreza čine glavninu razloga za takav pristup, no najčešće izostaje dublja analiza gospodarskih, socijalnih i okolišnih utjecaja nove gospodarske aktivnosti na sredinu u kojoj će nastati.

Činjenica da se radi o intenzivnom uzgoju peradi znači da se u što manjem prostoru i što kraćem vremenu nastoji postići što veći prirast mase proizvoda – pilećeg mesa, zasigurno nosi svoje posljedice. U takvim uvjetima broj jedinki po kvadratnom metru peradarnika može prelaziti brojku od 25, a prosječno uginuće je oko 3,5 posto. Ukupni broj pilića u peradarniku velikog kapaciteta nerijetko prelazi milijunske iznose pa se počinju nazirati intenziteti sustava za pripremu i dostavu smjese za ishranu i brzi rast, zatim za evakuaciju izmeta, sustava za čišćenje i sterilizaciju površina peradarnika, obradu otpadnih voda i druge. Iako napredniji sustavi većih intenziteta znaju uključivati vlastiti sustav za obradu biorazgradivih otpadnih tvari bioplinskim postrojenjem, intenzivan uzgoj uvijek uključuje korištenje brojnih dodataka ishrani kao što su hormoni rasta i razni lijekovi, a uz to, koriste se i koncentrirane kemikalije za čišćenje i sterilizaciju što sve skupa nesumnjivo stvara ugrozu za okoliš.

Stoga je jasno da gospodarske aktivnosti ovakve vrste uvijek imaju loš utjecaj na kvalitetu okoliša, atmosfere, tla, kao i podzemnih voda. Posebno su nezgodne incidentne situacije kada se u uvjetima zaraza ili povećane opasnosti na zarazu od prenosivih bolesti zbog pojačanog poslovnog rizika još intenzivnije koriste i lijekovi i sredstva za sterilizaciju.

Ovi štetni utjecaji prvenstveno pogađaju upravo lokalnu sredinu pa ne treba čuditi da se glavni otpor rađa kod mještana, a onda i udruga za zaštitu okoliša. Njihov strah i zabrinutost nisu bez temelja pa je dobro da regulator u postupku davanja dozvola jača instrumente zaštite kroz bolju opremljenost i stroži nadzor ovih objekata. Međutim, osim neposredne štete na kvalitetu življenja, ne treba zanemariti i utjecaj na lokalne gospodarske prilike i tržište peradarskih proizvoda. Prodaja jaja i lokalno uzgojenih pilića iz prirodnog uzgoja, unatoč zdravijem i ukusnijem proizvodu ne može konkurirati cijenom mega farmama te bi ponuda jeftinije robe zasigurno ugrozila mnoge manje proizvođače. Čitatelji mogu sami zaključiti što više odgovara općim nastojanjima za zdravu prehranu i očuvanje uravnoteženog i čistog okoliša.

Ukoliko se Hrvatska želi promovirati kao zemlja autohtone, zdrave, lokalno uzgojene hrane te jačati OPG-ove, što se redovito navodi u raznim strategijama održivog razvoja poljoprivrede i turizma, teško je razumjeti otvorenost projektima ovakvog tipa.

Stoga je odgovor na pitanje trebaju li nam mega-tvornice za intenzivnu proizvodnju peradarskih proizvoda složen i osjetljiv. A bilo bi dobro uskladiti ga sa relevantnim strategijama razvoja našeg društva. Sve drugo je lutanje u magli i obično dodvoravanje interesu investitora“, zaključuje Dobrović.

Petir o netransparentnosti: Mještani s pravom zabrinuti

Marijana Petir, predsjednica saborskog Odbora za poljoprivredu, uputila je niz predstavki ministrici zaštite okoliša i zelene tranzicije Mariji Vučković, ističući da građani upozoravaju na netransparentne postupke javne rasprave i neadekvatne studije utjecaja na okoliš.

„Izražavam zabrinutost zbog mogućeg onečišćenja tla, vode i zraka te zbog utjecaja na Park prirode Lonjsko polje. Posebno zabrinjava i planirano uklanjanje šumskih sastojina, što može oslabiti obranu od poplava i dovesti

do gubitka bioraznolikosti. Velika je opasnost i od neadekvatnog ispuštanja otpadnih voda te ugroze izvora pitke vode za stanovništvo“, navela je za Narod.hr.

Ministrica Vučković odbacila je optužbe za netransparentnost, podsjetivši da postupke vodi nadležni upravni odjel SMŽ i da će mišljenje o prihvatljivosti zahvata donijeti posebno povjerenstvo.

Luca Gašpar Šako: „Studije su PR, a ne struka“

Mostova **Luca Gašpar Šako** smatra da je najveći problem u samim studijama utjecaja na okoliš, kaže za Narod.hr:

„One su zastarjele, naručene i često nestručno izrađene. Zanemaruju stvarne rizike za vodotoke, tlo, zrak i zdravlje ljudi. Nema ozbiljnog uvažavanja kumulativnih učinaka, a javna savjetovanja su često puka formalnost, zakazana u terminima kad građani ne mogu doći. Sve se svodi na netransparentnost i minimiziranje rizika.“

Glas iz Siska o farmama pilića: „Naše zdravlje je ugroženo“

Stanovnici područja predviđenih za izgradnju farma posebno su uznemireni. Jedna zabrinuta mještanka Siska, koja je željela ostati anonimna, za Narod.hr priznala je da se boji za budućnost svoje obitelji.

Prema njezinim riječima, predviđena lokacija nalazi se svega nekoliko stotina metara od vrtića, škola, zdravstvene ustanove i stambenih zgrada. Strahuje se da će smrad biti svakodnevnica, da će tlo i bunari biti zagađeni, a rijeke Kupa i Sava ugrožene ispuštanjem otpadnih voda. Posebno zabrinjava i što će zbog gradnje nestajati šumski pojasovi koji čuvaju lokalnu bioraznolikost, životinjski i ptičji svijet.

Farme pilića: Razvoj ili prijetnja?

Ukrajinske investicije bez sumnje mogu donijeti gospodarski iskorak jednoj od najsiromašnijih županija u zemlji. No, opravdani su strahovi mještana i stručnjaka da bi cijena mogla biti previsoka. Od gubitka lokalnih proizvođača i uništavanja prirodnih resursa, do trajnog narušavanja kvalitete života stanovnika.

Na kraju ostaje pitanje: jesu li farme budućnost oko koje treba graditi obnovu SMŽ? Ili potencijalna ekološka bomba pred kojom će kasnije odgovorni oprati ruke?

https://narod.hr/hrvatska/ekoloska-bomba-ili-ekoloski-prihvatljivo-evo-sto-donose-farme-pilica

STRATEGO.hr

DOSJE

Pošast online prijevara: Kako izgubiti novac na internetu? (Peti dio): Kako se zaštititi i tko je dužan provoditi zaštitu?

Kad je jedan 68-godišnjak iz Dalmacije prijavio da mu je s bankovnog računa skinuto oko 200.000 eura, nakon što je dao pristup svom mobitelu lažnom „brokeru“ za kriptovalute, postao je žrtva ne samo prijevare, već i neispunjenih institucionalnih obveza zaštite. Pitanje koje se postavlja nije samo kako je moguće da se to dogodilo, već tko je uopće dužan štititi građane od takvih prijevara? Odgovor je - trebali bi biti svi. No, stvarnost je dakako složenija.

Prema nekim stavovima, najveću odgovornost trebale bi nositi financijske institucije – banke i ostale organizacije koje čuvaju novac i podatke. Banke, naime, imaju alate za detektiranje neuobičajenih transakcija: kad se s računa od nekog umirovljenika naglo prebace deseci tisuća eura na inozemne račune ili u kriptovalute, to je upozorenje koje bi banka prva trebala detektirati. Interna bankovna pravila o poznavanju svog klijenta trebala bi biti takva da se takve transakcije zaustave ili da zatraže dodatnu autorizaciju. Međutim, prema izvorima iz nekoliko banaka smo komunicirali, mnogo tog „zaustavljanja“ nikada se ne dogodi. Banke se opravdavaju da su ograničene time što mogu učiniti ako je osoba autorizirala transakciju na svojem vlastitom računu. Međutim, to je vrlo licemjeran stav bankara – ako je starija osoba bila izmanipulirana, što je upravo slučaj u većini tih prijevara, tada nije bila u mogućnosti dati „autorizirani pristanak“, već je upravo bila pod utjecajem prijevare.

Što zapravo mogu učiniti banke? U prvom redu, trebale bi imati bolji monitoring za korisnike koji su potencijalno ugroženi odnosno ozbiljno rizični – primjerice starije osobe koje su prethodno bile tražile financijsku pomoć ili čiji su računi naglo prijavili neuobičajene aktivnosti. Drugo, trebale bi imati stroži sustav provjere prije nego što dozvole velike transfere u kriptovalute ili

25. Petar Radanović

Novinarski projekt:
Pošast online prijevara: Kako izgubiti novac na internetu?

Elektronička publikacija: Stratego

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka: 30. listopada 2025.

na inozemne račune koji prethodno nisu bili na listi korisnikovih uobičajenih transfera. Treće, banke bi trebale educirati svoje zaposlenike da mogu prepoznati znakove prijevare kada starija osoba dođe u banku i traži informacije o sumnjivim transferima.

Operatori mobilnih usluga, kao što su Hrvatski Telekom, Telemach i A1 također bi trebali biti dio sprječavanja online kriminala. Te kompanije znaju tko se nalazi u Hrvatskoj, a tko je u inozemstvu i mogu vrlo jednostavno zaustaviti SMS-eve koji dolaze iz inozemstva s pozivnim brojevima koji izgledaju kao domaći. To je relativno jednostavna tehnička mjera, ali dosad nije bila u širokoj primjeni. Ako bi se ta mjera implementirala, velik broj „direktorskih prijevara" ili SMS-eva koji se pretvaraju da dolaze od članova obitelji ne bi nikad stigao do hrvatskih građana.

Društvene mreže – Facebook, Instagram, Viber i drugi – trebale bi biti daleko aktivnije u detektiranju i uklanjanju profila koji se koriste za prijevaru. Trenutačno te platforme imaju neka pravila protiv prijevara, ali oni su, kako se to kaže, često mrtvo slovo na papiru. Kad se na Facebooku pojavi profil čija je profilna slika ukradena fotografija nekog drugog korisnika, i još se taj novi profil koristi za slanje privatnih poruka novim korisnicima s ponudama investicija, to bi trebalo biti detektirano automatski kroz AI, blokirano i uklonjeno. Međutim, za društvene mreže to ne predstavlja prioritet jer ne narušava njihovu primarnu misiju – prikazivanje oglasa. Zapravo, njihovi algoritmi često pojačavaju oglase s investicijskim ponudama jer znaju da se oni često klikaju, što društvenim mrežama donosi zaradu.

I regulatori kao HANFA trebali bi biti puno aktivniji. Trenutačno HANFA objavljuje upozorenja na svojoj web stranici, što je korisno, ali nije dovoljno. HANFA bi trebala imati ovlaštenja da se obrati financijskim institucijama i naloži im da dodatno nadziru račune koji pokazuju znakove prijevare. Također, trebala bi biti u suradnji s policijom – kada HANFA detektira nove vrste lažnih brokera koji operiraju, trebala bi odmah obavijestiti policiju. Prema našim saznanjima, ona to i čini, ali samo povremeno.

Ministarstvo unutarnjih poslova je razvilo projekt „Web Heroj" koji ima za cilj edukaciju građana o online sigurnosti i prijevarama. To je dobar početak, ali je projekt zasad premalo promoviran, gotovo da se za nj ni ne zna. Većina hrvatskih građana nije čak čula za Web Heroj, pogotovo vrlo ranjiva skupina – stariji građani. Projekt je vrijedan i trebao bi biti proširen, dostupan u lokalnim zajednicama i morao bi sadržavati vizualne materijale, letke, brošure i jednostavne vodiče za starije osobe.

Što sami građani mogu i trebali bi učiniti? To je dio odgovornosti koji često bude zanemarivan, jer, budimo iskreni, često je jednostavnije za sve okriviti institucije. Međutim, sami građani trebali bi preuzeti neophodni dio obrane. Prvo, trebali bi biti sumnjičavi i postavljati pitanja – ako netko nudi laganu zaradu, to je gotovo sigurno prijevara. Drugo, trebali bi razgovarati sa svojom bankom o tome kako se zaštititi – što je sve što trebam znati ako netko pokuša pristupiti mom računu. Treće, trebali bi biti svjesni da nikada i nikome ne trebaju dati pristup svojem mobitelu.

Obitelj je često prva crta obrane. Ako imate starije članove u obitelji, trebali bi biti svjesni da su oni u riziku. Trebali biste redovito razgovarati s njima, objasniti im što su online prijevare i kako se one manifestiraju. Ako primijetite da oni naglo počnu primati nove pozive ili poruke od „brokera", to je upozorenje. Ako se iznenada zainteresiraju za vijesti iz financija ili počnu govoriti o „brzoj zaradi" ili investiranju, to su jasni znakovi da trebate intervenirati. To može biti neugodan razgovor, ali je potreban.

Tehnološka rješenja postoje, ali trebate ih aktivirati. Većina banaka sada nudi „two-factor authentication" – sustav gdje trebate unijeti kod koji vam se pošalje na mobitel kada se prijavljujete u svoj račun ili želite izvršiti transakciju. To čini gotovo nemoguće da prevaranti pristupe računu čak i ako znaju vašu lozinku. Takvu zaštitu trebali biste aktivirati na svim svojim računima – online bankingu, e-mailovima ili društvenim mrežama. Nadalje, trebali biste koristiti kompliciranije lozinke koje sadrže brojeve, veliko i malo slovo i posebne znakove ili biste trebali početi koristiti „password manager" aplikacije, koje kreiraju sigurne lozinke te ih ujedno i bilježi tako da ne trebate memorirati stotine različitih. Sve to može zvučati kao previše, ali to je realnost digitalnog svijeta.

Edukacija, zaštita i odgovornost trebale bi biti podijeljene između svih aktera – institucija, regulatora, policije, obitelji i samih građana. Ako jedan od tih aktera posustane, cijela struktura pada u vodu. Trenutačno u Hrvatskoj struktura obrade pada na većim crtama obrane jer institucije nedostatno rade –no to ne smije biti razlog da pojedinci ostanu pasivni i ne štite se kako mogu. Znanje je zaista moć, a u slučaju prijevara, znanje je najbolja obrana.

https://www.stratego.hr/2025/10/30/posast-online-prijevara-kako-izgubiti-novac-na-internetu-peti-dio-kako-se-zastititi-i-tko-je-duzan-provoditi-zastitu/

Gabrijela Lenac "Vjerujem u Hrvatsku Kostajnicu kao turističku destinaciju i želim doprinijeti tome"

Dok demografski podaci nemilice pokazuju kako područje Pounja izumire, da je sve manji broj rođenih beba, a sve veći broj umrlih stanovnika, ipak postoje primjeri koji dokazuju da još uvijek ima mladih ljudi koji, ne samo da ne napuštaju svoj grad, već u njemu riskiraju i otvaraju svoje tvrtke i žele u njemu ostati i zasnovati svoje obitelji.

Jedna od takvih mladih osoba je i 20-godišnja Gabrijela Lenac. Premda dolazi iz kostajničke poduzetničke obitelji Gabrijela nije odabrala ići lakšim putem i zaposliti se na nekom radnom vremenu od 8 do 16 sati već se odlučila na pokretanje vlastitog posla. Odmah po završetku srednje škole otvorila je Party time i organizirala proslave dječjih rođendana, a znala je organizirati i paint and vine večeri. I dok su neki njeni sumještani ideju za otvaranjem restorana s neuobičajenom gastronomskom ponudom komentirali s „jao", Gabrijela je zahvaljujući onim pozitivnim i podržavajućim ljudima hrabro kročila u otvaranje restorana s iznimno posebnom i kvalitetnom gastro ponudom.

S Gabrijelom smo razgovarali dok je u svojoj kuhinji pripremala menije za kostajničku Kestenijadu, najpoznatiju pounjsku turističku manifestaciju, tijekom koje Hrvatsku Kostajnicu posjeti nekoliko tisuća posjetitelja. I dok dio posjetitelja već tradicionalno čeka u višemetarskim kolonama za prelazak u susjednu BiH i kušanje tradicionalnih bosanskih ćevapa Gabrijela će svojim gostima ponuditi ipak znatno drugačiji meni.

26. Koraljka Djetelić

Novinarski projekt:
Na rubu Europe – život koji se (ne) predaje

Elektronička publikacija:
Dobre priče

Broj članaka: 12

Datum objave izabranog članka:
12. studenoga 2025.

Što te potaknulo da pokreneš vlastiti restoran i izletište baš u svom gradiću?

Pa iskreno ne znam, rekla bih da je sve došlo nekako spontano. Oduvijek volim ovaj grad i opcija da živim i radim negdje drugdje mi se nikada nije sviđala. A ovaj posao je došao nekako slučajno, moji roditelji su sve pokrenuli, a kuhanje mi je oduvijek bio hobi, kockice su se samo počele slagati. Nekako je bilo logično da ostanem i nadopunim naš obiteljski posao.

Jesi li oduvijek imala poduzetnički duh ili se ideja rodila spontano?

Nikad se nisam mogla zamisliti da radim u uredu od 8 do 16 sati. I mama i tata su poduzetnici pa mislim da šansa za takvo što nije ni postojala, jednostavno ne znam drugačije. Vjerujem da to dolazi od odgoja, a oni su me naučili da mogu nekome za plaću prodati svoje vrijeme ili slijediti snove, raditi nešto što volim i još za to dobiti plaću. A kada tako to gledate mislim da je vrlo jednostavno odabrati.

Koja je bila tvoja vizija na samom početku – i koliko se razlikuje od onoga što imaš danas?

Ja sam u ovo sve upala bez ikakve vizije, bila sam kao princeza Tijana iz crtića „Princeza i žabac“, znala sam samo da volim kuhati i da bi bilo cool imati svoj restoran. Međutim, moji su tražili samo prostor za preradu naših proizvoda od bundeve, ali ispalo je da ovaj prostor pruža puno više mogućnosti pa smo razradili početnu ideju i odlučili primati grupe posjetitelja koje bi došle pogledati što i kako mi radimo, degustirati naše proizvode i možda nešto kupiti. A sad, sad pričamo o restoranu u kojem je cijeli jelovnik napravljen od naših proizvoda. Da mi je netko rekao da će mi se to ikada ostvariti, a kamoli već s mojih 20 godina, ne bi povjerovala nikad. Pogotovo zato jer nitko u obitelji nije ugostitelj i nismo imali nikakvog iskustva s tim, a sad su mi roditelji pružili priliku razvijanja i to samo zato što volim to. Ovo je prije svega obiteljski posao i zato ne mogu reći da se tu radi o jednoj viziji, tu svatko od nas ima neku svoju viziju, a rezultat je neki mix. Međutim, vidim da svi često puste da moja bude zadnja, ne znam je li zato što studiram turizam i ugostiteljstvo pa misle da znam više nego oni, ili se samo ne žele svađati. U svakom slučaju osnova je ista, a to je ponuditi kvalitetna jela od naših proizvoda. Zahvaljujući velikoj potražnji otvorila mi se mogućnost da iskušavam razne recepte i imam drugačiju ponudu od ostalih restorana pa nas često građani zovu da kod nas u prostoru nešto proslave ili se jednostavno počaste. Volim kada svakome mogu pristupiti pojedinačno i kada dobijem priliku kuhati nešto novo, a dobri komentari nakon svega su ogroman poticaj. Moja je vizija usrećiti druge ljude i od toga ne odustajem.

Koji je bio najveći izazov s kojim si se suočila prilikom otvaranja?

Mislim da bi bilo logično da kažem strah, ali izgleda da imam sreće što imam premalo godina da shvatim u koliko ozbiljnu stvar sam se uopće upustila. Nešto što mi zasigurno nije ostalo u lijepom sjećanju su razne inspekcije, prijave i postupci koje svatko mora proći do otvorenja. Ali kada malo bolje razmislim to nisu bili izazovi. Najgore što sam morala prebroditi, i što nikako nisam očekivala, su zli ljudi. Ljudi koji dolaze s ciljem da te prepadnu i zastraše, da ti daju lošu recenziju ili komentar, ljudi koji su ljubomorni i zavidni i koji najviše od svega žele da propadneš. Nikad nisam ni pomislila da ću se susretati s ljudima koji su došli namjerno biti neugodni, koji su došli da se istresu na nekog drugog, koji na sve gledaju negativno i žele svoju negativnost proširiti na sve oko sebe. Mislim da mi je to i dalje najveći izazov jer me svi loši komentari baš jako dotaknu i nije mi svejedno, definitivno se s tim najviše borim. Ali to je valjda sastavni dio ovog posla.

Kako je lokalna zajednica reagirala na tvoj projekt?

Lokalna zajednica me iznenadila, uopće nisam očekivala da će dolaziti, zvati ili na bilo koji način podržavati. Plan na početku bio je raditi s turističkim agencijama i bazirati se na privlačenje ljudi izvana. Na kraju se pokazalo da je lokalcima baš tako nešto nedostajalo i da su samo čekali da imaju gdje doći popiti i pojesti nešto fino i družiti se s obitelji. Zahvalna sam što mogu reći da me često netko zaustavi ili proviri u kuhinju da kaže da je ugodno iznenađen, prezadovoljan i da pohvali. Nisam ni najmanje očekivala toliku podršku, ohrabrenje i toliko lijepih riječi, ali presretna sam što je tako jer mi to stvarno puno znači, da su oni prvi oko mene ponosni i zadovoljni. Zbog svojih Kostajničana zaboravim sve one zle ljude.

Što si naučila oko poslovanja, a što ti nitko ranije nije rekao?

Naučila sam da je obitelj najjača podrška koju možeš zamisliti. Uvijek su mi govorili da za moje snove i ideje nitko neće ginuti, ostajati do kasno i truditi se kao lud, da to moram sama. Govorili su da nikakve pogodnosti i nikakve plaće to neće osigurati. Međutim, ti koji su to govorili očito nisu čuli za ljubav jer mi dokazujemo suprotno. Često nas u 2 sata noću možete vidjeti u kuhinji kako gulimo i sjeckamo luk za sutra, zezamo se i svađamo istovremeno, ostajemo skupa, jedni drugima uskačemo i ostavljamo sve druge obveze. I sve riješimo

osmjehom ili zagrljajem. Nitko ne preispituje treba li tu biti i što će dobiti zauzvrat, jednostavno smo tu jedni za druge i sve radimo zajedno. Veliki je blagoslov imati takvu podršku od obitelji i sretna sam što se u bilo kojem trenutku imam kome okrenuti i reći hvala što si tu.

Kako si osmislila koncept restorana i izletišta – od ponude hrane do uređenja prostora?
Glavna ideja naše kušaonice je da ljudima predstavimo svoje proizvode i pokažemo im što više finih i jednostavnih načina na koje ih mogu pripremati. Kao što sam rekla naša se obitelj bavi proizvodnjom bundeva, buća, te njihovom preradom. Naš najpoznatiji brand proizvod su Kostajničke pletenice – bio rezanci od sušene buće koje su već godinama na tržištu i zahvaljujući njima smo i počeli nadopunjavati naše djelatnosti.

Osim toga želimo poticati male lokalne i ekološke proizvođače. U našem izletištu koristimo svježe lokalne namirnice, sve što možemo pripremamo i proizvodimo sami od kroketa, njoka, tjestenine, kolača, sokova, pekmeza, umaka, ajvara i drugih namaza. Trudimo se da sve bude domaće i prirodno, a ono što ne možemo sami nabavimo od lokalnih OPG-ova. Jako brinemo o kvaliteti onoga što nudimo svojim gostima i trudimo se da svi od nas odu sretni i zadovoljni.

Trenutni plan je da ujutro imamo nešto u stilu „bruncha" u kojem bismo osim nekih tradicionalnih opcija za doručak poput domaćih jaja sa špekom i palente nudili i zdravije inačice deserata kao što su zobene kaše, domaći banana kruh, domaću granolu, voćne salate, svježe cijeđene sokove, kao i razne salate i proteinske zdjelice pripremljene svaki dan od svježih, domaćih i sezonskih namirnica.

Imam u planu i razne opcije sendviča i tortilja, ideja je da stanovnicima Hrvatske Kostajnice i okolice, ali i radnicima kojih sad ima dosta na poslovima obnove, ponudimo neke zdravije i bolje opcije za gablec. Kada je riječ o ručku i večeri tu imam više od 10 opcija za naše Kostajničke pletenice, koje možete i zamijeniti domaćom tjesteninom jer su bezglutenske, a tu je i 15-ak domaćih jela pripremljenih na malo moderniji i inovativniji način. Sva su jela također pripremljena i osmišljena primarno s našim vlastitim proizvodima. I naravno, tu su deserti osmišljeni da poprave dan i većina ih je od kestena jer ipak smo u Kostajnici, međutim i oni koji nisu ludi za kestenima neće ostati gladni. Neću previše otkrivati, nego ću vas pozvati da prelistate jelovnik i pronađete svoje favorite.

Po čemu misliš da se tvoj restoran razlikuje od drugih na ovom području?

Ja ne radim ovo da zaradim neke lude novce, ja ovo radim jer volim kuhati, a volim i jesti. Jedini cilj koji imam je da kad netko dođe k nama jesti dobije priliku probati nešto novo, nešto naše. Ne računam koliko što mora koštati i koliko minimalno moram staviti na tanjur, ne razmatram jeftinije sastojke da bi se nešto isplatilo više. Kuham da bude najbolje što znam, trudim se za svaku porciju najviše što mogu i držim da na tanjuru sve mora biti fino i puno. A cilj je da od mene otiđete sretni, siti i zadovoljni i da na vratima kažete da se vidimo sutra.

Koliko ti je važno koristiti lokalne namirnice ili surađivati s domaćim proizvođačima? Surađuješ li s lokalnim proizvođačima?

Prije svega mi je važno da naši gosti probaju ono što mi proizvodimo, a budući da znam koliko truda i volje ulažemo u svoje proizvode znam koliko oni vrijede i koliko je važno poticati i druge male lokalne proizvođače. Osim toga, ne možemo ni mi proizvoditi sve tako da što više poslovnih suradnji to bolje. Kod nas poljoprivrednici se bave stvarno divnim stvarima za koje smatram da mogu samo upotpuniti ono što mi imamo i dati gostima nešto posebno i lokalno. Uostalom, smatram da je od iznimne važnosti da potičemo jedni druge i surađujemo kako bi svi zajedno imali koristi od toga, u svakom slučaju to je bolje nego da svi skupa ostavljamo novce u neke velike korporacije i gledamo samo svoju korist. Surađujemo s lokalnim vinarijama, s OPGovima koji proizvode sir iz Dubice i Sunje, s onima koji proizvode suhomesnate proizvode i proizvode od divljači iz Dvora i s mnogim drugim proizvođačima ekoloških sokova, piva, pekmeza, tjestenine, voća i povrća i puno drugih različitih proizvoda iz cijele Hrvatske. Osim direktne suradnje, već treću godinu zaredom u sklopu Kestenijade organizirat ćemo mali EKO sajam s proizvođačima iz cijele Hrvatske gdje ih pozivamo kod nas i osiguramo im hranu, smještaj i dobru atmosferu, a i štandovi su im također besplatni. Tako da se stvarno trudimo poticati jedni druge koliko možemo.

Kakve nove projekte ili proširenja planiraš u budućnosti?

U nekoj bližoj budućnosti planiram uvesti tematske vođene večere pod nazivom „Večerajte kao Zrinski" pod sloganom „Zrinski su jeli samo najbolje, zašto ne biste i vi?". Vidim to kao organiziranu višesatnu večeru u sljedovima koja bi imala vođeni program i bila pripremljena pretežno od lokalnih i ekoloških namirnica, a cijeli ambijent večere bi bio dostojan plemića. Svaka večera bi imala svoj novi jelovnik, a osim toga u ponudi bi bila vrhunska lokalna vina koja bi pratila jela, večere bi imale glazbu uživo i edukativnu svrhu u smislu da sami biramo što jedemo.

Osim toga voljela bih održavati kulinarske radionice primarno sa svrhom da pokažem što se sve i na koji način može pripremati od naših vlastitih proizvoda Kostajničkih pletenica i kestenovog brašna. Također, u planu je i obnova stare kuglane.

Ako sve ude teklo prema planu nadam se da ćemo u budućnosti moći svoje goste primiti i na više dana u vlastitom smještaju i ponuditi bogatiji sadržaj, od vožnje čamcem ili biciklima, raznih radionica, roštiljanja, kupanja na Uni i slično.

Gdje vidiš svoj restoran i izletište za pet godina?

Joj ne znam gdje vidim izletište za 5 godina, nadam se svemu dobrome i nadam se da ćemo ići samo naprijed i uspjeti ostvariti svoje planove. Ali zapravo mi nije ni bitno, važno mi je da ću za pet godina u tom izletištu vidjeti onu istu sretnu obitelj s početka, samo mrvicu ponosniju na to gdje su sad nego na ono gdje su bili prije 5 godina.

Što bi poručila drugim mladim ljudima koji razmišljaju o pokretanju vlastitog posla?

Prva je poruka o važnosti obitelji i da je jako važno imati podršku obitelji jer tada imaš sve predispozicije da uspiješ. A volim i savjet koji je dao Oliver Dragojević koji se odnosi na upornost i koji stoji napisan u mojoj kuhinji. On je rekao da moraš biti uporan kao magarac, uprijeti do kraja života i voljeti to što radiš jer inače od toga nema ništa.

https://dobre-price.hr/gabrijela-lenac-vjerujem-u-hrvatsku-kostajnicu-kao-turisticku-destinaciju-i-zelim-doprinijeti-tome/

Djeca alkoholičarki: „Najgore je kad ti majka postane netko koga se moraš bojati“

Pijana majka s bebom u kolicima šetala je uz nasip. U jednom je trenutku posrnula i pala s betoniranog nasipa u dubinu od pet metara i izgubila svijest. Jednoipolgodišnje dijete ostalo je samo na hladnoći, plačući u kolicima uz obalu rijeke. Plač je privukao pozornost slučajnih prolaznika koji su odmah pozvali pomoć. U bolnici je 37-godišnjakinji izmjereno 3,88 promila alkohola u krvi, a prilikom pada zadobila je ozlijede lica, kuka i ramena. Državno odvjetništvo podignulo je optužnicu tražeći godinu dana uvjetnog zatvora za majku jer je „bespomoćnom djetetu svojim ponašanjem ugrozila skrb i sigurnost.“

Popila 2 litre vina pa krenula s bebom u kolicima u šetnju

Majka je priznala: „Prije toga sam popila dvije litre vina, a za eventualno ostalu količinu alkoholnog pića se stvarno ne sjećam. Prilikom šetnje sam pala, ozlijedila se, ostala bez svijesti i probudila se tek u bolnici. Svjesna sam da sam neodgovorno postupila, ali o djetetu inače adekvatno brinem. Ali, istina, tada dijete nije baš bilo toplo odjeveno jer je stvarno bilo malo hladnije.“

Majka je bila skrbnica djetetu nakon razvoda, a poslije ovog incidenta skrbništvo joj je privremeno oduzeto i povjereno roditeljima bivšeg supruga.

27. Snježana Ivić Gerovac

Novinarski projekt:
Uzroci i posljedice ženskog alkoholizma: od traume u djetinjstvu do razaranja obitelji

Elektronička publikacija:
Dobar život

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. studenoga 2025.

U pijanom je ispadu 50-godišnjakinja, inače trgovkinja iz Zagreba, vikala na 15-godišnju kćer:

„Glupačetino! Vidjet ćeš ti kad navršiš 16! Bacit ću vas sve kroz prozor!“ Udarala je šakama po vratima i namještaju, a onda krenula prema suprugu kojem je psovala majku i udarila ga dlanom u čelo. Kćer je pozvala policiju, a kad su policajci došli na intervenciju bijes pijane žene okrenuo se i na njih: „Cigani! Ustaše! Pijani idioti! Go..na panduraška“, kreštala je na njih. Nakon dvodnevnog trijeznjenja u pritvoru na prekršajnom sudu je osuđena na uvjetnu kaznu zatvora u trajanju od 70 dana i novčanu od 1000 eura, a radi za plaću 950 eura.

9 milijuna djece u EU odrastaju uz jednog ili oba roditelja alkoholičara

Koliko djece u Hrvatskoj živi s roditeljima koji su alkoholičari, podatak je o kojem možemo samo nagađati. U SAD-u se barata pretpostavkom „1 od 4“ temeljem istraživanja Bridget Grant iz Nacionalnog instituta za zlouporabu alkohola i alkoholizma iz 2000. godine. Grant je ustvrdila da u SAD-u jedno od četiri djece starosti do 18 godina živi s jednim ili oba roditelja ovisnika o alkohola, drogama ili drugim supstancama. U svibnju 2025. godine tim istraživača sa Sveučilišta Michigan objavio je u medicinskom časopisu JAMA Pediatrics da u SAD-u skoro 19 milijuna djece starosti do 18 godina živi s jednim ili oba roditelja odnosno skrbnika koji su ovisnici. Ovi su podaci potvrđeni istraživanjem iz 2023. godine, a objavljeni su u svibnju 2025. godine u časopisu JAMA Pediatrics. Više od 7,5 milijuna djece živjelo je s roditeljem koji ima umjerenu do tešku ovisnost o supstancama, a 3,5 milijuna s roditeljem koji ima višestruku ovisnost – alkohol, droge, lijekovi protiv bolova. Alkoholizam je prevladavajuća ovisnost u obiteljima koje su obuhvaćene istraživanjem – s jednim ili oba roditelja odnosno skrbnika koji su alkoholičari živi oko 12 milijuna djece u SAD-u.

Međunarodna organizacija za prevenciju alkoholizma Movendi International sa sjedištem u Švedskoj u suradnji sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom povezuje 144 organizacije u 53 zemlje svijeta. Movendi International navodi podatak da je u Europskoj uniji najmanje 9 milijuna djece koja odrastaju s jednim ili oba roditelja koji su ovisni o alkoholu.

Kakve su posljedice odrastanja u obitelji alkoholičara?

– Imati oca ili majku alkoholičara velik je izazov za dječji razvoj, sreću i uspjeh u životu. Još od malena ta djeca se često moraju susretati s nizom neugodnih, zbunjujućih i veoma traumatičnih situacija. Nemaju dovoljno potreban mir i lijepa objašnjenja odraslih koja im pomažu da razumiju ovaj svijet i da u njemu kvalitetno žive. Ne dobiju ono što dobiju druga djeca i zato im treba dugo da odrastu, steknu povjerenje u ljude, nauče sređeno rješavati probleme i toplo se odnositi prema vlastitoj djeci i partneru. Često samo vidimo alkoholičara, njegove probleme i bolest i samo nam se lažno čini da djeca nisu svjesna alkoholizma i da on ne ostavlja teške posljedice po njihov razvoj – kaže Ivanka Petrović, klinička psihologinja, koja je od 1982. do 1990. godina radila kao volonter-stručnjak u jednom zagrebačkom klubu liječenih alkoholičara, a potom je cijeli radni vijek radila s djecom kao psiholog u školi i vrtiću.

– U klub liječenih alkoholičara dolazili bi muževi u pratnji žena i ponekad djece. Ta djeca su uglavnom šutjela pokraj njih. Ali u vrtićima i školama to je puno izraženije. Pa vam dijete s pet godina priča kako mu srce počne jako lupati kad tata dolazi doma. Strašno je čuti da je otac osoba koje se dijete boji. Sjećam se jednog dječaka koji je imao 3 i pol godine, i pokušavao je pobjeći iz vrtića. Odgajateljica ga je dovela u moju sobu. Čim je ušao u prostoriju odmah se popeo na stolicu do prozora i pokušao pobjeći. Kad sam ga pitala kuda bi htio otići, rekao je da bi išao kući, da mora ići kući. To dijete je već duže pohađalo vrtić, dakle nije bilo dijete nenaviklo na vrtić. Pretpostavila sam da nešto nije u redu kod kuće. Malo smo se igrali i pričali o njemu, i tako sam saznala da se boji za mamu jer je tata alkoholičar i tuče mamu, njegov izvor sigurnosti. Taj malac bi fizički napadao oca s leđa da ga spriječi da udara majku. Pozvala sam potom majku na razgovor, jer mi kao vrtić ne možemo biti odgovorni za sigurnost djeteta koje tako intenzivno osjeća da mu je ugroženo preživljavanje jer strepi da će izgubiti majku. Majka je bila svjesna problema, možda je trebala takvo ohrabrenje jer ubrzo nakon toga je sa sinom napustila oca. Prošla je fazu da treba održati obitelj, imala je snage i riješila je to – prisjeća se psihologinja:

– Djeca alkoholičara obično žive kaotičnim stilom življenja, vidi se da nisu dobro odjevena, ili su gladna, imaju ispade. Sve to signalizira da treba pozvati roditelje i vidjeti u čemu je problem u obitelji. Ta djeca ne dovode prijatelje doma i jako teško održavaju prijateljstva jer se srame, ne znaju kako će se roditelji ponašati pred njihovim prijateljima. Imali smo u vrtiću jedno trogodišnje dijete koje je živjelo s mamom alkoholičarkom. Ujutro bi dijete budilo mamu, pa bi onako u pidžami i u hladnoći samo išlo van kod susjede tražiti hrane i vode za mamu. Strašno je kad ti tako malo dijete kaže „moja mama je šuk – šuk“ jer shvaća da s njegovom mamom nešto nije u redu i kad se mora odvojiti od nje da bi preživjelo.

Kad majka ne brine za dijete, nego dijete za nju

Jedan strašan slučaj razotkrio se u 1990-tih u osnovnoj školi gdje su učiteljice primijetile da 12-godišnjak za užinu pojede po 9-10 šnita kruha, što ih je zabrinulo. Školska psihologinja pozvala je dječaka na razgovor, pa se doznalo da dječak živi s majkom alkoholičarkom, a otac je na ratištu.

– Majka nije kuhala, nabavljala hranu niti obavljala druge kućanske poslove, pa je dječak zbog gladi jeo toliko kruha. Kod kuće je on morao brinuti o majci, pomagati joj u svemu, čak i mijenjati joj uloške kad je imala menstruaciju, i seksualno ga je zlostavljala… Centar za socijalni rad izdvojio je dječaka iz obitelji, a majka je upućena na liječenje u psihijatrijsku ustanovu. Bila je to duševna bolesnica koja je prestala uzimati terapiju i uz to se opijala. Dječak je smješten u dom dok se tata ne vrati s ratišta i dok se majka ne stabilizira uz ponovno uzimanje lijekova. Majka ga je poslije posjećivala u domu i tražila je da se vrati kući. To se i dogodilo poslije godinu i pol, nakon što je pokazala da je u stanju kuhati, da je funkcionalna, da pije tablete i da se redovno pere, dakle da može voditi osnovnu brigu o sebi i sinu – ispričala nam je psihologinja Petrović:

– Ženski alkoholizam je kompliciran. Istraživanja potvrđuju da često dolazi u komorbiditetu s drugim psihičkim poteškoćama, a ako je alkoholičarka majka njena djeca odrastaju veoma teško jer djeca su ovisna o majkama zbog dnevnih rutina, majke im osiguravaju da imaju skuhano i oprano, unose emocionalnu toplinu u dom.

Perko: „Život djeteta u obitelji alkoholičara je kao život u koncentracijskom logoru“

Slovenski psiholog dr. sc. Andrej Perko, voditelj Zavoda Mitikas u kojem alkoholičare liječe po socijalno-andragoškoj metodi psihijatra Janeza Rugla koju je razvio iz zagrebačke metode dr. Vladimira Hudolina, objavio je knjigu „Djeca alkoholičara i tiranina“. U njoj konstatira da je život djece uz roditelje alkoholičare najsličniji životu ljudi u koncentracijskom logoru: „Djeca alkoholičara se i kao odrasli osjećaju krivima za stanje u primarnoj obitelji. Znaju da je kod njih doma sve bilo naopako, ali ne mogu prstom pokazati na roditelje i reći: vi ste krivi! Ne, roditelji su nedodirljivi, dobri, požrtvovni… Dvojnost između okrutne realnosti patologije u obitelji i poruka da roditelji vole djecu, na kraju ih slomi.“

Alkoholizam roditelja, a osobito majčin alkoholizam koji je društveni tabu, dobro je čuvana obiteljska tajna. Djeca rastu s osjećajem da svoj problem ne smiju nikome reći, jer će time izdati obitelj. U jednom je istraživanju čak 70 posto odraslih osoba koje su odrastale u obitelji alkoholičara izjavilo da su uvjereni da su tijekom svog odrastanja uspješno prikrivali alkoholizam roditelja od sredine u kojoj su živjeli.

Djeca alkoholičara na sebe preuzimaju odgovornost za alkoholizam roditelja. Najčešća misao djece alkoholičara, osobito male djece od 2. do 7. godine koju u fazi infantilnog egocentrizma karakterizira tzv. magijsko mišljenje. Dijete sebe doživljava kao centar svijeta i pretpostavlja da je ono i uzrok događaja u tom svijetu. Misli i da je ono uzrok toga da roditelj pije, i isto tako da može napraviti nešto da roditelj prestane piti. Neka djeca zato cijelo djetinjstvo pokušavaju postići nemoguće – zaustaviti alkoholizam roditelja.

U Hrvatskoj ne postoji organizirani sustav pružanja psihosocijalne podrške partnerima ili djeci alkoholičara

Socijalna radnica Tereza Oreb u Ljetopisu socijalnog rada 2018. godine objavila je izvorni znanstveni članak „Perspektive članova obitelji o djelovanju klubova liječenih alkoholičara“ u kojem upozorava na nepostojanje sustavne pomoći djeci alkoholičara u Hrvatskoj:

„Prema postavkama „Zagrebačke alkohološke škole“ predviđeno je pružanje podrške i osobama u pratnji – ponajviše partnerima i djeci osoba ovisnih o alkoholu koje su nakon bolničkog tretmana uključene u postbolnički tretman u vidu pohađanja sastanaka klubova liječenih alkoholičara (Hudolin, 1972.). Međutim, istraživanje Opačić, Oreb i Radat (2017.) pokazuje da čak 37% članova dolazi na sastanke kluba liječenih alkoholičara bez podrške bliske osobe. Ako osoba ovisna o alkoholu nije u bolničkom, a kasnije u postbolničkom tretmanu, u Hrvatskoj ne postoji organizirani sustav pružanja psihosocijalne podrške partnerima ili djeci osoba ovisnih o alkoholu u smislu američkih Al-Anon i Alateen grupa podrške, a koji bi bio neovisan o činjenici je li partner ili roditelj pristupio liječenju od alkoholizma.“

U susjednoj Sloveniji prije dvije godine osnovana je udruga NACOA Slovenija – Društvo za pomoć djeci alkoholičara kao potporna organizacija za djecu alkoholičara svih starosti, jer dijete alkoholičara to ostaje cijeli život. Dio su međunarodne organizacije National Association for Children of Alcoholics ustanovljene 1983. godine u SAD-u, a cilj im je detabuizacija djece alkoholičara u javnosti kako bi izišla iz lokota obiteljske tajne i potražili pomoć. Tijekom Međunarodnog tjedna djece alkoholičara koji se obilježava drugog tjedna u veljači organiziraju javne tribine na kojima o svom odrastanju s roditeljem alkoholičarem govore odrasla djeca alkoholičara.

Svjedočanstvo o odrastanju uz majku alkoholičarku

Primjerice Damijan Janžekovič iz Ljubljane javno svjedoči kako je živio s majkom alkoholičarkom izložen psihičkom i fizičkom nasilju:

„Najživlje uspomene iz djetinjstva su mi miris dima cigareta i zvuk otvaranja limenke pive, jer je mama voljela piti i pušiti. A najviše me je bilo strah onih dana kad je dobivala novac. Znao sam da će poslije banke ići piti u obližnji kafić. Nikada nisam znao u kakvom će raspoloženju doći kući, što će joj smetati ni kako će se ponašati prema meni. U osnovnoj školi sam cijelo vrijeme to skrivao i nisam nikome govorio jer mi je majka rekla da sam ja kriv da je takva situacija kod nas kod kuće. Ona bi se uvijek pobrinula da mi stavi na znanje da su svako ponižavanje, svi udarci i prijekori zasluženi jer nisam bio dobar, jer nisam bio vrijedan, jer nisam bio tih."

Nekoliko je puta pokušao samoubojstvo, pomagali su mu baka i stric, a kad je imao 18 godina dom mu je pružila obitelj najboljeg prijatelja. Tako je uspio maturirati, a sada je na magistarskom studiju obiteljske terapije u Mariboru. O svojem djetinjstvu piše autobiografsku trilogiju „Iz pakla do života", a sudjelovao je i u dokumentarcu prikazanom na RTV Slovenija „Dosje: Djeca alkoholičara":

„Najgora je ta napetost kad ne znaš hoće li u jednom trenutku početi nasilje, bacanje tanjura itd. Pokušaš biti nevidljiv da ne bi slučajno isprovocirao, pokušavaš biti dobar kao da te nema i pokušavaš se izbrisati. Nije alkohol taj koji najviše pogodi dijete, nego kad ti zbog alkohola roditelj postane netko koga se moraš bojati."

https://dobarzivot.net/djeca-alkoholicarki-najgore-je-kad-ti-majka-postane-netko-koga-se-moras-bojati/

ZG EXPRESS

VLAK I LJUDI: Vlakovi – nosači posljednje nade

Ne sjećam se svojeg prvog putovanja vlakom kao dijete. Bilo ih je. Ali bilo je to sredinom 1970-ih. Divio sam se tim moćnim strojevima koji su tada, u mojim dječjim očima, bili ogromni, dobri divovi, u kojima sam se mogao opustiti, uživati u vožnji gledajući krajolike kroz velike prozore.

Mati me je relativno često vlakom vodila rodbini u Sarajevo kad sam bio i u ranim razredima osnovne škole. Prosječan čovjek nije tada mogao kupiti auto, kao danas za 1000 eura ili manje, i to još registriran godinu dana. Nije se moglo. Jednostavno, nije se imalo. A i oni koji su ga kupovali, morali su kupiti Zastavu, pa čekati mjesecima na isporuku, poput Zastave 128.

Istina, bilo je i „stranjskih" auta, ali njih su kupovali gastarbajteri ili pripadnici ranog oblika privatnih poduzetnika. Vlak je bio najpovoljniji prijevoz.

Zatvoreni kupei, otvoreni ljudi

Nije to bilo kao danas – pogledaš kad je vlak, koliko košta karta, platiš, sjedneš na sjedalo, pustiš mozak na pašu i „bleji" kroz prozor. Doduše, blejao sam uvijek, k'o tele, diveći se krajolicima koje je stvorila priroda. Nije se tada imalo, a svaka novčanica, tada zvana dinar i njezine manja izvedenica – para – se vagala.

Kupei su bili zatvoreni, a ja bih, naravno, sjeo kraj prozora i gledao naprijed. Nije mi dalo nazad gledati. Ne volim to ni danas, kad sam (polu)stari kenjac, što bi pokojni ćaća rekao.

28. Igor Zovko

Novinarski projekt:
VLAK I LJUDI

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
16. rujna 2025.

U tim kupeima se tada pušilo. Dva separea sjedala, na koje se moglo smjestiti po tri ili četiri čovjeka, jedno nasuprot drugog, pružala su, htjeli ne htjeli, priliku za komuniciranje ljudi svakojakih sudbina.

Ispijena žena s djetetom

E taj jedan put, nakon što smo ja i mati krenuli iz Sarajeva za Mostar, sjeli smo u jedan od tih kupea. Vrata su se zatvarala, pa bi putnici koji su već sjeli na svoja sjedala, sa sumnjom gledali tko će im ući u kupe – hoće li to biti priprosti polupijani radnik koji ide na teren, ili, pak, malo življa mladost…ili pristojan „insan" (čovjek, tur. op.a.). Nekad bismo navukli i zavjese, da prevarimo „neželjene" suputnike.

Mi smo sjeli u kupe u kojem je već sjedila jedna ispijena žena, u skromnoj sivozelenoj suknji koja je dosezala malo više od njezinih gležnjeva, domaći pleteni sivi džemper, kaput je bio sivi, starinski. Imala je neobičnu glavu, brada joj je bila kao vrh piramide okrenute naglavce, kratka kosa bez frizure. I velike okrugle suzne oči. Tople oči.

Pokraj nje je sjedio moj vršnjak. Sitno, povučeno dijete, njezin sin, sličan svojoj materi. Kilometar po kilometar, kad je vlak krenuo sa sarajevskog kolodvora, već se razgovor poveo o svemu i svačemu u kupeu u kojem smo bili nas četvero.

Žena i njezino dijete bili su iz Zavidovića. Išli su u Mostar. Tek ću kasnije saznati detalje koje sam upamtio za cijeli život. Mati me je pustila da sjedim kraj prozora.

Zadnja nada

Imamo oko dva sata do Mostara i to mi se činilo iznimno dugo, zbog užitka vožnje i ponovnog gledanja krajolika i serpentina Ivan-sedla, geomorfološke granice Bosne i krševite Hercegovine, kojom se kao zmija vijugavom prugom spuštamo prema Konjicu.

Dok sam se ja igrao u kupeu s tim dječakom, u uho mi je ušla atmosfera. Ta jadna žena počela je plakati. Shvatio sam kao dijete da nešto ne valja. Ali, mater k'o mater, ne smije pred djetetom reći što je njezinu čedu. Nastavio sam se igrati s dječakom. Ali…

Shvatio sam da je dječak teško bolestan. Kako sam to shvatio kao neki sedmogodišnjak? Žena je rekla idu Radi travaru, da su bili kod svakojakih liječnika, ali da lijeka nije bilo. Mati mi se rasplakala. Doduše, Bog je dragi živio, i danas se rasplače na tuđu muku.

Čim je žena spomenula Radu travara, narodnog vidara s mostarskog Bijelog brijega, shvatio sam da se to dijete bori za život. O kako je smrt daleka djetetu, a dijete ne zna da smrt vreba svakoga i ne gleda godine. Kao i njezina sestra bolest.

Narodni vidari

Radi travaru u Mostar nisu dolazili ljudi da uzimaju trave za ljubavne probleme, da im se vrate bivše i da djevojke nađu budućeg muža. Narodni travari bili su ljudi koji su se razumjeli u ljekovita svojstva raznih vrsta biljaka. Pravili su kreme i čajeve, razne pripravke. Za svaku su boljku imali svoj recept. I dan danas časne sestre u okolici Posušja spravljaju razne kreme i čajeve za prirodnu pomoć ljudima koji imaju problema sa zdravljem.

Narodni travari nisu imali standardnu cijenu za svoje usluge. Oni su ljudima govorili da, ako mogu, neka plate koliko mogu! Ako ne, Bogu hvala. I ljudi su plaćali koliko su mogli. I bili su i za gazde i za sirotinju – uvijek dostupni.

Vlak je već dobrano prošao Jablanicu. Žena je ogladnjela pa je izvadila pečeno pile. Tada se u vlakovima dijelila i hrana između putnika u kupeima, vicevi, dosjetke, mudre riječi i tišina. Ja sam tada utihnuo. Mati se lijepo zahvalila na ponuđenom ručku. I stala opet plakati. Ja sam jeo.

Mic po mic, došli smo u Mostar. Otišli smo doma, a žena i njezino dijete Boga pitaj gdje na prenoćište.

Što je bilo s tom ženom i njezinim čedom, nikad neću saznati.

Ne ljutite se na kašnjenja

I sada, sa 52 godine na leđima, kada putujem vlakom, a to volim, čak samo da si priuštim taj osjećaj, sjetim se te žene koja je iz Zavidovića sjela svojeg bolesnog sina u Zavidovićima u vlak da bi stigla u Mostar, da djetetu dade ono što normalna mati može dati svojem djetetu – posljednju nadu.

I sada kad sjedim u vlakovima u Zagrebu, Sisku, Karlovcu, Varaždinu ili Čakovcu, kad se ljudi unervoze jer vlak čeka nekog vraga, sjetim se te jadne žene, jadne matere, i njezina sina. I kažem sam sebi: Kasni! Ima težih sudbina od pola sata kašnjenja. Jer, nekim nesretnim ljudima, vlak stigne na zadnju stanicu prije no što treba.

https://zgexpress.net/vlak-i-ljudi-vlakovi-nosaci-posljednje-nade/

DALMACIJA DANAS

Doula Una Pašić Gregović o sivoj zoni kućnih poroda: Problem nije kućni porod, problem je manjak regulacije! Država ne podržava žene da rode kako žele roditi i time dovodi u nesigurnost i njih i djecu

U seriji članaka „Siva zona kućnih poroda u Hrvatskoj – nisu zabranjeni, ali...“ bavit ćemo se problematikom nedostatne regulacije i mogućnosti organizacije kućnih poroda u Hrvatskoj. Naime, iako nigdje nisu izrijekom zabranjeni, medicinski asistirani kućni porodi mogući su isključivo uz asistenciju primalja iz inozemstva. Hrvatske primalje ne mogu raditi izvan rodilišta, što znači da bi njihovo asistiranje kućnom porodu moglo rezultirati oduzimanjem licence. Time su sve hrvatske trudnice koje žele asistiran kućni porod prisiljene tražiti primalje izvan Hrvatske, što im zbog mjesta stanovanja i (ne)mogućnosti pravovremene organizacije praktički onemogućuje da legalno rode kući uz asistenciju primalje. U međuvremenu, istraživanja u zemljama zapadne Europe pokazuju da je kućni porod uz stručnu primalju siguran i za majku i za dijete. U seriji članaka o izostanku regulacije kućnog poroda u Hrvatskoj razgovarat ćemo o potencijalnim opasnostima do kojih ovakva siva zona dovodi, o sličnostima, razlikama, prednostima i nedostacima bolničkog i kućnog poroda, ali i istaknuti razloge zbog kojih sve veći broj trudnica razmišlja o alternativama rodilištima.

Naša je prva sugovornica **Una Pašić Gregović**, majka dva sina, certificirana porođajna i postpartum doula, porođajna edukatorica, savjetnica za dojenje i refluks, nutricionistička savjetnica za trudnoću, postpartum, dohranu djece i pripremu za začeće. Jedna je od pokretačica zagrebačkog *Mati centra* za žene, u kojem njeguje holistički pristup trudnicama, ženama, majkama i obiteljima, a u razgovoru za Dalmaciju Danas podijelila je svoja iskustva s kućnim porodima i manjkom njihove regulacije u Hrvatskoj.

29. Magdalena Mrčela

Novinarski projekt:
Siva zona kućnih poroda u Hrvatskoj – nisu zabranjeni, ali...

Elektronička publikacija:
Dalmacija Danas

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2025.

Nisam htjela doći roditi i ovisiti o lutriji kakve je tko volje

Na svom blogu, ali i u brojnim medijskim istupima iskreno ste govorili o uzrocima odluke da dvaput rodite kod kuće. Čitala sam da Vas je, među ostalim, na to potaknuo jedan odlazak na Hitnu sa suprugom, kao i negativno iskustvo iz djetinjstva i ginekološka trauma. Možete li nam pobliže objasniti kako strah od poroda (ili uvjeta u kojima rađate) može utjecati na porod? Kako se Vaš odnos prema prvom porodu promijenio kad ste prelomili i odlučili da ćete roditi kod kuće?

- Kroz djetinjstvo sam imala više slučajeva hospitalizacije, ostanka u bolnici, operativnih zahvata... Prošla sam kroz mnogo pretraga i općenito sam u sustavu imala dosta loših iskustava. Traume ne samo hospitalizacije, nego i odnosa prema djetetu, koje su nekad bile prilično teške, godinama sam kasnije razrađivala kao odrasla osoba, pogotovo u prvoj trudnoći. Okidač je bio jedan odlazak na Hitnu, tijekom moje trudnoće, kad je suprug slomio nogu. Sva su se ta negativna sjećanja vratila, shvatila sam da ih nisam razriješila nego samo pogurala pod tepih. Primijetila sam da mi je u tom okruženju jako loše, dobila sam čak i napadaj panike, pa sam u razgovoru sa suprugom osvijestila da neću moći roditi u bolnici jer je moje tijelo u prevelikom strahu i to je suprotno od onog što je potrebno za porod.

Naši su strahovi jako bitan faktor, kao i uvjeti u kojima rađamo. Jako puno ljudi ima strah od bolnica, igala, bijele kute i slično, a moje su traume i specifično ginekološke prirode. Tijekom moje prve trudnoće bila je aktualna i kampanja udruge Roda „Prekinimo šutnju“ gdje su žene otvoreno govorile o svojim ginekološkim i opstetricijskim traumama. Zastrašujuće mi je bilo shvatiti koliko se često događa nasilje pri porodu. Nisam htjela ovisiti o tome u kakvu ću smjenu doći i kakve će tko biti volje, to je lutrija. Nisam se mogla osloniti na ideju da će sve biti u redu zbog svojih prethodnih negativnih iskustava. Znala sam da je velika opcija da ću radi straha i svojih blokada u rodilištu završiti na carskom rezu, što sam također htjela izbjeći jer nosi određene rizike i za majku i za dijete, a već sam imala nekoliko abdominalnih operacija. Istražujući uvjete u našim rodilištima, shvatila sam da su izuzetno nepovoljni za razvijanje fiziološkog poroda. Svi sisavci imaju slične potrebe za privatnošću i sigurnošću tijekom poroda, važno je da žene zbog hormona mogu prigušiti svjetla, bitno je da nam se melatonin i oksitocin luče da bi se trudovi mogli odvijati. U uvjetima gdje žene leže na leđima i nemaju mogućnost micanja ni pomoć gravitacije, gdje su oko njih intenzivna svjetla, zvukovi i nepoznati ljudi – nema privatnosti, nema slobodnog kretanja, nema pijenja vode... Čak i ako zanemarimo strah i sve nepotrebne intervencije i stalno ubrzavanje poroda, umjesto da se on prirodno odvija. Kad sam konačno shvatila da postoji opcija roditi kod kuće uz prisustvo primalje i kad sam se odlučila na tu opciju, osjetila sam momentalno olakšanje, porod mi je prestao biti nešto čega sam se bojala i počeo biti nešto čemu sam se veselila. To mi je bio znak da sam na dobrom putu i da sam donijela dobru odluku za sebe i svoju obitelj.

Postali ste doula nakon vlastitog pozitivnog iskustva s doulom. Kako doula pomaže trudnici i majci? Što se od doule smije, a što ne smije očekivati, odnosno što ulazi u domenu njezina rada?

- Odlučila sam trudnoću, porod i postpartum dočekati spremna, educirati se i ne biti sama. Doula mi je donijela veliku dozu mira. Zato sam i ja htjela drugima donijeti taj toliko bitan mir i postati doula, u čemu me muž jako podržao. Doula je informativna, emocionalna i fizička podrška trudnici, rodilji, majci. Doula nikad ne donosi odluke umjesto trudnice – mi samo dajemo informacije i prostor da žena donese odluku koja je najbolja za nju. Uvijek kažem rodiljama: „Mi smo tvoja osoba“. Mi smo njihova sigurna luka, a ne netko tko forsira jedan vid poroda ili roditeljstva. Nekim ženama najviše odgovara podrška u vidu razgovora, informiranja, nekima trebaju šetnje, nekima pomoć u izboru najboljih poza tijekom poroda, masaže, podrška u postpartumu, dojenju… Mi nismo medicinski djelatnici, ne dajemo medicinske savjete i ne donosimo medicinske odluke umjesto trudnice (iako to ne bi trebali raditi ni medicinski djelatnici). Ima nekoliko liječnica i primalja koje su uz to i doule, ali one rade drugačije i moraju jasno naglasiti gdje počinje i prestaje njihova uloga, a mi koje smo doule moramo jasno objasniti svoje kompetencije koje ne spadaju u sferu medicinskog djelatnika.

Medicinskih djelatnika nema dovoljno, sustav im onemogućuje normalan rad

Jeste li se tijekom trudnoća konzultirali s liječnicima oko svoje odluke da rodite doma? Jeste li općenito dobili neke povratne informacije od ljudi koji bi po prirodi loše ili nedefinirano postavljenih uvjeta kućnog poroda u Hrvatskoj mogli imati drugačiji stav od Vas?

- Kroz prvu sam trudnoću promijenila nekoliko ginekologa, ne zbog odluke o kućnom porodu, nego zato što sam tražila nekoga tko će imati razumijevanja i za moje strahove, i za ginekološku traumu i uz koga ću se osjećati ugodno. Kad sam našla takvog liječnika i rekla da planiram medicinski asistirani kućni porod, on je rekao da je to moja odluka i podržao me. Pratili smo

sve bitne parametre da osiguramo da sam medicinski dobar kandidat za to. Kao osoba koja je dvaput rodila doma imam vrlo različita iskustva sa stavovima oko toga pitanja. Neki su ginekolozi jako otvoreni prema tome, primalje još i više, ali bilo je i loših iskustava i verbalnih napada zbog moje odluke. Tuđa mišljenja ne utječu na moju odluku jer je ona posljedica moje priče i mojih mogućnosti. Danas imamo dostupnu veliku metaanalizu na pola milijuna žena, uz određene kriterije – ako je zdrava trudnoća, ako je medicinski asistiran kućni porod u zemlji unutar koje je kućni porod uređen – kućni je porod jednako siguran kao porod u rodilištu. Nama u Hrvatskoj nedostaje regulacija koja bi dodatno rasteretila organizaciju kućnog poroda i omogućila njihovu veću sigurnost. Ja sam imala mogućnost da imam i organiziran transfer u rodilište u slučaju potrebe, imala sam kontakt u rodilištu, prijevoz i sve potrebno, ali nemaju sve žene tu mogućnost, pogotovo one koje ne žive u velikim gradovima. Problem nije kućni porod, problem je manjak regulacije gdje država zapravo ne podržava žene da rode kako žele roditi i time dovodi u nesigurnost i njih i djecu.

Koje su, po Vašem mišljenju i iskustvu, najveće prednosti kućnog poroda?

- Toliko ih je da ih je teško sve nabrojiti. Prvo bih istaknula mir i humani pristup. Ljudi ne shvaćaju da imamo i sitne stvari koje zapravo igraju protiv fiziologije poroda, kao što je sam izlazak iz kuće i pažnja u prometu na putu do bolnice, što je također jedna blaga intervencija u porod i hormone koji se trebaju usmjeriti na njega. Kod kuće je ta činjenica da žena ne mora nikamo ići ni „pauzirati" rađanje jako važna. Sloboda pokreta u poznatom prostoru daje mozgu osjećaj sigurnosti. Ne moraš nikoga moliti ni pitati dopuštenje da odeš na WC, tvoje tijelo traži ono što mu je potrebno u tom trenutku. Kod kuće sam biraš svoju pratnju, nema kriterija koji nekoga ne dopuštaju. Mijenjaš položaje kako ti odgovara, krećeš se, ako trebaš nešto pojesti ili popiti, učiniš to. Doma je primalja posvećena samo tebi, u rodilištu nema te mogućnosti i oslanja se na kontinuirani CTG, koji dokazano ima jaku stopu pogrešnog očitavanja što se dulje koristi bez prekida i može dovesti do nepotrebnih intervencija te onemogućava ženi da se kreće, čime se porod usporava. Pri kućnom su porodu manje šanse za infekcije i manje potrebe za intervencijom, manja je stopa pucanja, epiziotomije i zaglavljivanja bebe, što se najčešće događa zbog neprirodnog položaja i izgona u ležećem položaju. Na kućnom porodu nema indukcije ni analgetika (što je bitno da žena zna i razumije), a time ni seta rizika koji idu uz njih. Doma se automatski ostvaruje mogućnost kontakta koža na kožu i dopuštanja da pupčana vrpca otpulsira do kraja da beba dobije sav volumen krvi koji joj je potreban, da zlatni sat ne traje samo sat vremena, da imamo prvo dojenje te globalno zdravije okruženje za mamu i bebu. U rodilištu često sve ide ubrzano zbog malo mjesta, malo kapaciteta, manjka medicinskih djelatnika. *Problem je što sustav ne podržava medicinske djelatnike, kojih nema dovoljno, da bi oni uopće mogli raditi svoj posao*.

Pravo na informiran pristanak – mrtvo slovo na papiru

Iz Vašeg iskustva kao majke i doule, zbog čega se sve više žena odlučuje na kućni porod? Kako na njihovu odluku utječu bolničke prakse vezane za dogovor oko tijeka poroda?

- Žene s kojima ja imam iskustva najčešće se boje bolničkog poroda jer su već prethodno iskusile neku traumu u rodilištu, odnosno žene koje su već rodile i imale loše iskustvo. Na drugom su mjestu žene koje još nisu rodile, ali su čule negativne priče i žele izbjeći takve vrste traume. Treći je tip žena onaj koji želi bolje uvjete rađanja, a koji u rodilištu često nisu omogućeni. Žele moći doći s jednostavnim planom poroda, a da se taj plan pred njima ne baca u smeće, da se na njega ne koluta očima i da ih se ne ignorira. Žele imati pravo na informiran pristanak, što u našem zakonu stoji, ali u realnosti ne stoji. Jako je puno žena rezano bez njihova znanja, ili su se događale neke druge intervencije tijekom poroda za koje nisu znale. Ili, primjerice – dijete se hranilo na odjelu babinjača iako je majka rekla da želi isključivo dojiti. *Iako nije legalno da se išta radi bez komunikacije s majkom, to je kod nas norma*. Moment gdje žena shvaća da će doći u rodilište, a neće moći tražiti neke osnovne stvari, ili će se morati boriti za sebe (a koja žena želi u tom trenutku ranjivosti ulaziti u borbu) često dovodi do toga da je ženama ugodnije roditi doma, uz medicinsku asistenciju primalje koja je za to obučena.

Kakvo je Vaše iskustvo s pravnom regulacijom kućnog poroda? Jeste li dužni koga obavještavati o svojoj odluci kao majka koja želi roditi kod kuće, kako se rješava sva ona početna papirologija vezana za djetetove prve preglede i slično?

- Kućni porod kao takav nema regulaciju – on nije ni ilegalan ni legalan. Nama je problem što nemamo uređenost kućnih poroda. Žena nije nikome dužna unaprijed obznaniti gdje planira roditi, događa se i da žene neplanirano rode doma ili u autu… Papirologija za dijete vrlo je jednostavna, postoje tek male razlike među gradovima. Do 30 dana nakon poroda treba riješiti dva papira, dokaz o majčinstvu, koji izdaje ginekolog koji je vodio trudnoću i koji tijekom tih 30 dana obavi pregled, a drugi je pregled neonatologa koji pregledava dijete.

Zatim se u matičnom uredu ispunjava vrlo kratak papir o kućnom porodu, medicinskoj asistenciji, svjedocima i slično. Vrlo je jednostavno.

Hrvatice nemaju mogućnost kućnog poroda kao žene u drugim europskim zemljama

A sada malo o „sivoj zoni" – možete li objasniti kakve su Hrvaticama mogućnosti što se tiče izbora primalja? U Hrvatskoj je primaljska skrb dostupna isključivo unutar rodilišta, a izvanbolnički porodi nisu dio zdravstvenog sustava. Mislite li da to neke trudnice stavlja u nepovoljan položaj? Jeste li možda nekad susreli s trudnicom koja zbog udaljenosti mjesta u kojem živi od neke pogranične države iz koje primalja dolazi ne može sa sigurnošću računati da će se kućni porod moći ostvariti?

- Jako mi je važno da direktno kažemo da Hrvatice nemaju ove mogućnosti jer hrvatske primalje ne smiju ići na kućne porode, iako ih je mnogo koje to žele. Zakon je takav kakav je i one riskiraju gubitak licence ako idu na kućne porode, što je suludo. Time nema ni mogućnosti da se primalje educiraju za kućne porode i dobiju to iskustvo, zbog čega trudnice u Hrvatskoj najčešće traže primalje iz inozemstva koje imaju iskustvo s kućnim porodom. To su najčešće primalje iz Slovenije, Austrije, Srbije i Italije. I nema ih mnogo. Iz vremenske je perspektive jako nezgodno što iz druge zemlje moraju doći u našu zemlju, a žene koje žive daleko od granica ili u malim sredinama praktički gube mogućnost kućnog poroda, a njima bi baš dobro došla – u medijima često čujemo kad žene rode u automobilu, na putu do bolnice, u trajektu i slično. Mnoge žene žive daleko od rodilišta, a porod im se odvija brzo – no nemaju mogućnost da im primalja iz njihova mjesta dođe doma. To je jako velik problem, i taj manjak regulacije. Uvjeti u rodilištima nisu dobri, sustav ne funkcionira, djelatnici u rodilištima nemaju adekvatne uvjete. Imamo sustav koji ne podržava nikoga. Tu će najviše ispaštati majke i bebe, zatim medicinski djelatnici. Regulacija kućnog poroda od države ne bi oduzela ništa, a dala bi jako puno.

Što biste, kao doula i majka s pozitivnim iskustvima kućnih poroda, sugerirali za poboljšanje zdravstvenog sustava? Vidite li potencijalni porast kućnih poroda kao put u sigurnost ili nesigurnost trudnica, odnosno rasterećenje ili opterećenje zdravstvenog sustava?

- Iako bih voljela da se već sutra sve magično riješi s regulacijom kućnih poroda, mnogo je međukoraka koje ne možemo preskočiti. Prvo moramo krenuti od restrukturiranja zdravstvenog sustava. Moramo napraviti taj prijelaz da primalje nisu asistentice ginekologu, nego stručnjakinje za fiziološku trudnoću i porod. Ginekolozi porodničari su tu za patologiju, i to je iznimno bitna stvar, ali važno je razlikovati što je čija uloga. U svijetu zdravu trudnoću i porod ne vodi ginekolog. Kod nas se primalju svodi pod asistenticu, a to je daleko od istine. Treba raditi na tome da primalje zaista ispunjavaju svoju ulogu i dobivaju poštovanje koje zaslužuju. Također trebamo poticati što više medicinskih djelatnika da se dodatno obrazuju u tom području. Fakulteti za primaljstvo su u Hrvatskoj relativna novost, malo se ljudi upisuje i završava fakultet u odnosu na to koliko nam primalja ide u mirovinu, to je nesrazmjer koji će nas jako pogoditi za nekoliko godina. Problem su i prostorni kapaciteti, neki gradovi pucaju po šavovima i prostori u kojima žene rađaju su užasni, u raspadu, u katastrofalnim higijenskim uvjetima. Kad vidim koliko Hrvatska ulaže u neke druge probleme, dok nam zdravstvo i školstvo pate s najosnovnijim… Glavni grad Hrvatske ima rodilišta s neadekvatnim prostorom i opremom. Treba rasteretiti i same djelatnike, nekoliko je rodilišta koja obavljaju većinu poroda, a u nekim rađa jako malo žena, što bi se zbog kapaciteta koje imamo trebalo bolje rasporediti.

Nakon toga bismo trebali početi razmišljati o regulacijama kućnog poroda, primaljama osigurati više samostalnog rada, potencijalno otvarati kuće za porod i slično. Zbog toga kako naša država funkcionira, sve bi morali ići kroz privatizaciju, što za sobom povlači cijeli novi set problema. Sve je više kućnih poroda, ali čim nemamo organizaciju asistencije kućnih poroda, u velikom smo problemu. Bez podrške sustava nastaje prostor u kojem se događaju loše stvari, koje su jedine koje vidimo u novinama, s groznim senzacionalističkim naslovima koji ne daju cijelu sliku nego se samo loše piše o kućnim porodima, a pozitivnim pričama ni traga. Ne smijemo kriviti majku ondje gdje je sustav kriv, na kraju dana imamo i jako puno loših priča iz rodilišta, ali tada se kaže „Događa se", a ako nešto doma pođe po zlu, majka je kriva.

Da se kućni porod regulira, to bi donekle bilo rasterećenje zdravstvenog sustava jer bi se koristilo manje kapaciteta, kojih ionako imamo premalo. Ne rađa mnogo žena kod kuće, godišnje bi to možda bilo 1-2%, ali bitno je da ta opcija postoji, da su rodilje sigurne i da primalje smiju asistirati porodu bez straha da će izgubiti licencu. Dobro je pitanje je li ovo put u sigurnost ili nesigurnost trudnica jer dok god je stanje neregulirano, uvijek će postojati jedan sloj nesigurnosti zato što jako puno žena ne zna ni kako provjeriti kredibilitet primalja iz inozemstva i što napraviti ako nešto krene po zlu zato što je to siva zona. S druge strane, za kućni se porod odlučuju žene koje su jako dobro educirane, koje paze na sebe, trudnoće su im niskorizične, paze na prehranu, suplementaciju, tjelovježbu, pretrage… To su samosvjesne žene koje donose informiranu odluku i preuzimaju odgovornost,

moć i otkrivaju što porod zapravo je, a porod je fiziološki normalan događaj u životu žene koji potencijalno može imati potrebu za nekom medicinskom podrškom, ali *to nije medicinski događaj koji ponekad može proći fiziološki*. Dok to ne osvijestimo, teško da će se išta mijenjati. Medikalizacija poroda je kod nas iznimno visoka, kao i stopa intervencija – epiziotomije, carskog reza, indukcije… A i neke se statistike skrivaju kao zmija noge. S jedne strane imamo žene koje se jako puno educiraju i preuzimaju odgovornost, što je nevjerojatno moćna i bitna stvar, to je put u sigurnost, ali s druge strane, ako bude rastao broj kućnih poroda, a regulacije bude manjkalo, tu bismo mogli doći do problema gdje primalja, naprimjer, ne dolazi na vrijeme, postoji jezična barijera, ne mogu se provjeriti određene kompetencije primalje i slično… Tada odgovornost više ne leži na ženi, nego na sustavu koji odbija podržati ženu. Imali smo slučajeve, čak i na sudu, gdje su žene od države tražile da im se omogući kućni porod, tako da nije da žene nisu tražile, nego ih je država odbila podržati. Sigurno znamo da su žene uvijek rađale i uvijek će rađati doma, kod nekih porod ide tako brzo da neće ni stići do rodilišta. Treba nam to da imamo mogućnost kućnog poroda, znanje o njemu, regulaciju kao u svim drugim europskim zemljama, to bi bilo bolje i za naš sustav i za naše žene.

Komu biste se, da ste u poziciji trudnice koja treba roditi prvo dijete i želi donijeti informirane odluke o tijeku svoje trudnoće i poroda, javili da dobijete valjane informacije i savjete?

- Uvijek sam stava da za početak moramo biti sposobni istražiti neke stvari samostalno pa bih se uvijek prvo oslonila na sebe. Definitivno bih tražila kvalitetnu doulu, s iskustvom i kompetencijama. Doule su divna spona i nevjerojatno olakšavaju dolazak do informacija i pripremu poroda. Tražila bih i osobu od povjerenja koja mi prati trudnoću, primjerice ginekologicu ili primalju, koju mogu sve pitati i u koga se mogu pouzdati. Dakle, tri su bitne stavke za mene – ja sama, doula i medicinski djelatnik koji mi prati trudnoću. Pazila bih i na ono što čitam po internetu jer ima grupa koje znaju biti leglo svega i svačega. Iako ponekad to može biti divna podrška, može biti i dvosjekli mač s puno dezinformacija, napadanja, *mom-shaminga* i slično. Zato – dozirano, pametno, s nekoliko osoba od povjerenja.

https://www.dalmacijadanas.hr/doula-una-pasic-gregovic-o-sivoj-zoni-kucnih-poroda-problem-nije-kucni-porod-problem-je-manjak-regulacije-drzava-ne-podrzava-zene-da-rode-kako-zele-roditi-i-time-dovodi-u-nesigurnost-i-njih-i-djecu/

HRVATSKA KATOLIČKA MREŽA

INTERVJU S MATIJOM KOPIĆEM, ČLANOM ODBORA DIREKTORA VELIKE AI KOMPANIJE Zabrinjava me razvoj umjetnom inteligencijom pogonjenih humanoidnih robota, za to ne postoji opravdanje

30. Ivan Tašev

Novinarski projekt:
Zamke i mogućnosti digitalne duhovitosti: Utjecaj umjetne inteligencije na prakticiranje vjere

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2025.

Umjetna inteligencija nije tek dio tehnološkoga napretka, već se u njoj ogleda i bitka za ljudsko dostojanstvo – tako na razvoj umjetne inteligencije gleda poduzetnik Matija Kopić, član Odbora direktora Gideon Brotherska, koji je godinama razvijao napredne robotske sustave. Zabrinutost kod umjetne inteligencije izaziva mu val masovne automatizacije, humanoidni roboti te transhumanistička ideologija koja ugrožava čovjekov identitet jer želi stvoriti strojeve nadmoćne čovjeku. Upravo u tome vidi ulogu Katoličke Crkve, da ljudima ponovno pruži odgovor o čovjekovu smislu.

U razgovoru za Hrvatsku katoličku mrežu, Kopić je spremno odgovarao na pitanja, a kao sugovornika smo ga pozvali jer osim što njegova kompanija razvija stvarno velike stvari u području umjetne inteligencije na svjetskoj razini, istodobno je sudjelovao na više vatikanskih skupova o umjetnoj inteligenciji. Njegov poziv zvuči jasno: tehnologija mora ostati u službi čovjeka, a jedina stvarna alternativa tehnološkoj hegemoniji jest dublje, konkretno zajedništvo oko osobe Isusa Krista.

Bili ste na nekoliko vatikanskih skupova posvećenih umjetnoj inteligenciji. Kako su izgledali ti susreti, što Vas je najviše iznenadilo, kakav je doživljaj susreta teologa, biskupa i stručnjaka-praktičara umjetne inteligencije?

KOPIĆ: Ti su susreti bili lijepi i nadasve potrebni, ali dakako i zanimljivi, možda više iz filozofskoga nego iz praktičnoga pogleda, što za praktičare umjetne inteligencije ponekad zna biti izazovnije. Ohrabren sam što se takvi događaji održavaju u samom srcu Crkve i na njima sudjeluju osobe na visokim pozicijama u crkvenoj hijerarhiji, među njima i kancelar Papinske akademije znanosti kardinal Peter Turkson.

Drago mi je da se Crkva doista ozbiljno suočava s temom umjetne inteligencije te svih tehnoloških, kulturoloških i civilizacijskih promjena koje ona donosi. Iako su na tim skupovima pretežito dominirali zapadni glasovi – bilo praktičara, teologa, biskupa, svećenika – mislim da je potrebno čuti i istočniju perspektivu, jer važno je globalno promišljati o tim temama. Katolička je Crkva krenula u smjeru promišljanja tih tema, što pokazuju i dokumenti, zbornici radova i knjige o umjetnoj inteligenciji objavljeni u posljednje vrijeme.

Na jednom od tih skupova, s dijelom sudionika pohodio sam i kriptu bazilike sv. Petra, mjesto gdje se nalazi grob sv. Petra. Tamo smo imali misu i molili prvoga papu i ostale svece čija tijela tamo počivaju da nas zagovaraju za tu složenu stvarnost koja se sada odvija i u srcu Crkve. Sve je kulminiralo i izborom pape Lava XIV. Osobno nisam mislio da ću ikada doživjeti da jedan Papa odabere ime zbog onoga što se događa u sferi umjetne inteligencije.

Katoličku Crkvu se često doživljava sporom u prihvatu tehnoloških promjena, no to nije baš tako. Koliko je Vama kao vjerniku, ali i osobi u svijetu tehnološkoga biznisa važno to usmjerenje koje Crkva daje?

KOPIĆ: To što radi Crkva na tome području zaista je presudno. Da iskoristim apokaliptični rječnik, mislim da ono što Katolička Crkva čini na tome polju može doslovce spasiti civilizaciju. Iako sam praktičar umjetne inteligencije posljednjih deset godina, istodobno sam izrazito skeptičan po pitanju umjetne inteligencije. Vrlo sam oprezan sa svime što se događa u tome području.

Gledajući s teološko-antropološke perspektive, Katolička Crkva kada je riječ o umjetnoj inteligenciji naglasak stavlja na mudro i razumno korištenje te tehnologije; ona ju promatra kao svaku drugu tehnologiju. No smatram da se Crkva ne bi trebala isključivo zaustavljati na toj razini, već treba ići u srž stvari, dublje promišljati samu svrhu, potrebu i opravdanost razvoja takvih tehnologija, posebno određenih vrsta takvih tehnologija koje su po mojem mišljenju duboko protukršćanske i protučovječne.

Društvene promjene koje će nastati zbog široke implementacije umjetne inteligencije imat će duboke i široke reperkusije na daljnji razvoj društva i civilizacije. Spomenut ću da nam je iza ugla val masovne automatizacije i robotizacije. Ljudi možda toga nisu svjesni i može se debatirati o tome kako će se i kada to dogoditi, no mislim da će uloga Crkva biti ponuditi svijetu odgovor na pitanje o smislu čovjeka. Svijet će trebati taj odgovor, možda više nego ikada, a zasigurno više nego u prošlim industrijskim revolucijama kada se postepeno automatizirao ljudski rad. Sada se suočavamo s automatizacijom intelektualnoga ljudskoga djelovanja, kreativnosti, mašte, viših intelektualnih sfera ljudskoga postojanja i to može prouzročiti ozbiljne krize identiteta i smisla kod širokoga pučanstva.

Kako su na skupovima na kojima ste sudjelovali u Rimu prihvaćene takve poruke koje pozivaju na svojevrsni oprez kada je riječ o umjetnoj inteligenciji? Jeste li imali priliku podijeliti te uvide s crkvenim predstavnicima?

KOPIĆ: Mislim da Katolička Crkva u svojoj mudrosti vrlo pažljivo osluškuje, prije svega što Duh govori i kako Duh puše među vjernicima. Rekao bih da je generalno stav Crkve stav opreza i tom se stavu i sam pridružujem, možda sam ponekad i malo izravniji u tome izričaju.

Na skupovima koje spominjete mogle su se čuti različite perspektive, ponekad možda i rubnih kršćanskih mislioca ili teoretičara koji su fascinirani ili vide dobre stvari u, primjerice, pokretu transhumanizma. Mislim da Crkva pokušava primiti sve u svoje okrilje, pokušava sve saslušati, ali onda vrlo jasno reći – čovjek će uvijek ostati čovjek, nikakva ideja transplantacije čovjekovoga uma, srži, supstance, duše nije moguća na način na koji to transhumanisti zamišljaju.

Čega se Vi osobno najviše bojite u razvoju umjetne inteligencije?

KOPIĆ: Kao osoba koja dolazi iz svijeta tehnologije duboko me brinu i smetaju određeni naglasci razvoja pojedinih aspekata umjetne inteligencije, za koje mislim da neće donijeti ništa dobroga čovječanstvu, već će dapače samo naštetiti čovjeku. To je, primjerice, razvoj umjetnom inteligencijom pogonjenih humanoidnih robota.

Usuđujem se nazvati tu stvar doslovno – demonskom. Naime, ne postoji tehnološka ili aplikacijska potreba za razvoj robota koji će ličiti na čovjeka i koji će biti fizički, motorički i intelektualno čovjeku slični. Za to ne postoji opravdanje, za nas praktičare umjetne inteligencije to je nepotrebno, a trenutno se milijarde dolara ulažu u taj sektor, u razvoj humanoidnih robotskih sustava.
To me duboko zabrinjava, kao i tendencija prema totalnoj automatizaciji, prema potpunoj eliminaciji čovjeka iz radnoga procesa, a ne toliko koncept velikih jezičnih modela za koje smatram da mogu biti korisni u određenim sferama ljudskoga djelovanja te mogu pomoći čovjeku da bude efikasniji u onome što radi.

I Vi ste u Gideon Brothersu razvili autonomni mobilni robotski sustav, viličara koji koristi prostornu umjetnu inteligenciju i vizualnu tehnologiju. S kojim ste se etičkim pitanjima susreli tijekom svojega rada, kako se postaviti u tom poslu koji na neki način briše granicu između čovjeka i stroja?

KOPIĆ: Tanka linija između dobra i zla prolazi ravno kroz ljudsko srce. Katolička Crkva može dati određene smjernice i naputke, popis želja kojih bi se praktičari umjetne inteligencije trebali pridržavati, ali mislim da na kraju dana sve ovisi o vjernima koji razvijaju te tehnologije, da u svome srcu razlučuju koliko je ono što rade na korist i dobrobit čovjeku, prije svega na očuvanje ljudskoga dostojanstva te općega dobra.

To su ključni principi socijalnoga nauka Crkve koji postoje desetljećima, a u suočavanju s umjetnom inteligencijom dostojanstvo pojedinca i opće dobro ostaju stupovi tog nauka. Ako se aktivno razvija tehnologija koja automatizmom negativno utječe na neki od tih stupova – za mene je to vrlo problematično.

Kako smo mi sebi pomogli riješiti tu moralno-etičku dilemu? Izabrali smo riješiti težak, vrlo opasan problem za čovjeka – problem manipulacije teškim teretima na utovarno-istovarnim rampama u skladištima, gdje su upravo takvi poslovi najopasniji te je smrtnost na tim radnim mjestima vrlo visoka. Naime, mnogo ljudi umire u nesrećama uzrokovanima glomaznim viličarima.

Također, na Zapadu nema ljudi koji bi htjeli raditi takve poslove. Zato smo krenuli razvijati konkretno rješenje i proizvod – robotiziranoga viličara koji pomaže čovjeku tako da ga ne gura više u opasne poslove, a s druge strane omogućava viličaristima da naprave korak u poslovnoj karijeri i postanu upravitelji i dirigenti robotskih sustava.

Ljudi koji su do jučer vozili viličare najbolji su upravitelji robota, jer izvrsno razumiju poslovne procese i načine optimizacije. Cijela naša tvrtka i kultura nastale su na tim principima, prije rješenja nastojimo čuvati dostojanstvo pojedinca i biti na korist širem društvu. Zato mi koji smo u toj tehnologiji trebamo je koristiti mudro i pametno, ne smijemo štetiti drugim ljudima, ali moramo biti jednim okom otvoreni prema budućnosti.

Spomenuli ste termine poznate u socijalnom nauku Crkve – ljudsko dostojanstvo, opće dobro. Jesu li te riječi razumljive i poznate u svijetu tehnologije? Razmišljaju li praktičari umjetne inteligencije o tome da ljudsko dostojanstvo ne bude pogaženo pod brzinom inovacije, jesu li on svjesni da umjetna inteligencija nije tek tehničko pitanje?

KOPIĆ: Ne, nisu svjesni. Svi tvorci modernih tehnologija umjetne inteligencije odreda su potpisnici transhumanističke ideologije. Trenutne iteracije razvoja umjetne inteligencije samo su sredstvo do konačnoga cilja. To nije nešto skriveno, što se taji, o tome se vrlo jasno progovara. Tvorci te tehnologije – od Sama Altmana iz OpenAI-ja do Elona Muska u Groku, kao i u korporacijama poput Googlea – svi oni idu u istom pravcu razvoja generalne umjetne inteligencije, stroja koji je u svim sferama intelektualnoga djelovanja superiorniji u odnosu na čovjeka, intelektualno moćniji od vojske pametnih doktora znanosti. To je njihova otvorena, javno izgovorena i propagirana namjera.

Da ne ulazim dublje u predikcije i zakonitosti eksponencijalnoga rasta računalne i procesne moći te tehnologije, no može se zamisliti da će za nekoliko godina u SAD-u postojati vojska pametnih umjetnih inteligencija, koji su superiorniji u odnosu na prosječnoga čovjeka u svakom pogledu, koja će neprestano 24 sata dnevno raditi stvari koje im netko kaže da trebaju raditi. I ono što će moći napraviti stvarno je nevjerojatno.

To je put prema kojem idemo, no pitanje je što će se usput dogoditi s običnim čovjekom. I drugo, ako ne i veće od prvoga jest – može li se taj stroj kontrolirati, jer neki istraživači tvrde da je već došao trenutak da se napredni sustavi umjetne inteligencije mogu samostalno nadograđivati, da mogu raditi sami na sebi, na sljedećoj boljoj, moćnijoj iteraciji sebe. Odgovorno tvrdim da transhumanisti koji vode razvoj tehnologija ne razmišljaju ni o jednoj ni o drugoj od ovih tema koje sam spomenuo, o pitanjima koji se tiču nas običnih ljudi.

Koji je onda put za razvoj umjetne inteligencije?

KOPIĆ: Rekao bih da su brane već dignute i da su barbari već u gradu. Mislim da ćemo trebati graditi alternativu hegemoniji tehnologije. To može zvučati apsurdno kada

dolazi iz usta tehnologa. Ali hegemoniji tehnologije treba graditi alternativu zdravoga, otpornoga zajedništva u krilu Crkve. Mislim da je ključ u formiranju malih, otpornih zajednica vjernih koji će se na mikro razini svojih ulica i kvartova u gradovima ili ruralnim sredinama moći kvalitetno i sustavno odupirati negativnim procesima koji nužno donosi ovaj val tehnologije.
Drugi put ne vidim, osim da se obnovi žar za gradnjom dubokih, kvalitetnih odnosa u krilu Crkve, jer mislim da su naši porozni i plitki odnosi, naša nespremnost da uđemo u dublje zajedništvo s braćom kršćanima i doveli do ovakvoga stanja, gdje se vrhunski autoritet danas stavlja u krilo tehnologije.

Nije realno očekivati da će se u razvodnjenome društvu u kojem ne postoje kvalitetni, duboki odnosi ljubavi među braćom kršćanima pojedinac sam za sebe ili u ime svoje obitelji izboriti s onime što dolazi. Kada susjed u mojoj ulici dobije otkaz zbog tehnologije, a to će se uskoro dogoditi, pitanje je tko će pomoći tim ljudima?

To zasigurno neće učiniti država, ni hijerarhijska Crkva nema tu snagu ni fokus. Njima će pomoći njihovi susjedi, ispunjeni i vođeni silom Duha Svetoga. I zato nema drugoga puta, nema drugoga puta osim dubljega uvezivanja ljudi oko osobe Isusa Krista. Ja ne vidim drugačiju budućnost.

https://hkm.hr/vjera/intervju-s-matijom-kopicem-clanom-odbora-direktora-velike-ai-kompanije-zabrinjava-me-razvoj-umjetnom-inteligencijom-pogonjenih-humanoidnih-robota-za-to-ne-postoji-opravdanje/

SISAKPORTAL

Lijepa vaša: Od policijske značke do konobarske pregače - Filipinka Nhez Andamon gradi novi život u Hrvatskoj

31. Sanja Blažević

Novinarski projekt:
Lijepa vaša: Kako je Hrvatska postala obećana zemlja za radnike iz dalekih zemalja

Elektronička publikacija:
Sisak portal

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2025.

Simpatična 29-godišnja Filipinka Nhez Andamon Robante, koju prijatelji zovu Nes, kako kaže, kao što se skraćeno izgovara „nescafe“, podijelila je svoje iskustvo stranog radnika u Hrvatskoj. Nes je završila policijsku akademiju u svojoj domovini, ali životne prilike odvele su je u drugom smjeru. Nakon dugog puta trenutno živi u Zagrebu sa svojim zaručnikom iz Srbije.

Kako biste opisali mjesto u kojem ste odrasli?
Odrasla sam u Santo Tomasu, Davao del Norte. To je gradić koji djeluje mirno, ali je zapravo pun života. Mjesto je okruženo prekrasnom prirodom: bujnim rižinim poljima, blagim brežuljcima, a u daljini se naziru planine. Najbliži veći grad udaljen je oko sat vremena vožnje, što omogućuje uživanje kako u ruralnom miru tako i u gradskoj vrevi.

Imate li obitelj u domovini?
Da, imam. Moja obitelj u domovini sastoji se od moje majke i mog 14-godišnjeg brata. Naša se obiteljska struktura nedavno promijenila, jer je moja baka preminula 2023. godine, a moj djed sada živi s mojom tetkom. Iako smo sada raštrkani, i dalje smo usko povezana obitelj i sve ih nosim u svom srcu svaki dan.

Koje su najljepše uspomene iz domovine?
Najdraža sjećanja vežem uz vrijeme provedeno s obitelji, a posebno s bakom i djedom. Oni su me odgajali nakon što su se moji roditelji rastali. Iako bi netko mogao reći da sam proizvod razvedenog braka, nikad se nisam osjećala kao da imam rastavljenu obitelj. Uvijek su me okruživali ogromna ljubav i podrška, posebno od mojih baka i djedova. Neki od mojih najdražih trenutaka odvijali su se na našoj farmi. Pomagala sam djedu na rižinim poljima, a zajedno bismo jahali karabaa, vodenog bivola. To je snažna i nježna životinja koja obitava na Filipinima, slična je kravi, a farmeri je koriste za oranje polja. Ti dani bili su ispunjeni pjevanjem, smijehom i jednostavnom, čistom radošću življenja. Nikad ih neću zaboraviti.

Što ste studirali ili radili prije dolaska u Hrvatsku?
Završila sam studij kriminalistike i policijski fakultet na Filipinima, što me dovelo do karijere u provedbi zakona. Međutim, odlučila sam potražiti novu priliku i krenuti drugačijim putem ovdje u Hrvatskoj. Sada radim u ugostiteljstvu, točnije u slastičarnici u Zagrebu.

Što vas je motiviralo da napustite svoju zemlju?
Odmalena sam sanjala o životu u Europi, ne kao bijegu, već kao potrazi za boljim prilikama i financijskom stabilnošću. Ponosna sam Filipinka, duboko vezana uz svoju kulturu i ljude, no ekonomska stvarnost ondje često otežava put do financijske sigurnosti. Rad u inozemstvu pružio mi je priliku da pomognem obitelji, ulažem u našu budućnost i ostvarim djevojačke snove, odajući počast svojim korijenima dok hrabro gradim nove.

Zašto ste izabrali baš Hrvatsku, a ne neku drugu zemlju?
Zanimljivo je to što Hrvatsku nisam toliko izabrala ja, koliko je to bio lijepi obrat sudbine. Bliski obiteljski prijatelj, koji je već četiri godine živio i radio u Zagrebu, preporučio me agenciji za posao i time pokrenuo sve. Sada, gledajući unatrag, mogu bez imalo dvojbe reći da, čak i kad bih mogla vratiti vrijeme, ponovno bih izabrala Hrvatsku. To je zemlja u kojoj se moje srce odmah osjetilo kao kod kuće. Zaljubila sam se u njezin šarm, ljude i kulturu. I što je najvažnije, vjerujem da kada slijediš svoje srce i pouzdaješ se u Božji plan, uvijek ćeš se naći na mjestu gdje ti je mjesto. A za mene, to mjesto je Hrvatska.

Kako ste saznali za posao u Hrvatskoj?
Kao što sam već spomenula za posao sam saznala preko agencije koju mi je preporučio prijatelj. Iako sam ranije imala karijeru u policiji, prijavila sam se za poziciju konobarice. Na sreću, primljena sam zahvaljujući prethodnom iskustvu u ugostiteljstvu. Radila sam u lokalnom kafiću te u McDonald's-u na Filipinima dok sam studirala. Stigla sam u Hrvatsku 15. svibnja 2023. godine i započela s dvogodišnjim ugovorom u kafiću u Primoštenu. Nažalost, objekt je prestao s radom nakon dvije sezone zbog financijskih poteškoća. No, svaki oblak ima srebrni obrub. Upravo sam u Primoštenu upoznala svog partnera, koji je Srbin i također je tamo radio sezonski. Njegova obitelj već šest godina živi u Zagrebu, pa smo nakon sezone, u listopadu prošle godine, odlučili zajedno preseliti i započeti novo poglavlje u Zagrebu.

Kakvu ste imali sliku o Hrvatskoj prije nego što ste došli?
Prije nego što sam došla ovdje, moja predodžba o Hrvatskoj bila je oblikovana filmovima i TV serijama. Prvi put sam čula za zemlju preko filipinske serije koja je snimana u Dubrovniku, i naravno, preko čuvene Igre prijestolja. Ono što sam vidjela na ekranu, potpuno me oduševilo: prekrasno očuvani stari gradovi, veličanstveni dvorci, a posebno zadivljujuće Jadransko more. Izgledalo je poput prave bajke, kao da živiš unutar razglednice.

S kakvim ste se administrativnim i logističkim izazovima susreli prije dolaska?
Glavni izazov nije bio toliko u nekoj administrativnoj prepreci, koliko u samom procesu, a posebno u čekanju odobrenja radne dozvole.

Tko vam je najviše pomogao u organizaciji dolaska?
Agencija za posao, Pinoy 385, pružila je izvrsnu podršku u organizaciji našeg dolaska. Po dolasku u Zagreb, organizirali su nam hostel za noćenje budući da je naše konačno odredište bio Primošten. Sljedećeg dana, „bookirali" su nam autobusne karte od Zagreba do Primoštena, osiguravajući nesmetan prijelaz. Kada smo stigli u Primošten, toplo nas je dočekao direktor tvrtke, koji je osobno organizirao naš prijevoz do smještaja. No, ono što je naš dolazak učinilo posebno lijepim bile su tri filipinske kolegice iz odjela za čistoću koje su već tamo radile. Znajući da ćemo biti umorne od dugog putovanja, pripremile su domaću hranu i postarale se da naši kreveti budu spremni. Taj čin ljubaznosti od naših „kabayan" učinio je da se odmah osjetimo kao kod kuće i pretvorio stresno seljenje u srdačan doček.

Koji je vaš trenutni posao i koliko dugo ga radite?
Trenutno radim kao šankerica, konobarica i baristica u slastičarnici u Zagrebu. Počela sam raditi 27. kolovoza ove godine.

Kako biste opisali radne uvjete u Hrvatskoj?
Uvjeti rada u Hrvatskoj dosta su različiti ovisno o regiji i industriji. Na primjer, ja sam počela raditi u turističkom gradu na obali gdje sezona traje od travnja do početka listopada, što znači da zimi gotovo da i nema posla. Nakon što sam se preselila u Zagreb, iskusila sam stabil-

nije okruženje s poslom koji traje cijele godine. Pronaći posao u Hrvatskoj, pogotovo u ugostiteljstvu ili turizmu, nije teško. Međutim, pravi izazov za strance je administrativni proces. Čekanje na radnu dozvolu može biti dugo i neizvjesno. Još je teže što, nakon mjeseci čekanja, postoji mogućnost da ti zahtjev ipak odbiju. Ta neizvjesnost dodaje velik stres onome što bi inače bio prilično jednostavan proces traženja posla.

Koliko se vaš posao ovdje razlikuje od onoga što ste radili kod kuće?
Moja karijera je zaista krenula potpuno drugačijim smjerom. Na Filipinima sam radila kao policajka. Ovdje u Hrvatskoj radim kao konobarica, šankerica i baristica. Iako se ove dvije oblasti mogu činiti potpuno različitim, obje su me naučile važnosti služenja drugima, bilo da je riječ o osiguravanju njihove sigurnosti ili o tome da im uljepšam dan uz dobru kavu i osmijeh. Ova promjena mi je omogućila da rastem na neočekivane načine, učeći nove vještine i upoznajući ljude iz cijelog svijeta. To me lijepo podsjetilo da nas svako iskustvo oblikuje, a ponekad su najispunjenija putovanja upravo ona koja nikad nismo ni očekivali.

Jeste li zadovoljni plaćom i radnim vremenom?
Na prijašnjem poslu na obali, osnovna plaća bila je prilično niska, otprilike 570 eura mjesečno. Iako su besplatan smještaj i jedinstvena pogodnost plaćanja tijekom cijele zime, čak i kada nije bilo posla pružali osjećaj sigurnosti, ukupna financijska naknada ipak je bila ispod očekivanja s obzirom na uloženi trud. Danas, na sadašnjem radnom mjestu u Zagrebu, vrlo sam zadovoljna. Ne samo da su moja plaća i radno vrijeme puno pravedniji i više vrednuju moj rad, već se osjećam i nevjerojatno sretnom što imam poslodavce koji su iznimno ljubazni i vrlo suosjećajni. Oni ne zapošljavaju samo osoblje; oni ih stvarno cijene i poštuju.

S kakvim ste se problemima susreli na radnom mjestu?
Kao i u svakom poslu, bilo je izazova s kojima sam se trebala nositi. U mojoj prijašnjoj sezonskoj ulozi, najteži aspekti bili su dugi radni sati bez slobodnih dana tijekom sezone, nažalost, bez primanja odgovarajuće plaće za prekovremeni rad. Međutim, na sadašnjem radnom mjestu vrlo sam sretna. Do sada nisam imala značajnijih problema ni sa šefom, ni s kolegama, ni s posjetiteljima slastičarnice. Svi su vrlo gostoljubivi i puni podrške. Također, ulažem u sebe učeći hrvatski jezik, nadajući se da će mi to pomoći da bolje komuniciram sa svima i postanem bolji radnik.

Kako se snalazite s razlikama u radnom okruženju između Filipina i Hrvatske?
Prilagodba radu u Hrvatskoj bila mi je glatka jer sam kroz iskustvo u provedbi zakona naučila otpornost i fleksibilnost. Posebno cijenim osjećaj jednakosti. Svi jednako dijelimo posao, bez obzira na spol, što jača timski duh i poštovanje. Kao imigrantica naučila sam biti strpljiva u administrativnim procesima, a sve to me učinilo prilagodljivijom, samopouzdanijom i zahvalnijom za priliku rada u Hrvatskoj.

Gdje sada živite i kako ste pronašli smještaj?
Trenutno živim u zagrebačkom kvartu Gornja Dubrava sa svojim zaručnikom i njegovim ocem. Njegova obitelj, zapravo, već živi u Zagrebu šest godina, što je naše početno preseljenje ovdje učinilo puno lakšim. Naš je cilj pronaći stan koji je bliže našim radnim mjestima kako bismo skratili vrijeme putovanja na posao i poboljšali svakodnevnu rutinu. Također bih dodala da je javni prijevoz u Hrvatskoj vrlo pohvalan, međutim, putovanje od moje sadašnje lokacije do posla oduzima prilično puno vremena.

Kako izgleda vaš tipični dan u Hrvatskoj?
Moj tipičan dan u Hrvatskoj započinje molitvom, što mi pomaže da se usredotočim na dan koji je preda mnom. Volim polako započinjati jutro, uživajući u šalici kave na balkonu, osjećajući toplinu sunca i postepeno se pripremajući za posao. Ako stignem, uključim i kratku tjelovježbu.
Nakon posla, obično idem ravno kući ili ponekad svratim u crkvu na kratko vrijeme tihe molitve. Nedjelje su mi posebno važne; ako ne radim, moj zaručnik i ja idemo na svetu misu.

Koliko ste se uspjeli prilagoditi jeziku i kulturi?
Moja prilagodba započela je i prije nego što sam napustila Filipine. Čim sam dobila ponudu za posao počela sam učiti osnove hrvatskog jezika koristeći online resurse i YouTube. Iznimno sam sretna što sam se kasnije mogla formalno upisati na tečaj hrvatskog jezika uz podršku Jesuitske službe za izbjeglice (JRS), što mi je značajno produbilo razumijevanje i povezanost s kulturom. Iako je bilo izazova prilikom prilagodbe na određene kulturne i tradicijske razlike, i dalje sam duboko zahvalna na toplini i srdačnoj dobrodošlici koju sam doživjela od obitelji mog zaručnika i prekrasnih ljudi koje sam upoznala. Taj osjećaj prihvaćenosti proteže se i na hranu. Apsolutno sam se zaljubila u hrvatsku i balkansku kuhinju. Jela poput punjene paprike, paprikaša, sarme i pašticade jednostavno su božanska. Jedino što ponekad nedostaje jest ona ekstremna ljutina koja je uobičajena u azijskoj i filipinskoj kuhinji, a rijetko se nalazi ovdje. No, usprkos tome, bogati okusi i obilni obroci uistinu su učinili Hrvatsku pravim domom.

Kako vas doživljavaju lokalni stanovnici?

Lokalne stanovnike smatram nevjerojatno ljubaznima, gostoljubivima i otvorenoga srca. Bilo mi je drago otkriti mnoge sličnosti između hrvatske i filipinske kulture, posebno kad je riječ o dubokoj važnosti obitelji, vjere i društvenih veza. Taj zajednički sustav vrijednosti učinio mi se kao da sam kod kuće i uvelike mi je pomogao ublažiti osjećaj čežnje za domom.
Baš kao i na Filipinima, obitelj je ovdje kamen temeljac života. Hrvati prednost daju i cijene svoje voljene iznad svega, a to je nešto što uistinu poštujem i divim im se.

Filipini su poznati po gostoljubivosti. Kako doživljavate hrvatsku gostoljubivost?
Hrvatska gostoljubivost oduševila me od samog početka toplinom i osjećajem dobrodošlice. Iako se razlikuje od filipinske, manje je bučna, ali jednako iskrena i duboka. Osjetila sam je kroz pomoć kolega, dijeljenje hrane susjeda i osmijehe neznanaca. To je tiha velikodušnost i snažan osjećaj zajedništva koji me podsjećaju na vrijednosti s Filipina. Upravo ta autentična dobrota učinila je da Hrvatsku doživljavam kao moj drugi dom.

Imate li prijatelje izvan kruga sunarodnjaka?
Da, sretna sam što sam uspjela stvoriti iskrena prijateljstva izvan kruga svojih filipinskih sunarodnjaka. Kroz tečaj hrvatskog jezika i uključivanje u lokalne aktivnosti upoznala sam predivne ljude različitog podrijetla, uključujući prijatelje iz Ukrajine, Indije, Francuske, Kolumbije, i, naravno, lokalne Hrvate.

Koliko vam je važna vjera u svakodnevnom životu?
Vjera je temelj mog života, a dolaskom u Hrvatsku produbila sam svoj odnos s Bogom. Iako sam odrasla u religioznoj obitelji na Filipinima, ovdje sam osjetila poziv da se aktivnije uključim u crkvu. Redovito volontiram u Crkvi Bezgrješnog Srca Marijina u Jordanovcu, služeći kao lektor i pjevačica, dok moj zaručnik pomaže kao sakristan. Ovo iskustvo omogućilo nam je ne samo da rastemo u vjeri, nego i da se povežemo sa zajednicom te zajedno produbimo duhovno putovanje. Hrvatska mi je tako postala mjesto gdje mogu aktivno prakticirati vjeru i osjetiti istinsku pripadnost.

Jeste li pronašli zajednicu Filipinaca ovdje i ako jeste što ona za vas znači?
Imala sam blagoslov pronaći toplu zajednicu Filipinaca u Hrvatskoj, ukorijenjenu u vjeri, koja mi daje snagu, utjehu i osjećaj pripadanja. Aktivnost u crkvi otvorila mi je vrata novim iskustvima, od volonterskog rada i hodočašća JRS-a do tečaja hrvatskog jezika koji mi je pomogao u boljoj integraciji. Ta iskustva omogućila su mi i dijeljenje svoje priče, a na svom putu u Hrvatskoj nastavljam s vjerom, ljubavlju i povjerenjem u Božje vodstvo.

Jeste li se susreli s predrasudama vezanima uz vašu vjeru ili kulturu?
Ne, sretna sam što mogu reći da nikada nisam naišla na predrasude vezane uz moju vjeru ili kulturu ovdje u Hrvatskoj. Naprotiv, ljudi su puni poštovanja i otvorenosti. Moje iskustvo je bilo izrazito pozitivno i osjećala sam samo prihvaćanje od zajednice, što je moju integraciju u hrvatsko društvo učinilo istinski toplim i ugodnim iskustvom.

Postoji li neka tradicija koju posebno njegujete i ovdje?
Da, apsolutno. Uspjela sam zadržati prekrasnu tradiciju proslave Božića ovdje u Hrvatskoj, što mi pomaže da se osjećam povezano sa svojim korijenima. Sa sobom sam donijela i drugu dragocjenu filipinsku tradiciju, naše veselo slavljenje rođendana, puno hrane, glazbe i, naravno, karaoke-a. Moji hrvatski prijatelji uvijek mi se rado pridruže i predivno je vidjeti kako nas glazba sve povezuje. Ono što je posebno dojmljivo jest kulturna razmjena koju sam doživjela. Dok sam radila u Primoštenu, imala sam dvije kolegice koje prakticiraju islam, pa smo zajedno slavile Ramazan. Čak smo uspješno organizirale proslavu za Eid'l Fitr i pozvale naše poslodavce i hrvatske kolege da nam se pridruže. Bilo je to prekrasno iskustvo međusobnog poštovanja i dijeljenja, koje je istaknulo koliko su svi otvoreni i gostoljubivi.

Koji su vam najdraži filipinski blagdani i slavite li ih ovdje?
Moji omiljeni blagdani su Božić i Nova godina, koji se na Filipinima slave mjesecima kroz ukrase, pjesmu, obiteljska okupljanja i toplinu. Sretna sam što ih i u Hrvatskoj mogu slaviti radosno, uz filipinska jela, video pozive s obitelji i dijeljenje običaja s hrvatskim prijateljima. Tako nastaje lijepa mješavina tradicija koja čuva moju baštinu i stvara nove uspomene u novom domu.

Kako se stvarni život u Hrvatskoj uspoređuje s onim što ste očekivali?
Pošto mi je ovo prvi put da radim u inozemstvu, znala sam da će to biti izazov, ali stvarni život u Hrvatskoj bio je duboko poučno iskustvo. Brzo sam shvatila da je izlazak iz zone udobnosti i nagrađujući i zahtjevan. Nešto što nisam u potpunosti očekivala bila je fizička intenzivnost sezonskog posla, pogotovo rada pod ljetnim suncem. Bilo je teže nego što sam zamišljala.
Ipak, nevjerojatno sam zahvalna našoj agenciji što nas je tako dobro pripremila prije nego što smo stigli.

Što vas je najviše pozitivno iznenadilo?
Najviše me pozitivno iznenadila prekrasna sličnost između hrvatske i filipinske kulture, posebno duboka vrijednost koja se pridaje obitelji. To mi je odmah

pružilo osjećaj utjehe. Još jedno divno i neočekivano iznenađenje bilo je otkriće koliko je riža lako dostupna ovdje. Kao Filipinki, riža je ogroman dio naše prehrane i kulture. Često kažemo: „Riža je život!“ jer nam je glavni izvor energije i sastojak svakog obroka. Pronaći je tako lako u dućanima i vidjeti kako je prihvaćena u lokalnim jelima učinilo je prilagodbu životu u Hrvatskoj mnogo lakšom.

Što vas je najviše razočaralo?

Najviše razočaravajući trenutak mog boravka ovdje bio je susret s rasizmom, i to ne od lokalnih Hrvata, već od pojedinca iz romske zajednice. Na autobusnoj stanici u Sveticama doživjela sam neugodno iskustvo kada me muškarac vrijeđao rasističkim uvredama, nazivao „Japankom“, govorio da „nemam mozak“ i da se „vratim u Nepal“. Njegove riječi prerasle su i u prijetnju fizičkim nasiljem. Unatoč šoku, ostala sam smirena i hrabro mu odgovorila da nikome nema pravo govoriti na takav način, bez obzira na podrijetlo ili boju kože. Naglasila sam da svi koji ovdje žive i rade zaslužuju dostojanstvo i poštovanje. Vidjevši da je bio s trudnom suprugom i djetetom, odlučila sam ne eskalirati sukob, ali sam bila odlučna da čuje moju poruku.

Iako je iskustvo bilo bolno i razočaravajuće, ono me dodatno učvrstilo u uvjerenju da se protiv mržnje treba boriti smireno, snagom i načelima a nikada nasiljem.

Vidite li svoju budućnost u Hrvatskoj ili negdje drugdje?

Da, doista mogu vidjeti svoju budućnost ovdje u Hrvatskoj. Od trenutka kada sam stigla, osjetila sam duboki osjećaj pripadanja, kao da je moje srce znalo da mi je ovo mjesto suđeno. Uz Božju milost i vodstvo, vjerujem da ova zemlja nudi predivne prilike. Ispunjena sam nadom i vjerom da je moje putovanje ovdje dio većeg plana, i radujem se izgradnji prekrasnog života u Hrvatskoj.

Planirate li majku i brata dovesti u Hrvatsku ili im se vratiti?

Da, to je svakako moj dugoročni san. Ako okolnosti dopuštaju, planiram ih dovesti u Hrvatsku kako bi trajno živjeli zajedno. Želim da iskuse prekrasan život koji sam ovdje pronašla, te da se ponovno ujedinimo kao obitelj.

Koji su vaši najveći snovi i ciljevi?

Moji snovi temelje se na želji da osiguram bolji život obitelji i izgradim budućnost za sebe. Želim pomoći majci da pokrene mali posao, omogućiti bratu kvalitetno obrazovanje i jednog dana otvoriti vlastiti ugostiteljski obrt. Težim stvoriti mjesto gdje ljudi mogu uživati u dobroj hrani i zajedništvu, dok istovremeno gradim stabilan život i obitelj te širim dobrotu i podršku onima kojima je potrebna.

Što mislite da bi Hrvati trebali znati o ljudima iz vaše zemlje?

Osim što smo poznati po gostoljubivosti, mislim da Hrvati trebaju znati da mi Filipinke suočavamo se sa život s osmijehom, bilo na poslu, u druženjima, pa čak i kad je teško. Jako smo otporne i lako se prilagođavamo drugim kulturama, i pri tome ih jako poštujemo. Vjera nam je jako bitna u životu, i uvijek stavljamo one koje volimo, posebno obitelj, ispred sebe.

I naravno, mi Filipinke obožavamo kad imamo vremena. Volimo se družiti uz dobru hranu i pjevati videoke. To nam je omiljeni način da se opustimo, zabavimo i provedemo vrijeme s dragim ljudima.

Kada gledate Hrvatsku svojim očima, što vidite?

Kad gledam Hrvatsku, vidim zmaja. Oblik zemlje na karti podsjeća na veličanstveno stvorenje koje leži duž Jadrana, simbol snage i ponosa. Taj zmaj utjelovljuje hrvatski duh – povijest, kulturu, prirodu i vatru u srcima ljudi. Njegova vatra nije razorna, već životna: gostoljubivost, zajedništvo i ljubav prema domovini. Kroz sve kušnje, zmaj je postajao snažniji i mudriji. Hrvatska za mene nije samo zemlja, već živa legenda koja čuva svoje ljude, zemlju i baštinu.

I za kraj, što biste poručili nekome iz vaše zemlje tko razmišlja doći raditi u Hrvatsku?

Svakome iz Filipina koji razmišlja o radu ovdje, iz sveg srca bih preporučila Hrvatsku. Ovdje ima odlična ravnoteža između karijere i privatnog života. Plaće su konkurentne za ovaj dio Europe, ali prave prednosti su ljudi koji su nevjerojatno topli i gostoljubivi te bogata i prekrasna kultura zbog koje se osjećaš kao kod kuće.

https://sisakportal.hr/zupanija/lijepa-vasa-od-policijske-znacke-do-konobarske-pregace-filipinka-nhez-andamon-gradi-novi-zivot-u-hrvatskoj/

OD VIRTUALNOG DO STVARNOG SVIJETA NASILJA (4)

Ovisnost o nasilnim igricama znak je poremećene osobnosti

Kao što smo pisali u prethodnim nastavcima, poveznica između virtualnog i stvarnog svijeta nasilja uvijek je neki poremećaj osobnosti. Što se točno događa u psihi mlade osobe, postoje li neki specifični psihološki mehanizmi obrane koje koriste osobe koje tendiraju nasilju i mržnji, pitali smo **prof. dr. sc. Darka Marčinka,** dr. med., specijalista psihijatrije, predstojnika Klinike za psihijatriju i psihološku medicinu KBC-a Zagreb.

- Istraživanja pokazuju da osobe koje pokazuju dugotrajni model nasilja često imaju obilježja tzv. granične organizacije ličnosti. Granične ličnosti, za razliku od zdravih ličnosti, nemaju sposobnost optimalnog i realnog sagledavanja sebe i drugih, nego percepciju temelje na fragmentiranoj ili djelomičnoj istini, koja se očituje kroz dominaciju krajnosti u ponašanju i doživljaju. Na razini dubinskog doživljaja sebe granična ličnost ima poremećaj zdravog identiteta uz prisutnost brojnih kontradiktornosti i krajnosti, a na razini vanjskog ponašanja postoje reaktivna impulzivnost i otežana samokontrola koje rezultiraju činom nasilnog ponašanja. Temeljni mehanizam obrane neliječenog nasilnika ili osobe koja patološki mrzi je rascjep. Suština mehanizma rascjepa implicira da osoba sebe i druge vidi kroz prizmu crno-bijelog svijeta. Dakle, sebe i drugog vidi u krajnostima, kao krajnje crne, devaluirajuće ili negativne, ili krajnje bijele, idealizirajuće dobre. Pritom većinom sebe vidi kao posve pozitivnu osobu ili kao žrtvu, a drugog kao progonitelja i lošeg, pa onda time i pokušava opravdati svoje nasilno ponašanje prema drugima. Drugi psihodinamski mehanizam obrane koji rabe je projekcija, pri čemu svoje loše unutarnje sadržaje i doživljaje ubacuju (premještaju) na druge osobe, koje su predmet njihove agresije, nasilja ili mržnje. Mehanizmi rascjepa i projekcije spadaju u nezrele, odnosno nezdrave psihološke mehanizme obrane, ali i takvi, udaljeni od suštinske istine, mogu

32. Dušan Miljuš

Novinarski projekt:
OD VIRTUALNOG DO STVARNOG SVIJETA NASILJA Nasilne igrice i nasilje, veza tamne strane interneta (dark weba) i vršnjačkog nasilja

Elektronička publikacija:
Jutarnji list portal

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. rujna 2025.

donijeti prolazno olakšanje koje je samo kratkotrajno jer se temelji na psihološkim neistinama o sebi i drugima - navodi prof. Marčinko.

Dalje objašnjava kakva je veza nasilja s ovisničkim modelima ponašanja jer, kao što vidimo u praksi, i igranje igrica, pa i onih s elementima nasilja, može prerasti u ovisnost, te koja je suštinska snaga ličnosti osoba sklonih nasilju.

- Osjećaj ugroženosti koji nasilnik osjeća je izvan zone realnosti, riječ je o njegovoj percepciji sebe kao ugroženog ili žrtve. Taj nerealni osjećaj često se pojačava uz konzumaciju sredstava ovisnosti. U novije se vrijeme govori o tzv. ponašajnim ovisnostima u koje spada i štetno igranje nasilnih videoigrica. Razni modeli ovisnosti dezinhibiraju osobu koja je sama po sebi puna slabosti na razini ličnosti. Istina na koju se nasilnik često poziva kako bi opravdao svoja loša djela zapravo je fragmentirana ili parcijalna istina koja je, psihodinamski gledano, onda praktički bliža neistini. Kada drugi ljudi vide taj lažni dio nasilnika ili mrzitelja, uglavnom se distanciraju ili, pak, konfrontiraju tu osobu, a nasilnik se tada može osjećati posramljeno. Upravo sram može biti okidač za nasilno ponašanje. Zato je važno biti oprezan i što manje na direktivan način nasilnike konfrontirati s njihovim slabostima jer su nasilnici bazično slabići koji nemaju kapacitet zdravo prihvatiti i podnijeti kritiku - kaže naš sugovornik.

Može li i kako nerazriješena trauma na razini ličnosti kod dijela ljudi dovesti do nasilnih ponašanja i što može pomoći?

- Trauma predstavlja težak udar izvana na psihu i doživljaj cjelovitosti neke osobe. Kada je traumatsko iskustvo intenzivno, psiha i tijelo se brane na razne načine. Često dominira psihološki mehanizam obrane koji se zove disocijacija, kada traumatizirana osoba dijelove traume gura daleko od svjesnih dijelova psihe. Ako je trauma nerazriješena, traumatska iskustva i dalje tinjaju u psihi, osobito u nesvjesnim dijelovima psihe, te predstavljaju opasnost u smislu permanentne nestabilnosti psihe. Rad na traumatskim iskustvima i psihoterapija nude okvir za popravak štete koju je trauma izazvala. U psihoterapijskom procesu traumatska iskustva se otvaraju na prihvatljiv i manje ugrožavajući način te se pronalaze riječi za tišinu, unutarnji strah i nelagodu koju trauma često nosi. Zato je bitno raditi na prepoznavanju i liječenju trauma jer ćemo tako smanjiti mogućnost prenošenja negativnih posljedica traume ne samo na traumatiziranog, nego i na sljedeće generacije, odnosno prekinut ćemo negativni prijenos traume s jedne na drugu ili treću generaciju. To je područje koje se istražuje u sklopu transgeneracijske traume. Radeći na smanjenju i razrješenju traume pojedinca, pomažemo i idućim generacijama da žive uz manje psihičkog opterećenja. Kod većine nasilnika liječenje može pomoći, a ono se sastoji od psihoterapije (razgovora), ponekad i propisivanja lijekova te raznih dodatnih metoda. U psihoterapiji se, korak po korak, radi na razumijevanju tog unutarnjeg jada i nemoći koje osoba sklona nasilju nosi u sebi te se postupno gradi realnija slika i istina o sebi - napominje prof. dr. sc. Marčinko.

Postoji li veza između narcistične povrede i težih poremećaja ličnosti kad je u pitanju nasilje?

- Često kroz narcističnu povredu, koja ne mora biti realna nego može u velikoj mjeri biti imaginarna (dakle, suštinski nerealna, ali u psihi vrlo moćna), osobe s težim formama poremećaja ličnosti doživljavaju sram do razine nepodnošljivosti, a to može biti okidač (triger) za teška kaznena djela. Posramljenje ih psihološki slabi i udaljava od zdravih mehanizama obrane pa agresivna djela postaju loš pokušaj vraćanja kakvog-takvog samopouzdanja. Istraživanja pokazuju da se kod značajnog dijela počinitelja teških kaznenih djela radi o patologiji iz kruga težih poremećaja ličnosti uz sindrom malignog narcizma - kaže prof. Marčinko.

Iako se psihopatija i antisocijalni poremećaj često spominju u istom kontekstu, prof. Marčinko naglašava da postoje razlike koje opisuje kroz narcistični spektar.

- Narcistični spektar ima raspon od pet modela funkcioniranja. Najniža, prva razina je maligni narcizam, iznad njega je blaža forma antisocijalnog poremećaja ličnosti (druga razina), zatim dolazi postojanje psihopatskih crta (treća razina) i antisocijalni poremećaj ličnosti u punoj formi (četvrta razina). Na vrhu hijerarhije je psihopatija u punoj formi, što je peta razina tog spektra. Dakle, psihopatija u punoj formi rezervirana je za relativno manji broj slučajeva u tom spektru. Osobe u tom spektru često pate od tzv. fenomena klackalice. U trenutku kada ispucaju kapacitet za agresiju prema van, ona se okreće prema sebi. To je objašnjenje suicida nakon počinjenja teških kaznenih djela ubojstava. U podlozi stoji jak i teško popravljiv deficit strukture ličnosti, uz ekscesivnu aktivaciju i preplavljenost psihe agresivnim emocijama - zaključuje naš sugovornik.

https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/ovisnost-o-nasilnim-igricama-znak-je-poremecene-osobnosti-15623477

HRVATSKA KATOLIČKA MREŽA

Hospicij i uloga duhovnika u palijativnoj skrbi

Hospiciji su mjesta na kojima se štiti dostojanstvo čovjeka do kraja života. Za razgovor o hospicijima zamolila sam dr. Vlastu Vučevac, gerontologicu, i s. Leopoldu Ivković, ravnateljicu riječkog hospicija. O palijativnom bolesniku, koji ima neizlječivu progresivnu bolest koja, na žalost, završava smrću, skrbi palijativni tim u kojemu važnu ulogu ima duhovnik. Ulogu duhovnika pojasnio je p. Mijo Nikić, psiholog. Na Portalu Hrvatske katoličke mreže u šest dijelova donosim priču o palijativnoj i hospicijskoj skrbi, o članovima tima palijativne skrbi i idejama za poboljšanje ove prijeko potrebne skrbi o najranjivijima u Republici Hrvatskoj. Svi navedeni dijelovi imaju zajednički nazivnik – Tihi vapaj najranjivijih – nedostatak palijativne i hospicijske skrbi.

Svake druge subote u listopadu u svijetu se obilježava Svjetski dan hospicija i palijativne skrbi. Hospicij je posljednji oblik skrbi u velikoj mreži palijativne skrbi. To je mjesto na kojem se štiti dostojanstvo čovjeka do kraja života, ustanova koja, jednostavno rečeno, služi za umiranje. To je oblik zdravstvene zaštite koji se kod nas, iz potpuno nejasnih razloga, presporo razvija. U svakoj lokalnoj zajednici trebali bismo imati barem jedan hospicij, no stvarnost je potpuno drugačija jer u Hrvatskoj postoje samo dva hospicija, u Rijeci već više od deset i u Splitu više od dvije godine. Pred otvorenjem su Zadarski i Pulski hospicij.

33. Snježana Kirinić Grubić

Novinarski projekt:
Tihi vapaj najranjivijih – nedostatak palijativne i hospicijske skrbi

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
11. listopada 2025.

Pulski hospicij trebao bi biti hospicijski centar, ustanova koja će imati stacionarne krevete za umiruće, dnevni boravak za palijativne bolesnike, edukacijski centar, savjetovalište, ambulantu za bol, posudionicu pomagala, što znači na jednom mjestu objedinjenu kompletnu palijativnu skrb. Očekuje se da će Pula postati centar izvrsnosti za palijativu i da će se tamo organizirati edukacije na koje su do sada svi uključeni u palijativnu skrb morali u strane zemlje npr. Austriju i Italiju. O hospicijima općenito razgovarala sam s doktoricom Vlastom Vučevac, gerontologom, predsjednicom Hrvatskog društva za palijativnu medicinu Hrvatskog liječničkog zbora koju je predsjednik RH Zoran Milanović nedavno odlikovao likom Katarine Zrinski za osobite zasluge u razvoju i unaprjeđenju palijativne skrbi.

U hospiciju je sve usmjereno na bolesnika i na obitelj. Obitelj i prijatelji mogu s bolesnikom biti čitav dan. Ambijent je lijepo uređen, vizualno je krasna atmosfera, sve je tiho, mirno, svijetlo, s puno cvijeća, s laganom glazbom uz mogućnost da se bolesniku dovedu njegovi kućni ljubimci, ugoda nekog doma. Čitava skrb, osim one medicinske, usmjerena je na bolesnikove želje. Netko želi slušati glazbu cijeli dan, netko da glazba bude tiha, netko želi harmoniku, vidjeti nekog pjevača, nasamo razgovarati s unucima, sve se svodi na to kako ispuniti čovjeku zadnje želje bez ikakvih ograničenja. Na taj način pokazujemo humanost i štitimo dostojanstvo. Način na koji je čovjek živio on želi na taj način i završiti i mi mu to moramo omogućiti.

Kad netko posjeti hospicij i vidi kako to izgleda, više u njegovoj glavi nema dileme je li nam hospicij potreban ili ne. Voljela bih kad bi osobe koje odlučuju o tome otišle posjetiti hospicij. Znamo čuti opravdanja: *Mi nemamo novaca za izgradnju hospicija*. Za hospicij nam nisu potrebni novci za gradnju velebnih zgrada. Ondje je sve jednostavno ali savršeno organizirano. Hospicij se može smjestiti u najskromniji prostor jer hospicij su ljudi koji rade u zgradi, sestre, njegovatelji, liječnici, duhovnici, psiholozi, fizioterapeuti, koji moraju biti vrhunski stručnjaci izuzetno educirani, izrazito produhovljeni i oni koji će znati kako ispratiti bolesnika. To nije posebno umijeće.

Mi smo u sastavu medicine naučili primijeniti duhovnost, ljubaznost i finoću, možda samo trebamo pojasniti da prema takvom čovjeku treba imati puno vremena i strpljenja. Hospiciji nisu skupi zato što u njima više nemate dijagnostiku. Sve što smo trebali dijagnostički smo napravili s bolesnikom i nemamo više što napraviti u smislu neke nove dijagnoze. Mi bolesnika u toj fazi, kad mu lijekovi više ne pomažu, skidamo s terapije, rasterećujemo ga i dajemo samo ono što ublažava njegovu patnju i brojne simptome. Ta skrb nikako ne može biti jednaki financijski trošak kao da bolesnik leži na odjelima u bolnicama, klinikama i različitim drugim centrima. U hospiciju vodimo jako puno računa o duhovnom i duševnom zadovoljstvu. Mislim da svi skupa trebamo poraditi na tome da senzibiliziramo javnost da se u svakoj županiji otvori po jedan hospicij.

U svakom hospiciju postoje knjige sjećanja u koje obitelj napiše nešto u znak zahvale kad im član obitelji ode. Iz tih rečenica osjetite koliko ste dobrog napravili kad ste tako ljudski ispratili njihovog člana obitelji. Mislim da se mi kao društvo trebamo promijeniti, postati produhovljeniji, poštivati svakog čovjeka jer svi, od onog najjednostavnijeg do vrhunskog intelektualca, svatko je zaslužio poštovanje i dobar, ljudski i stručni ispraćaj, a to možemo napraviti samo u hospiciju.

Ravnateljica prvog hospicija u Hrvatskoj sestra Leopolda Ivković iz duhovne obitelji Omnia Deo otškrinula mi je vrata riječkog Hospicija Marije Krucifikse Kozulić.

Hospicij je zdravstvena ustanova za pružanje palijativne zdravstvene skrbi pacijentima u terminalnoj fazi bolesti. Riječki hospicij otvoren je 28. siječnja 2013. godine. Prvi pacijent je primljen 4. veljače iste godine.

Tko su osobe koje mogu dobiti skrb u hospiciju i tko može izdati preporuku za prijem u hospicij?

To su bolesnici kojima su liječničke prognoze trajanja života do najviše tri mjeseca, odnosno umiruće osobe. Više od polovice naših pacijenata provede u hospiciju pet do sedam dana, neki budu i više od dva mjeseca kod nas, a neki nažalost samo nekoliko sati. Preporuku za prijem u hospicij, odnosno liječničku potvrdu da je aktivno liječenje završeno, može izdati liječnik obiteljske medicine ili specijalist.

Kakvu sve skrb pružate bolesnicima u terminalnoj fazi bolesti? Rekli ste da ima onih koji kod vas provedu najviše tri mjeseci i onih koji provedu samo nekoliko sati.

Pružamo im zdravstvenu, psihosocijalnu i duhovnu skrb. Što se tiče pružanja duhovne skrbi, naš je osnivač katolička Crkva, ali naravno mi primamo pacijente svih vjeroispovijesti. Medicinska sestra koja je na prijemu pita pacijenta je li vjernik i, ako jest, želi li posjet predstavnika vjere kojoj pripada. Ako on to želi, mi zovemo, na primjer, katoličkog svećenika ako je riječ o katoliku, ako je riječ o pravoslavcu pravoslavnog svećenika, ako je pacijent muslimanske vjeroispovijesti zovemo imama

i tako udovoljavamo, odnosno pružamo duhovnu skrb samom pacijentu i članovima njegove obitelji.

Što sve može bolesnik u vašem hospiciju zamoliti i udovoljavate li željama?

Oni nas mogu zamoliti što god požele, a mi ćemo se potruditi ispuniti im sve ono što smo u mogućnosti. Na primjer, ako netko poželi pojesti lubenicu mi odemo u trgovinu, kupimo lubenicu i donesemo. Također mogu doći u posjet i njihovi kućni ljubimci.

Spomenuli ste kućne ljubimce, tko će nahraniti kućne ljubimce jer osobe koje su u hospiciju to ne mogu?

Obitelji ili prijatelji ih dovedu u posjet na sat ili dva. Imali smo slučaj da su se u obitelji izmjenjivali suprug i sin kod jedne pacijentice, spavali su uz nju više dana. I jedan dio tog vremena doveli bi i njezinog kućnog ljubimca, malog psića. Oni su vodili brigu o njemu, hranili ga i izvodili u šetnju.

Pretpostavljam da članovi obitelji mogu biti uz bolesnika u hospiciju. Koliko vremenski mogu biti uz bolesnika?

Vrijeme posjeta u hospiciju je od 0 do 24, što znači da članovi obitelji, prijatelji i drugi bližnji mogu doći u bilo koje vrijeme i ostati koliko god žele. Također, članovi obitelji mogu i prespavati kod pacijenta u sobi.

Trpe li osobe u hospiciju bolove?

Trudimo se da ne trpe bolove uopće, a ako to nije moguće, onda da ih svedemo na minimum. Svaki dan dolazi liječnik u vizitu i ordinira terapiju koja je najviše usmjerena upravo na smanjenje boli, ali i smanjenje drugih tegoba koje pacijenti imaju.

Tko su osobe koje rade u hospiciju, imate li zaposlene i vanjske suradnike?

U hospiciju su zaposlene medicinske sestre, njegovateljice, fizioterapeutkinja, tajnica, spremačica, domar. Imamo prve najbliže suradnike u Kliničkom bolničkom centru Rijeka, njihove zaposlenike, odnosno onkologe, psihijatra, psihoterapeuta, socijalnog radnika, psihologa. Oni će uskočiti za sve što je nama, odnosno našim pacijentima, djelatnicima i obiteljima naših pacijenata potrebno i uvijek su tu za nas. Tu su i članovi mobilnog palijativnog tima, koji su dio Doma zdravlja, i s njima imamo izvrsnu suradnju.

Kakva bi trebala biti osoba koja radi u hospiciju, odnosno kakvi su vaši djelatnici?

Mislim da bi trebala biti jako empatična, puna ljubavi za bližnje, strpljiva, nježna i naravno izrazito stručna u svom poslu.

Mijenjaju li vam se često djelatnici u hospiciju?

Relativno često. Najčešći razlog odlaska djelatnika je rodiljni odnosno roditeljski dopust što je velika radost za sve nas. U tom slučaju tražimo nekog za zamjenu.

Omogućavate li zaposlenicima pomoć duhovnika jer pretpostavljam da se dnevno susrećete sa smrću?

Da. U prosjeku na godišnjoj razini gotovo svakodnevno jedna osoba premine u našem hospiciju. Na raspolaganju za pružanje duhovne pomoći uvijek su svećenici koji dolaze u obilazak bolesnika. Najčešće dolaze svećenici iz moje duhovne obitelji Omnia Deo koji su uvijek na raspolaganju za duhovni razgovor, ispovijed, sve što mogu pružiti u smislu duhovne skrbi za pacijente, njihove obitelji ali i za djelatnike kojima je to potrebno.

Žele li umiruće osobe da im dođe svećenik i da se pomire s Bogom prije smrti?

Veliki broj njih, velika većina, želi. Neki time iznenade svoju obitelj. Na primjer, bilo je slučajeva osoba koje su došle kod nas i prvi dan kad ih je medicinska sestra na prijemu pitala jesu li vjernici, žele li posjet predstavnika te vjere, one su izrazile želju da im dođe svećenik i, na primjer, poželjele su se krstiti. I na kraju imamo i krštenje u hospiciju. A obitelji nam znaju reći da su više puta nudili i dovodili svećenika, došao je čak svećenik u kuću, ali bolesnici nisu htjeli primiti svećenika. Božja milost djeluje na različite načine.

Koje sve prostorije imate u hospiciju, koji je vaš smještajni kapacitet i imate li dvorište?

Imamo četrnaest kreveta razmještenih u pet dvokrevetnih i četiri jednokrevetne sobe. Imamo sestrinsku sobu, sobu za liječnika, kapelu, urede, blagovaonicu, malu kuhinju, dvije predavaonice, dvorište, park i vrt. U naš park i vrt izvodimo pacijente koji su pokretni, polupokretni u kolicima, čak i one u krevetima ako oni to žele.

Izražavaju li vaši palijativni bolesnici želju da ih izvedete van?

Neki da, neki ne. Trudimo se udovoljiti njihovim željama i u tom djelu. Ako oni to žele naše fizioterapeutkinje zajedno s volonterima i djelatnicima izvode ih.

Je li u hospiciju tišina?

Rekla bih da jest iako je uvijek u pozadini tiha glazba. Ali zna biti jako veselo i glasno kad slavimo rođendane, imendane, vjenčanja, krštenja, kada dođu naši volonteri tzv. zabavljači, mladi ljudi s gitarom koji pjevaju po sobama, ali i naši mali volonteri, učenici Katoličke osnovne škole Josip Pavlišić, koji također dolaze razveseliti naše pacijente, njihove obitelji i naše djelatnike.

Kako dogovarate te posjete?

Imamo suradnju već nekoliko godina sa Centrom za mlade blaženi Miroslav Bulešić naše Riječke nadbiskupije. Također imamo suradnju s Katoličkom osnovnom školom i drugim vjerničkim društvima. Mlade časne sestre, bogoslovi, svećenici iz moje duhovne obitelji često dođu obići bolesnike s gitarom, tako da je na taj način uspostavljena suradnja koja traje već godinama.

Kako reagiraju bolesnici kada im tako dođe jedna radosna raspjevana posjeta?

Izvrsno. Čak i oni koji ne mogu komunicirati odreagiraju pokretom ruke, u očima i na licu vidi im se jedna pozitivna reakcija na pjesmu, slično kao i na molitvu, i rekla bih na ljubav koju oni osjete.

Kako reagiraju volonteri, posebno me zanima kako reagiraju djeca kada dođu?

Oni su jako radosni. Svaki put pitaju kada će opet doći i jedva čekaju ponovni posjet. Donesu uvijek čestitke i naprave neki poklončić za naše bolesnike. Kažu da redovito mole za njih i uvijek pitaju kako su. Jako vole doći u hospicij.

Kakav je kontakt djece s oboljelima, kako reagiraju kada vide bolesnika?

Puno bolje nego odrasli. Odvedemo ih u sobe onih bolesnika koji mogu komunicirati, popričati s njima i zapjevati. To bude jedan susret radosti s jedne i druge strane.

Kako je vaš hospicij uređen? Imate li cvijeće?

Zidovi su u bojama kao i zavjese u sobama. Na zidovima su panoi na koje djeca iz Katoličke škole stavljaju svoje crteže koje redovito dolaze mijenjati ovisno o godišnjem dobu i drugim prilikama. Imamo cvijeće u hodnicima i u sobama, na ulazu u hospicij, u vrtu, u našem parku. Trudimo se da uvijek bude bar jedan cvijet u sobi svakog pacijenta da ih razveseli. Želimo da bude jedna radosna atmosfera, bez obzira što se svakodnevno susrećemo s tugom, odlascima i opraštanjem što nam mami i suze na lica. Trudimo se onima koji ostaju pružiti radostan i topli dom.

Plaća li se boravak u vašem hospiciju?
Ne, boravak u našim hospiciju je besplatan.

Pružate li potporu i obiteljima za vrijeme bolesti i nakon smrti bolesnika?

U prosincu prošle godine sklopljen je ugovor o proširenju suradnje između Kliničkog bolničkog centra Rijeka i našeg hospicija na način da zaposlenici KBC-a Rijeka i to psihoterapeut, psihijatar, psiholog, socijalni radnik pružaju stručnu pomoć pacijentima hospicija, kao i njihovim obiteljima za vrijeme boravka u hospiciju, a također i nakon preminuća njihovog bližnjeg.

Imate li i duhovnu pomoć za obitelji vaših umrlih korisnika? Imate li mise za preminule korisnike hospicija?

Od samog otvorenja svakog dvanaestog dana u mjesecu održava se sveta misa za sve preminule u Hospiciju, nakon čega je upriličeno prigodno druženje u predavaonici Hospicija za obitelji i prijatelje preminulih kao sudjelovanje u procesu žalovanja. Neke obitelji dolaze deset i više godina redovito na svete mise svakog 12. u mjesecu. Također, utorkom, četvrtkom i subotom u našoj hospicijskoj kapeli imamo organizirano cjelodnevno klanjanje pred presvetim oltarskim sakramentom s nakanom za umiruće i za one koji skrbe o njima.

Spomenuli ste da u sklopu hospicija postoje i predavaonice. Znači li to da imate predavanja vezana upravo uz hospicijsku skrb?

Redovito imamo predavanja od strane medicinskih djelatnika, a isto tako i duhovne obnove u našoj predavaonici. Imamo i studijske posjete s medicinskog fakulteta, fakulteta zdravstvenih studija i srednje medicinske škole, učenike i studente koji nam dolaze u posjet. Također se tom prigodom okupljamo u predavaonici, nakon čega idemo u obilazak kompletne ustanove.

Koliko ste dugo vi sestro Leopolda ravnateljica Hospicija Marija Krucifiksa Kozulić u Rijeci?

Četiri godine sam ravnateljicom.

Iza vas su već četiri godine iskustva i rada u riječkom hospiciju. Možete li nam izdvojiti jedan događaj vezan uz vaše korisnike ili članove njihovih obitelji koji vam se posebno upisao u um i srce?

Ispričat ću vam jedan slučaj od prije godinu dana otprilike. Primili smo pedeset dvogodišnjeg onkološkog pacijenta. Prvi dan kad je došao zatražio je posjet svećenika.

Kada je svećenik došao k njemu izrazio mu je želju da se krsti. Mi smo kontaktirali njegovu sestru. Kad je čula da se njezin brat želi krstiti ona se rasplakala i poželjela se i ona krstiti. Bilo je to isti dan. Napravili smo sutradan i proslavu po želji kršteni ka s tortom od samog voća jer mu je sve ostalo slatko škodilo i bilo je jako milosno i radosno, kao i svako krštenje i vjenčanje kojem sam prisustvovala ovdje u Hospiciju. Nakon njegovog preminuća obratila nam se njegova sestra i rekla kako joj je brat povjerio svoju želju da onaj svećenik koji mu je udijelio sakramente vodi njegov pogreb. Nazvala sam tog svećenika i on je vodio njegov sprovod. Želim na kraju reći da nema u svijetu zadovoljstva koje bi se moglo usporediti s radošću srca koje je puno ljubavi prema bližnjemu.

O ulozi duhovnika u palijativnoj skrbi razgovarala sam s patrom Mijom Nikićem, isusovcem, psihologom, profesorom na Filozofsko teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu.

Potrebni su brojni profesionalci u skrbi o palijativnom bolesniku koji brinu za tijelo. Jednako je važno brinuti i za duhovno stanje palijativnog bolesnika, a tu su neizostavni duhovnici. Koja je uloga duhovnika u skrbi o palijativnom bolesniku, pater Mijo?

U suvremenoj palijativnoj skrbi duhovnik je ravnopravan član tima uz liječnike, medicinske sestre, psihologe i socijalne radnike. Duhovnik je posebno važan jer on pomaže osobi da osmisli svoju patnju, svoj život. Kad bolesnik osjeća da mu život ide kraju, tada mu je jako potrebna duhovna pomoć osobe koja mu može otvoriti horizonte vječnosti i u njemu učvrstiti nadu da smrću ne završava sve, jer mi se u vjeri čvrsto držimo onoga što je Isus rekao 'Tko vjeruje u mene, živjet će ako i umre'. To je ta temeljna kršćanska nada, najradosnija vijest, da smrću, za one koji su vjerovali, tek počinje punina života. Uloga duhovnika je pomoći osobi koja je tada u strahu i tjeskobi da zadobije mir koji samo Bog može dati, a svećenik, odnosno duhovnik, može ga posredovati.

Što bi trebali posjedovati profesionalci koji dolaze u kontakt s osobama kojima je potrebna palijativna skrb?

Uz svoju stručnost, poznavanje glavnih problema u zdravstvu i načina liječenja trebali bi imati sposobnost empatije, da se užive u emocionalno stanje osobe kojoj žele pomoći, u ovom slučaju bolesnika u terminalnoj fazi, da s njime suosjećaju, da mu daju podršku, da on osjeti da nije sam, makar svatko trpi sam u svojoj muci. Kad bolesnik doživi da se netko za njega zanima, da mu je duhovnik u blizini, silno mu to pomaže na psihološkoj i duhovnoj razini.

Jesu li oboljeli svjesni koliko im je potrebna duhovna pomoć i traže li pomoć duhovnika?

Pa sigurno da im je potrebna i mnogi je traže. Naime, osoba kad vidi da je tako teška situacija i da nema nekih većih izgleda da će ozdraviti nego da život ide svom kraju, što je i jedan prirodni proces, u njoj se buni čitavo biće, jer čovjek je stvoren za život a ne za smrt. Smrt je nametnuta čovjeku, ona je posljedica grijeha, ali u dubinama bića svatko želi živjeti, u konačnici zato nas je Bog i stvorio. Isus kaže: 'Došao sam da imate život i to u punini da ga imate'. Prema tome, kad čovjek vidi da njegov život ide kraju nešto se u njemu buni protiv toga, i zato će mu sigurno dobro doći utjeha, netko tko mu naviješta, makar će sada morati i umrijeti, da to nije definitivni kraj, da je život imao smisla i da mu smrt, na neki način, sada otvara vrata punini smisla života. Najprirodnije je da čovjek u takvoj situaciji traži pomoć od nekoga tko može navijestiti tu radosnu vijest da ima nade da, ako moram umrijeti, to nije definitivni kraj, nego da je to zapravo tek početak života o kojem smo ovdje sanjali. Sveti Pavao kaže da ono što je Bog pripremio onima koji ga ljube nadilazi sve naše zamišljaje, što oko nije vidjelo, uho nije čulo, srce nije poželjelo, to je Bog pripremio onima koji vjeruju i koji ljube. Prema tome, to što je u dubini ljudskog srca to mu mi želimo u tim trenucima još malo probuditi i ojačati.

Na koji način pristupiti palijativnom bolesniku kojemu je potrebna duhovna pomoć? Dajte nam jedan savjet!

Najprije trebamo pristupiti ljudski, onako kako nas je i papa Franjo učio, da imamo puno milosrđa, empatije i ljudske blizine. A onda ako je vjernik probuditi mu onu njegovu vjeru, koju već ima, da može dobiti duhovnu pomoć koja se sastoji u tome da, ako može komunicirati, primi svete sakramente, sakramenat ispovijedi – pomirenja s Bogom i sakramenat bolesničkog pomazanja. To je sakramenat ozdravljenja koji se podjeljuje bolesniku da mu ojača duhovnu snagu, a u nekim slučajevima, ako je to volja Božja, sakramenat bolesničkog pomazanja može vratiti i tjelesno zdravlje. To je zbilja sakramenat ozdravljenja i znam slučajeve kada je osoba ozdravila fizički nakon primanja sakramenta bolesničkog pomazanja. Ako je volja Božja da čovjek sad mora ići na drugi svijet onda mu taj sakramenat daje nutarnju duhovnu snagu da ostane pribran, da sačuva nadu, da se opredijeli za Boga. Najljepše što možemo ponuditi čovjeku pred smrt je da primi ove sakramente. Naravno, ako je vjernik i ako to želi.

Koliko je važna komunikacija s palijativnim bolesnikom?

Kad govorimo o komunikaciji s palijativnim bolesnikom, posebno kada je riječ o onim bolesnicima koji ne mogu komunicirati i ne odgovaraju na podražaje, ali su još živi, oni itekako percipiraju stvarnost. Imam iskustvo kad sam jednom bio u Vinogradskoj bolnici kod bolesnika i dao mu bolesničko pomazanje i odrješenje, ali on nije davao nikakve znakove da shvaća što se događa. A onda sam nakon dva tjedna slučajno opet bio u istoj sobi kod drugog bolesniku i nakon što sam završio, tamo na drugom kraju čovjek me zove da dođem. Kaže 'velečasni, vi ste meni prije dva tjedna ovdje bili'. Prepoznao me po glasu i sjetio me se, što znači da je on tada čuo i razumio sve, ali nije mogao ništa reći. Zato je važno da imamo na pameti kako komunicirati s takvim bolesnicima, da pazimo što ćemo reći, jer to bi uvijek trebale biti riječi utjehe, ohrabrenja, nade i podrške.

Traže li oni koji se profesionalno brinu o palijativnim bolesnicima pomoć duhovnika?

Koliko je meni poznato, traže, posebno ako znaju da je bolesnik i vjernik ali, ako i ne znaju, dobro je da dođe svećenik. Po zakonu svaki bolesnik ima pravo pozvati svećenika a, ako on sam ne može, onda bi mu medicinsko osoblje trebalo pomoći. Članovi mobilnog palijativnog tima pitaju uvijek bolesnika ili, ako bolesnik ne može surađivati, onda pitaju obitelj da li želi da dovedu duhovnika. Duhovnici imaju pristup u kuću bolesnika kad god bolesnik ili obitelj požele i aktivno se uključuju u rad tima. Moja su iskustva pozitivna, uvijek sam se osjećao dobrodošlim i ljudi su bili zahvalni. Bilo bi odlično kad bi svećenik postao stalni član palijativnog tima. I za nas svećenike to bi trebalo biti na prvom mjestu. Prema evanđelju Isus kaže propovijedajte siromasima, baš onima koji su najnemoćniji, oni bi trebali biti privilegirani u očima svećenika. Mnoge druge dužnosti mogu se odložiti, ali kad je u pitanju čovjek, posebno onaj koji je u teškom stanju, jako bolestan, on bi trebao imati prednost u očima svećenika.

Iz vaših susreta s oboljelima što oni najčešće govore, što vas najčešće mole?

Obično ih muči neki osjećaj krivnje. Žele imati u duši mir, izmiriti svoje odnose s Bogom i s bližnjima. To je bit sakramenta pomirenja, jedna dobra ispovijed, prilika da osoba iskaže ono što duboko osjeća, čega se boji. I onda dobije i ljudsku utjehu i psihološku pomoć, ohrabrenje i, što je još važnije, dobije i uvjerenje da mu je sve oprošteno, da može imati jedan duboki mir koji je inače pretpostavka za i psihološko i tjelesno zdravlje. Kad je čovjek u dubini duše u miru s Bogom i s drugima onda je otvoren za još mnoge druge mogućnosti koje bi inače bile blokirane ako ima tjeskobu zbog osjećaja krivnje. Onda dolazi jedno ohrabrenje, osoba se otvori toj mogućnosti da ako i napušta ovaj svijet da ulazi u bolje stanje. Volim reći, u to sam duboko uvjeren, razlika između vjernika i nevjernika je u tome što za nevjernike ono najbolje prođe u prvom dijelu života a to je mladost, zdravlje i ljepota, a kad se približi starost, bolest, nemoć onda je strah i tjeskoba, dok za onoga koji vjeruje ono najljepše tek čeka, Bog nam je to ostavio kao iznenađenje. Kad završe muke, nevolje i tjeskobe ovoga svijeta ulazimo u ljepotu koju je Bog pripremio onima koji ga ljube. Ako uspijemo probuditi u njima nadu, čežnju za Bogom, onda pomisao na samu smrt nije tako zastrašujuća i tjeskobna.

Kad govorimo o duhovnicima imaju li svećenički kandidati i mlađi svećenici pomoć u formaciji kako bi znali komunicirati i pristupiti palijativnom bolesniku?

Temeljnu edukaciju dobiju. 'Pastoralna teologija' zove se predmet u njihovom kurikulumu u kojem dobiju savjete od liječnika kako bi trebalo postupati s bolesnicima, na koji način im podijeliti sakramente i biti im blizu u njihovoj muci. Dobiju temeljno znanje, a onda vjerujem da se mnogi još i osobno educiraju da budu što prikladniji za tu službu. Želio bih posebno naglasiti ulogu svećenika ili duhovnika u pomoći osobi u takvom stanju da zna osmisliti svoju patnju jer često je ona neizbježna, nije lako prihvatljiva, a onda sve ono što mi ne možemo prihvatiti, a moramo, izaziva jedan nutarnji konflikt, tjeskobu i muku. Sv. papa Ivan Pavao II. izdao je jedan dokument pod nazivom 'Spasonosno trpljenje'. On je tu naglasio ono što je već prije sveti Pavao napisao da mi svojom patnjom nadopunjavamo što nedostaje mukama Kristovim za Crkvu. Kristova je žrtva dovoljna za spas svijeta, ali Krist želi da se i mi svojom mukom uključimo u taj spasonosni čin spasenja svijeta. Onda kad mislimo da ništa ne možemo, prikovani smo za krevet, tad zapravo najviše možemo učiniti. Kao što je Krist spasio svijet ne propovijedanjem nego kad je bio prikovan na križ, kad više ništa nije mogao učiniti ali je mogao ostati vjeran Očevu planu 'Oče ne moja, nego tvoja volja', tako i bolesnici, patnici, neka se sjedine s Kristom u patnji i tu svoju patnju prihvate kao jedan čin gdje se oni solidariziraju s Kristom i prikazuju to za spasenje svijeta. To daje jedan mir i sigurnost osobi da ova patnja nije kazna za njih, nije nešto što moraju proći, nego prilika da i ja sad učinim nešto. To je isto jedan od razloga zašto Crkva ne dopušta eutanaziju, da se oduzme život onome koji trpi. Ta patnja ima smisla, njom se iskupljuju naši promašaji kroz život. Bog daje priliku da nešto istrpiš i popraviš, da zadobiješ mir i daje ti priliku da svojom patnjom ti spašavaš svijet, donosiš mir, svjetlo i nadu, vjeru i ljubav mnogima makar ih i

ne poznaješ. To je pozitivni vid na patnju. To je posebno naglasio Ivan Pavao II. u tom dokumentu i mislim da bi to svećenici i duhovnici trebali imati na pameti kad rade s palijativnim bolesnicima.

Iz vašeg iskustva jesu li ljudi otvoreni tome da prikazuju svoju patnju?

Jesu kad im se lijepo predstavi da ovo sada nije kazna Božja nego prilika da nešto silno dobro učine i pomognu drugima, a Bog će ih za to nagraditi vječnim životom.

Imamo li dovoljno strpljenja za starije i bolesne osobe?

Teško je to reći. Općenito vjerujem da ima ljudi koji su strpljivi. Sveti Pavao govori da je ljubav strpljiva. Tu je silno važna oznaka biti strpljiv sa sobom i s drugima i imati spremnosti pomoći drugima. Za nas vjernike posebno je još važno imati na pameti one Isusove riječi 'Što god ste učinili nekome u nevolji, meni ste učinili'. Kad god učinimo jedno dobro djelo, imamo strpljenja, ljubavi, suosjećanja za druge, činimo to i samom Isusu koji se identificira s onima koji su u nevolji, u ovom slučaju s terminalnim bolesnicima. I to bi trebala biti silno jaka motivacija da s puno ljubavi i strpljenja pomažemo drugima imajući na pameti da zapravo samom Isusu pomažemo. A on je obećao velike nagrade za takvo suosjećanje i ljubav. Temeljna dužnost kršćanina je da čini dobro i da se nada nagradi ne samo od ljudi nego i od Boga.

https://hkm.hr/zivot/hospicij-i-uloga-duhovnika-u-palijativnoj-skrbi/

Od zaborava i pionirskih vodiča do *self-publishinga*

Jedan od važnih ciljeva ranih izdanaka feminističke muzikologije bila je i svijest o nužnosti ženske prisutnosti u glazbenome izdavaštvu.

Ta se svijest, doduše, sustavno počela provoditi u njezinu, uvjetno rečeno, drugom valu (ja ću ga smjestiti u kraj '80-ih, početak 1990-ih), kada su i sami izdavački projekti mogli zahvatiti u novodostupnu, pionirsku istraživačku građu koju su feminističke muzikologinje prvog vala istražile i objedinile. Misija tih početnih istraživanja, arhivsko-detektivskog karaktera, uglavnom fokusiranih na pronalaženje imena i rekreiranje biografijâ skladateljicâ, bila je 'jednostavna': otrgnuti skladateljice društvenom i umjetničkopovijesnom zaboravu; učiniti ih vidljivima i potvrditi njihovo mjesto u glazbenoj povijesti.

Od 1990-ih godina fokus se, dakle, počinje širiti. Nije više riječ o dokazivanju da su žene autorice postojale i skladale, nego je sljedeće nastojanje usmjereno na ono najvažnije od njihova djelovanja – glazbu samu i težnju da ona dopre do publike. Za mnoge je od tih 'izbavljenih' skladateljica – iz 17., 18., 19., pa i nažalost sasvim zrelog 20. stoljeća – njihova glazba po prvi put suvremenoj publici iz vremena njihova otkrića, predstavljena kao *njihova*, u punome smislu te riječi.

Skriveni identitet skladateljica kroz povijest

Žensku skladateljsku povijest, naime, u znatnoj mjeri prati priča o identitetu, njegovu skrivanju, transformiranju i nužnosti da muško ime, pseudonim, a u najboljem slučaju inicijali – budu nositeljima i pronositeljima umjetničke vrijednosti. Takva praksa, dakako, nije bila izoliran slučaj u glazbi, nego se proteže kroz

34. Martina Bratić

Novinarski projekt:
Tiha povijest, glasna sadašnjost: žene skladateljice u hrvatskom glazbenom prostoru

Elektronička publikacija:
Glazba.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
23. studenoga 2025.

gotovo sve grane umjetnosti i umjetničkog djelovanja. Novouspostavljena, prije svega stručna valorizacija ženskog glazbenog stvaralaštva u polju izdavaštva odrazila se u pojedinačnim međunarodnim izdavačkim inicijativama, koje nisu obuhvaćale samo objavljena djela (ili barem njihove popise), nego su svoj doprinos dale i leksikografskim (rječničkim i enciklopedijskim) te indeksnim resursima.

Među takvim izdanjima posebno ću izdvojiti pionirski vodič Barbare Garvey Jackson iz 1994. godine; njezin cjeloživotni muzikološki projekt, u kojemu je sabrala podatke o lokacijama tiskanih izvora i rukopisa od renesanse do ranog romantizma, prikupljenih iz preko 400 knjižničnih fondova diljem svijeta. U isto vrijeme javljaju se i prva antologijska izdanja posvećena „ženskoj glazbi". Jedan od prepoznatljivijih primjera je serija Women Composers: Music Through the Ages (Glickman i Schleifer), zamišljena kao dvanaestotomno izdanje, od kojeg je između 1996. i 2006. objavljeno prvih osam svezaka. Takva su izdanja obično objedinjavala znanstvene priloge o skladateljicama te popis njihovih djela.

Jednu od suurednica projekta *Women Composers*, Sylviu Glickman, povijest je upamtila i po tomu što je 1988. osnovala udrugu, unutar koje i izdavačku kuću Hildegard Publishing Company, čija je misija tada bila – a i danas stoji na njihovoj mrežnoj stranici – „pronalaziti i objavljivati skladbe skladateljicâ koje pokazuju najvišu razinu izvrsnosti i glazbene vrijednosti".

Ipak, za prvi takav projekt zaslužna je Renate Matthei, na čelu njemačke izdavačke kuće Furore Verlag koju je osnovala 1986. godine. Matthei je i danas važna izdavačka figura te prominentna promicateljica kulturnih inicijativâ u kojima sustavno promiče žensko glazbeno stvaralaštvo te šire glazbene i umjetničke tradicije.

Ovakvim inicijativama unatoč, o samom izdavaštvu u kontekstu ženskog glazbenog stvaralaštva i dalje se vrlo malo piše ili istražuje. Ne ograničavam se tu samo na domaći okvir, nego i šire: ta je tema, naime, znatno rjeđe u fokusu negoli su to, primjerice, pitanja repertoarne vidljivosti ili medijske prisutnosti skladateljicâ i izvođačicâ. Dok su programi koncertnih sezona i načini na koje su skladateljice prisutne u medijima posljednjih desetljeća barem donekle privukli istraživačku pozornost, povijest i analiza izdavačkih politikâ, pitanja tko objavljuje glazbu ženâ, u kojemu trenutku i pod kojim uvjetima, još uvijek uglavnom okupiraju margine muzikoloških i kulturoloških rasprava.

Umjesto općih tendencija, u nastavku pratim kako se pitanje izdavaštva ženskog skladateljskog rada ogleda u hrvatskim okolnostima. Tekst ne nudi statistiku ni sustavnu analizu; umjesto toga polazi od nekoliko konkretnih iskustava, prikupljenih u razgovorima s četvero sugovornika – troje od njih dugi niz godina djeluje u različitim područjima glazbenog izdavaštva, a četvrta je skladateljica koja taj sustav doživljava 'iznutra'.

Aaron Cassidy, skladatelj, dirigent i producent, u razdoblju od 2017. do 2022. obnašao je dužnost ravnatelja CeReNeM-a, Centra za istraživanje nove glazbe pri Sveučilištu u Huddersfieldu, u sklopu kojega je bio jednim od nositelja izdavačkih projekata Huddersfield Contemporary Records (HCR), diskografske kuće Centra, a koja je 2018. objavila i skladbu Mirele Ivičević na nosaču zvuka posvećenom isključivo skladateljicama.

Kein Konzert ohne Komponistin!

Dvije sugovornice povezuje profesionalni profil i činjenica da su obje (bile) na čelu iste izdavačke kuće: Sanda Vojković, s dugogodišnjim producentsko-izdavačkim iskustvom, od 2000. do 2006. prva direktorica Cantus d.o.o., a danas je umjetnička i glazbena direktorica etikete Vox Primus i članica žirija International Classical Music Awards; Mirjana Matić aktualna je direktorica kuće Cantus d.o.o. i ključna osoba u oblikovanju njezine izdavačke i programske politike. Četvrta sugovornica, skladateljica Mirela Ivičević, jedan je od najprisutnijih autorskih glasova mlađe generacije, aktivna na hrvatskoj i međunarodnoj suvremenoglazbenoj sceni.

Pogledi na kvote i rodno osviještene programske strategije, iz perspektivâ mojih četvero sugovornika, različiti su, kao i konkretna iskustva koja deriviraju iz bavljenja istima ili pak – njihova zanemarivanja kao niti vodilje. Aaron Cassidy, govoreći iz perspektive tada nove diskografske kuće vezane uz istraživački centar CeReNeM, vrlo otvoreno zagovara kvote kao nužan mehanizam ispravljanja dugotrajne neravnoteže. Po njegovu mišljenju, „na nekoj razini, sustav kvota jedina je održiva opcija", pri čemu cilj ne vidi kao brojčani, nego kao umjetnički: kvote bi trebale omogućiti da uopće *nastanu* uvjeti u kojima raznoliki autorski glasovi mogu razviti svoj rad.

U slučaju HCR-a i njihova projekta uspostavljanja „rodne ravnoteže" cilj je bio postići ravnotežu 50/50 na razini cjelokupnog izdavačkog kataloga, što je podrazumijevalo i svjesno „pretjerivanje" u korist skladateljica u početnim fazama, govori Cassidy. Upozorava pritom i na nužnost djelovanja, pri kojemu se ne prati samo broj imenâ već i ukupno trajanje glazbe po spolu, kako bi se izbjegle situacije u kojima „kratko djelo od tri-četiri minute jedne skladateljice prethodi 75-minutnoj Mahlerovoj simfoniji", a u kontekstu referiranja na, kako ističe, iznimno hvalevrijedan projekt Njemačkog simfonijskog

orkestra Berlin ostvaren pod sloganom: „Nijedan koncert bez skladateljice!“ (***Kein Konzert ohne Komponistin!***).

U hrvatskom kontekstu, takav tip eksplicitnih kvotâ za sad nije u središtu rasprave o izdavaštvu i programiranju. Sanda Vojković ističe da rodna zastupljenost „nikada nije bila temom kod odabira programa“, jer je polazište bila teza da „dobra skladba ili izvedba nema rodni predznak, ili jest dovoljno dobra da se objavi, tj. izvede, ili – nije.“ Upozorava i na opasnost od toga da se skladateljice procjenjuje kroz prizmu toga „treba li im nešto popustiti zato što su žene“, što ona doživljava kao potencijalno ponižavajuće.

Proaktivnije i sustavnije

Sličan naglasak na umjetničkoj vrijednosti, ali uz jasnu svijest o potrebi vidljivosti, prisutan je i u viziji Mirjane Matić.

U okviru Cantusa, skladateljice se, kako ona navodi, „aktivno i redovito uvrštava u koncertne programe, diskografska i notna izdanja,“ pri čemu se istodobno radi na integraciji u redovne programe, ali i na njihovu ciljanom isticanju kroz posebne projekte i edicije. Kao primjer navodi notnu ediciju opusa Ivane Lang, kojom se ne nastoji stvoriti „ženski geto“ [MB], nego objediniti i učiniti vidljivijim jedan skladateljski opus. „Stvaranjem takvih fokusiranih edicija, mi ne tendiramo izdvajanju skladateljica kao kuriozitet, već sistematiziramo, čuvamo i činimo dostupnim skladateljske opuse, potičući time nove izvedbe i daljnja muzikološka istraživanja“, ističe Mirjana Matić.

U razgovoru s njom, otvara se i jedna šira, usporedna slika hrvatskog i europskog okvira. Dok se u Hrvatskoj, naime, vidljivost skladateljicâ često oslanja na entuzijazam pojedinih institucija ili festivala unutar njihovih redovnih programa, Matić opaža da su u mnogim europskim sredinama prakse „puno proaktivnije i sustavnije“.

Tamo se, kako navodi, sve češće stvaraju ciljane, strateški osmišljene platforme posvećene upravo ovome pitanju: od programa poput bečkoga Academy Second Modernism u sklopu Wiener Festwochen festivala, koji ne samo da izvodi djela skladateljica nego ih i educira i umrežava, preko projekata poput ForestAria Projecta ili francuskoga natječaja Unanimes! pa sve do festivala kao što je Feminale u Hamburgu ili projekata tipa Trans Europe Express na Malti.

„Ono što je zajedničko ovim inicijativama jest činjenica da problemu ne pristupaju pasivno, čekajući da se ‘dogodi’ veća zastupljenost, nego aktivno stvaraju uvjete, prilike i strukture koje osnažuju i promoviraju skladateljice.“

Upravo takav, strukturiran i proaktivan pristup, zaključuje Mirjana Matić, u hrvatskom kontekstu nedostaje u većoj mjeri.

Perspektiva skladateljice Mirele Ivičević, koja ponajprije djeluje u europskom kontekstu, dodatno nijansira sliku. Prema njezinoj procjeni, skladateljice trenutačno, barem u Europi, imaju „bolju poziciju od muških kolega“, zahvaljujući programskim politikama institucijâ: „zanimljiva skladateljica zlata je vrijedna, doslovno, a to znaju i izdavači“, napominje Ivičević. Takva konstelacija, rekla bih, iako otvara nove prilike za ženske autorske glasove, potencijalno (u nekim slučajevima barem) uključuje i elemente pozitivne diskriminacije, pri čemu povećana traženost ne znači istodobno rješavanje strukturnih pitanja kanona i infrastrukture.

Utjecaj izdanja na budućnost

Svi sugovornici, međutim, prepoznaju da izdavaštvo – bilo notno, bilo diskografsko – ima važnu ulogu u oblikovanju onoga što se pamti, izvodi i bilježi kao dio glazbene povijesti. Mirjana Matić izričito naglašava da izdavači „nisu pasivni kroničari glazbene scene“: odluke o tome što će se snimiti, tiskati i promovirati sudjeluju u oblikovanju „budućeg kanona“. „Svako notno izdanje Cantusa“, kako kaže, „ujedno je poruka zborovima, orkestrima, solistima i pedagozima da je ovo djelo vrijedno i da zaslužuje biti izvedeno“.

Aaron Cassidy, s druge strane, problematizira samu kategoriju „kvalitete“ kao povijesno uvjetovanu i karakterizira je kako „pokretnu metu“, nikako fiksiranu, a blisko povezanu s postojećim nejednakostima pristupâ; kvote u tom smislu Cassidy razumije kao pokušaj da se poveća broj situacija u kojima skladateljice uopće dobivaju priliku razvijati praksu koja će potom biti percipirana kao „izvrsna“. „Jer, imajmo na umu da u ovome (komponiranju, izvođenju, dirigiranju, čemu god) postajemo dobri samo kroz iskustvo, a iskustvo zahtijeva pristup. Dakle, ove strategije/ciljevi trebali bi, u osnovi, postojati kao način pokušaja povećanja prilikâ za stvaranje izvrsnih umjetničkih djela,“ zaključuje Cassidy.

Mirela Ivičević, govoreći iz vlastite pozicije, priznaje da je „ponešto jednostavnije u životu što se tiče koncertnih angažmana“, kad skladatelj ima izdavača koji aktivno nudi njegova djela i dogovara izvedbe, no iz svoje pozicije kustosice ističe da joj prisutnost izdavača nikada nije bila kriterijem pri odabiru djela za program. Štoviše, ako ostanemo striktno u zoni pitanja ženskog plasmana u repertoarnom životu i veze koju ta instanca može imati/ima s izdavaštvom, Mirela Ivičević tu je sasvim nedvojbena: „skladateljice su trenutačno zaista tražene, te čak i bez izdavača – njihova djela pronalaze put do koncertnih programa“.

Diskriminacijski temelji akademske zajednice

Ipak, u opisima hrvatskog konteksta otvara se jasna napetost između individualnih nastojanja i stanja sustava. Mirjana Matić podsjeća nas na „neumoljivu statistiku Hrvatskog društva skladatelja": u sekciji ozbiljne glazbe, od 112 redovnih članova samo je dvadeset žena. „Ta brojka", po njezinu mišljenju, „upućuje na problem koji nadilazi pojedinačne izdavačke politike i zahvaća obrazovni sustav, akademske institucije, medije i kulturnu politiku u cjelini".

Sanda Vojković ide korak dalje u kritici institucionalnih uvjeta: prema njezinoj procjeni, uloga nezavisnih izdavača u Hrvatskoj danas je minimalna, budući da „mnogi nastaju kako bi objavili jedno ili dva izdanja, bez jasne infrastrukture i znanja za dugoročniji rad". Uz to, napominje da Ministarstvo kulture i medija više ne podupire izdavaštvo i diskografiju kao prije, tumačeći ih kao komercijalne djelatnosti, dok istodobno financira komercijalne koncertne programe koji postaju „*mainstream* kultura". Posljedica toga je, zaključuje Vojković, da je „jedina šansa za skladatelje i skladateljice to da sami dogovore izvedbe i izdavače u inozemstvu".

U takvom okruženju, pitanje buduće pozicije novih generacijâ skladateljicâ dobiva dodatnu težinu. Dok Mirjana Matić inzistira na shvaćanju diskografije i notnog izdavaštva kao „aktivnih agenata promjene" – u smislu da svaka ciljano oblikovana edicija ili programska odluka može dugoročno pridonijeti većoj vidljivosti skladateljica – Sanda Vojković bitno je tu pesimističnija. Smatra da se „sustav vrijednosti urušio do te mjere" da se više ne prepoznaje koje bi autore trebalo dugoročno pratiti financijski, institucionalno, medijski i politički te strahuje da „one najzanimljivije skladateljice neće djelovati u Hrvatskoj, jer im Hrvatska više nema što ponuditi".

Mirela Ivičević svojim radnim okruženjem u određenoj mjeri tu sliku potvrđuje: prethodno se osvrnula na povoljnije uvjete za skladateljice u europskom kontekstu, gdje postoji izražena otvorenost programskih politika prema njihovim djelima i bez prisutnosti formalnog izdavača kao faktora, dok se za hrvatske prilike, govori, „ne bi usudila davati čvrstu procjenu". Kada govorimo o novim perspektivama glazbenog izdavaštva, jedan njegov aspekt mogao bi potencijalno biti praksa samostalnog izdavanja, koje Ivičević vidi ne toliko kao nužan kompromis, koliko kao prostor slobode i kontrole nad vlastitim radom.
Ističe da je, slušajući brojna negativna iskustva starijih, pa i vrlo prominentnih autorâ i autoricâ, te suočena s neprofesionalno izrađenim materijalima i kašnjenjima čak i kod „velikih" izdavača, za sebe odabrala *self-publishing* kao najbolji izbor. Takav pristup, premda ne isključuje mogućnost kvalitetnih suradnji između skladatelja i izdavača, otvara pitanje novih modela; onih koji se temelje na autonomiji, ali i potencijalno na feminističkim principima zajedništva, podrške i suradnje među umjetnicama.

Iskustvo Sande Vojković do stanovite se mjere može čitati kao komplementarno ovakvim praksama te ako će morati uposliti oko koje je rodno osjetljivo, uočava razlike ponajprije u pristupu samoorganizaciji i strategijama djelovanja. Ona primjećuje da su skladateljice, osobito u kontekstu digitalizacije i novih tehnologija, pokazale veću sistematičnost i spremnost na dugotrajne, često sitne korake potrebne za samopromociju i realizaciju projekata.

„Iskrena ću biti, ne sjećam se da sam upoznala nekog skladatelja koji je u stanju obaviti toliko malih (uzastopnih, a koji put i uzaludnih) koraka da bi postigao željeni rezultat kao što su to žene."

Takva upornost, kako ističe, rezultira ne samo uspješnijim plasmanom vlastitih djelâ nego i inovativnim oblicima djelovanja: od festivalskih koncepcija do programiranja koncertnih ciklusa, gdje se, prema njezinu mišljenju, može naslutiti „žensko pismo" u načinu oblikovanja glazbenog života. U tom smislu, promjena izdavačkih paradigmi i prelazak na modele samoizdavanja otvara prostor u kojemu se organizacijske vještine i kreativne strategije skladateljica pokazuju kao ključne.

Vidljivost i perspektive

Razgovori s mojih četvero sugovornika vjerujem da upućuju na složenu sliku izdavaštva u kontekstu ženskog skladateljskog rada, a u kojoj se zatiču različite strategije: od uvjerenja u nužnost kvotâ i aktivnoga programskog zahvata, preko inzistiranja na „rodno neutralnoj" kategoriji kvalitete, do oslanjanja na *self-publishing* kao oblika profesionalne autonomije. Zajedničko svim perspektivama, međutim, je prepoznavanje izdavaštva kao mjesta na kojemu se ne reproducira samo postojeće stanje, nego se proizvodi vidljivost, čime ta djelatnost nesumnjivo sudjeluje u pisanju povijesti ženskog skladateljskog rada.

Bilo da je riječ o međunarodnim etiketama ili o hrvatskoj suvremenoj glazbenoj sceni, sa svim njezinim specifičnim uvjetima i ograničenjima, jasno je da izdavaštvo ostaje ključnom instancom u oblikovanju repertoara, kanona te kulturne produkcije i memorije.

https://glazba.hr/citaj/price/skladateljice-i-izdavastvo/

Cronika.hr

Zadarska ratnica s mitraljezom, majka u borbi s PTSP-om: Priča o opstanku i ljubavi

Suborci su poginuli, granate su eksplodirale, a Klaudija je preživjela. Danas, tri desetljeća kasnije, kaže – tijelo se oporavi, ali duša ne. PTSP nije ostao na bojištu, on se uselio u njihov dom. Gledala su ga i osjećala i njezina djeca.

Klaudija je u rat krenula 2. rujna 1991. godine, ostavljajući iza sebe studentski život i sigurnost Zagreba. Studirala je usporedo na dva fakulteta, Ekonomski i DIF, ali kad je čula da treba pomoći domovini – nije dvojila. *Naravno, ja jedina žena. Ko me moga zaustavit – mlado, ludo*, prisjeća se.

Odbili su je u Hrvatskoj vojsci riječima da „ne primaju žene“, ali je svoj put pronašla na drugoj strani ulice – kroz vrata HOS-a gdje je, također, bila prva žena koja je željela biti ratnica. Nakon obuke na Žumberačkoj gori, pod vodstvom britanskih instruktora, poslana je na slavonsko ratište. Tamo je, sa samo 55 kilograma, nosila mitraljez težak „gotovo koliko i ona“.

Imala sam pomoćnika da mi nosi municiju, govori s osmijehom koji, u istom dahu, skriva bolna sjećanja.

U Osijeku je proživjela prve istinske ratne strahote. *Bila sam u bolnici ranjena od granate, metak me okrznuo… ali najteže mi je bilo kad su moji momci poginuli u kukuruzištu. Tada sam prvi put osjetila što znači izgubiti prijatelje*. Francuski novinari tada su o njoj pisali kao o mladoj ratnici koja ruši predrasude.

35. Draženka Franjić

Novinarski projekt:
Tišina iza vrata: Suživot s PTSP-om u obiteljima hrvatskih branitelja

Elektronička publikacija:
News portal Cronika.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
19. rujna 2025.

Ljubav koja je preživjela bojišnice

U Slavoniji ju je svakodnevno zvao njezin tadašnji dečko, danas muž. *Zvao je dok im nije dojadilo – i onda su me prebacili u zadarsko zaleđe*, kaže uz smijeh. Njihova ljubav odrasla je na bojišnicama, ali preživjela i sve ono što rat donosi – strah, gubitak i stalno iščekivanje smrti. Kad je jednom preko radio veze čula da je poginuo, doživjela je šok: *Kad sam ga kasnije vidjela živog, noge su mi se odsjekle. Kad se toga sitim, i sad mi se plače.*

Zajedno su prošli Kupres, Zadar, brojna ratišta. On je dočekao Oluju, dok je **Klaudija** tada čuvala njihovu prvu bebu.

„Na margini zbog lažnih"

Spasilo me što je i moj muž bio dragovoljac i što o tome možemo pričati. Ali mrzim što smo danas na margini, dok oni koji nisu ni vidjeli metak nose odlikovanja. To me ubija, kaže.

Život nakon rata donio je nove bitke – one s egzistencijom, predrasudama i nevidljivim ranama.
Nudili su nam mirovinu, da predajemo pitomcima, ali mom mužu je bilo dosta svega. Izišli smo na ulicu. Uz sve teškoće, stvorili su dom vlastitim rukama. *Od države nismo dobili ništa. Ali danas imamo restoran, kuće, i našu djecu. Sve smo sami stvorili*.

Tihi svjedoci rata

Godinama nakon rata o njemu nisu govorili. *Deset godina nismo spomenuli ni riječ dok kćer nije pitala: „Mama, zašto vi nama nikada ne pričate o ratu?" Onda je sve krenulo. Otada znaju kad meni proradi PTSP – samo kažu: „mama je opet u ratu, makni se, proradio je PTSP" i maknu se. Ali, vole da pričam o ratu, žele pomoći i žele razumjeti što smo proživjeli*.

Klaudija se ne srami reći da je bila vojnik na prvoj crti – ratnica s mitraljezom, no PTSP je crna strana svega što su proživjeli i što je iza sebe ostavio rat. Donio je borbu sa snom, nervozom, noćnim morama, osjećajem da „tisuću mravi prolazi preko nogu". *Kad me uhvati, ne mogu ni jesti ni spavati. Srića moja da volim čitati,* kaže uz smijeh, ali priznaje: *Izgubim kompas. To vam je kao black out – ne znaš što radiš, a kasnije ti pričaju da si razbijao, bacao, vikao… Bilo je tu i noževa, i suza, i straha*.

Njen muž, jednako ranjen ratom, povukao se. *Ne voli ići među ljude. Cilu našu kuću obložio je kamenom, radi u polju. Fizički rad nas spašava. Vjerujte, fizički rad pomaže*.

Klaudija priznaje da se PTSP provlačio kroz cijelo djetinjstvo njihove djece koja su zajedno s njima proživljavala traume rata. *Držali su me za noge dok su plakali i molili da se smirim. A ja nisam znala kako. Sjećam se, gledali bi me trudeći se da razumiju što se događa i zašto. Tek s godinama su počeli razumijevati*, kaže i dodaje s ponosom u glasu:

Moja kćer studira sociologiju, zanimaju je traume, želi razumjeti. Sin ima svoju obitelj, ali oboje su ponijeli teret koji nismo željeli prenijeti na njih. Ipak, prenijeli smo, kaže.

Klaudija priznaje da i njezina djeca nose PTSP. *Sigurna sam u to. Mali je nagao, plane istog trena. Kćer ima histerične ispade. Prošli su traume, i dok su bili u mom trbuhu*.

Djeca su, kaže, morala naučiti živjeti s tim. *Znaju da ih beskrajno volimo. Razumiju da noć za nas ne znači miran san. Znaju da su ovi ožiljci cijena slobode*.

„Za što smo ratovali?"

Danas, kad pogleda unatrag, **Klaudija** zna da su mnoge rane nevidljive, ali duboke. *Sve naše vrijednosti danas gaze. I ponekad se pitamo – za što smo ratovali? Za što su toliki mladi ljudi poginuli?*

Njezina priča nije samo priča o ratnici sa „šarcem". To je priča o ženi koja je život dala domovini, a potom opet počinjala ispočetka. O majci koja je morala naučiti nositi svoje rane – i pomoći svojoj djeci da s njima odrastu.

https://cronika.hr/istaknuto/2025/zadarska-ratnica-s-mitraljezom-majka-u-borbi-s-ptsp-om-prica-o-opstanku-i-ljubavi/

U sjeni operacija – Naoružanje i oprema specijalnih postrojbi HVO-a u ratu

36. Viktor Trumbetaš

Novinarski projekt:
Postrojbe za posebne namjene HVO i specijalne službe u BiH tokom rata 1992.-1995.

Elektronička publikacija:
Domovinskirat.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
25. kolovoza 2025.

Nakon što smo se u prvom dijelu serijala o specijalnim postrojbama Hrvatskog vijeća obrane upoznali s time tko su bile i kako su djelovale, u drugom dijelu serijala proučit ćemo izbliza opremu i naoružanje tih postrojbi. Postrojbe za posebne namjene HVO-a su kao elitne i specijalne postrojbe u principu bile **bolje opremljene od regularnih postrojbi HVO-a** s time da je njihovo naoružanje bilo raznovrsno, često prilagođeno terenu, dostupnosti opreme i prirodi zadatka. Zbog stihijskih okolnosti i stvaranja vojske doslovno iz nule **nije postajala standardizacija** u opremi, uniformiranosti i ni naoružanju među ovim postrojbama kao na primjer unutar Specijalnih postrojbi Glavnog Stožera HV. Štoviše, opremljenost postrojbi je često ovisila o onome što je bilo dostupno na terenu, što je tko doturio privatnim kanalima, koliko se zapovjednik postrojbe zauzeo za postrojbu pri raspodjeli nove opreme i naravno zaplijenjenoj protivničkoj opremi i naoružanju. Danas postoji **jako malo dostupnih fotografija** specijalnih snaga HVO-a, pretpostavljamo zbog prirode tadašnjih ratnih događanja, želje za anonimnošću vojnika poslije rata ali i političkih igara koje se i dan danas vode tako da su izvori rijetki međutim po objavljenom materijalu i videosnimkama koje pomalo isplivavaju u javnost čitatelji mogu dobiti barem letimičan pogled na njihov izgled.

Postrojbe za posebne namjene HVO-a su se **po vanjskom izgledu orijentirale prema Hrvatskoj vojsci** i zapadnom standardu odijevanja i uniformiranja koji je često bio pomiješan sa kombinacijom dostupne opreme bivše vojske, JNA. To je uključivalo domaće rađene ili uvezene iz Hrvatske uniforme i jakne za zapadnom maskirnom šarom rađenom po američkom uzorku „M81 Woodland". To je ujedno i najčešći maskirni uzorak uniformi i košulja PPN-ova. Od drugih uzoraka treba dodati i JNA MOL-M68 uzorak za izvidnike ili snajperiste, JNA maskirnu navlaku za izvidnike ili zimsku bijelu navlaku za uniformu. Od pokrivala za glavu, najčešće su nosili vojničke, katkad i obične šilterice, smeđe ili ponekad crne beretke sa metalnim grbom Herceg Bosne, zatim fantomke ili „panama" šešire sa širim obodom ili marame.

Jedan od standardnih dijelova opreme po kojemu su se razlikovale od običnih postrojbi su bili **borbeni prsluci** koji su bili ili oni zapadni istovjetni u uporabi HV-a ili improvizirani rađeni u domaćim radionicama koji su mogli primiti od 6-8 spremnika za pušku. Tu ne treba zaboraviti ni pancirne prsluke koji su bili zapadnog tipa poput čuvenih američkih „flak jakni" ili jugoslavenskih Borovo pancirki, kakve su nosile i hrvatske specijalne policijske postrojbe s početka rata. **Kacige** su također bile raznovrsne od američkih M-1 sa kamuflažnom navlakom do jugoslavenskih M-59/85 ili što se već našlo (poput istočnonjemačkih kaciga).

Pješačko naoružanje specijalnih postrojbi je bilo također ne standardizirano i sastojalo se od automatskog oružja zapadnog i istočnog porijekla. Od njemačkih pušaka Heckler-Koch MP-5 i G-3, preko argentinskih FAL-ovki i američkog M-16 do kalašnjikova svih vrsta pretežito ruskih i Zastavinih M-70 u svim varijantama, ali i rumunjskih, prepoznatljivih po prednjem drvenom rukohvatu. Postrojbe su koristile i puškomitraljeze i strojnice za pružanje vatrene podrške poput sovjetskih RPD i RPK, ili Zastavinih M-53, M-72 i M-84, ali čak i rariteta iz drugog svjetskog rata poput njemačkog Maschinengewehra MG-34 ili čehoslovačkog ZB vz. 26.

Snajperi su bili neizostavan dio inventara za postizanje preciznih pogodaka. U njemu su pretežito bili Zastavin vojni snajper M-76 i neki prepravljeni karabini, zatim se znao pronaći i neki europski model poput austrijskog SSG-69. Po dostupnim video izvorima uočava se i korištenje teškog snajpera američkog proizvođača Barrett što je ogroman raritet za naše krajeve, pogotovo u to doba '91-'92. Hrvatski modeli su također igrali ulogu, poput EMM 992 ili teških snajperskih pušaka MACS M2-A i RT-20 tzv. „ručnog topa".

Od **pištolja i osobnog oružja** su se najčešće koristili posvuda dostupni Zastavini modeli uključujući najpoznatijeg M-57 „Tetejca" ali i drugi poput zapadnih Berettinih ili Hecklerovih modela. Noževi, bajuneti, prigušivači bili su sastavni dio standardne opreme svakog specijalca, često korišteni u borbi prsa o prsa ili u tihoj eliminaciji protivnika. **Noćna optika** (NVG) bila je ograničeno dostupna, ali iznimno korisna u noćnim operacijama i izviđačkim misijama; većinom je dolazila iz stranih donacija. **Radiouređaji** poput Motorole bili su nezamjenjivi za sigurnu i učinkovitu komunikaciju, osobito u brdskim i šumskim terenima gdje je koordinacija jedinica bila presudna za uspjeh operacije.

U arsenalu **protuoklopnog i eksplozivnog oružja** specijalnih postrojbi HVO-a posebno mjesto zauzimali su ručni protuoklopni bacači. Najraširenija među njima bila je Zolja (M80), jednostavna za rukovanje i vrlo učinkovita u urbanim okruženjima. Od ostalih treba istaknuti klasik i „pradjeda" raketnih protuoklopnih bacača, čuveni RPG-7, uz M-79 „Osa" i RB M-57, široko korištenih protiv oklopnih ciljeva, ali i kao potpora u urbanim borbama. Uporabu je doživio i tada famozni poluautomatski bacač granati RBG/MGL. Commando minobacači od 60mm su također bili korišteni. Osim protuoklopnih sredstava, specijalci su koristili i različite vrste tromblona lansiranih sa nastavaka vlastitih pušaka te ručne bombe poput M-75 i M-52, koje su činile standardnu ofanzivnu opremu za blisku borbu i obranu utvrđenih položaja.

Šarolikost opreme i ne standardizacija su uvelike utjecali na **vanjski izgled postrojbi** no na primjerima nekih od njih se ipak može vidjeti uspostava određenog standarda.

Uočljivo je da svi pripadnici nose jednake maskirne uniforme, imaju jednake borbene prsluke, nose oznaku postrojbe na desnom rukavu i imaju jednake smeđe beretke s grbom HVO-a na kapi. Također možemo vidjeti pripadnike postrojbe kako nose američki šljem M-1. Neki od njih su uz maskirne nosili i **crne kombinezone**.

Naoružanje kao što se može vidjeti dolikuje specijalnim postrojbama te ono uključuje i kalašnjikove raznih modela od M-70 do AKM-ova s preklopnim kundakom ili njemačke borbene puške Heckler & Koch G-3. Tu slobodno možemo i nadodati i Zastavine mitraljeze M-53 ili M-84.

Susjedne postrojbe posebnih namjena poput **Gavrana 2** također prikazuju određen standard u opremi i naoružanju te na fotografijama također možemo uočiti pripadnike u zapadnim uniformama s vlastitim oznakama,

namazanih lica sa kalašnjikovima s preklopnim kundacima ili jurišnim Hecklerima.

Za **Kažnjeničku bojnu** se također govorilo da je bila prilično dobro opremljena jedinica sa podosta zapadnog naoružanja u svojem sastavu, što se može iščitati i iz navedenih dokumenata. Potpuno drugačija situacija je sa manjim specijalnim jedinicama koje su bile osnivane po manjim mjestima ili u područjima pod teškom opsadom poput **Srednje Bosne**. One su bile **opremljene kako god** i sa čime god i na prvi pogled teško da bi odavale dojam komandosa iako jesu izvršavale djelovanja koja spadaju u domenu specijalnih postrojbi.

Na objavljenim ratnim snimkama borbi u Lašvanskoj dolini mogu se vidjeti postrojbe poput PPN Vitezova, Tvrtko II, Jokera, Munje i nekih drugih. Na njima se vide razno **razne kombinacije uniformi**, uzoraka, majica i jakni, improvizirani borbeni i pancirni prsluci. Često su neke postrojbe bile i „samoprozvane" specijalne jer bi se dokopale nešto boljeg oružja od ostalih – automatskih pušaka, namazale lica zelenom ili crnom bojom, stavili **trake oko glave** ili nosili fantomke. I onda su odrađivale razne zadaće, uključujući i izviđanja, diverzije i prepade, no teško da bi se mogle nazvati pravim specijalcima ako ih usporedimo sa nekim standardima opreme i obučenosti koji postoje u vojskama.

Specijalne postrojbe HVO-a su u osnovi bile **pješačkog tipa**, u dosadašnjim izvorima nisu spominjani slučajevi helikopterskih desantiranja ili padobranskih skokova (HVO je imao svoje zrakoplovstvo sa helikopterima Mi-8), što ne znači da ih nije bilo. Na teren su se prebacivale automobilima (ponekad i osobnim), džipovima, kombijima, vojnim kamionima ili autobusima. Nije spominjano korištenje vlastitih oklopnih transportera ili borbenih vozila pješaštva (kao što je npr. imao 1. HGZdrug u HV-u). Ono što su neke postrojbe posebnih namjena imale kako bi si povećale vatrenu moć jesu **improvizirana vozila** i **improvizirana artiljerija**.

O čemu se radi? Naime na kamion marke FAP, TAM ili Deutz se montirala ***teška strojnica*** (Dshk ili Browning M-2) ili protuzrakoplovni topovi od 20 do čak 40mm (M-55 ili Bofors) i onda se njima djelovalo po protivniku, točnije njegovom pješaštvu sa razornim učinkom. Slično su djelovale protivničke srpske specijalne postrojbe poput **Garde Panteri** sa sustavima M-53/59 Praga ili montiranim na kamione jugoslavenskim trocijevcima M-55 i NRZ sustavima.

Zanimljivo je korištenje improviziranih artiljerijskih oružja poput tzv „beba" – „bojler" bombi načinjenih od protupožarnih aparata punjenih eksplozivom i metalnim otpadom lansiranih iz improviziranog minobacača-lansera. Tom su se tehnikom primjerice koristili **PPN Vitezovi** tokom borbi za Zabrđe i Lašvansku dolinu.

Zaključno, moglo bi se reći da su naoružanje i oprema postrojbi za posebne namjene HVO-a odražavali uvjete ratovanja toga doba. **Ograničena dostupnost opreme** i potreba za brzim prilagodbama u složenim borbenim situacijama iziskivala je visoku razinu snalažljivosti. Iako često nisu raspolagali najmodernijom tehnologijom, pripadnici ovih postrojbi **uspješno su koristili ono što im je bilo dostupno** – kombinirajući domaće i strano oružje, improvizaciju, snalažljivost i visoku borbenu motivaciju. Njihova učinkovitost nije proizašla samo iz naoružanja, već motivacije da obrane svoje domove i spremnosti da izvrše i najzahtjevnije zadatke.

https://domovinskirat.hr/2025/08/25/u-sjeni-operacija-naoruzanje-i-oprema-specijalnih-postrojbi-hvo-a-u-ratu/

NOVOSTI

Profitno zdravstvo raste, jednakost se smanjuje

Platforma „Tvornica jednakosti“ provela je analizu 539 profitnih subjekata u Zagrebu, ukazujući na rast privatnog sektora. U razdoblju od 2019. do 2024. prihodi tržišta zdravstvenih usluga porasli su 82 posto, na 445,1 milijun eura, dok je dobit skočila 172 posto, na 42,1 milijun eura

Kroz prva četiri nastavka feljtona „Medicinsko tržište u Hrvatskoj: Preveliki da propadnu“ prikazali smo studije slučaja rasta poduzetničkog carstva dr. Krešimira Rotima, USKOK-ova optuženika i jednog od najpoznatijih hrvatskih neurokirurga, te Poliklinike Holistera, koja onkološkim pacijentima javno nudi neodobrene i necertificirane proizvode i metode liječenja, lažno se predstavljajući kao nastavna baza Fakulteta za dentalnu medicinu i zdravstvo u Osijeku.

Oba su slučaja poslužila kao dokaz da institucionalni okvir hrvatskog zdravstva – zakonodavna i regulatorna dinamika, uz potpuni izostanak proaktivnog nadzora – potiče rast tržišta medicinskih usluga nauštrb javnog sektora. Iako su na činjenice koje su Novosti objavile o Holisteri na koncu reagirali DORH, Ministarstvo zdravstva, Hrvatska liječnička komora i sam osječki fakultet, predočeni su dokazi da se pritisak profita na javni sektor ne odražava samo na (ne)dostupnost zdravstvene zaštite i segregaciju bolesnika, već i da djeluje paralizirajuće na javne ovlasti institucija nadležnih za zdravstvo.

Konkretni primjeri dokazuju da institucije ne reagiraju na sukob interesa u zdravstvu, ni na eklatantno kršenje prava i sigurnosti pacijenata, osim kada procijene da pritisak medija donosi ekstreman reputacijski rizik.

No, u feljtonu smo htjeli istražiti i mogu li se posljedice strukturalnih poremećaja koji idu na ruku profitnom sektoru, izraziti u brojkama koje potvrđuju rast zdravstvenog tržišta.

37. Nataša Škaričić

Novinarski projekt:
Medicinsko tržište u Hrvatskoj: preveliki da propadnu?

Elektronička publikacija:
Portal Novosti

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
13. studenoga 2025.

Informacije o tome kako trendovi u zdravstvenoj politici – s naglaskom na trendovima komodifikacije zdravlja i komercijalizacije zdravstvenih usluga – djeluju na stanje javnog zdravstva i tržište medicinskih usluga često su nedostupne, nedostatne i međusobno neusporedive, što je također simptom atrofije javnih institucija povezanih sa zdravstvom. Na slično upozorava i novi analitički izvještaj o kompoziciji javnog i profitnog zdravstva u Zagrebu koji je izradila platforma za društvenu jednakost „Tvornica jednakosti" pod okriljem Centra za mirovne studije (CMS). Rezultati su predstavljeni ovog tjedna u Školi narodnog zdravlja Andrija Štampar Medicinskog fakulteta u Zagrebu, a istraživači su ipak dokazali da privatno zdravstveno tržište raste nauštrb javnog sektora.

– Inicijalni izvještaj ovog pilot istraživanja pokazuje da se kompozicija zdravstva i socijalne skrbi u zadnjih pet godina mijenja tako da se smanjuje jednakost. U sektoru u cjelini, povećava se udio prihoda i radnika u profitnom sektoru, dok se udio javnih smanjuje. Svi poslovni parametri profitnih subjekata rastu, neki drastično. Uključivanje dualnog rada bi pogoršalo sliku, jer bi pokazalo precizniji uvid u broju radnika u profitnom dijelu sektora. Rastom privatne proizvodnje zdravstva i skrbi rad u sektoru pretvara se u individualne usluge te se umanjuje cjeloviti pristup javnih sustava – taj se argument rijetko spominje. Logikom profitne proizvodnje priotiziraju se najprofitabilnije vrste usluga, dok se kritičan i skup dio skrbi ostavlja javnim sustavima. Sve to ne bi bilo moguće bez zakonskih promjena koje u publikaciji analiziramo – kaže ekonomist i sociolog Toni Prug, jedan od autora publikacije.

Temeljeni na objedinjavanju administrativnih i financijskih podataka iz HZZO-a, HZJZ-a, Fine/InfoBIZ-a i Grada Zagreba, rezultati istraživanja govore da je u razdoblju od 2020. do 2024. godine na tržištu zdravstvenih usluga vidljiv rast profitnih prihoda s 221 na 449 milijuna eura, uz skok broja zaposlenih s 4.004 na 5.426.

Istodobno, u javnom sektoru prihodi rastu s 866 na 1,524 milijuna eura, ali uz blago smanjenje broja zaposlenih – s 21.756 na 21.485. Udio profitnih prihoda u zdravstvu narastao je s 20,3 na 22,8 posto, a udio zaposlenih s 15,5 na 20,2 posto. Autori napominju da ovi pokazatelji podcjenjuju stvarno stanje, jer značajan broj zaposlenih u javnim ustanovama prakticira tzv. dualni rad, odnosno, radi u javnom i privatnom sektoru.
Analiza 539 profitnih subjekata u Zagrebu s godišnjim prihodima iznad 50 tisuća eura, pokazala je koliko je rast privatnog sektora duboko ukorijenjen. U razdoblju 2019./2020. – 2024. ukupni su prihodi tržišta zdravstvenih usluga porasli s 244,8 na 445,1 milijun eura – gotovo 82 posto. Dobit je povećana za 172 posto (s 15,5 na 42,1 milijun), a nadnice za 122 posto (s 41,1 na 91,2 milijuna eura). Broj zaposlenih porastao je s 3.861 na 5.274, a dobit po zaposlenom više je nego udvostručena – sa 4.325 na 9.997 eura. Ukupne investicije udvostručene su s 18,9 na 36,9 milijuna eura, ulaganja u medicinsku opremu porasla su za 103 posto, a u građevine za 90 posto. Vrijednost dugotrajne imovine udvostručena je, zadržana dobit gotovo utrostručena, gotovinski depoziti u bankama porasli su za 92 posto, a honorari vanjskim suradnicima za 153 posto.

Analiza prostorne distribucije profitnih subjekata potvrdila je izrazitu koncentraciju u središnjim i sjevernim četvrtima Zagreba, osobito u zonama oko postojeće javne bolničke infrastrukture – Gornji grad–Medveščak, Maksimir, Donji grad i Trnje, dok se na periferijama, poput Novog Zagreba ili Stenjevca, nalazi mnogo manji broj registriranih subjekata.

Po prihodima, dobiti, investicijama i novcu u banci, najjača je specijalistička medicinska praksa (268,9 milijuna eura prihoda; 24,9 milijuna eura dobiti; 2.921 radnik; 24,5 milijuna eura investicija), dok stomatologija drži drugo mjesto (99,4 milijuna eura prihoda; 11,1 milijuna eura dobiti; 1.223 radnika; 5,9 milijuna eura investicija). U 2024. čak 19 stomatoloških subjekata ostvarilo je više od milijun eura prihoda (zajedno 58,7 milijuna eura), a 43 subjekta više od pola milijuna (zajedno 76,6 milijuna eura) – ukupno 99,4 milijuna eura u stomatološkom sektoru.

To ne čudi jer je stomatologija skoro potpuno tržišno orijentirana i prepuštena out-of-pocket davanjima (izravna plaćanja na mjestu korištenja usluge op.a.), no valja primijetiti da se ni nakon dva desetljeća tog trenda nije pojavio ni privatni osiguravatelj koji bi ponudio prihvatljive police osiguranja s pokrićem troškova na stomatološke usluge. Istovremeno, digitalna medicinska platforma i Qunomedical, koja indeksira dentalno zdravlje EU populacije, Hrvatsku smješta na najniže mjesto, uz Latviju i Slovačku.

Mada bi o tom sektoru trebalo provesti ozbiljnija istraživanja, stomatologija je sigurno dokaz da je tržišni uspjeh rezultat državne politike odgurivanja svih pacijenata iz javnog sektora, neovisno o tome koliko to financijski pritišće većinu kućanstava i kakve su posljedice po zdravlje.
U istraživanju Tvornice jednakosti spominje se i paradoksalan podatak da out-of-pocket izdaci na zdravstvo u 2021. godini iznose oko 9 posto – značajno manje od prosjeka Europske unije od 15 posto. Autori analize nisu propustili napomenuti da taj udio vjerojatno ne odražava stvarno financijsko opterećenje građana, što potvrđuju i

publikacije HZJZ-a koje smo pretražili: između 2013. i 2023. udio izravnih plaćanja kretao se između 8,8 i 11,5 posto ukupne zdravstvene potrošnje, s vrhuncem 2014. godine od 11,28 posto, da bi u post-COVID 2023. godini – kada je trend atrofije funkcija javnog zdravstva eskalirao – iznosio tek 9,38 posto.

S obzirom da se radi o udjelu u ukupnoj potrošnji na zdravstvo, pad bi se možda mogao pripisati ekstremnim post-COVID povećanjima proračuna, ali veća je vjerojatnost da metodologija izračuna nije adekvatna. Autori navode da su podaci o zdravstvenim izdacima opterećeni brojnim metodološkim manama — od problema prisjećanja i prikrivanja određenih troškova zbog društvene poželjnosti, do pogrešnih klasifikacija i ograničenog uzorka koji isključuje institucionalizirane i teško dostupne skupine. Zbog toga ankete često podcjenjuju stvarne izdatke kućanstava i ne odražavaju pouzdano strukturu potrošnje na zdravlje.

Izvještaj Ekonomskog instituta iz 2014. godine npr. pokazuje da je Hrvatska već tada imala izrazitu promjenu modela financiranja zdravstva s padom udjela HZZO-a i istovremenim rastom državnog i privatnog financiranja. Po njima, u zemljama zapadne Europe out-of-pocket plaćanja iznosila su 13 posto u 2000. godini, a 16 posto u 2010. godini, u središnjoj i istočnoj EU omjer je bio 8 i 20 posto, dok se u Hrvatskoj stopa izravnih davanja navodno kretala između 14 i 15 posto.

Izravna potrošnja na zdravstvenu zaštitu važan je indikator stupnja komercijalizacije zdravstva jer pokazuje koliki dio troškova zdravstvene zaštite građani snose sami, umjesto da ih pokrivaju javni fondovi ili osiguranje.

Visoka razina takvih davanja upućuje na slabiju financijsku zaštitu pacijenata i veću tržišnu logiku u pristupu zdravstvu – znači da se pristup uslugama više oslanja na osobne financijske mogućnosti nego na solidarnost i javno financiranje.

No, najveći se problem krije iza brojki, u razlozima izravnog plaćanja zdravstvenih usluga i proizvoda. Za razliku od zapadnoeuropskih zemalja, gdje privatna izdvajanja uglavnom služe nadstandardu i dodatnim pogodnostima, u Hrvatskoj i većini zemalja istočne Europe ona kompenziraju nedostupnost javnih usluga, što najviše pogađa najsiromašnija kućanstva.

Već u 90-im godinama istraživanja Miroslava Mastilice i Jadranke Božikov pokazala su regresivnost privatnih izdataka: najniže dohodovne skupine plaćale su oko šest puta veći udio svog dohotka na zdravstvo od skupina s najboljim socioekonomskim statusom. Više od 65 posto ispitanih izjasnilo se da ima značajne izravne troškove, a oko polovice ih je ocijenilo „velikim ili vrlo velikim problemom“. Bio je to rani alarm da troškovi zdravstva migriraju s HZZO-a na građane, i to one najugroženije.

Dodatne podatke o rastu tržišnog zdravstva pokušali smo povući iz publikacija i istupa Hrvatske gospodarske komore, HZJZ-a, HZZO-a, Hrvatske liječničke komore i Ekonomskog instituta. Motiv su bili objektivni pokazatelji o drenaži pacijenata iz javnog u privatni sektor – preko prava na dualni rad i vlasništva nad trgovačkim društvima registriranim za zdravstvenu djelatnost, lista čekanja i širenja mreže javnog zdravstva na privatne onkološke bolnice – no pokazalo se da su raspoložive baze podataka nepodesne za dublju analizu.

Ipak, relevantni su zadnji javno objavljeni podaci HGK, po kojima tržište privatnog zdravstva bilježi godišnje stope rasta oko 20 posto i na putu je da do 2028. premaši milijardu eura tržišne vrijednosti – gotovo sedminu ukupne javne potrošnje, kao i podaci o broju zaposlenih u oba sektora, koje smo izvukli iz HZJZ-ovih publikacija. Pokazuje se da je u razdoblju od 2015. do 2024. godine broj zdravstvenih radnika u Hrvatskoj porastao za 16,6 posto, s izraženijom dinamikom rasta u privatnom sektoru nego u javnom. Dok je broj zaposlenih u javnom zdravstvu porastao za 13,7 posto, u privatnom sektoru bilježi se rast od čak 30 posto. Sličan trend vidljiv je i među liječnicima — broj liječnika u javnim ustanovama porastao je za 12,8 posto, dok je u privatnom sektoru povećan za više od 30 posto. Udio zaposlenih u privatnom zdravstvenom sektoru u ukupnom broju djelatnika povećao se s 18,1 posto u 2015. na 20,2 posto u 2024., što potvrđuje jačanje privatnog segmenta i trend komercijalizacije zdravstvene djelatnosti u Hrvatskoj.

Neovisno o skromnim bazama podataka, problemu erozije javnog zdravstva treba pristupiti spajajući brojke s legislativnim okvirom i analizama prakse, odnosno legalnim i nelegalnim načinima na koji se sistem od 90-ih naovamo konfigurirao da služi privatnim interesima.

Važno je rekonstruirati ono što brojke pokazuju, a još važnije ono što prešućuju.

U zadnjem nastavku feljtona pišemo o komercijalizaciji stručnih društava s javnim ovlastima i formiranju tzv. shell NVO-a u djelatnosti zdravstva.

https://www.portalnovosti.com/profitno-zdravstvo-raste-jednakost-se-smanjuje/

DALMACIJA DANAS

Od beta kazeta do umjetne inteligencije: Kako se novinarstvo promijenilo u posljednjih 20-ak godina

Iskustvo iz prve ruke: Evo kakvo je novinarstvo bilo nekada

38. Ana Tenžera

Novinarski projekt:
Svatko ima svoju istinu: (kvazi)novinarstvo u 21. stoljeću

Elektronička publikacija:
Dalmacija Danas

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
22. kolovoza 2025.

U prvim je stoljećima razvoja onoga što poznajemo pod pojmom „novinarstvo“ proces prikupljanja, oblikovanja i objave vijesti bio vrlo sličan i znanje se prenosilo iz generacije na generaciju na prilično statičan način. Prvi veći odmak u tom procesu nastao je pojavom elektroničkih medija, prvenstveno radija koji je donio nove pojave i radne procese u život novinara, a nakon toga je medij televizije napravio gotovo kvantni skok u svemu onome što se smatralo novinarstvom. Međutim, ono što je bila konstanta u svim tim novinarskim oblicima bila je jasno definirana uloga svakog sudionika procesa objave neke vijesti. Svima je bilo jasno koji je zadatak novinara, a koji urednika, kada će se uključiti lektori ili drugi stručnjaci za jezik i tekst, tko će pripremiti grafiku i tko će vijest, ovisno o vrsti medija, u konačnici objaviti. A onda je 21. stoljeće, razvojem novih tehnologija komuniciranja, koje su se prije toga činile poput znanstvene fantastike, novinarstvu donijelo, s jedne strane, do tada nezamislivu širinu i mogućnost razvoja i napretka, ali i, s druge strane, do tada i nezamislivu zbrku. U samo jednom desetljeću nestale su jasno definirane granice i uloge, došlo je do konvergencije medija, i svatko je dobio priliku iznijeti svoje mišljenje i stavove.

Još uvijek su se čitale novine...

Moj prvi novinarski posao bio je na CCN-u (ne, nažalost, CNN-u, kako su me kolege na faksu brižno „zezale” nego na Croatian Commercial Networku – središnji informativni program) u prostorijama OTV-a, na čijem se kanalu emitirao, kao i na svim lokalnim TV postajama u Hrvatskoj. Bili smo smješteni u Teslinoj 7 – samom centru Zagreba, preko puta tada još legendarnog Radija 101. Bilo je to 2003. godine, ja sam tek napunila dvadeset, bila sam druga godina, čega drugog nego novinarstva, koje je tad zaista drugačije izgledalo nego sad – dva desetljeća kasnije. RTL još nije došao u Hrvatsku, a informativni program Nove TV bio je u povojima. Još uvijek su se čitale novine – to bih prvo po dolasku u

redakciju napravila – baš kao što sad novinari najprije „prelistaju" web (isprike onima koji ujutro dolaze sa „svojim" temama, ali takvih je u dnevnom novinarstvu malo).

Isprva sam radila „priču za kraj" (nešto opuštajuće, najčešće iz svijeta strane zabave poput, primjerice, dodjele „Emmyja") jer nitko nije odmah po dolasku išao na teren, osim starijih i iskusnijih novinara, a ja sam još studirala. Ubrzo sam radila *vanjsku* koja se, ako niste na terenu, isto radi i danas (govorim o televiziji). Uz tehničke izmjene, naravno. No, davnih dana razmjenom materijala dobivali bismo sliku za sve važne vijesti (na CCN-u je ponekad ne bih dobila) pa bih jednostavno gledala Al Jazeeru (taman je počeo rat u Iraku), Euronews ili neku treću stranu postaju. U *skop* ispod televizora gurnula bih DV kazetu (sjeća li se još netko što je to?) i snimila potreban materijal. Radila sam bilješke, čitala na stranom web-u o događaju te napisala tekst. Zatim sam išla u *off*-kabinu, stavila slušalice, uspostavila vezu s montažerom te pročitala napisano. Slijedio je odlazak u montažu i naručivanje arhive, što se jednostavno obavljalo prolaskom kroz kratki hodnik, te naručivanjem od gospođe koja je tamo sjedila i kojoj ste rekli što vam uz prethodno snimljeni ili razmjenom dobiveni materijal treba. Ona bi se ubrzo pojavila u montaži s velikim crnim BETA kazetama na kojima su bili političari, šeici, rat ili što ste već naručili, a da vam treba za prilog. Neki novinari bi jednostavno montažeru ostavili svoj tekst, naznačili koju sliku žele na kojem dijelu teksta te tako završili posao. Ja sam pak montažerima „sjedila za vratom" od prvog dana, jer me televizija interesirala baš zbog slike – koji najatraktivniji kadar najbolje ide uz koji dio rečenice, gnjavila ih oko „pretapanja" slike ili bliceva (tad, bar na programima koje smo imali, nije bilo previše specijalnih efekata). Ubrzo je slijedio i prvi odlazak na teren (bila sam u pratnji poznatog novinara koji mi je sve objašnjavao), a tema je bila haaška optužnica protiv jednog hrvatskog generala. Snimatelj je „lovio" okolne kadrove – zgradu, novinare koji čekaju (i sad se novinarski posao dobrim dijelom sastoji od čekanja) uglavnom izjave protagonista priče - novinske, radijske ili televizijske koje mogu potrajati ma u kojem sektoru radili, čekali kraj koncerta ili suđenja. Ili ih možete preuzeti sa web-a, ili pak web kasni pa ih se preuzima od *starih* medija. Tako sam počela odlaziti na teren sa snimateljima koji su tad još imali „velike" kamere s plavim DV kazetama koje bi mi nakon snimanja dali, a u montaži smo ih koristili. Kako? Našla bih slobodni skop, stavila kazetu te označila bitan dio – poput izjave ili nekog zanimljivog kadra, u bilježnicu napisala na kojem *time codu* se nalazi, napisala otprilike što je sugovornik rekao (morala sam zbog kasnijeg teksta kojeg bi urednik čitao kako bi shvatio kontekst) i vratila se u redakciju na pisanje. Kasnije su te DV kazete preuzimali montažeri. Ja sam govorila *time codove,* a montažer bi ih na onom starom sistemu *vrćenja gumbova* tražio te smo tako, uz „lijepljenje" mog *off-a* stvarali prilog.

Cijenim dobre slike, kažu da jedna vrijedi tisuću riječi

Kako je tehnologija brzo napredovala, smanjivale su se i kamere tako da smo sad za teren dobivali mini DV, a osoba s najmanjom kamericom bio je legendarni snimatelj **Miki Ostrovidov** koji je snimao prvu emisiju nekadašnje Televizije Zagreb, prvi sportski prijenos (nogometnu utakmicu Jugoslavija - Italija) te prve dramske programe, koji su se emitirali uživo. Uvijek u korak sa suvremenom tehnologijom, među prvima je velike masivne kamere zamijenio novim malim kamerama. Imao je nevjerojatno mirnu ruku i sve je snimao "iz ruke", uključujući i intervjue sa šefovima država. Od takve legende sam zaista puno naučila pa sam tako, kad nisam imala snimatelja za Filmski festival u Motovunu, odlučila i ja kupiti (na otplatu) malu kamericu, jer sam silno željela napraviti intervju s režiserom **Paulom Thomasom Andersonom** koji je te godine bio glavni gost. Urednik mi je jednostavno rekao „da nisam normalna", no – kako se pokazalo – *video-novinari* su postali budućnost. Koliko puta i danas u potpisu Dnevnika vidite *video-novinar* taj i taj? Naravno da su medijske kuće time prepolovile troškove, ali mene zaista nitko nije silio. Nekoliko lekcija s Mikijem bilo je dovoljno da za rukav još prvu večer „ulovim" omiljenog režisera i dogovorim intervju za drugo jutro. Kako sam kupila i stativ te jeftini mikrofon (a kako bi inače odradila intervju) složila sam poprilično dobar kadar gdje se sve čulo, a mikrofon se nije vidio – samo sugovornik, kamenita ulica i motovunska brda. Miki je mislio, kako mi je po mom povratku u Zagreb rekao, da je slavni hollywoodski režiser složio kadar, ali to samo govori od koga sam učila. Urednici su također zapazili „da imam oko", pa sam ulijetala i kao snimatelj kolegama kad bi „izvisili".

Sa CCN-a imam još tisuću priča, ali ovo je dovoljno da pokrijemo tehničku stranu: svatko je znao svoju ulogu – urednik, montažer, vozač, novinar, snimatelj – svatko je imao svoj posao, a što se samog novinarstva tiče, stvari su bile daleko jednostavnije, niste kao danas morali biti *one man band*.

No, vrijeme CCN-a je završilo i ja sam za koju godinu (2006.) počela raditi za središnji informativni program jedne nacionalne komercijalne TV kuće. Stvari su se promijenile, u početku ne puno, ali za koju godinu novinari su primjerice počeli i montirati. I dalje su *time-codovi* bili bitni, ali na drugačiji način. Nakon snimanja (terena) odnijeli bi kazetu na *capturiranje* (taj postupak

je počeo prije 2006. u velikim kućama), odnosno ubacivanje snimljenog materijala u sustav kako bi na kompjuteru mogli vidjeti što imate. Nije više bilo starih stolova za montažu s *gumbima.* Na taj način i montažeri su već imali vašu sliku. Kad sam tek došla stvari su (osim *capturiranja*) bile slične. No, tu su novinari pisali i potpise (kad vidite osobu na ekranu – tko je ona te tko su novinar i snimatelj koji su radili prilog). Na CCN-u nisam morala brinuti o tome – našim bih vrijednim grafičarima napisala imena sugovornika na komadu papira, a oni bi se pobrinuli da se imena *pucaju* iz režije. Na „velikoj" televiziji to sam radila sama – upisivala imena na kompjuteru koja se u montaži nisu vidjela jer su – išla iz režije.

Što se tiče arhive, kako smo u *news roomu* sjedili poprilično zbrkano (ja sam, primjerice, bila u sportskom dijelu, ali kako je bila riječ o velikoj prostoriji u kojoj je u centru bio voditeljski stol svi smo bili „na korak" od drugoga), a meni s lijeva je bila djevojka koja je radila dva posla – pisala je *krol* (one sitne vijesti u dnu televizije koje praktički ni ne vidite) i bavila se arhivom. Tako da bih joj samo rekla što mi treba i to je uskoro bilo *capturirano.* Sad već zvuči kompliciranije, ali nije lako tehnikalije (koje baš i nisu interesantne) od prije dvadeset godina objasniti nekome tko to nije iskusio. Kolegama s televizije unaprijed se ispričavam ako sam se u procesu pogubila. Osim potpisa sugovornika pišu se i naslovi (ono što vidite u donjem lijevom kutu) kao i podnaslovi, koji su se već tada morali mijenjati svakih dvadeset sekundi. Naravno da je dolazilo do grešaka, dolazi do njih i dan-danas. Nešto zbog ljudskog faktora (novinar ili realizator iz režije) nešto do tehnologije. U svakom slučaju, izazovu smijeh gledatelja, obično uz komentar „koji debili", ne znajući koliko rada iza svega stoji i da svaka tipka može značiti potencijalnu katastrofu.

Uskoro su se na novinarskim kompjuterima pojavili i programi za montažu, tj. tzv. *sirovi materijal* izrezao bi se s 2-3 sekunde manje-više pa bi ga montažer „popeglao". I tako su montažeri provodili dane gledajući TV u svojim prostorijama, obično uz pizzu ili ćevape, do 18 sati kad bi obavili svoj minimum posla. No, bilo ih je još koji su radili. Kako sam već napomenula da sam prvenstveno zaljubljenik u sliku i sve ono što novine ne mogu, sa „svojim" montažerom – moram ga spomenuti, Domagojem Brninom – znala sam i po dva sata montirati materijal za prilog koji traje dvije minute. Tada je već bilo efekata, o da, a „moj" montažer nije dao da jedan kadar (osim ako nije u *zoomu*) bude na ekranu duže od tri sekunde.
Spomenula sam da na televiziji možete raditi neke stvari za koje su statični mediji zakinuti, i time ne želim povrijediti kolege. Primjerice, kad sam radila prilog o atentatu na jednog gospodina iz „tzv. Zločinačke organizacije", radila sam ga, naravno, sa spravoda. Kao podlogu uz riječi kako se „naručioc ne zna" stavila sam kadar osobe za koju se u podzemnim krugovima pričalo da je upravo to, no gospodin je na snimci bio okružen damama u crnini te u društvu još dva manje poznata *ortaka.* Takvu fotografiju s potpisom „naručioc ubojstva" ipak ne možete staviti u novine. Cijenim dobre slike, kažu da jedna vrijedi tisuću riječi, ali koliko tek onda vrijede kad su pokretne. Ili bilo kakav primjer pokreta – nastaju fantastične fotografije, ali što ako morate prikazati osobu u prometu (primjerice) koja radi sulude poteze i ostaje živa? U novinama takve fotografije označavate brojevima, ali to se ne može mjeriti sa živom snimkom. Naravno, i „statično" novinarstvo ima svoje prednosti, informacija se može puno polakše i s više pažnje konzumirati, čitatelj se može više puta vraćati na ono što mu je zanimljivo, ali ja sam ipak zaljubljenik u audiovizualno.

Kako televizijski novinari danas rade? Središnje informativne emisije triju nacionalnih kuća ipak imaju novinara sa snimateljem. Još 2020. bilo je nezamislivo da se na teren ide bez asistenta koji je pomagao uglavnom tonski kako snimatelju tako i novinaru, a još je bio zadužen i za prijevoz. Na jednoj od nacionalnih komercijalnih televizija snimatelji više nemaju asistente, pa se za novinara/ku nađe i neki poslić poput nošenja opreme i slično. Širenjem društvenih mreža novinari moraju i odmah po događaju napisati skraćenu vijest. I biti prvi, naravno. Kako je to bitno na web-u (a čitateljima je svejedno tko je minutu prije objavio), novinarima i urednicima izuzetno je važno da ne moraju navoditi izvor. Ovisno o TV redakciji, novinari pišu *twitove*, javljaju informacije uredniku, po povratku odmah nose SD karticu na *captur*, u kompjutoru izrežu tonove i kadrove, te odlaze uredniku na završni dogovor. Slijedi povratak za računalo kako bi unijeli sve potpise i javili arhivi ako treba što arhivirati, što znači i odrezati dio kako bi se arhivirao, jer će biti koristan za nastavak priče ili u nekoj drugoj situaciji. Pritisak je puno veći, puno više i opsežnije se traži od novinara, a sve manje ih se uči i mentorira.

„Snimiti, napisati, montirati". Takvu je praksu HRT kod nas prvi uveo, prvo u dopisništva, a onda u cijeli sustav. U dopisništvima novinari najviše ovise sami o sebi. U Slavonskom Brodu, Virovitici, Požegi i u drugim gradovima nema ni snimatelja ni montažera, samo *video-novinari*. Oni rade i duge forme za emisije poput „Plodova zemlje", „Dobro jutro Hrvatska" i slične. U većim centrima je kombinirano. Npr. Bjelovar: imaju *video-novinare*, klasične novinare te po jednog snimatelja i montažera. U Zagrebu, uz sve klasične ekipe, također koriste i *video-novinare*.

Koliko se novinarstvo promijenilo od mojih početaka (2003.)

Status novinara drastično se promijenio. Nekoliko je procesa koji se simultano odvijaju, a koji svi u konačnici dovode do propadanja struke i statusa novinara: tehnološki napredak u medijima, koji je istovremeno značio veću pristupnost publici, značio je više napornijeg posla za novinare. Također, ekonomski pad društva u cjelini značio je manje prihoda medijima i *ergo* manje novca za plaćanje profesionalnim novinarima. Alternativni kvazi-mediji i društvene mreže oduzele su „klasičnim" novinarima monopol na izvještavanje i proizvodnju medijskog sadržaja. Takav nedostatak kontrole istinitosti i kvalitete sadržaja, koji je ranije bio „Sveto Pismo" novinarstva, s jedne je strane pozitivno utjecao na medijski prostor, budući se smanjila potencijalna cenzura, no u konačnici je doveo i do mnogih negativnih posljedica, odnosno mogućnosti da se u javni diskurs plasiraju neistine. Sve su ove stvari u posljednjih dvadesetak godina dovele do potpune promjene ekonomskog, ali i društvenog statusa novinara. Dok su novinari ranije funkcionirali uglavnom unutar redakcija, oni danas u sve većem broju funkcioniraju unutar nekog prekarijata.

Dodatni problem kod neovisnog novinarstva u Hrvatskoj je da nemamo ni tradiciju niti izrađena zakonska rješenja koja omogućavaju rad nezavisnih novinara i njihov pristojan život. Prevedeno, ne postoji tržište rada za nezavisne novinare, a dan „običnog novinara" sve više i više liči na mučenje – bez obzira bio on na webu, u novinama ili na televiziji. Svo troje traži sve više sadržaja, dostavljenog što brže, jer nema veze što novine izlaze tek sljedeći dan, a TV dnevnici idu u 19 sati – svi imaju svoje web izdanje, a i klasični portali se gomilaju.

U svakom poslu „bičevanje" za bržom i većom proizvodnjom nije se na duge staze pokazalo uspješnim. Do svojevrsne „implozije medija" uz ovakav tempo korištenja ljudskog pogona doći će, samo je pitanje kada. Jer ova trka za brzinom i opsegom je, priznajmo, suluda. Kako će ostaci izgledati – ostaje da vidimo. Smatrate to pesimističnim razmišljanjem? Dovoljan vam je pogled na tramvajsku stanicu u ranim večernjim satima. Iznureno stvorenje koje je preslabo da i gleda kad će mu *sedmnaestica* doći vjerojatno se upravo vraća sa svog, nekad uglednog, novinarskog posla. I u tom trenutku, zvoni mu mobitel i urednik ga obavještava *kako se mora vratiti u redakciju zbog novog događaja kojeg konkurencija ne smije objaviti prva*.

Ali, osim „klasične" konkurencije, na medijskom se tržištu pojavio i cijeli niz novih pružatelja informacija koji sve više osvajaju publiku: od malih, privatnih medija – elektroničkih publikacija, radija i televizije putem interneta, usluga na zahtjev – do potpuno osobnih inicijativa u kojima svatko tko ima tastaturu, neki oblik kamere i mikrofon može objavljivati više ili manje (ne)provjerene sadržaje putem svog *bloga*, *podcasta* ili jednostavno *profila* na društvenim mrežama. Kao da to nije bilo dovoljno, sve više objavljenog sadržaja nastaje korištenjem umjetne inteligencije (uvjetno rečeno „inteligencije") koja je „medijsku kakofoniju" dovela do apsurda. O tome kako se snaći u „vrlom novom novinarstvu" razgovarat ćemo s eminentnim hrvatskim stručnjacima za medije i komunikaciju.

https://www.dalmacijadanas.hr/od-beta-kazeta-do-umjetne-inteligencije-kako-se-novinarstvo-promijenilo-u-posljednjih-20-ak-godina2/

ŠibenikNews

ČIJA SU DAROVITA DJECA:Kako je čudo od šibenskog djeteta Karlo Vrančić došao do Harvarda

Serijal o darovitoj djeci u Šibeniku i mogućnostima odnosno nemogućnostima da ih se prepozna i omogući im se da razviju svoje potencijale završavamo iskustvom čovjeka koji danas radi na razvoju umjetne inteligencije na američkom Harvardu na kojem je bio najbolje rangirani student za stipendiju, koju je dobio. To je 23-godišnji Karlo Vrančić. Već dugo ga predstavljaju kao šibenskog genijalca, koji je kao data science student na zagrebačkom FER-u dobio čak tri dekanove nagrade. Postao je prvi student u povijesti Sveučilišta u Zagrebu koji je osvojio te tri Rektorove nagrade u istoj akademskoj godini. Na EPFL-u u Švicarskoj, na koji je otišao nakon što je diplomirao na preddiplomskom studiju Fakulteta za elektrotehniku i računarstvo u Zagrebu, bio je među najuspješnijim studentima. Njegov projekt iz najvećeg kolegija na cijelom diplomskom studiju uvršten je u tzv. Hall of Fame, a javnim glasovanjem osvojio je nagradu Changemakers pod organizacijom EPFL Future Leaders. Trenutno na Harvardu radi na više nego zanimljivom i značajnom Start up-u vezanom za umjetnu inteligenciju. Zanimalo nas kako je to šibensko čudo od darovitog djeteta prošlo svoj put do Harvarda. Evo njegovih odgovora:

O etiketi „darovitosti”

Iako sam možda podsvjesno od malih nogu bio svjestan nekih sposobnosti, nikad se nisam htio definirati kao “darovito dijete.” Mislim da ta etiketa može voditi prema nezdravom osjećaju superiornosti, a što je još važnije, mislim da potpuno promašuje poantu. Gledajući unatrag na uspjehe koje sam do sad imao, mislim da ih ne bi bilo bez osnovnih emocionalnih vještina. One se mogu razviti samo kroz svakodnevne situacije koje nisu nužno uvijek idealne. Dijete odgajano pod staklenim zvonom, zaštićeno etiketom “darovitog,” možda ih nikad neće razviti.

39. Diana Ferić

Novinarski projekt:
ČIJA SU NADARENA DJECA: Zašto Šibensko-kninska županija nema centar izvrsnosti

Elektronička publikacija:
Šibenik News

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2025.

Rani znakovi i vanjska potvrda

Ipak, bilo je indikatora. S pet godina roditelji su razmišljali da me upišu u školu godinu ranije. Na testiranju kod logopeda sam riješio test za prvi razred sa stopostotnom točnošću, pa su mi dali test za peti razred. I taj sam riješio savršeno, nešto što navodno nikad nisu vidjeli. Sjećam se da je moj razrednik u osnovnoj školi, gospodin Ivica Badžim, rekao mom ocu da ga jednog dana vjerojatno neću pamtiti, ali da on mene hoće jer me vidi kao predsjednika države. Ipak, nisam postao predsjednik, niti sam ga zaboravio - ali hvala razredniku na vjeri u mene.

Nikad se nisam osjećao posebnim

Unatoč tim trenucima, nikad se nisam osjećao kao da sam ja netko "odabran". Znao sam da sam sposoban, ali znao sam i da postoje drugi sposobni ljudi. To je postao ponavljajući obrazac: u osnovnoj školi sam pretpostavljao da će svi u gimnaziji biti jednako bistri. Onda u gimnaziji sam mislio da će sigurno svi na FER-u biti na mojoj razini. Onda isto za EPFL u Švicarskoj, i opet za Harvard. Mislim da je pristup u kojem se nikad ne osjećaš superiornim jedini zdrav. Drži te pri zdravoj pameti, drži te gladnim, i ironično: drži te u napretku.

Ipak, primijetio sam da što je okruženje jače, to je zapravo lakše istaknuti se. Čini mi se da sam najbrže došao do izražaja na Harvardu, okružen ljudima koji bi u prosjeku trebali biti "najjači". Duže mi je trebalo da se istaknem u Švicarskoj, još duže na FER-u, a možda najduže u srednjoj i osnovnoj školi. Zapravo je lakše biti veća riba u većem jezeru nego u manjem, baš zbog okruženja koje te definira.

Što vidim na vrhu

Na Harvardu me najviše iznenađuje koliko se cijeni sama društvena sposobnost i emocionalna inteligencija. Iako neočekivano, što se više akademski penješ, to se te "meke" vještine eksplicitnije cijene. Tehničko znanje je uvijek potrebno, ali nije dovoljno. Vidim briljantne ljude koji se muče jer im nedostaje empatije, ne znaju pročitati prostoriju, ne razumiju što motivira njihove suradnike ili kome njihov rad zapravo služi.

Postoji tendencija u našoj kulturi da se stigmatizira društvena fluentnost, da se nekoga tko zna ispričati dobru priču odbaci kao "prodavača magle," dok se hvali čista tehnička sposobnost. Ali sirova tehnička vještina bez sposobnosti da se povežeš, komuniciraš, razumiješ druge? Ograničena je. Najbolje institucije to znaju.

Moja preporuka

Podržavam inicijativu otvaranja centra za darovitu djecu u Šibeniku. Vjerujem da kad si okružen drugim darovitim ljudima, da je puno lakše i tebi biti izniman. Čovjek je prosjek ljudi kojima je okružen. Upravo zato spajanje darovite djece i njihovo međusobno podizanje ima ogromnu vrijednost.

Međutim, možda je i važnije naglasiti drugu stranu. Ne smijemo stvarati robote od djece. Ne smijemo ih izolirati od vanjskog svijeta u privatnim školama, online akademijama ili kućnom obrazovanju. Ako želiš da dijete postane netko tko se može snaći u stvarnom svijetu, mora ga iskusiti. Mora znati "popit plesku", naučiti što napraviti kad netko širi laži o njemu, nositi se sa zadirkivanjem. Stvarni svijet je nemilosrdan i djetetu treba igralište, ne samo laboratorij.

Dijete izolirano od stvarnosti, možda nikad neće razviti društvenu prilagodljivost koja je nužan katalizator da jednog dana primijeni svoju darovitost i poveća magnitudu utjecaja koji ima na svijet oko sebe. Darovitost bez tih vještina ostaje neiskorišteni potencijal.

Zato je cilj integracija, ne izolacija. Okupljajmo darovitu djecu da se međusobno podižu, ali držimo ih uzemljene u stvarnosti.

https://mok.hr/vijesti/item/43257-cija-su-darovita-djeca-kako-je-cudo-od-sibenskog-djeteta-karlo-vrancic-dosao-do-harvarda#google_vignette

Sjećanja heroine Vukovara: Kada zaplačem, znam da nije kasno za emocije

Bila sam mlada i luda do jaja – Jasna Edl o paklu Vukovara

Možete li nam reći nešto o svom djetinjstvu i obitelji u kojoj ste odrasli?

Dakle, rođena 1968. godine u Vukovaru u radničkoj obitelji. Moj otac bio je do 1947. godine u komunističkom logoru Begejci, kao Folksdojčer. Do neke 10-te godine života, nisam znala da imam njemačko podrijetlo, sve dok mi otac nije opalio prvi šamar u životu. Naime, ja sam u osnovnoj školi izabrala njemački jezik kao osnovni strani jezik, a kao odlikaš mogla sam birati između engleskog i njemačkog jezika. No moj je izbor bio njemački, kao da sam znala da imam neku poveznicu s Njemačkom. Cijelu priču mog oca Nijemca ili Švabe, doznala sam od oca uoči Božića 1990. godine kada mi je otac ispričao svu golgotu cijele obitelji. Neke stvari nisam ni razumjela, a pogotovo, zašto se puno godina to krilo od mene. Moj otac je umro 13. 01. 1991. godine, kao da je znao, pa mi je nekih tri tjedna ranije ispričao povijest obitelji, a ta priča je u meni usmjerila daljnji život. Skoro cijeli život nakon logora, bio je pun šutnje i skrivanje nekih vjerskih običaja, što je meni bilo čudno, sve do ispovjedi mog oca. U osnovnoj školi, u razredu bili su higijeničari, ali za Uskrs bio je učitelj, koji je provjeravao tko ima obojane ruke od pravljenja pisanica. Moj otac je ponekad završavao u zatvoru po nekoliko dana, recimo kada bi Tito prolazio po nekim djelom zemlje, naravno u blizini Vukovara. Sve ovo, kao mala djevojčica nisam shvaćala, već mi je bilo potrebno mnogo godina razmišljanja i poslagivanja nekih priča i situacija, da bi došla do toga, zašto sam bila takva kakva jesam, a to je bilo usmjereno na ljubav prema svojoj Domovini. Za mene je Domovina, tamo gdje sam rođena i odrasla.

40. Dražen Šemovčan

Novinarski projekt:
HRVATSKE AMAZONKE

Elektronička publikacija:
Portal dnevnih novosti

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
25. rujna 2025.

Imam brata koji je mlađi od mene tri godine, ali sam isto tako doznala, da sam ja kao prvo dijete u obitelji trebala biti muško, tako je to moj pokojni otac želio, pa i taj dio kasnije se odrazio na moj život u Vukovaru, a posebno tijekom Domovinskog obrambenog rata. Vukovar je bio jedno predivno i krasno mjesto, gdje se vrata kuća nisu zaključavala. No, to je bio Vukovar prije rata.

Kada ste odlučili dragovoljno pristupiti obrani Vukovara i kako je izgledao taj trenutak?

Već u ožujku 1991. godine stavila sam se na raspolaganje odlaskom u Ured za obranu ili neki krizni stožer. No kako sam radila u bolnici kao medicinska sestra, po „njima„ određeno je da sam potrebnija u vukovarskoj bolnici. Ne da žene nisu mogle biti s puškom u ruci, ali kao da se znalo da će Vukovar doživjeti ono što se na kraju i dogodilo. Puno mrtvih, ranjenih, briga i skrb o nemoćnim osobama i sl. Kako god to zvučalo, ali meni se nije dalo biti u bolnici, pogotovo kada su počela prva bombardiranja i morali smo biti u podrumu bolnice, jednostavno morala sam izaći van iz te klaustrofobične atmosfere, a sve mi je to dopustio dr. Juraj Njavro. Ima i druga strana, ja nikad nisam htjela biti medicinska sestra, već neko „muško zanimanje„.

Ključna odluka bila je događaj u Borovom Selu, 02. 05. 1991. godine, tada sam odlučila biti ratnik, a ne medicinska sestra.

Već u ljeto 1991. godine pristupila sam u 4. bojnu 3. A brigade Zbora narodne garde, poznatu pod imenom „Kune". Nisam ostala u pozadini niti tražila sigurnija zaduženja, nego se dragovoljno uključila u borbene vodove raspoređene po vukovarskim ulicama. Uz automatsko naoružanje nosila sam i sanitetsku opremu, spremna pružiti prvu pomoć suborcima. Moja prisutnost bila je dokaz kako hrabrost ne poznaje spol, već proizlazi iz uvjerenja i ljubavi prema domovini.

Nakon obuke kod čika Mačka, koji me je učio raditi minsko eksplozivna sredstva i sl. naprave, otišla sam u Opatovac i potpisala tzv. „zeleni ugovor„.

Kao žena na bojištu, s čime ste se najviše morali suočavati?

Pošto nisam imala osobno naoružanje, nisam mogla zadužiti ništa drugo, jer sam bila više u svojstvu medicinske sestre ili one prve koja pruža prvu pomoć. Moja struka je to odredila. No na Sajmištu, zadužila sam „Zolju„, raketni bacač i prošla brzu „obuku„.

Za mene nije bilo strano, ali učila sam od drugih.

Kako pamtite suradnju s Markom Vučkovićem „Mesarom" i Fumom (Davorin Fumić) u misijama opskrbe pod granatama?

Posebno sam se istaknula u logistici, u vremenu kada je opskrba Vukovara bila gotovo nemoguća. U tandemu s Markom Vučkovićem, poznatim kao Mesar i Fumom poznatim kao Kuhar prihvatila sam misije koje su podrazumijevale vožnju kroz granatirane ulice i zone pod stalnim djelovanjem snajpera. Zajedno smo prevozili hranu, vodu, streljivo i lijekove, a nerijetko i ranjenike. Nakon ranjavanje Fume ili poznatijeg kao Kuhara, postala sam Markova glavna „desna ruka". Kasnije sam svjedočila kako je upravo njegova upornost i mirna hrabrost bila zarazna: „Kraj Marka, bojati se… bila je sramota. On bi rekao: 'Po gasu i što nam Bog da. Ljudi nas čekaju.'" Takve riječi i takvi trenuci svjedoče koliko je odlučnosti trebalo da nastavim voziti kroz pakao Vukovara i nastaviti pomagati onima kojima je pomoć bila nužna. Koliko smo dorađivali logistiku, a pritom ponekad bili primorani upadati u oružane sukobe, pomoći suborcima na punktovima poput Lušca, Silos, tu je bilo najgore.

Koji je trenutak iz obrane Vukovara bio najteži, a koji Vam je davao snagu?

Najteži trenutak bio je pogibija Marka (MESAR) 03. 11. 1991. (uzdah i suze), koliko bol bila teška, shvatila sam i primorala se da moram dalje, i zbog pokojnog Marka i za sve poginule branitelje Vukovara. No, Marko je bio samo jedan …njegova smrt dala mi je dodatnu snagu.

Jasna, u plaču nastavlja, da nisu imali vremena u to vrijeme niti se oprostiti niti izbaciti i emocije iz sebe, ali sada postaje teško, sada izbacuje emocije. Odgovaram joj da nije sramota zaplakati, pokazati svoje emocije za koje nikad nije kasno. Nakon gubitka Mesara, otišla sam u bazu i „pukla„ na Mladog Jastreba. Koliko Mesar znači za obranu Vukovara, meni znači mnogo i boli me da niti jedan vukovarski branitelj nije dobio „dio grada„, ulicu, most, sokak …ti ljudi su to zaslužili.

Kako ste doživjeli dane nakon pada grada i što je na Vas ostavilo najveći trag?

Možda će biti čudno, ali pošto sam imala „rolu„, već 17. 11. 1991. godine, bila radio šutnja. Zašto, ne znam? U Borovu Naselju novi punkt obrane bila je alatnica kombinata Borovo, a nakon što je Vukovar pao, branio se još samo „Crni put" koji je vodio do alatnice kombinata Borovo. Već se 19. studenoga JNA probila do hangara Borova. Grupe branitelja su te noći pokušale proboj, a neke su se borile i dalje i predale

tek 20. studenog 1991. godine. Moj izlazak iz tvornice Borovo Commerce, imala sam organizirani prijevoz do Dalja, a potom su napravili razdvajanje žena i djece. Srbi na levo, Hrvati na desno. Kad smo svi otišli tamo, desno, uz zid je bio nabacan kukuruz u zrnu. Tu smo se postrojili, poslagali jedna do druge, stavili neke glupe torbe uz nas koje nisu nosile ništa, i glava dolje, ruke na leđa. U jednom trenutku ulazi Prota, Prota – gospodin iz Dalja, nabijem ga – i s njim ulazi jedan, za mene nešto između srpskog bojnika i četnika, ili tako nešto, ali sada smatram da se radi o četničkom vojvodi. Bio je obučen kao srpski general iz doba četrdesetih godina. Imao je visoku šapku na glavi s kokardom, imao je krasno uređenu bradu, a njegova uniforma – ne mogu je zvati odorom – stajala mu je savršeno. Tip je izgledao jebeno dobro. Imao je jebeno sivo-plave oči. I nisam mogla da ga ne pogledam. Digla sam glavu jer sam ga gledala.

Za to sam dobila takav šamar da sam se okrenula tri puta oko svoje osi i pojela onaj kukuruz koji mi je bio iza leđa. Ali boli me ovo: ja sam pogledala tipa koji je izgledao. A to što je on bio – to je njegov problem. Nakon toga su prozvali neka imena, a ja sam se jedva ustala, ali sam stvarno dobro ošamarena. Ili me tim šamarom spasio, ili me razbio, ili mi dokazao nešto što me i danas muči. U tom svom nekom bunilu ja sam jebeno vidjela „dobar komad„. To nije lijepo, ali je iskreno.

Poslije toga su nas stavili u gradske autobuse. U međuvremenu, dok sam pokušavala ući u autobus, sa spuštenom glavom udarila sam u gospodina majora – ni pet ni šest – lupila sam Majora, jebote, baš. A on meni: „A kuda ćeš, lepa, u autobus? Sačekaj.„ U autobuse se više nije moglo jer su bili krcati. Nas tri-četiri smo bile nekako spojene zajedno. On je očistio stepenice od autobusa i na te dvije stepenice smo stale nas tri-četiri. Rekao je: „Zatvorite vrata.„ I još mi namignuo, peder jedan, ali eto…

To su tako neke glupe stvari. Mi smo stvarno bježale iz tog hangara, jer ta prozivanja i ono što smo čule dok smo bile u kamionu – to neko krkljanje, to neko udaranje po mesu, po boku – to je bilo grozno. Pitali smo vozača da nas pusti da izađemo pišati iz kamiona. On je rekao: „Ne smijem vas pustiti, nije dobro.„ Dakle, ni taj čovjek koji nas je vozio nije bio skroz bez ljudskosti, još uvijek je imao nešto ljudsko u sebi. Ne mogu ih sve smatrati „oni„ i „mi„, jer nisam taj tip. Prošla sam što sam prošla. Ali bila sam mlada i luda do jaja. Eto, to je to. S tim nekim „harmonika„ autobusom završili smo u Novom Sadu. Tu je „crveni krst„ popisivao nas zatočene. Iz Novog Sada pokušali su nas odvesti nekamo, ne znam kamo, ali sam primijetila neki vojni konvoj oko preko 60 pokretnih kuhinja, a ostalo od borbenih vozila i naoružanja i oruđa, to je bilo grozno. Završili smo prije Bijeljine, gdje se autobus prevrnuo. Dalje što se događalo, neću pričati, ali nije ništa lijepo. Iz Brčkog sam pobjegla iz autobusa, te se nekako vratila u Hrvatsku. Imala sam puno prijelaza iz postrojbe u postrojbu, ali na kraju sam završila u 5. gardijskoj brigadi „SOKOLOVI„.

Možete li nam ispričati svoj ratni put – od Vukovara, preko postrojbi u kojima ste djelovali, pa sve do južnog bojišta i operacije Oluja?

Nakon pada Vukovara i svega što sam prošla, nisam odustala od borbe. Moj ratni put nastavio se u **124. brigadi**, a kasnije u **5. gardijskoj brigadi „Sokolovi„**, s kojom sam prošla gotovo cijeli ostatak Domovinskog rata.

Prvo veliko bojište za mene bio je **Nuštar**, a zatim šuma **Durgutovica** kod Ivankova, koje mi je poznato zbog teških borbi i gubitaka dečki iz Varaždina, koji su stradali od četnika. Tamo sam naučila da rat nikada ne bira, a bol gubitka suboraca ostaje zauvijek.

Dalje me put odveo na **južno bojište – Zvirnjaču i Ramu**, gdje su borbe bile iscrpljujuće, ali smo znali da moramo izdržati jer nije bilo povratka. Potom sam prošla i kroz **zadarsko zaleđe**, i to čak dvaput. Posebno se sjećam **Islama i Kašića**, gdje je neprijatelj bio jak, teren težak, a svaki dan borbe donosio nove rane.

Rat me vodio i do **Mostara**, gdje su se ponovno pokazale snaga i zajedništvo hrvatskih vojnika. Za vrijeme **Oluje,** bili smo pripremni za akciju u Istočnoj Slavoniji, ako bude potrebno – to je bio trenutak kada smo svi osjetili da su godine borbe, krvi i žrtava imale smisla.

Moj ratni put nije bio lagan – bio je ispunjen tugom, ranama i gubicima, ali i ponosom. Gdje god sam bila – u Vukovaru, Nuštru, Durgutovici, na Rami, u Kašiću ili Mostaru – u meni je uvijek gorjela ista misao: **„Samo je jedna Hrvatska i za nju vrijedi dati sve.„**

Jeste li tijekom rata ili nakon njega bili stigmatizirani?

Da, osjećala sam stigmu. Tijekom rata to je bilo zbog stalnog dokazivanja da žena može isto kao i muškarac, koje je u Vukovaru nosilo određenu težinu i nepovjerenje. A nakon rata, često sam imala osjećaj da se na žene braniteljice gleda s podcjenjivanjem – kao da naše rane, borbe i doprinos nisu bili jednako vrijedni kao muški. Ponekad su me i u institucijama i među samim suborcima podsjećali da sam „samo medicinska sestra„, iako sam prošla sve ono što i ostali.

Vrijeme je pokazalo da istina uvijek pronađe put. Danas me više ne boli toliko stigmatizacija, koliko šutnja i zaborav.

Što za Vas znači priznanje Republike Hrvatske i odličje Reda Nikole Šubića Zrinskog?

Ne znam zašto i tko me je predložio za priznanje, ali valjda je zasluženo.

Kada se osvrnete unatrag, što smatrate svojim najvećim doprinosom?

To natrag, ne bih ponavljala, ali tamo gdje sam bila i zašto sam bila, dala sam sve i nije mi žao, ali ne bih ponavljala.

Koju poruku želite ostaviti mladim generacijama koje danas žive u slobodnoj Hrvatskoj?

Mladima želim sve najbolje. Temelje smo postavili i izborili. Nadam se da će nas poštivati u svemu tome. Naše zapisane riječi neka im budu nit vodilja, samo je jedna Hrvatska.

Najveća nagrada mi je kada mladi slušaju i žele znati – jer tada znam da naše žrtve nisu bile uzalud.

https://portal.braniteljski-forum.com/blog/vijesti/sjecanja-heroine-vukovara-kada-zaplacem-znam-da-nije-kasno-za-emocije

Aleksandar Džakula: Dok sustav odgovara samo nekima, ne treba očekivati promjene

Podaci o ishodima liječenja malignih bolesti u našoj zemlji već godinama su poražavajući. Prema posljednjim dostupnim procjenama Europske komisije za 2022. godinu u Hrvatskoj su zabilježena 302 smrtna slučaja od raka na 100.000 stanovnika. Ta je stopa za 29 posto viša od prosjeka EU i druga je najviša u EU, iza Mađarske.

No, stručnjak za organizaciju zdravstvene zaštite, prof. dr. sc. Aleksandar Džakula, smatra da loše ishode u liječenju onkoloških pacijenata, u usporedbi s drugim europskim državama, ne treba promatrati isključivo kao problem same onkologije.

„Ako ovakve vrste problema egzistiraju dulje vrijeme, a u praksi ne vidimo jasne znakove promjene, već samo investicije u prostor ili opremu, postavlja se pitanje zašto je tome tako. Objašnjenje se svodi na jednu osnovnu činjenicu: ne postoji dovoljno snage ni odgovornosti da se problemi zdravstva, ovdje posebno onkologije i drugih životno ugrožavajućih bolesti, doista stave na listu prioriteta i sustavno rješavaju. Loše situacije često imaju jasna objašnjenja, a ona proizlaze iz dva osnovna smjera. Prvo, ne postoje pojedinci niti grupe koje mogu pokrenuti pozitivne promjene. Drugo, postoje oni kojima postojeće loše stanje odgovara, jer u takvim okolnostima nalaze prostor za osobni ili poslovni razvoj, ili ostvarenje nekih drugih ciljeva“, kaže dr. Džakula, izvanredni profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Džakula smatra da se u našoj javnosti nedovoljno ističe pitanje jednakosti i pravednosti u zdravstvenoj zaštiti.

„Postoje pojedinci i skupine koje doista dobiju vrhunsku zdravstvenu zaštitu, uspješno koristeći sav potencijal zdravstvenog sustava u dijagnostici i liječenju. Istovremeno, postoje skupine kojima su i najosnovnije inter-

41. Tanja Rudež

Novinarski projekt:
Zašto je Hrvatska u ishodima liječenja raka na začelju EU?

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2025.

vencije otežane ili uopće nisu dostupne. Površinski to može izgledati kao stanje zadovoljavajuće prosječne dostupnosti, ali u stvarnosti postoje ozbiljne nejednakosti i nepravednosti u pristupu zdravstvenoj zaštiti. Dodatni je problem taj što skupine koje ostvaruju bolju zdravstvenu zaštitu imaju i veći društveni utjecaj pa zapravo ni ne vide potrebu da se nešto mijenja. Tako i sami pacijenti ponekad postaju sudionici u zadržavanju nepromijenjenog stanja“, naglašava Džakula.

Kako broj onkoloških pacijenata raste, jedno od pitanja koje se čuje u javnosti je ima li Hrvatska dovoljan broj specijalističkih liječnika. No, u publikaciji „Pregled trendova i stanja zdravstvene skrbi u području raka po zemljama za 2025.” navodi se da je Hrvatska 2023. godine imala 376 specijalista onkologije, točnije devet specijalista na 100.000 stanovnika, što je dovoljno za trenutačne potrebe.

„Činjenica da se broj onkologa i radiologa nalazi na istim ili sličnim razinama kao u nekim drugim državama ne govori mnogo o tome mogu li ti stručnjaci doista pružiti sve ono što je potrebno našim građanima i pacijentima. Jer rad liječnika nije samo individualni rad već je to dio sustavnog pristupa kroz koji možemo i pozitivno i negativno utjecati na učinkovitost rada liječnika, pa time i na ishode liječenja. Nažalost, nemamo provedene analize kako, koliko i što rade naši stručnjaci te jesu li oni doista u mogućnosti, u postojećem broju, pružiti sve potrebne usluge, niti što je potrebno promijeniti da se poveća njihova učinkovitost ili općenito učinci na zdravlje i bolest pacijenata. Zato analiza broja, angažmana i učinaka zdravstvenih kadrova mora biti prioritet u zdravstvenom sustavu“, kaže dr. Džakula.

Jedan od problema našeg znanstvenog sustava je da u praksi prevladava model individualnog, fragmentiranog djelovanja.

„To je koncept u kojem svatko odrađuje ‘svoj dio posla’. Ovakav fragmentirani pristup podsjeća na feudalnu doktrinu u kojoj svatko ima ‘svoj posjed’ u kojem može postići vrhunske rezultate, ali ti izolirani uspjesi često malo doprinose ishodu liječenja ili dijagnostike. Ne samo onkologija nego niti jedan segment zdravstvenog sustava, niti jedan oblik suvremene dijagnostike ili liječenja ne može funkcionirati fragmentirano. Naprosto, medicina našeg doba jest industrijski proizvod, i sama je oblikovana kao složen, uhodan industrijski sustav. Ako bilo koji element ili parametar tog sustava poremetimo, rezultat će biti neučinkovitost – ili čak štetni učinci. Zbog toga fragmentiranost predstavlja jedan od najtežih oblika ‘bolesti sustava’, jer zapravo negira temeljnu filozofiju suvremene medicine: jedinstveni tehnološki proces i integrirani, cjeloviti pristup pacijentu kao osobi, pojedincu sa specifičnim potrebama“, naglasio je Džakula.

Naš sugovornik osvrnuo se i sve izraženiju privatizaciju onkoloških usluga.

„Porast broja i opsega onkoloških usluga u privatnom sektoru ukazuje na to da javni sektor ne uspijeva osigurati dovoljan obujam adekvatne skrbi. No, treba naglasiti da javne i privatne ustanove djeluju prema različitim doktrinama: javni sektor prema doktrini potreba, odnosno skrbi za sve građane neovisno o indikaciji, a privatni prema doktrini ponude, pa je usmjeren na ono što može pružiti s obzirom na postojeće resurse i kadar“, rekao je dr. Džakula.

Smatra da u nekim slučajevima privatni sektor doista može pružiti kvalitetniju uslugu, jer ima jasnu specijalizaciju i fokus. „Međutim, postoji rizik da se pacijentima nude usluge koje im nisu nužne. Osim toga, treba uzeti u obzir činjenicu da mnoge privatne ustanove imaju ugovore s HZZO-om, što znači da posluju djelomično iz javnih sredstava. Mediji su već izvještavali o neobičnoj situaciji u kojoj privatne ustanove ostvaruju velike profite, iako im znatan dio prihoda dolazi iz javnog sektora. Postavlja se pitanje: u kojoj mjeri HZZO i javni sektor aktivno potiču razvoj privatnog sektora odnosno prijenos onkoloških aktivnosti s javnih na privatne ustanove“, propituje Džakula.

Jedan od najvećih problema hrvatskog zdravstva svakako su liste čekanja. Pacijenti se žale na duge liste čekanja zbog kojih često kasno dobiju dijagnozu maligne bolesti, a s druge strane neka istraživanja pokazuju da je veliki broj CT i MR pretraga nepotreban.

> *“Postavlja se pitanje: u kojoj mjeri HZZO i javni sektor aktivno potiču razvoj privatnog sektora odnosno prijenos onkoloških aktivnosti s javnih na privatne ustanove“, propituje Džakula.*

„U većini terapijskih postupaka dostupnost je određena uglavnom jednom vrstom resursa, odnosno uslugom koja se pruža te ne postoji konkurencija između različitih sektora ili segmenata zdravstvenog sustava. Međutim, u području dijagnostike postoji, uvjetno rečeno, velika konkurencija odnosno potražnja za pojedinim dijagnostičkim postupcima i pritisak iz različitih dijelova zdravstvenog sustava, a time i različitih skupina korisnika. Tako imamo situaciju da se za korištenje dijagnostičkih pretraga kao što su magnetska rezonanca, CT, ili čak ultrazvuk, istovremeno ‘natječu’ pacijenti s ozbiljnim onkološkim bolestima i pacijenti kojima su potrebne

osnovne dijagnostičke pretrage, a ponekad i samo kontrolni pregledi“, kaže Džakula.

Smatra da se sustav pokušava organizirati tako da prioritet imaju teži slučajevi, no unatoč tome zdravstvo, bilo javno ili privatno, sadrži velik udio tržišnih odnosa.

„Drugim riječima, ako neki pojedinci ili skupine imaju veću mogućnost, uključujući i novčanu, da dođu do određenog dijagnostičkog resursa, postoji značajna šansa da će oni zauzeti dio vremena, prostora i opterećenosti sustava, na štetu pacijenata kojima je ta pretraga zdravstveno nužnija. Ako ne postoje sustavno planirani pristupi, kontrolni mehanizmi ili etički kriteriji u organizaciji dijagnostičkih postupaka, situacija se može kontinuirano pogoršavati, i to prvenstveno na štetu težih bolesnika i kompleksnih slučajeva“, naglašava Džakula.

Naš sugovornik smatra da su liste čekanja vrlo vjerojatno jedan od najpodcjenjenijih organizacijskih problema i izazova zdravstvenog sustava.

„U svojoj naravi i nespecifičnosti, lista čekanja djeluje tek kao popis osoba i raspored njihovog dolaska na neku dijagnostičku ili terapijsku proceduru. Međutim, ispod površine lista čekanja kriju se svi oni problemi i procesi koji se događaju u zdravstvenom sustavu, a koji dovode do neučinkovitog korištenja resursa i neracionalne prioritizacije. Oko lista čekanja vrijedi pravilo sante leda: ono što vidimo na površini često ne odgovara pravom stanju ispod površine. Zato se s pravom liste čekanja povezuju s neracionalnim korištenjem zdravstvenih resursa. Čak i laici mogu uočiti nelogičnosti u postavljanju prioriteta ili u određivanju termina za pojedine dijagnostičke i terapijske postupke. Tako se, primjerice, može dogoditi da pacijent prije dobije termin za operaciju nego za pregled anesteziologa, iako je pregled anesteziologa preduvjet za operativni zahvat. Zato je iznimno važno da zdravstveni sustav aktivno prati, analizira i upravlja vlastitim resursima, kako ne bi došlo do asimetrije u dostupnosti dijagnostike i terapije, posebno na štetu najugroženijih i najpotrebitijih pacijenata“, zaključio je prof. dr. Aleksandar Džakula.

https://nismosame.com/savjeti/aleksandar-dzakula-dok-sustav-odgovara-samo-nekima-ne-treba-ocekivati-promjene/

Neistraženi potencijal hrvatske povijesti i mitologije u svijetu videoigara

42. Vedran Sabljak

Novinarski projekt:
Digitalna baština kroz videoigre – oživljavanje kulturne povijesti Hrvatske

Elektronička publikacija:
Gameperspectives.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2025.

Hrvatska povijest i mitologija do danas su tek djelomično istražene u kontekstu popularne kulture, iako nude bogatstvo tema - od epskih sukoba i povijesnih ličnosti pa do slojevitih mitova i vjerovanja. Za razliku od grčke, nordijske ili japanske tradicije, koje su već višestruko iskorištene u filmovima i videoigrama, hrvatski narativi ostaju relativno nepoznati i upravo u tome leži njihova potencijalna atraktivnost za globalnu publiku. U nastavku donosimo četiri koncepta koji pokazuju na koje se načine ti motivi mogu pretočiti u različite žanrove videoigara, oslanjajući se na modele već potvrđene u svjetskoj industriji videoigara.

Proživljavanje povijesti Senjskih uskoka

Zamislite akcijsku avanturu na Jadranu, žanrovski srodnu igrama poput Assassin's Creeda, koja bi mogla ispričati priču o uskocima, senjskim ratnicima čije je uporište bila tvrđava Nehaj. Njihova gotovo osam desetljeća duga saga, počevši od bijega iz Klisa 1537. pred osmanskom najezdom pa sve do završetka sukoba Madridskim mirom 1617., nudi iznimno bogat narativni okvir u kojem se povijest pretvara u interaktivno iskustvo. Igra bi kombinirala brze i dinamične pomorske bitke s okretnim uskočkim lađama, gerilske prepade na kopnu i misije infiltracije u neprijateljske luke, čime bi se igrač uvlačio u stalnu napetost između slobode i opstanka.

Sustav reputacije mogao bi biti temeljen na uskočkom kodeksu časti, odanost obitelji i vjeri, što bi svaku odluku činilo težom i moralno dvosmislenom. Tvrđava Nehaj pritom bi služila kao centralno čvorište - prostor za nadogradnju oružja, planiranje misija i interakciju s drugim uskocima - dok bi sama uzrečica "Bog te čuvao senjske ruke" bila utkana u atmosferu igre, postajući lajtmotiv i podsjetnik na strah i poštovanje koje su uskoci izazivali kod svojih neprijatelja.

Uspješni primjeri iz suvremenog gaminga pokazuju da ovakve fraze mogu postati globalno prepoznatljivi simboli - poput slogana "For managed democracy / Za upravljanu demokraciju" ili "For those who come after / Za one koje dolaze kasnije", koji su prerasli okvire igre i ušli u širi gamerski žargon. Slično bi i uskočka uzrečica mogla prijeći iz povijesnog konteksta u suvremenu pop-kulturnu referencu, stvarajući jedinstvenu poveznicu između hrvatske baštine i globalne publike.

Takva igra ne bi bila tek povijesna rekonstrukcija, već snažna interaktivna priča o identitetu, prkosu i borbi za slobodu, s potencijalom da hrvatsku povijest učini globalno prepoznatljivim kulturnim brendom.

Zagrebačka misterija u obliku point-and-click igre

Ne moraju ove igre biti veliki visokobudžetni projekti; potencijal leži i u manjim, fokusiranim indie projektima. Jedan takav koncept mogao bi biti point-and-click avantura smještena u Zagrebu 1731. godine, neposredno nakon velikog požara.

Igrač preuzima ulogu gradskog pisara čiji je zadatak dokumentirati posljedice tragedije i svjedočanstva preživjelih, ali ubrzo nailazi na izniman slučaj: U Kamenitim vratima pronađena je netaknuta slika Majke Božje, unatoč vatri koja je sve drugo progutala.

S fokusom na vođenje istrage kroz razgovore s građanima, trgovcima, vojnicima i svećenstvom, igrač mora pokušati rekonstruirati kako je došlo do toga da je baš ta slika ostala očuvana. Je li riječ o slučajnosti, posebnom materijalu, ljudskoj intervenciji ili nadnaravnom događaju koji će oblikovati novu tradiciju grada? Gameplay bi se temeljio na prikupljanju dokaza, uspoređivanju kontradiktornih izjava i donošenju odluke kako oblikovati završni zapis.

Takav projekt mogao bi ponuditi intimno i povijesno utemeljeno iskustvo, omogućavajući igračima istraživanje starog Zagreba, upoznavanje s autentičnim povijesnim detaljima te uživanje u detektivskim gameplay elementima.

Steampunk vizija genija na rubu znanosti i fikcije

Za razliku od povijesnih i mitskih tema, priča o Nikoli Tesli nudi mogućnost spajanja stvarne znanstvene baštine s maštovitim fikcionalnim svjetovima. Steampunk akcijska avantura, inspirirana igrama poput BioShocka ili Controla, mogla bi igraču ponuditi jedinstveni spoj znanosti, izuma i mistike. Narativ bi pratio Teslin životni put - od djetinjstva u Smiljanu i Gospiću, preko rada u Europi, pa do ključnih godina u New Yorku. Središnja bi lokacija bila njegova legendarna laboratorijska postrojenja u Colorado Springsu, opisana u povijesnim zapisima kao mjesta "velike opasnosti" gdje su stvarane "umjetne munje".

Gameplay bi se oslanjao na korištenje egzotičnog oružja i naprava temeljenih na stvarnim patentima - od bežičnog prijenosa energije do oružja koje izaziva električne oluje - te na rješavanje kompleksnih prostornih i fizikalnih zagonetki koristeći principe elektriciteta i magnetizma. Naime, prijetnju u igri činili bi nepoznati entiteti iz svemira koje je Tesla mogao detektirati putem svojih eksperimenata. Te gameplay mehanike podsjećale bi na inovativne pristupe viđene u serijalu poput Half-Lifea gdje su prirodni zakoni pretvoreni u ključne elemente igranja.

Ono što Teslu čini posebno atraktivnim jest njegov globalni prepoznatljivi imidž genijalca - status koji bi igru automatski učinio zanimljivom ne samo publici u Hrvatskoj, već i milijunima igrača diljem svijeta. Time bi se znanstvena ostavština jednog od najvećih umova modernog doba pretvorila u interaktivnu priču koja jednako nadahnjuje i zabavlja.

Učenje slavenske mitologije kroz gameplay sisteme

Konačno, tu je i mračni avanturistički fantasy, zamišljen po uzoru na globalne uspjehe poput The Witcher 3: Wild Hunt, ali ukorijenjen u slavensku mitologiju. Umjesto zmajeva i vilenjaka, igra bi oživjela bića iz hrvatskog folklora: Babarogu koja otima djecu, morske ljude koji vrebaju obalne zajednice, šumske Vede, vodenjake i mnoga druga stvorenja čija su imena poznata u narodnim predajama, ali nikada nisu sustavno prikazana u modernom gaming kontekstu.

Radnja ove igre mogla bi pratiti usamljenog junaka uvučenog u sukob drevnih bogova - Peruna, Velesa i Dažboga - s novom vjerom koja postupno mijenja društvo. Takav narativ pruža prostor za istraživanje sukoba tradicije i modernosti, vjere i magije - što bi igri dalo univerzalno prepoznatljiv, ali lokalno autentičan identitet.

Umjesto da se igra oslanja na klasične RPG sustave borbe i alkemije, ključna posebnost bila bi interakcija s folklornim svijetom koji reagira na igračeve odluke. Mitska bića ne bi bila samo neprijatelji, već sile koje nagrađuju ili kažnjavaju ponašanje. Na primjer, ako igrač ne zapali svijeću na određenim raskrižjima, Babaroga može oteti dijete iz sela; ako ne pokaže poštovanje prema vodenim duhovima, rijeka se povlači i selo gubi ribu. Uz to, drevne narodne pjesme, bajke i poslovice imale bi praktičnu ulogu u gameplayu - recitiranje stihova moglo bi otjerati duhove, dok bi pogrešan stih mogao prizvati još veću prijetnju. Na taj način, igra bi spojila narativnu dubinu i interaktivni folklor u iskustvo koje nadilazi puko "lovljenje čudovišta".

Neiscrpan potencijal hrvatske povijesti i mitologije

Svaki od ovih koncepata pokazuje da hrvatska povijest i mitologija kriju neiscrpan izvor inspiracije koji daleko nadilazi nekoliko izdvojenih primjera. Uz uskoke, Teslu i slavenski panteon, tu su i teme koje tek čekaju svoju interpretaciju - od priča o Zrinskima i Frankopanima, legendi o Crnoj Kraljici, priča o glagoljašima, templarima u Istri ili narodnim vjerovanjima o vukodlacima i vješticama iz Međimurja.

Hrvatska nudi povijesne subove, kulturne prijelomnice i mitološke motive koji su dovoljno prepoznatljivi da rezoniraju globalno, a opet dovoljno originalni da pruže novu perspektivu u svijetu videoigara.

https://gameperspectives.hr/vijesti/neistrazeni-potencijal-hrvatske-povijesti-i-mitologije-u-svijetu-videoigara

DREVNA TAVERNA

Fina veza korčulanskih lumblija koju je uoči Svih svetih pripremila Marija i recepta iz knjige koja čuva vrijeme

43. Ana Mičić

Novinarski projekt:
(Ne)istražena Hrvatska

Elektronička publikacija:
portal Blaga i misterije

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
2. studenoga 2025.

Na blagdan Svi sveti, u jesen 2025., Marija Šegvić, glumica Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu, odlučila je slobodan dan posvetiti nečemu što ju vraća na otok, u djetinjstvo, u korijene. Ove godine napravila je svoje prve lumblije. I to njih čak 12! Ne zato što je to sada moderno niti zato što je registrirana kao zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske. Nego zato što su je tako pravile njezina mater i baba. I matere i babe prije njih.

„Dok sam pravila varenik i mijesila lumbliju, jasno sam se prisjetila babinih ruku koje su isto tako radile, ali i svog dide i njegovih životnih savjeta. To mi je dovoljan razlog", kaže Marija. Osim ove delicije, Marija u svoje slobodno vrijeme svakoga blagdana priprema ona izvorna tradicionalna jela koja je nekada svaka kuća imala na pladnju za goste. Dodaje kako za Božić mijesi orahnjaču i makovnjaču, dok je za Uskrs obvezna pinca.

„Ne razmišljam o nematerijalnoj kulturnoj baštini dok mijesim tijesto. Ali kad zamiriše cijela kuća, kao da me vrijeme vrati u predivno djetinjstvo na Korčuli. To je baština, zar ne?"

Primijetila je da joj je lumblija ispala crvenija nego što bi trebala biti, gotovo purpurna. „Koristila sam makedonsku sortu grožđa koju sam nabavila na Dolcu. Reducirala sam zgnječene grozdove na laganoj vatri sigurno dva sata. Naposljetku sam to procijedila da bih dobila čisti gusti sok od grožđa. Inače, na Korčuli se izvorno koristi plavac mali. To se vidi u boji, ali miris je isti. Arome su ostale one prave. Brašno, kvas, maslinovo ulje, grožđice, bademi i začini: cimet, klinčići, muškatni oraščić, aniš. To je to. Dakle, to je ono stvarno siromaško jelo, kao neka tvrda pogača."

Lumblije kao obredi sjećanja

Naglašava kako danas, da bi skratili korake u pripremi, neki stavljaju kakao umjesto varenika kako bi dobili prepoznatljivu boju. „Više nije to ona lumblija koju jedem desetljećima i koju su pripremali moji preci", zaključuje Marija.

Lumblija je posebna vrsta kruha, ali i puno više od toga. Obredni je to kolač duboko ukorijenjen u korčulansku tradiciju, prvenstveno u mjestima Blato i Vela Luka. Priprema se za blagdan Svih svetih i simbolički označava kraj agrarne godine, dolazak zime, povratak unutarnjem, intimnom, obiteljskom životu.

Zajedno s lojenicom, koja se priprema povodom blagdana sv. Martina u Korčuli i Žrnovu, lumblija je dio tradicijske prehrambene baštine otoka. Njihova priprema odvija se u razdoblju kad otok prestaje biti turistički proizvod i ponovno postaje dom. Baš u tom trenutku se baština vraća u ruke onih koji je i čuvaju.

Lumblija je zaštićena na više razina. Od 2022. godine ima oznaku zemljopisnog podrijetla Europske unije. Dio je nacionalnog Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, a povezana je i sa širim kulturnim fenomenom „Mediteranske prehrane", upisane na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2013. godine.

Mediteranska prehrana Korčule

Ove je godine, 17. listopada, upravo na dan koji je UNESCO 2023. proglasio Međunarodnim danom nematerijalne kulturne baštine, Ministarstvo kulture i medija predstavilo *publikaciju Mediteranska prehrana – Korčula* autorice i urednice Sani Sardelić. Promocija je održana u zgradi Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, a uz autoricu su govorili ministrica kulture i medija dr. sc. Nina Obuljen Koržinek, gradonačelnik Korčule Frano Jeričević, etnolog dr. sc. Tvrtko Zebec, dr. sc. Olga Orlić i književnik Ivica Prtenjača.

U publikaciji su detaljno opisani prehrambeni običaji otoka Korčule, uključujući i lumbliju i lojenicu. Naglasak je stavljen na svakodnevnu praksu, lokalna znanja i sustav prenošenja kroz obitelj i zajednicu. Nije riječ samo o receptima, već o čitavom kontekstu koji daje značenje hrani: od agrarnih ciklusa do blagdanskih okupljanja, od oskudice do zajedništva.

Tako u opisu pripreme lojenice Sardelić uspijeva sve to objediniti u jednom pasusu: „Običaj pripreme slatke hrane s prekomorskim začinima koji bude duhove, a živima olakšavaju prilagodbu na kratke zimske dane još je jedan od preostalih mletačkih tragova bogate žive tradicije povijesnih dalmatinskih komuna. Uspješno se nadogradio na starije slojeve, što je zorno vidljivo upravo na primjeru lojenice. Naziv joj dolazi od posebno pripremljenog loja s nadbubrežne žlijezde kozlića ili škopca, koji se očisti od žilica, nareže na komadiće, poprži na suhoj tavici, pa još vruć, s aromatičnom masnoćom koju pri prženju ispusti, umiješa u škuro (integralno) brašno. Neočekivani spoj loja i brašna vodi nas do ranih kontakata prvih poznatih otočnih agrarnih zajednica, do sjećanja očuvanog u kruhu sv. Martina – lojenici."

Jela koja pričaju povijest

Sastojci su relativno jednostavni, ali bogati značenjem: grožđice, suhe smokve, korice limuna i naranče, pinjoli, bademi u šećeru (bruštulani mindeli), rogač, varenik, ružine latice. Jedini začin koji je oplemenjivao ovo jelo jest muškatni oraščić. To su mirisi koji podsjećaju na djetinjstvo, na kuhinje matera i baba. Na čistoću domaćih sastojaka i umješnost kombiniranja s uvežen-ima, ali i vrijednosti koje se prenose bez mnogo riječi.

Službeno odstupanje od ovog recepta zabilježeno je na području sela Žrnova gdje se, umjesto pšeničnog brašna, koristilo kukuruzno, „što je podsjetnik na gospodarske krize međuraća dvadesetoga stoljeća", zaključuje autorica.

U dijelu posvećenom lumbliji objašnjava se njezina simbolička i nutritivna vrijednost. Za nju je vezana legenda „o nesretnoj ljubavi između mlade Blajke (žene iz Blata) i francuskog vojnika koji je u Napoleonovoj vojsci pekao kruh, pa joj, odlazeći s Korčule u nove pohode, poručio da ga ne zaboravi". Djevojci su izgovorene francuske riječi „ne zaboravi me" (franc. *ne m'oublie pas*) zazvučale kao „lumblija". Tako do danas ostaje nezaboravljen ovaj kruh za rastanke.

Za razliku od sirnice, koja se peče za Uskrs i obiluje jajima kao simbolom plodnosti, lumblija je tiha, kontemplativna. Ne sadrži jaja. Njezin karakter odgovara studenom: jednostavna, ali duboka, bogata suhim voćem, varenikom i aromama koje bude uspomene.

Nematerijalna baština živi kroz ljude

Zašto je važno štititi ovakvu praksu? Zato što se nematerijalna baština, za razliku od spomenika ili čak muzeja, ne može sačuvati bez aktivnog sudjelovanja ljudi. Ona postoji samo dok se živi. UNESCO i Ministarstvo kulture i medija to prepoznaju. Stoga se zaštita ostvaruje kroz dokumentaciju, promociju, edukaciju, ali i poticanje stvarnog prakticiranja. Uvjet preživljavanja nije konzerviranje, nego svakodnevna primjena.

Lumblija, kao i mnoge druge nematerijalne prakse, suočava se s izazovima. Globalizacija, promjene životnog stila, iseljavanje mladih, pritisci turizma. No, istovremeno upravo te promjene stvaraju novu motivaciju za čuvanje lokalnog. Otočani sve više cijene vlastitu kulturnu posebnost i aktivno je prenose: kroz radionice, natjecanja, sajmove, a ponajviše u vlastitim kuhinjama.

U Korčuli je tako obnovljen i običaj vižije. Obilazak je to kuća uoči sv. Martina uz pjevanje koleda. Pjesma „Pisma svetoga Martina" govori o povezanosti sveca s Dalmacijom, a stihovi se završavaju pitanjem: „Hoćemo li čekati?" – retorička igra između pjevača i domaćina koja simbolizira gostoprimstvo i dijeljenje. Djeca dobivaju prikle, lojenicu, bombone, mandarine. Odrasli čašicu vina. I tako počinje zima.

Iz sjećanja u praksu

Marija Šegvić, kad nije na sceni, posvećuje se ovim mikro-praksama. Kaže da to ne radi svjesno kao čuvarica baštine, nego iz osobne potrebe. „To mi dođe kao priprema za zimu, kao meditacija. A ujedno i kao poveznica s onima koji više nisu tu. I onima koji jesu."

To je prava snaga nematerijalne baštine: njezina sposobnost da ostane relevantna, čak i kad ljudi koji je prakticiraju nisu toga ni svjesni. U tome i jest njezina dubina. I upravo zato treba biti zaštićena. Ne kao kuriozitet, nego kao živi sustav vrijednosti, znanja i osjećaja pripadnosti.

Lumblija, kao i sve što je u njoj utkano – od mirisa do značenja – nije samo simbol otoka Korčule. Ona je primjer kako se baština održava: tiho, iz ruke u ruku, iz sjećanja u praksu. Sve dok ima nekoga tko će zamijesiti tijesto i pričati dalje.

I kad kuća zamiriše, znamo da smo tu. Još uvijek.

https://blaga.hr/fina-veza-korculanskih-lumblija-koju-je-za-svisvete-pripremila-marija-i-recepta-iz-knjige-koja-cuva-vrijeme/37199/

OUTDOOR

Aktivni otoci: Ugljan i more outdoor mogućnosti

44. Tea Rožman Svedrović

Novinarski projekt:
Aktivni otoci: Utjecaj outdoor aktivnosti na razvoj rekreacije lokalnog stanovništva na hrvatskim otocima

Elektronička publikacija:
Skitnice.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
10. kolovoza 2025.

Dok se mnogi jadranski otoci bore s depopulacijom, Ugljan priča drugačiju priču. Priču predivne prirode, otoka maslina, čistog mora i pregršt mogućnosti za aktivnim odmorom. Od predivnih biciklističkih i pješačkih staza, pa sve do vodenih sportova, nudi otok do kojega se trajektom iz Zadra stiže za svega dvadesetak minuta. I tako svakih sat vremena tijekom dana, a tu je i most koji ga povezuje sa susjednim Pašmanom.

Outdoor aktivnosti na otocima, osim o samoj ponudi, infrastrukturi, aktiviranju lokalnog stanovništva za uslugom najma, pa i vođenja tura, uvelike ovise o vremenu, jer dio svakako diktiraju uvjeti na koje utjecati ne možemo. No, dolaskom toplijih dana i smirivanja vremena, a to je već oko Uskrsa, pa sve do listopada, otoci postaju prava oaza za aktivan odmor. Stoga smo u serijalu **Aktivni otoci** odlučili istražiti kakvo je stvarno stanje i koliko je porast outdoor aktivnosti zadnjih godina imao utjecaja i na angažman lokalaca da se i sami uključe u rekreaciju.

Ne samo da Ugljan bilježi sve veći ostanak mladih na otoku, već i zbog svoje prometne povezanosti s kopnom ima bolju zdravstvenu skrb, lakši pristup odlasku na posao i odlazak na ovaj otok čime se stvaraju idealni uvjeti za bavljenje rekreativnim aktivnostima.

Outdoor aktivnosti na otoku Ugljanu doživljavaju svoje veće buđenje pokretanjem projekta „Avantura otok Ugljan".

– 2016. godine općina Preko krenula je s projektom u sklopu kojega je napravljeno 13 tematskih vidikovaca s informativnim tablama, kartom pješačkih i biciklističkih staza. Turistička zajednica Općine Preko nastavila je razvoj projekta – objasnio nam je direktor **Ivan Košta** i dodao da je plan bio razviti ono što se može, a to je aktivni turizam i odmor, napraviti sadržajnu infrastrukturu, a onda uz sve ispričati neku svoju kulturnu priču, identiteta nekih lokaliteta, pa su tako na red došle i povijesne interpretacijske staze.

– Kako bismo poboljšati vidljivost naše destinacije u smislu aktivnog odmora krenuli smo organizirati niz manifestacija. Tako je lokalno svojevremeno bila utrka ***Gospodar otoka***, a više godina kod nas je na otoku održavan i ***Zadar Outdoor Festival*** koji je sadržavao trail, sportsko penjanje, utrke na SUP-u i kajaku, te fitnes izazov. Mislim da je možda ZOF trebao polučiti još bolje rezultate, što se tiče vidljivosti i neke internacionalne priče, ali što je tu je. Ipak, dala nam je jedan smjer dobar. U zadnje vrijeme tu je međunarodna utrka Zadar Archipelago Trail Run, gdje je udruženo osam turističkih zajednica zadarskih otoka te kroz taj projekt svi zajedno razrađujemo puno toga, objašnjava Košta i dodaje da je 2024. godine bilo šestotinjak sudionika, a ove se očekuje čak 800, ističe Košta.

– Pred i posezona je najpogodnija za outdoor aktivnosti. Više nije toliko vruće, nema gužvi, a sudionici osim utrke koriste i druge sadržaje kad su već na otoku. Često ostaju nekoliko dana, najčešće cijeli vikend tako da koriste i ostalu infrastrukturu, popunjavaju smještajne kapacitete, kušaju lokalnu gastronomiju, upoznaju otok itd. Jedno pokreće drugo, rijetki dođu odraditi samo trail. Tada koriste i nekakve druge aktivnosti koje pružaju lokalni stanovnici na ovom otoku.

– ***Plivački maraton Preko – Zadar*** sinonim je otoka Ugljana i priča koja se u 53 godine postojanja duboko utkala u njegove stanovnike bez obzira na dob i spol. Održava se na **Dan pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja**, 5. kolovoza, a otočani se sve više aktivno uključuju u taj spektakl. Radi se o jednom od najstarijih plivačkih maratona u Hrvatskoj i puno otočana sudjeluje svake godine. Osim toga, primjećujemo da se aktivno uključuju i u druge oblike aktivnosti kako kopnenih tako i morskih. Ako ti nešto lokalna zajednica, odnosno tvoj otok pruža, to ćeš sigurno koristiti. Možda će na početku to biti malo skromnije, ali s vremenom se priča i iskustvo šire i ljudi se počinju uključivati. U svakom slučaju rekreacija je u porastu zahvaljujući porastu ponude. Na kraju, svima nam treba odmor od stresa i ovo je najbolji način za to, govori Košta.

– Sezona se produžila, otvorili smo i nove hotele, kampove, resorte i važno nam je da oni budu što duže otvoreni. Želimo pružiti najbolje našim gostima i to se vidi na brojkama. Ne možete imati razvoj destinacije s nekom sezonalnošću, velikom gužvom u sezoni, a onda da poslije sve stane. I tu nam je razvoj outdoor aktivnosti idealan izvansezonski sadržaj, od najma bicikala, kajaka, SUP-ova, istraživanja otoka pješačkim obilježenim stazama itd.

– Dolaze nam recimo puni brodovi i trajekti, ljudi koji su smješteni u Zadru i okolici, ali žele provesti jedan aktivni dan u prirodi na otoku. I to je ono što smo htjeli postići i mislim da smo uspjeli. Takvi gosti dođu na izlet, a već sljedeće godine traže smještaj kod nas i ostaju više dana, jer su pronašli taj otočni mir i naš mod.

Otok Ugljan danas zaista ima što za pružiti mladima, pa je trend iseljenja ne samo zaustavljen već se sve više mladih odlučuje za život na otoku.

– Ugljan je lako dostupan i tu je puno lakše živjeti nego na drugim otocima, pa ljudi lako funkcioniraju i poslovno. Puno njih radi u Zadru i oko Zadra, a žive ovdje, svakodnevne su migracije, ali nije teško. Mladi odu u srednju, studiraju, rade i vrate se na otok s novim idejama i pogledima na život, to je odlično, objašnjava direktor Turističke zajednice Općine Preko Ivan Košta.

Bavite li se i vi sada više sportom i rekreacijom nego prije?

– Da, u mladosti sam trenirao veslanje, a danas jedrim. Imam svoj brod, prijatelje i odlazimo na regate, družimo se i baš je prekrasno, a na biciklu sam doslovno svaki dan u godini. Tako sam navikao odmalena i tako je ostalo. Bicikl mi je sastavni dio života, zaključuje Košta.

https://skitnice.hr/aktivni-otoci-ugljan/

Apostolice apostola: Albe Ane Kufner koje ručno hekla danas nose svećenici, a njeni oltarnici nalaze se i Marijinoj bazilici u Nazaretu (II)

U evanđeoskim izvještajima čitamo kako su vojnici, nakon Isusova raspeća, podijelili njegove haljine, ali nisu razderali onu glavnu, donju haljinu „koja nije bila šivana, nego istkana sva u jednom komadu, od vrha do dna" (Iv 19,23).

Taj naizgled jednostavan detalj skriva duboku poruku: haljina satkana iz jednoga komada postaje simbol jedinstva, cjelovitosti i svetosti Kristova poslanja.

U toj slici prepoznajemo korijen današnjeg liturgijskog ruha – albe, (bijele haljine koju svećenici nose u bogoslužju, op.a.) i oltarnika, koji krasi Gospodnji oltar. Kao što je Isusova haljina bila nerazdjeljiva, tako i svaka nit koja tvori oltarnik ili albu nosi u sebi poruku zajedništva i posvećenja.

Liturgijsko ruho nije tek ukras, nego vidljivi znak poštovanja prema svetom prostoru i otajstvu koje se ondje slavi. U njemu se isprepliću vjera, ljepota i predanost, osobito kada nastaje iz ruku onih koji svoje umijeće pretvaraju u molitvu.

Upravo takvu povezanost između vjere i rada, između niti i molitve, utjelovljuje Ana Kufner iz virovitičkog prigradskog naselja Milanovac i župe blaženog Alojzija Stepinca.

45. Marija Lovrenc

Novinarski projekt:
APOSTOLICE APOSTOLA – Uloge žene u župama i Crkvi 21. stoljeća

Elektronička publikacija:
Internetski portal radio Virovitica i Virovitičkog lista

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
17. listopada 2025.

ŽIVOT U ZNAKU SLUŽENJA ŽUPI

Ona je žena koja u svojoj posvećenosti i radu za virovitičku i milanovačku župu ima bogato iskustvo: od kuhanja za svećenike i biskupe, preko čišćenja i održavanja liturgijskog ruha (pranje, glačanje), do izrade heklanih alba i oltarnika. Njezini radovi ne krase samo crkve u Virovitici, Milanovcu, Suhopolju, Detkovcu i okolnim mjestima, nego su svoj dom pronašli i u najvećoj kršćanskoj crkvi na Bliskom istoku – Bazilici Navještenja Blažene Djevice Marije u Nazaretu. Važno je to istaknuti, jer je riječ o bazilici koja je podignuta na mjestu gdje se, prema kršćanskoj tradiciji, anđeo Gabrijel ukazao Djevici Mariji i navijestio joj da će začeti i roditi Isusa Krista. Oltarnik koji je Ana isheklala kao zavjet i znak zahvalnosti tako postaje vidljiv znak vjere hodočasnicima iz cijeloga svijeta.

Tetu Anu, kako je svi koji je poznaju od milja zovu, posjetili smo u njezinu domu dok je radila na novom oltarniku. Njezinu smo priču željeli dodati u mozaik našeg serijala „Apostolice apostola – uloge žene u župama i Crkvi 21. stoljeća".

U prethodnim nastavcima prikazali smo kako svoje župe oblikuju teologinje i vjeroučiteljice, klarise, arheologinje, aranžerke cvijeća i žene koje pomažu svećenicima u svakodnevnim potrebama župne zajednice. Danas nastavljamo naš hod kroz mozaik života Crkve iz ženske perspektive putem svjedočanstva ove skromne, ali svestrane i nadahnjujuće žene.

– Upravo smo danas, suprug Antun i ja, slušali propovijed o talentima. Govorilo se o tome koliko toga u životu znamo „zakopati" i na tome ne raditi, iz raznih razloga. Evo, kad sam došla u župu sv. Roka u Viroviticu na zamjenu, samo na mjesec dana u kuhinju, nisam voljela kuhati. A na kraju sam ostala dvanaest godina, kuhala i obavljala gotovo sve poslove, uz gospođu Jagu i druge žene koje su ostavile trag u samostanskoj zajednici – prisjeća se.

„Ana za sve"

– Morala sam biti jača od same sebe, nadvladati neke svoje izbore i ohrabriti se u novim iskustvima, ako čovjek talente zakopa u sebi, nema od toga ništa – priča Ana.

Godinama je bila „domaćica" samostana u Virovitici. U dogovoru sa župnicima brinula se o svakodnevnom i svečanom jelovniku – od obroka za petero ljudi do onih za više od tristo, kada je Virovitica bila domaćin svečanih zavjeta bogoslova. Organizirala je kupovinu namirnica, kuhala, sadila i obrađivala vrt te čistila i uređivala crkvu i samostanske prostore. Svaki dan je učila i napredovala. Župnici i biskupi sjećaju je se po izvrsnim, domišljatim jelima – od juhe od maline ili onih iskušanih, odličnih domaćih šaumrola, koje je jedan svećenik od milja nazvao „kolačima Djevice Marije koje je, sigurno, ona pripremala malom Isusu, koliko su dobri". Svako je jelo bilo začinjeno posebnim sastojkom: ljubavlju.

– Kada bi na svečani ručak u povodu blagdana sv. Roka dolazio biskup Antun Škvorčević sa svećenicima iz našeg i drugih dekanata, donio bi mi krunicu i rekao: „Znate što vam je činiti – moliti za mene." Znao je pohvaliti jelo, rekavši kako se u njemu osjeti da je pripremano s pažnjom i ljubavlju. Svima nama koji smo sudjelovali u tom radu, od kuharica do onih koje su posluživale, bilo je drago što smo mogle svojim radom doprinijeti svečanosti i služiti drugima kroz ovaj poziv – objašnjava naša sugovornica, opisujući posao i službu koja njeguje zajedništvo i zahvalnost.

Ubrzo je „teta Ana" krenula i u novo poslanje – heklanje albi (bijele liturgijske haljine koju svećenici i ministranti nose tijekom mise) te izradu i glačanje oltarnika i misnica, prema kojima njeguje duboku ljubav i poštovanje.

– S divljenjem sam slušala žene koje su prije mene obavljale taj važan zadatak. Riječ je o ruhu koje svećenik nosi za vrijeme svete mise, kao i o ukrasima na oltaru na kojem se uprisutnjuje Bog. Kada se ukazala prilika, odmah sam prihvatila taj posao u kojem i danas, u novoj župi, uživam – priča ova vrijedna i svestrana žena, koja je svoj trag ostavila i u Franjevačkom svjetovnom redu (FSR), kao dugogodišnja članica Formacije koja pomaže u pripravi i primitku novih članova u Red. Aktivna je godinama i u Inicijativi „40 dana za život", kao liturgijska čitačica.

Oltarnik kao zavjet

Dok hekla, Ana sa suprugom Antunom moli ili sluša propovijedi, pretvarajući rad u kontemplaciju. Njezine albe nosili su mladomisnici na svoj najsvečaniji dan, a ona je sate i sate molitve utkala u čipku kojom je ukrasila njihove svećeničke haljine – dar na početku njihova novog duhovnog puta.

– Koliko god da sam umorna, meni je ovo užitak. Smiruje me, odmara. I u najnapornijem danu mogu uzeti igle i čipku u ruke i raditi po nekoliko sati bez pauze. Nešto mi je to poput terapije. Svaki je oltarnik svojevrstan zavjet, zahvala Bogu, Gospi ili svecu za određenu milost u životu: od rođenja unuka, koje smo dočekali u kasnim šezdesetima, do ozdravljenja i uslišanih molitava u svakodnevici. Dok radim, kažem: „Bože, hvala Ti na svemu, ovo je Tebi za ljubav" – kaže naša sugovornica.

U vremenu kada se mnogi okreću strojnoj izradi i bržim metodama, Ana u Milanovcu ostaje svjedok posvećenog i trajnog ručnog rada, na svakom uzorku, svakom potezu i niti.

GODINA ZA NAZARET

– Koliko će mi vremena trebati za jedan oltarnik ovisi o širini čipke, vrsti uzorka i veličini oltara. Za veliki oltarnik, dug sedam metara, koji radim za crkvu u Suhopolju, treba mi između mjesec i pol i dva mjeseca posla. Recimo da se u četiri sata može napraviti oko 25 centimetara. Radim i posebne oltarnike – primjerice, za Gospine oltare gdje je Gospa prikazana u spilji, pa treba paziti na obradu rubova – kao i svečane oltarnike za glavne oltare u povodu proslave sveca zaštitnika ili drugih velikih prigoda – govori.

– Koliko me raduje sam proces heklanja, toliko mi je srcu drago vidjeti svoje oltarnike u crkvama diljem naše sredine. Vjerujem da je i drugim ženama koje na ovaj način pridonose ljepoti svojih crkava taj osjećaj dobro poznat – kombinacija sreće, ponosa, poniznosti i zahvalnosti – ističe Ana.

Među onima koji su joj posebno dragi su oltarnici za poznatu Baziliku Marijina Navještenja u Nazaretu.

– Na tim sam oltarnicima radila punih godinu dana. Kada su bili gotovi, poslala sam ih do svećenika koji su ondje služili. A kad sam ih vidjela tijekom hodočašća u bazilici…Neopisiv je to osjećaj. Vidjeti moj oltarnik na tom svetom mjestu – s poštovanjem priča Ana.

„Bolje je izgarati svaki dan nego hrđati cijeli život”

Na kraju, govori nam kako ju je nedavno duboko dodirnula jedna propovijed o kojoj je čitala u biskupijskom glasilu Zajedništvo. Biskup je u njoj pozvao vjernike da nikada ne odustaju od svjedočenja i rada na sebi:

– Potaknuo je druge da svoj život ne čuvaju samo za sebe, nego da ga troše u molitvi, služenju i ljubavi. „Bolje je izgarati svaki dan nego hrđati cijeli život”, poručio je, i činilo mi se kao da su te riječi upućene baš meni. Služiš drugima kad im treba. Kad im ne treba, makneš se, ali onda moliš. Uvijek moliš, služiš s ljubavlju. Kad radim oko albi i oltarnika, perem, čistim ili izrađujem, uvijek se molim dragom Bogu i zahvaljujem mu što mogu raditi – kaže.

– Zahvalna sam na očima koje još vide i rukama koje imaju snagu i vještinu. Raditi za župu je dar, milost, istinska služba. Radimo pritom i za svoju dušu; ona jasno osjeća kada smo na pravom putu i kada naš rad ima smisao – smatra naša sugovornica, prava apostolica apostola, koja pokazuje da vjera nije samo riječ, nego životni poziv.

https://www.icv.hr/2025/10/apostolice-apostola-albe-ane-kufner-koje-rucno-hekla-danas-nose-svecenici-a-njeni-oltarnici-nalaze-se-i-marijinoj-bazilici-u-nazaretu-ii/

ZG EXPRESS

SKUPA HRANA: Hrvatska je izgubila 400.000 stanovnika, demografski slom ruši i domaću proizvodnju hrane

„Hrvatsko tržište poljoprivrednih proizvoda manje je za oko 400 tisuće tona povrća, 21 tisuću tona svinjetine, 90 tisuća tona ekvivalenta svježeg mlijeka, 62 milijuna kokošjih jaja, 6 tisuća tona govedine, 27 milijuna litara piva itd...”

Hrvatska u zadnjih deset godina, između dva popisa stanovništva, ima 400.000 ljudi manje, a u posljednjih 30 godina nestao je grad veličine Zagreba, odnosno izgubljeno je čak 900.000 stanovnika, što ima i dalekosežne posljedice na proizvodnju, ali i potrošnju hrane.

„To sve skupa ima pogubne i dalekosežne posljedice i po poljoprivredu, jer ona ne može bez ljudi, barem za sada, kako u proizvodnji tako i u potrošnji hrane”, kaže nam prof. dr. sc. Ivo Grgić sa Zavoda za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj Agronomskog fakulteta u Zagrebu, kojega smo zamolili da nam prokomentira aktualni «demografski slom», odnosno njegov utjecaj na proizvodnju domaće hrane.

Dodao je da je on iznenađenje samo za one koji su prespavali ovih tridesetak godina novije hrvatske povijesti ili one koji nisu vidjeli dva procesa čiji sinergijski učinak je ovo što imamo.

46. Marinko Petković

Novinarski projekt:
Skupa hrana: Kada tanjur postane političko pitanje! Zašto je važna domaća proizvodnja hrane!?

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
23. studenoga 2025.

„I umjesto da smireno prihvatimo ove rezultate te jednostavno i smisleno odredimo mjere za cilj koji je svima jasan, mi se svađamo s time tko je veći krivac, kao da se bilo tko može od toga izuzeti. Ako krivci uopće i postoje!", ističe.

Migriraju cijele obitelji

Prof. Grgić nije demograf, ali se bavi i problematikom radne snage u poljoprivredi te logično i demografskim promjenama u ruralnom prostoru. Naime, on drži da su se istodobno u Hrvatskoj dogodila dva procesa. Prvi je, kaže, trend smanjenja broja novorođene djece za što nije u svome okruženju pronašao jednostavno pojašnjenje, osim neodređenog da se „mijenja stil života", odnosno da mladi ljudi život danas promatraju kroz 'cost/benefit naočale'. I u prosjeku, broj djece po obitelji je mali u odnosu na neka bivša vremena.

Prema njegovim riječima, drugi proces su migracije, posebno emigracija koja je uvijek postojala i bit će je i ubuduće, kako kod nas, tako i u drugim državama.

Jedino je razlika kod nas da u odnosu na bivšu državu zbog manjeg broja djece te slabljenja skrbi za svoje starije, lakše se na migraciju odlučuju ne samo pojedinci nego i obitelji. Uz to, dodaje, vrlo često ksenofobni istupi u javnosti prema drukčijim od nas nisu pogodni za imigraciju jer u stvarnosti mi imigracijske, smislene politike i nemamo. I rezultat je ovaj kojega imamo. Tu je i treći koji se dogodio još sredinom devedesetih godina kada je jedan dio stanovnika napustio Hrvatsku.

Na naš upit što znači 400.000 ljudi manje za poljoprivredu, prof. Grgić ističe da je to golemi i to dvostruki gubitak koji se može vrlo lako izračunati. Znatno jednostavnije i točnije u potrošačkom nego proizvodnom dijelu odnosno gubitku. „U potrošačkom dijelu hrvatsko tržište poljoprivrednih proizvoda manje je za oko 400 tisuće tona povrća, 6 tisuća tona govedine, 21 tisuću tona svinjetine, 90 tisuća tona ekvivalenta svježeg mlijeka, 62 milijuna kokošjih jaja, 27 milijuna litara piva itd.", navodi.

Uvoz hrane povećan tri i pol puta

Dakle, sve bi to još bilo prihvatljivo, kaže, da smo mi te količine dodatno i proizveli te onda izvezli. Ali, u tom istom razdoblju mi smo povećali uvoz hrane sa 870 milijuna na preko 2,1 milijardi dolara ili za oko tri i pol puta.

„I to nam govori o našoj poljoprivrednoj proizvodnji, posebno kada se hvalimo o njezinoj vrijednosti, namjerno zatajivši da na nju u mnogim godinama više djeluju svjetske cijene, a manje povećanje same proizvodnje", upozorava.

Ipak, što smanjenje stanovništva znači za samu proizvodnju, o tome se može više deskriptivno nego znanstveno utemeljeno govoriti. Smanjenje broja stanovnika sigurno za posljedicu ima i smanjenje stvarne ili potencijalne radne snage u poljoprivredi. Smanjuje se i dio poduzetnički potentnih osoba.
„To ne bi trebao biti problem da imamo hrabrosti podvući crtu, a jednog dana netko će to učiniti, i krenuti u posao čiji rezultati će biti vidljivi za pet godina", ističe prof. Grgić.

Ljudi nisu neradnici, ali ni roba!

On nije protiv velikih strategija u kojima se, napominje, vrti malo novog, prepisujemo pojmove koje mnogi ne razumiju, te dajemo velike novce tuđincima da nas uče što je poljoprivreda i što bi trebali raditi. „Za to sam da vlast preuzme odgovornost i jednostavno postavi cilj, odredi glavne provedive projekte te postavi mjere da ispunimo zadaću", napominje.

Drži da cilj treba biti povećanje proizvodnje i to stavljanjem u funkciju svih proizvodnih resursa. Primjerice, ne zaboravimo da imamo ogromne nekorištene poljoprivredne površine, milijarde kuna u praznim gospodarskim objektima, strojevima i opremi, a sve se to može staviti u funkciju.

„Ne toljagom, nego mrkvom. Ne oduzimanjem nego nagrađivanjem", kazuje. Zatim odrediti proizvodni model, a to su veliki i „mali" proizvođači. Veliki mogu i sami na tržištu opstati, a manji proizvođači moraju, smatra, biti dio zadruga. Treća skupina je smisleno poticanje nastanka novih proizvođača jer i među svojim studentima ima veliki broj onih koji bi krenuli u agrobiznis, ali nemaju s čime.

„Čak nemaju ni odgovarajućeg praktičnog znanja jer im to nudimo na kapaljku. A sam proizvodni smjer i tehnologija moraju uvažiti i raspoloživost radne snage, jer laž je da su građani Hrvatske neradnici, samo traže veću plaću i da ne budu roba, resurs", naglašava.

Radne snage nedostaje u svim proizvodnjama

Naš sugovornik ne očekuje da će zbog manje ljudi doći do povećanog uvoza odnosno kupovine agro mehanizacije. Drži da na to veći utjecaj ima neka od mjera poljoprivredne politike pri čemu se često kupuju i uvoze rabljeni strojevi i oprema jer to traži natječaj. Hrvatski poljoprivredni strojni park je zastario, što znači da je u prosjeku nefunkcionalan. Mali je broj poljoprivrednih gospodarstava koja se mogu pohvaliti smislenom politikom mehaniziranosti vlastite proizvodnje. „I dok nismo riješili ni taj problem, govori se o dronovima u

poljoprivredi, zelenoj transformaciji i dr.", upozorava prof. Grgić.

S druge strane, domaća produktivnost je slaba, na 31 posto prosječne produktivnosti zemalja EU-a. Ali, ako izdvojimo motor naše poljoprivrede, a to su veća gospodarstva, onda je slika posve drugačija. Velike tvrtke koriste sve ono što i europski proizvođači, a često su i korak ispred njih. I takvi onda, napominje, imaju i veće koristi od nekih novih agrarnopolitičkih mjera kao što je npr. poticanje uporabe stajskog gnoja na oraničnim površinama ili poznatija kao operacija u IAKS Mjeri 10. A veliki broj malih ne treba nestati nego mora ući u zadruge i po toj osnovi ostvariti zaradu.

On predlaže da dio starijih vlasnika, koji više ne mogu proizvoditi i žive s malim mirovinama ili čak i bez njih, svoju zemlju daju u zadrugu i tako si olakšaju život.

Međutim, zadruga nema, a zadrugarstvo mora biti smisleni državni projekt. I onda možemo očekivati veću i kvalitetniju proizvodnju te i povećanje ukupne proizvodnosti u hrvatskoj poljoprivredi.

Radne snage nedostaje u svim radno intenzivnim proizvodnjama, posebno kod onih za potrošnju u svježem stanju. Ali ne zaboravimo, kaže, da se radi o sezonskim poslovima koji traju dok je vrijeme berbe. I za to su dobro došli sezonski radnici, što smo nekada rješavali njihovim dolaskom iz BiH i Srbije. Sada je to manje, odnosno teže.

„Tko će to organizirati za veliki broj malih proizvođača? Zato je potrebno zadružno organiziranje proizvođača, a tada bi i nadležne institucije mogle lakše djelovati određenim mjerama da se taj problem i riješi", smatra.

Veliki ruralni prostor sve prazniji

Prof. Grgić ističe da je hrvatski ruralni prostor preveliki za ovoliki broj stanovnika, (oko 3,9 milijuna) jer ne zaboravimo da nas svjetlost velegrada još uvijek privlači kao „noćna lampa kukce". Ipak, svaki demografski ispražnjeni kraj ima svoju povijest urušavanja, a u posljednje vrijeme i povijest gašenja cijelih naselja.

Primjerice, samo je Slavonija izgubila 20 posto stanovništva, a imamo tek tri grada sa više od 100.000 stanovništva. Demografi su davno izračunavali da za gospodarski oporavak, nakon Domovinskog rata, između Zagreba i Zadra, nedostaje jedan cijeli grad veličine Zadra!

„Zaključno, šteta je da za na nešto logično i očekivano nismo imali odgovor, jer mi uvijek pokušavamo riješiti posljedice, a ne prevenirati vjerojatni trend", pojašnjava. Pritom navodi slučaj Banije, nakon razornog potresa, koji ponovo pokazuje da nismo sposobni osmisliti i provesti u stvarnosti niti jedan program.

„I tko je kriv? Vlada, EU, Mali zeleni...? Ne. Krivi su svi oni koji imaju poveznicu s Banijom kao i drugi koji šute zaboravljajući da bi i oni već sutra mogli doživjeti isto", kaže dodajući da se vlast na ovim prostorima ponašala često neodgovorno, a nije bilo pritiska odozdo da se nešto promijeni.

Opet, upozorava, zazivamo državu, a znamo da se u našem slučaju njeni čelnici više brinu o svemu, osim za ono za što su plaćeni. To je da rade svoj posao pa tako i spriječe odumiranje tog prostora, zaključuje prof. Grgić.

https://zgexpress.net/skupa-hrana-demografski-slom-rusi-i-domacu-proizvodnju-hrane/

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (1)

47. Tomislav Šovagović

Novinarski projekt:
Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li stroj sutra ući u kanon?

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskog kulturnog vijeća

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
19. kolovoza 2025.

Kako dokazati da i ovaj tekst nije napisala umjetna inteligencija? Postao je to golem izazov u novinarstvu, bit će sve veći i u znanosti i umjetnosti. Pojam umjetne inteligencije ušao je u svakodnevne razgovore, promišljanja (i) o etičkim zaprekama, no unatoč tomu mnogi koriste njezinu pomoć, bilo iz razbibrige, bilo iz skraćivanja posla, hodeći linijom manjega otpora, uzdajući se u *deus ex info-machina* kao u vjerodostojnu (!) pratiteljicu, uvijek spremnu pomoći sve umornijem i sve manje mislećem čovjeku. Da, i umjetna inteligencija (UI) plod je čovjekova uma, ali filozofsko je promišljanje o takvoj njezinoj beživotnosti ako znamo da je nadomjestak stvarnom razgovoru. Brza je provjera podataka (ne nužno istinitih, dakako), tako moćno strojno ažuriranih, da se prethodno „neznanje" UI-ja generira svakom novom „činjenicom", jer upija kao spužva svaki podatak nemjerljivo brže od ograničenoga ljudskoga stvorenja. Doista, teško je i bit će sve teže dokazati tko je stvarni autor teksta – stroj ili čovjek. Ako se prije plagirani tekst mogao dokazati pukim ukucavanjem u svemrežnu tražilicu – otkrivajući posve isti redoslijed riječi u pojedinoj rečenici – prepisivanje i(li) suradnja s umjetnom inteligencijom zahtijevat će nove, mudrije alate, slične onima policijskima kojima dešifriraju kodirane prepiske gangsterskih skupina. Sve se može prepisati, baš sve, od sažetka lektire, preko pjesmuljaka do ljubavnoga romana. Široka je tema UI-ja i globalnoga utjecaja, no ovom prilikom želja je prikazati suodnos književnosti i umjetne inteligencije, odnosno, u razgovorima s hrvatskim književnicama i književnicima dokučiti prednosti, nedostatke, zamke i lukavost – kako samih autora, tako i UI-ja.

Društvo hrvatskih književnika donijelo je o svojoj 125. obljetnici utemeljenja, 27. siječnja ove godine, Deklaraciju o umjetnoj inteligenciji. U njoj su naglasci stavljeni na tri točke: autorska prava, socijalnu sigurnost i bit književne umjetnosti. O istoj temi raspravljalo se i na Đakovačkim susretima hrvatskih književnih kritičara u lipnju, dočim je početkom kolovoza DHK pridružen nizu organizacija i udruga koje otvorenim pismom izražavaju nezadovoljstvo člankom 53. Akta o umjetnoj inteligenciji, kao i Kodeksom prakse umjetne inteligencije opće namjene i Smjernicama za umjetnu inteligenciju opće namjene, smatrajući ih štetnim za europski kulturni i kreativni sektor. Jasno, potvrdit će to i naši sugovornici, hvalevrijedno je promišljati i osuditi još nepojmljivo moćno „oružje“, sve i ako se veoma brzo, ne za pedeset, već za pet godina pokaže da je književnost bez umjetne inteligencije – mrtva. Paradoksalno? Da, jer se i za ukoričene knjige govorilo da će izumrijeti. Odnosno, da će prevladati elektronička izdanja, programi za čitanje knjige na zaslonima, uglavnom, kako će papir postati viškom. Nije se dogodilo, barem zasad, ni s knjigama ni s novinama, još se tiskaju. U kakvim nakladama, drugi je par rukava. Treći par rukava jest, barem kada je o Hrvatskoj riječ, što nije ništa lakše doli objaviti knjigu u ovoj državi. Barem kao samizdat autor. Svatko, ali baš svatko, s minimumom pismenosti i pomoći grafičkoga dizajnera, može odnijeti rukopis u obližnju tiskaru, zatražiti pripadajuće kataloške oznake od Nacionalne i sveučilišne knjižnice, odnijeti im devet otisnutih primjeraka i – eto autora. Življega, najživljega. Lako moguće i priznatoga u RH, osobito ako se tematski dotiče destruktivnih tema – po državu, baštinu, identitet. Sad, zašto izumiru ili su marginalizirani autoriteti koji će goli tekst proglasiti bez ikakve književno-umjetničke vrijednosti (neovisno o temi), točnije, zašto svakom knjigom pojedinac može prilično jednostavno upasti u jedno od dvaju hrvatskih književnih društava – dublja je i šira problematika od ovoga feljtona. Nesumnjivo je da umjetna inteligencija može kvalitetnije ispisati dobar dio hrvatske književne produkcije, kao što može napisati većinu estradnih tekstova ili novinarskih članaka. Ne, to ne znači kako je umjetna inteligencija postala umjetnost, ona nikada ne će biti umjetnost, jer nije um sam, ali jest njegova strojno „zarobljena“ produžena ruka.

Pokušala je tako umjetna inteligencija i glasovitom australskom glazbeniku i književniku Nicku Caveu napisati novu pjesmu i – iako nije na razini Cavea – dovoljno je dobra da ju potpišu manje talentirani pjesnici i glazbenici. Kada je, prije četvrt stoljeća, znanstvenik i redatelj Nikša Sviličić tvrdio da je u prosječnoj hrvatskoj pjesmi dovoljno vrtjeti četiri riječi: „ljubav, žena, vino, sudbina“, studenti su to doživljavali šalom – šalom koja i danas puni džepove ispodprosječnim autori(ca)ma, moguće odnedavno dodatno osokoljenima umjetnom inteligencijom – inteligencijom koja vrijeđa zdrav razum, ali i inteligencijom koja je proizvela upravo rečenu „inteligenciju“. Odmaknemo li se od glazbe i estrade, ostaje pitanje umješnosti da UI piše istovjetnim stilom pokojnih i živih književnih velikana, pa i onih koji (u rečenom izostanku kritičkih autoriteta) sami sebe proglašavaju velikima. Nesumnjivo je da UI može napisati komentar „Ernesta Hemingwaya“ na nedavnu predstavu Trumpa i Putina u Anchorageu, britkim i ubitačnim kratkim rečenicama, kao što može biti „Gabriel Garcia Marquez“ u osvrtu na nepresušne bitke kolumbijskih narkokartela, s nešto duljim rečenicama od „Hemingwayevih“. Ukratko, umjetna inteligencija može imitirati što joj „srce“ želi, to conradovsko „Srce tame“, neistraženo i zlokobno, ako se otme kontroli (kao da već nije).

Što može prosječni hrvatski književnik učiniti – doli pisati? I pokušavati kreativnošću ideje i njezinom obradom doskočiti umjetnoj inteligenciji. Ma kako ona vješto imitirala um autora, nikada ne će biti taj um, neovisno o dosezima autorove književnosti. Književnik se ne treba opterećivati ni „mrtvom književnošću“, spoznajom o manjem čitateljskom krugu, o trendovima nenaklonjenima književnosti, o njezinoj nesumnjivo manjoj važnosti u odnosu na *utjecajnike* i društvene mreže. Književnost je u rijetkim slučajevima (mahom vezanima za englesko govorno područje) omogućavala i omogućuje rješenje egzistencijalnih briga. Poticaj bavljenja književnošću radi materijalne blagodati teško može naći plodno tlo, osobito u Hrvatskoj, gdje ste gotovo građanin drugoga reda ako se usudite javno prisnaživati da ste književnik. Umjetna inteligencija samo je dodatni izazov (u moru izazova) književniku koji mora ionako raditi „glavni“ posao, najčešće ostavljajući noć za pisanje kada uminu profesionalne i privatne obveze. Umjetna inteligencija tjera na ontološka i antropološka pitanja, ali neće svojim „copyrightom“ nikada doći u prednost pred autorom od krvi i mesa. Zavaravamo li se? Upravo stoga je važno bistriti pa i sučeliti različita promišljanja o sadašnjosti i nesagledivoj budućnosti suodnosa književnosti i umjetne inteligencije. U suprotnom je najbolje prestati pisati i prepustiti stroju da odradi čovjekov posao.

Gledano nakratko i na prvu loptu iz nakladničke pozicije, njima umjetna inteligencija može i „autorstvom“ i „prevoditeljstvom“ uštedjeti troškove (ne ću napisati pridjev „silne“ jer nema kruha ni piscima ni prevoditeljima u ovoj državi od bavljenja književnošću i prevoditeljstvom), skresati mrvice od honorara, no ponovno se postavlja i nezaobilazno pitanje – hoće li tko čitati i zašto bi čitao ono što nije napisao čovjek svojom rukom? Ako pretpostavimo da sve manjemu broju čitatelja išta znači

novo djelo popularnoga hrvatskoga autora (o popularnosti mahom odlučuje i marketinška spretnost samoga nakladnika – čitaj državne dotacije), kako će tomu istomu čitatelju što značiti proizvod umjetne inteligencije? Može jedino oskrnaviti ionako krhku socijalnu sigurnost, utjecati na rasprave glede autorskih prava i da, kada smo već na tragu Deklaracije o umjetnoj inteligenciji DHK-a: dovesti u pitanje samu bit književne umjetnosti.

Naizgled jednostavnim djeluje i odgovor na naslovno pitanje feljtona – hoće li i stroj sutra ući u kanon? Ne će, rekli bismo i vjerojatno pogriješili. Jer, pitanje kanona također je složeno, s obzirom na to da u ovoj državi kanon i nagrade pripadaju većinom članovima Hrvatskoga društva pisaca, kao da Društvo hrvatskih književnika i ne postoji, što je prilično krivnja i samoga DHK-a, odnosno njegovih članova, kojima pripada i potpisnik ovih redaka. Ako se umjetna inteligencija „izbori" za svoja autorska prava, nesumnjivo će radije zatražiti članstvo u HDP-u, jer joj širom otvara vrata javnoga priznanja, poticaja za književno stvaralaštvo od mjerodavnoga ministarstva i medijsku popularnost. Umjetna inteligencija zna što radi, za razliku od čovječanstva koje je širom otvorilo vrata svim njezinim sposobnostima. Samim tim, ako bude dovoljno „mudra" i „poslušna", otvorit će samoj sebi i put prema kanonu. Ne možemo napisati i književnoj besmrtnosti, jer o tome ipak ne će odlučiti ni državni gospodari kanona, ni umjetna inteligencija, nego čitatelji koji će u bliskoj i daljnoj budućnosti uzimati u ruke djela napisana – sad umom, rukom ili strojem – ostaje vidjeti novim naraštajima, rođenima s prvom fotografijom mobitelom i pokretima prstiju na tipkovnici. Hoće li „sutra" uopće komu biti važno – kako dokazati da i ovaj tekst nije napisala umjetna inteligencija?

https://www.hkv.hr/kultura/46110-t-sovagovic-prirodna-knjizevnost-i-umjetna-inteligencija-hoce-li-i-stroj-sutra-uci-u-kanon-1.html

PANOPTICUM
PORTAL ZA PROMICANJE PRIRODNIH ZNANOSTI, KULTURE I LJUDSKIH PRAVA

TONKA U RALJAMA ŠKOLSTVA (I. DIO)

48. Saša Radusin

Novinarski projekt:
Anksioznost i depresija u školi

Elektronička publikacija:
PANOPTICUM

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
1. listopada 2025.

Četrnaestogodišnja Tonka krenula je u prvi razred u jednoj zagrebačkoj gimnaziji. Iza nje su ostale godine osnovne škole u kojima je uglavnom uspješno prolazila kroz nastavni proces, ali i socijalizaciju u školi, igre na hodniku ili u parku u kojima su se rađala i prva prijateljstva, pa i simpatije. No, Tonka je, što je tek rijetko tko zamijetio, imala i svojih osobnih problema kao dijete s disleksijom, a koja je, korak po korak, uzrokovala određeni manjak samopouzdanja i zabrinutost zbog usmenih odgovora pred cijelim razredom. Njena iznimna inteligencija, intuicija, osjetljivost i senzibilnost koje su joj ustanovljene na psihološkim testiranjima zapravo nisu pomogle u stjecanju samopouzdanja. Dapače, pomogle su da bude još više svjesna društvenih posljedica svojih nedostataka kod čitanja ili matematičkih operacija, pogotovo ako se one izvode javno pred pločom.

Strah od razreda

Tonka je razvila određeni strah od razreda, odnosno povremenih ili stalnih zadirkivanja nekolicine njezinih vršnjaka kojima su Tonkina zbunjenost i disleksični sporiji i nesigurniji način čitanja ili množenja i dijeljenja dali povoda za zafrkanciju na njezin račun, što je Tonka u školi uglavnom uspješno ignorirala, no kod kuće se pretvarala u izvjestan psihološki problem koji uglavnom ostaje unutar četiri zida njezine sobe.

Možda je i zato one najbolje i najbliskije prijatelje zapravo imala izvan razredne sredine, čak i izvan škole. Osjećala se puno sigurnije i slobodnije s djecom koja nemaju doticaja s njezinim javnim čitanjima ili snalaženjem pred pločom u matematičkim zadacima. Premda je omiljena u društvu, vedra i druželjubiva, zatvarala se polako prema razredu i svoje društvo našla tek u učenicima i učenicima iz drugih razreda i drugih škola. To je ipak održavalo njezin narušeni mir i ravnotežu u školi, no kompenzaciju za izgubljenu ravnotežu nadoknađivala je sve više i na društvenim mrežama gdje bi ostajala sve duže i duže u potrazi za novim prijateljima koji ne znaju za njene poteškoće.

Društvene mreže umjesto igre u parku

Malo, pomalo društvene mreže zamijenile su jedan dio Tonkinog vremena za igru i druženje u parku. K tome, u njenom petom i šestom razredu pandemija je gotovo svu djecu otjerala iz parkova i školskih hodnika pred monitore. Neki su se uspješno vratili u školske klupe i nastavili gdje su stali prije pandemije, no, prema istraživanjima naših psihologa i sociologa gotovo četvrtina klinaca teže se vraćala u stvarni život škole i svog razreda. Problemi sa samopouzdanjem i osjećajem prihvaćenosti koji su nekada bili tek povremeni i neznatni, počeli su u izolaciji bivati veći i trajniji. Tonki se u onom prečestom i predugom pandemijskom izbivanju od autentične nastave i druženja s vršnjacima počelo, u izvjesnoj mjeri, činiti da je u nekim situacijama stvarno manje vrijedna od drugih zbog svojih nedostataka.

U osmom razredu, na jednom psihološkom testiranju, Tonki su otkrivene povremene anksiozne smetnje. Veselu, vedru, omiljenu djevojčicu u društvu njezina je disleksija (kao i s time povezana nesigurnost pred pločom i strah od zadirkivanja u razredu) pomalo transformirala u ponešto zatvorenu, nesigurnu, počesto frustriranu, ali i sve analitičniju zrelu mladu djevojku koja na školskom hodniku izgleda kao netko tko se odvojio od glavne skupine i promatra nijemo nešto u čemu uglavnom ne sudjeluje, a počesto niti ne odobrava. Kontekst problema s disleksijom kao da je izoštrio Tonkine vijuge i smisao za psihološku analizu društva i prijatelja, no ujedno je možda i zatomio osjećaj za bezbrižnu igru i dječje nepodopštine. Povremena zabrinutost, osjećaji tuge, bijesa, odvojenosti od razreda miješali su se kod Tonke sa zdravim i ugodnim osjećajima pripadnosti obitelji, svojoj ekipi s gimnastike, prijateljima iz kvarta i veselim i sretnim trenucima koje su joj oni donosili.

„Da bar škola nikada ne počne“

Tonka je nakon svega krenula u novu sredinu, s novim prijateljima i izazovima, ali i s osjećajem daleko veće neizvjesnosti pred školskim događajima ili potencijalnim problemima i zabrinutošću zbog mogućeg (ne)prihvaćanja njenih nedostataka koji su se njoj, naravno, uvijek činili veći nego što oni uistinu jesu. Dan prije škole imala je samo jednu želju. „Da škola nikada ne počne“, i da „završi svoje školovanje sad i odmah pa makar sa samo osam razreda osnovne škole“. Nakon dugih noćnih razgovora s roditeljima, nekako se smirila i ujutro ipak, uglavnom nevoljko, krenula u školu.

Ovo je jedna od mnogih priča naše djece koja pohađaju hrvatske škole, a koja su na izvjestan način razvile neke oblike anksioznosti vezane za školu. Stope anksioznosti među djecom u Hrvatskoj su u porastu, a po brojnim istraživanjima koje između ostalih provodi i Hrvatski zavod za javno zdravstvo, gotovo svako četvrto dijete u našim školama pati zbog povremenih ili stalnih anksioznih smetnji. U slučaju Tonke, može se reći da je razvoj određene razine anksioznosti povezan s disleksijom, možda i genetskom predispozicijom, ali je vjerojatno potpomognut i pandemijskom izolacijom u ključnim godinama za njezin razvoj, te bijegom na društvene mreže gdje stalne usporedbe s tek viralnom „perfekcijom“ drugih uništavaju dječju vedrinu i samopouzdanje. S druge strane hrvatske škole s, još uvijek, prevelikim razredima i preopsežnim gradivom koje ionako jedva stižu obraditi, naprosto ne mogu odgovoriti na rastući broj djece s poteškoćama u učenju, te većim ili manjim anksioznim smetnjama.

https://panopticum.hr/tonka-u-raljama-skolstva-i-dio/

Totalinfo.hr

ZAGREB S POŽUTJELIH NASLOVNICA: Josephine Baker, "Crna Venera", zapalila Zagrepčane

Dana 12. veljače 1929. godine Zagreb je „prekrio" najdeblji snježni pokrivač u njegovoj devetstoljetnoj povijesti. Tijekom samo jedne noći napadao je u visini od oko 100 centimetara, a živa se u termometru, prema dostupnim podacima, spustila i do -30 Celzijevih stupnjeva.

Od hladnoće su tada popucali tramvajski i telefonski vodovi, Sava se zaledila (led je po cijeloj širini bio debeo oko 20 centimetara), a diljem grada su na otvorenom postavljene peći s užarenim koksom kako bi se prolaznici i beskućnici mogli malo zagrijati. Zbog zime divlje su se životinje sa Zagrebačke gore i okolnih brda spustile prema gradu, a usred Ilice je ustrijeljen pravi vuk.

Ta „zima stoljeća", nevrijeme koje je te godine pogodilo Europu, pa tako i Zagreb, bila je uzrok smrti mnogih ljudi zbog hladnoće. Škole nisu radile, ljudi su izlazili samo po hranu i drva za ogrijev. Prvi vlak iz Zagreba za Dalmaciju je zbog visokog snijega i hladnoće krenuo tek 20. ožujka.

No, kako, po riječima Hala Borlanda (1900. – 1978.), američkog novinara i publicista, „ni jedna zima ne traje vječno, a ni jedno proljeće ne preskače svoj red", tako je i ona zagrebačka iz 1929. godine ipak popustila i ustupila mjesto sve toplijim i spokojnijim danima.

Snijeg je okopnio, dječji se smijeh opet mogao čuti u školama, Sava se odledila, tramvajski i telefonski vodovi opet su bili u funkciji, a vlakovi prometovali po ustaljenom redu vožnje.

49. Branimir Fagač

Novinarski projekt:
Zagreb s požutjelih naslovnica

Elektronička publikacija:
Totalinfo

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
20. rujna 2025.

Upravo je potonje prijevozno sredstvo pomalo i krivo za buduće događaje, koji će ozbiljno, do usijanja, uzburkati strasti u gradu, te nakratko „podići barikade“ među muškom i ženskom populacijom Zagreba.

„Volimo Pepicu Bakericu!“ – uzvikivali su Zagrepčani

Naime, u travnju 1929. godine na proputovanju Orient Expressom, koji je u spomenutoj „zimi stoljeća“, također, zapao u snijeg u Turskoj na pet dana (događaj inspirirao Agathu Christie za pisanje romana „Ubojstvo u Orijent Expressu“), glavni je grad posjetila Josephine Baker. Proslavljena crnoputa pjevačica, glumica i plesačica postala je tako prva afroamerička zvijezda koja je nastupila u Zagrebu.

Bila je toliko popularna da su njezini obožavatelji satima opsjedali Glavni kolodvor i hotel Esplanade. Razuzdana gomila pozdravljala ju je uz glasne ovacije, pa se tijekom svog dolaska morala probijati kroz masu koja ju je čekala i na samom ulazu u hotel. Obožavatelji su „pohrvatili“ njezino ime i uzvikivali „Volimo Pepicu Bakericu“. Nekolicina puritanski orijentiranih zagrebačkih dama, koje su se bojale njezina erotski nabijenog stila nastupa i lokalni svećenici, zabrinuti za moral nacije zatražili su otkazivanje predstava, ali unatoč tome, građani Zagreba ipak su uživali u njezinom polugolom i senzualnom plesu.

Stasom i glasom, a nadasve temperamentom s Josephine Baker, bili su očarani i najizbirljiviji ženoljupci njena doba. Picasso ju je portretirao u cijelom nizu slika, Jean Cocteau pratio ju je na svakom koraku, Jean Gabin na filmskom je setu s njom je provodio i više vremena nego je bilo potrebno, a Ernest Hemingway, najslavniji među njima, hodočastio je u barove u kojima je nastupala. Očarani Hemingway je za Josephinu izjavio kako je „najsenzacionalnija žena koju je ikad itko vidio ili će je ikad vidjeti“…

S Hemingwayevom ocjenom zacijelo su se složili i naši vrli Zagrepčani iz 1929. godine, kad je ta razglašena kraljica pariških varijetea osvanula u njihovu gradu i odsjela pet dana u novom luksuznom hotelu „Esplanade“. Zagrepčanke su, naprotiv, zabrinuto vrtjele glavom ili se otvoreno protivile njenu dolasku, a o čemu zagrebačka „Večer“ opširno izvješćuje:

„Među nekim strogo moralnim ženama nastala je još prvog dana, čim se u javnosti saznalo za dolazak Pepice, prava panika – Kaj bu ona došla v Zagreb?! Em je to napast. Svi muži buju halt mam ostavili svoje žene… Si buju ponoreli… Em je to kaštiga božja! Joj, bute videli da se bu tu nekaj strašnoga dogodilo“.

Razgnjevljene Zagrepčanke

Dolazak svjetske zvijezde, a uz to još na takvu glasu – da pred publikom nastupa razgolićenih grudi, svakako je bila prvorazredna senzacija za tadašnji Zagreb, grad od stotinu osamdeset tisuća stanovnika, koji je dotad poznavao razne kabaretske predstave s erotskim nabojem, čak izabrao i svoju prvu miss (pobjednica Štefica Vidačić iz Jurišićeve ulice, kojoj će pripasti i zvučna titula Miss Europe za 1927. godinu). Ali još ni izdaleka nije bio spreman za razgolićeno žensko tijelo na javnoj sceni, što je u drugim europskim gradovima, poglavito u Parizu, odakle Josephine dolazi, bilo već uobičajeno i općeprihvaćeno.

Valja podsjetiti da je Zagreb tih godina po svom mentalnom sklopu, kao i izgledom još starinski gradić (na Jelačićevu je trgu još stara Bolnica Milosrdnih sestara, na Dolcu su tek odstranjeni tragovi srednjovjekovne urbane jezgre i pripremljen teren za novu gradsku tržnicu…), dakle, da grad tek dobiva konture modernoga, ponajprije velikim zauzimanjem tadašnjeg gradonačelnika, rođenjem Zagrepčanina (što je, zanimljivo, prava rijetkost u cjelokupnoj povijesti Zagreba!), a po naobrazbi arhitekta i urbanista, Vjekoslava Heinzela.

Uza cijele nove predjele, od Pongračeva, Volovčice, Sigečice, Peščenice, Martinovke i Kruga, do Zvonimirove ulice, Dežmanova prolaza i Medveščaka, koje je upravo Heinzel ucrtao u plan grada, Zagreb dobiva i svijetski moderan i raskošan hotel „Esplanade“, koji će smjesta postati blještavom pozornicom društvenog života.

Djelić tog novog društvenog života Zagrepčana bio je i najavljeni nastup razodjevene Josephine Baker. Gole ženske grudi na javnom, makar i najotmjenijem mjestu, kakva je „Esplanade“, bile su unaprijed osuđene na javni prijezir i zabranu. Odlučujuću riječ o tome imale su „strogo moralne“ zagrebačke damice, koje su se zabrinule ne toliko za javni moral, kojim su mahale pred uvriježenom „Pepicom Bekericom“ – kako su je odmah posprdno prozvale – koliko za svoje pohotljive muževe.

Pod pritiskom ljubomornih žena, potpomognutim zagrebačkim novinama, „Pepica Bekerica“ definitivno odustaje od nastupa u Zagrebu i smjesta se odlučuje vratiti u Pariz. A kako je do polaska Orient Expressa preostalo još vremena, nastoji barem iskoristiti posjet gradu da ga makar malko razgleda i upozna. Otići će, eto, ciljano na periferiju i uslikati se u nekom originalnom okolišu za vrlo čitani ilustrirani list „Svijet“. Pri izlasku iz „Esplanade“ dočeka je radoznali svijet s različitim komentarima, a „Večer“ neke od njih odmah i bilježi: „Joj, danas baš fest črno zgledi“!

Od Zagreba do Panthéona

Uz negodovanja i ljubomoru Zagrepčanki, novine bilježe i pehove koji crnoputu zvijezdu prate u gradu. Iz „Večeri“ doznajemo: „I baš u trenutku kad je njen auto preskočio jednu jarugicu na križanju Frankopanske ulice i Ilice, Pepici se dogodio malheur: pukla joj je jedna spona na šeširu… Ali, tada, baš kad je stupila nogom iz auta, dogodio se i drugi malheur: na koljenu je pukla nit čarape“…

Uz tekst „Večer“ donosi i ekskluzivnu fotografiju zvijezde sa potpisom: „Slavna diva pariškog noćnog života Josephine Baker (američka pjevačica, plesačica i glumica), u vožnji ulicama grada; Zagreb, travanj 1929. godine“.

S druge, pak, strane, magazin „Svijet“, kultni ilustrirani tjednik (1926.-1936.), a koji je i organizirao cijelu tu vrlo uspješnu medijsku „šaradu“, tada je ekskluzivno objavio podulji tekst i fotografije o „Crnoj Veneri“ u opuštajućoj vožnji po centru grada Zagreba. U potpisu je stajalo: “Josephine Baker s pratnjom vozi se zagrebačkim ulicama”.

Josephine Baker, dakle, vozila se centrom Zagreba u automobilu marke Fiat 525 Torpedo 1928.-1929. (neki tvrde Fiat 509 Spider, 25-30 KS). Vozač zaustavlja vozilo u Samostanskoj ulici (današnja Varšavska ulica), točno ispred kina Balkan (danas kino Europa), „okupiran“ obožavateljima, kako bi brojni fotoreporteri mogli ovjekovječiti taj, za grad, vrlo važan događaj.

Zbog navedenih „malheura“ i velike gužve na ulicama zbog nazočnosti tamnoputе umjetnice, od Josephinina duljeg razgledavanja grada i glamuroznog slikanja za novine nije bilo ništa. Pomalo razočarana vraća se u hotel, gdje je, međutim, dočeka i jedna vedra vijest: zabrana nastupa je skinuta i Pepica Bekerica će ipak pred radoznalim Zagrepčanima razotkriti svoje nadaleko poznate grudi. A kad su je napokon vidjeli i čuli, i oni „najmoralniji“ su zaboravili na svoj prijekor.

Te 1929. godine senzacionalnu Josephine Baker, kraljicu pariških varijetea i njenu nadaleko poznatu predstavu, vidjelo je, dakako, vrlo malo Zagrepčana, i to samo oni koji su taj, za ono vrijeme, golemi luksuz u „Esplanadi“ sebi mogli priuštiti.

Nama, koji iz razumljivog razloga nismo mogli uživati u spomenutoj predstavi, kao utjeha ipak ostaje televizijska Josephine Baker, to jest glumica Lyn Whitfield, koja istovjetnim žarom, u autobiografskoj seriji, utjelovljuje lik samosvijesne, razuzdane, ali i vrlo inteligentne crnoputе kabaretske zvijezde.

Baš je feš ta slavna neokrunjena kraljica pariških varijetea iz prošlog stoljeća Pepica Bekerica!

Bila je mnogo više od scenske senzacije – postala je simbol otpora rasizmu, nepravdi i društvenim normama svog vremena. Kao prva crna megazvijezda u Europi, umjetnica, majka, stilistica i borbena humanitarka, ostavila je dubok trag u kulturi 20. stoljeća. Iako je počela s plesom u siromašnim klubovima, njezin put vodio je do vrha svjetske scene, u Zagreb i – konačno – u Panthéon.

https://totalinfo.hr/zagreb-s-pozutjelih-naslovnica-josephine-baker-crna-venera-zapalila-zagrepcane/

LIFE buzz.hr

Divna Ivić, vlasnica vintage shopa: Stalno nagomilavanje odjeće po novim trendovima nas ne može usrećiti!

Kada sam zakoračila u tek nedavno otvoreni Deee vintage shop odmah sam uočila komade koji su me oborili s nogu – ikoničan body Vivienne Westwood iz 1994. godine, kaže mi Divna. Fenomenalne Levi's traper i samt jakne s krznom proizvedene još u Jugoslaviji. Sada su se ponovno vratile na police trgovina. Naravno, cijene su im paprene. Ove kod Divne Ivić u njezinu vintage shopu stoje mnogo manje, ali ne i 10 eura koliko bi možda neupućeni očekivali.

– Postoji razlika između *second handa i vintagea*. – krenula nam je objašnjavati i nastavila:

– *Second hand* može biti i nešto što je proizvedeno jučer, a *vintage* komadi su stari minimalno 20 godina. Primjerice, ova Levi's jakna ima bijelu etiketicu, a znamo da su one uglavnom crvene. Ove bijele su izuzetno rijetke. I to onda jakni daje na vrijednosti. Imam u skladištu i krasne haljine iz 20-ih godina prošlog stoljeća.

Gdje i kako pronalazite sve ove rijetke komade?

– Sama ih biram ručno. Odlazim u moju rodnu Italiju, Berlin, Pariz…

Kako znate da su to sve originali?

– Imam prijateljicu koja mi provjerava autentičnost. Jednom sam tako kupila original Chanel torbu za malo novca. Bila je u jako lošem stanju. Uložila sam u njezin popravak i, nažalost, prodala ju. Ne želim vam ni reći koliko mi je žao što sam ju prodala. Danas bih ju ostavila za svoju arhivu.

50. Edita Misirić Vrkljan

Novinarski projekt:
Utakmica za opstanak: Zašto je važno da rabljena roba pobijedi brzu modu?

Elektronička publikacija:
LifeBuzz.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2025.

Arhivu?

– Da, to su komadi koji nisu na prodaju, njih čuvam i povremeno, doduše rijetko, nosim. Razmišljam si, primjerice, ovaj Vivienne Westwood body ostaviti za arhivu. Malo sam istraživala, on sada vrijedi 3 tisuće eura. Ja ga, naravno, ne prodajem za toliko, jer nemam takve cijene, zato bih si ga ostavila, jer je baš ikoničan komad.

U Hrvatsku ste iz Italije doselili prije devet godina. Primjećujete li razliku u svijesti ljudi o *second handu, vintageu* danas i tada?

– Da, razlika je velika. Pogotovo unazad tri godine, ljudi mnogo više kupuju *second hand*. Žene više ne skrivaju pred prijateljicama da su kupile nešto u *second handu*. Mislim da to u Hrvatskoj ima veze s ratom. Ljudi su zbog neimaštine i teške situacije u izbjeglištvu bili primorani nositi staru, već nošenu odjeću. I otada je simbol bogatstva i dobrog življenja imati novo, skupo i sve to u velikim količinama. Poimanje dobrog življenja mijenjaju mladi ljudi koji vole kupovati u *second handu* i brinu za ekologiju. Generacija Z nema predrasuda, dapače, to im je *cool* – kaže nam Divna.

Kupovanje vintage komada je način života, strast prema odjeći koji u svojoj biti isključuje brzu modu, nagomilavanje odjeće, kupovinu plastične, jeftine odjeće po stalno novim trendovima koje diktira modna industrija. Divna svakodnevno pokušava utjecati i na svoje kupce.

– Kako vi možete imati strast prema odjeći ako stalno kupujete novu? Pet komada na dan, deset komada na dan… To je nemoguće. Također, svi isto izgledaju. Nose iste hlače, iste majice, iste jakne, iste cipele u istoj boji. Uniformirani smo, gubi se individualnost. Možeš doći do divnih stvari po povoljnim cijenama, samo ako si daš malo vremena. Nekada neka trgovina izgleda jadno, neugledno, ali ako ne uđeš ne znaš što možeš naći unutra, jer često ljudi ni ne znaju što prodaju.

Osim one čuvene Chanel torbice s početka priče, što ste još 'uboli' na taj način?

– Puno toga. Zlatni nakit, prekrasne torbice iz pedesetih godina prošlog stoljeća, veste od kašmira… Kada nađemo takav komad, to je nama koji se bavimo ovim poslom velika sreća! Ja zato i ne naručujem za svoj Deee vintage shop odjeću od dobavljača, pa da mi stigne hrpa odjeće u kutijama koju onda moram probrati, da vidim što od toga uopće mogu prodati. To me uopće ne bi usrećilo, iako bi zarada bila lakša.

Kupujete li vi ikada u trgovačkim centrima ili uopće novu odjeću?

– U trgovačke centre ne zalazim. Kupujem *vintage*, *second hand* i novu dizajnersku odjeću. Volim podržati hrvatske dizajnere, kada znam da netko stoji iza svoje kreacije. Volim i sve ono što je rukama izrađeno, dakle, *handcraft*.

Što mislite o *online* trgovinama, poput Temua i Sheina?

– Uf, o tome me nemojte ni pitati. Pa ako je nešto toliko jeftino, ljudi bi se trebali zapitati zašto je to tako i što stoji iza toga. Doći će vrijeme kada nećemo imati pitke vode iz 'pipe'. Sada nam je to normalno, ali jednom će to biti luksuz. Danas već postoje zemlje u kojima se pitka voda kupuje, neki ljudi skupljaju na balkonima kišnicu. Ovo nije pretjerivanje, to je realnost. Kupuješ na tjednoj bazi trendovsku plastičnu odjeću sa Sheina s toksičnim bojama, nakon tjedan dana ju baciš. Ali ljudi ne shvaćaju da ta plastika ne nestane sama od sebe. Ona se gomila u otpad i pridonosi zagađenju. – kazala je Divna.

Ljudi generalno imaju problem s viškom stvari odnosno odjeće. Kako se vi rješavate odjeće koju više ne želite nositi?

– Ja svoju osobnu odjeću ne prodajem. Kada shvatim da imam višak odjeće organiziram druženje s prijateljicama, svaka donese nešto što joj je višak i tako se mijenjamo. Čini mi se da su na taj način svi sretni; dobiješ nešto što ti se sviđa, a riješiš se nečega što više ne želiš. Ne moraš uvijek nešto prodati ili kupiti novo da bi bio sretan. – izložila je Divna zanimljivu ideju za kraj.

A ja sam, naravno, osim zbog intervjua kući otišla sretna jer sam kupila predivnu vintage Levi's samt jaknu. I to je točno taj osjećaj o kojem Divna cijelo vrijeme govori.

https://lifebuzz.hr/divna-ivic-vlasnica-vintage-shopa-stalno-nagomilavanje-odjece-po-novim-trendovima-nas-ne-moze-usreciti/

BILANCA DESETLJEĆA

U predstečajnim nagodbama spašeno tri tisuće tvrtki s 43 tisuće zaposlenih, naplata duga iznad 50%

Već u prvoj godini primjene predstečajeva vidio se uspjeh, kaže ex ministar financija Slavko Linić.

U jesen 2012. hrvatski Sabor donio je Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi kao hitnu mjeru spašavanja nekoliko tisuća domaćih poduzeća koji su zbog svjetske ekonomske i financijske krize 2009. upali u dugove, blokade računa i neisplate plaća radnicima. Dok je u prvim godinama provođenja spomenutog zakona Sabor zadužio Vladu na podnošenje izvještaja o rezultatima predstečajeva, s godinama se izgubio i politički, ali i medijski interes za tu temu.

Prema podacima Financijske agencije, predstečajne nagodbe u prvih deset godina provedbe Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi sklopilo je 3198 poduzeća čiji je ukupni dug iznosio 6,3 milijarde eura. U njima je, prema istome izvoru, u trenutku otvaranja predstečaja bilo zaposleno 43 816 radnika. Najviše predstečajeva vođeno je na Trgovačkom sudu u Zagrebu, 1051, zatim slijede osječki Trgovački sud s 559 'predmeta' i Trgovački sud u Splitu s 445 predstečajeva.

Kada je u pitanju raspored predstečajeva prema djelatnostima, najviše predstečajeva sprovođeno je u trgovini (2049), građevinarstvu (1483) i u prerađivačkoj industriji s 1275 tvrtki koje su prošle spomenuti postupak. Iznad 500 predstečajeva bilježi se i u ugostiteljstvu te sektoru stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti, a njih 427 među prijevoznicima i logističarima.

51. Vedran Marjanović

Novinarski projekt:
Epilog masovnih predstečajeva u hrvatskom gospodarstvu

Elektronička publikacija:
Jutarnji list portal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
25. srpnja 2025.

Pogrešne prognoze

Ljestvica 'branši' prema iznosima prijavljenih dugova u predstečajevima nešto je drugačija u odnosu na poredak prema broju tvrtki koje su prošle te postupke. Naime, najveći iznos potraživanja vjerovnika prema poduzećima u predstečajevima prijavljen je u građevinarstvu, 2,7 milijardi eura, zatim slijedi prerađivačka industrija s 2,2 milijardi eura, dok je trgovina treća s prijavljenih 1,8 milijardi eura.

Budući da je ključ predstečajnih nagodbi dogovor vjerovnika o oprostu ili reprogramu dugova tvrtki u predstečaju, od značaja je i izračun Fine da su u nagodbama za 3198 poduzeća postignuti dogovori za povrat 3,7 milijardi eura ili za 59 posto ukupno prijavljenih potraživanja u tim predstečajevima.

– Podaci Fine pokazuju uspjeh i samog zakonskog rješenja o predstečajevima i postupaka koji su vođeni temeljem zakona – kaže bivši ministar financija Slavko Linić u čijem je mandatu donesen Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi. Linić je zbog ideje o uvođenju predstečaja pretrpio dosta političkih, ali i napada iz stručnih i poslovnih krugova koji su predviđali krah predstečajnih nagodbi jer se navodno vjerovnici neće moći dogovoriti ili će se dogovarati na štetu malih vjerovnika poput radnika i malih poduzetnika.

- Ti napadi su trajali iako se već u prvih godinu dana sprovođenja Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi pokazalo da propis i procedure predstečaja postižu punu svrhu. Već u prvoj godini primjene predstečaja mi smo spasili na tisuće poduzeća i oko 35 tisuća radnih mjesta. Odmah se vidjela promjena ponašanja velikih vjerovnika poput banaka, kao i koristi za radnike kao vjerovnike, koji u stečaju u pravilu ostaju bez zarađenih plaća, ali i za državu – navodi Linić. Podsjeća kako su banke prije uvođenja predstečaja poduzeća uglavnom bile pasivne prema tvrtkama kojima su posudile novac, čekajući, dodaje Linić, da se naplate kroz dugotrajne stečajeve.

- Država je do uvođenja predstečajeva imala naplatu potraživanja u stečajevima tvrtki deset posto. Znači, gubila je ogromni novac koji se mjerio u milijardama tadašnjih kuna. U predstečajevima svi su vjerovnici, pa tako i država, dobili mogućnost naplate svojih potraživanja iznad pedeset posto prijavljenih iznosa – napominje bivši potpredsjednik Vlade i ministar financija.

Spriječene likvidacije

Za Linića nema dvojbe, da se nije uveo predstečaj, oko 3300 tvrtki koje su iskoristile tu opciju, ušle bi u dugotrajne stečajeve, a mnoge bi bile likvidirane.

- Istaknuo bih da mi nikada nismo podcjenjivali moguće zlouporabe u predstečajevima i tu smo kao Vlada kod zaštite zakonitosti imali ogromnu pomoć Državnog odvjetništva. Isto tako, cijeli proces ne bi uspio bez velikih napora Financijske agencije i sudova – ističe Linić.

Posebno poglavlje predstečajne statistike su podaci o svim tvrtkama koje su pokušale otvoriti predstečaj ili su ga otvorile, ali nisu uspjeli ishoditi nagodbu s vjerovnicima. Prema podacima Fine, do 2021. ukupno je 8959 tvrtki s 66 761 zaposlenim pokrenulo postupke prema Zakonu o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi na ukupan dug od gotovo 11 milijardi eura. Budući da je krajem 2012. u Hrvatskoj bilo registrirano oko 294 tisuće tvrtki s ukupno 1,4 milijuna zaposlenih, ispada da je oko tri posto registriranih poduzeća i oko 4,7 posto svih zaposlenih koristilo ili pokušalo koristiti 'blagodati' predstečajnih postupaka. No, potonji postoci zacijelo su daleko veći kada se od ukupnog broja poduzeća i zaposlenih oduzmu tvrtke bez ili s samo jednim zaposlenim, kojih je u pravilu tridesetak posto od ukupnog broja poduzeća u zemlji. Isto tako, i poduzeća u javnom vlasništvu u pravilu nisu prolazila predstečajeve, pa i njih treba oduzeti od ukupnog broja tvrtki kako bi se dobio realniji udjel tvrtki koje su prošle predstečajeve.

https://www.jutarnji.hr/novac/aktualno/u-predstecajnim-nagodbama-spaseno-tri-tisuce-tvrtki-s-43-tisuce-zaposlenih-naplata-duga-iznad-50-15607285

Oslobađajuće presude nakon ponovljenih suđenja: Policija ne traži novog krivca, a odvjetnici kažu ‘to je dokaz da nemamo prijeki sud’!

52. Mario Matana

Novinarski projekt:
Dvaput je dvaput ili što se to događa na Županijskom sudu u Splitu?

Elektronička publikacija:
Portal 023.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2025.

Daleko od toga da je hrvatsko pravosuđe najgore u usporedbi s ostalim sličnim institucijama onih stotinjak i nešto sitno demokratskih svjetskih država. Ima i izvan Lijepe naše svega, uvjerili smo se i sami, a ono što nismo vidjeli svojim očima, u današnje vrijeme prenose brojni mainstream i nezavisni mediji. No, često je naše sudstvo, s pravom, na meti kritika vlastitih državljana i stranih ‘promatrača’, a mahom je nezadovoljstvo usmjereno na dugotrajnost raznih postupaka. Posebno je interesantan broj (ponovljenih) suđenja u onim najtežim kaznenim slučajevima, zbog čega smo krenuli u istraživanje zbog čega se, posebno u splitskoj ‘Palači pravde’, znaju neki poznati slučajevi, posebno šokantni i podložni visokim zatvorskim sankcijama, odigravati godinama pa i desetljećima… Posebno je loše, gotovo tragično, moramo to reći odmah u uvodu, što policija i tužiteljstvo u slučajevima kada se suđenje okonča pravomoćnom oslobađajućom (!) presudom niti ne pomišljaju na neko daljnje istraživanje tog slučaja, traženje novih sumnjivaca, novih dokaza! Ne, za njih je spis gotov i arhiviran! Takav smo službeni odgovor dobili iz MUP-a RH – ‘…postupak je završen te policija nema daljnjih aktivnosti…’, dok je splitska policija, neočekivano reklo bi se, ostavila prostor daljnjoj kriminalističkoj obradi (i) takvih predmeta.

Na splitskom Županijskom sudu posljednjih godina traju postupci, suđenja za ozbiljne, teške zločine. I u jednom značajnom broju slučajeva, suđenja se ponavljaju. Prvostupanjske presude 'padaju' na višim sudovima, a optuženici i svi uključeni po dva, ponekad čak i tri puta prolaze kroz postupak, a za pravomoćno okončanje čekaju i više od desetljeća! U ovoj seriji tekstova riječ je upravo o predmetima koji su zaokupljali pažnju javnosti. Pokušat ćemo, nakon što vas podsjetimo na ključne trenutke u tim suđenjima, u razgovorima sa što više uključenih, direktno ili posredno, doći do odgovora zašto suđenja toliko traju što nije u interesu niti optuženicima niti pravosuđu, te što se dalje događa u slučajevima kada optuženi budu pravomoćno oslobođeni…

Dodatno je interesantno kako u Europi ili Americi, kada se otkrije greška u sustavu, greška u postupku (nemojmo se zavaravati, nije rijetkost da u tim razvijenim demokracijama nevino optuženi i osuđeni čame iza rešetaka godinama, desetljećima), da odjednom taj slučaj bez obzira na starost postaje prioritet istražitelja. Slično je i dok je još 'frišak', a neriješen, doista se rijetko odustaje od 'kopanja' po slučaju pogotovo ako je medijski eksponiran i/ili je riječ o ubojstvima, seksualnim deliktima ili posebno odvratnim nasilničkim nedjelima.

Služba za odnose s javnošću MUP-a dosta nam je jezgrovito odgovorila na naša pitanja, no čini nam se da nisu najbolje razumjeli ono ključno. Jer, praktički isti upit išao je i na druge adrese. Dakle, '...upit koji se odnosi na donesenu pravomoćnu oslobađajuću presudu, postupak je završen te policija nema daljnjih aktivnosti. Navedeno je propisano čl. 12. Zakona o kaznenom postupku. Izvanredni pravni lijekovi mogu omogućiti ponovno preispitivanje pravomoćne presude samo u vrlo ograničenim slučajevima. Što se tiče odbijajuće presude, isto je navedeno u članku 452. istog Zakona te je daljnje postupanje policije moguće samo u slučaju da je razlog takve presude otklonjiv.'

A članak 12. spomenutog Zakona kaže kako 'nitko ne može biti ponovno kazneno progonjen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska presuda'. Što je potpuno jasno, dragi MUP-ovci, no smisao pitanja je bio hoćete li istraživati neke druge osobe ili sumnjivce, ako je prvotno optuženi – oslobođen? A možda i tog već oslobođenog optuženika, postoje drugi pravni instituti ako se pronađu neki potpuno novi, krucijalni dokazi. Očigledno ne, jer smatraju u MUP-u da je posao iz prve valjano obavljen pa nema potrebe za ponovnim otvaranjem predmeta koji je uostalom u policijskim statistikama već označen kao 'riješen'. To što nemamo pravomoćno osuđenog, manje je bitno.

Dodajmo da su nam iz MUP-a kazali kako na nacionalnoj razini nema Odjela za hladne slučajeve koji je svojedobno bio ustrojen u Ravnateljstvu policije, ne postoji od 2018. godine, a 'predmeti koji su bili u nadležnosti Odjela raspoređeni su ostalim ustrojstvenim jedinicama Uprave kriminalističke policije'.

Začudo, PU splitsko-dalmatinska i njihova Služba za izvještajnu analitiku i odnose s javnošću je nastupila opreznije, odnosno jasniji su im bili problemi koji nastupaju kada optuženog sud oslobodi zbog manjka dokaza! Nekoliko je takvih slučajeva bilo u Splitu, naveli smo ih u ovom serijalu. I u neformalnim razgovorima (rijetko će netko iz ovih formalističkih, rigidnih institucija izaći u javnost imenom i prezimenom) oko splitskog 'trga pravde', lokacije na kojoj se nalazi sud i sjedište PU, teško odustaju zastupnici optužbe od svojih stavova kako su upravo prijavljeni i optuženi pojedinci krivi za ta zlodjela, unatoč oslobađajućim presudama!

'Za donošenje daljnjih odluka ključan je razlog zbog kojih je donesena oslobađajuća odluka radi čega ne možemo pružati općenite odgovore.', kažu iz splitske policije, koji također nemaju ustrojen poseban odjel za neriješene slučajeve, uz napomenu:

'Kada govorimo o teškim kaznenim djelima protiv života i tijela, kriminalističko istraživanje traje sve dok počinitelj ne bude pronađen. U svakom takvom slučaju uvijek se provodi istraživanje, provjeravaju nove informacije, odnosno poduzimaju mjere i radnje kako bi se otkrio počinitelj.'

Doista, u tim istina neformalnim razgovorima s istražiteljima svjedočili smo takvim iskustvima: iako je neki slučaj možda formalno zaključen, inspektori uvijek imaju otvorene oči i uši, često su neke glasine s ulice ili kafića dovele do otkrića zločinaca, stvarnih počinitelja!

Što nas dovodi i do suda. Odgovore na pitanja o dugotrajnosti postupaka, o čestim ponavljanjima suđenja i (predugom) boravku u (istražnom) zatvoru odnosno pritvoru okrivljenika, nismo dobili niti od Županijskog državnog odvjetništva niti od Ministarstva pravosuđa i uprave. Očekivano do grla zakopčan odgovor stigao nam je sa splitskog suda:

'Županijski sud nije ovlašten komentirati predmete koji su u tijeku niti odluke viših sudova u pojedinim predmetima. Razloge za donošenje odluke ti sudovi su obrazložili u svojim odlukama, koje su javno objavljene i dostupne na mrežnim stranicama sudova.'

Zanimalo nas je i kako stoje stvari posljednjih nekoliko godina od kada je ukinuta mogućnost višestrukog suđenja pred istim sudom, nakon što se opetovano ukida presuda na višem sudu. Nakon prvog suđenja i presude na koju se stranke žale, može se predmet vratiti na ponovno suđenje Županijskom sudu u Splitu, no ako se druga presuda ponovno ukine, tada se suđenje odvija pred Visokim kaznenim sudom!

'Nismo ovlašteni komentirati niti zakonska rješenja u pogledu zabrane dvostrukog ukidanja presuda u kaznenim postupcima, a također ni navode o načinu korištenja procesnih ovlaštenja od strane okrivljenika i branitelja.' - kratko su nam kazali na splitskom Županijskom sudu i na pitanje o potencijalnoj zloupotrebi kaznenog postupka, namjernom odugovlačenju suđenja…

Ima li Županijski sud u Splitu dovoljno sudaca, je li problem u njihovoj preopterećenosti, pitanje je koje je također ostalo bez odgovora.

Oko ovih pitanja i problema također se moglo čuti dosta neformalnih komentara. Kažu naši sugovornici kako 'uzrok' za brojna ponovljena suđenja može doista biti raznolik. Najčešće se ipak međutim potencira, pogotovo među sucima i odvjetnicima, zakonska procedura koja je na snazi već gotovo 15-ak godina i po kojoj istragu vodi – Državno odvjetništvo.

Nekad je istragu vodio sudac istrage kao nezavisno tijelo te su takve istrage, u kojima su pravo glasa itekako imali i branitelji, uglavnom bile temeljito provedene pa je kasnije na glavnoj raspravi sucima bilo puno jednostavnije donositi presude. Koje su onda prolazile test višeg suda. Od 2008. za Uskokove predmete tužiteljstvo vodi istragu, a koju godinu kasnije i za ostale slučajeve. 'Ne može stranka u postupku, a Županijsko državno odvjetništvo je upravo to, voditi istražni postupak?!' - žale nam se odvjetnici, koji tvrde kako tužiteljstvo često 'igra prljavo', ne informira ih o svim radnjama u toj fazi postupka, a znaju i svjedocima indirektno prijetiti 'kaznenim progonom zbog lažnog svjedočenja'…

Čak i činjenicu da je od 2022. godine ukinuta mogućnost trećeg suđenja u istom predmetu pred istim sudom, ne vide svi jednako. Dok je nekima ta zakonska novina odlična, jer smatraju da će viši sud nakon dva ponovljena postupka konačno donijeti ispravnu odluku te se tako sprječava upravo ono što se događa u Splitu, ponavljanja suđenja unedogled, drugi pravni eksperti (među kojima i aktivni suci) upozoravaju na mogućnost svojevrsnog opuštanja sudskih vijeća… Kao, u drugom i finalnom suđenju mogu raspravni suci zauzeti stav (onako intimno, neće ga naravno javno izgovarati) 'sad mi više predmet ne mogu vratiti, neka sami presuđuju', što može dovesti do određene nonšalancije u vođenju rasprave i samom obrazloženju presude.

Neke od ovih stvari komentirao nam je poznati odvjetnik koji je često pred splitskim, ali i zagrebačkim sudom. 'Vrlo često je splitski sud uporan u nekakvim svojim odlukama u nekim predmetima za koji je jasno da su pogrešne. I onda ih viši sud uporno vraća natrag!'

Smatra kako je 'loše i tužno, kad dođe do oslobađajuće presude, da se ponovno ne istražuju od strane policije ti slučajevi'.

– Jasno je onda da počinitelj nije otkriven, a važno je za svako kazneno djelo da, osim na žalost žrtve, ima i ime krivca. Ali u principu nije neuobičajeno da se predmeti često ukidaju i vraćaju u ponovljeni postupak. U Hrvatskoj s iznimkom zagrebačkog suda, manje-više svi ostali županijski sudovi ipak imaju donekle nižu kvalitetu kadra i vrlo često griješe. Čak je i Visoki kazneni sud prilično popustljiviji prema drugim sudovima nego prema zagrebačkom! – dojma je naš iskusni sugovornik.

Jedan od rijetkih koji se nije libio izaći s komentarima javno je također ugledni splitski odvjetnik Toni Vukičević.

– Po mojim iskustvima, stanje nije dramatično. Uglavnom presude prolaze iz prve ili druge, često bude u pitanju pogrešno činjenično utvrđenje s konkretnom uputom što treba napraviti i kako ispraviti pogreške u novom postupku. Istina je međutim da je kod oslobađajućih presuda često 'problem' u istrazi koju vodi ŽDO. Često se ide i s manjkavim dokazima u optuženje, a onda i u sudski postupak pa ne čudi da tako završavaju… – komentira odvjetnik Vukičević, uz jednu posebno zanimljivu opasku.

– To je čak na neki način i pohvalno za sud i pravosuđe! Jer ponavljanja postupaka znače da ne radimo s prijekim sudom, ako dokazi nemaju taj kvalitet onda se donosi oslobađajuća presuda.

Ako nema dovoljno dokaza, tužiteljstvo može vratiti slučaj policiji na terenu. Uostalom, procjenu dokaza radi tužiteljstvo, a nisam sklon onoj konstrukciji 'zatvoreni krug indicija'… Što, koliko tih indicija se računa kao jedan dokaz? – zaključuje odvjetnik Toni Vukičević.

https://023.hr/2025/11/oslobadajuce-presude-nakon-ponovljenih-sudenja-policija-ne-trazi-novog-krivca-a-odvjetnici-kazu-to-je-dokaz-da-nemamo-prijeki-sud/

„Normalno je osjećati strah“: Vodič kroz emocije nakon dijagnoze raka

Više od polovine osoba koje su preboljele rak osjeća strah od ponovne pojave bolesti, koji dovodi do smanjene kvalitete života, ali i do izbjegavanja potencijalnih okidača straha, pa i liječničkih pregleda. Ako se taj strah ne liječi, ostaje dugo prisutan, čak i nakon 10 godina.

„Različita istraživanja bavila su se strahom od povratka raka, primjerice napravljena je metaanaliza 46 studija iz 13 zemalja, koja je pokazala da oko 59 posto izliječenih osoba ima barem umjerenu razinu straha od povratka bolesti, a oko 19 posto ima visoku razinu. Dakle, nije zanemariv broj osoba koji imaju visoku ili klinički značajnu razinu straha od povratka bolesti, što implicira sustavan pristup i potrebnu psihološku podršku“, kaže mag. psych. Tanja Kuprešak, klinička psihologinja i psihoterapeutkinja i dodaje da se takav strah manifestira različito, ovisno o vrsti simptoma.

„Možemo ga promatrati kroz tjelesne, emocionalne i ponašajne manifestacije. Česte su tjelesne manifestacije, koje uključuju tipične anksiozne simptome (napetost mišića, ubrzano disanje, znojenje te ubrzani otkucaji srca), a kod kronične tjeskobe nerijetko se javljaju umor, probavne smetnje, glavobolje i nesanica. Emocionalne manifestacije uključuju tjeskobnost, razdražljivost, osjećaj bespomoćnosti i u nekim slučajevima depresivno raspoloženje. Uz to ih prate poteškoće s koncentracijom zbog pretjerane pozornosti na tjelesne simptome, kao i pretjerano analiziranje tjelesnih simptoma. Mnogi pacijenti izjavljuju da im je lakše bilo suočavati se sa bolešću, jer su sve svoje resurse usmjerili na liječenje, te da redovite kontrole izazivaju u njima strah koji se obično javlja tjedan dana prije kontrolnog pregleda“, tumači psihologinja Kuprešak.

53. Dražena Lejo

Novinarski projekt:
I strahovi ubijaju

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
23. studenoga 2025.

Ivona Poljak, mag. psych., s Klinike za onkologiju KBC-a Zagreb, smatra da je strah od povratka bolesti jedan od najčešćih psiholoških izazova s kojima se susreću osobe koje su prošle liječenje, kao i da će onkološki pacijenti uvijek osjećati slabu do umjerenu razinu straha, manje u svakodnevnom životu, a više neposredno prije kontrola.

„Kod manjeg dijela osoba koje su se liječile od raka strah će biti intenzivan, često prisutan i bez jasnih okidača, što im može ozbiljno narušavati svakodnevno funkcioniranje. Strah od povratka bolesti ne nestaje preko noći i ne može se 'pobijediti' u klasičnom smislu, ali ga se može značajno ublažiti i naučiti njime upravljati. Važno je znati da je taj strah normalna reakcija na teško iskustvo liječenja", dodaje psihologinja Poljak i ističe kako istraživanja i klinička praksa govore u prilog kognitivno-bihevioralnim i Mindfulness tehnikama za ublažavanja straha.

„U situacijama straha osobe se upućuje na bivanje u sadašnjem trenutku, umjesto na pokušaje kontroliranja neizvjesne budućnosti. Traži se sidro sigurnosti u sadašnjosti i uspostavljaju se njegujuća zdravstvena ponašanja, koja mogu pomoći u povećanju doživljaja kontrole nad zdravljem. I, naravno, upućuje ih se na redovite kontrole. Važno je znati da se strah ublažava kada mu pristupamo s razumijevanjem i prihvaćanjem, kao i kada svoje emocije doživljavamo sa suosjećanjem, umjesto kritikom", naglašava psihologinja Poljak.

Strah od povratka bolesti može ljude odvesti i u potpuno različite reakcije i odnos prema vlastitom tijelu i zdravlju, ovisno o tome kako se osoba i inače nosi s poteškoćama, kakvu podršku dobiva od okoline i koliko je svjesna važnosti kontrola.

„Istraživanja pronalaze vezu između straha od povratka bolesti i depresije, lošije kvalitete života i narušenog sveukupnog funkcioniranja osoba koje su bolovale od maligne bolesti. Jedan dio oboljelih se često, ponekad i prekomjerno, obraća zdravstvenom sustavu radi provjere simptoma koje doživljavaju, iako oni najčešće nisu povezani s primarnom bolešću. Kod njih se javlja preokupacija simptomima i bolešću, koja motivira na brižnija zdravstvena ponašanja. Drugi, pak, izbjegavaju kontrolne i dijagnostičke preglede jer ih oni podsjećaju na iskustvo bolesti. U tom slučaju strah ima obrambenu funkciju jer osoba pokušava izbjeći situacije koje bude bolne emocije. No, dugoročno, takvo izbjegavanje može povećati neizvjesnost i dodatno pojačati strah. Ipak, važno je naglasiti da su oba načina reakcije normalna. Ako strah počne ograničavati svakodnevni život, ili dovede do izbjegavanja važnih pregleda, tada je korisno potražiti psihološku podršku, kako bi se vratila ravnoteža između brige o zdravlju i osjećaja sigurnosti", savjetuje Ivona Poljak.

O tome koliko je u suočavanju sa strahom važno da budemo blagi prema sebi, a ne najveći kritičari progovara i Matea Vukušić Mijačika, mag. psych., klinička psihologinja Zavoda za ginekološku onkologiju Klinike za ženske bolesti i porode Kliničkog bolničkog centra Zagreb.

„Kad mi pacijentice dođu na savjetovanje, nakon što su završile s liječenjem, i navode kako im smeta što se ne mogu opustiti, otarasiti straha od bolesti i biti 'pozitivnije', prije svega im kažem da trebaju biti blage prema sebi. Umjesto opterećivanja idejom da sve mora biti kao prije, valja si priznati da je strah od povratka bolesti još prisutan i prirodan. Sebi treba reći: 'Normalno je da me je strah. Većinu ljudi bilo bi strah da su prošli to što sam ja prošla. Ali, nije korisno da ovoliko brinem. Već činim sve što mogu da ostanem zdrava'", savjetuje psihologinja Vukušić Mijačika i dodaje kako odvraćanje pažnje od bolesti koristi i nakon liječenja. Stoga su i dalje dobrodošli rutina, hobiji i aktivnosti, koje će pomoći u stvaranju osjećaja normalnosti i kontrole, a što Vukušić Mijačika smatra iznimno važnim za emocionalnu stabilnost.

„Savjetujem pacijentima da se, kad god mogu, usmjere na ono što im donosi zadovoljstvo i smisao. To može biti šetnja, vrtlarenje, čitanje, volontiranje… bilo što, što ih povezuje s njihovim identitetom izvan bolesti. Također, preporučujem tehnike poput mindfulnessa, vođenja dnevnika, redovite fizičke aktivnosti i uključivanje u grupe podrške", kaže.

Ipak, postoje značajne razlike između straha od povratka bolesti i straha za vrijeme liječenja.

„Tijekom liječenja je strah često intenzivan, usmjeren na preživljavanje, na neizvjesnost terapije i fizičke posljedice. Nakon liječenja, strah se mijenja. Više nije svakodnevno prisutan, ali se javlja povremeno, najčešće uoči kontrola, kod tjelesnih simptoma ili u trenucima kada se osoba prisjeti bolesti", komentira Vukušić Mijačika te dodaje kako izlječenje donosi novu snagu.

„Mnogi pacijenti kažu da su nakon svega počeli više cijeniti male stvari, da su promijenili prioritete, da su postali otporniji. Rak za njih više nije kraj, nego početak novog poglavlja. Takva perspektiva ne briše strah, ali omogućuje bolju emocionalnu regulaciju i veću otpornost. Često svjedočimo posttraumatskom rastu, odnosno psihološkom razvoju koji nastaje nakon suočavanja s teškom bolešću. To je ono što nas najviše ohrabruje: da se iz patnje može roditi snaga, i da život nakon dija-

gnoze raka može biti ispunjen, smislen i usmjeren prema budućnosti“, navodi psihologinja Vukušič Mijačika.

Međutim, nije strah jedini osjećaj s kojim se onkološki pacijenti nose nakon liječenja.

„Uobičajeno je da neki oboljeli osjećaju pogoršanje nakon liječenja karcinoma doživljavajući emocije poput tuge, tjeskobe ili depresije. Iako se ti osjećaji često s vremenom ublaže, kod nekih se mogu razviti u depresiju“, upozorava psihijatrica Maja Vukoja, koja je, osim specijalizacije iz psihijatrije, završila i subspecijalizaciju iz psihoterapije te u Dnevnoj bolnici za afektivne poremećaje KBC-a Zagreb vodi i grupne psihoterapije.

Vukoja objašnjava da su razlozi za loš osjećaj nakon liječenja karcinoma različiti, bilo da se radi o ranije spomenutom strahu od povratka bolesti, ili, primjerice, fizičkim i emocionalnim promjenama, koje vode do osjećaja nesigurnosti ili gubitka. Jedan takav gubitak je i život kakav je oboljela osoba vodila prije bolesti, a nakon koje se mora prilagođavati ‘novoj normalnosti’. Nekima i sam završetak liječenja predstavlja gubitak liječničke podrške, što ih, opet, vodi prema osjećaju izgubljenosti ili osamljenosti. Ni kronični umor, kakav oboljeli mogu osjećati mjesecima ili čak i godinama, ne pomaže pri povratku u uobičajenu rutinu, pa i takvo što može proizvesti loš osjećaj. Zato je važno znati kome se u takvim trenucima obratiti.

„Razgovarajte sa svojim liječnikom. Možete s njim podijeliti svoje osjećaje, a on vas može uputiti stručnjaku za mentalno zdravlje. Terapeut vam može pomoći razviti strategije suočavanja, a lijekovi mogu ublažiti teže simptome. Pridružite se grupi podrške jer povezivanje s drugim osobama koje su preživjele karcinom i imaju slična iskustva može biti vrlo korisno. Usredotočite se na brigu o sebi: bavite se aktivnostima koje vas opuštaju i pokušajte uključiti umjerenu tjelesnu aktivnost. Održavajte kontakte s drugima: razgovarajte s prijateljima i obitelji ili se pridružite klubovima i društvenim okupljanjima, kako biste ostali povezani“, savjetuje psihijatrica Vukoja.

Život nakon raka je moguć, raku u inat

„Kako biste pronašli ‘novo ja’ nakon karcinoma, usredotočite se na ponovno izgrađivanje tijela i uma uz pomoć podrške, uspostavljanja novih rutina i prakticiranja samosuosjećanja. To uključuje suočavanje s fizičkim i emocionalnim promjenama, ali i otkrivanje novog osjećaja životne svrhe. Postupno ponovno uključivanje u društvene aktivnosti i posao može pomoći, ali važno je prihvatiti da su promjene dio života i da je vaše putovanje jedinstveno.

Bolest je svojevrsna trauma i iskustvo, a oni nas u svakom aspektu nepovratno mijenjaju. To je činjenica. Kada mi pacijentice kažu da ne mogu vratiti staru sebe, ja im odgovorim kako je to zapravo i nemoguće. Jedna smo osoba prije bolesti, druga za vrijeme liječenja, a sada moramo pronaći – onu treću. Život je vječna mijena“, smatra psihijatrica Maja Vukoja, a nudi savjet i za one koje, uz sve ranije navedeno, proganja i osjećaj krivnje jer su oni preživjeli rak, a neki drugi ljudi nisu. Studije govore o tome kako je priličan broj takvih među izliječenima jer su, na svom putu liječenja, upoznali mnoge druge oboljele od malignih bolesti.

„Osjećaj krivnje nakon izlječenja od raka je normalno iskustvo, koje često proizlazi iz osjećaja da imate sreće što ste živi dok drugi nisu, ili iz osjećaja da ne zaslužujete preživjeti, da niste dovoljno vrijedni te posljedično možete osjećati tugu i sram. Osjećaj krivnje je, zapravo, često znak empatije i pokušaj da se pronađe smisao u nepravednoj situaciji. Drugi uzroci mogu uključivati osjećaj visokih očekivanja drugih ili krivnju zbog mogućeg prijenosa genetskog oblika karcinoma na svoje potomke“, kaže Vukoja i zaključuje:

„Najvažnije je naći smisao i to novi smisao života. Usmjeriti se na budućnost. Isprobati nove aktivnosti, brinuti o svom zdravlju i biti strpljivi i blagi prema sebi, dok se prilagođavate novom životu“.

https://nismosame.com/savjeti/normalno-je-osjecati-strah-vodic-kroz-emocije-nakon-dijagnoze-raka/

INFORMATIVNA
KATOLIČKA
AGENCIJA

FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. (9/10)

Kardinal Vinko Puljić, vrhbosanski nadbiskup u miru: „Papa Lav XIV. nas vraća temeljima socijalnog nauka Crkve“. U sklopu feljtona „Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV.” na mrežnim stranicama IKA-e donosimo intervju s kardinalom Vinkom Puljićem (80), vrhbosanskim nadbiskupom u miru i jednim od najistaknutijim crkvenih pastira jugoistočne Europe.

Tijekom više od tri desetljeća biskupske službe kardinal Puljić bio je duhovni stup i moralni oslonac Crkve u Bosni i Hercegovini, ostajući uz svoj hrvatski narod i sve katoličke vjernike u najtežim razdobljima novije povijesti.

Svjedok triju konklava i kontinuiteta Crkve

Kao Hrvat iz Bosne i Hercegovine, kardinal Vinko Puljić svojim je pastirskim djelovanjem utjelovio povezanost i jedinstvo vjernika s obje strane granice, svjedočeći vjeru i nadu u opkoljenom Sarajevu, zauzimajući se za dijalog i mir, potičući povratak prognanih te neprestano brinući za dostojanstvo čovjeka i snagu zajedništva unatoč ratnim i poratnim podjelama.

Kardinal Vinko Puljić bio je sudionik triju konklava – 2005., 2013. i 2025. godine – a na posljednjoj, u travnju 2025., kao najstariji kardinal s pravom glasa svjedočio je izboru pape Lava XIV. Stojeći uz novoga Papu na središnjoj lođi bazilike svetog Petra u Vatikanu, dijelio je s njim prve trenutke njegova pontifikata i radost Crkve koja u novom nasljedniku svetog Petra prepoznaje kontinuitet nade i služenja.

54. Ivan Matić

Novinarski projekt:
Feljton: Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV.

Elektronička publikacija:
INFORMATIVNA KATOLIČKA AGENCIJA

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
1. studenoga 2025.

Njegovo iskustvo i sjećanja na te povijesne dane, kao i razmišljanja o kontinuitetu socijalnog nauka Crkve, pružaju dragocjen uvid u živi prijenos vjere, nade i socijalne zauzetosti Crkve – od enciklike „Rerum novarum" pape Lava XIII. do poruka i prioriteta aktualnog pontifikata pape Lava XIV.

U ovom intervjuu kardinal Puljić, između ostaloga, govori o duhovnom ozračju konklave, o izazovima koji stoje pred Crkvom u svijetu obilježenom nejednakošću, ratovima i duhovnom prazninom, te o potrebi da se socijalni nauk Crkve ponovno otkrije kao teologija djelovanja, ljubavi i konkretne solidarnosti s čovjekom našega vremena.

Životopis

Nadbiskup metropolit vrhbosanski u miru, kardinal Vinko Puljić, rođen je 8. rujna 1945. godine u mjestu Priječani pokraj Banje Luke, u obitelji dubokih kršćanskih korijena. Teološki studij završio je u Đakovu, gdje je 29. lipnja 1970. zaređen za svećenika Banjolučke biskupije. Nakon trogodišnjeg službovanja kao kapelan u Banjoj Luci, pastoralno je djelovao u više župa – u Sasini kod Ljubije, Ravskoj, te potom u Bosanskoj Gradišci. Između 1978. i 1987. godine obnašao je službu duhovnika u Nadbiskupskom sjemeništu „Zmajević" u Zadru.

Godine 1990. imenovan je vicerektorom Vrhbosanske katoličke bogoslovije u Sarajevu. Vrhbosanskim nadbiskupom imenovan je 7. prosinca 1990., a 6. siječnja 1991. godine u Rimu ga je posvetio Sveti Otac Ivan Pavao II.. Ustoličen je u Sarajevu 19. siječnja 1991. Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je 30. listopada 1994. kardinalom, a u Kardinalski zbor primljen je na konzistoriju 26. studenoga iste godine, čime je postao prvi kardinal iz Bosne i Hercegovine u povijesti.

Za svoj neumorni rad te zauzimanje za mir, dijalog i jednakopravnost svih naroda, kardinal Puljić primio je niz domaćih i međunarodnih priznanja. Među njima se posebno ističu počasni doktorati Sveučilišta Grand Valley State University u Michiganu (1995.) i Katoličkog sveučilišta Santa María u Arequipi (Peru, 2001.), kao i međunarodna nagrada „Perdonanza" (Aquila, 2002.) za izgradnju mira na Balkanu.

Kardinal Puljić bio je jedan od osnivača Međureligijskog vijeća Bosne i Hercegovine (1997.), čiji je bio i dugogodišnji predsjednik, te je 2002. godine obnovio Katolički tjednik. Za doprinos očuvanju hrvatskih duhovnih i kulturnih vrijednosti 2011. godine primio je povelju udruge „Mare nostrum croaticum", a Europski pokret u Bosni i Hercegovini dodijelio mu je 2012. priznanje za razvoj tolerancije i međureligijskog dijaloga.

Predsjednik Republike Hrvatske odlikovao ga je Veleredom kralja Dmitra Zvonimira s lentom i Danicom (2022.) za izniman doprinos očuvanju hrvatskog identiteta te za uspjehe u međureligijskom, kulturnom i humanitarnom djelovanju.

Papa Franjo prihvatio je 29. siječnja 2022. godine njegovo odreknuće od službe vrhbosanskog nadbiskupa. I nakon umirovljenja kardinal Puljić ostao je aktivan u crkvenom i društvenom životu, nastavljajući služiti Crkvi kao svjedok nade, promicatelj dijaloga i duhovni oslonac vjernicima.

Kardinal Puljić autor je niza knjiga duhovnog i svjedočkog karaktera, među kojima se ističu: *O stradanjima s nadom I–II, Križni put, Moje prve konklave, Ne trnite svjetla, Pisma Mariji, Pisma Pavlu, Cristiani a Sarajevo, Moje druge konklave, Korita prošlosti i pritoke sadašnjosti* te *Iz župnikove torbe*.

Povodom njegovih jubileja – 75. rođendana, 50 godina svećeništva, 30 godina biskupske službe i 25 godina kao kardinal – Vrhbosanska nadbiskupija i Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu objavili su Zbornik radova „Vrhbosanska mjesna Crkva i njezin kardinal" (2020.), kao priznanje njegovu trajnom doprinosu Crkvi i narodu.

Od umirovljenja 2022. godine nosi naslov nadbiskupa u miru, a i dalje je uključen u pastoralne, društvene i međureligijske inicijative Crkve, svjedočeći vjeru koja se izražava djelima i otvorenošću prema svakom čovjeku.

Umirovljenički dani, ali ne i mirovanje – vrhbosanski nadbiskup u miru

Inače, umirovljeni vrhbosanski nadbiskup kardinal Vinko Puljić trenutno boravi u Domu za starije osobe u Lugu pokraj Kiseljaka, koji nosi ime nadbiskupa Ivana Evanđelista Šarića (1922. – 1960.) – drugog vrhbosanskog nadbiskupa i jednog od njegovih najistaknutijih prethodnika na vrhbosanskoj nadbiskupskoj stolici.

Uz osnutak Caritasa Vrhbosanske nadbiskupije, nadbiskup Ivan Evanđelist Šarić ostat će trajno upamćen kao prevoditelj Svetoga pisma na hrvatski jezik (1940. – 1943.), čime je dao neizbrisiv doprinos hrvatskoj duhovnoj i kulturnoj baštini te učvrstio mjesto hrvatskoga jezika u liturgijskom i teološkom izrazu Katoličke Crkve.

Osim po tom monumentalnom djelu, nadbiskup Ivan Evanđelist Šarić poznat je i kao graditelj veličanstvene crkve sv. Josipa na Marindvoru u Sarajevu, jednog od najljepših sakralnih zdanja u Bosni i Hercegovini.

Upravo u toj crkvi – simbolu njegove vjere, ustrajnosti i ljubavi prema narodu – počivaju njegovi zemni ostaci, u zemlji kojoj je posvetio cijeli svoj život i služenje.

Kao crkveni pastir, književnik, pjesnik i publicist, nadbiskup Šarić ostavio je bogato i raznovrsno književno stvaralaštvo, koje, nažalost, i danas ostaje nedovoljno poznato široj hrvatskoj javnosti. Njegova duhovna i književna ostavština svjedoči o sintezi vjere, kulture i domoljublja, koja je obilježila njegovo pastirsko djelovanje i kulturni doprinos.

Lik i djelo nadbiskupa Ivana Evanđelista Šarića ostaju trajan podsjetnik na bogatstvo duhovne tradicije Vrhbosanske nadbiskupije te na neraskidivu povezanost vjere, kulture i narodne svijesti, koje su tijekom stoljeća oblikovale identitet Crkve u Bosni i Hercegovini.

Sedmorica pastira na čelu Vrhbosanske nadbiskupije kroz povijest

Od ponovne uspostave crkvene hijerarhije 1881. godine, Vrhbosanskom nadbiskupijom upravljalo je sedam (7) nadbiskupa koji su svojim pastoralnim i duhovnim djelovanjem oblikovali život Crkve u Bosni i Hercegovini te ostavili dubok trag u njezinoj povijesti.

Na tom nasljeđu osobito se ističe sluga Božji Josip Stadler (1881. – 1918.), prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Nadbiskupije. Obnovio je pastoralni život, osnovao brojne karitativne, odgojne i kulturne ustanove, među njima Vrhbosansko sjemenište i Družbu sestara Služavki Maloga Isusa, te snažno utkao Crkvu u društveni život Sarajeva i cijele zemlje. Stadler je ostao upamćen kao duhovni i društveni graditelj, simbol katoličke prisutnosti u Bosni i Hercegovini krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Potom je uslijedio Ivan Evanđelist Šarić (1922. – 1960.), nadbiskup, pjesnik i prevoditelj Svetoga pisma, koji je duhovnost i kulturu povezao u jedinstvenu viziju Crkve kao čuvarice narodne svijesti i jezika.

Nakon Drugoga svjetskog rata, u razdoblju Šarićeve odsutnosti, Marko Alaupović (1945. – 1960.) upravljao je nadbiskupijom najprije kao generalni provikar, a potom kao generalni vikar, a od 1960. do 1970. i kao vrhbosanski nadbiskup. Njegovo razdoblje obilježila je postojanost, pastoralna razboritost i briga za očuvanje crkvenog života u složenim političkim prilikama.

Zatim nadbiskup Smiljan Čekada (1970. – 1976.), razborit pastir koji je u poslijeratnim i komunističkim okolnostima mudro čuvao život Crkve i njezino zajedništvo s vjernicima.

Nakon njega Marko Jozinović (1977. – 1990.), nadbiskup koji je Crkvu u Bosni i Hercegovini uveo u novo razdoblje otvorenosti, dijaloga i priprave za društvene promjene.

Na tom kontinuitetu nadovezuje se i svjedočanstvo kardinala Vinka Puljića (1990. – 2022.), vrhbosanskog nadbiskupa u miru, koji je u dramatičnim godinama rata i poraća postao simbol ustrajnosti, hrabrosti i vjernosti Crkve svome narodu.

Njegovo pastirsko djelovanje, prožeto zauzetošću za dijalog, pomirenje i obnovu, učvrstilo je položaj Crkve u srcu bosanskohercegovačkog društva te ostavilo dubok trag u suvremenoj crkvenoj i društvenoj povijesti.

Nadbiskup Tomo Vukšić (od 2022.), njegov nasljednik, nastavlja to dragocjeno nasljeđe duhovne i pastoralne zauzetosti, povezujući bogatu tradiciju vrhbosanske Crkve s izazovima suvremenoga svijeta. U vremenu obilježenom brzim promjenama, nadbiskup Vukšić, kao vojni ordinarij i nasljednik kardinala Puljića, nastoji očuvati duh zajedništva i svjedočanstva, povezujući vjernost tradiciji s otvorenošću prema novim oblicima evangelizacije i socijalne prisutnosti Crkve.

Od Stadlerove utemeljiteljske vizije i Šarićeve kulturne širine, preko Alaupovićeve postojanosti i Čekadine pastoralne mudrosti, do Jozinovićeva dijaloga, Puljićeve ustrajnosti i Vukšićeve otvorenosti – povijest vrhbosanskih nadbiskupa svjedoči o neprekinutom nizu vjernosti, služenja i nade Crkve u Bosni i Hercegovini.

U tom kontinuitetu, koji povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost Crkve u Bosni i Hercegovini, osobito mjesto zauzima upravo kardinal Vinko Puljić, čije svjedočanstvo vjere, ustrajnosti i ljubavi prema Crkvi i narodu čini neizbrisiv dio suvremene povijesti Vrhbosanske nadbiskupije.

O izazovima s kojima se univerzalna Katolička Crkva suočava u suvremenom svijetu – kardinal Puljić govori u intervjuu koji slijedi...

Izmoljen pa izabran – svjedočanstvo kardinala Puljića s konklave 2025. godine

Uzoriti gospodine kardinale,

bili ste sudionik konklave 2025. godine na kojoj je izabran papa Lav XIV. Kao jedan od najiskusnijih i najstarijih članova Zbora kardinala, stajali ste uz njega na središnjoj lođi Bazilike svetog Petra u Vatikanu prigodom njegova prvog obraćanja vjernicima

nakon izbora. Štoviše, bili ste najstariji kardinal s pravom glasa koji je sudjelovao u konklavi, budući da ste uoči izbora, u travnju 2025., imali 79 godina, a osamdesetu ste navršili u rujnu iste godine. Kako se prisjećate tih trenutaka? Kakva je bila atmosfera u dvorani u kojoj se birao novi papa i kakvi su vaši dojmovi s toga povijesnog događaja?

Najprije sam mislio da neću moći sudjelovati na ovim, svojim trećim konklavama. Zahvaljujući brižnim liječnicima koji su me osposobili da pođem, kao i generalnom tajniku Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine te mome bivšem tajniku, vlč. Bojanu Ivešiću, koji me pratio, ipak sam sudjelovao u izboru pape Lava XIV. Na ovim su konklavama najvećim dijelom sudjelovali kardinali koji su imenovani u novije doba, pa su se u početku, u kuloarima, mogla čuti „šaputanja" kako će konklave potrajati dulje nego prigodom izbora pape Benedikta XVI. i pape Franje.

Svi smo mi kardinali dobili knjigu u kojoj se, među ostalim, nalazio popis kardinala s pravom glasa, zajedno s njihovim kratkim životopisima, kako bismo mogli pročitati i barem ukratko upoznati osobito one koje dotad nismo poznavali. Kao najstariji među kardinalima prezbiterima koji su sudjelovali u konklavi, sjedio sam odmah do kardinala biskupa, među kojima je bio i kardinal Robert Prevost – sadašnji papa Lav XIV. Znao sam da vodi Dikasterij za biskupe te da je u svibnju 2024. primio biskupe Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine tijekom njihova pohoda "ad limina", ali ga osobno nisam poznavao jer je kardinalom imenovan prije nešto više od dvije godine.

Tijekom konklava djelovao je smireno, staloženo i zračio određenom sigurnošću. Svi sudionici bili su vrlo ozbiljni i sabrani, osobito tijekom zajedničke molitve, pa se s pravom može reći da je ovaj papa prije svega – izmoljen, a potom izabran.

Papinsko ime kao simbol kontinuiteta misije Crkve — od Lava XIII. do Lava XIV.

Papa Lav XIV. u svojim prvim porukama i govorima često se poziva na socijalni nauk Crkve i na nasljeđe svojih prethodnika – od pape Lava XIII. i njegove enciklike „Rerum novarum", preko svetog pape Ivana Pavla II. Velikog i pape Benedikta XVI., do pape Franje. Time jasno pokazuje želju da nastavi liniju socijalnog nauka koja povezuje vjeru i društvenu odgovornost, ističući dostojanstvo ljudske osobe, vrijednost rada, solidarnost i brigu za najslabije. Kako vi vidite kontinuitet i suvremenu aktualnost socijalnog nauka Crkve u svjetlu pontifikata pape Lava XIV.?

Predmnijevam da je papa Lav XIV. uzeo upravo ime Lav kako bi u tom duhu ostvarivao svoju službu Petrova nasljednika u Crkvi. Njegov predšasnik, papa Lav XIII., napisao je encikliku „Rerum novarum", koja će, vjerujem, ostati vrijedna za sva vremena. U to je doba osobito bilo aktualno pitanje radnika, pa se papa Lav XIII. zauzimao za ostvarenje njihovih prava i priznavanje dostojanstva rada.

To je tema koju su i njegovi nasljednici neprestano naglašavali i produbljivali, jer je trajno potrebno u društvo ugrađivati odgovornost za čovjeka, socijalnu pravednost, dostojanstvo rada te pravednu plaću koja omogućuje da čovjek – odnosno obitelj – može dostojno živjeti od svoga rada.

Ne znam što je za društvo teže breme – ateistički komunizam ili bezdušni kapitalizam. U svakom slučaju, nije lako „plivati protiv struje", a osobito je teško kada ideologija zavlada i nameće javno mnijenje koje proizlazi iz moći vladanja.

Granice se mogu crtati, ali čovjeka se ne smije precrtati

U ovom feljtonu pod naslovom „Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV." istražujemo razvoj socijalnog nauka Crkve kroz stoljeća. Što, po Vašem mišljenju, predstavlja ključne izazove s kojima se Crkva danas suočava te kako ona može i treba odgovoriti na nova pitanja globalizacije, migracija, tehnološkog napretka i ekološke odgovornosti, a da pritom ostane vjerna svojoj evanđeoskoj poruci i dostojanstvu svake ljudske osobe? U tom kontekstu, gdje vidite ulogu svećenika, teologa i vjernika laika u prenošenju i življenju socijalnog nauka Crkve u suvremenim društvenim okolnostima?

Kada sam proživljavao teške ratne dane, često sam susretao brojne predstavnike vlasti i moćnike koji su mi pokušavali nametnuti svoja mišljenja. Kada se nisam slagao s njihovim razmišljanjima i prijedlozima, nerijetko su pokazivali nezadovoljstvo, pa čak i ljutnju. Kad sam se zbog toga, kao tada još relativno mladi nadbiskup, požalio blagopokojnom sluzi Božjem, kardinalu Franji Kuhariću, on me mudro posavjetovao da se uvijek držim moralnih i evanđeoskih načela, jer ona ostaju trajna, dok su politički stavovi prolazni – oni su, kako je rekao, stavovi moći, a ne pravde.

Danas, nažalost, u velikoj mjeri ne vladaju proklamirana ljudska prava ni stvarna zaštita dostojanstva čovjeka, nego prevladava interes – bilo politički, bilo ekonomski – u utrci za što većom dobiti. Posebno je teško navije-

štati istinu u takvim okolnostima, osobito ondje gdje su mediji u rukama moćnika koji nameću svoj „pogled“ na prava i pravdu.

Podsjećam na riječi pape Lava XIV., koji je jasno rekao da njegova zadaća nije rješavanje međudržavnih, državnih ili društvenih uređenja, nego naviještanje Evanđelja i svjedočenje istine utemeljene na uskrsnulom Isusu Kristu, te zalaganje za dostojanstvo čovjeka kao djeteta Božjega.

Kada su, u ratnom vihoru, svjetski i domaći moćnici počeli krojiti granice u Bosni i Hercegovini, poručio sam u parlamentu da granice mogu crtati kako smatraju da je pravedno – ali da ne smiju precrtati čovjeka. Nažalost, dogodilo se upravo to: u Bosni i Hercegovini najvećim je dijelom bio precrtan čovjek, njegovo dostojanstvo i njegova prava, samo kako bi se, barem prividno, zadovoljili apetiti malih i velikih moćnika.

Nema socijalne pravde tamo gdje je čovjek ugrožen i gdje se ne poštuje njegovo dostojanstvo i njegova prava. A to se ne odnosi samo na čovjeka kao pojedinca, nego i na ono što je s njime neraskidivo povezano – na njegovu obitelj te na njegov nacionalni i vjerski identitet.

Dostojanstvo rada u svjetlu socijalnog nauka svetog pape Ivana Pavla II. Velikog

Na koji način današnji socijalni nauk Crkve može biti nadahnuće suvremenom katoličkom svijetu – osobito u promicanju dostojanstva rada, obitelji, brige za siromašne i zajedništva među narodima? Kako, po Vašem mišljenju, taj nauk može postati živa snaga evangelizacije i konkretan odgovor na suvremene društvene izazove, poput rastuće nejednakosti, demografskog pada, slabljenja obiteljskog života i širenja kulture individualizma? Na koji način Crkva može nadahnuti vjernike laike, političare, gospodarstvenike, odgojitelje i kulturne djelatnike da u svojim sredinama svjedoče vrijednosti pravde, solidarnosti i općega dobra? I konačno, vidite li u socijalnom nauku Crkve prostor za novu sintezu vjere i društvene odgovornosti – onu koja bi u današnjem vremenu mogla ponovno otkriti snagu kršćanske nade i ljubavi prema bližnjemu?

Sveti papa Ivan Pavao II. osobito je u svojim enciklikama dao snažnu poruku i trajnu pouku koja vrijedi i za naše vrijeme. Svjedoci smo da se uvelike urušila kultura rada te da je, najvećim dijelom, stvoreno opće mnijenje prema kojemu je cilj pod svaku cijenu zaraditi što više i što brže – kako bi se potom što više trošilo.

Već u svojoj prvoj socijalnoj enciklici „Laborem exercens“, ovaj sveti Papa naglašava da je ljudski rad suradnja s Bogom Stvoriteljem. Radom se čovjek ostvaruje u svojem dostojanstvu, jer upravo u radu sudjeluje u Božjem planu dovršavanja stvorenoga svijeta. U narodu se kaže da „čovjek, dok radi, zna da je živ“, i ta narodna mudrost zapravo odražava duboku teološku istinu: rad nije samo nužnost, nego i sudioništvo u Božjem stvaralačkom djelu.

Nije, međutim, lako mijenjati mentalni sklop koji je, najvećim dijelom, oblikovan u vrijeme komunizma – kada je prevladavalo razmišljanje da treba što manje raditi, a što više zaraditi – niti suvremeni mentalitet potrošačkog društva koji potiče da se što više troši i neprestano kupuju stvari koje su nam zapravo suvišne, dok milijuni ljudi gladuju.

Jedna mi je osoba posvjedočila da često, odlazeći u velike trgovačke centre, kupi i ono što joj uopće ne treba. Odlučila je zato ubuduće unaprijed zapisati što joj je doista potrebno i ponijeti samo onoliko novca koliko je dovoljno da to plati. U svijetu preplavljenom reklamama i poticajima na potrošnju, nije se lako oduprijeti napasti nepotrebnog trošenja i gubitka osjećaja za siromašne i potrebite.

U enciklici „Sollicitudo rei socialis“, u kojoj se bavi istinskim pitanjem razvoja čovjeka i društva, sveti Ivan Pavao II. snažno diže glas u obranu ugroženih siromaštvom i nepravdom koju moćnici čine prema slabijima. Podsjeća da nijedan narod nije sam sebi dostatan te poziva na „umrežavanje“ znanja, sposobnosti i dobrote za dobrobit čovjeka posvuda u svijetu – osobito onih koji trpe zbog siromaštva.

U enciklici „Centesimus annus“ papa Ivan Pavao II. ponovno upućuje poziv političkim i gospodarskim moćnicima na odgovorno upravljanje dobrima koja nam je Bog povjerio – ne radi gomilanja, nego radi zajedničkog dobra i dostojanstva svakoga čovjeka. Danas posebno osjećamo koliko su ti pozivi aktualni, jer mnogi koji donose ključne odluke često ne pokazuju dovoljnu odgovornost prema darovima Božjim kojima je čovjek pozvan upravljati – a ne ih uništavati.

Stoga moramo biti postojani u prihvaćanju i življenju tih smjernica koje nam pape upućuju za dobro opće Crkve, kako bismo i na lokalnoj razini dizali glas za prava i pravdu, odgovornost i suradnju, te promicali duh međusobne solidarnosti.

Obitelj kao temelj vjere, morala te osjećaja za pravdu i pravednost

Za kraj, koju biste poruku uputili mlađim svećenicima, teolozima i vjernicima laicima kako bi u suvremenim društvenim okolnostima nastavili živjeti i

prenositi socijalni nauk Crkve kao živu teologiju ljubavi, pravde i mira? Kako, po Vašem mišljenju, mlade generacije mogu ponovno otkriti socijalni nauk Crkve ne samo kao skup doktrinarnih dokumenata, nego kao stvarno nadahnuće za osobno poslanje, služenje i obnovu društva u evanđeoskom duhu? Što bi, prema Vašem iskustvu, trebalo osobito naglašavati u njihovu teološkom, pastoralnom i duhovnom odgoju kako bi Crkva i u 21. stoljeću ostala prepoznatljiv znak Božje blizine, milosrđa i zauzetosti za čovjeka? I naposljetku, gdje vidite izvore nade za novu generaciju vjernika koji žele graditi pravednije, solidarnije i duhovno zrelije društvo – u svijetu koji, čini se, sve češće zaboravlja svoje duhovne korijene?

U prvom redu, presudan je obiteljski odgoj, jer se upravo u obitelji postavljaju temelji vjere, morala te osjećaja za pravdu i pravednost. Ako su nam obitelji razorene, društvo teško može nadoknaditi taj gubitak. Stara je poslovica da se „iz malena trn oštri".

Jedan od najvećih problema današnjeg vremena jest činjenica da u obiteljima ima sve manje djece. U takvom okruženju sve češće odrastaju samci, koji se, bez braće i sestara, nerijetko odgajaju u duhu sebičnosti, jer nemaju s kim učiti dijeliti, pomagati i živjeti u zajedništvu. Nerijetko im nedostaje i djece u susjedstvu s kojima bi prirodno razvijali osjećaj za druge. A upravo se u obitelji izgrađuju vrjednote iz kojih će se kasnije živjeti.

Nije dovoljno stjecati znanje – važno je da spoznaja istine i dobrote siđe do srca te postane poticaj za djelovanje i svakodnevno življenje. Raduje me što se u posljednje vrijeme među mladima osjeća veliko gibanje u traženju pravih vrjednota. Uvjeren sam da će oni postati pokretači novih ideja i stavova, i u Crkvi i u društvu. Nitko nije sam sebi otok – svi trebamo jedni druge.

Veseli me kada vidim da se mladi okupljaju oko plemenitih ideja i zauzeto rade na ostvarenju bolje budućnosti. Na tom planu pastiri trebaju biti neumorna potpora, otvarajući srca mladih prema pravim vrjednotama i potičući ih na njihovo ostvarivanje u svakodnevnom životu – zaključio je kardinal Vinko Puljić, vrhbosanski nadbiskup u miru (a stalno „u điru", kako sam voli reći).

Na kraju, zahvaljujemo se uzoritom gospodinu kardinalu Vinku Puljiću na vremenu, otvorenosti i spremnosti da svojim svjedočanstvom doprinese ovom feljtonu i promišljanju o kontinuitetu socijalnog nauka Crkve.

https://ika.hkm.hr/prikazi/feljton-socijalni-nauk-crkve-od-pape-lava-xiii-do-pape-lava-xiv-8-2-8-3/

Gorski spašavatelji su se dokazali i kada je bilo najteže - u Domovinskom ratu - piše Željko Bukša

Da članovi Hrvatske gorske službe spašavanja (HGSS) nerijetko riskiraju svoje živote i zdravlje spašavajući tuđe već je mnogima dobro poznato ali u javnosti, izvan planinarskih krugova, još uvijek nije dovoljno poznato da su mnogi to radili i kada je bilo najteže – u Domovinskom ratu gdje su članovi HGSS-a i drugi priključeni iskusni planinari imali vrlo važnu ulogu u spašavanju brojnih života i obrani Hrvatske od agresora. Prije svega kroz dvije posebne postrojbe Hrvatske vojske – Velebitsku satniju i Gorski zdrug, iako je članova HGSS-a bilo i u drugim vojnim i policijskim postrojbama.

Sve je počelo još u proljeće 1991. kada je poznati zagrebački alpinist i gorski spašavatelj Jerko Kirigin u Hrvatskom planinarskom savezu okupio najiskusnije i najbolje planinarske specijaliste (gorske spašavatelje, alpiniste, speleologe, turne skijaše) da spremno dočekaju ono što je već tada bilo na vidiku – rat u kojem će trebati sačuvati dugo željenu, no tada još mladu i krhku hrvatsku državu. Nije trebalo biti vojni stručnjak za zaključak da će se mnoge bitke, pa i one presudne, voditi u hrvatskim planinama, a ti vrhunski planinari su tamo bili doma jer su navikli na kretanje po takvom terenu i sve nepredvidljive i teške čudi planina.

Iako je u početku, unatoč svih Kiriginovih upornih nastojanja, bilo manjih problema oko njihovog naoružavanja i uključivanja u vojne postrojbe jer je brojčano i naoružanjem izrazito premoćni agresor sa svih strana napao uoči rata razoružanu Hrvatsku, pa je sve bilo podređeno obrani Osijeka, Zadra, Šibenika i Splita te drugih gradova koje je agresor tada bespoštedno napadao, ubrzo su pokazali svoje vrhunske sposobnosti.

55. Željko Bukša

Novinarski projekt:
Spašavajući tuđe HGSS-ovci riskiraju svoje živote

Elektronička publikacija:
MojZagreb.info

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. listopada 2025.

Nakon poraza u borbama za gospićku vojarnu neprijatelj se krajem rujna 1991. iskaljivao na civilnom stanovništvu obližnjih hrvatskih naselja Lovinca, Sv. Roka i Ričica. Zato su u pomoć pozvani planinari da hitno pomognu tim civilima u zbjegu preko Velebita. Za samo dva sata skupilo ih se 28 s punom osobnom i GSS opremom jer su većinom bili gorski spašavatelji pa su se probili do južne Like i tamo ugroženih mjesta. Od tamo su 28. i 29. rujna uglavnom stare i bolesne ljude unatoč svih poteškoća uspješno proveli, a često i prenijeli, kroz njima dobro poznate teško prohodne velebitske vrleti do Selina na obali Velebitskog kanala, svega nekoliko kilometara sjevernije od tada već okupirane Rovanjske.

Nakon te prve akcije uspostavili su dobre odnose s MUP-om koji je u početcima agresije nosio glavni teret obrane Hrvatske, a bili su im potrebni ljudi koji dobro poznaju Velebit i druge planine. Vrhunski planinari-dragovoljci, među kojima je bilo puno gorskih spašavatelja, tada su se podijelili u dvije skupine. Alpinisti i speleolozi su formirali Planinsku satniju "Velebit" i otišli na položaje na najvećoj hrvatskoj planini, a za zapovjednika je imenovan Jerko Kirigin koji je od početka bio 'spiritus movens' takvog uključivanja vrhunskih planinara u obranu domovine. Već tada je u satniji bilo 16 pripadnika koji su se penjali po Himalaji, a devetorica su bili članovi ekspedicije koja se popela na najviši vrh svijeta – Mount Everest.

Istodobno su planinarski vodiči i orijentacisti osnovali "Gorski zdrug" i na Medvednici obučavali pripadnike ostalih postrojbi u snalaženju (kretanju, orijentaciji i preživljavanju u planinama) u često vrlo surovim uvjetima u planinama u kojima je teško funkcionirati i u normalnim okolnostima, a pogotovo u ratu.

Tijekom listopada 1991. agresori su zauzeli greben južnog Velebita i počeli utvrđivati svoje položaje kako bi od tamo kontrolirali planirano daljnje napredovanje prema Gospiću i Karlobagu. Ali kada su u studenom temperature na tom najvišem dijelu Velebitu znatno pale i počele hladne jesenske kiše, a potom i snijeg, neprijateljski vojnici su se povukli u Medak i druga svoja utočišta uvjereni da po takvom vremenu nitko neće doći na Velebit. To je iskoristila Velebitska satnija pa su s borcima iz južne Like i protjeranim policajcima iz Lovinca zauzeli vrlo važne položaje na ličkom rubu Velebita i uspješno ih, unatoč premoćnom neprijatelju, držali cijelo vrijeme.

U kakvim su uvjetima branili položaje i živjeli na snijegom zametenom Velebitu, gdje je nerijetko temperature padala i ispod -20 stupnjeva, a bura puhala i do 150 km/h, pokazuju podaci da je sva oprema, osim uniformi, bila njihova osobna i od Gorske službe spašavanja, koju su prije rata koristili za razne ekspedicije i akcije spašavanja jer ju Hrvatska vojska, koja se tek stvarala, nije imala. Ni oružja tada, kao ni u cijeloj Hrvatskoj, nisu imali dovoljno pa je stalni problem bio kako osigurati dovoljno pušaka za sve.

Kada su agresori vidjeli da su izgubili strateški važne položaje na Velebitu i da ih ne mogu vratiti, iskaljivali su se gađanjem dalekometnim projektilima preko planinskog grebena Starigrad i Seline te iz zraka gađali planinarski dom u Paklenici. Osim što su držali zauzete položaje na Velebitu, pripadnici Velebitske satnije su imali važnu ulogu i u izviđanju neprijateljskih snaga na južnom ličkom bojištu sve do aerodroma kod Udbine, a o svemu su obavještavali brigadu HV u Gospiću.

Krajem ljeta 1992., nakon 10 mjeseci neprekidnog djelovanja na terenu, Velebitska satnija je privremeno stavljena u pričuvu, a položaje je od njih preuzela Specijalna policija MUP-a. Na Velebit su se vratili u siječnju 2023. prilikom akcije Maslenica kojom je oslobođeno zadarsko zaleđe, Masleničko ždrilo i zrakoplovna luka Zemunik. Bili su zaduženi za pružanje planinarske logističke podrške postrojbama Hrvatske vojske i Specijalne policije koje su zauzele nove položaje na Velebitu. Uz dopremu hrane i opreme imali su ulogu i posebnih vodiča. Tako su borcima iz gardijskih brigada pomagali da siđu sa zaleđenih glatkih i visokih stijena Tulovih greda, postavljali su planinarsku užad kako bi borcima olakšali kretanje na najtežim stijenama, a bili su i izviđači na isturenim vidilicama prema Obrovcu i tom dijelu okupiranog područja.

To je, po riječima Darka Berljaka, predsjednika Hrvatskog planinarskog saveza, iskusnog gorskog spašavatelja i pripadnika Velebitske satnije, bilo njihovo najvatrenije razdoblje jer im je neprijatelj svakodnevno granatirao položaje, a posebno puteve prema njima. Bilježili su i izvještavali o svakom položaju i pokretu na neprijateljskoj strani, a točno na kartama 'specijalkama' ucrtane lokacije tenkova i drugog teškog oružja bili su dragocjeni podaci za navođenje i korekciju paljbe naših postrojbi.

Istodobno su za borce bez planinarskih znanja u teškim ratnim uvjetima organizirali planinarske i alpinističke škole jer su samo s dobro izučenim vojnicima mogli držati vrlo važne položaje na Velebitu te smanjiti rizik za naše borce. Od ljeta 1994. njihova je djelatnost uglavnom bila usmjerena na održavanje visokokvalitetnih tečajeva za pripadnike ostalih specijalnih postrojbi Hrvatske vojske. Naime, u diverzantskom djelovanju takvih postrojbi mnogo je elemenata u kojima je potrebno znanje vrhunskog planinarstva, alpinizma, teške terenske

dnevne i noćne orijentacije, preživljavanja i djelovanja u svim vremenskim uvjetima, zahvata iz Gorske službe spašavanja i slično.

"Tečajevi u Paklenici na Velebitu trajali su 7-10 dana i bio je užitak raditi s najboljim profesionalcima u našoj vojsci. Mladi, ali puni ratnog iskustva, savršeno fizički pripremljeni i disciplinirani tečajci mogli su napraviti sve što je trebalo. Već nakon nekoliko dana penjali su vrlo teške alpinističke uspone, spuštali se stotinama metara po užetu, radili improvizirane žičare iznad potoka i natjecali se tko će biti bolji. U malo više od godinu dana obučili smo više od tisuću takvih vojnika, dočasnika i časnika koji su kasnije u svojim postrojbama postali nositelji tih znanja", opisuje Berljak.

Tijekom tih tečajeva primjenili smo, dodaje, svoje planinarske vještine za sve potencijalne vojne potrebe i na završnim vježbama pokazali sve mogućnosti koje iz toga proizlaze: noćnu orijentaciju s napadom na branjeni položaj, obradu strmih kota pričvršćenim užetima, transport ljudi, ranjenika i opreme kroz stijenu, i posebno desant helikopterima na nepristupačne kote i nebodere s paralelnim spuštanjem po užetima. A efekti takvih teških vježbi i bezbrojnih litara prolivenog znoja vidjeli su se i u akciji "Oluja" kada su se naši vojnici i policajci potpuno osposobljeni kretali po planinama i sa svim znanjima potrebnim da pobijede agresora.

Vrhunske planinarske sposobnosti i poznavanje planina omogućilo je Planinskoj satniji da unatoč u početku vojničkom neiskustvu i lošem naoružanju rat završi s što manje žrtava. Tako je tijekom rata na Velebitu poginuo samo jedan njen pripadnik i gorski spašavatelj Ozren Lukić – Luka. Bio je dragovoljac i časnik Hrvatske vojske te veliki zaljubljenik u Velebit, gdje je braneći Hrvatsku od neprijatelja kao pripadnik Planinske satnije "Velebit", na području Malovanskog jezera poginuo 14. srpnja 1992. U čast ovom vrsnom speleologu, najdublja jama u Hrvatskoj, na sjevernom Velebitu, dobila je ime po njemu – Lukina jama. Prema zadnjim istraživanjima iz 2013. godine, jama je duboka 1431 m te je trenutno uvrštena među dvadeset najdubljih jama na svijetu.

https://mojzagreb.info/zagreb/gorski-spa%C5%A1avatelji-su-se-dokazali-i-kada-je-bilo-najte%C5%BEe-u-domovinskom-ratu-pi%C5%A1e-%C5%BEeljko-buk%C5%A1a

Između poziva i opstanka: Novinari koji su izabrali sebe

Novinarstvo je bilo profesija idealista. Bio je to častan poziv, istovremeno i privilegija i odgovornost. Da biste postali novinar ili novinarka, morali ste neumorno čitati, konstantno biti znatiželjni i imati hrabrosti pitati ono što se drugi nisu usudili, ali i ono na što drugi nisu ni pomislili.

U redakcijama se jako dobro znalo kako se gradi karijera. Počinjalo se s kratkim „štiklecima“, odlascima na tržnice, anketarenjem po ulicama, pa se polako, stepenicu po stepenicu, stjecalo iskustvo i kredibilitet. Vjerovalo se da napisana riječ može mijenjati društvo. Integritet je bio osobina bez koje se nije moglo. Kada biste u društvu rekli što ste po zanimanju, to je imalo težinu.

Danas je situacija drugačija. Internet i portali su učinili svoje, dešava se hiperprodukcija vijesti. Društvene mreže su se nadovezale i za mnoge postale mjesto informiranja, bez obzira na to što te informacije gotovo nitko ne provjerava. Redaktori u redakcijama više gotovo ne postoje, lektore mogu priuštiti samo neke. Puno je medija ugašeno, a istovremeno se oni koji su preživjeli suočavaju s financijskim pritiscima i tržišnim kompromisima. Novinari rade pod stalnim pritiskom rokova, honorari su niski, a članci se često prilagođavaju klikovima i „žutilu“.

Posao koji je nekad bio poziv pretvorio se u iscrpljujuću utrku u kojoj mnogi gube zdravlje i vjeru u smisao profesije. U takvom okruženju, mnogi se novinari osjećaju fizički i mentalno iscrpljenima, a sagorijevanje na poslu (tzv. burnout) postaje gotovo neizbježan.

56. Zinka Kocijan

Novinarski projekt:
Downshifting – bijeg od izgaranja: Novi modeli života za mentalno zdravlje

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2025.

Europska slika nije ništa bolja

Da to nije samo hrvatska slika, potvrđuju i podaci Svjetske udruge novina i novinskih izdavača (WAN-IFRA) i istraživanje provedeno u okviru projekta Taktak Media, koji podržava EU, u suradnji s Display Europe. Temelji se na 436 odgovora prikupljenih od novinara iz 33 europske zemlje i predstavlja prvo istraživanje stanja profesije na razini cijele Europe od 2015. godine.

Tako se navodi da čak 60 % novinara priznaje da su doživjeli burnout, dok njih 62 % mora uzimati dodatne poslove kako bi mogli preživjeti. Neki se okreću odnosima s javnošću, drugi podučavanju, treći marketingu ili radu u neprofitnom sektoru, a dio njih odlazi u potpuno drugačije profesije. Rezultati pokazuju da je financijska nesigurnost postala svakodnevica pa je 46 % novinara nezadovoljno prihodima, a više od polovice teško uspijeva pokriti osnovne obiteljske potrebe. Posebno zabrinjava podatak da i oni „stalno zaposleni" rade u nestabilnim uvjetima, bez jasne perspektive napredovanja i s ozbiljnim pritiskom na mentalno zdravlje.

I zato ne čudi da se sve više novinara odlučuje za downshifting – radikalno promijeniti svoj život i usporiti. Redefiniraju svoje prioritete i traže smislene načine da i dalje rade ono što vole, ali bez kompromisa sa zdravljem ili vlastitim vrijednostima.

Odlazak iz novinarstva za mnoge nije bijeg od profesije koju su voljeli, i koju još uvijek vole, nego od načina na koji ona danas živi.

Besmisao teži od tempa

Cijenjeni istraživački novinar Vojislav Mazzocco oprostio se od novinarstva, u kojem je bio više od 20 godina, 2022. godine. Danas radi u skladištu jednog velikog trgovačkog centra i kaže kako je našao svoj mir te donekle uspio obitelji nadoknaditi „divljačke godine".

„Moju posljednju godinu novinarstva obilježili su zagrebački potres, epidemija Covida i na koncu petrinjski potres. Radio sam tada na portalu Index.hr i kroz cijelu tu godinu lagano se kristalizirala ideja koju sam dugo osjećao, ali je nisam znao definirati. Ideja o besmislu dnevnog novinarstva u kojem priča ima poluvrijeme raspada od nekoliko minuta, daleko manje ne samo od uloženog truda nego i od neke zamišljene ili stvarne važnosti za društvo.

„Rano navečer, samo nekoliko sati nakon petrinjskog potresa, kolegici i prijateljici Sanji Pađen rekao sam da se pokupimo iz srušene Petrinje „jer tu nema nikakve priče", potpuno nesvjestan onoga što govorim. Nekoliko tjedana nakon toga završio sam to poglavlje. Ono se poklopilo s povratkom stravične epizode depresije koja je uz teško liječenje potrajala više od dvije godine. No, dok sam se liječio od depresije, depresija me liječila od virusa novinarstva", prisjeća se Vojislav.

Ono što ga je uništavalo nije bio bjesomučan tempo rada, niti rokovi, niti teške teme. „Uništavao me besmisao. Sizifov posao objašnjavanja da ova zemlja veselo jodlajući juri prema provaliji, a da se narod u klimavim zaprežnim kolima brine samo što nema dovoljno rakije", iskreno kaže.

Od agronovinarstva do osječkog Azila

Sličan „problem besmisla" imala je i nekadašnja novinarka portala Agroklub Maja Celing Celić, a danas zaposlenica osječkog Azila, skloništa za napuštene životinje Udruge Pobjede.

Za nju je prijelomni trenutak došao 2019., kad je dobila zadatak napisati tekst o brutalnom postupanju prema telićima na jednoj američkoj farmi. Ostala je sama u redakciji, gledala snimku i plakala. Za tri mjeseca prestala je jesti meso, a za još šest sve životinjske proizvode, postala je veganka, iako je nekada uživala u čvarcima, svinjskoj masti, nogicama…

„To je bio jedan od prijelomnih trenutaka moga života. Agronovinarstvo je plemenit pravac, ali meni je bilo sve teže pisati o stočarstvu, pesticidima, umjetnim gnojivima, pa čak i o zelenim politikama. Sve sam manje pronalazila smisao u onome što radim. Sve mi se činilo kao pretakanje iz šupljeg u prazno gdje najviše nastrada onaj mali poljoprivrednik kojem treba najveća podrška", kaže Maja.

Potraga za svrhom

Godinama je pokušavala ostati profesionalna, „gurati" teme o ekološkoj proizvodnji, hobi vrtlarstvu i veganstvu, ali osjećaj praznine nije nestajao. „Najmanje osam sati sam bila potpuno predana poslu, a ujedno sam radila protiv sebe. Jednostavno sam u jednom trenutku prestala vjerovati u to što radim. Osjećala sam da ne mogu ništa promijeniti, a to je bilo frustrirajuće. Već dugo tako gledam na novinarstvo – koja je njegova svrha kada se stvari nakon iznošenja istine na vidjelo ne mijenjaju? Vjerujem samo u direktnu akciju", konstatira.

Kad je dobila ponudu za posao koordinatorice u Azilu, osjetila je da je to put kojim treba ići. „Htjela sam osam sati rada, trećinu moga dana, posvetiti zaštiti životinja. Raditi posao u kojem vidim i smisao i svrhu, ne samo za sebe nego za društvo općenito. Jer, odrađivati negdje osam sati isto je kao i disati s maskom na ustima", slikovita je Maja.

Odlazak iz novinarstva za nju nije bio bijeg od pisanja, nego od besmisla i frustracije.

Mir na selu

I Iva Hanzen, novinarka i virtualna asistentica, prošla je sličnu borbu. Ona se nakon burnouta odlučila preseliti na selo u blizini Svetog Ivana Zeline.

„Kada gledam unatrag, moj burnout trajao je cijelo desetljeće, a gotovo 15 godina sam u novinarstvu. Tijelo mi je godinama slalo signale da nešto nije u redu. Bilo je tu nesanice, poremećaja prehrane, anksioznosti, ali sam ja svejedno gurala dalje. Prvo se želiš dokazati pa radiš sumanuto, a onda upadneš u žrvanj egzistencije iz kojeg ne znaš izaći jer – računi se moraju plaćati.

U nekom trenutku sam ipak shvatila da nije normalno jednom tjedno završavati na infuzijama te raditi bez godišnjeg i bolovanja. Iako sam gotovo cijelu svoju karijeru freelance novinarka i zapravo mogu živjeti gdje god želim, nisam imala hrabrosti preseliti se negdje. Međutim, kad mi je tijelo potpuno otkazalo, drugog izbora nisam imala. Došla sam do točke kada više nisam imala snage poslati niti jedan mail, a kamoli napisati neki tekst“, priča Iva.

I zato je prodala stan u Zagrebu, zatvorila kredit i od ostatka novca kupila imanje s tri kućice i 2.000 kvadrata okućnice. „Razlozi mog odlaska bili su i emocionalni, i zdravstveni, i financijski i društveni. Troškovi života u gradu postali su previsoki. Samo za kredit i režije izdvajala sam 500 eura, a sada, bez kredita, za režije i internet trošim 50. U gradu sam puno davala i na hranu, dok danas imam tank za kišnicu, grijem se na drva i uzgajam vlastitu hranu.

Gotovo sve što jedem dolazi iz vrta, pečem kruh i ne trošim na kave, odjeću i sitnice koje „pojedu“ budžet. Iako je život na selu težak, donio mi je mir i sreću. Nesanica i poremećaj prehrane, zbog kojih sam godinama obilazila liječnike, nestali su. Konačno, tu su i društveni razlozi. U gradu smo se otuđili, a na selu zajednica znači preživljavanje i pripadnost“, pojašnjava Iva.

Život u Irskoj

Nives Matijević bila je dugogodišnja novinarka Vjesnika, Business.hr-a i magazina Banka, te suradnica niza drugih medija. Dobitnica je godišnje nagrade „Hrvoje Mateljić“ za najbolji tekst iz ekonomije u tiskanim medijima 2013., te Povelje Marko Polo za reportažu 2018. godine. Ona nije napustila samo novinarstvo, nego i Hrvatsku, i to isključivo iz egzistencijalnih razloga.

„Nakon gašenja magazina Banka i portala banka.hr 2016. godine, ostala sam bez posla. Pokušala sam pronaći drugi, ali nisam uspjela postati ni sudska zapisničarka. Krpanje s nekakvim povremenim honorarnim poslićima jednostavno nije održivo ako živiš u iznajmljenom stanu u Zagrebu. Odlučila sam otići iz Hrvatske, iako nisam odmah odlučila kamo ni kada. Imala sam nešto ušteđevine i mogla sam malo odugovlačiti, a željela sam završiti i neke započete projekte. Htjela sam se preseliti na Bliski Istok, ali nije bilo koristi od javljanja na oglase za posao u tim zemljama, pa sam na koncu otišla u Irsku jer je to bilo najjednostavnije organizirati. Dragi kolega fotoreporter Saša Ćetković 11. studenoga 2018. me odvezao na aerodrom i tamo fotkao kao dokaz da sam napokon otišla“, prisjeća se Nives.

Danas Nives radi u Dublinu u logističkoj kompaniji gdje ispunjava tablice statističkim podacima. „Nakon desetljeća novinarskog posla gdje sam i te kako trebala razmišljati što ću napisati, sada uglavnom mogu raditi na autopilotu. No, mozak i dalje vrti razne scenarije i tog iscrpljujućeg overthinkinga se ne mogu riješiti“, priznaje.

„Mi emigranti umorni smo ljudi koji stalno pokušavaju živjeti paralelno u dva svijeta i onda je pitanje živimo li stvarno i u jednom od njih. S druge strane, da nisam otišla ne bih imala mira što nisam probala drugdje, a i ne bih si mogla priuštiti neka putovanja, niti financirati neke svoje hobije“, kaže Nives.

Pitanja identiteta bez novinarstva

„Ne sjećam se čija je to misao, ali bio je jako u pravu kad je rekao da je emigracija prostor velike slobode i velike usamljenosti. Tu gdje te nitko ne zna – možeš biti bilo tko, na primjer neki novi ti. I onda sam se šećući Dublinom tih prvih emigrantskih tjedana, dok mi još nije do kraja u glavi sjelo da ja tu nisam turist, ali nisam još imala ni posao, zatekla u razmišljanju tko sam ja sad zapravo, tj. u nekoj krizi identiteta“, prisjeća se.

Slično spominje i Vojislav. „Bez novinarstva nisam znao ni tko sam ni što sam. Napustio sam sve što sam gradio još od osnovne škole. Od godina učenja, do još više godina građenja stavova i pozicije da ih mogu lako i samouvjereno prenijeti. Ironično, na sreću, depresija mi je toliko oštetila mozak da sam bio nesposoban i za najjednostavnije stvari poput brojanja do dvadeset. Izgubio bih se nakon trinaest-četrnaest, pa sam imao prečih briga od identiteta, poziva i sličnih tričarija“, kaže.

Iva priznaje da je prvih pola godine nakon preseljenja samo spavala i sjedila ispred kuće gledajući u šumu. „Pitala sam se tko sam i što želim od života. To možda zvuči kao klišej, ali tako malo nas se zaista to zapita. Na kraju sam ipak zaključila da je pisanje moja strast i da

ne mogu živjeti bez toga. Ali sam isto tako odlučila da neću, pa makar pod cijenu života, više raditi stvari koje me truju, pisati takve tekstove ili održavati takve odnose, bili oni prijateljski, ljubavni ili poslovni“, ističe Iva.

Za odmor se ne bi trebalo boriti

„Da se razumijemo, to je proces. Nisam postala zen čim sam se preselila na selo te i dalje nekad upadam u zamku prekomjernog rada. Ali sada radim iz strasti, sagorijevam od užitka i najbitnije od svega – odmorim kad se umorim“, naglašava. „Svakako najbitnije lekcije koje sam naučila su kako smijem griješiti (i da me nitko neće kazniti zbog toga) te da odmor ne moram zaslužiti. To nam je to pravo dano rođenjem i nije nešto za što se treba boriti ili ispričavati”, ustvrdila je Iva.

Maja smatra da ju nove okolnosti nisu toliko promijenile, ali je kroz njih shvatila koliko toga zapravo može podnijeti, i emotivno i fizički, te koliko ju to gradi kao osobu. „Naučila sam potisnuti ego jer u radu sa živim bićima shvatiš da ti tu nisi niti malo važan. Bilo je bolno otkriti da nisam najbolja u poslu kojeg radim, da trebam još jako, jako puno učiti, ali sada se konačno osjećam svrhovito. Iako je vrlo intenzivno i stresno raditi ovaj posao, sada se mojih osam ‘radnih sati’ osjećam kompletno, potpuno svoja. Ne dijelim više sebe na onu na poslu i izvan posla“, kaže Maja.

Pisanje ostaje

Iako su napustili redakcije, četvero mojih sugovornika pokazuje da pravi novinari zapravo nikada ne prestaju biti novinari.

Vojislavu Mazzoccu, koji danas radi daleko od novinskih rokova i redakcijskih telefona, pisanje i dalje nedostaje, kao i reakcija na ono što napiše. Zato povremeno objavljuje na portalu Morski.hr, gdje konačno može obrađivati priče koje su ga godinama zanimale, a za koje u mainstream medijima nije bilo mjesta.

Maji Celing Celić nedostaje pisanje i priče o ljudima koji su primjer drugima, ali i stare kolege za koje kaže da su bili poput zelene sekte koja je funkcionirala gotovo kao obitelj. No, zato je ostala povezana s agrarnim novinarstvom i povremeno piše honorarno za Agroklub.

Iva Hanzen danas i dalje piše, organizira evente i bavi se PR-om, ali na drugačiji način. Radi s ljudima čije su vrijednosti solidarnost, humanost, empatija i transparentnost, a od tema bira samo one koje joj hrane dušu, poput „zelenih“ i socijalnih tema.

A Nives Matijević, unatoč tome što živi i radi u Irskoj, i dalje povremeno surađuje s portalom Zagrebi.hr, koji uređuje Saša Paparella. I kroz smijeh priznaje da mu duguje više obećanih tekstova, koje nikako da dovrši.

Oni su možda napustili redakcije, ali nisu potrebu da postavljaju pitanja i bilježe stvarnost. Vrsni novinari ostaju to zauvijek jer od takvih ljudi očekivati da prestanu pisati isto je kao da im kažete da prestanu disati.

https://tockanai.hr/poduzetnik/izmedu-poziva-i-opstanka-novinari-koji-su-izabrali-sebe/

POPRATNI PROGRAMI, DODATNI DOŽIVLJAJ – Sadržaji koji dodatno obogaćuju devet dana molitve i spokoja u Pleternici

PLETERNICA – Pleternička Devetnica održava se od 23. do 31. kolovoza i grad tih dana postaje središte molitve i okupljanja hodočasnika iz cijele Hrvatske. No, Grad Pleternica u novijoj povijesti Devetnice, svake godine popratnim sadržajima nastoji produbiti razumijevanje duhovne i kulturne baštine koja oblikuje identitet destinacije.

Svako mjesto i grad prepoznatljiv je po svojim običajima, tradicijama i poznatim osobama koje su se ondje rodile ili provele dio života, ali i po sakralnoj baštini, načinu života i njegovim svakodnevnim manifestacija. Pleternica koja stoji podno spokojnog brdašca Gospe od suza, od davnina stjecište drumova, gradila je svoju povijest naslanjajući se na čvrste temelje vjere i zajedništva.

Štovanje Gospe od Suza u Pleternici započelo je 1955. godine, nakon što je sličicu Gospe od Suza iz daleke Siracuse na misije u Župu Bučje donio misionar koji je tih dana propovijedao po župama koje danas pripadaju pleterničkom dekanatu. Zabilježeno je kako je upravo to bio poticaj tadašnjem pleterničkom župniku Ljudevitu Petraku da započne devetnicu u čast Gospi od Suza. Godine 2005. Pleternica je proglašena svetištem Gospe od Suza.

Svetište Gospe od Suza postalo je prepoznatljivo, osobito koncem kolovoza za vrijeme devetnice, upravo po nesvakidašnjem spokoju i zajedništvu koji tih dana vladaju i koji osjete ne samo oni koji duboko vjeruju već i oni kojima vjera nije dio njihova habitusa. Devetnice su potencijal vjersko-kulturnog dobra, potencijal turističkog razvoja kroz koji lokalno stanovništvo može stva-

57. Sanja Pok

Novinarski projekt:
Pleternička devetnica – veliki fenomen malog grada

Elektronička publikacija:
Slavonski.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
4. rujna 2025.

rati dodatnu vrijednost i benefite za svoje obitelji. Stoga već dugi niz godina, u skladu s programom u Svetištu, hodočasnici i posjetitelji Pleternice imaju priliku uživati i sudjelovati u pomno odabranim popratnim sadržajima koje organiziraju „svjetovne“ institucije – Grad, Gradska knjižnica, brojne udruge i vrlo aktivno Kulturno-umjetničko društvo „Orljava“, Turistička zajednica Grada Pleternice, i Javna ustanova Pleternica pod čijim je okriljem Muzej bećarca i Interpretacijski centar Terra Panonica.

Koncerti, predstave, sajmovi, promocije novih naslova, izložbe pa čak i pub kviz i zabavni park – dobro promišljeno kako bi se pozornost posjetitelja Pleternica zadržala i kada siđu s „svetog brda“ u svjetovno ozračje i prostore.

„Trudimo se da sav vaš program koji prati devetnicu, bilo sajmovi, izložbe, filmovi ili koncerti, prati temu koja nas tih dana posebno prožima, ali i da donosi atraktivne sadržaje u kojima će interes pronaći širok krug konzumenata,“ kaže nam gradonačelnica Pleternice Marija Šarić. U skladu s takvim promišljanjima godine 2020. premijerno je prikazan dokumentarni film „Gospin grad“ autora Alena Kocića koji je od tada postao neizostavni dio kulturne ponude u vrijeme devetnice. Tu su i Muzej bećarca te IC Terra Panonica – savršen spoj suvremene tehnologije, edukacije, baštine i zabave.

Uz ovogodišnje visoke obljetnice, 70 godina štovanja devetnice Gospi od Suza i 20 godina Svetišta Gospe od Suza, kreativni Pleterničani otišli su korak dalje izdavši slikovnicu za najmlađe „Majčine suze“ te organiziravši znanstveni kolokvij u suradnji sa Zavodom za znanstveni i umjetnički rad Požega Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a s kojeg će radovi biti širokoj javnosti predstavljeni iduće godine u posebnoj publikaciji. Prihvatili su se tako još jedne obaveze – napraviti znanstvenu analizu svega što se dogodilo i što se događa te pokušati donijeti zaključke koji će jamčiti održivost.

„Svatko od nas ima svoju priču – ispričanu ili brižno čuvanu, a vezana je za Svetište Gospi od Suza. Jedne su vezane uz našu djecu, druge uz zdravlje, treće uz pronalazak mira i spokoja, a neke uz neobjašnjeni osjećaj dobra kojeg osjeti svatko tko zakorači na naše čudesno brdo, bio vjernik ili samo prolaznik. Emocije su te koje vraćaju ljude na mjesto gdje se osjećaju dobro. No, svi smo mi prolazni. I upravo svjesni svoje prolaznosti, s odmakom vremena, počinjemo shvaćati da je naša dužnost neke stvari zapisati, arhivirati i sačuvati. Jer, generacije koje dolaze sve manje upijaju sjećanje iz priče i svjedočanstva, a sve više iz GPT aplikacija i tražilica. Da bismo im u nasljeđe koje baštinimo ostavili kao alat koji će im služiti u razvoju dobra, moramo, u korak s vremenom, ažurirati postavke na njihov mod. Upravo zato smo organizirali i kolokvij – to je pokušaj da trajno i opet na moderan način, lako pretraživ, sačuvamo najvrjednije što u Pleternici imamo, a to su vjera i zajedništvo. Kad u to umiješamo i dozu znanosti, onda dajemo održivost i neprolaznost onim vrijednostima koje baštinimo,“ rekla je Šarić.

Vrijednost i važnost pučke pobožnosti u Pleternici jasno je izražena kao kompleksan fenomen u povijesnom podrijetlu, vjerskom i religioznom sadržaju, ali i kroz veliki prostor racionalnog i održivog promišljanja o ulozi Svetišta u daljnjem razvoju lokalne zajednice. Uz vjerski okvir koji ima svoja pravila, pomno dodajući kvalitetne sadržaje šireg spektra usklađene sa zahtjevima suvremenog doba i novih generacija, Devetnica Gospi od Suza, zahvaljujući svojim brižnim čuvarima, i u novim će vremenima nadahnjivati vjerne i intrigirati znatiželjne.

https://slavonski.hr/popratni-programi-dodatni-dozivljaj-sadrzaji-koji-dodatno-obogacuju-devet-dana-molitve-i-spokoja-u-pleternici/

RATNI PILOT BORBENOG ZRAKOPLOVA IZ DUBROVNIKA - VLAHO MARIĆ

Brojne legende i heroji Domovinskog rata, koji su odradili sjajne akcije i podvige za oslobođenje Hrvatske te bili nebrojeno puta u životnoj opasnosti danas su gotovo zaboravljeni od nadležnih institucija. Zašto su mladi obrazovani stručnjaci umirovljeni u najboljim godinama, bilo da je riječ o pilotima, djelatnicima vojske i policije nakon Domovinskog rata jednostavno morali ići u „mirovinu“ po sili nekog suludog političara koji je ubijanje branitelja i civila kao i rušenje Hrvatske gledao iz fotelje, nikada nije javno obrazloženo i pojašnjeno. Još i danas ti branitelji, čekaju odgovor na to pitanje a jedan od njih je i ratni pilot borbenog helikoptera, Dubrovčanin Vlaho Marić.

Dječački snovi obično se rijetko ostvare i najčešće odrastanjem ostaju samo snovi dječaka koji postaju mladići i kreću nekim potpuno drugim stazama života. Za Vlahu Marića stariji Dubrovčani i njegova generacija reći će Vam da je uvijek bio „ekstra“ dječak, odličan plivač, koji je još u osnovnoj školi rekao da će biti pilot i to na vojnom borbenom zrakoplovu. Dok su drugi kolege upisivali srednje škole turističkog, ekonomskog ili nekog društvenog smjera Vlaho je nakon završene gimnazije u Dubrovniku, otišao na zahtjevni zdravstveni pregled za pilota u Trebinje i Beograd, uspješno prošao „konkurs“ i upisao vojnu gimnaziju zrakoplovnog smjera.

58. Dubravka Vukoja

Novinarski projekt:
Ratni heroji hrvatskog neba

Elektronička publikacija:
Žene u Domovinskom ratu

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
3. studenoga 2025.

Gospodine Marić, 1989. godine ste diplomirali na VVA i postali pilot borbenog helikoptera MI 24 i zapovjednik borbene eskadrile. Zapravo ste ušli u povijest najljepšeg grada na svijetu kao prvi Dubrovčanin – ratni pilot!. Možete li nam uopće opisati taj osjećaj kada pilotirate nebom sa „letećim tenkom"!?

To je posebno stanje čovjeka, govori Marić, i zaista su rijetki ljudi koji mogu svoj um dovesti u to „posebno stanje", stanje bez ikakvog straha, razmišljanja o nekim problemima, postojite samo vi i veliki jurišni helikopter kojim upravljate. MI 24 je najrasprostranjeniji borbeni helikopter na svijetu kojeg i danas koristi preko 30 nacionalnih vojski diljem svijeta.

Vezano za ovaj podatak, postavlja mi se logično pitanje, zašto je MI 24 u sastavu HRZ-a bio aktivan samo do 2006. godine.

Da, naprosto je neshvatljivo da su naši helikopteri zbog navodnog skupog održavanja i nedostatka rezervnih dijelova prizemljeni i otpisani, a u Domovinskom ratu pokazali su se izvanrednima u obrani Hrvatskog neba i pomoći u vojno-redarstvenim akcijama našim braniteljima. Spomenuo bi samo neke od situacija u kojima smo neprijatelje natjerali u kukavički bijeg, primjerice akcije Zima 94, Ljeto 95, Bljesak, Oluja, Maestral i Južni potez.

No, činjenica je da ja helikoptere zaista volim, to su posebne letjelice koje mogu sletjeti na livadu, otok, vrh planine ili na heliodrom. Brojne ratne zadatke na nepristupačnim terenima odradili smo upravo mi ..... ističe, legendarni pilot borbenog helikoptera, Vlaho Marić.

Piloti su „nadljudi", ljudi koji u akcijama, posebno ratnim, ne razmišljaju da ih svaka desetina sekunde dijeli od smrti. Vi ste bili u situaciji da ste sa kopilotom preživjeli pad helikoptera! Kada i gdje se je to dogodilo?

Teško je o tome govoriti, bude se različita sjećanja, mi na neki način uvijek, dok smo god živi. Živimo sa suborcima, kolegama pilotima, koji su danas na drugom svijetu, koji nisu imali tu rijetku sreću da su danas ovdje sa nama – govori isprekidanim glasom, čovjek o čijem bi se životu moglo napisati puno knjiga. Mi zapravo danas živimo sa razočaranjem, što su poginuli piloti borbenih helikoptera zaboravljeni, a bili su mladići, visokoobrazovani stručnjaci od kojih su neki imali i obitelji. Da, preživjeli smo pad helikoptera samo nekim neobjašnjivim čudom, bilo je to u Bosni kod Šipova tijekom Domovinskog rata, helikopter je pogođen i pali smo u jedan kanjon koji se nalazio 8 kilometara u neprijateljskom teritoriju. Ni danas mi nije potpuno jasno kako smo se izvukli.

Doživjeli ste brojne nepravde, američki piloti borbenih helikoptera su u samom vrhu vojne elite u Američkoj vojsci, međutim kod nas su se prema Vama kao Hrvatu, unatoč brojnih herojskih uspješnih zadataka ipak ponašali „maćehinski" nudeći Vam neke kancelarijske zadaće, iako ste imali izvrsne ocjene kao pilot, odličnu kondiciju i prošli različite provjere. Vlaho, bili ste pre ponosan čovjek da bi prihvatili mjesto nekog kancelarijskog službenika! Imate obitelj, suprugu i dvije kćeri i zbog svega odlučujete, početi novi život, ali, opet uz helikoptere!?

Registrirao sam tvrtku HELIMAX d.o.o. u RH te planirao otvoriti školu za civilne pilote u sklopu HELIMAX-a gdje bi se stručno osposobljavali ljudi svih generacija bez obzira na spol i godine. Međutim, brojne administrativne barijere u sustavu u to vrijeme kada Hrvatska nije bila u EU onemogućile su me u toj ideji. Međutim, moj jedan helikopter je sudjelovao u obuci i treningu pilota u Sloveniji u pilotskoj školi Adria Airways-a kroz slovensku tvrtku Helitrade.

Imao sam u privatnom vlasništvu 2 helikoptera i jedan u najmu te izvodio panoramske letove, transfere i snimao filmove, fotografije… To su doživljaji koje stranci nikada ne mogu zaboraviti, a snimljene fotografije i filmovi iz zraka, posebno Dubrovnika, šire se svijetom poput domino efekta, prikazuju se na društvenim mrežama i medijima u cijelom svijetu!

Sretan sam što se moj Dubrovnik i naša lijepa Hrvatska na taj način reklamiraju i u najmanjem kutku svijeta – ističe, Vlaho!

Imao sam čast da Dubrovačkim nebom provezem i bivšeg gradonačelnika Andru Vlahušića koji je prvi puta imao priliku vidjeti Dubrovnik i okolicu iz helikoptera, bio je oduševljen, govori nam Vlaho, a gradonačelnikov komentar je bio „Tek sada vidim gdje sam gradonačelnik!" jer ga je prvi puta vidio iz te perspektive. Moj Dubrovnik, je grad nevjerojatne ljepote, nastavlja Vlaho, i svaki puta kada letim iznad rodnog grada ja se jednostavno „naježim". Turisti su posebno oduševljeni sa jedinstvenim izletom iznad Dubrovnika a naročito, kada im kažem da je to moj rodni grad, gdje mi žive roditelji, sestra i nećak i da sam ja taj Vlaho – Dubrovački pilot borbenog zrakoplova i zapovjednik borbene eskadrile helikoptera.

Zašto su 2000. godine, helikopteri MI 24 naprosto „nestali", što se je zapravo dogodilo s helikopterima!?

Helikopteri su se više puta pripremali za remont, obećavano je da će se krenuti sa tim međutim i na žalost svih nas tadašnjih pilota u eskadrili nikad to nije realizirano. Razlog nije u mojoj domeni.

Vratimo se u ratne 1990. godine, tada ste bili u Zagrebu u eskadrili borbenih helikoptera. Kakav je danas Vaš braniteljski status i koji imate čin!?

1991. prvim primirjem u Sloveniji napuštam JNA i odlazim u Dubrovnik gdje postajem djelatnikom MUP RH policijska postaja Dubrovnik. Nakon toga se vraćam u Zagreb gdje zajedno sa kolegama stvaramo Prvu Hrvatsku borbenu helikoptersku eskadrilu. Napomenuo bi najmlađu postrojbu u Zrakoplovstvu.

Po dolasku MI-24 helikoptera napravili smo brzinsku obuku na istom i u rekordnom vremenu bili borbeno osposobljeni. Sudjelovali smo u svim akcijama oslobađanja Lijepe Naše i nismo izgubili niti jednog pripadnika.

Proveo sam u borbenom sektoru negdje oko 1750 dana i nositelj sam svakojakih odličja i medalja, između ostalog i medalje za iznimne pothvate ali…

HV sam napustio 2005. godine kao Zapovjednik eskadrile i u činu bojnika.

Kroz naš razgovor, shvatila sam da o kolegi pilotu, legendarnom Ivanu Selaku govorite sa posebnim poštovanjem i divljenjem a upravo to sam čula nedavno u Splitu o Vama od gospodina, Ivana Tomasovića.

Kolega Selak je prototip borbenog pilota, vrstan pilot, odličan i lojalan prijatelj. Visoki respekt prema životu i djelu Ivana Selaka.

https://zene-domovinski-rat.hr/intervjui/udruga/ratni-pilot-borbenog-zrakoplova-iz-dubrovnika-vlaho-maric

Istinito, lijepo i dobro

Prilika za ovisnost nikad bliže nama

Kockanje je ovisnost koja zahvaća sve dobne skupine. Nažalost, svjedoci smo kako se kockarnice i kladionice nalaze na glavnim gradskim trgovima, u blizini škola, sportskih objekata te drugih javnih i društvenih ustanova. Teško ih je ne primijetiti. Gotovo nemoguće. Također, kockarnice i kladionice reklamiraju se u medijima te su sponzori sportskih događaja. Postoje brojne inicijative, koje dolaze i iz civilnog društva, da se zabrane takva reklamiranja i sponzorstva. Međutim, druga strana ima snažan utjecaj (prvenstveno zbog financijske moći), pa do toga teško dolazi.

Najneposrednija opasnost može se nalaziti puno bliže nego što je to neka kockarnica ili kladionica u kvartu, nedaleko od škole. Ta opasnost može se nalaziti posve blizu, a to može biti naš džep. Konkretno, kada je riječ o pametnim mobilnim uređajima, u njima se nudi nepregledna količina mogućnosti stvaranja ovisnosti o online kockanju i klađenju. Stoga i niz ovih članaka nosi naziv „Kocka u džepu". Posebno su ugroženi najmlađi, jer oni su više skloniji koristiti pametne mobilne uređaje.

Što je ovisnost o kocki?

Ona se razvija ne samo korištenjem mobilnih uređaja, nego i prijenosnih računala, tableta i sličnih pomagala. U današnjem vremenu, kada svatko od nas posjeduje bar jednu od ovih stvari koja se nalazi u najbližem životnom okruženju, nije teško zaključiti da je pristupačnost ogromna, zapravo nikad veća. Ne treba izlaziti iz kuće niti odlaziti nekamo daleko.

Online kockanje uključuje ne samo sportsko klađenje nego i druge vrste poput: igranje kartaških igara (npr. poker), lutrije i bingo izvlačenja, online casina (npr. rulet, slot aparati), virtualne igre (npr. simulacije utrka konja, pasa, ili računalno generirane sportske utakmice).

59. Domagoj Trojanović

Novinarski projekt:
Kocka u džepu

Elektronička publikacija:
Laudato.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2025.

Kakvi su simptomi?

Na internetskim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo možemo pronaći osam simptoma ovisnosti o kockanju. A to su:

1. preokupiranost kockanjem, poput konstantnog planiranja kockarskih aktivnosti i/ili načina dolaska do veće količine novca
2. potreba za kockanjem sa sve većim iznosima novca, a kako bi se postigla ista razina uzbuđenja
3. bezuspješni pokušaji kontrole, smanjenja ili prekida kockanja
4. osjećaj nemira ili razdražljivosti kada osoba pokuša smanjiti kockanje
5. kockanje kako bi osoba pobjegla od problema ili ublažila osjećaje bespomoćnosti, krivnje, anksioznosti ili depresije
6. nastojanje da se kockanjem vrati izgubljeni novac kockanjem (tzv. lov gubitaka ili ganjanje gubitaka)
7. laganje obitelji ili drugima kako bi se prikrili razmjeri kockanja
8. gubitak ili konflikti u važnim odnosima, poslovnim, obrazovnim ili radnim prilikama zbog kockanja.

Isti izvor navodi da trebaju biti zadovoljena najmanje tri kriterija da bi se moglo govoriti o ovom poremećaju.

Koje su moguće posljedice?

Veliki je raspon posljedica koje može donijeti ovisnost o online kockanju i klađenju. U prvom redu to izaziva negativne financijske posljedice. Prije svega gubitak novca, stvara se potreba za zaduživanjem, prodajom imovine (kako bi se moglo nastaviti kada ponestane novca), a sve prethodno kreira materijalnu nestabilnost.

Brojne su i psihološke posljedice, jer dolazi do gubitka kontrole vremena i novca uloženih u igru. Stvaraju se preduvjeti za anksioznost i depresiju (posebno nakon loših rezultata i gubitka igara). Nesanica i umor mogu biti posljedice jer se remeti ritam spavanja. Ovaj oblik ovisnosti dovodi i do smanjenja sposobnosti donošenja racionalnih odluka. Sve ovo na konkretan način utječe na život.

Također, posljedice se mogu odraziti na obitelj i društvo. Konkretno, kroz prepirke i narušavanje odnosa, emocionalno udaljavanje, zanemarivanje ili potpunu obustavu obiteljskih dužnosti. Nerijetko dolazi do pucanja brakova, rastava i raspada obitelji.

Moguće su i pravne posljedice poput počinjenja kaznenih djela (krađa i zlouporaba novca i tuđe imovine), te različitih oblika sporova oko vraćanja dugova, jer kockanjem se sigurno dugoročno ne može zaraditi, a posuđeni novac dužnici su prisiljeni vratiti.

Tu su i zdravstvene posljedice, poput ponavljanja stresnih reakcija (povišeni krvni tlak i druge slične tegobe), slabljenje imuniteta, stvaranje ovisnosti o alkoholu i drogi (ponajviše kao posljedica suočavanja s gubitkom).

Što svatko od nas može učiniti?

Svjedoci smo kako „kocka u džepu" sve više uzima maha, kao društvo ne možemo sjediti skrštenih ruku. Ova tema nedovoljno je zastupljena u medijima i sveukupnoj javnosti.

Ono što može pomoći i kod drugih sličnih problema svakako je podizanje svijesti o ovom problemu. Prije svega, informirati o rizicima te objasniti jasnu razliku između zabave i ponašanja koje to prelazi. Obrazovne institucije tu mogu donijeti veliki obol, organizirajući radionice i provodeći kampanje.

Granice su nešto što može pomoći u borbi protiv ovisnosti. Ograničavanje vremena i novca, čak i samo vođenje evidencija, može biti od velike koristi.

Oni koji imaju slabiji karakter trebali bi se pouzdati na alate koje pruža digitalni svijet. To je korištenje različitih softvera za blokiranje, ograničavanje i samoisključivanje.

Zdrav način života poput bavljenja sportom, hobiji, volontiranje, druženje s drugim ljudima, razne fizičke aktivnosti (npr. kućanski poslovi) pomažu u smanjenju stresa. Prilagođeni dnevni ritam (dovoljno sna, redovita prehrana) od velike je pomoći.

Kao i u svemu drugome, važna je podrška bližnjih, rana intervencija te otvorenost za prihvaćanje psihološke pomoći stručnjaka.

Zaključak

Nikad ne možemo znati zašto netko koristi neku elektronsku napravu. Mogu biti dobri, tj. korisni razlozi, može biti riječ o nečem posve suprotnom, kao što je stvaranje ovisnosti koja može prouzročiti psihičke, zdravstvene, financijske i obiteljske probleme, koje nitko ne želi. Stoga, potrebno je više govoriti i informirati se o ovoj temi. Kad se primijete simptomi, treba reagirati, a ne odugovlačiti, kako bi se izbjegle neželjene posljedice.

https://laudato.hr/vijesti/prilika-za-ovisnost-nikad-blize-nama

"Skriveno" blago hrvatskih samostana - Samostan sv. Frane u Šibeniku

60. Marija Belošević

Novinarski projekt:
'Skriveno' blago hrvatskih samostana

Elektronička publikacija:
DugoSelo.INFO

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2025.

Sljedeće godine navršit će se 960 godina od prvog spomena Šibenika, Krešimirova grada bogate kulturne baštine. Rijedak je to hrvatski grad koji je dva puta upisan na UNESCO-v popis svjetske kulturne baštine. Šibenska katedrala sv. Jakova koja svojom jedinstvenošću i postojanošću dominira tik uz morsku obalu, upisana je 2000. godine. Posebnost ove građevine iz 15. i 16. st. je u tomu što je u potpunosti izgrađena od kamena. Bogato ukrašena iznutra, s vanjske strane ju okružuje sedamdesetak glava, po svemu sudeći suvremenika graditelja Juraja Dalmatinca. Na UNESCO-voj listi od 2007. nalazi se i Tvrđava sv. Nikole, smještena na sam ulazu u kanal sv. Ante. Dobro uščuvani bedemi svjedok su vremena u kojem je tvrđava imala obrambenu funkciju i štitila grad od napada s mora.

No, grad ima još bisera, poput tvrđava sv. Mihovila i Barone, muzeja, mnogobrojnih životopisnih uličica, te dvadesetak crkvi. Jedna od njih je sv. Frane uz istoimeni samostan, koji se ubraja među najstarije franjevačke samostane s našu stranu Jadrana. Prema predaji, samostan je osnovan 1221., a prvi spomen male braće nalazimo u oporuci Dujma Domihe od 13. ožujka 1264. Franjevci su prvotno obitavali izvan gradskih zidina, a nakon rušenja njihova samostana, 1320. darovana im je zemlja za crkvu i samostan unutar gradskih zidina.

Franjevci su sagradili skroman samostan s crkvicom sv. Mihovila, koju je potkraj 14. stoljeća zamijenila nova crkva posvećena osnivaču franjevačkog reda. Šibenski je samostan 1523. godine postao zakonski nasljednik samostana sv. Marije u Bribiru kojeg su srušili Turci. Time se uvelike povećalo vrijedno kulturno blago koje šibenski franjevci konventualci marno čuvaju više od sedam stoljeća.
Biser samostana je knjižnica, inače treća baštinska knjižnica u Hrvatskoj. U njoj se čuva 78 pergamena velikog formata, 93 pergamene maloga formata, kao i 148 kodeksa i 161 inkunabula. Među kodeksima se čuva nadaleko poznati i proučavani *Liber sequentiarum et sacramentarium*, „najstariji sakramentar srednjovjekovne Istre iz 1050. godine". Redovni posjetitelji knjižnice su domaći, ali i inozemni istraživači. Kad je riječ o knjižnici, nezaobilazna je „Šibenska molitva". Ovaj Hvalospjev Majci Božjoj iz 14. st., na dvije stranice zabilježio je Pavao Šibenčanin, te se smatra jednim od najstarijih pisanih dokumenata na latinici na hrvatskom.

Zahvaljujući entuzijazmu fra Ivana Bradarića, OFMConv., 3. lipnja 2015. godine otvoren je Muzej sv. Frane. U Muzeju su izloženi vrijedni predmeti „Bribirske baštine", koji su čuvani u samostanskoj riznici, a ranije nisu bili dostupni oku javnosti.

Posebnost muzeja je dio posvećen prvom proglašenom hrvatskom svecu sv. Nikoli Taveliću, mučeniku koji je svoj ovozemni život završio 1391. godine u Jeruzalemu, a bio je član ovoga samostana. Ove godine navršava se 55 godina od njegove kanonizacije u Rimu (1970.), te je i ovo mogućnost upoznati se s novijom, a za mnoge još uvijek nedovoljno poznatom poviješću. Muzej čuva jedinu relikviju koja je ostala od njega, to su njegove neraspadnute sandale.

Uz samostan je vezana i bogata glazbena tradicija, te je i ona našla svoje mjesto u postavu Muzeja.

Interaktivni unutarnji postav nadopunjuje se i vanjskim prostorom, lapidarijem, oazom mira usred gradske buke.

https://dugoselo.info/hrvatska/skriveno-blago-hrvatskih-samostana-samostan-sv-frane-u-%C5%A1ibeniku

"Deda" koji je brz kao mladić

61. Biljana Bašić

Novinarski projekt:
Rad u mirovini – lijek ili otrov za umirovljenike

Elektronička publikacija:
Teleskop

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
31. kolovoza 2025.

Rad iz mirovine sve je veći trend i u Hrvatskoj. Prema zadnjim podacima, kod nas radi više od 36.000 umirovljenika na pola radnog vremena, a očekuje se da će taj broj i rasti. Doduše, umirovljeničke udruge i sindikati upozoravaju kako je kod nas različita situacija u odnosu na razvijene europske zemlje, jer da tamo umirovljenici velikim dijelom rade iz hobija, da si dodatno mogu priuštiti putovanja i slično, a kod nas uglavnom kako bi preživjeli jer s mirovinom to često nije moguće.

Jedan od umirovljenika koji radi i dalje je i gospodin Velimir Smilčić, kojeg nipošto ne bi uvrstili u umirovljenički prosjek. Gospodin Smilčić je posve atipičan umirovljenik. Ima 72 godine i radi vrlo zahtjevan posao u zagrebačkim pekarama Klara na proizvodnoj traci. Vrlo je zadovoljan poslom, kaže da su uvjeti rada vrlo dobri. Radno vrijeme je četverosatno, svaki dan od 10 do 14 sati. On se na tom poslu nadovezuje na jednu djelatnicu koja radi iste poslove od 6 do 10 sati. Primanja su, kaže on, solidna – viša od njegove mirovine.

Smilčić je dugo godina bio zaposlen u Brodarskom institutu, a kad je firma propala prije nekih devet godina, otišao je u prijevremenu mirovinu. Kako kaže, Brodarski mu je ostao dužan tri plaće, što je vrlo teško prihvatio, iako su to na kraju isplatili. Nakon toga je očitavao brojila za Gradsku plinaru, gdje je bilo raznih ugodnih ali i neugodnih situacija. Gospodin je inače po struci ekonomski tehničar, a u Brodarskom institutu bio je šef pisarnice i knjigovođa godinama.

„Nakon propasti Brodarskog bio sam u lošoj financijskoj situaciji. Čak mi je i kći nekoliko mjeseci plaćala režije, a za mene je to bilo nepodnošljivo.

Tražio sam neki posao i jedan dan sam vidio oglas na kiosku u kojem Klara traži radnike u proizvodnji. Javio sam se na taj oglas, dočekali su me pravnica i šefica proizvodnje. Pitali su me – hoćete li vi to moći raditi, to je bilo prije nekih sedam godina. 'Pa naravno da ću moći, posve sam zdrav'. I tako sam krenuo. Od tada nisam niti jedan dan bio na bolovanju, niti sam zakasnio na posao. Tome su se, priznajem, oni čudili. Prvo sam bio zaposlen na tri mjeseca, a onda su me nakon produžetaka, zaposlili za stalno", kaže gospodin Smilčić te nastavlja:

„Gotovo svaki dan radim drugačiji posao. Na primjer, jedan dan sam na mlincima, onda na kolačima, pa na brojanju peciva… To je recimo strašno brz posao, u kratkom vremenu treba staviti 60 peciva u kutiju, ali ja to stignem. Ima tu i drugih poslova koje mogu raditi – rad na kruhovima, krafnama, krušnim mrvicama… Olakšava nam posao što Klara ima robota koji izvlači peciva iz peći", kaže Smilčić, koji je pun hvale za radno okruženje.

Ali se onda tu uplete mirovinski sustav… Naime, gospodin Smilčić je nakon šest godina rada odlučio podnijeti zahtjev za ponovni izračun mirovine, na što ima pravo. Uz taj novi radni staž, trebala bi mu porasti mirovina. No, da bi uopće mogao podnijeti zahtjev, morao je na kratko vrijeme dati otkaz u Klari. Pa se onda opet zaposliti…

Smilčić je ostao zatečen nakon ovih nedavnih informacija da bi nekim ljudima nakon ponovnog izračuna i rada iz mirovine, mirovina mogla biti i bitno niža nego da se nisu ponovno zaposlili. No, nada se da ga to neće zahvatiti jer prima „običnu" radničku mirovinu. „Šokiralo me je to da bi mirovina mogla biti manja, iako radiš iz mirovine. Rekao sam svima, ako bi slučajno nakon novog izračuna dobio manju mirovinu, to rješenje ću poslati u Vladu i svašta ću im napisati", rezolutan je Smilčić, koji je inače i član HDZ-a.

Recimo i to da je ta Smilčićeva mirovina iz rada niža od prosjeka. A gospodin Smilčić nije kriv što je firma propala, pa nije mogao steći starosnu mirovinu.

Žalosno i neprihvatljivo.

No, Smilčić se ne predaje, vedrog je duha i radit će do kad bude mogao. „Svi me u Klari zovu deda. I pitaju me – deda, do kad misliš ostati u Klari. Ja kažem, pa ne znam, još dvije godine. A oni meni uzvrate, ovdje možeš ostati do 80. godine, a ja pitam – zar tako malo – smije se Smilčić.

Nije posao u Klari jedino čime se on bavi. Tu je i uzgajanje pilića, pravljenje vina, rakije… Sve gospodin stigne i kaže da mu to čini veliko zadovoljstvo. Ima on još aktivnosti, statirao je u raznim projektima. Najnovije u povijesnom spektaklu „Dioklecijan", prije toga u seriji „Novine", koja se snimala i u neboderu „Vjesnik", da spomenemo samo neke projekte u kojima se Smilčić pojavljuje kao statist.

Smilčić kaže da bi mogao preživjeti od svoje mirovine, supruga isto prima mirovinu, a i da on ne radi, sve bi troškove mogli podmiriti. Ali radit će dok bude zdrav i bude mogao. Što ću kod kuće, samo bih gledao televiziju, a to stignem i ovako, optimističan je.

Ono što je posve siguran – neće raditi na puno radno vrijeme, a da mu se pritom oduzme pola mirovine, a ta je varijanta moguća od početka iduće godine.

Poželimo gospodinu Smilčiću dug život, dobro zdravlje. Da radi dok mu se bude dalo, a iznad svega veću mirovinu.

https://teleskop.hr/hrvatska/deda-koji-je-brz-kao-mladic/

Što se noćas dogodilo u Poljskoj?

62. Lidija Knežević

Novinarski projekt:
Bespilotne letjelice nisko lete

Elektronička publikacija:
OBRIS – Obrana i sigurnost

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
10. rujna 2025.

Za Ukrajinu je ovo bila još jedna uobičajena noć – pojačani napadi ruskih bespilotnih letjelica počeli su već nakon 19 sati po lokalnom vremenu, a zvuci zračnih uzbuna širili su se od istoka do zapada zemlje kako su stizale vijesti o polijetanju bombardera Tu-160 i Tu-95 iz ruske baze Engels, te nosača raketa Kh-47M2 „Kindžal" aviona MiG-31. Iza 23 sata veći broj dronova počeo se približavati zapadu Ukrajine – gradovima Luck, Lviv, Volin i Ivano-Frankivsk, da bi u 23:43 Zračne snage Ukrajine objavile da se neprijateljski dronovi iz pravca Volina približavaju i granici s Poljskom. Prema naknadnoj izjavi Operativnog zapovjedništva poljskih Oružanih snaga, prvi ruski dronovi ušli su u poljski zračni prostor na području sela Dorohusk i Dubienka, oko 8 km istočno od grada Chełma. Tvoreći oblik polumjeseca, 4 bespilotne letjelice nastavile su se kretati prema jugu, prema Zamośću i Tomaszówu Lubelskom, prolazeći otprilike 10-12 km istočno od oba grada, te nastavljajući dalje na jug. Najmanje dvije bespilotne letjelice oborene su u području Cześniki – Niewierków (15 km istočno od Zamośća). Razni zrakoplovni entuzijasti su tada utvrdili ulazak čak 8 bespilotnih letjelica iz ukrajinskog zračnog prostora, uz naznaku da ih je možda bilo i više. Najžešći period bio je između 1 i 3 sata ujutro, današnjeg 10. dana rujna.

Poljske Zračne snage reagirale su u skladu s dosadašnjim akcijama – čim se ruski dronovi u iole većem broju približe zapadnoj Ukrajini, Operativno zapovjedništvo u zrak diže poljske i savezničke borbene avione radi patroliranja i nadzora situacije. Da stvari noćas postaju ozbiljnije, pokazalo se zatvaranjem zračnog prostora – najprije iznad aerodroma Rzeszów u jugoistočnoj Poljskoj, koji je

već 3 i pol godine glavno logističko središte za opremu i robu namijenjenu ratnoj Ukrajini, a potom iznad Lublina i nekoliko manjih aerodroma u Lublinskom i Podkarpackom vojvodstvu. Zračni je promet ubrzano preusmjeren prema središnjim i zapadnim dijelovima Poljske, da bi se oko 4:57 čulo i o zatvaranju aerodroma Chopin u Varšavi (nanovo otvoren oko 7:20). Poljske zračne snage su osim svojih borbenih aviona F-16 aktivirale i vlastiti avion za rano upozorenje Saab 340 AEW&C, da bi onda u pomoć priskočili i saveznički avioni – F-35 nizozemskih Zračnih snaga, talijanski avion za rano upozorenje i elektroničko ratovanje Gulfstream G550 koji je stigao iz Estonije (i po ulasku u poljski zračni prostor ugasio transponder), te NATO avion za dopunu gorivom u zraku A332 oznake MMF19 (poletio iz nizozemskog Eindhovena u 23:47, i sletio po obavljenom poslu u njemački Köln u 5:46). Prema nepotvrđenim informacijama, u poljskom zračnom prostoru operiralo je između 8 i 12 borbenih aviona (F-16 i F-35, a navodno i poljski MiG-29) s naredbom za obaranje bespilotnih letjelica. Preventivno je i susjedna Rumunjska aktivirala dežurni borbeni dvojac F-16 iz sastava svojih Zračnih snaga.

Alarm, panika i prve reakcije

Alarmantne vijesti koje su stizale prvo iz ukrajinskih izvora, a potom i s poljskih društvenih mreža nastojalo je smiriti poljsko Operativno zapovjedništvo, koje je oko pola sata iza ponoći objavilo:

„*U noći s 9. na 10. rujna 2025. Ruska Federacija provodi daljnje masovne zračne napade na ciljeve koji se nalaze u Ukrajini. Kako bi se osigurala sigurnost poljskog zračnog prostora, Operativni zapovjednik Poljskih oružanih snaga aktivirao je sve potrebne postupke. Poljski i savezнички zrakoplovi djeluju u našem zračnom prostoru, a zemaljski sustavi protuzračne obrane i radarskog izviđanja dosegli su najvišu razinu pripravnosti. Ove akcije su preventivne prirode i usmjerene su na osiguranje zračnog prostora i zaštitu građana, posebno u područjima uz ugroženo područje*“.

U međuvremenu je bio zatvoren i varšavski aerodrom Chopin, a dodatnu pomutnju unio je putnički avion A320 koji je iz Sankt Peterburga letio za Tunis. On se naglo zaokrenuo netom prije izlaska iz poljskog i ulaska u slovački zračni prostor, te je uz oznaku hitne situacije sletio na aerodrom u Katowice. Prema kasnijim službenim navodima, zrakoplovne operacije obustavljene su bile na ukupno četiri poljske zračne luke: Varšava-Okęcie (od 2001. službeno „Zračna luka Chopin u Varšavi“), Modlin, Lublin i Rzeszów-Jasionka. Razne lažne vijesti, uključujući i fotografije navodno pogođenih naselja, preplavile su društvene mreže, čak toliko da su vjerodostojniji OSINT analitičari i pratitelji pokušavali smiriti paniku i širenje „fake newsa“.

Sve je to iz Londona, gdje se našao na sastanku „Ramstein“ skupine, a potom i na sastanku ministara obrane E5, pratio poljski ministar obrane Władysław Kosiniak-Kamysz, koji je također pokušao smiriti situaciju:

„Iznad Poljske je u tijeku operacija neutralizacije objekata koji su povrijedili granicu Poljske. Predsjednik i premijer su obaviješteni. Sve službe su operativne. Molimo za poštivanje obavijesti poljske vojske i policije. Zrakoplovi su upotrijebili oružje protiv neprijateljskih objekata. U stalnom smo kontaktu sa zapovjedništvom NATO-a. Teritorijalne obrambene snage aktivirane su za potragu za oborenim bespilotnim letjelicama sa zemlje. Molimo za smirenost i dijeljenje samo obavijesti vojske i državnih službi. U slučaju nailaska na fragmente objekata, molimo vas da im se ne približavate i obavijestite policiju“, objavio je Kosiniak-Kamysz na društvenim mrežama. Poljski ministar obrane još se jednom javio pred jutro, s nedvojbenom potvrdom da je tijekom noći bilo borbenih djelovanja: „Poljski i savezнички radarski sustavi pratili su nekoliko objekata koji su narušili zračni prostor. Za one koji bi mogli predstavljati prijetnju, Operativni zapovjednik Oružanih snaga odlučio ih je neutralizirati. Dronovi koji bi mogli predstavljati prijetnju su oboreni. U tijeku su operacije pretraživanja i identifikacije mogućih mjesta udara krhotina“.

U 5:30 poljsko Operativno zapovjedništvo objavilo je sljedeće priopćenje:

„Kao rezultat današnjeg napada Ruske Federacije na ukrajinski teritorij, došlo je do neviđenog kršenja poljskog zračnog prostora dronovima. Riječ je o agresiji koja predstavlja stvarnu prijetnju sigurnosti naših građana. Po nalogu Operativnog zapovjednika Poljskih oružanih snaga odmah su pokrenuti obrambeni postupci. Poljske i savezničke snage pratile su nekoliko objekata radarom, a s obzirom na one koji bi mogli predstavljati prijetnju, Operativni zapovjednik Poljskih oružanih snaga odlučio ih je neutralizirati. Neki od dronova koji su ušli u naš zračni prostor su oboreni. Potrage i lociranje mogućih mjesta pada ovih objekata su u tijeku. Operativno zapovjedništvo Poljskih oružanih snaga prati trenutnu situaciju, a poljske i savezničke snage i sredstva ostaju u potpunosti spremni za daljnje operacije“.

Gotovo istovremeno poljske Teritorijalne obrambene snage objavile su aktiviranje kopnenih timova za traganje i spašavanje, kao i skraćeno vrijeme za javljanje na zborno mjesto. Tako je u 4 vojvodstva (Podlaskie, Mazowieckie, Lubelskie i Podkarpackie) u istočnoj Poljskoj uveden rok obveznog odaziva unutar 6 sati od zaprimljenog poziva – to su uglavnom snage koje od jutros tragaju za ostacima

oborenih dronova. Punu pripravnost u ova četiri vojvodstva proglasila je i poljska policija, kao i njoj podređene službe – Granična i Vatrogasna. Ministarstvo unutarnjih poslova jutros je objavilo kako su do sada pronađeni ostaci dronova, ali i projektila.

„Od jutros je pronađeno sedam dronova u sljedećim gradovima: Cześniki (okrug Zamość), Czosnówka (okrug Biala), Wyryki (okrug Włodawa) zgrada i osobni automobil su oštećeni, Krzywowierzba-Kolonia (okrug Parczew), Wohyń (okrug Radzyń), Mniszków (okrug Opoczno) i Oleśno (okrug Elbląg). U gradu Wyhalew u okrugu Parczew pronađeni su ostaci projektila nepoznatog podrijetla“, izvijestila je Karolina Gałecka, glasnogovornica MUP-a. Potpukovnik Jacek Goryszewski iz Operativnog zapovjedništva Poljskih oružanih snaga objavio je da projektil čiji su ostaci pronađeni ne potječe nužno iz Rusije. „*Moglo* bi se raditi i o projektilu koji se koristi za suzbijanje tih dronova, stoga nemojmo donositi odluku u ovoj fazi dok se ostaci ne pregledaju“, rekao je, dodajući da će detaljnije informacije biti uključene u izvješće na kojem službe rade. Prema dosadašnjim neslužbenim saznanjima, pronađene bespilotne letjelice uglavnom su bile tip Gerbera i bez bojne glave, dok se kod raketa možda radilo o AIM-9 Sidewinder ili AIM-120C-7 AMRAAM. Prijavljene su i neke uglavnom manje štete na stambenim i poljoprivrednim objektima.

Poljska i Bjelorusija

Poljska Vlada jutros u 8 sati održala je izvanrednu sjednicu, sazvano je i Nacionalno vijeće sigurnosti, a premijer Donald Tusk o noćašnjim je događajima podnio izvješće i zastupnicima u Seimu. Tusk je rekao da je tijekom noći bilo 19 povreda poljskog zračnog prostora, te da je vojska potvrdila obaranje 3 drona – od toga je posljednji neutraliziran jutros u 06:45 sati. U prethodnim mjesecima Rusija je činila izolirane provokacije koje uključuju kršenja zračnog prostora. Noćas su dronovi koji su preletjeli na poljski teritorij došli iz drugog smjera:

„Novo je (...) smjer iz kojeg su došli dronovi koji su narušili poljski zračni prostor. Nisu došli iz Ukrajine – rezultat pogrešaka, dezorijentacije dronova ili manjih ruskih provokacija. Po prvi put, značajan dio dronova preletio je u Poljsku izravno iz Bjelorusije“, naglasio je Tusk unatoč dotadašnjem općem uvjerenju da se dio dronova prelio iz Ukrajine. Također, premijer je u Sejmu upozorio da je ova provokacija dio velike rusko-bjeloruske operacije:

„Vježbe ‘Zapad’ počinju u petak – vrlo su agresivne. Agresivne u smislu navodnog cilja ovih vježbi (...). Poznato je da je Suwalski prolaz jedna od planiranih meta budućih potencijalnih ruskih operacija ovdje, tako da (...) nemamo sumnje da su i poticanje kaosa, panike, tjeskobe i političkih podjela u Poljskoj i izravna veza s vježbama ‘Zapad’ više od obične demonstracije. I više je od obične provokacije“.

Upravo je jučer Poljska objavila da će zbog vježbe „Zapad 2025“ u noći sa četvrtka na petak (11.-12. rujna) preventivno zatvoriti granicu s Bjelorusijom (uključujući i željezničke prijelaze), podsjećajući da je vježba „Zapad“ bila uvertira u usku invaziju na Ukrajinu u veljači 2022. Tusk je ujedno parlamentarne zastupnike obavijestio da je Poljska odlučila aktivirati članak 4. Sjevernoatlantskog ugovora, koji se odnosi na konzultacije između država članica u slučaju vanjske prijetnje. U tom članku stoji da će se „stranke međusobno konzultirati kad god je, po mišljenju bilo koje od njih, ugrožena teritorijalna cjelovitost, politička neovisnost ili sigurnost bilo koje od stranaka“.

„Želim vrlo snažno naglasiti – nema razloga tvrditi danas da smo u ratnom stanju. Ali nema sumnje da ova provokacija prelazi postojeće granice i neusporedivo je opasnija s poljske točke gledišta od svih prethodnih“, rekao je premijer Donald Tusk, pozvavši Poljake na jedinstvo, bez obzira na političke stavove i pripadnosti: „Prijetnja je identificirana. Cilj je jasan: zaštititi sigurnost države. Sredstva za postizanje toga su jedinstvo i odlučnost“.

Ukrajina i Ruska Federacija

Ukrajinski predsjednik Volodimir Zelenski jutros je održao sastanak sa zapovjednikom Zračnih snaga Ukrajine, koji ga je informirao o noćašnjim događajima. Potom je Zelenski objavio:

„Već tijekom noći, ukrajinske snage su putem relevantnih kanala obavještavale poljsku stranu o kretanju ruskih dronova. Oko 00:50 po kijevskom vremenu zabilježen je prvi prelazak državne granice između Ukrajine i Poljske od strane ruskog drona. Najmanje dva ruska drona koja su tijekom noći ušla na poljski teritorij koristila su bjeloruski zračni prostor. Ukupno se najmanje nekoliko desetaka ruskih dronova kretalo duž granice Ukrajine i Bjelorusije te preko zapadnih regija Ukrajine, približavajući se ciljevima na ukrajinskom teritoriju i, očito, na poljskom teritoriju. Broj ruskih dronova koji su ušli u Poljsku i duboko prodrli u njezin teritorij mogao bi biti veći od prethodno objavljene brojke. Prema ažuriranim podacima, oko dva tuceta ruskih dronova moglo je tijekom noći ući u poljski zračni prostor. To provjeravamo.

Naše snage protuzračne obrane uništile su više od 380 ruskih dronova različitih tipova. Najmanje 250 od njih bili su ‘šahedi’. Točne informacije o tipovima dronova bit

će utvrđene nakon analize ostataka. Ukrajina je spremna proširiti suradnju s partnerima radi pouzdane zaštite neba kako bismo imali ne samo razmjenu informacija i obavještajnih podataka, već i stvarne zajedničke akcije koje jamče sigurnost susjeda. Rusija mora osjetiti da Europljani znaju kako se braniti“.

A ruska reakcija je očekivana i uobičajena. Glasnogovornik Vladimira Putina, Dmitri Peskov, na svom redovnom dnevnom brifingu je pitanje o upadima ruskih dronova na poljski teritorij prebacio na Ministarstvo obrane Ruske Federacije. Ministarstvo obrane je oko 15 sati izdalo priopćenje u kojem su se našle uobičajene fraze:

„Oružane snage Ruske Federacije sinoć su izvele masovni udar preciznim oružjem dugog dometa s kopnenih, morskih i zračnih baza, kao i udarnim bespilotnim letjelicama, na poduzeća vojno-industrijskog kompleksa Ukrajine u Ivano-Frankivskoj, Hmeljnickoj, Žitomirskoj oblasti, kao i u gradovima Vinica i Lavov“.

Uz navođenje meta na ukrajinskom teritoriju, rusko Ministarstvo obrane osvrnulo se i na „poljski slučaj“:

„Nije bilo planiranog uništenja ciljeva na poljskom teritoriju. Maksimalni domet leta ruskih bespilotnih letjelica korištenih u napadu, koje su navodno prešle granicu s Poljskom, ne prelazi 700 km. Ipak, spremni smo održati konzultacije s poljskim Ministarstvom obrane o ovom pitanju“.

Frazu o izostanku „planiranog uništenja ciljeva“ Ukrajinci su od Moskve čuli i prije nekoliko dana, kada je Ministarstvo obrane RF obavijestilo da nije bilo „planiranog napada“ na zgradu Vlade u Kijevu, osim što su među ruševinama pronađeni ostaci ruske rakete „Iskander“.

https://obris.org/nato/sto-se-nocas-dogodilo-u-poljskoj/

Za razliku od RH, Francuska kreće dragovoljno!

„*Jedini način za izbjegavanje opasnosti je da se za nju pripremite*“, izjavio je francuski predsjednik Emmanuel Macron tijekom posjeta bazi francuskih Kopnenih snaga Varces-Allières-et-Risset kod Grenoblea na jugoistoku države. Izjava: „*Moramo se mobilizirati, mobilizirati naciju da se brani, da bude spremna i ostane poštovana*“, samo je dio tekuće debate u Francuskoj, o konkretnim načinima suočavanja nacije zadnjih desetljeća nenavikle na rat, s novim prijetnjama koje vlasti nakon agresije na Ukrajinu posebno centriraju prema Ruskoj Federaciji. Sve je to dostiglo i jednu novu razinu izjavama novopostavljenog načelnika Glavnog stožera, generala Fabiena Mandona, koji je nedavno objasnio da se francusko vojno planiranje sada zasniva na pretpostavci o sukobu s Rusijom u iduće tri do četiri godine.

Francuska trenutno ima oko 202.000 ljudi u djelatnom sastavu i još oko 38.500 rezervista (uz još i 31.500 ljudi u žandarmeriji), čime ima druge po veličini Oružane snage u EU, iza Poljske. Ove se snage do 2030. godine planira povećati na oko 210.000 profesionalaca te oko 100.000 pričuvnika. Ujedno, ta struktura bi sada trebala biti i nadograđena i trećom razinom – dragovoljcima. „*Novi oblik vojne službe nas vodi u smjeru hibridizacije Oružanih snaga*“, izjavio je Thomas Gassilloud, koji je do lipnja 2024. bio i predsjednikom Odbora za nacionalnu obranu i Oružane snage francuske Nacionalne skupštine, dodavši – „*Otišli smo predaleko u smjeru potpune profesionalizacije*“. „*Mi se ne možemo vratiti u vrijeme opće obveze služenja*“, kazao je Macron, no „*ovaj hibridni model vojske odgovara predstojećim prijetnjama i rizicima, te spaja mlade na nacionalnoj službi, rezerviste i djelatnu vojsku*“.

63. Igor Tabak

Novinarski projekt:
„Domovini vjeran!“

Elektronička publikacija:
OBRIS – Obrana i sigurnost

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2025.

Dragovoljna „nacionalna služba“

Riječ je tu o novom sustavu „*nacionalne službe*“ koju se planira postupno pokrenuti od idućeg ljeta, prvenstveno za mlade muškarce i žene u dobi od 18 i 19 godina (oko 80 posto obveznika) – dok bi ostatak mogao biti i do 25 godina starosti, ako se radi o osobama sa specifičnim sposobnostima (recimo, inženjerskim ili medicinskim). Za sudjelovanje se uz smještaj te hranu, odoru i opremu, predviđa mjesečna naknada od barem 800 eura (manje od minimalne plaće), kao i popust od 75 posto na putovanja željeznicom. Time bi Francuska željela odgovoriti na razne i „*sve oštrije prijetnje*“, a Oružane snage bi trebale profitirati od motiviranih mladih muškaraca i žena, koji bi trebali služiti do 10 mjeseci (uključujući tu i mjesec dana obuke). Oni bi time potencijalno trebali dopuniti sastav profesionalnih vojnika, a možda ih i zamijeniti na neborbenim zadaćama – dok se od predsjednika Macrona moglo čuti i da bi parlament ovu službu u slučaju neke velike buduće krize mogao iz dragovoljne pretvoriti i u obveznu (što bi po njemu ipak bilo „*iznimno*“). Ne skriva se ni nadu da bi veći broj dragovoljaca mogao kasnije i ostati u Oružanim snagama. „*To je potez povjerenja u našu mladost*“, objavio je Macron.

U očekivanju posjete Macrona pripadnicima 27. brigade brdskog pješaštva i objava o novom sustavu dragovoljnog služenja, u javnost su 27. studenog bili pušteni i rezultati istraživanja javnog mnijenja na tu temu. Anketa koju je za francusku televiziju BFMTV provela specijalizirana agencija Elabe, pokazala je u četvrtak 27. studenog da 73 posto ispitanika podržava ovu mjeru, 18 posto se protivi, a 9 posto se snažno protivi. Mladi ljudi u godištima od 25 do 34 godine su bili manje oduševljeni, ali i u toj je skupini bilježena podrška od 60 posto – dok preko 8 u svakih 10 Francuza starijih od 65 godina podržava spomenutu najavu predsjednika Macrona. Očekuje se da ukupan broj tako pozvanih osoba bude ograničen na 3.000 u 2026. godini, da bi se onda postupno povećavao – do 10.000 sudionika 2030., pa možda i do 50.000 u 2035. godini (ovisno o razvoju prijetnji). Njima se najavljuje služba u samoj Francuskoj i u prekomorskim departmanima, ali ne i u nacionalnim vojnim poduhvatima u inozemstvu – dok bi se nakon okončanja službe obveznici mogli bilo vratiti u civilni život, ostajući dio pričuve, ili produžiti rad u Oružanim snagama.

Ako ne znaš što je bilo…

Najavljeni novi sustav dragovoljnog služenja vojne obveze u određenoj mjeri predstavlja i daljnji razvoj sustava „*Univerzalne nacionalne službe*“, četverotjednog tečaja s ponešto prakse, kojeg je Emmanuel Macron uspostavio već u svom prvom predsjedničkom mandatu – i kojim se nastojalo ojačati nacionalnu koheziju po terorističkim napadima 2010. godine. No, ta se shema pokazala skupom i slabo posjećenom vrstom ljetnoga kampa, te je i okončana početkom ove godine. Cijenu ovog sada najavljenog novog sustava dragovoljnog služenja vojne obveze u Francuskoj procjenjuje se na 2 milijarde eura godišnje, što je i sam Macron proglasio „*velikim i nužnim poduhvatom*“. Ipak, to bi bio tek dio dodatnih investiranja u obranu, koje se najavljuje u iznosu od 6,5 milijardi eura tijekom iduće dvije godine. Sve to je dio aktualnog plana za trošenje 64 milijarde eura na obranu u 2027. godini, zadnjoj u Macronovu drugom mandatu (što je porast od oko 32 milijarde eura, koliko se za obranu bilježilo kada je postao predsjednikom 2017. godine).

Napomenimo da je u Francuskoj obvezno služenje vojne obveze bilo tradicija još od vremena Francuske Revolucije, kada se od 1793. spominjalo privremeno masovno novačenje poznato pod nazivom „*Levée en masse*“). Još je zakon o novačenju „Jourdan-Delbrel“ iz rujna 1798. govorio: „*Svaki Francuz je vojnik i ima obvezu braniti domovinu*“, a slične se izjave bilježilo i 1871., kad je tadašnji ministar i kasniji premijer Léon Gambetta po porazu od Prusa 1871. kazao „*Kada se u Francuskoj rodi građanin, on se rodi kao vojnik*“. Ročna vojska je sudjelovala u prvom i drugom Svjetskom ratu, kao i u ratu u Indo-Kini (od 1947. do 1954.), dok je rat za neovisnost Alžira (1954. do 1962.) ujedno bio i zadnji sukob kojeg je Francuska vodila ročnom vojskom (bilježilo se preko 12.000 mrtvih). No, od dvije godine trajanja službe 1913. postupno se od 1962. došlo na 18 mjeseci, 1970. na 12 mjeseci, i od 1992. konačno na 10 mjeseci službe, sada i s opcijom civilnog služenja. Obvezno služenje vojne obveze se krenulo postupno ukidati s 1997. godinom, za mandata predsjednika Jacques Chiraca, u sklopu sigurnosnih pogodnosti tijekom kraja Hladnoga rata – da bi zadnji ročnici izašli iz sustava 2001. godine, od kada se bilježilo i više rasprava te pokušaja ponovnog uvođenja ove obveze. Iako ni sada nema naznaka ponovnog uvođenja sustava obveznog služenja vojne obveze u Francuskoj, Macron je uvođenje te jedne drugačije forme služenja vojne obveze 27. studenog 2025. godine kratko obrazložio izjavom „*Treba nam mobilizacija*“.

A kako stvari stoje drugdje širom Europe?

Francuska time dolazi na razinu i niza drugih europskih država, koje su u raznim oblicima krenule jačati svoju obranu novim sustavima izvršenja vojne obveze građana. Dok je Velika Britanija 2024. godine za mandata premijera Rishija Sunaka kratkotrajno promišljala uvođenje obveznog služenja vojne obveze, iz Španjolske se čulo da tako nešto „*nikome nije ni palo na pamet*“. Zato je Belgija od 12. studenog ove godine iz svog Ministarstva obrane krenula slati službena pisma mladima od 17 godina, pozivajući ih da se prijave dragovoljno za

naknadu od oko 2.000 eura mjesečno – dok se samo dan kasnije, u četvrtak 13. studenog, i iz Njemačke čulo da je između demokršćana i socijaldemokrata postignut veliki sporazum o budućem ustroju sustava služenja vojne obveze u državi (koji bi trebao biti zakonodavno reguliran u prosincu ove godine). Konkretno, dogovoreno je da će se i mladim muškarcima i ženama krenuti slati upitnik o interesu za vojnu službu od 6 mjeseci, na koji mladići moraju obvezno odgovoriti. Za one koje takav poziv potakne na dragovoljno služenje vojne obveze predviđa se otprilike 2.600 eura bruto mjesečno, a u slučaju odluke o služenju i na duži rok, spominje se davanje subvencija za vozačku dozvolu za automobile ili kamione. Tek ako se takvim pozivom ne prikupi dovoljan broj kandidata, krenulo bi se i prema uvođenju šireg koncepta obveznog služenja.

Za razliku od svega toga, istog tog četvrtka 13. studenog je u Republici Hrvatskoj na snagu stupio izmijenjeni Zakon o obrani, kojim se odlučilo uvesti model služenja vojne obveze nazvan „*Temeljno vojno osposobljavanje*“, u predviđenom trajanju od dva mjeseca, s naknadom od oko 1.100 eura neto mjesečno – ali za sve muškarce obvezno, te uz malo vjerojatnosti za bitnijim dragovoljnim odazivom ženskih kandidata. Dakle, za razliku od Francuske, Njemačke ili Belgije, Hrvatska je time postala najsvježiji primjer praktičnog uvođenja obveznog vojnog roka u Europi (nakon Latvije koja je takav sustav krenula primjenjivati od 1. siječnja 2024. godine). No, dok se u saborskim raspravama sredinom ovog srpnja i onda opet krajem listopada često moglo čuti pozivanje zastupnika na primjer Švicarske, kao zemlje s obveznim služenjem vojne obveze – spomenimo da se baš ta ista Švicarska u nedjelju 30. studenog sprema glasovati na izjašnjavanju o zamjeni obveznog služenja vojne obveze samo za muškarce, s obveznom civilnom službom za sve.

https://obris.org/hrvatska/za-razliku-od-rh-francuska-krece-dragovoljno/

PRILAGODBA MUZEJSKIH POSTAVA

Etnografski muzej

64. Lana Bunjevac

Novinarski projekt:
Prilagodba muzejskih postava slijepim i slabovidnim osobama

Elektronička publikacija:
In-Portal.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
22. kolovoza 2025.

Već smo spomenuli kako je osiguranje pristupačnosti i prilagodba muzeja (prije svega prostorna) vrlo izazovan zadatak. Naime, u Zagrebu postoje svega tri muzeja koja su namjenski građena za muzeje – prvi je bio Muzej za umjetnost i obrt, kojeg je još davne 1888. godine gradio Herman Bollé. Dva kata zgrade Saveza slijepih u Draškovićevoj ulici namjenski su projektirana za Tiflološki muzej 1958. godine, dok je Muzej suvremene umjetnosti Igora Franića iz 2009. jedini zagrebački muzej izgrađen u 21. stoljeću.

Većina ostalih zagrebačkih muzeja nalazi se u povijesnim zgradama od kojih su mnoge zaštićena kulturna dobra i nisu bile građene za obavljanje muzejske djelatnosti. Etnografski muzej secesijska je palača arhitekta Vjekoslava Bastla sagrađena kao izložbeni prostor Trgovačko-obrtničke komore, a otvorena je 1904. godine. Konstrukcija zgrade i koncept unutarnjeg uređenja od samoga početka nisu bili prikladni za obavljanje svih muzejskih djelatnosti, pa su u nekoliko navrata rađene prenamjene i dogradnje prostora, pri čemu je najvažnija adaptacija provedena u razdoblju od 1968. do 1972. godine, a potpisuje je arhitekt Aleksandar Freudenreich.

U travnju 2023. godine Etnografski muzej predstavio je projekt prilagodbe za slijepe i slabovidne osobe, namijenjen prvenstveno individualnim posjetiteljima.

– Ovaj projekt osmislila je naša bivša ravnateljica Goranka Horjan (danas ravnateljica Muzeja Dvor Trakošćan, op.a.). Proveden je u suradnji s Tiflološkim muzejom, čiji su nam djelatnici pružili vrijedne smjernice i sugestije, a izvedbu pojedinih elemenata provela je tvrtka Terriero iz Murskog Središća, koja izrađuje arhitektonska rješenja za osobe oštećena vida. Ideja je bila da se osoba u muzeju može snaći samostalno i samostalno koristiti sadržaj – priča nam Anastazija Petrović, viša kustosica pedagoginja, koja je zajedno s kolegicom Silvijom Vrsalović surađivala na ovom projektu.

Sama prilagodba sastoji se od nekoliko elemenata: prvi su podne trake vodilje i ukupno šest taktilnih orijentacijskih planova, odnosno pojednostavljenih prikaza muzejskog prostora koji pomažu slijepim osobama da se lakše snalaze u prostoru. Drugi element prilagodbe čine taktilne knjige s reljefnima crtežima: jedna se odnosi na izvaneuropske kulture i trenutno nije izložena, dok je druga prilagođena stalnom postavu muzeja.

– U stalnom postavu Etnografskog muzeja predstavljena je zbirka narodnih nošnji Hrvatske s kraja 19. i iz prve polovice 20. stoljeća, te se tako i u taktilnoj knjizi nalaze narodne nošnje Hrvatske, pri čemu se pazilo da bude zastupljeno što više geografskih regija – objašnjava Petrović.

S lijeve strane knjige nalazi se tekst na uvećanom crnom tisku i Brailleovom pismu, dok se s desne strane nalaze reljefni crteži, a materijalu se može pristupiti i pomoću audiozapisa do kojeg se dolazi skeniranjem QR kôda. Reljefni crteži svedeni su na najjednostavnije oblike kako bi olakšali taktilnu percepciju i mentalnu vizualizaciju prikazanog predmeta. Pritom su uz neke predmete prikazani i uvećani izdvojeni detalji, kao npr. ukras na rukavu.

U taktilnoj knjizi nalazi se ukupno osam crteža lutki u narodnim nošnjama (Kupinec, Levanjska Varoš, okolica Slavonskog Broda, Labinština, Orebić, okolica Perušića, Kosore i Konavle) te deset pojedinačnih predmeta, među kojima su npr. muški šešir iz Remeta, slavonske šticle (ukrasi od pletene vune za grijanje zapešća), marama sa zlatovezom iz Gorjana, prekrivač iz Kaniže te čipkani tabletići s Paga i iz Lepoglave.

Taktilna knjiga smještena je na prvom katu muzeja u tzv. tiflo kutku, a uz nju nalazi se i lutka odjevena u nošnju s područja Hrvatskog zagorja, koja se može i dodirivati te slijepi posjetitelji tako mogu osjetiti uzorke materijala od kojih je nošnja napravljena, u ovom slučaju pamuk. Osim dugačke košulje, prsluka i pregače, nošnja je izvorno imala još i pojas i ogrlicu, no posve nevjerojatno zvuči da je, kako nam je rekla kustosica, netko od neodgovornih posjetitelja otuđio ova dva ukrasa (iako je u slučaju ogrlice bila riječ tek o replici) te tako ne samo oštetio muzej već i uskratio osobe oštećena vida za dodatno taktilno iskustvo.

Projekt prilagodbe u međuvremenu je nadopunjen i izradom replika nekih od predmeta iz fundusa muzeja, za čiji su izbor bile zadužene Anastazija Petrović i Silvia Vrsalović.

– Dva para slavonskih opanaka, slavonske šticle, mljetski kolarin (tradicionalna ogrlica od koralja, op.a.) i drvena pokladna maska iz Međimurja taktilni su predmeti koji su već izrađeni i koriste se u radu s organiziranim skupinama, dok još čekamo da nam se isporuče uvećani uzorci raznih vrsta vezova – nabraja Petrović.

Ove replike smještene su u muzejskoj Čuvaonici – naime, osim na Mažuranićevom trgu, muzej danas djeluje i u obnovljenoj zgradi Kraljevske uzorite pivnice u Kačićevoj ulici. Nova čuvaonica, koja je krajem svibnja proslavila svoju prvu obljetnicu, znatno je olakšala "život" zbirkama Etnografskog muzeja, no iako preseljenje nije još u potpunosti dovršeno, u prvih godinu dana posjetilo ju je više od 1500 posjetitelja, uz brojne grupne programe i posjete.

Kao i muzej, i Čuvaonica je opremljena podnim trakama vodiljama i zidnim orijentacijskim planovima, a na prvoj razini postavljeni su posebno izrađeni postamenti s dvije knjige u kojima se nalaze ukupno 33 taktilna odn. reljefna crteža raznih predmeta iz muzejskih zbirki. U Čuvaonici se provode i radionice "Zvukom i dodirom kroz tradiciju", a realiziraju se u suradnji s udrugama koje okupljaju slijepe i slabovidne osobe.

– U lipnju je održana radionica sa Stjepanom Večkovićem, solistom ansambla LADO i glazbenikom koji ujedno izrađuje tradicijske instrumente. Na radionici su sudjelovali korisnici Centra UP2DATE, koji su kroz priču i sviranje voditelja istraživali glazbu različitih hrvatskih krajeva, a i sami su se mogli okušati u isprobavanju tradicijskih glazbala – ističe Petrović i dodaje da su nakon ljetne pauze u planu još dvije radionice. Također naglašava da je osobama s invaliditetom ulaz u Etnografski muzej besplatan kroz cijelu godinu i to na sve programe.

https://in-portal.hr/etnografski-muzej/

Majin život s umjetnom pužnicom: 'Sve je lako kad čuješ'

Svestrana 17-godišnja zagrebačka gimnazijalka Maja Maček kao i njezini vršnjaci ima velike planove za budućnost. Želi upisati fakultet i nastaviti baviti se svojim omiljenim hobijima, a to su jahanje i vožnja enduro motocikla. Iako se s gluhoćom susrela u najranijoj dobi, to je nije omelo da živi svoje snove.

- Zbog gubitka sluha nikada neću žaliti, jer sam naučila da je to nešto normalno i lako se snalazim s tim, iako mi je u početku bilo puno teže. Umjetne pužnice su mi znatno olakšale snalaženje u svakodnevnu životu, lakše čujem kad me netko zove, mogu slušati razgovor bez da se oslanjam na čitanje s usana i lakše mi je slušati trenerove upute s veće udaljenosti, priča nam Maja.

Maja je prvu pužnicu dobila s 14 godina.

Prije toga nosila je slušne aparate.

- Budući da sam se navikavala na slušanje s aparatima od malena, bilo mi je puno lakše priviknuti se na pužnicu nego da do tada nisam ništa čula. Zato mi je trebalo otprilike 6 mjeseci da se naviknem na prvu pužnicu, a isto toliko i za drugu. Druga pužnica ugrađena je godinu dana nakon prve. Operacije me bilo malo strah oba puta, a najteže mi je padalo to što se nisam mogla baviti sportom mjesec dana, prisjeća se Maja.

Nakon operacije uslijedila je rehabilitacija u Poliklinici SUVAG, koju je pohađala dva puta tjedno šest mjeseci.

65. Mirjana Grahovac

Novinarski projekt:
Život s umjetnom pužnicom

Elektronička publikacija:
HRT.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
20. listopada 2025.

- Prvo sam se navikavala na obične zvukove kao što je pištanje, lupanje, zvukovi glazbala i sl. Zatim mi je logopetkinja čitala riječi, a ja sam morala ponavljati. Iste takve vježbe sam radila i prije dok sam imala slušni aparat, međutim, s pužnicama sam mogla puno lakše raspoznavati riječi i zvukove. Sad kad sam naviknuta na obje pužnice mogu normalno pratiti svaki razgovor, slušati glazbu i čuti gotovo svaki zvuk kao svaka druga osoba.

Gluhoća je otkrivena u rodilištu

Da s Majinim sluhom nešto nije u redu njezini roditelji doznali su u rodilištu nakon probira sluha.

- Rekli su nam da dijete ili ima neku vrstu oštećenja sluha ili da joj je u zvukovodu zaostala plodna voda. Dva tjedna nakon otpusta ponovili smo probir sluha u rodilištu i tada su se ponovili rezultati testiranja. Do tada sam bila sigurna da je s Majinim sluhom sve u redu, no sada se pojavila prva sumnja, prisjeća se Majina majka **Valentina Maček**.

Novo testiranje bilo je u Dječjoj bolnici u Klaićevoj kod dr. **Boruta Marna**.

- Maja je dobila slušalice koje su joj prekrivale gotovo cijelu malu glavicu. Sveukupno je testiranje trajalo oko sat vremena. Iako doktorica koja je postupak obavljala nije davala nikakve komentare, osjećala sam da s Majinim sluhom ipak nešto ne valja. Nakon testiranja primio nas je dr. Marn. Sjećam se da sam stajala u njegovoj ordinaciji s Majom u naručju kad nam je rekao da Maja ima teško oštećenje sluha. Imala sam osjećaj kao da tonem u neku tminu zajedno s njom u naručju, sve dublje i dublje.

I tako je krenula borba

Za Majine roditelje bio je to veliki šok.

- Nitko u obitelji nije imao nikakvih problema sa sluhom. Pa kako sada naša Maja? Dva dana nisam izlazila iz one rupe u koju sam utonula u ordinaciji dr. Marna. Plakala sam, tugovala i osjećala se izgubljeno. Nakon dva dana sam odlučila da je dosta tugovanja. Imam predivno i zdravo dijete. Što god da nas čeka suočit ćemo se s tim i pružiti Maji najbolji mogući život koji može imati u skladu sa svojim mogućnostima.

I tada je krenula borba.

Maja je već s 4 mjeseca starosti dobila prve slušne aparate.

- Kao roditelji imali smo veliku potporu u Poliklinici za rehabilitaciju sluha i govora SUVAG. Iako su rezultati testiranja pokazivali tešku nagluhost, Maja je s godinu dana počela izgovarati prve riječi. Sve je tada djelovalo obećavajuće. Uz slušne aparate i redovite logopedske vježbe prvo kod prof. **Zorice Čavlina**, a zatim i kod prof. Željke **Pajnić Crnolatac**, Maja je razvila govor i kontinuirano radila na njegovu poboljšavanju. Puno se s njom radilo i u SUVAG-u i kod kuće. S tri godine već je znala „čitati s usana“, priča nam njezina majka.

Maja je krenula u školu u redovnom programu, ali uz prilagođeni pristup.

U 8. razredu uključena je u program ugradnje umjetne pužnice.

Prva operacija bila je u KBC Sestre Milosrdnice kod dr. **Mihaela Riesa**.

- Operacija i oporavak prošli su bez komplikacija. Iako je Maja dobila prvu umjetnu pužnicu tek s 14 godina, iznimno je brzo naučila slušati s njom i napredak je bio očigledan. U školi je lakše pratila nastavu, ostvarila je i prve telefonske razgovore. Prije je mogla komunicirati isključivo porukama. Razumjela je govor i s velike udaljenosti i nije se više morala oslanjati na čitanje s usnica, kaže Majina majka.

- Nakon osnovne škole koja je imala nešto manje razumijevanja za njezine potrebe, Maja je upisala gimnaziju. Više nije trebala asistenta u nastavi. Ponukana odličnim iskustvom, Maja je tada razmišljala o ugradnji i druge pužnice. Povjerenstvo joj je to odobrilo, a operacija je izvedena u istoj bolnici. Oporavak je bio brz kao i kod prve pužnice, a prilagodba još i brža, ističe Valentina Maček.

Što kad plivam, što **kad spavam?**

Maja nam opisuje pojedine životne situacije koje su drugim ljudima uobičajene, a kod nje traže određene prilagodbe.

- Pužnice nisu vodootporne, zato kad plivam ne čujem ništa. U tim trenucima oslanjam se na vještinu čitanja s usana koju sam naučila kad sam bila vrlo mala. Pužnice skidam i kad idem spavati jer bi me inače žuljale. Tako noću ništa ne čujem. Za buđenje moram imati poseban alarm koji izgleda kao okrugla kutijica i jako vibrira. Njega stavim pod jastuk i ta vibracija me probudi. Budući da sam dio života provela s teškoćama oko sluha, izoštrio mi se osjet na vibracije.

Baterije na pužnicama traju oko 3 dana, pa ih Maja mora mijenjati svaki put kad se isprazne.

- S obzirom na sportove kojima se bavim, jedini problem mi stvara nošenje kacige jer nema dovoljno mjesta za magnete od procesora, pa moram izrezati malu rupu u kacigi kako bi stali. Najviše mi se sviđa što me nikad nije probudio susjedov pas ili neki drugi zvuk, uvijek mogu biti opuštena dok spavam.

Umjesto straha, odlučnost

Maja je danas maturantica. Odlična učenica. Majini roditelji ponosni su na sve što je postigla.

Žele svoju priču ispričati radi onih koji će se možda naći u istoj situaciji, žele ih ohrabriti i poručiti: neće biti ni lako ni jednostavno, ali nemojte odustati.

- Kad pogledam unatrag, od Majina rođenja do danas, sjetim se početne neizmjerne tuge i straha, koje je ubrzo zamijenila odlučnost. Nama roditeljima bio je to težak put na kojem smo morali donositi mnoge odluke, a mnoge su značile i rizik, jer nismo imali jamstvo da će dati dobre rezultate. Ono čega nam nikad nije nedostajalo jest povjerenje prema djelatnicima SUVAG-a. Iznimno smo ponosni na Maju, na njezinu upornost, razboritost, hrabrost. Prihvatila je sebe i voli sebe takvu kakva je. Njezina znatiželja i zainteresiranost za svijet oko sebe brišu nepotrebna ograničenja koja bi mnogi na njezinu mjestu postavili. I na kraju, ono što je iznimno važno, to je potpora obitelji koju imamo cijelo vrijeme u svakom pogledu, zaključuje Valentina Maček.

Zlatni standard

Prvu operaciju ugradnje umjetne pužnice Maji Maček obavio je izv. prof. dr. sc. **Mihael Ries** dr. med, specijalist ORL i audiolog Klinike za ORL i kirurgiju glave i vrata KBC-a Sestre milosrdnice.

Podsjeća kako Republika Hrvatska preko HZZO-a financira nabavu umjetnih pužnica, obostranu za djecu.

Jednostranu za odrasle, a obostranu i za odrasle u nekim slučajevima.

- Kandidati za implantaciju prolaze detaljnu medicinsku obradu i svaki se razmatra na Povjerenstvu za umjetne pužnice i implantate za srednje uho, Nakon toga dodjeljuje mu se termin za operaciju i upute za prijeoperacijsku obradu. Obrada uključuje audiološku obradu, pretragu ravnoteže, pregled psihologa, procjenu napretka razvoja govora i razumijevanja govora uz konvencionalna slušna pomagala.

- Djeca su najčešće operirana isti dan nakon dolaska u bolnicu. Ako je sve u redu, što i bude najčešće, puštaju se kući jutro nakon zahvata. Mjesec dana nakon operacije dolaze na kontrolni ORL pregled i ako je sve u redu , što uglavnom i jest, polaze u jedan od centara za rehabilitaciju sluha i govora opremljenih za rad s umjetnom pužnicom. To je kod naših bolesnika najčešće Poliklinika SUVAG radi prve prilagodbe procesora zvuka. Ubrzo kreće i rehabilitacija slušanja i govora, objašnjava dr. Ries.

Tko su kandidati za ugradnju pužnice?

Najbolji kandidati za ugradnju umjetne pužnice su mala djeca, a odrasli samo ako su nekad u životu čuli.

-Tinejdžeri i odrasli koji su rođeni gluhi i nisu prethodno razvili govor, nisu kandidati za implantaciju. Konačni doseg rehabilitacije sluha i govora kod korisnika umjetne pužnice nije kod svih jednak. Otegotne okolnosti kao malformacija pužnice ili slušnog živca i prateći mentalni poremećaji negativno utječu na konačni ishod, zaključuje dr. Mihael Ries.

https://magazin.hrt.hr/zdravlje/puznica-12388839

Moderna vremena
Pogledaj... sve je puno knjiga.

Navala self-help literature – obmana ili istinska pomoć?

66. Lada Žigo Španić

Novinarski projekt:
Književnost, tržište i kulturna politika – šest važnih problema

Elektronička publikacija:
Moderna vremena Info

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
15. listopada 2025.

Navala populističke self-help literature na svjetskom, pa i na našem tržištu, govori da je sudbina postala korisno poduzetništvo u kojem se nude razni naputci za poslovni ili osobni uspjeh na životnom tržištu sreće. Naravno da u tom korpusu tekstova postoji itekako stručna literatura, no čini se da je više one kojoj je svrha dobra zarada, a ne istinski lijek.

Kada je u 20. stoljeću niknula borba za oslobađanje emocija od tradicionalnoga odgoja, niknule su i brojne škole za duhovni razvoj, a kako je civilizacija sve progresivnija, tako se rađa i sve više *life coacheva*, često samozvanih učitelja života, koji moraju povesti „učenike" kroz gustiš strahova, frustracija, bola i spretno ih uvesti u društvo „sretnih", uspješnih i slavnih. Self-help svuda haračí, bez obzira na standard.

Ujedinjeni narodi su 2012. godine proglasili (smiješni!) Međunarodni dan sreće koji se (još smješnije!) obilježava 20. ožujka. Prema svjetskom indeksu sreće za 2023. godinu, stanovnici Finske i Danske su najsretniji, a Libanon i Afganistan dvije su najnesretnije zemlje na svijetu. Na ljestvici 137 država Hrvatska je na 48. mjestu. Zadovoljstvo se, paradoksalno, rangira po državama, zadobiva čak i brojčanu skalu, odnosno sreća (taj tajanstveni i apstraktni fenomen) postaje isušeni pojam za „ispitivanje" emocija i društvenoga stanja.

U svijetu pohlepnih tehnoznanosti sve je mjerljivo – i ljudi su pretvoreni u zamjenjive „resursi", a ona divna, magična priroda svedena je na puko „spremište energije" u svrhu proizvodnje. U racionaliziranom svijetu i ono iracionalno čini se kao nešto dostupno, ostvarivo. Metafizika, čini se, kao da iščezava u galopirajućoj, pragmatičnoj zbilji.

Prodavanje magle kao utjehe

Ljudske (ne)sreće nikada dosta, ni u posesivnom liberalnom kapitalizmu ni u najsiromašnijim četvrtima svijeta. U potrošačkoj areni s gomilom agresivnih

reklama koje ljudima nude mogućnost boljega života, dolazi do raskoraka između žudnje i neostvariva cilja i u tom se ponoru rađa osjećaj neuspjeha. A neuspjeh valja liječiti raznim „projektima" koji privlače dušu samim krilaticama poput „Ti to možeš", „Neuspjeh nije opcija", „Kriza je šansa" „A new you".

Koliko self-help literatura zagušuje naše tržište i koliko je tu stručnih i nestručnih knjiga? Kako Hrvati prihvaćaju priručnike za kvalitetniji život – kao istinsku pomoć ili kao varku koja bi im život pretvorila u operativni sustav u kojem će u kratkom roku postati *winneri*, a ne *loseri*.

Za portal Moderna vremena ova smo intrigantna pitanja postavili **Borisu Periću**, **Stjepi Martinoviću**, **Tomici Šćavini** i **Jasni Kovačević**. **Boris Perić** i **Tomislav Pletenac** autori su zapažene knjige eseja *Ne možeš ti to – Koliko self-helpa čovjek može podnijeti?* (Ljevak, 2020.), a **Stjepo Martinović** autor je polemičke knjige *Self-help? Bull-shit!: Fenomenološki esej* (ArsIris, 2011.). **Tomica** Šćavina govori o ovoj temi kao književnica i psihologinja, a **Jasna Kovačević**, ravnateljica Knjižnice i čitaonice Bogdana Ogrizovića, objašnjava nam što korisnicima znači self-help i što najradije posuđuju.

Boris Perić o self-helpu kao djetetu nevolje i pohlepe

O modernoj self-help kulturi književnik **Boris Perić** sarkastično tvrdi da samopomoć ima smisla samo utoliko što čovjek, izložen uzusima današnjeg društva, u svojoj nevolji upoznaje samoću i prisiljen je da sebi pomogne sam. „Samim time nemoguće je da bi ga toj samopomoći mogla podučiti neka dobrohotna duša svojim blesavim savjetima tipa 'budi sam sebi uvijek prvi i jedini' (što bi otprilike bila mantra suvremenog self-helpa). Ali kako su ljudi u nevolji, nažalost, prijemčivi za floskule, gurui i vođe, eto, mlate pare, pisali oni komercijalne priručnike o sreći, uspjehu ili čemu već, tvrdi **Perić**. Po njemu je self-help dijete nevolje s jedne i pohlepe za lakom zaradom s druge strane, a razlika je u tome da je „prvo do zla boga naivno, a drugo je zao bog egoističke promućurnosti, sračunato na prodavanje egomanske magle kao utjehe".

Smatra kako u kaljuži društveno prihvatljive zlobe i nemara za drugog, motivacijski treninzi također nisu daleko od vrijeđanja i ismijavanja lakovjernih. Tobožnje pozitivno upletanje u sudbinu, ističe, jednako je jalov posao kao i pokušaj dokazivanja da sudbina postoji.

„Etički rečeno, gatam li iz zvijezda, graha, karata, pijeska ili taloga kave, ili pak pišem bljutave naputke kako bi na tragu sreće i uspjeha trebalo osmisliti i ustrojiti vlastiti život, maksima moje volje, drzne li se snatrenja o općem zakonu, može biti samo i jedino da svakome želim da se bestidno obogati na takvim podlim bljuvotinama." **Perić** zaključuje kako je i ljubav u priručnicima današnjice neka vrst egoistična uspjeha na tržištu samoće.

Krizmanić, Uvodić-Vranić i Torre među najposuđivanijim autorima

Knjižničarka **Jasna Kovačević** nije tako pesimistična, naprotiv. U sklopu ove teme prisjetila se dragog prijatelja, hrvatskog pjesnika, esejista, kritičara i prevoditelja, akademika **Tonka Maroevića**. „Tonko je gotovo svakodnevno navraćao u Knjižnicu i čitaonicu Bogdana Ogrizovića i lunjao među policama knjiga. Jednom prigodom sam ga upitala treba li pomoć, a on je onako šeretski, kako je samo on umio, odgovorio: 'Ja lutam među policama i uvijek me neka knjiga iznenadi.' Mene je u ovoj prigodi 'iznenadila', gotovo bih rekla oduševila knjiga **Ive** Žurić **Jakovina** Čitanje kao transfer: Knjige za samopomoć, psihoterapijski romani i transformacijsko-terapijski učinci čitanja (Durieux).

Iako se, kaže, nije posebno bavila ovom vrstom literature, nikada nije s podsmjehom gledala na nju, kao ni na čitatelje koji ju posuđuju. „Dapače, smatram to brigom za mentalno zdravlje, te dobrim znakom pojedinca svjesnoga svojega problema." Polje self-help literature je jako široko, kaže **Kovačević**, stoga je zahvalna autorici Žurić **Jakovina** koja navedenu tematiku problematizira na znanstven i sveobuhvatan način te ju rado citira. „Definicija knjiga za samopomoć odnosi se na one knjige pomoću kojih 'osoba pomaže sama sebi bez pomoći drugoga'… Čitajući knjige za samopomoć osoba ne pomaže sama sebi, već je autor knjiga taj koji pomaže čitatelju. Autori knjiga za samopomoć itekako su prisutni medijatori 'znanja' i 'vještina' i oni uglavnom služe kao zamjena za psihoterapiju 'licem-u-lice' koja se odvija u ordinaciji psihoterapeuta." (Žurić Jakovina, 2021: 63). Ista autorica, među ostalim, navodi kako su mnogi poznati psiholozi i psihijatri autori knjiga za samopomoć, te posebice među njima ističe **Jorge Bucayja**, argentinskog psihoterapeuta koji je sa svojim bestsellerom *Voljeti se otvorenih očiju* (2010.) gostovao i u Hrvatskoj. Taj je autor kontinuirano vrlo čitan u svim knjižnicama mreže Knjižnica grada Zagreba.

Kovačević dodaje da su od domaćih autorica najpoznatije, najprisutnije i najposuđivanije knjige psihologinja **Mirjana Krizmanić** i **Ljubica Uvodić-Vranić**, čija je knjiga *Kako se dobro posvađati, Priručnik za poboljšanje kvalitete življenja, partnerskih, obiteljskih i poslovnih odnosa* (2008.) objavljena u dva izdanja, te je još uvijek posuđivana i rado čitana. Ističe i knjige dr. **Roberta Torrea**, od kojih je *Kockanje – kako protiv ovisnosti: pomoć i samopomoć za osobe ovisne o igrama na sreću*, 2017. i dalje na listi posuđivanih knjiga.

Većina self-helpa iskorištava naivne s obiteljskim traumama

Tomica Šćavina kao psihologinja i spisateljica priznaje da dugo traje poplava self-help knjiga i brzih recepata za sreću. Tvrdi da se velik dio njih temelji na iskorištavanju naivnosti ljudi koji su najranjiviji, onih koji dolaze iz teških obiteljskih uvjeta. „Upravo zato što im je pomoć hitno potrebna, skloni su povjerovati u tzv. *quick fix* rješenja poput 'budi uvijek u sadašnjem trenutku', 'manifestiraj ono što želiš' ili 'biraj samo pozitivne misli'. Šćavina objašnjava da manifestiranje i zakon privlačnosti nude iluziju da možemo stvoriti bogatstvo, uspjeh ili ljubav samo mislima, vizualizacijom i afirmacijama. I kada to ne dovodi do rezultata, problem je u onom tko „manifestira", jer sigurno nešto krivo radi, nije dovoljno pozitivan ili discipliniran. „Tako osjećaj nemoći postaje još teži i često vodi samo u traženje novog instant-rješenja, što iscrpljuje dragocjeno djetinje povjerenje koje manipulativni i nelegitimni autoriteti koriste, bilo za vlastiti osjećaj veličine, moći i važnosti, bilo za prodaju knjiga i tečajeva, a najčešće oboje. Na taj se način stvara začarani krug retraumatizacije – uvijek se iznova dira u iste rane iznevjeravanja, krivnje i nemoći, što ljude može dodatno udaljiti od traženja pomoći."

Zato je, tvrdi Šćavina, važno razlikovati površne tehnike koje obećavaju čuda od onih pristupa koji pružaju znanje, podršku i otvaraju mogućnost stvarne promjene. Osim površnog self-helpa, kaže, postoji i mnoštvo ozbiljnih psihoterapijskih knjiga i autora koji nude realističnu sliku toga koliko je zahtjevno raditi na iscjeljenju traume i obrascima ponašanja koja nam rade štetu, a bila su nužan dio prilagodbe uvjetima u djetinjstvu. Po njoj su primjeri takvih autora **Peter Levine**, **Esther Perel** ili **Gabor Maté**. U njihovim knjigama, objašnjava, ne nude se brza rješenja, „već dublje razumijevanje psihe i put prema promjeni koji je dugotrajan, složen i često težak, ali i jedini put koji je stvaran, dugotrajan i smislen".

Pseudo-tehnologija opsjene

Književnik i publicist **Stjepo Martinović** self-help naziva pseudo-tehnologijom opsjene. Za naš portal nudi zanimljivu komparaciju: „Sirijski pjesnik Qabbani, ojađen stanjem u domovini rastrganoj rovarenjem Francuza, Britanaca, Talijana… tridesetih godina prošlog stoljeća, sročio je savršenu dijagnozu tragedije naroda koji se nije umio oduprijeti razornim silama, faktorima propasti: 'Naši neprijatelji nisu prešli naše granice – uvukli su se kroz naše slabosti, kao mravi.' Stoljeće kasnije, građani europskih zemalja zapadnoga kulturnog kruga – na udaru 'vrijednosti' liberalnog kapitalizma, pobratima neofašizma – plijen su 'mrava' koji im rastaču samosvijest i sposobnost otpora smicalicama propovjednika mitologije uspjeha, opsjednutosti novcem, mîtom vječne mladosti… a posebice dogme o odgovornosti za vlastito posrnuće. Time se (uspješno!) potiru baština izvorne demokracije, zajednica i zajedništvo, empatija kao energija solidarnosti."

Martinović smatra da se nacijama koje su u dužničkom ropstvu i koje su ucijenjene geopolitičkim interesima velikih sila otima samoupravni subjektivitet i pretvara ih se u sluge kapitala, s domaćim goničima robova. Istodobno, „mediji, nadri-pisci i nakladnici u jagmi za zaradom, ljudima u depresiji nude samopomoć: ultra-obmanu o osloncu na vlastite snage, tkanju i školi života, poduci o prevladavanju teškoća… kao dudu-varalica ucviljenu djetetu. Javni prostor drobi se na udaru 'genijalnih' idiotarija: kriza=šansa! kaos=prolegomena novog poretka… a na valu prijevare surfaju influenceri, *life-coachevi*, treneri za nikom uistinu potrebne vještine." Zaključuje kako mravi zlokobne para-religije gmižu našim venama, rastaču prirodne porive za trezvenim sagledavanjem stanja u kojem smo zarobljeni. Ti 'mravi' ubijaju htijenje za artikuliranjem političke volje koja bi zazvala korjenite promjene socijalno-ekonomskog okoliša, a time nas i otrijeznila od mantre o „jackpotu" nadohvat ruke.

Zaključno – tražiti pomoć po stručnoj preporuci

Očito je po izjavama naših sugovornika da pomodna self-help literatura obiluje instant receptima i motivacijskim trikovima kao svojevrsna ideologija biznisa (pa i dobar brak je „projekt" s dobrim predbračnim ugovorima i odvjetnicima). U svijetu prepunom strke, stresa i stimulansa gubimo kompas, pa je sve više „prosvjetitelja" koji nam život žele pretvoriti u svojevrsni start-up projekt, čak i s preglednim „rasporedom" misli i emocija.

Valja, međutim, biti oprezan. Self-help nije namijenjen samo nesretnicima koji u jalovom životu traže svoju slamku spasa, nego i ozbiljne egomanima u svijetu korporacija i religije novca, kojima je lako raspaliti strasti za učinkovitim uspjehom i bespoštednom utakmicom ega na istom polju.

Stoga treba tražiti pomoć po stručnoj preporuci, a ne po brzinskim receptima za mase. Ili – valja ostati slobodan i siromašan, jer kako kaže britanski punk pjesnik **John Cooper Clark**, „siromaštvo se ne može kupiti novcem".

https://mvinfo.hr/clanak/navala-self-help-literature-obmana-ili-istinska-pomoc

Stvaranje platforme Možemo 2019. godine: Što je javnosti predstavila 'prava ljevica'?

Stranka Možemo nastala je iz koalicije manjih krajnje lijevih stranaka koje su izašle na lokalne zagrebačke izbore 2017. godine. Tu su koaliciju činile sljedeće stranke: Zagreb je NAŠ!, Nova ljevica, ORaH (Održivi razvoj Hrvatske), Radnička fronta i Za grad. Neokomunistička Radnička fronta napustila je koaliciju prije sljedećih lokalnih izbora. Godine 2021. Možemo izlazi na izbore u sljedećem sastavu: Možemo – politička platforma, Zagreb je NAŠ!, Nova ljevica, Zelena alternativa – ORaH i Za grad. U međuvremenu, između 2017. i 2021., javnosti se predstavila stranka, odnosno "politička platforma" Možemo. Kako je izgledalo predstavljanje stranke? Što je ponuđeno biračima? Tko je činio glavni kadar stranke te 2019. godine?

Prema informacijama Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, puni naziv stranke Možemo glasi: „Možemo! – politička platforma". Sjedište joj je u Ulici kneza Mislava 8 u Zagrebu. Upisana je u registar političkih stranaka 14. ožujka 2019. godine. Možemo ima dva koordinatora koji predstavljaju i zastupaju stranku. To su gradonačelnik Zagreba Tomislav Tomašević i zastupnica u Hrvatskom saboru Sandra Benčić. Kao treća odgovorna osoba navodi se Tomislav Domes, član Upravnog odbora.

U Upravnom odboru stranke, uz Tomaševića, Benčić i Domesa, sjede i: Danijela Dolenec, Damir Bakić, Dušica Radojčić, Teodor Celakoski, Đuro Capor, Urša Raukar-Gamulin, Jelena Miloš, Ivana Kekin, Marina Ivandić, Iva Ivšić, Gordan Bosanac, Boris Kiš, Tomislav Medak i Marijana Rimanić.

67. Luka Šarić

Novinarski projekt:
Od kulture i ljudskih prava do politike: Kako je iz civilnog društva proizašla stranka Možemo?

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
1. rujna 2025.

Službeno predstavljanje stranke Možemo 2019.

Stranka je službeno predstavljena u Zagrebu 10. veljače 2019. godine. Tada su je činile 134 osobe, a na osnivačkoj skupštini je odlučeno da stranka neće imati predsjednika, već dvoje koordinatora – Sandru Benčić i Teodora Celakoskog, koji su zajedno s još pet članova činili Upravni odbor. Kao što je navedeno, danas je koordinator Tomašević, dok je Celakoski glavni tajnik. Proširio se i sastav Upravnog odbora koji sada čini 17 članova, uključujući dva koordinatora. Također, prema podacima na stranicama stranke, postoji i tijelo koje se naziva „Vijećem", a zajedno s koordinatorima i Upravnim odborom broji 64 člana.

Ono što je najzanimljivije iz predstavljanja stranke jest distanciranje od ideološki bliskog SDP-a (Socijaldemokratska partija Hrvatske). Benčić je tada stranku svrstala na ljevicu te odbacila suradnju sa SDP-om, smatrajući ga strankom „liberalnog centra". Politički spektar s kojim je Možemo tada bio otvoren za suradnju prostirao se od „izvanparlamentarne krajnje ljevice do socijaldemokrata". Osnivači su novu stranku definirali kao „pravu ljevicu".

Od odbijanja suradnje sa SDP-om do koalicije na lokalnim izborima 2025.

Možemo je na parlamentarne izbore 2020. izašao u okviru „Zeleno-lijeve koalicije" (Možemo!, Zagreb je NAŠ!, Nova ljevica, Za grad, Radnička fronta i ORaH). Iste godine Radnička fronta napušta koaliciju, a 2023. to će učiniti i ORaH.

Na lokalne izbore 2021. Možemo izlazi bez Radničke fronte i bez SDP-a koji je dvije godine ranije označen kao liberalni centar, nepodoban za koaliciju.

Na parlamentarne izbore 2024. Možemo izlazi s manje poznatom strankom Hoćemo pravedno ili samostalno, ovisno o izbornoj jedinici. Na krajnjem jugu Hrvatske, nastupa zajedno sa strankom Srđ je Grad. Suradnja sa SDP-om nije ostvarena.

Međutim, na lokalne izbore 2025. Možemo izlazi sa SDP-om. Zajednički kandidat za gradonačelnika bio je Tomašević.

Asimilacija manjih stranaka u Možemo – Nova ljevica, Zagreb je NAŠ! i Za grad

Te 2025. na listi nije bilo manjih stranaka koje su ranije izlazile na lokalne izbore za Zagreb: Nova ljevica, Zagreb je NAŠ! i Za grad. One su danas asimilirane u Možemo. Primjerice, na stranicama Nove ljevice kao predsjednica stranke i dalje se navodi Ivana Kekin, dok je njezina potpredsjednica Rada Borić. Kekin je u Upravnom odboru Možemo, a Borić u Vijeću.

U stranci Zagreb je NAŠ!, prema informacijama na službenim stranicama, koordinatorice su Marina Ivandić i Iva Ivšić. Članovi Upravnog odbora su: Marta Kiš, Marijana Rimanić, Daniela Širinić i Marin Živković. Ivandić, Ivšić i Rimanić danas su članice Upravnog odbora Možemo. Širinić i Živković su članovi Vijeća.

Stranka Za grad nema službenu stranicu, već samo Facebook račun. Domena za-grad.com slobodna je za kupiti. Posljednja objava na Facebooku datira iz srpnja 2024. godine. Prenesena je objava ogranka stranke Možemo – Maksimir. Supredsjednici stranke Iva Kvakić i Ivan Zelenić koji su najavili izlazak na parlamentarne izbore 2015. danas se ne nalaze u Vijeću stranke Možemo. Stoga, možemo slobodno zaključiti da su Nova ljevica, Zagreb je NAŠ! i Za grad politički korijeni stranke Možemo.

Zelena ljevica

Nadalje, te 2019. godine mediji su istaknuli nekoliko zvučnih imena koji su podržali novu stranku. To su: glumica Urša Raukar, glumac Vilim Matula, redatelj i producent Dario Juričan, autor dokumentarnog serijala „Gazda", Mima Simić, književnica i LGBT aktivistica, te Ivo Špigel, suvlasnik informatičke tvrtke Perpetuum mobile i jedan od osnivača udruge Zagrebački inkubator poduzetništva.

Kakve vrijednosti i stavove zastupa Možemo, najbolje je provjeriti na samom izvoru – internetskim stranicama stranke. Osim što se politički svrstava na ljevicu, Možemo se identificira i kao zelena stranka. Od europskih izbora 2024., Možemo je dio grupacije „European Greens" u Europskom parlamentu.

U članku 6. Statuta Možemo, između ostalog, navodi kako se zalaže za: „smanjivanje ekološkog otiska i prelazak na bezugljičnu ekonomiju", „rodnu ravnopravnost", zaštitu „reproduktivnih prava žena", promicanje „feminizacije politike kroz uspostavu rodne ravnoteže", kreiranje „pravednog i progresivnog poreznog sustava", te borbu protiv „klijentelizma i korupcije koje su državu i društvo od početka 1990-ih otele iz domene javnog interesa i stavile ih u službu privatnih interesa".

Antifašizam i LGBT ideologija

Jedna od ključnih točaka iz kojih izviru vrijednosti stranke jest „antifašizam", odnosno komunistički revolucionarni pokret iz razdoblja Drugog svjetskog rata na području bivše Jugoslavije. Svake godine, o trošku Grada Zagreba, stranka Možemo, gradonačelnik Tomašević i

njegovi zamjenici sudjeluju u manifestaciji „Trnjanski kresovi“ koja se organizira u čast partizanima koji su zauzeli Zagreb 8. svibnja 1945. i uspostavili totalitarni i nedemokratski komunistički režim po uzoru na onaj Josifa Staljina u SSSR-u.

Uz zvijezdu petokraku, vrlo važan simbol za stranku Možemo jest šestobojna duga, odnosno zastava LGBT ideologije. Dana 6. prosinca 2024. Tomašević je donio „Program Grada Zagreba za ravnopravnost LGBTIQ+ osoba za razdoblje do kraja 2026. godine“ kojim je i službeno potvrdio posvećenost stranke ovoj ideologiji, pored redovite posjećenosti homoseksualne povorke u gradu i sudjelovanja u njezinoj organizaciji.

U uvodu dokumenta gradonačelnik Tomašević konstatira sljedeće: „Grad Zagreb prepoznao je važnost i potrebu donošenja programa za suzbijanje diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta radi zaštite prava LGBTIQ+ osoba, promicanja inkluzivnog društva, senzibiliziranja i uklanjanja stigme, prevencije nasilja te očuvanja društvene kohezije“.

Ukratko, stranka Možemo kao svoje glavne vrijednosti i ciljeve ističe: rodnu i LGBT ideologiju, feminizam, antifašizam i zelene politike.

https://narod.hr/hrvatska/stvaranje-platforme-mozemo-2019-godine-sto-je-javnosti-predstavila-prava-ljevica

Varazdinski.hr
LOKALNO. BITNO. SA STAVOM.

KAMENOLOM SILJEVEC (3)

Odlučeno je: Budinščina briše kamenolome Obroščicu i Siljevec iz svog prostornog plana!

Općina Budinščina obrisat će planirana polja za eksploataciju kamena na lokalitetima **Obroščica** i **Siljevec** iz svog prostornog plana!

Tu informaciju danas nam je potvrdio općinski načelnik **Franjo Jagić** (član **HSU-a** koji je na proljetnim izborima imao podršku **HSS-a** i **SDP-a**). Razloga za to ima više, objasnio je, no glavni je vezan uz problem koji im zadaje zahtjev nadležnih tijela da Općina provede postupak strateške procjene utjecaja na okoliš. To podrazumijeva izradu **Glavne ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu**, budući da dio Općine obuhvaća zaštićeni prostor u sklopu mreže **Natura 2000**.

– Izrada tih studija iziskivala bi dodatna financijska sredstva, koja Općina nema, i prolongirala bi cijeli postupak izmjene prostornog plana. A već je sve trebalo biti gotovo, do kraja ove godine. Ipak, uspjeli smo dobiti još šest mjeseci – kaže Jagić.

To nije bila prvotna namjera

Izmjene prostornog plana započele su još tijekom 2024. godine, u vrijeme kad je na čelu Općine bio **Radovan Hercigonja** (**HDZ**). Tada općinska uprava nije razmišljala o brisanju ta dva ucrtana eksploatacijska polja – Obroščice i Siljevca – iz svojeg prostornog plana.

Izbori na proljeće ove godine donijeli su promjene – nakon 18 godina dominacije HDZ-a u Budinščini – a dokument koji je dočekao novog načelnika bilo je mišljenje **Ministarstva zaštite okoliša i zelene tranzicije** – odnosno njihovog Zavoda za zaštitu okoliša i prirode – izdano 19. ožujka 2025., prema kojem Općina obavezno mora provesti tu famoznu Glavnu ocjenu prihvatljivosti za ekološku mrežu.

68. Goran Štimec

Novinarski projekt:
Kamenolom i spalionica na zagorskim bregima

Elektronička publikacija:
Varazdinski.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
21. studenoga 2025.

Zahtjevi građana i pritisak rokova

Zahtjevi koje su građani i pravne osobe dostavili u Općinu prilikom najave izmjene prostornog plana mahom su se odnosili na prenamjenu poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, ali sve to u dijelu je općine koja nije pod zaštitom.

– Imamo 48 zahtjeva za prenamjenu zemljišta i moramo te izmjene dovršiti jer nam mladi ljudi odlaze. Zahtjevi koji se pred nas stavljaju zbog kamenoloma sve to usporavaju. Može se reći da nam kamenolom blokira izmjene prostornog plana – tumači načelnik.

Nakon što je nova općinska vlast odlučila maknuti iz nacrta plana ta dva kamenoloma koja izazivaju veliki otpor među građanima, procedura je dovedena do kraja prve faze.

Krajem listopada od nadležnog županijskog upravnog odjela stigla je potvrda da je cijeli postupak proveden sukladno zakonu. Općinsko vijeće donijelo je odluku, slijedi natječaj pa izrada izmjena prostornog plana i sve bi, kaže načelnik, moralo biti gotovo do kraja lipnja. Tada Siljevec i Obroščica više neće biti ucrtani u općinski prostorni plan.

Propusti iz prošlosti

U cijeloj toj priči koja traje godinama zanimljivo je da, prema tumačenju Ministarstva i mišljenju **Upravnog odjela za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša Krapinsko-zagorske županije**, sve dosadašnje izmjene prostornog plana nisu napravljene sukladno zakonu!

Onoga trenutka kad se pojavila ideja da se kamenolomi ucrtaju u prostorni plan – a to se prvi puta dogodilo 2006. godine – bilo je nužno zatražiti mišljenje o tome je li potrebno provesti stratešku procjenu utjecaja na okoliš. Općina to nikada nije učinila, ni u jednom od tri puta kada je mijenjala prostorni plan – ni 2008., ni 2013., ni 2020. godine.

Što bi bilo da…

Nije sasvim nemoguće da bi i sada epilog bio isti da u Općinu, prilikom najave izmjene plana, nije pristiglo šest zahtjeva građana (ali i **Grada Ivanca**) za brisanje planiranih eksploatacijskih polja Siljevec i Obroščica. Ministarstvo se na te zahtjeve stoga moralo očitovati, a s obzirom na geografski položaj tih polja, postojalo je samo jedno moguće tumačenje.

Aktualni načelnik Franjo Jagić oko tih neugodnih pitanja ne želi polemizirati. Kaže da se sve to događalo prije njegova dolaska, da nije upućen u detalje i da se u to stoga ne želi miješati.

Načelnikov stav o kamenolomima

No ne libi se izraziti svoj stav o kamenolomima:

– Nisam načelno protiv kamenoloma, no oni imaju smisla samo ako se kamen koristi za naše potrebe, a ne za izvoz. Moje je mišljenje da nam novi kamenolomi nisu potrebni.

Jagić je također predsjednik **Planinarskog društva "Milengrad"**. Kao ljubitelja prirode i jednog od prvih zagovornika ideje da se **Ivanščica** i **Strahinjčica** proglase parkom prirode smeta ga devastacija planine koja je već sad vidljiva u pretjeranoj sječi.

Što se tiče kamenoloma, Općina je sada krenula drugim smjerom. Istovremeno, na županijskoj razini također su u tijeku izmjene prostornog plana, koji nikad nije usklađen s dosadašnjim općinskim. To je bila glavna prepreka na kojoj je tvrtka **Geomin** zapela nakon završenih istražnih radnji na Siljevcu, a što svoj nastavak ima na sudu.

– Mi zapravo sada općinski plan usklađujemo sa županijskim – ukazuje Jagić na paradoks.

Je li ovo kraj priče?

Je li to kraj sage o Siljevcu? Mogu li građani, osobito oni sa sjeverne strane Ivanščice, koji se nekoliko godina svim legalnim sredstvima bore protiv otvaranja kamenoloma na Siljevcu, odahnuti?

Vjerojatno ne.

Iako im ovaj put kojim je krenula Općina Budinščina ide u prilog, sigurnost da od kamenoloma na Ivanščici neće biti ništa nastupit će tek kada se investitor povuče iz projekta ili kada **Ministarstvo gospodarstva** obustavi postupak dodjele koncesije.

Načelnik Budinščine Franjo Jagić pritom nema iluzije o tome koja je točno uloga Općine u tim odnosima:

– Mi ćemo napraviti što smo odlučili. No ako se na nekim višim razinama donese odluka o tome da će kamenoloma biti, nećemo imati izbora nego to poštivati.

https://varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/13440413/odluceno-je-budinscina-brise-kamenolome-obroscica-i-siljevec-iz-svog-prostornog-plana/

INFORMATIVNA
KATOLIČKA
AGENCIJA

Glagoljica: Pismo koje je čuvalo vjeru i narod (2/9)

Serijal „Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta“ kroz 9 članaka istražuje kako je kršćanstvo, tijekom više od jedanaest stoljeća, oblikovalo hrvatski identitet, kulturu i društvo. Povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Kraljevstva, autor mr. sc. Ante Mateša donosi presjek duhovnog naslijeđa koje je ostavilo dubok trag u povijesti naroda – od krunidbi i glagoljice, preko pojedinaca vjere i crkvene diplomacije, pa sve do izazova današnjice i pitanja uloge kršćanstva u budućnosti Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Dok je krunidba kralja i prihvaćanje kršćanstva predstavljalo jasan, vanjski znak suvereniteta i pripadnosti europskom krugu država, glagoljica je bila unutarnji stup identiteta. Više od običnog pisma, ona je postala temelj vjerske i kulturne samobitnosti hrvatskog naroda, sredstvo otpora asimilaciji i moćan čuvar duhovnog nasljeđa. Baščanska ploča, misali i brevijari glagoljicom su ispisali 1100 godina pisane baštine koja svjedoči o dubokoj povezanosti vjere i jezika. Ovaj članak istražuje jedinstvenu ulogu glagoljice u hrvatskoj povijesti, naglašavajući njezinu dvostruku, neraskidivu ulogu: biti čuvarom vjere i naroda.

Pitanje podrijetla: Od misije do autohtone hipoteze

Oko podrijetla glagoljice postoji mnogo teorija (usp. Crnković, 2012, str. 50–61), no u povijesnoj znanosti ukorijenjeno je mišljenje da je nastala zahvaljujući misiji sv. Ćirila i Metoda u 9. stoljeću (usp. Žubrinić, 1996, str. 14–15). Smatra se da je sveti Ćiril stvorio pismo kako bi preveo bogoslužne knjige na staroslavenski jezik za potrebe evangelizacije Slavena (usp. Hamm, 1970, str.

69. Ante Mateša

Novinarski projekt:
Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta

Elektronička publikacija:
INFORMATIVNA KATOLIČKA AGENCIJA

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
20. rujna 2025.

6–7), nakon čega je glagoljica prenesena i na hrvatske prostore. Međutim, glagoljica je na hrvatskom tlu zaživjela na način koji nadilazi puko prihvaćanje, što upućuje na mogućnost njezina složenijeg, predćirilometodskog, pa i predkršćanskog podrijetla.

Teza o predćirilometodskom podrijetlu glagoljice sugerira da je bogoslužje na narodnom jeziku postojalo među Hrvatima i prije misije sv. Ćirila i Metoda (usp. Japundžić, 1994, str. 549–550), što bi moglo objasniti zašto su tako snažno prihvatili staroslavenski jezik u liturgiji. Hipoteza o autohtonoj pismenosti u tom kontekstu pronalazi uporište i u dugoj tradiciji koja je autorstvo glagoljice pripisivala svetom Jeronimu, Crkvenom naučitelju rodom s ilirskih prostora (usp. Vidović, 2007, str. 99–100).

Postoje i teze o predkršćanskoj kulturnoj interakciji. Iako su navodi o takvom podrijetlu glagoljice nedovoljno potkrijepljeni, ta ideja dobiva na zanimljivosti u svjetlu novijih znanstvenih spoznaja koje revidiraju tradicionalne poglede na genezu Hrvata. Naime, sve se više razmatra teza o sporijem i složenijem procesu migracija i akulturacije, što otvara mogućnost da su Iliri imali mnogo značajniju ulogu u oblikovanju hrvatskog identiteta nego što se ranije mislilo. U tom kontekstu, Beronić poziva i na postojanje (proto)glagoljičkog pisma koje se koristilo među starosjedilačkim stanovništvom (str. 220–225).

Bez obzira na točan povijesni slijed podrijetla, činjenica je da su Hrvati glagoljicu održali stoljećima. Nalazeći se na tromeđi utjecaja Bizanta i Rima, opredijelili su se za vlastiti put. Glagoljica im je omogućila razvijati autonomnu crkvenu tradiciju, stvarajući tako jedinstvenu hrvatsku redakciju staroslavenskog jezika. Naime, glagoljica je postala pismo liturgije, a njezin je staroslavenski jezik osigurao vjernicima razumijevanje vjerskih istina, za razliku od latinskog, koji je bio pismo i jezik crkvene hijerarhije. Time je stvorena jedinstvena liturgijska dvojezičnost koja je postala temelj hrvatskog duhovnog identiteta.

Glagoljica i Crkva: Liturgija na narodnom jeziku

Hrvatski glagoljski obred predstavlja svojevrsni fenomen u zapadnom kršćanstvu. Dok se drugdje liturgija isključivo slavila na latinskom, Sveta Stolica je, iako uz povremene otpore, odobrila upotrebu glagoljice i staroslavenskog jezika u bogoslužju (usp. Kraft Soić, 2016, str. 11). Posebno važan trenutak zbio se 1248. godine, kada je papa Inocent IV. izdao bulu kojom je formalno odobrio upotrebu glagoljice u dalmatinskim i istarskim biskupijama. Time je glagoljica i službeno priznata unutar Katoličke crkve, što je Hrvatima dalo jedinstvenu privilegiju (usp. Kraft Soić, 2016, str. 22–23).

Ovaj povijesni čin bio je od nemjerljive važnosti. Šanjek ističe kako je upravo „glagoljaška“ misa izravno povezivala vjernike s Božjom riječi, jer su je mogli slušati na jeziku koji su razumjeli (str. 52–53). Time su vjerske istine, bez obzira na pismenost naroda, istome kroz liturgiju bile razumljivije. Kao simbol povjerenja, slobode i posebnosti, glagoljica je Hrvatima poslužila izgraditi jedinstvenu duhovnu tradiciju, koja je unutar zapadnog kršćanstva oblikovala njihov trajan i svojstven identitet.

Glagoljica kao kulturni i nacionalni štit

Glagoljica nije bila samo pismo, nego i moćan instrument za očuvanje hrvatskog kulturnog i nacionalnog identiteta (usp. Kale, 1999, str. 14–15). Najstariji sačuvani spomenici, poput Bašćanske ploče iz razdoblja oko 1100. godine, svjedoče o dubokoj povezanosti vjere, jezika i rane hrvatske državnosti. Na ploči nije samo uklesana darovnica kralja Zvonimira benediktinskoj opatiji, već i trajan dokaz da je pismenost, a s njom i kršćanski identitet, već bila čvrsto ukorijenjena u hrvatskom društvu (usp. Šišić, 2004, str. 121–122).

Njezina se važnost nije ograničavala samo na crkvene tekstove. Glagoljica je bila pismo pravnih dokumenata i administrativnog života (usp. Vidović, 2007, str. 101), što je vidljivo u Vinodolskom zakoniku iz 1288. godine, jednom od najstarijih pravnih kodeksa u Europi. Ova primjena glagoljice u svakodnevnom, tj. svjetovnom životu, potvrđuje njezinu ključnu ulogu u oblikovanju pravnog sustava i društvene organizacije. Samostani su postali središta glagoljaške pismenosti (usp. Hercigonja, 1990, str. 95), mjesta gdje su se prepisivale i čuvale knjige, od misala i brevijara do apokrifa i legendi (usp. Marulić, 1975, str. 50).

U vremenima kada su se nad Hrvate nadvijale osmanske prijetnje i pritisci kulturne asimilacije (latinizacija, germanizacija i talijanizacija), glagoljica je postala nepokolebljivi čuvar nacionalne svijesti (usp. Marulić, 1975, str. 49). Najbolji primjer te uloge jest *Misal po zakonu rimskoga dvora*, prva hrvatska tiskana knjiga iz 1483. godine. Tandarić naglašava kako je izdavanje misala na glagoljici, samo 28 godina nakon Gutenbergove Biblije, dokaz kulturne zrelosti i duboke povezanosti naroda sa svojim jezikom i vjerom (str. 55). Ovaj čin nije bio samo simboličan, već je osigurao kontinuitet hrvatske samobitnosti i pružio otpor utjecajima koji su nastojali potisnuti hrvatski identitet. Upravo je kroz to nasljeđe Crkva postala ne samo vjerski, već i kulturni čimbenik, osiguravajući opstanak naroda u turbulentnim vremenima (usp. Tandarić, 1984, str. 56).

Trajno nasljeđe glagoljice

Iako je s vremenom, pod utjecajem tiskarstva i širih europskih kulturnih trendova, glagoljica postupno zamijenjena latinicom, njezina simbolička važnost i danas je neizbrisiva. Ona ostaje trajan znak kontinuiteta i posebnosti hrvatskog naroda unutar europskog kulturnog prostora.

Danas glagoljica predstavlja važan element hrvatske kulturne baštine te podsjetnik na slojevitu povijesnu i kulturnu dinamiku hrvatskog prostora. Njezina se prisutnost očituje na brojnim spomenicima, poput Aleje glagoljaša u Istri, ali i u suvremenim oblicima kulturne produkcije. Simbolički značaj glagoljice potvrđen je i 2023. godine, prilikom uvođenja eura u Hrvatskoj: najmanja tri apoena – kovanice od 1, 2 i 5 centa – ukrašena su glagoljičkom ligaturom slova „h“ i „r“, koja tvori kraticu HR (Hrvatska). Time je glagoljica ušla i u službeni platni sustav Europske unije, što jasno pokazuje njezinu trajnu relevantnost i suvremenu prepoznatljivost.

Također, u posljednjim desetljećima glagoljica se revitalizira kroz različite medije: pojavljuje se u dizajnu, vizualnim umjetnostima, suvenirima i na odjevnim predmetima, pri čemu njezini grafički oblici služe kao inspiracija suvremenim autorima. Osim u umjetničkom izrazu, njezina se edukativna i identitetska vrijednost prenosi kroz radionice i tečajeve koje organiziraju škole i kulturne udruge, čime se osigurava kontinuitet znanja među mlađim generacijama. Glagoljički se natpisi uključuju i u turističku ponudu (usp. Kostelić, 2020, str. 31–51), kao i u nakladničku produkciju (usp. Crnica, 2017, str. 31–45), dok digitalizirani fontovi omogućuju njezinu prilagodbu suvremenim komunikacijskim tehnologijama. Unatoč povijesnim promjenama i različitim političkim i kulturnim okolnostima, glagoljica se očuvala kao simbol hrvatskog kulturnog identiteta i dokaz trajne povezanosti zajednice s vlastitim duhovnim i kulturnim nasljeđem.

Zaključak

Glagoljica, pismo koje je u Hrvata duboko ukorijenjeno, puno je više od samog sredstva komunikacije. Ona je stvorila jedinstven most između vjere i naroda, omogućavajući da Božja riječ bude življena narodnim jezikom. Kroz bogatu pisanu tradiciju, od liturgijskih tekstova do pravnih dokumenata, glagoljica je sačuvala narodni jezik, kulturu i osjećaj posebnosti.

Iako danas nije u svakodnevnoj uporabi, njezina simbolička snaga ostaje trajni podsjetnik na 1100 godina hrvatskog duhovnog i kulturnog puta. Ako su krunidba i krštenje bili „vanjski“ znakovi suvereniteta, glagoljica je bila „unutarnji“, jednako snažan duhovni i kulturni temelj identiteta. Ona je pismo koje je, doista, kroz duga stoljeća čuvalo vjeru i narod, oblikujući Hrvatsku u ono što danas jest (usp. Marulić, 1975, str. 53).

https://ika.hkm.hr/feljtoni/glagoljica-pismo-koje-je-cuvalo-vjeru-i-narod-2-9/

direktno

'HRVATSKA NOVI AMSTERDAM (2)'

Bivši policijski inspektor otkriva kako u Hrvatskoj postoji pet razina prostitucije: Ima strankinja, ali i lažnih 'Brazilki'

Prije razvoja interneta u bivšoj Jugoslaviji cvjetala je ulična prostitucija. Razvojem novih tehnologija prostitutke do klijenata dolaze uglavnom putem internetskih oglasnika i posebnih stranica.

Devedesetih godina uličnu prostituciju su zamijenili oglasi u novinama, a sada cvjeta internetska prostitucija.

U razgovoru s bivšim policijskim inspektorom koji je radio u Sektoru kriminalističke policije u Službi općeg kriminaliteta i u Službi organiziranog kriminaliteta, a sada radi za inozemnu tvrtku, dobivamo jasniju sliku sadašnjeg stanja.

Ulična prostitucija, kao najniža razina prodavanja tijela za novac, i dalje postoji, ali u vrlo malom opsegu. Primjerice, u Zagrebu na istim lokacijama kao i nekad - Gajeva ulica, Marulićev trg, Glavni kolodvor… itd. Uglavnom se radi o osobama s dna društvene ljestvice, ovisnicama/ovisnicima, beskućnicima i pripadnicima romske manjine.

Ulična prostitucija gotovo nestala

Cijene su naravno prilagođene ponudi i vrlo su niske (ispod 50 eura često) u odnosu na tzv. elitnu prostituciju, no i klijenti koji traže takve usluge su uglavnom manje zahtjevni.

Postoji naravno i muška (homoseksualna) prostitucija, ali ona ne premašuje na ulici više od 10 do 15 posto ponude. I tu se uglavnom isto tako radi o ovisnicima i beskućnicima na strani ponude.

Druga razina prostitucije, koja se prvo preselila u oglasnike, a potom i na posebne tematske stranice je internetska ponuda. U toj šumi, navodi naš izvor, barem 30 posto klijenata je bilo barem jednom prevareno.

70. Darko Markušić

Novinarski projekt:
Hrvatska novi Amsterdam: Najstariji zanat i suvremene tehnologije

Elektronička publikacija:
Direktno.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. rujna 2025.

Mnoge djevojke traže plaćanje unaprijed, razne bonove i anonimne uplate i u pravilu nikad ni ne prime klijenta. Kod homoseksualne i trans prostitucije, koja čini manje od 10 posto tržišta, povećan je broj davatelja i primatelja usluga među stranim radnicima.

Preko interneta mnogi budu prevareni

Većina ih radi u iznajmljenim stanovima, mnoge imaju makroe, ali i sve veći broj je tzv. samostalnih ili ih radi po nekoliko. Svaki peti oglas na tim stranicama, tvrdi bivši policijski inspektor, odnosi se na organizirani kriminal i mrežu prostitutki, od kojih mnoge su došle iz drugih zemalja i ne rade to po svom izboru. Tu se radi o trgovini ljudima i to je najgori dio te priče. Svako malo policija otkrije neku manju skupinu koja se time bavi, i na taj način iskorištava nesretne žene, koje nakon što im oduzmu dokumente nemaju izbora nego se baviti time u strahu da ne budu protjerane iz Hrvatske.

Mafija prostitutkama plaćala policajce

Takvih ilegalnih javnih kuća ima puno manje nego tijekom '90-ih godina, kada su u nekima od njih tijekom policijskih racija bili uhvaćeni kao klijenti i iskusni policijski inspektori. Na taj način je, primjerice, pokojni Vjeko Sliško plaćao usluge korumpiranim policajcima.

Bave li se prostitucijom hrvatske državljanke ili strankinje? Tijekom rata hrvatskom scenom dominirale su Ukrajinke. Naš izvor tvrdi da je to sada drugačije. Tu srednju razinu prostitucije, do čijih usluga može doći bilo koji hrvatski građanin ili turist, ako ima novca (a radi se o iznosima od 200 do 500 eura otprilike), policija nadzire i s vremena na vrijeme reagira.

Romkinje glume Latinoamerikanke

Tu ima naših djevojaka, naravno pod lažnim imenima i fotografijama, ali i strankinja. Velik je broj u oglasnicima latinoameričkih djevojaka, no vrlo često radi se o prevari i o pripadnicama romske manjine iz Hrvatske ili susjednih zemalja koje predstavljaju kao Brazilke, Peruanke, Kolumbijke itd. Ima uistinu i djevojaka koje su u želji za zaradom stigle iz dalekih zemalja, naročito u dalmatinskim gradovima tijekom sezone, ali ne toliko koliko izgleda po internetskim oglasnicima i posebnim stranicama raznih escort servisa koji su u pravilu registrani izvan Hrvatske, na egzotičnim lokacijama.

Ima i djevojaka iz Srbije

Tijekom sezone u Hrvatsku dolaze i žene iz Srbije, primjerice, na tjedan, dva i zarade više nego u par mjeseci u svojoj zemlji. Radi se o studenticama, hostesama, ali ima i starijih žena. Isto tako, tvrdi naš izvor, i hrvatske djevojke odlaze u Srbiju i na egzotične lokacije i vrlo često umjesto manekenske karijere zarađuju na sličan način.

Treća razina prostitucije je čisti organizirani kriminal. Najbolji primjer su razni striptiz barovi, gdje se klijente nastoji opelješiti kroz visoke cijene pića, ali i uz ponudu seksualnih usluga. Takvih objekata ima u središtu Zagreba, u Istri, Dubrovniku, na obali i u pravilu, tvrdi naš izvor, neizravno ih kontrolira organizirani kriminal. To je pravi posao za policiju, a ne rastjerivanje one najniže razine prostitucije, tzv. očajnica/očajnika.

U takvim objektima, doznajemo, vrlo često se trguje i raznim vrstama narkotika, koji su ionako sve dostupniji.

Elitna prostitucija od Hrvatske do arapskih zemalja

Najviša razina prostitucije je elitna i to 95 posto i više se odnosi na ženske usluge. Bilo je slučajeva da su takve skupine otkrivene, primjerice u zagrebačkom Domu sportova, pod krinkom salona za masažu te liste njihovih klijenata uključuju poznate sportaše, gospodarstvenike, političare. Zanimljivo je kako je na suđenju u tom slučaju javnost bila isključena. Tu se radi o naknadama za noć i po tisuću i više eura, a žene koje nude takve usluge nerijetko su neuspješne glumice, pjevačice ili manekenke iz Hrvatske ili susjednih zemalja. U nedostatku domaćih klijenata odlaze često i u arapske zemlje.

Ono što, policijski nalazi ne registriraju, Hrvatska u nekim segmentima, na žalost, vrlo brzo napreduje u smjeru razvijenog Zapada. Bilježi se tako i prostitucija parova (iako je upitno radi li se o stvarnim parovima) i razne fetish prostitucije putem posebnih web stranica i zatvorenih krugova kao peta razina prostitucije u koju je teško ući ako nisi dio tih krugova.

Fetish scena i Only fans

Primjerice, evidentiran je slučaj parova iz Slovenije i Hrvatske koji su naplaćivali svoje usluge (razni fetishi po uzoru na film Pedeset nijansi sive i sl.) po cijenama od 250 i više eura. Naš inspektor tvrdi kako bi se javnost jako iznenadila kada bi vidjela listu imena iz tih zatvorenih krugova koji upražnjavaju D/s (Dominacija/submisivnost) seksualne odnose.

Posebna priča su Only fans stranice koje omogućuju u stvari prikrivenu prostituciju, a ne samo prodaju fotografija, videa ili korištenog donjeg rublja. I taj segment se u Hrvatskoj nerijetko poistovjećuje s influencerima, a tu, kaže, stvarno ima svega.

https://direktno.hr/direkt/bivsi-policijski-inspektor-otkriva-kako-u-hrvatskoj-postoji-pet-razina-prostitucije-ima-strankinja-ali-i-laznih-brazilki-noads-380712/

‘Volim Hrvatsku, ali budućnosti nema’: Priča liječnika koji je iz Zagreba otišao u Švicarsku

Priča mladog liječnika iz Zagreba i svojevremeno ponajboljeg studenta medicine, koji nije mogao dobiti specijalizaciju koju je želio, otisnuvši se tamo gdje izvrsnost prepoznaju i cijene, zapravo je svehrvatska priča o daljnjem odlasku mladih iz Hrvatske

Jedan od najboljih studenata svoje generacije na zagrebačkom Medicinskom fakultetu, dobitnik Rektorove i Dekanove nagrade, danas specijalizant psihijatrije u Švicarskoj, otvoreno govori o razlozima zbog kojih je otišao iz Hrvatske. Njegova osobna priča je na određeni način ogledalo sustava koji gubi svoje najbolje ljude, o čemu smo pisali već u nekoliko nastavaka. I što je najgore, nije usamljena, jer sve više mladih liječnika i dalje odlazi u inozemstvo, tražeći bolje uvjete rada i jasniju perspektivu.

Prvi koraci u Hrvatskoj

Nakon diplome, kao mladi liječnik, Dominik je radio nekoliko mjeseci u obiteljskoj medicini. „Svakodnevica se svodila na administraciju – bolovanja, ispričnice, recepti. Malo je tu bilo prave medicine,“ prisjeća se danas 28-godišnji Zagrepčanin sa švicarskom adresom. Tek na izvanbolničkoj hitnoj službi osjetio je što znači liječnički poziv: „Hitna je bila super iskustvo. Naučiš nove stvari, stekneš sigurnost i mirnoću. Kolege su bili odlični, administracija minimalna.“

71. Dražen Boroš

Novinarski projekt:
Neka nova obilježja emigracije mladih iz RH: zašto i dalje odlaze i zašto se nikada neće vratiti!

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
24. studenoga 2025.

Unatoč ljubavi prema gradu i domovini u kojoj je rođen i u kojoj je odrastao, sustav ga je razočarao.
„Hrvatska je sigurna i lijepa, ali mladima ne nudi perspektivu. Teško je osigurati stan bez kredita, radnih mjesta za visokoobrazovane je malo, a plaće su potplaćene," kaže.

Još tijekom studija, već tamo na drugoj godini, osjetio je da „nešto ne štima" – previše teorije, premalo prakse, napetost u bolnicama, ignoriranje studenata. Posebno ga je odbila rigidnost specijalističkih ugovora koji su otprilike ovakvi: pet godina radiš specijalizaciju za bolnicu, pa dodatnih pet godina radiš za istu, a ukoliko raskineš ugovor plaćaš neke neracionalne svote novaca. „Ti ugovori izgledaju doslovce kao okovi. Toliko su loši da me uopće više nisu ni zanimali ostali detalji."

Švicarsko iskustvo

Kad je, na koncu, odlučio otići, izbor je pao na Švicarsku. „Kada već idem iz Hrvatske, htio sam probati najbolju opciju. Plaće su visoke, država sigurna, njemački sam učio u školi, administrativni put za liječnike je jednostavniji u odnosu na Njemačku ili Austriju. A blizu je i dom."

U malom švicarskom gradu Wil sa oko 20 tisuća stanovnika, u kantonu St. Gallen, Dominik je pronašao novu svakodnevicu. „Primljen sam super. Kolege su pristupačni, nema konflikata, hijerarhija je ravna – svi se obraćamo sa 'ti', čak i ravnatelju." Diskriminaciju nije osjetio, ni na poslu ni u slobodno vrijeme.

Danas radi kao specijalizant psihijatrije. „Ugovor je fleksibilan – mogu otići kada želim, bez kazni. Program dopušta da sam slažem svoj put, pa čak i da promijenim specijalizaciju."

Na početku je, kaže, dobio ugovor na jednu godinu, koji se onda produžio na ukupno 5 godina. "Program specijalizacije je skroz drukčiji nego u Hrvatskoj, na način da programi specijalizacije traže da par godina radiš i u drugim dijelovima medicine, drugim bolnicama. Ako, primjerice, budem nezadovoljan psihijatrijom mogu se prebaciti na neku drugu specijalizaciju (veliki dio njih će priznati jednu godinu psihijatrije)", objašnjava Dominik.

Dilema povratka

A hoće li se vratiti? Njegova dilema – ostati ili se vratiti – zapravo je dilema cijele generacije. Generacije koja voli svoju zemlju, ali u njoj ne vidi budućnost.

„Teško pitanje. U Hrvatsku me vuku prijatelji i obitelj". Međutim ono što ga ne privlači je podcjenjeni rad u Hrvatskoj. Posebno ne nekoga poput njega, iza koga su godine učenja, neprospavane noći i uspjesi koji su ga, u konačnici, svrstali među najbolje studente medicine.
"Trenutno se planiram karijerno razviti i steći financijsku stabilnost, pa ćemo vidjeti. Ako razvijem veću povezanost sa Švicarskom, možda ostanem i dugoročno, naravno, uz posjete Hrvatskoj", završio je svoju priču Dominik.

Švicarci će, u to ne treba sumnjati, znati prepoznati i cijeniti njegovu izvrsnost. Za razliku od nas!

https://promise.hr/volim-hrvatsku-ali-buducnosti-nema-prica-lijecnika-koji-je-iz-zagreba-otisao-u-svicarsku/

Odlazak bez povratka – iseljavanje mladih iz Sisačko-moslavačke županije

Iseljavanje mladih iz Sisačko-moslavačke županije posljednjih deset godina postalo je jedno od ključnih društvenih pitanja koje nadilazi pojedinačne sudbine i oblikuje demografsku, gospodarsku i kulturnu sliku cijele regije. Ono što se u javnom diskursu često opisuje kao „odlazak trbuhom za kruhom“ u ovom slučaju poprima dramatične razmjere: riječ je o procesu koji dovodi u pitanje održivost zajednica i perspektive razvoja županije.

Prema dostupnim demografskim podacima i podacima Državnog zavoda za statistiku, Sisačko-moslavačka županija spada među najpogođenije regije u Hrvatskoj kada je riječ o gubitku stanovništva. Tijekom posljednjeg desetljeća, broj mladih u dobi između 15 i 30 godina značajno se smanjio. Između dvaju popisa stanovništva, onog 2011. i onog 2021. godine, Sisačko-moslavačka županija izgubila je više od 30 tisuća stanovnika što predstavlja 18,5% ukupne populacije. U zadnjih nekoliko godina nastavio se pad broja stanovnika, no prave podatke imat ćemo tek za 6 godina, nakon novog popisa stanovništva. Razlozi tog trenda nisu samo statistički hladne brojke – iza njih stoje osobne odluke tisuća mladića i djevojaka koji su u Njemačkoj, Irskoj, Austriji ili čak u Zagrebu potražili ono što kod kuće nisu mogli pronaći: kvalitetno obrazovanje, sigurno radno mjesto i priliku za dostojanstven život.

Glavni motivi iseljavanja mladih mogu se svesti na tri ključne točke: obrazovne prilike, tržište rada i društvenu perspektivu. Srednjoškolski obrazovni sustav u županiji pokazuje značajna ograničenja – iako postoje tehničke škole i gimnazije u Sisku, Kutini, Petrinji i Novskoj, mnogi programi nisu usklađeni s potrebama suvremenog tržišta. Visoko obrazovanje još je problematičnije. Osim manjih dislociranih studija, mladi su prisiljeni odlaziti u Zagreb, Varaždin ili inozemstvo. Jednom kada se presele, povratak postaje sve manje izgledan.

72. Jasmina Jovev

Novinarski projekt:
Zašto mladi napuštaju Sisačko-moslavačku županiju? – Obrazovne i karijerne perspektive mladih u regiji

Elektronička publikacija:
Dobre priče

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2025.

Tržište rada dodatno potiče odlazak. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, stopa nezaposlenosti mladih u Sisačko-moslavačkoj županiji među najvišima je u zemlji. Istovremeno, broj radnih mjesta u industrijama koje nude stabilnu perspektivu – IT sektor, suvremena proizvodnja, istraživanje i razvoj – ostaje zanemariv. Mladi se, suočeni s privremenim ili sezonskim poslovima, sve češće odlučuju za potpunu selidbu.

Analiza demografskih podataka pokazuje da je između 2011. i 2021. iz Sisačko-moslavačke županije iselilo više od 30 tisuća stanovnika, od čega se procjenjuje da gotovo polovicu čine mladi do 30 godina. Samo u razdoblju nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine, broj odjava prebivališta prema zemljama EU naglo je porastao. Najtraženija odredišta su Njemačka i Irska, dok je Austrija česta tranzitna stanica.

U istom vremenu, prirodni prirast ostao je negativan, a depopulacija dodatno pojačana posljedicama potresa iz 2020. godine. Taj je događaj ubrzao odluke mnogih obitelji da napuste regiju, čime se krug iseljavanja dodatno zatvorio.

Razgovori s mladima otkrivaju još jednu dimenziju problema: nedostatak osjećaja da njihovo mišljenje išta znači u lokalnoj zajednici. „Nije samo stvar u poslu. Osjećaj da ne možeš promijeniti ništa, da se sve odlučuje negdje drugdje, tjera te da potražiš prostor gdje ćeš biti važan“, kaže 27-godišnja Ana, mlada ekonomistica koja se nakon studija u Zagrebu preselila u Irsku.

Slično svjedoči i Marko iz Petrinje, koji je nakon potresa zajedno s obitelji preselio u Austriju: „Planirali smo ostati i boriti se, ali nakon što je kuća postala neupotrebljiva, bilo je jasno da nas ništa ne zadržava. Djeca su mala, želimo im sigurnost i školovanje.“

Na razini lokalne vlasti i institucija postojale su i postoje brojne inicijative, od stipendija za učenike i studente do poticanja poduzetništva. Međutim, njihova provedba proteklih godina često se pokazala nedovoljno sustavna i kratkoročna. Nedostaje jasna dugoročna strategija koja bi mladima osigurala razlog da ostanu. Iskustva drugih hrvatskih županija pokazuju da kombinacija ulaganja u obrazovnu infrastrukturu, podrške startupovima i korištenja fondova Europske unije može donijeti rezultate čemu se posljednjih nekoliko godina snažno okreće i Sisačko-moslavačka županija. Koliko će ovi procesi pomoći u zadržavanju i povratku mladih pokazat će vrijeme.

Kada se promatra cjelokupna slika, jasno je da odlazak mladih iz Sisačko-moslavačke županije nije samo ekonomsko pitanje, nego i duboko društveno. Radi se o osjećaju izgubljenog povjerenja – u institucije, u razvoj regije, pa i u vlastitu budućnost. U proteklih deset godina odlazak je prerastao u obrazac, a povratak postao rijetka iznimka.

Bez sustavnih mjera – od modernizacije obrazovanja i osnaživanja tržišta rada do aktivnog uključivanja mladih u donošenje odluka – ova županija mogla bi postati regija bez svoje najvažnije snage: mladih ljudi.

https://dobre-price.hr/odlazak-bez-povratka-iseljavanje-mladih-iz-sisacko-moslavacke-zupanije/

mojportal.hr

Jitka Pleša: "Nagledala sam se smrti za 16 života, tri puta umalo poginula, dobila PTSP... Sad sam pronašla mir"

MojPortal.hr objavljuje seriju tekstova pod egidom „Branitelji – tri života u jednom". Riječ je o intimnim, dirljivim i opsežnim životnim pričama hrvatskih branitelja ispričanim u prvom licu. Ideja je da se priče ne temelje na povijesnim datumima nego upravo na samom životu branitelja i to kroz tri dijela: prvi dio govori o djetinjstvu, odrastanju i mladenačkim snovima, drugi o okolnostima u kojima ih je zatekao rat i događajima koje su proživjeli tijekom Domovinskog rata, a treći je posvećen često složenom povratku u mirnodopski život nakon proživljenih ratnih trauma. Sada, 30 godina nakon završetka rata, napokon je moguće prvi put ispričati ove jedinstvene priče na ovakav način.

73. Nikica Puhalo

Novinarski projekt:
Branitelji – tri života u jednom

Elektronička publikacija:
MojPortal

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2025.

1. ŽIVOT PRIJE RATA

Buntovnica s Kalvarije

Rodila sam se 5. veljače 1970. godine u Pakracu, ali cijeli moj život pripada Daruvaru, u njemu sam odrasla, u njemu živim.

Naša obitelj bila je tipična radnička. Tata Vladimir, mama Irena, mlađa sestra Vlatka i ja. Tata je pola radnog vijeka proveo u Pivovari Daruvar, a drugu polovicu u Dalitu. Mama je bila odgajateljica u Češkom dječjem vrtiću „Ferda Mravenec".

Živjeli smo skromno, pripadali smo onoj nekoj srednjoj klasi. Nikada nismo imali previše, ali uvijek dovoljno.

Naše utočište bila je Kalvarija, dio Daruvara koji je za mene bio i ostao najbolje mjesto za odrastanje. Danas moji roditelji tamo žive sami u našoj obiteljskoj kući, hvala Bogu, još uvijek su živi. Kalvarija je bila naš svijet. Između naših kuća i groblja prostirala se velika livada, naše carstvo igre. Samo groblje noću nije bilo osvijetljeno kao što je danas, što mu je davalo dozu misterije, nama je ono za igru bilo jako dobro. A zimi se pretvaralo u savršenu stazu za sanjkanje. Spuštali smo se niz padinu, velika je to nizbrdica bila tamo, nešto što djeca iz centra nisu imala. To su uspomene koje se urežu za cijeli život. Djeca iz centra dolazila su k nama da osjete tu čaroliju.

Bilo je to zaista predivno djetinjstvo.

Moji roditelji bi vjerojatno imali puno više za reći o tome kakvo sam dijete bila nego što bih ja mogla pričati o njima. Znam da su sa mnom uvijek imali posla, ha, ha! Kao i u mnogim obiteljima, jedan roditelj je bio stroži, a drugi popustljiviji. Mama, kao odgajateljica, imala je onaj profesionalni pristup, ponekad mi se činilo da je prema sestri i meni kod kuće bila stroža nego prema djeci u vrtiću. Ali možda je to samo moj dojam, osjećaj djeteta koje testira granice.

Tata je bio naša sigurna luka. Mi smo bile „tatini sinovi", tatina djeca. Pogotovo sestra, ona je bila neraskidivo vezana za njega.

A ja? Ja sam uvijek bila solo igrač. Individualac. „Pustite me na miru, ja ću po svom" – to je bio moj moto. Naravno, nisu me puštali, tko bi pustio takvo dijete?!

Moje anegdote iz mladosti često su plesale na rubu zakona. Danas, kad razmišljam o tome, shvaćam da sam bila vjetropir, ali tada mi je to sve izgledalo kao da tako treba biti.

Srednju pedagošku školu upisala sam u Pakracu. To je za mene bio korak u neovisnost. Putovanje vlakom, udaljenost od roditeljskog nadzora... Bila je to savršena prilika za moje male pobune. Izostajanje s prva dva sata pod izlikom kašnjenja vlaka postalo je rutina. Odlazak s posljednja dva sata stopiranjem iz Pakraca također. Vrijeme do povratka vlaka kratila bih igrajući bilijar u nekadašnjoj „Osmici", u centru grada. U tri sata, kao da se ništa nije dogodilo, pojavila bih se na kolodvoru i dočekala vlak iz Pakraca.

Samo sam u prvom razredu bila uzorna učenica. Sve ostale godine bile su, blago rečeno, burne.

Roditelji za većinu mojih eskapada nisu znali. Saznali su tek puno kasnije, kad sam već bila udana i imala svoju djecu.

Recimo da sam bila snalažljiva pa sam se znala izvući. Sama sebi sam pisala ispričnice za sate koje sam izostala s nastave. Postala sam pravi majstor u falsificiranju potpisa, kako razrednice, tako i roditelja. Sjećam se, ocjene smo dobivali na nekakvom papiru, a ne u knjižicama. Jednom sam se nekako dočepala hrpe tih praznih obrazaca iz ravnateljevog ureda. Sjedila bih u slastičarnici u Pakracu i za burek ili ćevape ispunjavala želje svojim kolegama iz razreda, upisivala im ocjene koje su poželjeli. Potpis razrednice skidala sam do savršenstva.

Bila sam i razrednica i roditelj, sve u jednom.

Prije petnaestak godina, dok sam spremala svoju djevojačku sobu, pronašla sam neke od tih „dokaza". Tada sam ih pokazala roditeljima jer oni do tog dana nisu znali što sam radila... Mislim da je hitna pomoć bila na rubu intervencije, mama je bila u šoku. Znali su da sam nemirna, ali nisu mogli ni zamisliti razmjere mojih pothvata i bez obzira na godine koje su već bile prošle, nisu to baš najbolje prihvatili.

Znali smo stopirati do Zagreba, a vrhunac je bio kada smo teretnim vlakom otišli do Splita. Nismo bili u teretnom vagonu, nego smo se vozili na onoj otvorenoj platformi, „labudici". Došli bismo u Split, okupali se na Bačvicama, prenoćili i vratili se istim putem natrag, u Daruvar.

Većina moje ekipe bili su izviđači. Od prvog razreda osnovne škole bila sam u izviđačima, a kako smo rasli, tako smo preuzimali brigu o mlađima. Naš odred zvao se „13. odred Banane". To nam je davalo savršen alibi za izostanke iz škole. Sistematski pregled, polaganje vozačkog ispita, organizacija prvomajskog uranka... Sve su to bile izlike da izostanemo iz škole.

Bilo nas je sedam-osam u ekipi, većinom cure s kojima sam išla u srednju školu. Bile smo nerazdvojne: izviđači, radne akcije, škola, izlasci... Cijeli tjedan bismo štedjele novac od užine da bismo za vikend mogle kupiti cigarete i gajbu piva. Bili smo vikend-pušači i natjecali se tko može više malih piva popiti na eks. Preko tjedna nisam izlazila jer sam trenirala rukomet, ali vikend je bio rezerviran za ludovanje.

Unatoč svemu, nisam bila loša učenica. Osnovnu sam prošla s pet, a u srednjoj, iako sam na polugodištu znala imati jedinicu iz povijesti jer mrzim datume, na kraju godine bih sve ispravila na petice. Mogla sam se upisati na bilo koji fakultet.

Oduvijek sam imala problem s autoritetima. Smatrala sam da me svi koče. Danas, kad gledam na sebe kao tinejdžericu, svjesna sam da su moji sinovi kao djeca bili daleko bolji od mene.

Ali sve je to životna škola.

Naučila sam se snalaziti u životu. Recimo, da se sad nađemo usred šume, ne može nam biti hladno niti ćemo biti gladni jer znam kako zapaliti vatru u šumi i znam kako se prehraniti u šumi, sve to zahvaljujući izviđačima. Današnje djevojke često ni hrenovke ne znaju skuhati, ali to je tako, neko novo vrijeme.

Srednju školu završila sam 1988. godine, kao zadnja generacija „Šuvarove reforme". Tada nismo imali maturu, a pedagozi su se mogli upisati na Filozofski fakultet ili Pedagošku akademiju bez prijemnog ispita. Sanjala sam o tome da postanem učiteljica razredne nastave, privlačila me ideja o tri mjeseca ljetnih praznika iako ih zapravo nemaš.

Međutim, jedan trenutak u 3. razredu srednje odredio mi je životnu sudbinu.

Stajala sam u kuhinji, prala suđe poslije ručka. Na vratima se pojavio neki čovjek s mojim tatom. Sjeli su za stol, a ja sam nastavila sa svojim poslom, ne obraćajući pažnju. No, čula sam u jednom trenutku tatu kako govori:

- Ona ide u pedagošku, bit će odgajateljica kao i mama.

Ja se okrenem i pogledam čovjeka, a čovjek pogleda u mene i kaže:

- A onda ona sigurno ne zna da u policiju primaju i žene...

Te su riječi odjeknule u meni. Nastavila sam prati suđe, ali odluka je pala. U tom trenu sam znala da idem na Policijsku akademiju.

S prijateljicom, čiji je otac bio milicajac, nabavila sam knjige i sve informacije o prijemnom. Cijelo ljeto smo učile. I obje smo bile primljene.

Moji, naravno, nisu znali.

Znali su da učim, ali nisu znali za što. Upisala sam se na Pedagošku akademiju, čisto da ih umirim. A onda, jednog dana, tata je došao po mene na bazen. Kod kuće, na stolu, čekala me plava kuverta.

Primljena sam.

Tata, koji je tek nešto viši od mene, u tom je trenutku narastao dva metra od ponosa. A mama je doživjela blagi živčani slom. Mislim da mi to nikada nije u potpunosti oprostila. Kasnije bi mi, kad bih se ja žalila na umor ili prekovremeni rad, znala reći:

- Sama si izabrala, nemoj se žaliti.

Život u Zagrebu, na Akademiji, bio je ostvarenje mojih snova. Obožavala sam sve – teoriju, praksu, život u velikom gradu... Tu sam se pronašla. To je bilo kao stvoreno za mene. Zadnji ispit dala sam u prosincu 1990., a diplomirala u siječnju 1991. godine.

Već se tada osjećala napetost u zraku, da se nešto kuha. Sjećam se, neki kolege Srbi su govorili:

- Uzalud studiramo, nemamo se mi kome vratiti.

Mislila sam da pretjeruju. Bila sam mlada i naivna, nisam vjerovala da će se dogoditi išta strašno. Ironično, moji prvi susjedi, milicajci koji su me podržavali, kasnije su bili među onima koji su sudjelovali u prvom napadu na Daruvar. Noć prije napada sjedili su u našem dvorištu, pili kavu i rakiju s mojim ocem.

Tako je to bilo.

Mislila sam da su mi prijatelji i kolege, ali... Ispostavilo se da svatko bira svoj put.

Kako sam primila diplomu, uletjela sam ravno u ratni kaos...

2. DIO – ŽIVOT U DOMOVINSKOM RATU

Ljubav, smrt i novi život

Nakon diplome, odmah sam se s molbom za posao javila u tadašnju milicijsku postaju u Daruvaru. Tu sam odradila i praksu, poznavala sam ljude. Međutim, tadašnji zapovjednik, čijeg se imena više i ne sjećam jer ne pamtim imena nebitnih ljudi, glatko me odbio. Pogledao me i rekao da nemam šanse jer sam, kao prvo, žensko, a kao drugo, pola Čehinja, pola Hrvatica.

- Što ti uopće tražiš ovdje? - pitao me.

Pa sam se zaposlila u pržionici kave u svojoj ulici. Vlasnik, Mirko Zebić, bio je Hrvat, oženjen za Srpkinju. Posao mi je bio super, blizu kuće, a plaća je bila svakog petka. Milina. Radila sam tamo sve dok ga jedne noći četnici nisu izvukli iz kuće. Njegovu ženu su pretukli, a njega odveli. Kosti su mu pronađene godinama kasnije na Bučju. Nikada nije dostojno sahranjen.

Sljedeće jutro, zaključala sam pržionicu, predala ključ njegovoj svastici i to je bio kraj.

Već te noći, osjetio se rat.

Željko, moj tadašnji dečko i budući suprug, i ja, posudili smo auto od kolege da me odveze kući na Kalvariju. Parkirali smo se u jednoj sporednoj ulici, ispod igrališta. S otvorenim prozorima, uživali smo u ljetnoj večeri, znaš kako je kad si mlad, uvijek imaš još nešto za reći. Odjednom smo začuli buku vozila koja su dolazila iz smjera moje kuće.

Kolona.

Na prvom autu vijorila se srpska zastava.

- Kakvi svatovi usred tjedna? - pomislila sam.

A onda smo vidjeli.

Nisu virile samo zastave, virile su i puške. Šajkače. Automatsko oružje. Nisu bili tihi. Urlali su, trubili...

Željko i ja smo se spustili na sjedalima, moleći se da nas ne primijete. Kad je kolona prošla, Željko, koji je bio policajac, odjurio je natrag u postaju. Uspio se vratiti trenutak prije nego što su zatvorili prijelaz preko pruge. Već su se čuli pucnjevi.

Nisam stigla ni upozoriti roditelje.

Nismo imali podrum, nismo se imali gdje skloniti. Cijelu noć nisam spavala. Hodala sam po ulici, glupa, naivna i nenaoružana.

Željko mi je bio u postaji pod paljbom, a ja sam školovani policajac. Trebala bih biti tamo, a onaj mi je idiot rekao da ne mogu jer sam žensko. U svojoj nemoći, spuštala sam se sve do željezničkog kolodvora, gdje su pobunjeni Srbi bili stacionirani. Danas, kad se toga sjetim, shvaćam koliko sam bila luda, mogla sam nastradati.

Ujutro u sedam, bila sam u policijskoj postaji.

- Tu sam, vaša sam - rekla sam.

- Ti si žensko, 'ajde u kuhinju - odgovorili su mi.

Nema problema. Bitno je da sam tu.

I tako su počeli moji dragovoljački dani. Tri tjedna, koja nigdje nisu evidentirana, prala sam kazane. Ja, s diplomom iz Kriminalistike, ribala sam lonce, dok u postaji nije bilo nikoga s višom ili visokom stručnom spremom. U tom kaosu, nitko nije razmišljao o tome.

A onda se pojavio Nikola Ivkanec. On je postao moj ratni tata. Doslovno me izvukao iz kazana.

- Mala, pa ti si završila Kriminalistiku! Što radiš ovdje?! - Tu su me stavili... - odgovorila sam mu.

- Ni slučajno - rekao je. - Sutra ideš u Zagreb, u Šarengradsku, na sistematski. I onda dolaziš raditi posao za koji si se školovala.

Tako je počeo moj ratni put.

Željka, mog sadašnjeg muža, upoznala sam prije sve te ludnice. On je već radio u policiji. Dolazio je vlakom iz Virovitičko-podravske županije. Uvijek bi se nekako poklopilo da ja idem u grad baš kad on sa svojim društvom izađe iz vlaka. Bio je visok, mršav, zgodan. Dobro se sjećam, nosio je bijelu jaknu od brušene kože, avijatičarsku, s nekakvim krilima na leđima i nekakvim pilotskim grbom.

Ta jakna i on. Jaooo...

Ali ja sam niska, moram tri puta ući u prostoriju da bi me netko primijetio. Osim ako sam glasna, onda me odmah primijete, ha, ha!

On me, onako visok, jednostavno nije vidio.

Jedne subote, odlučila sam mu postaviti zasjedu.

Prijateljica i ja smo se šćućurile ispred kafića Vipi, od pokojnog dragog mi prijatelja Vite, kod naslaganih stolica i stolova na terasi. Kad je Željko naišao, doslovce sam izletjela pred njega. I ono, viknula:

- Šta se više praviš da me ne vidiš? Dosta više! - ha, ha, ha!

Bio je to 1. travnja. Te noći smo prohodali. Sutradan sam ga morala potražiti u postaji da provjerim je li to bila prvoaprilska šala ili smo stvarno zajedno. Kao da nisam mogla povjerovati da je istina.

Vjenčali smo se u travnju 1992. godine. U tom sveopćem ratnom ludilu, nekako smo vjerovali da ćemo, ako se vjenčamo, preživjeti rat. Bilo je to malo vjenčanje, dvadesetak ljudi u kući kod mojih roditelja. Kasnije, 1993. godine, kad smo krstili starijeg sina Luku, imali smo i crkveno vjenčanje.

Moj posao bio je kaos.

S jedne strane, morala sam obavljati redovne policijske poslove – očevide prometnih nesreća, provala... A s druge strane, prikupljala sam informacije o djelovanju pete kolone. Bili smo sami, cirkus. U ispomoć su dolazili dečki iz drugih postaja, ali ja sam bila jedini školovani kriminalist. Nisam išla na bojišta izvan Daruvara.

Moj posao bio je ovdje.

Svi mrtvi, i naši i njihovi, od Petrovog Vrha, Vranog Kamena, Poloma... Prošli su kroz moje ruke. To je bio moj posao. Nagledala sam se smrti za šesnaest života.

Tri puta sam i sama mogla poginuti.

Prvi put, na Zelenom Brijegu, na samom vrhu. Uletjeli smo u zasjedu, na lažnu dojavu o provali u napuštenu srpsku kuću. Sa mnom je išla ekipa iz specijalne policije Bjelovar. I moj krim-tehničar. Išli smo na uviđaj. Čim se prvo vozilo popelo na taj prijevoj, iz šume su počeli pucati na nas. I tu smo baš naivno uletjeli, ali sva sreća riješilo se, sve je bilo OK. Nismo se povukli. Ja sam ušla u tu kuću i rekla:

- Gle, ljudi, mi tu nemamo šta tražiti. Sve je napušteno, razbacano...

Vidiš da je namještaljka, jer je kuća na otvorenom prostoru, dvorište isto, doveli su nas na čistinu. Kužiš?

Drugi put nakon pada vojarne Polom, išli smo s vozilima u vojarnu da vidimo je li ima još kakvog materijala, dokumenata, spisa, odjeće, obuće, pokrivača... Kad smo se vraćali, oglasila se zračna opasnost. Nismo imali goriva pa smo stali na benzinsku. Ostala sam sjediti u vozilu dok je kolega točio gorivo. Avion nas je nadletio i, normalno, mitraljirao. Meci su probili krov između mene i sjedala vozača. Frcali su na sve strane. A ja sam samo otvorila prozor i rekla kolegi:

- Hoćeš ti još dugo jer ovaj ako pogodi benzinsku, letjet ćemo svi u zrak!

Sad to zvuči smiješno, danas si svjestan da se trebaš bojati, ali tada se nisi bojao zato što smo svi, zapravo, bili mladi, ludi. A i znaš zašto si tu. Znaš što se događa. Ne daš svoje, tuđe nećeš. I poslije ti dođe taj vražji PTSP. Kad postaneš svjestan gdje si bio, što si sve vidio...

Treći put, raketiran je bio vrh Kalvarije. Opet zračna opasnost.

I onaj onaj udar, znaš, kad raketa prođe... Onaj toplinski val kojeg stvori udar, bacio me preko jednog betonskog zida. Pala sam metar i pol dolje na betonsku stazu.

Dobro, digneš se, ideš dalje.

Međutim nakon tri, četiri sata, više nisam mogla hodati. A drugo jutro nisam mogla ustati. Hitno su me odvezli u Dom zdravlja koji je bio gdje je sad Centar Rudolf Steiner. Zaključili su da mi je vjerojatno kralježnica pukla. Dobila sam blokadu, odležala dva sata, primila infuziju i hajmo raditi. I tu sam se zeznula jer nemam prijavu povrede na radu. Kasnije, kad se utvrđivala invalidnost, povreda kralježnice mi se nije priznala kao povreda, nego bolest. I to mi je umanjilo postotak invalidnosti za nekih 20%, ali nebitno.

Ništa to nije.

Željko i ja smo živjeli i spavali u policijskoj postaji. Gore, skroz na vrhu, što je bilo jako super jer ako padne granata - nema nas više.

Jednom smo pod minobacačkim napadom išli na Kalvariju po vodu koju smo vukli iz bunara našeg susjeda. Inače, vode nije bilo, zatvorili su nam je, pa smo se kupali u litri ugrijane vode.

Malo se podapereš i ideš dalje. I tu svaka čast ljudima iz Termala Daruvarskih toplica, oni su nam dopuštali da se kod njih dođemo oprati.

Uglavnom, bio je taj minobacački napad, naši su im odgovarali isto minobacačima. Kad čuješ da naši ispale, mi trčimo. I onda čuješ njihove da su ispalili... Već smo po zvuku znali je li ide prema nama ili će preko nas. I trčimo mi, ja u vojničkim čizmama koje sam našla u Polomu, dva broja veće i nosim automatsku pušku koja mi je isto, normalno, bila prevelika. I sad, moraš se sagnuti, trčiš, kužiš, preko željezničkog kolodvora, preko onog malog mostića prema groblju. A svaki put moraš trčati sagnut i osluškivati tko je sad ispalio granatu i kuda ona leti. Naravno, u tim velikim čizmama sam se spotaknula i puška mi je ispala.

A na čistini sam.

Moj muž ima dugačke noge, on napravi jedan korak ja šesnaest. On je već skoro došao do groblja, a ja na pola puta. Vraćam se po pušku.

- Jebala te puška, pusti pušku! - viče on.

A ne dam ja svoju pušku, vraćam se po nju i vidim avion.
- Jebem ti sunce, šta sad?
Zavukli smo se u groblje. Tada su ti borovi tamo bili puno gušći. Šćućurili smo se. Više nam nisu granate problem, sad nam je problem avion.

Nadlijeće.

Sad će raketirati...

U tim trenucima, kad te puca adrenalin na najjače, sve to ti se čini smiješno. Kao, ma ništa to nije. Kao, imat ćemo što pričati djeci, preživjeli ovo, preživjeli ono... Luda kuća, čovječe.

Prvog sina Luku sam rodila 1992. godine. To mi je bilo baš teško razdoblje. Bilo mi je jako teško nakon poroda, imala sam stravične noćne more. Sanjala bih da su mi Luku oteli četnici pa da je razmijenjen nakon 18 godina na nekakvim prugama... I takve stvari.

Užas…

A Željko je nastradao 1994. godine. U ophodnji kod Sirača, na njih u automobilu je naletio neispravan kamion, a vozač je bio pod utjecajem. Osam zubi mu je ostalo u autu, vilica slomljena na tri mjesta, bedrena kost pukla... To je bio kraj njegove policijske karijere. Morao je otići u mirovinu.

U vrijeme rata, osjećala sam puno mržnje prema suprotnoj strani. Strašno puno mržnje sam osjećala, recimo, zbog pokojnog Ivana Rončevića, kolege policajca i Željkovog i mog strašno dobrog prijatelja. Razgovarali smo s njim dan prije nego što su ga likvidirali. Osjećao je da će biti problema, osjećao je da mu se bliži kraj. Našli smo ga baš kada se zbog nečega penjao na onaj dimnjak od Doma zdravlja.

- Dobro, šta radiš?

- Gore me neće moći naći, jer neće biti dobro...

- A, daj, hajde - rekli smo mu kao da ne priča svašta. Međutim, drugu večer je ubijen s leđa.

Onda mrziš sve oko sebe.

Kako sam prije rata išla na radne akcije, 1986. smo išli na Đerdap, kod granice Srbije i Rumunjske. Tamo sam upoznala milicijskog pitomca, jer i oni su došli raditi, koji je rodom iz Daruvara. Došao nam se javiti kada je vidio da su došli ljudi iz Daruvara. Pet godina kasnije, nakon pada Poloma, dobili smo dojavu da je jedan četnik mrtav u stacionaru i da sumnjaju da je taj. A pošto ga poznajem, kažu mi da ga idem identificirati.
Već je bio sav napuhan, skoro neprepoznatljiv i bio je priključen na infuziju. Što to govori o tim ljudima koji su tamo bili? Oni su svog ranjenog čovjeka tamo ostavili.

I kako da ne mrzim takve ljude?

Nakon oslobođenja sela Dobra Kuća smo dobili dojavu da u jednoj kući pet dana leži ranjena žena s još troje mrtvih. Otišli smo gore. Stoka je bila poubijana, ležala napuhana po jarcima. Dvorište je bilo puno streljiva. Oni su ubili starce koji nisu s njima htjeli ići, bacili su bombu u tu kuću.

I to ne pričam ja, to je ta preživjela žena ispričala. Hitna ju je odvezla u bolnicu, sanirali su joj rane i preživjela je. Dakle, ubili su troje starih ljudi i nju ranili. Ne mi. Oni.

Kako ne bih mrzila?

Naravno da mrziš.

Ali, znaš, s druge strane... Ja sam pedagog. I učili su nas logiku. Nisu svi lopovi trgovci i nisu svi trgovci lopovi. Isto tako, ni svi Srbi ili pripadnici pravoslavne vjeroispovijesti nisu četnici.

Kužiš?

S godinama sam nekako sazrela i shvatila da moramo odvojiti dobro od lošeg i da moram naučiti funkcionirati i sa onima koji mi manje odgovaraju. Naučila sam odvojiti one koji imaju veze s ratom i one koji s ratom nikakve veze nemaju.

Zapravo, nije teško biti čovjek. Stvarno nije teško. ali moraš biti iskren. I tu dolazimo do mog velikog problema. Moju iskrenost mnogi ne vole, ali za to me nije briga. Imam svoj mali krug velikih ljudi.

3. DIO – ŽIVOT NAKON RATA

PTSP i pronalazak mira

Za mene nije bilo oštrog prijelaza iz rata u mir. Nisam, poput pričuvnih vojnika, skinula uniformu i vratila se u civilni život. Nastavila sam raditi svoj posao. Ratno stanje je završilo, ali policijski posao se nastavio. Deset godina sam radila na maloljetničkoj delinkvenciji.

To mi je bilo psihički najteže razdoblje.

Nisu problem bili maloljetnici kao počinitelji, problem su bili oni koji su bili žrtve. Kada vidiš što roditelj može napraviti vlastitom djetetu... To te slomi.
Pogotovo kad kod kuće imaš svoje bolesno dijete, a moraš ići na očevid usred noći. Suprug je bio kod kuće, pa nisam uzimala bolovanje, ali te slike ti ostanu u glavi. Noću ne spavaš, postaneš nervozan, loš prema svojima.

A pomoć ne možeš tražiti.

Ako ti to zapišu u karton, oduzet će ti oružje, značku i ostat ćeš bez posla.

Pa gutaš i trpiš.

Nakon toga, tri godine sam bila šef smjene u dežurstvu. To mi je, što se tiče kolegijalnosti, bilo najljepše razdoblje. Bila sam stroga, ali poštena. Dečki iz temeljne policije su me poštivali.

Na kraju karijere radila sam na suzbijanju nezakonitih migracija. Uvijek sam nastojala biti čovjek. Znala sam da su ti ljudi došli raditi iz nužde, a ne iz hira. Trudila sam se raditi po zakonu, ali s ljudskošću. Zato i danas mogu proći kroz grad uzdignute glave.

Nemam se čega sramiti.

U mirovinu sam morala otići 2007. godine kada su organizirali sistematske preglede na razini cijele države. Znala sam da imam problema sa spavanjem, sa strpljenjem, sa samom sobom. Psiho-test je to i potvrdio, PTSP.

Odmah su mi uzeli značku i oružje i poslali me na bolovanje. Bila sam ljuta, s 38 godina postala sam umirovljenik.

Što ću sad raditi?

Godinu dana prije toga podigla sam kredit. Prva mirovina jedva je pokrila jednu ratu. Ali tješila sam se: imamo dvije mirovine, neki žive i s manje.

A prvo što sam napravila kad sam otišla u mirovinu bilo je – tetoviranje. Moja prva tetovaža bila je moj dizajn: plamen kao simbol bajkera, pa crvene kockarske kockice na peteljkama kao trešnje, simbol rockabilly glazbe koju obožavam i moj numerološki broj 6 na kockicama.

Trebalo mi je vremena da se naviknem na novi život. Srećom, tu je uvijek bio moj Željko. On je moja duša, moj plus. Ja sam minus. Ne bih sama sa sobom izdržala tri mjeseca u braku, a on je sa mnom izdržao 33 godine! Rekla sam mu da ću mu jednog dana podići spomenik.

Primala sam terapiju, znala sam što mi je, kakve zdravstvene probleme imam. U međuvremenu i kralježnicu sam liječila jer mi je kod tog zračnog napada u ratu puknuo disk.

I dok sam radila, primala sam injekcije da bih mogla biti pokretna, da bih mogla raditi. Sve dok me nije potpuno slomilo. Osam mjeseci sam bila na terapijama. Ali doktor Božidar Egić me naučio živjeti s tim i na tome sam mu beskrajno zahvalna. Odredio je terapije točno za moju povredu i zahvaljujući njemu otad normalno živim, čak i bez bolova, bez injekcija, bez tableta. I što je najvažnije bilo, bez operacije.

S vremenom sam pronašla nove interese. Učlanila sam se u daruvarski Foto klub, a poslije me osvojilo kazalište. Gluma je postala moja strast! Kako ne volim brljaviti, sjediti na dvije stolice, napustila sam Foto klub i posvetila se kazalištu.

Došlo je vrijeme kada sam uspjela osvijestiti sebe, osvijestiti svoje tijelo, svoje želje, svoje mogućnosti.

I suprug i ja samo konačno počeli živjeti svoju propuštenu mladost jer smo je zbog rata preskočili. Jesmo oboje polomljeni, ali nemamo se na što žaliti.

Djeca su nam zdrava, znači da nemamo problem.

Počeli smo voziti daruvarski rockabilly bend, naše drage Cat Pawse, po koncertima u našoj Zafiri jer oni tada još nisu imali kombi. Bili smo im vozači, podrška, fanovi pred pozornicom u prvom redu. Ni jednog trenutka ne žalimo, dao Bog da sviraju još 100 godina.

Djeca su nam odrasla, ponosna sam na njih. Usmjeravali smo ih, naravno, ali nismo željeli utjecati na njihove životne izbore, željeli smo da sami odluče što žele biti. Luka je htio biti vojni pilot, prošao je sve testove, ali je imao dioptriju zbog koje nije mogao biti primljen. Danas je kineziolog, trener džuda, u Zagrebu trenira 120 djece.

Matija je bio rukometaš, ali je u Đakovu na jednoj utakmici doživio tešku ozljedu kralježnice, dvije godine nam je trebalo da ga ponovno dignemo na noge. Dr. Egić nam je tu ponovno pomogao. No, Matija je morao odustati od rukometa, ali nije odustao od sporta. Ide u teretanu, održava formu. Pokrenuo je svoju građevinsku firmu, radi, trudi se, bori. Naučio je živjeti s tim, radi fizički posao, ali zna što smije i koliko smije.

Luku i Matiju smo, kao prvo i osnovno, od malih nogu učili da budu pristojni.

Da budu ljudi.
I, da... Da ne mrze.

Oni, naravno, znaju što se događalo u ratu. Znaju naše priče. Kako su odrastali, tako smo ih postupno s tim upoznavali. Ali ni Željko ni ja nikad nismo oružje nosili

kući. Nismo čak ni uniforme nosili kući. Nisam nikad na dječjim crtežima bila u uniformi, uvijek su me nacrtali u haljini i s raspuštenom dugom plavom kosom.

A u posljednjih 4-5 godina sam pronašla svoju malu misiju. Znaš, ljudi oko mene počeli su obolijevati i umirati od raka, moji prijatelji i ženski i muški. Meni drage osobe umru od raka, a ja ni ne znam da su bolesni, a mlađi su od mene.

Tada sam počela istraživati što sve unosimo u sebe i s čime se sve mažemo po tijelu. Ne trebaš biti genije da shvatiš koliko je tu kemije, otrova.

I onda sam krenula prvo od sebe – e, nećeš više! Nikakav gel za tuširanje, nećeš više koristiti nikakav dezić. Čak ni šampon.

Koža je naš najveći organ, a mi je tretiramo svakakvim kemikalijama. Koža ispod pazuha žene je najtanja, a tu se nalaze i žlijezde, a mi žene stvarno svakakva kemijska sranja nanosimo baš tu.

Odlučila sam sebi i svojoj obitelji proizvoditi prirodne sapune. Na kraju krajeva, i ja sam se kao dijete s takvim sapunom kod bake prala.

Sve je počelo kao hobi, a onda sam krenula prirodne sapune poklanjati prijateljicama. Kako sam i članica daruvarske Lige protiv raka, kada bismo imale štand u gradu, donosila bih svoje sapune, da se nađu tu ako će ih netko htjeti.

Malo po malo, počela sam ih sve više i više dijeliti. Nije mi ih na pamet palo prodavati sve dok me prijateljica jednom pitala zašto ih ne prodajem?

- Pa jesi li ti normalna? - rekla sam joj.

- Pa za neku simboličnu cijenu... Trebaš i materijal nabaviti, sve to košta - odgovorila mi je.

I tako sam došla do domaće radinosti. Radim legalno, izdajem račune.

Ali nije to posao od kojeg živim, to je moja psihoterapija. Vjerujem da zdravim načinom života možemo barem odgoditi neke bolesti, pa se nadam da će i ovi moji proizvodi pomoći ljudima da dulje žive.
To je moja misija.

Nema tu neke zarade, državi platim njezino, a od onoga što ostane od prodaje kupim materijal za izradu novih sapuna. I cijena je minimalna. Stvarno ne vidim potrebu da prirodni sapun od 120 grama košta 8 eura?! Kako možeš nekom prodavati prirodni sapun za 8 eura koji nekome znači zdravlje i život?

Mene bi bilo sram.

Ne tvrdim da ja neću dobiti rak zato što se perem s prirodnim sapunom, ali se samo nadam, ako me nešto treba sustići, da će me sustići kasnije. Da ću to odgoditi sa zdravijim načinom života.

Uz moje dvorište i vrt, proizvodnja prirodnih sapuna za mene je psihoterapija.

Danas sam zadovoljna. U miru sam. Napokon sam pronašla sebe. Djeca su odrasla, suprug i ja imamo svoj život. Shvatila sam da sam sama sebi najvažnija.

I nije to nikakva sebičnost.

To je preduvjet da bi čovjek mogao biti dobar i drugima.

https://mojportal.hr/magazin/jitka-plesa-nagledala-sam-se-smrti-za-16-zivota-tri-puta-umalo-poginula-dobila-ptsp-sad-sam-pronasla-mir/

PRIUŠTIVO STANOVANJE: GDJE JE POŠLO PO ZLU S CIJENOM STANOVA?

Ovih je dana jedan mladi bračni par bio u intenzivnoj potrazi za dobrim stanom na zagrebačkom sjeveru. Traže nešto prostrano i atraktivno, a opet – priuštivo. Kad sam ih u zafrkanciji upitao što im zapravo znači „priuštivo“, nakon kraćeg razmišljanja rekoše da je to zapravo politička floskula. Uistinu, kada se bolje razmisli, riječ je o pomalo otrcanom izrazu kojim se političari koriste u prezentacijama svojih programa za poticanje stanogradnje prilagođene platežnim mogućnostima mladih ljudi. A što je paradoks – u posljednje vrijeme svaki državni intervencionizam, poput poticane stanogradnje, uglavnom je završavao – nepriuštivo. Najblaže rečeno.

“Priuštivo stanovanje” trebalo bi označavati takvo stanovanje koje je financijski dostupno pojedincima ili kućanstvima, uz troškove koji ne ugrožavaju njihovu sposobnost zadovoljavanja drugih životnih potreba. Prema uobičajenim standardima, troškovi stanovanja (uključujući najamninu ili kredit, komunalne usluge i održavanje) ne bi smjeli prelaziti 25-30 posto ukupnih prihoda u kućanstvu. Međutim, što ako je nekomu najvažniji stan, za koji bi izdvojio i 50 posto prihoda, a nekomu je najvažnije skijanje i ljetovanje, za koje bi izdvojio čak i 70 posto prihoda!? Stoga je očito da je „priuštivo stanovanje“ uglavnom politička kategorija. Ministri je upotrebljavaju kako bi se dodvorili nekim ranjivim skupinama, npr. za socijalno stanovanje, subvencioniranje prve nekretnine za mlade obitelji, simbolične najmove u gradskim stanovima itd.

74. Jozo Renić

Novinarski projekt:
Kriza priuštivog stanovanja – gdje je pošlo po zlu?

Elektronička publikacija:
Sesvete danas

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
24. srpnja 2025.

Kako je nastao pojam „priuštivo stanovanje“

Pojam “priuštivo stanovanje” počeo je dobivati na značenju tijekom 20. stoljeća, posebice nakon Drugog svjetskog rata, kada su mnoge zemlje bile suočene s nedostatkom stambenog prostora i potrebom za obnovom. Stanovanje je kao temeljno ljudsko pravo formalizirano u članku 25. Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a. U europskim državama poput Austrije, Njemačke i Nizozemske razvijeni su modeli socijalnog i javnog stanovanja. Na primjer bečki model postao je simbol za politiku jeftinog socijalnog stanovanja. U Europskoj uniji priuštivo stanovanje postalo je prioritet kroz Urbanu agendu za EU (Amsterdamski pakt, 2016.), gdje je Partnerstvo za priuštivo stanovanje identificiralo ključne izazove poput rasta cijena, turističkog najma i stambene preopterećenosti.

U Hrvatskoj se pojam “priuštivo stanovanje” počeo češće rabiti posljednjih nekoliko godina, posebice u kontekstu državnog pokušaja suzbijanja cijena i aktiviranja tisuća praznih stanova. Problem je inače eskalirao početkom 2000-ih, kada je tržište nekretnina postalo sve manje dostupno mlađoj populaciji. Treba li posebno podsjećati što se zbilo tih prvih godina 21. stoljeća kada je nabubrio nekretninski balon?

Skok cijena stanova bilo gdje uglavnom je posljedica visoke potražnje. No kada je riječ o recentnoj stambenoj krizi u Hrvatskoj, valja podrobnije raščlaniti gdje je pošlo po zlu. I je li uistinu samo riječ o visokoj potražnji. Prosječna cijena kvadrata novogradnje u 2024. dosegla je 2.473 eura/m² (bez POS-a). U luksuznim projektima cijene dosežu 5800–8000 eura/m². Na Jadranu cijene dosta variraju, ali su od 2015. porasle za 66,7%, s posebno visokim cijenama u turističkim središtima poput Dubrovnika, Splita i Zadra.

Tko je najodgovorniji?

Zašto se u Zagrebu dogodila tolika pomama za stanovima? Kao glavno gospodarsko, obrazovno i administrativno središte Hrvatske, logično je da grad privlači mlade profesionalce, studente, ali i brojne useljenike iz svijeta, što povećava potražnju za smještajem. Istovremeno, ponuda stanova, posebice novogradnje i manjih stanova na dobrim lokacijama, ne prati potražnju zbog sporih procesa izdavanja građevinskih dozvola te zbog manjka radnika u građevinarstvu.

S druge strane Jadran ponajviše privlači strance i dobro potkožene ulagače u nekretnine. Osobito je to eskaliralo nakon ulaska Hrvatske u schengenski prostor. Time su donekle povećani kapaciteti za turistički najam, a smanjena je dostupnost stanova za lokalno stanovništvo.

Uza sve to stručnjaci se obično slažu u tomu da su eksploziji cijena pridonijeli ekonomski čimbenici – niske kamatne stope i subvencionirani krediti, zatim inflacija i porast troškova gradnje, posebice nakon pandemije. Uz to dogodio se i zagrebački potres, zbog čega je bilo manje raspoloživih građevinara. Ne zaboravimo i spekulativna ulaganja. Prodavatelji često postavljaju nerealno visoke tražene cijene, potaknuti medijskim napisima o rastu tržišta. I napokon, o čemu se manje priča – agencije za nekretnine često dodatno podižu očekivanja i ohrabruju prodavatelje pa se vrijednost nekretnine umjetno napuhava.

Eldorado za stambene investicije

I napokon, ono o čemu će se tek početi ozbiljnije razmišljati: mnogi ulagači na Hrvatsku su počeli gledati kao na Eldorado, zgodnu priliku za plasirati svoj novac. Prema dostupnim podacima, značajan dio nekretnina u Hrvatskoj kupuje se gotovinom – čak 55 posto. Osobito je to izraženo na obali, gdje kupuju bogati stranci. Na poreznim je vlastima da istražuju koliko se tim postupcima izbjegavaju porezne obveze, a da ne govorimo o tomu istražuje li se podrijetlo njihova novca.

Trend gotovinskog kupovanja nekretnina imamo i drugdje. Eto na primjer u gradu Livnu (BiH) posljednjih su godina eksplodirale cijene nekretnina. A kao što se ondje lako može vidjeti pola tih nekretnina zjapi prazno i neiskorišteno. Kada se pita građane Livna, čiji su to stanovi, reći će vam: Dođu iz Njemačke s torbom novca, kupe stan i više se ne pojavljuju…

https://www.sesvete-danas.hr/hrvatska-i-svijet/hrvatska/priustivo-stanovanje-gdje-je-poslo-po-zlu-s-cijenom-stanova-17853

Večernji list

ROCK POEZIJA

Tko su najbolji pjesnici među rockerima koji zavređuju ući u lektiru

Glazbenici su se u Hrvatskoj rijetko odlučivali svoje stihove ukoričiti ili objaviti kao knjige poezije. Mnogi ih nisu ni doživljavali kao pjesnike, nego prije kao tekstopisce koji su stihove prilagođavali nekoj glazbenoj podlozi. Rijetki su se nakon Štulića odlučili na takav korak. Knjigu svoje poezije objavio je 2001. godine i Darko Rundek te nakon toga tek još nekolicina i genijalni su

Branimir Johnny Štulić bio je produktivan i cijenjen autor, kako glazbe tako i tekstova. Između 1980. i 1983. objavio je šest albuma, među kojima i dva dvostruka te jedan trostruki. Nakupilo se tu jako puno iznimnih pjesama te je Štulić priredio i knjigu **„Big Beng"**, u kojoj su objavljene pjesme nastale između 1975. i 1985. Knjiga u vlastitom izdanju izdana je pod imenom Johan B. Štulić i nije nikad bila u slobodnoj prodaji te je danas rijetko i vrijedno kolekcionarsko izdanje.

Ove godine jedan primjerak prodavao se na **Njuškalu** za čak 135 eura. No glazbenici su se u Hrvatskoj rijetko odlučivali svoje stihove ukoričiti ili objaviti kao knjige poezije. Mnogi ih nisu ni doživljavali kao pjesnike, nego prije kao tekstopisce koji su stihove prilagođavali nekoj glazbenoj podlozi. Rijetki su se nakon Štulića odlučili na takav korak. Knjigu svoje poezije objavio je 2001. godine i **Darko Rundek** te nakon toga tek još nekolicina.

75. Vladimir Barišić

Novinarski projekt:
Rock (ni)je mrtav! Je li mit ili stvarnost da je u Hrvatskoj propala rock glazba. Jesu li trap, rap i cajke rockerima ukrali publiku

Elektronička publikacija:
Večernji list

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. rujna 2025.

Negdje u vrijeme kada je Štulić izdao „Big Beng", a **Haustor** svoje treći album „Bolero", školarac **Boris Jokić** počeo je otkrivati glazbeni svijet. Prve ploče koje je kupio jako su utjecale na njega. Negdje u petom razredu čuo je da je neki američki sastav imena **R.E.M.** objavio album pa ga je kupio na zagrebačkoj Remizi, usput je zapazio i jednu crvenu kasetu njemu još nedovoljno poznate grupe Haustor, pa je i nju kupio.
Vrpce su se izlizale od slušanja i tu je počela njegova ljubav prema glazbi, koja traje i danas. Uskoro je otkrio i **Azru, EKV**... „Otvorile su mi se neke nove dimenzije, neki novi svjetovi, neke ideje o tome da se kroz glazbu drukčije može promišljati cijeli svijet", kaže Jokić, danas doktor psihologije, ravnatelj Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu i voditelj emisije „Glazbeni kurikulum" na radiju Yammat, koji je postao veliki poznavatelj suvremene pop-kulture, posebice glazbe. Ove je godine objavio i knjigu **„60 otkucaja – glazbena lektira"**, u koju je uvrstio 60 njemu važnih pjesama, a tekstove o pjesmama ilustrirali su učenici Škole primijenjene umjetnosti u Zagrebu. U knjizi uz glazbene reference, osobne priče i umjetničke slike mladih talenata autor istražuje kako pjesme oblikuju našu percepciju, identitet te odnos prema životu i svijetu. Jokić govori zašto se odlučio za taj pothvat i zašto je važno da i takva umjetnost nađe svoje mjesto u knjižarama, ali i u školama.

– U pozadini knjige je nekoliko stvari. Prvo, to je moja strast prema glazbi, koju sam otkrio kao osnovnoškolac. Drugi razlog je taj što smatram da Hrvatska kao država uopće ne cijeni suvremenost i suvremenu umjetnost, a posebice suvremenu glazbu. U potpunosti smo nesvjesni kvalitete rada i umjetnosti koju ljudi ovdje rade u glazbi. I to je zapravo bio poticaj da napišem tu knjigu. A treća stvar je ta da mladi ljudi danas slušaju najrazličitiju glazbu i da često nemaju priliku uopće doći u doticaj s nekim autorima i autoricama za koje smatram da bi ih svatko, od 7 do 97, trebao čuti i upoznati se sa svjetovima koje oni otvaraju – objašnjava Jokić te dodaje da je poražavajuće da velik broj mladih nikad nije čuo primjerice za Darka Rundeka, Arsena Dedića ili Bowieja. U knjizi su obrađene pjesme Josipe Lisac, TBF-a, Azre... Uključen je i niz inozemnih glazbenih imena, a među njima su i **Rage Against the Machine, Nina Simone, Bob Dylan, Rosalía, The Beatles, John Coltrane, Bruce Springsteen, The National, The Ramones**...

Svojevremeno se, dok je radio na kurikularnoj reformi, zalagao i da neki autori iz suvremene rock i pop glazbe uđu u lektiru. Jokić objašnjava zašto misli da je to važno te koji su to autori vrijedni toga da uđu u lektiru.

– Kada smo radili na cjelovitoj kurikularnoj reformi, suvremena je glazba već tada našla svoje mjesto u predmetu glazbena kultura. Međutim, ja sam zagovarao da neki od njih, poput recimo, **Branimira Johnnyja Štulića**, postanu i dio lektirnih naslova i onoga što se čita u predmetu hrvatski jezik. Međutim, tu priča nestaje. Malo ljudi zna i vrlo je zanimljivo da su u prijedlogu kurikuluma predmeta katolički vjeronauk, koji su izrađivali kolegice i kolege koje je imenovala Katolička crkva, već u osnovnoj školi htjeli uključiti suvremenu glazbu kao sadržaj koji treba potaknuti mlade ljude da promišljaju i da se kritički osvrnu. Jedna od pjesama koju su uvrstili u prijedlog kurikuluma bila je pjesma Gorana Bareta **„Put ka sreći"**. E sad, to je za mene škola, da recimo, poezija **Gorana Bareta** ili Branimira Johnnyja Štulića, a možemo govoriti i o različitim drugim hrvatskim izvođačima, dođe do mladih ljudi. Osim teksta tu je i glazba, koja ih potakne da zapravo na drukčiji način promišljaju svijet oko sebe – kaže Jokić te spremno izdvaja autore koji se po njemu ističu i kao pjesnici.

– Pa sigurno, ako govorimo o poetskom elementu bez ovog glazbenog, izdvajaju se neki autori. Iz zagrebačkog novovalnog miljea tu bi sigurno bili Darko Rundek i Branimir Johnny Štulić. Zatim tu je Goran Bare pa Damir Urban, koji ima poetski senzibilitet. Pravih bisera ima i u Dalmaciji. Recimo, sigurno Momčilo Popadić, koji je pisao pjesme za **Olivera Dragojevića**, ali i za mnoge druge. Potom tu je **Toma Bebić**. Tu je i **Gibonni** kao tekstopisac, **Neno Belan, Dino Dvornik**. Postoje neki ljudi koji su otvarali neke druge svjetove – kaže Jokić, koji se slaže da bi bilo dobro i važno da neki od njih dobiju i svoje knjige poezije jer već imaju poprilično velik opus sjajnih pjesama.

– Ako govorimo o hrvatskim okvirima, mnogi od ovih koje sam naveo, ali i neki drugi, kao što su **Pips, Chips & Videoclips, Let 3 i Elemental,** sigurno zaslužuju da se njihova poezija na neki način objavi i kao knjiga, što bi bilo važno. Do prije 30-40 godina svi su znali da je, recimo, **Bob Dylan** vrlo vješt tekstopisac, ali malo tko bi vjerojatno rekao da će dobiti Nobelovu nagradu za književnost. Sama činjenica da stvarate svoju poeziju i uz nju glazbu te da je izvodite nešto je vrlo vrijedno i na to ne bi trebalo gledati kao na nešto manje vrijedno, nego štoviše, kao na nešto vrijedno literarne pažnje – kaže Jokić.

Tomislav Brlek, profesor na Katedri za opću povijest književnosti Odsjeka za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, objašnjava nam može li se uglazbljene stihove uopće i smatrati poezijom.

– Ne bi trebalo biti nimalo neobično tražiti pjesničku vrijednost u verbalnim tvorevinama nastalima da bi bile otpjevane. Stihove za pjevanje pisali su, uostalom, i **Brecht i Sartre i Voznesenski**, da **Borisa Viana** i ne

spominjemo. **Ezra Pound** pak eksplicitno je tvrdio kako je krajnji cilj njegovih modernističkih prozodijskih inovacija i kritičko-didaktičkih napora obnova izgubljenog „umijeća pisanja za pjevanje". A **Hans-Magnus Enzesberger** među ostalim je i prevoditelj Dylana, koji je 2010. na lamentacije o malom interesu za poeziju odgovorio kako i sami pjesnici uglavnom odveć usko određuju pjesničku vještinu: „Svako dijete zna dvjesto pop pjesama napamet – a to nije proza." Ne mora nipošto, jasno je samo po sebi, svaki otpjevani tekst biti poezija pa najčešće, kao što znamo, i nije. Ali isto tako nema nikakvih razloga da se načelno odriče mogućnost da to bude. Naprotiv – kaže profesor Brlek te pojašnjava zaslužuju li neki tekstopisci iz glazbenog svijeta i pjesnički status.

– Pitanje zaslužuju li tekstopisci pjesnički status zapravo je pseudoproblem, koji se, kao i štošta toga, refleksno preuzima iz anglofone sfere – dapače, specifičan je, još uže, za američku kulturu. Ostrašćene ispade kakve je izazvala dodjela Nobelove nagrade za književnost Bobu Dylanu teško bi uopće bilo zamisliti u Francuskoj, gdje su Jacques Brel ili Georges Brassens odavno uvršteni u prestižni niz Poètes d'aujourd'hui izdavačke kuće Seghers. U Italiji se također Fabrizio de André i drugi prvaci canzone d'autore bez ostatka smatraju pjesnicima, baš kao i Visocki ili Okudžava u Rusiji. Ni u Sloveniji, sudeći po statusu Svetlane Makarovič ili Tomaža Pengova, to nije sporno. Da Arsen Dedić, koji je, kako znamo, blisko drugovao s Luigijem Tencom i Ginom Paolijem, i u povodu čijeg je rada Igor Mandić 1983. napisao uzornu raspravu „Pjesnik na pozornici", u kojoj akribično podastire razvoj šansone kao umjetničke vrste, ali i Branimir Štulić i Darko Rundek, spadaju u istu kategoriju, naime, autora čiji tekstovi, premda pisani da bi bili pjevani, mogu funkcionirati i lišeni muzičkog i (ne manje važnog) izvedbenog konteksta, mislim da bi svakome iole upućenom trebalo biti očito. Svi su navedeni, kao i mnogi drugi, kod nas i u svijetu, s razlogom objavili zbirke svojih stihova. Inače, Leonard Cohen, Patti Smith ili Svetlana Makarovič svoje su karijere započeli između korica knjiga, da bi tek potom stupili na pozornicu i snimali ploče – kaže Brlek.

Iako ima sjajnih tekstopisaca rijetki se u Hrvatskoj odlučuju svoje stihove objaviti kao knjige. Krešo Blažević, osnivač Rockmarka, prve specijalizirane knjižare u glazbi u Zagrebu, kaže da knjige stihova hrvatskih glazbenika ne zauzimaju puno mjesta na policama.

– Nema ih puno. **Sanjin Karamehmedović** iz Silentea prije dvije godine objavio je knjigu **„Terca na tišinu"** s 40 uglazbljenih i neuglazbljenih pjesama. **Srđan Sacher**, izvrstan tekstopisac, ranije je objavio sjajnu knjigu, Mile Kekin prošle je godine objavio knjigu pjesama. Ima i knjiga o Riperovim stihovima, ali u kojoj su neki drugi govorili o njegovim tekstovima. U svakom slučaju malo je do sada knjiga stihova. Neki autori valjda misle da pjesme ogoljele od muzike ne bi bile dovoljno dobre te se ne odlučuju na takav korak. No ima sjajnih tekstopisca, recimo Urbanove i Baretove pjesme sjajne su i za glazbenu podlogu i bez nje. Zatim tu su i Rundek i **Saša Antić iz TBF-a**. Ima i publike za takvu vrstu literature. Nama su se znali javljati profesori nakon što bismo objavili neku knjigu o glazbi koji su je odlučili kupiti jer žele unijeti inovacije u nastavu. I sad su se javili neki profesori da će na nastavi obrađivati neke pjesme iz Jokićeve knjige. Bilo je i primjera da je učiteljica ili nastavnica cijelom razredu kupila neku knjigu. Zanimljive su i knjige u kojima autor objašnjava kako su nastale pojedine pjesme, u kakvim situacijama. **Paul McCartney** objavio je takvu knjigu, i kada je čitaš, drukčije percipiraš pjesmu i ona ima drugo značenje – kaže Krešo Blažević, koji nema dilemu treba li neke autore uvrstiti u lektiru.

– I ja bih volio da smo kada sam išao u školu obrađivali autore poput Štulića, Houre ili pjesme **Filma, Parnog valjka** ili kasnije Urbana i Bareta. Bilo bi dobro da smo ih obrađivali na satu hrvatskog jezika, jer drukčije pristupaš učenju kada imaš nešto što ti je blisko. Ne znam zašto je problem suvremenu glazbu uvrstiti u lektiru. Naravno da će se i dalje učiti i izučavati klasici i da njih nitko neće ugrožavati, ali treba ubaciti i tekstove iz suvremenog života i vremena – smatra Blažević, koji dodaje da i među mlađim autorima ima onih koji se ističu kvalitetnim tekstovima.

– **MORT** ima ozbiljnije tekstove. Nina Romić je super tekstopisac. Njezina glazba nije komercijalna, ali zaslužuje pozornost. Malo je pozornosti na tom kantautorskom valu, a tu ima sjajnih izvođača, poput Mary May. Tu su i Porto Morto, Silente, Mayales. Vojko iz trapa ima liriku. Edo Maajka ima kvalitetne tekstove. Kod trepera se uglavnom sve vrti oko zabave. Auti, cure, neke rime. Ima i kod njih poneka pjesma s porukom, ali to nije glazba koja će ostaviti neki dublji trag – smatra Blažević.

Jedan od najnagrađivanijih pjesnika srednje generacije, autor dvadesetak knjiga, pjesnik Marko Pogačar, nekada i sam bubnjar u bendu, kaže kako je domaća pop-rock scena iznjedrila velik broj vrsnih tekstopisaca te navodi svoje favorite.

– Uz šansonijere poput **Arsena Dedića** i recimo „nesvrstane", autore koje je teško ukalupiti u žanr, poput Tome Bebića, Francija Blaškovića ili Mancea, koji su tekstove, čini mi se, promišljali ipak na nešto drukčiji način, za mene to su uvijek bili **Johnny Štulić** i Darko Rundek. Poštujem i neke druge poetike, jednostavnije, ali koje

baš zato znaju biti zaguljen, klizav teren; u rasponu od nekih pjesama **Jure Stublića i Marijana Bana**, preko Gorana Bareta, Rippera i Leta 3 do Saše Antića i Vojka V, koji su opet neka sasvim druga priča. Neke od njih vjerojatno bismo mogli nazvati pjesnicima, ali ne vidim potrebe. Oni se ponajprije bave ipak jednom drugom, od klasičnog pjesništva, barem što se mene tiče, često zahtjevnijom disciplinom – kaže Pogačar i navodi Azrine albume „Filigranski pločnici" i „Krivo srastanje" ili Haustorove „Treći svijet" i „Bolero" kao primjere onih s hrpom izvrsnih tekstova. Pogačar smatra da neki od autora sasvim sigurno mogu naći svoje mjesto i u lektiri.

– Ne znam više kako točno izgledaju književni kurikulumi. Kad sam ja išao u srednju školu, u čitankama je bilo i brdo gluposti, poput pjesama raznoraznih generala i časnih sestara, stavljenih uz bok s Krležom, Ujevićem, Goranom. Štulića bi svakako trebalo čitati u školama, kao i Dylana – dodaje Pogačar, koji smatra da je i na rock sceni sve manje kvalitetnih tekstova. Uz ogradu da ne sluša komercijalne radiopostaje i da, dok kuha, da sluša Radio Student, kaže kako je na srednjostrujaškoj i indie sceni ono što slučajno čuje poprilično loše, ali da uvijek iskrsnu neki zanimljivi tekstopisci, poput Dimitrija Dimitrijevića.

– Nije slučajno da se najrelevantnija novija kompilacija zagrebačkih indie bendova zove „Generacija bez refrena". Mlađi su se muzičari, čini mi se, još prije 20 i više godina fokusirali prije svega na zvuk, žanr, a tekst je, ako ga je uopće bilo, tretiran kao nužno zlo. Singer-songwriteri su, također, uglavnom podbacivali. U tom smislu su se najzanimljivije stvari u posljednje vrijeme vjerojatno događale u hip hopu, koji mene osobno i ne zanima previše. Moj opći osjećaj je da su tekstovi danas generalno umjetnički manje ambiciozni i slabiji, da je ljestvica postavljena daleko niže, kod samih autora, kritike, publike. Danas se, tvrde, eksplicitno može reći puno više toga nego prije 40 godina, samo čini se da se to „puno više" uglavnom svodi na „droca", „crack", „gun"i slično. Nekad su se subverzivne, sistemski kritične pjesme možda skidale s ploča samo da bi se pojavile na sljedećima. Danas se takve pjesme u principu jednostavno ne snimaju. Kada se neka, poput npr. „Firme" Hladnog piva, ipak pojavi, služi više kao podsjetnik na ono što smo izgubili – zaključuje Pogačar.

– **Rock poezija**, taj termin je zavodljiv i pomalo nategnut... gotovo oksimoron. No doista su neki autori, netko u više, netko u manje trenutaka, ponekad dosegnuli najvišu razinu arta, tj. književnoga izričaja, odnosno „prave" poezije. Ili da parafraziram znamenitog Davida Lainga a propos pop-kulture i industrije zabave: „Unatoč potrošačkom društvu postoje pojedini albumi koji u određenim uvjetima predstavljaju ipak nešto više od izraza kulture profita i ideologije pasivne potrošnje." Dakle, postoje poneki autori koji u određenim trenucima nadahnuća dostižu te art/književne/poetske visove. To su u prvom redu najveći: Arsen Dedić. Ikona. Guru. Da je pisao u brojnijem jeziku, bio bi u rangu Dylana, Cohena, Reeda, Cavea. Ma i ovako već jest. Tvorac bez sumnje antologijskog opusa nastavio je pisati poeziju objelodanjenu 1971. u knjizi **„Brod u boci".** Tu su i novovalni heroji Rundek, Sacher, Stublić, Houra na prva dva albuma i posebno, naravno i ponajviše, Štulić, taj veliki pjesnik Zagreba, koji je najutjecajniji domaći stihoklepac nakon Arsena, a čiji je doprinos i „kristaliziranje jezika nastalog pročišćavanjem svakodnevnog govora ulice preobraženog u pjesnički idiolekt". Potvrda tomu je i vrednovanje Štulićeva opusa i uvrštavanje njegovih pjesama u brojne antologije i preglede suvremene poezije – kaže Branko Kostelnik, publicist, glazbenik, multimedijalni umjetnik, producent u MSU i predavač kolegija Pop kultura i mediji na Sveučilištu VERN.

Kostelnik smatra i da bi uz one koji su već objavili zbirke pjesama, poput Štulića, Rundeka, Sachera... sad bio red na Sašu Antića iz TBF-a i Edu Maajku. Navodi i da neke jake pjesme imaju i Mile Kekin, Coki Muratović iz Jinxa, Riper iz Pipsa, Elemental, Paraf, Marijan Ban, Gibonni, Majke, Let 3, KUD Idijoti te cijeli niz autora drugog novog vala s naravno pokojom pjesmom poput Boe, Doriana Graya, Animatora, pa alter/art bendova poput Sexe, Grča, Trobeca, Rodericka... Kostelnik smatra i da se među mlađim autorima nađu pjesnički istupi koji zavređuju pozornost, ali treba im još vremena da sazru. U nastavku objašnjava i jesu li autori danas angažirani kao prije 30-40 godina.

– Jesu, ima ih, možda ne kao prije, ali drugo je vrijeme. Ima autora koji stvarno „peglaju", ali uvijek može i mora više. Uvijek je u rocku važan taj društveni kontekst. Ima i sličnosti i razlika u odnosu na prije. S jedne strane stalna je i kontinuirana ta borba protiv Babilona koji mora jednom pasti, a s druge strane, naravno, svaka epoha ima svoje specifičnosti koje onda utječu na nove autore i njihovu poetiku – kaže Kostelnik.

Sjajnih autora i tekstopisaca ne nedostaje, ali za njih nema mjesta u obrazovnom sustavu. **Boris Jokić** kaže kako je to poražavajuće.

– U tome se po meni krije i nedostatak Hrvatske i kao društva, ali posebice obrazovnog sustava. Ne mogu zamisliti da sustav obrazovanja, recimo u Francuskoj, mlade ljude ne upozna s tim tko je **Edith Piaf**. Isto tako, recimo, u Velikoj Britaniji. Ne mogu zamisliti da ne znaju ili da

nisu čuli tko su Beatlesi. Da nisu čuli za Pink Floyd... Da se nisu susreli s glazbom **Eltona Johna** i na to zaplesali. I sad postavljam pitanje zašto u Hrvatskoj mladi ljudi ne znaju tko je Arsen Dedić, tko **Gabi Novak**? Tko je i kakva je umjetnica Josipa Lisac? Što je za Split i splitsku scenu značio Dino Dvornik? Što su Zagrebu značili novovalni bendovi i svi oni koji su bili prije? Što znače osječki bendovi i zašto ne znaju ništa o tome kakva je bila gospićka punk scena 80-ih? To je dio naše kulture i nije mi jasno kakvo smo mi društvo ako se takve kulture sramimo – govori Jokić te podsjeća da su mladi ljudi, školarci, izvrsno reagirali na pjesme koje su predstavili u knjizi i da su zahvaljivali na prilici da upoznaju tu glazbu i izvođače. Jokić dodaje i zašto smatra da takvog sadržaja ni nema u lektirama.

– Baš kao što pišem u tekstu o pjesmi **„Kurvini sinovi"**. Kada se suočite s time da kroz pjesmu naiđete na bunt, kada vam netko kaže i definira što bi mogla biti sloboda. E, onda ta mlada osoba zapravo postaje kritički misleća osoba, a kritički misleće osobe na ovim prostorima nikada nisu bile dobrodošle. I to ne samo na ovim prostorima. Za kritički misleće osobe treba se boriti i treba zapravo učiniti sve da one i dalje imaju sadržaj i prostor, da se mogu izraziti – zaključuje Jokić.

https://www.vecernji.hr/kultura/tko-su-najbolji-pjesnici-medu-rockerima-koji-zavreduju-uci-u-lektiru-1894111

Deset godina Odvaljivanja

76. Boris Postnikov

Novinarski projekt:
Hrvatske spisateljice i pisci na društvenim mrežama

Elektronička publikacija:
Kritika-hdp

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. rujna 2025.

Društvene mreže su, znamo, postale neizbježna alatka za promociju pisaca, ali to ne znači i da im mogu pobjeći oni kojima do promocije nije stalo. Dobar je primjer onaj prošle godine preminulog **Danijela Dragojevića**. Jedan od naših najvažnijih suvremenih pjesnika dugo je i odlučno izbjegavao intervjue i javne nastupe, a knjige je objavljivao u samo jednom izdanju, tako da su mnogi njegovi naslovi sada antikvarni rariteti. U vremenu medijske eksploatacije svega, svačega i još ponečega, Dragojevićeva ustrajna povučenost mogla se čitati kao gesta spašavanja poezije od profanizacije, kao uzmicanje autora pred vlastitim djelom, kao strateška distinkcija na književnoj sceni: u svakom slučaju, činila je iznimku. Kada je, međutim, Dragojević početkom 2018. godine objavio *Kasno ljeto*, nešto se promijenilo. Facebook su preplavile fotografije stranica s pjesmama: skoro da si, skrolajući, mogla pročitati čitavu zbirku. Ili je tako, barem, bilo na mom *feedu*, a velike su šanse da je slično bilo i na vašem. U rano ljeto 2018., *Kasno ljeto* je postalo viralno. Zabavan obrat: pjesnik koji je uporno bježao od medija postao je mala medijska senzacija. Ali nije pritom u bjesomučnom šeranju Dragojevićevih pjesama bilo ničega nalik na nepoštivanje njegove želje da ostane u sjeni, nije bilo agresivnog razotkrivanja ni želje da se promovira autora: samo čista radost dijeljenja pjesama. Baš zato je priča o Danijelu Dragojeviću odličan uvod u priču o Facebook stranici „Odvalimo se poezijom“.

One-woman medijski servis

„Odvalimo se poezijom“ – ili „Odvalimo SE Poezijom“, ako ćemo poštovati kako ime stranice piše na njenoj Facebook naslovnici – ima skoro sedam hiljada pratitelja, frekventan, ali ne zagušujući ritam objava (jedna dnevno, mada to nije čvrsto pravilo), a pjesme koje objavljuje širokog su spektra: strani i domaći pjesnici, suvremenici i klasici, poetski raznoliki. Voditeljica i pokretačica **Sanja Baković** i sama je pjesnikinja, autorica zbirki *Plovna mjesta* (2016.) i *Autobus za Trnavu* (2020.). Baković je i novinarka, a bez njenog tematskog bloka „Književnost na društvenim mrežama“, objavljenog u časopisu *Tema* (siječanj-travanj 2020.), ni ova naša priča o književnosti i društvenim mrežama ne bi bila potpuna. Stranica „Odvalimo se poezijom“ nema, međutim, nikakve veze s promocijom njene voditeljice. Baković ju je pokrenula prije ravno deset godina, kao nimalo ambiciozan, skromni projekt, a publika se zatim okupljala i rasla organski.

To da se poezija preporodila na društvenim mrežama, koje su je izvukle iz trećeg plana aktualne književne žanrovske hijerarhije u jednom od onih neočekivanih susreta novih medija i „zastarjelih“ jezičnih formi – sjećamo se kako se, recimo, aorist bio nakratko „vratio“ u SMS-ovima – poznata je stvar. Poezija na društvenim mrežama pritom obično poštuje neka nepisana pravila: ne smije biti preduga, a poželjno je i da je nešto komunikativnija. Tih se pravila intuitivno pridržava i „Odvalimo se poezijom“, mada je sama stranica odavno nadrasla virtualni prostor za šeranje stihova: sada je to već neka vrsta *one-woman* medijskog servisa za prenošenje vijesti, intervjua, kritika, najava, proglašenja nagrada… Ima čak i nešto nalik na rubrike: „Dobre knjige“, „Dobre nove knjige“. Neplanirano, spontano, postala je utočište poezije prognane iz tradicionalnih medija kojima su stihovi, pod diktatom tržišta, prestali biti zanimljivi.

Društveni angažman

U dosadašnjim tekstovima iz ovog serijala slijedili smo osnovnu podjelu pisaca na društvenim mrežama na one kojima su mreže omogućile da se probiju na književnu scenu i na one koji su svoj status stekli ranije, a mreže im danas služe kao jedan od kanala promocije vlastitog rada. „Odvalimo se poezijom“ donosi varijaciju prve pozicije: prelazak s Facebooka u „stvarni“ književni svijet, samo što ovdje nije riječ o autoru, nego o kompletnom projektu. Prvi iskorak učinjen je već 2016., samo godinu nakon pokretanja Facebook stranice, i vodio je direktno na ulicu: pod parolom „Odvalimo se poezijom“ pjesnici i pjesnikinje čitali su svoje stihove u sklopu Noći knjige, u zagrebačkoj Petrinjskoj. Godinu kasnije, 2017., projekt dobiva i otočku ekstenziju: u Bolu na Braču organizirano je prvo izdanje pjesničkog festivala „Odvalimo se poezijom“, a festival se od tada održava redovno, svake godine, u dragojevićevsko kasno ljeto. Nakon uličnih početaka i otočkog festivala, sljedeće 2018. godine „Odvalimo se poezijom“ nastavlja s organizacijskim metamorfozama: u Zagrebu pod tim imenom započinje serija pjesničkih tribina, prvo u bivšem klubu Pločnik, a zatim, 2019. i 2020. godine, u Booksi.

„OSP“ je sada već – kako *online*, tako i u književnom *real lifeu* – prava pjesnička platforma, široka i zabavno nepredvidljiva, koja oko strasti prema poeziji okuplja različite formate događanja, domaća i strana imena, razgovore i čitanja. Među događanja koja organizira spadaju i povremene donacijske razmjene knjiga, pri čemu se sva zarada uplaćuje udrugama koje brinu za društveno marginalizirane skupine. Platforma se i dalje zna pojaviti u neočekivanim okolnostima: tako je na Hreliću, kultnom zagrebačkom buvljaku, bio zakupljen prostor za neku vrstu poetskog pop upa na kojem se čitala uglavnom socijalno angažirana poezija, a zarada od prodanih knjiga pripala je Humanitarnoj udruzi fajter koja pomaže beskućnicima. Humanitarna aktivnost i društveni angažman obilježavaju i inače različita Odvaljivanja. Kada je, recimo, 2020. godine policijsko ubojstvo Georgea Floyda u Sjedinjenim Američkim Državama pokrenulo velike demonstracije pod sloganom „Black Lives Matter“, Baković je ispred Bookse organizirala čitanje stihova afro-američkog otpora, uz sudjelovanje članova Društva Afrikanaca u Hrvatskoj. Ili, svježiji primjer: ovogodišnje izdanje bolskog festivala bilo je, sasvim primjereno, posvećeno antiratnoj poeziji. Kako je to promaklo udrugama hrvatskih ratnih veterana dok su nasrtale na svako kulturno događanje koje ne promovira Domovinu, Vjeru & Vrijednosti Domovinskog Rata, ostaje misterij. Možda im je Bol daleko, a možda je poezija postala toliko marginalizirana da više nije zanimljiva ni hrvatskim zabraniteljima.

Kada se govori o društvenim mrežama, priča obično vodi prema megaprofitima američkih i kineskih korporacija, algoritamskoj distorziji javnog prostora, dezinformacijskim *bubbleovima*, AI *slopu*, kidnapiranju pažnje korisnika. „Odvalimo se poezijom“ jedna je od rijetkih epizoda te priče koju se može prepričati bez sumornih tonova. Nakon što su naši *mainstream* mediji skrojili stvarnost u kojoj više nema poezije, poezija se – zahvaljujući entuzijazmu Sanje Baković – preko Facebooka vratila u stvarnost: književnu stvarnost javnih čitanja, festivalskih okupljanja, tribina i humanitarnih akcija, ali i društvenu stvarnost na koju platforma „Odvalimo se poezijom“ ostaje dosljedno osjetljiva.

Dragojević za klavijaturama

I na kraju, što nam je ona dala, a tradicionalni mediji više ne mogu ponuditi? S Dragojevićem smo počeli pa

možda s njim možemo i završiti. Kada je pjesnik prošle godine preminuo, na jednom od naših portala koje se po inerciji i dalje naziva uglednima osvanuo je *in memoriam*, napisan u skladu s pravilima žanra: nekoliko biografskih podataka, popis najvažnijih naslova, kopipejstane informacije s online enciklopedija. I uz tekst fotografija na kojoj, za klavijaturama, **Oliver Dragojević** zaneseno pjeva neki od svojih hitova. To da se uz članak o smrti pjesnika mogla pojaviti fotka onog drugog, poznatijeg Dragojevića – greška je u međuvremenu ispravljena, ali sačuvao sam *screenshot*, za svaki slučaj – samom autoru, koji je panično bježao pred foto-objektivima, možda bi čak bilo drago. Ali je istovremeno i dovoljan komentar statusa poezije u kulturnim rubrikama domaćih medija.

Na dan Dragojevićeve smrti, 19. februara pošle godine, „Odvalimo se poezijom" mogla je prikupiti rekordnu kolekciju klikova. Trebalo je samo *postati* jednu-dvije od onih pjesama iz *Kasnog ljeta*: objava bi se bjesomučno šerala. Umjesto toga, stranica je prenijela dva kudikamo ambicioznija teksta. Jedan je bio razgovor **Srđana Sandića** s **Branislavom Oblučarom**, pjesnikom i profesorom komparativne književnosti koji je napisao studiju o Dragojevićevom opusu, a drugi je bio oproštajni tekst **Marka Pogačara** objavljen na ovom sajtu. Dva ozbiljna, upućena priloga, dva relevantna pjesnička i kritička glasa: algoritmima, klikovima i šerovima usprkos. I kao što ona fotografija Olivera Dragojevića za klavijaturama govori dovoljno o statusu poezije u hrvatskim medijima, tako je u te dvije objave stala većina onoga što vrijedi znati o stranici „Odvalimo se poezijom" i o njenoj pokretačici Sanji Baković.

https://kritika-hdp.hr/deset-godina-odvaljivanja/

„Kako žive naši stari“ – rekapitulacija projekta

77. Davor Dijanović

Novinarski projekt:
Kako žive naši stari?

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskog kulturnog vijeća

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
20. studenoga 2025.

Projekt „Kako žive naši stari“ nastao je iz svijesti da velik broj umirovljenika u Hrvatskoj živi u uvjetima koji ne omogućuju dostojanstvenu starost. Niske mirovine, sve veći troškovi života, nedostatak dostupnih zdravstvenih i socijalnih usluga, visoke cijene i nedostatni kapaciteti domova za starije, kao i problemi usamljenosti, depresije i socijalne izolacije stvaraju realnost koja je za mnoge svakodnevni teret. U doba kada očekivani životni vijek raste, a suvremene tehnologije postaju obvezni dio svakodnevnog života, posebno dolaze do izražaja pitanja cjeloživotnog obrazovanja i digitalne pismenosti starijih osoba. Ovaj projekt nastojao je zabilježiti stvarne životne uvjete umirovljenika, prikazati njihov glas i iskustvo te ponuditi prijedloge za poboljšanje kvalitete života populacije koja čini jedan od najvažnijih slojeva našega društva.

U razgovoru s Nevenkom Nekić, autorica upozorava da se naša epoha, osobito tijekom posljednjih stotinjak godina, odlikuje bešćutnošću prema starijoj populaciji. Ističe da mnogi umirovljenici ne žive „mirnu starost“, nego se bore s niskim primanjima, visokim cijenama hrane, režija i lijekova, te osjećajem društvene marginalizacije. Naglašava emocionalni aspekt starosti: strah, samoću i duboku potrebu da stariji i dalje budu prepoznati kao vrijedni članovi zajednice.

Ekonomist Ljubo Jurčić problem sagledava iz makroekonomske perspektive. Upozorava da mirovinski sustav, u postojećem obliku, nije dugoročno održiv. Omjer broja zaposlenih i broja umirovljenika izrazito je nepovoljan, gospodarstvo raste presporo, a mirovine se ne mogu povećati bez sveobuhvatnog dugoročnog razvojnog plana. Po njegovu mišljenju, Hrvatska treba jasno definirane politike razvoja koje će omogućiti jačanje ekonomije, veću zaposlenost i stabilniji mirovinski sustav.
Đuro Vidmarović govori o fenomenu prepuštenosti starijih samih sebi. Ističe da mnogi stariji žive u osamljenosti, bez sustavne institucionalne potpore, često i bez obiteljske. Sustav, tvrdi, sporadično reagira, dok bi stvarna potreba bila kontinuirana skrb, koordinirana pomoć i osjećaj sigurnosti koji danas nedostaje. Starost, kaže, ne bi smjela značiti socijalnu nevidljivost, no upravo je to česta realnost.

Ivan Bekavac polazi od osobnog iskustva. Ukazuje da stariji, osobito oni slabije pokretni ili zdravstveno iscrpljeni, teško mogu sami navigirati zdravstvenim i administrativnim sustavom. Mnogi nemaju snage boriti se s birokracijom, dugim čekanjima, traženjem informacija i putovanjima na preglede. Njegova je glavna poruka da bi institucije trebale biti one koje prate starije osobe, umjesto da stariji moraju trčati za sustavom.

Višnja Fortuna, koja radi sa starijom populacijom, naglašava da velika većina starijih želi ostati živjeti u vlastitom domu.

To otvara važno pitanje kako organizirati terensku pomoć – kućnu njegu, dostavu obroka, pomoć u kućanstvu, prijevoz na preglede i druge usluge koje bi starijima omogućile kvalitetan život bez nužnog preseljenja u dom. Njezino iskustvo pokazuje da je upravo takva podrška ono što stariji najviše cijene.

Siniša Posarić ističe važnost osobnog angažmana u starijoj dobi. Tvrdi da umirovljenje ne smije značiti odustajanje od života, nego vrijeme kada se čovjek treba dodatno aktivirati, raditi na sebi, održavati mentalnu i fizičku vitalnost te ostati uključen u zajednicu. Prema njegovu mišljenju, kvaliteta starosti neraskidivo je povezana s time koliko je pojedinac ulagao u sebe tijekom života, ali i s njegovom spremnošću da ostane aktivan i u mirovini.

Zdravko Vlaić starost promatra kroz prizmu osobne odgovornosti, stvaralaštva i duhovnosti. Smatra da se stariji ne bi smjeli povući iz društva jer i dalje imaju što ponuditi – mudrost, iskustvo i stabilnost. Preobrazba društva, tvrdi, kreće od pojedinca, a stariji u tome imaju ključnu ulogu. Mirovina može postati razdoblje novih početaka ako postoji volja za uključenost i kreativnost.

Psiholog Domagoj Dalbello upozorava na često zanemarenu temu depresije u starijoj dobi. Pritom ističe da je depresija među starijima izuzetno česta, ali u velikom broju slučajeva neprepoznata. Mnogi stariji šute o svojim problemima, a obitelji i sustav često nemaju dovoljno znanja da prepoznaju simptome. Dalbello naglašava važnost sustavne edukacije – starijih, njihovih bližnjih, ali i institucija – kako bi se depresija prepoznala na vrijeme i kako bi se pružila kvalitetna psihološka i socijalna podrška.

Ante Lučić bavi se temom cjeloživotnog obrazovanja i digitalne pismenosti, koja u suvremenom tehnološkom društvu postaje nužan preduvjet uključivanja u život zajednice. Stariji koji ne vladaju osnovnim digitalnim vještinama nailaze na prepreke u pristupu zdravstvenim uslugama, bankama, javnoj upravi i komunikaciji. Lučić ističe da digitalna pismenost ne samo da olakšava svakodnevni život, nego i čuva kognitivno zdravlje te sprječava osjećaj izoliranosti.

Sveukupno, devet razgovora prikazuju duboko slojevitu sliku starosti u Hrvatskoj. Ona je često obilježena materijalnim teškoćama, osjećajem nesigurnosti, nedostatkom institucionalne potpore i socijalne usamljenosti, ali i velikim potencijalom za unapređenje kvalitete života starijih osoba. Umirovljenici istovremeno ukazuju na probleme, ali i nude važna životna iskustva, poruke i rješenja. Projekt „Kako žive naši stari“ pokazuje da stariji nisu pasivni promatrači društva, nego nositelji mudrosti i iskustva, te da poboljšanje njihova položaja nije samo socijalna zadaća, nego i civilizacijska obveza hrvatskoga društva.

https://www.hkv.hr/razgovori/46561-kako-zive-nasi-stari-rekapitulacija-projekta.html

Zarobljeni na društvenim mrežama: Stručnjak otkrio podatak koji će vas šokirati!

Nikada nismo imali više informacija, a istodobno nikada nismo vidjeli tako malo. Naše društvene mreže postale su personalizirana ogledala: vraćaju nam naše mišljenje, naše strahove i naše predrasude.

Na Facebooku, TikToku ili X-u ne biramo samo mi što ćemo vidjeti – biraju i algoritmi. Oni odlučuju što će nas zabaviti, što naljutiti, a što zadržati na ekranu još nekoliko sekundi. Posljedica je to da sve više živimo u vlastitim digitalnim mjehurima – okruženi sadržajem koji potvrđuje ono što već mislimo.

O toj novoj stvarnosti i posljedicama razgovarali smo s **Markom Rakarom**, stručnjakom za digitalne tehnologije.

"Društvene mreže se financiraju kroz oglašavanje, a da bi se stvorio prostor za oglase potrebno je korisnicima servirati maksimalni mogući broj stranica. To ukratko znači da će algoritmi biti optimizirani na način da maksimaliziraju vrijeme koje će korisnik provesti na stranicama ili aplikaciji društvene mreže", objasnio je **Marko Rakar** kako stvari funkcioniraju.

78. Lana Ružičić

Novinarski projekt:
Samo jednom algoritam pokuca na vrata

Elektronička publikacija:
Zadovoljna.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. listopada 2025.

Bilježi se sve

Pitali smo ga kako se odlučuje koji će sadržaj korisniku biti prikazan, a koji neće. "Algoritam pažljivo bilježi sve što korisnik napravi na stranici, dakle ne samo što mu je od sadržaja pokazano nego i koliko se vremena zadržao na određenom dijelu sadržaja. Prati se na kojim sadržajima dajemo lajkove (i koje), na kojim sadržajima pišemo komentare, kojim korisnicima lajkamo njihove objave i komentare, te bilježi na koje smo sve linkove i sadržaje kliknuli. Ukratko, bilježi se sve, a potom algoritam u okviru očekivanog ponašanja korisnika plasira one sadržaje koji će produžiti vrijeme korištenja aplikacije, odnosno maksimalizirati broj oglasa koje će pojedini korisnik vidjeti", rekao je Rakar. Iznio je i jedan podatak koji će vas šokirati – "procjena je da jedna osoba danas vidi između **5 i 10 tisuća oglasa svaki dan**."

Zarobljeni unutar algoritma

Rakar naglašava da su korisnici zarobljeni unutar algoritma na način da algoritam odabire sadržaje za koje je izračunato da će proizvesti najveći interes. "To su u pravilu sadržaji koje volimo, koji nas zabavljaju ali i sadržaji koji nas na različite načine šokiraju ili polariziraju u odnosu na neku temu. Ako nam algoritam servira samo takve sadržaje, tada ćemo se prije ili kasnije naći izolirani i okruženi samo onim sadržajima koje je algoritam za nas predvidio", napomenuo je stručnjak.

Pitali smo ga i koja je razlika između personalizacije i manipulacije sadržajem. "Personalizacija sadržaja je prilagodba sadržaja individualnim afinitetima i traženjima korisnika, dakle ako volimo sport tada se personalizacija očituje kroz povećani broj sportskih sadržaja koji su nam servirani. Manipulacija je zloupotreba naših interesa i afiniteta, a kako bi se promijenilo ili utjecalo na naše ponašanje. Blaži oblik toga je marketing, jer nas oglašivači pokušavaju nagovoriti da konzumiramo njihove proizvode ili usluge, no daleko opasniji oblik manipulacije pokušavaju nametnuti različite društvene skupine koje kreiraju tendenciozan sadržaj koji pokušavaju prikriti kroz legitimne kanale i aktivnosti, dakle kojekakvi lažni portali, pojedini influenceri, kompromitirani novinari ili političari - svi oni posežu za manipulacijom kako bi ostvarili svoje ciljeve", podvlači.

Negativne emocije

Pojačavaju li algoritmi negativne emocije jer su klikabilnije? "Računalo radi ono što mu kažete, pa ako ga programirate da vam plasira sadržaje koji će vas duže zadržati na njihovim stranicama tada će vam takve sadržaje i pokazivati. U pravilu, osjećaji straha i mržnje stvaraju pet i više puta snažniju emotivnu reakciju od osjećaja zadovoljstva i sreće. Sasvim je jasno da algoritmi, kako bi postigli svoj cilj plasiranja plaćenog sadržaja, snažno favoriziraju sadržaje koji će kreirati jaku emotivnu reakciju", odgovorio je Rakar.

Stručnjak napominje da su svi dosadašnji pokušaji reguliranja algoritama uglavnom bili neuspješni i da bi intervencija u ponašanje algoritama morala biti drastična da bi bila učinkovita, a to se do sada nije dogodilo. "Korisnici se mogu oteti algoritmu, ali samo ako su dovoljno svjesni, a to znači i educirani, da prepoznaju manipulativno ponašanje te da znaju da moraju biti izloženi i drugačijim i alternativnim sadržajima, a ne samo onima koje im gura algoritam. Razmislite samo o ovome, poznato je kako primjerice TikTok koji trenutno ima najuspješniji algoritam plasira samo zabavne sadržaje ili polarizirajuće sadržaje koji će nas zadržati u aplikaciji, no istovremeno taj isti TikTok na svojem matičnom kineskom tržištu više favorizira plasiranje edukativnih sadržaja. Mislim da su rezultati i efekti različitog pristupa na jednom odnosno drugom teritoriju već danas sasvim očigledni i jasni", upozorio je Marko Rakar.

Imamo li kontrolu?

Na kraju smo provjerili ima li korisnik uopće kontrolu nad onime što mu društvene mreže prikazuju. "Korisnik ima donekle utjecaj na algoritam u smislu da se kombinacijom njegovih interakcija s platformom podešava odabir sadržaja kojem će biti izložen u budućnosti. Svakako treba paziti da ne ostanemo izolirani u vlastitom balonu te treba posvetiti pažnju da redovito budemo eksponirani i prema alternativnim sadržajima izvan uobičajenih obrazaca našeg ponašanja", zaključio je. Na kraju, odgovornost za ono što vidimo na ekranima ne leži samo na algoritmima – nego i na nama, koliko smo spremni tražiti istinu izvan onoga što nam se servira.

https://zadovoljna.dnevnik.hr/clanak/zarobljeni-na-drustvenim-mrezama-strucnjak-otkrio-podatak-koji-ce-vas-sokirati---941473.html

inPORTAL

TERAPIJSKA SNAGA UMJETNOSTI

TAMARA BRAČUN Ples pokazuje da različitost nije ograničenje

Tamara Bračun je plesačica suvremenog plesa koja ruši barijere i pokazuje koliku ples može imati moć osnaživanja i inkluzije

Svoj plesni put započela je prije 19 godina kroz radionicu u Udruzi osoba s cerebralnom paralizom iz Rijeke, a na inicijativu članova iz radionice je nastala plesna grupa Magija u kojoj i danas aktivno sudjeluje.

Bračun je kroz godine završila niz edukacija i surađivala s brojnim umjetnicima nezavisne scene te se na kraju ostvarila i kao koreografkinja te voditeljica samostalnog projekta Plesna meditacija. A svega toga ne bi bilo da nije bilo Tamarinog talenta, ljubavi prema plesu i upornosti.

Ipak, svemu treba dodati da na početku ni ona sama nije vjerovala da je to sve moguće. S ovom inspirativnom umjetnicom razgovarali smo o njenom plesnom putu.

– Plesom sam se počela baviti 2006. godine kada nam je u Udruzi osoba s cerebralnom paralizom iz Rijeke ponuđena ta prilika. Počele su se održavati plesne radionice i ja sam ih rado prihvatila jer me oduvijek zanimao pokret i ples. Ples za mene znači život, istraživanje, slobodu, neverbalnu komunikaciju i improvizaciju. Kroz ples izražavam emocije, povezujem se s ljudima i otkrivam sebe – ispričala nam je Bračun istaknuvši i terapijsku snagu plesa.

79. Ivana Perković Rosan

Novinarski projekt:
Umjetnici s invaliditetom i terapijska snaga umjetnosti

Elektronička publikacija:
In-Portal.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
29. kolovoza 2025.

– Vjerujem da ples ima snažnu terapeutsku moć jer kroz pokret povezuje tijelo, emocije i misli te oslobađa unutarnje potencijale. Vodim samostalni projekt Plesna meditacija, to je svojevrsno putovanje u kojem tijelo kroz slobodan pokret postaje glas duše. U ritmu se oslobađa sve što sputava, a ples prerasta u moćan izvor snage i iscjeljenja. To je trenutak kada nestaje vrijeme, a ostaje samo čista prisutnost i radost postojanja – objasnila je. Dodala je i kako je ples koristan jer potiče oslobađanje potisnutih emocija te jača prisutnost u trenutku.

Za Bračun ples je puno više od terapije. Na pozornici je našla svoje mjesto za kreativno ispunjenje, a ne čudi da su joj posebno važne one predstave koje autorski potpisuje.

– Svaka predstava ima svoju težinu, ali nekoliko mi je posebno upečatljivo. Predstava 'Što želimo' bio je moj prvi veliki iskorak u koreografiji i kroz njega sam shvatila koliko tijelo može pričati priče i povezivati ljude. 'Treptaj tišine', duet s plesačicom u kolicima, istražuje psihofizičko stanje u trenucima kada nam nedostaje fizički kontakt i pokazuje kako ples može biti prostor slobode i prihvaćanja različitosti. Predstava 'Druga koža, treće žene' nastala je u izazovnim uvjetima pandemije i potresa. Radili smo zatvoreni u svojim sobama, improvizirali i stvarali pod maskama, a upravo je ta kreativna borba učinila predstavu posebnom i pokazala koliko tijelo, mašta i zajedništvo mogu premostiti prepreke – rekla nam je Bračun otkrivši i odakle crpi inspiraciju za koreografije.

– Motiviraju me osobne priče i iskustva, kada kroz ples mogu prenijeti nečiju životnu priču ili emociju, to me ispunjava i daje energiju. Svaka izvedba je prilika da kroz tijelo ispričam nešto važno i dodirnem publiku – istaknula je umjetnica koja pomiče granice.

– Vjerujem da ples ne poznaje fizičke prepreke. Otvara prostor inkluzije i daje glas tijelima koja nisu standardna u plesnom svijetu. Ples može pokazati da različitost nije ograničenje nego snaga – dodala je.

Ipak, prostora za napredak inkluzivnog plesa u Hrvatskoj itekako ima.

– U Hrvatskoj su Rijeka i Zagreb predvodnici inkluzivnog plesa kroz kolektive poput Magije i DIVERT-a. Situacija u ostatku zemlje se polako razvija, ali svijest i mogućnosti rastu. U Europi je inkluzivni ples već duboko ukorijenjen, postoje festivali, mreže i produkcije koje uključuju plesače svih tjelesnih sposobnosti. To nas nadahnjuje da i kod nas inkluzivni ples postane prepoznatljiv i cijenjen – naglasila je Bračun koja se okušala i kao voditeljica plesnih radionica za osobe s invaliditetom.

– Rad s osobama s invaliditetom je nadahnjujuć. Zbog vlastitog iskustva s cerebralnom paralizom dobro poznajem granice i mogućnosti tijela. Kada radim s polaznicima trudim se izvući maksimum iz svakog tijela, potaknuti kreativnost i osloboditi izražaj. Svako tijelo može plesati, samo treba prepoznati njegovu snagu i potencijal – istaknula je i za kraj otkrila na čemu sada radi.

– Trenutno razvijam nove koreografije koje istražuju inkluziju i različitost. Moj dugoročni cilj je raditi s osobama s invaliditetom kako bih svijetu pokazala koliko one zaista mogu, kroz pokret, kreativnost i scenski izraz. Želim da publika vidi snagu, ljepotu i potencijal različitih tijela i da inkluzivni ples postane prepoznatljiv, motivirajući i prirodan dio plesne scene – zaključila je.

https://in-portal.hr/tamara-bracun-ples-pokazuje-da-razlicitost-nije-ogranicenje/

Srpski dom u Vukovaru – most kulture, dijaloga i zajedništva

U narednom periodu na portalu Srbi.hr moći ćete pratiti tekstove napisane u okviru projekta *„Očuvanje identiteta srpske nacionalne manjine kroz promicanje kulture na istoku RH" u kojima ćete čitati o radu i delovanju različitih ustanova i društava kojima je osnivač srpska zajednica, a deluju na istoku Republike Hrvatske. U fokusu ovog projekta su ljudi i ustanove koje doprinose razvoju kulture, te jačanju vlastitog identiteta određene nacionalne manjine. Takođe, sva kulturna događanja otvorena su i za većinski narod, pa se samim tim potiče razvoj kulture uopšte i povezivanje pripadnika nacionalnih manjina sa većinskim stanovništvom.*

Srpski dom danas je sedište Ustanove u kulturi Srpski dom i jedno od najreprezentativnijih i najvažnijih zdanja spomeničke baštine srpske zajednice u gradu Vukovaru, koje zajedno sa hramom Svetog Oca Nikolaja čini jedinstvenu kulturno-duhovnu celinu. U njemu se održavaju brojni događaji od književnih večeri, izložbi i koncerata, do edukativnih radionica i proslava važnih datuma. Time dom postaje i središte očuvanja jezika, tradicije i identiteta jedne zajednice koja se trudi aktivno da učestvuje u javnom životu grada.

– Smatram da Srpski dom u ovom trenutku igra veliku i značajnu ulogu što se tiče kulturnih delatnosti pripadnika srpske zajednice u gradu Vukovaru. Ovo možemo da zaključimo na osnovu brojnih pozitivnih povratnih reakcija od ljudi koji dolaze i prate rad i aktivnosti u realizaciji brojnih i različitih programskih sadržaja Srpskog doma, a to je publika iz svih segmenata društva. Mislim da, objektivno i realno, možemo pozitivno da ocenimo rad Srpskog doma i njegov doprinos u stvaranju i prezentovanju ukupne kulturne scene srpske zajednice, ali ne

80. Maja Milanović

Novinarski projekt:
Očuvanje identiteta srpske nacionalne manjine kroz promicanje kulture na istoku RH

Elektronička publikacija:
Srbi.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
23. srpnja 2025.

samo srpske zajednice, nego generalno i kulturne slike grada Vukovara, jer na taj način, mi ne samo da promovišemo kulturne dosege pripadnika naše zajednice, nego širimo tu priču i činimo je dostupnom svima koji su zainteresovani, pa prema svojim afinitetima i po svom izboru mogu da konzumiraju određene kulturne sadržaje. Oni su dostupni svima, tako da određene programske sadržaje posećuju i pripadnici većinskog naroda, kao i pripadnici drugih nacionalnih manjina, u zavisnosti od tema koje su njima interesantne, na kraju krajeva, vrata su otvorena svima – započinje priču direktor Srpskog doma u Vukovaru **Nebojša Vidović**.

Godina velikog jubileja

Upravo je ova 2025. godina, od početka jubilarna godina, za koju je odlučeno, uz saglasnost Upravnog veća Srpskog doma, da bude obeležena u znaku 120 godina postojanja Srpskog doma. Naravno, Srpski dom pre 120 godina i danas nije u istoj formalno-pravnoj varijanti poslovanja i postojanja, ali je Srpski dom onog vremena svakako bio perjanica brojnih kulturnih i društvenih sadržaja srpske zajednice grada Vukovara, uz pomoć Vukovarskog Srpskog pevačkog društva Javor i ostalih organizacija i udruženja koja su boravila i radila u zgradi Srpskog doma.

- Pre 120 godina postojala je jako dobra saradnja i sa pripadnicima ostalih manjina i većinskim narodom, tako da ta tradicija bavljenja kulturom, društvenim odnosima i promocijom pozitivnih vrednosti u svim oblastima, ima neko svoje utemeljenje u današnjem sagledavanju odnosa i dobrim delom na osnovu toga je i proizašla ideja da se obnovi, ne samo Srpski dom u smislu zgrade, nego da se obnovi ta delatnost koja je zapravo suštinski najvažnija i najbitnija. Znamo da kultura i sva ona pozitivna dešavanja vezana za kulturu u svim njenim segmentima, najbolje i najjednostavnije promovišu identitet određene zajednice, oni najlakše brišu razlike i na najbrži i najefikasniji način zapravo doprinose afirmaciji same zajednice. Upravo zbog toga, došlo je do potrebe da se, na neki način obnovi i rad, život i nastojanja, da te vrednosti ponovo afirmišemo i promovišemo, a verujem da su, između ostalih, na tim postulatima udareni temelji potrebe za obnovom, stvaranjem i nastajanjem današnje Ustanove u kulturi Srpski dom. Dakle, u istoj zgradi, na istom mestu sa sličnim željama, nastojanjima i potrebama da se promoviše identitet, značaj rada, života, boravka i svih onih brojnih i različitih dosega pripadnika srpske zajednice koje imaju značaj, ne samo za zajednicu, nego za grad i šire razumevanje svih odnosa – pojašnjava Vidović.

Upravo se ova jubilarna godina želi proslaviti, pokazati i prikazati kroz programske sadržaje koji jesu i biće na nekom višem i jačem kvalitativnom stepenu programskih aktivnosti u odnosu na prethodne dve godine, što se tiče izbora samih programa. Tako je jubilarna godina započela centralnom eparhijskom i svečanom Svetosavskom akademijom, koja se u Srpskom domu tradicionalno održava od formiranja Ustanove u kulturi Srpski dom. Nakon Svetosavske akademije, bilo je obeležavanje Sretenja, odnosno Dana državnosti Republike Srbije kao matične države, a organizator druženja bili su Generalni konzulat Republike Srbije u Vukovaru, Zajedničko veće opština i Srpski dom kao domaćini i suorganizatori.

Do sada su, od početka godine, održana već dva gostovanja renomiranih pozorišta iz Republike Srbije, odnosno realizovana je saradnja sa Zvezdara teatrom i Beogradskim dramskim pozorištem. Obeležena je i Slava Srpskog doma Istočni petak, ali i održan četvrti po redu nagradni likovni i literarni Vidovdanski konkurs koji okuplja učenike osnovnih i srednjih škola.

Pokrenuto i izdavanje Letopisa

Sa željom da današnje, ali i buduće generacije budu upoznate sa događajima i činjenicama koje prate hronološki sled dešavanja u određenom prostoru i vremenu, javila se ideja i želja da i programske aktivnosti Ustanove u kulturi Srpski dom budu zabeležene. Tako je prošle godine objavljen prvi broj Letopisa u kojem je prikazan hronološki i opisni tok događaja koji su prethodili samom osnivanju, a zatim i onih koji su se nizali u prve dve godine rada ove ustanove. Ta želja i potreba za beleženjem i zapisivanjem, nastavljena je da se neguje i ove godine, kada je 18. jula predstavljen drugi broj Letopisa, koji sadrži hronološki prikazane događaje realizovane tokom poslednjih godinu dana u pomenutoj ustanovi, za kalendarsku 2024. godinu.

– Ovo nije važno samo zbog toga da bi se popunila neka forma i nešto hronološki zabeležilo, važno je i zato što je to jedan od osnovnih načina zaštite, oblika i načina čuvanja onoga što je urađeno. Na kraju krajeva, ostavili smo trag u pisanom obliku da je to bilo, tu i tu, u tom momentu, na takav način. Letopisanje, pisanje letopisa ili hronološko beleženje događaja nije ništa novo, nije ništa što neki drugi ne rade, verovatno neki više, neki manje, ali mi smatramo, s obzirom na broj aktivnosti, broj događaja, a uz činjenicu i saznanje da prethodno, u prošlosti mnogo toga nismo zabeležili, mnogo toga ostalo je negde nedorečeno, nedefinisano, pa danas tražimo, lutamo, istražujemo… Zato smo mi u startu odlučili da uredno beležimo sve ono što se dešavalo, da danas-sutra neko lako može da pretražuje, piše, pravi širu sliku sociološko-kulturoloških odnosa, a na kraju krajeva to je pokazatelj našeg rada, funkcionisanja i želje da imamo i pisani trag – kaže direktor.

Prema rečima direktora Vidovića, veliki su planovi i za naredni period u kojem planiraju i osmišljavaju bogat kulturni program, a upravo je i publika ta, koja na indirektan način učestvuje u stvaranju sledećeg broja Letopisa. Planirano je još nekoliko predstava, nastavak podrške školovanja dece po A modelu kroz muzejski teatar, edukativne predstave za decu vrtićkog uzrasta, organizacija različitih koncerata, predavanja kao i promocije knjiga. Takođe, nastavlja se i sa edicijom „Stari Vukovar: ljudi, mesta i događaji“ kroz koju se publika upoznaje sa prošlošću Vukovara i ljudi koji su je obeležili.

Bogata istorija Srpskog doma

Inicijativu za gradnju doma kakvog poznajemo danas, dao je 31. decembra 1903. godine advokat dr Svetislav Novak, a Crkvena opština izabrala je Odbor za izgradnju u koji je ušlo 40 uglednih srpskih građana, a doprinos su dali i srpski manastiri Hopovo, Grgeteg i Kuveždin. Zahvaljujući velikom odzivu i brojnim prilozima sakupljeno je oko 20 000 ondašnjih kruna, te je u rekordnom vremenu Srpski dom izgrađen 1904. godine, a zgrada je posvećena 27. januara 1905. godine na Svetog Savu i bila je u vlasništvu Srpske pravoslavne crkvene opštine. U novoj zgradi, svoje mesto za rad i delovanje našle su najvažnije srpske prosvetne i kulturne institucije kao što su Vukovarsko srpsko pevačko društvo „Javor”, Srpska ženska dobrotvorna zadruga, Srpsko prosvetno i privredno udruženje „Posestrima”. Tu je bila i kancelarija Srpske pravoslavne crkvene opštine. Srpski dom je za to vreme predstavljao pravi rasadnik najplodonosnije srpske misli i kulturnog, duhovnog, umetničkog i društvenog stvaralaštva.

Tokom Drugog svetskog rata zgrada je devastirana, a imovina je konfiskovana, otuđena, slike razvučene, upropašten inventar i nameštaj. Nakon rata, već 1945. osnovan je Prosvetni savet srpskih kulturno-prosvetnih društava. Nove društvene okolnosti, međutim, nisu bile povoljne za nastavak rada predratnih građanskih društava s nacionalnim predznakom. Osnovane su različite sekcije, održavane su priredbe i razni drugi programi, ali aktivnost nije napredovala. Do sredine 50-ih godina dvadesetog veka gotovo je potpuno zamrla. Pododbor SKD Prosvjeta poziva Srbe grada Vukovara da dođu u zgradu Srpskog doma na masovnu skupštinu 15. marta 1953. (poziv u Vukovarskim novinama), gde će se raspravljati o svim pitanjima i problemima kulturnog života Srba u Vukovaru. Vreme do potpunog gašenja Pododbora „Prosvjete“ 1959. proteklo je u traženju načina za zbrinjavanje preostale imovine. U jednom trenutku, u zgradi su smeštene kancelarije Komercijalne banke, da bi nakon toga prešla u vlasništvo gradske trgovačke firme Velepromet, a sa pročelja zgrade uklonjen je ćirilični natpis „Srpski dom”. U poslednjem ratu 1991. godine zgrada je dodatno stradala.

Nakon poslednjih ratnih dešavanja i okolnosti, ponovo je zaiskrila želja da se obnovi rad i značaj koji je imao Srpski dom, ali i da se pristupi i obnovi same zgrade Srpskog doma. Ovu su inicijativu davali i hrabrili zajedno predstavnici Srpske pravoslavne crkve i Crkvene opštine vukovarske, zajedno sa političkim predstavnicima srpske zajednice (SDSS-a), koji od 2014. godine intenzivno rade na otkupu i obnovi Srpskog doma, a pravi je podvig postignut 2017. godine kada je potpisan kupoprodajni Ugovor sa Veleprometom, gde je Srpski dom ponovo postao vlasništvo srpske zajednice u trodeobnom vlasništvu Zajedničkog veća opština Vukovar, Srpskog narodnog veća i Srpske pravoslavne crkve. Nakon toga počela je i obnova koju su pomogle Vlada Republike Hrvatske i Vlada Republike Srbije. Rad u Srpskom domu formalno je obnovljen 1. aprila 2022. godine., a osnivanjem Ustanove u kulturi Srpski dom započela je revitalizacija nekadašnjeg ugleda i značaja koji je imao Srpski dom do Drugog svetskog rata. Upravo taj kontinuitet rada, kulturno-umetničkog stvaralaštva, prosvetarskog zanosa i podrške obrazovanju danas po modelu A, jedan je od stubova programskih aktivnosti Srpskog doma, gde je naglasak na kvaliteti programa koji promovišu srpsku kulturu i identitet u svim njegovim stvaralačkim oblicima. Danas, Srpski dom realizuje sopstvene programske aktivnosti, ali pruža tehničku i logističku podršku svim ostalim srpskim institucijama i udruženjima koja žele da realizuju svoje programe kod njih.

Kroz istoriju, važnost Srpskog doma nadilazi etničke granice. On je dokaz da pluralizam nije slabost nego bogatstvo, kao i da različite zajednice mogu da žive ne samo jedne pored drugih, nego i zajedno. Isto tako, ova ustanova dokazuje da kultura može biti moćan alat u izgradnji zajedništva, ne kroz zaborav, već kroz priznavanje, poštovanje i uvažavanje različitosti.

https://srbi.hr/srpski-dom-u-vukovaru-most-kulture-dijaloga-i-zajednistva/

Zagrebinfo

‘Gradovi spužve’ su budućnost: Zagreb je jedan od njih, stručnjak objasnio o čemu se radi

U jeku klimatskih izazova, ubrzane urbanizacije i rastuće svijesti o važnosti održivog razvoja, ***zelena infrastruktura*** postaje ključan pojam u oblikovanju gradova budućnosti. Jedan od njih je i Zagreb, grad s bogatim zelenim nasljeđem, koji se suočava s pritiscima modernizacije, ali i s novim prilikama za redefiniranje odnosa između urbanog prostora i prirode.

Iako strategije, planovi i propisi dolaze s institucionalne razine, prave promjene nerijetko potječu odozdo – iz inicijativa građana, lokalnih udruga i stručnjaka koji ne pristaju na status quo. Tko su ti tihi, ali uporni pokretači zelene tranzicije u Zagrebu? Što zapravo znači zelena infrastruktura i zašto je ona daleko više od parkova i drvoreda? Ovaj članak pokušava dati odgovore na ta pitanja i osvrnuti se na dinamiku između politike, struke i građanske angažiranosti u oblikovanju zelenijeg i otpornijeg Zagreba.

U nastojanju da točno definiramo pojam *zelena infrastruktura*, obratili smo se **Udruženju krajobraznih arhitekata Hrvatske (UKAH)** iz kojeg su nam pružili jasan i detaljan uvid u ovu tematiku. „Zelena infrastruktura je prostorno-planerski koncept koji podrazumijeva međusobno povezanu mrežu prirodnih i poluprirodnih površina koja osigurava niz ekosustavskih usluga – od regulacije mikroklime, zadržavanja oborinskih voda i pročišćavanja zraka, do očuvanja bioraznolikosti i podizanja kvalitete života stanovnika. No, važno je istaknuti kako se zelena infrastruktura ne može svesti samo na javne parkove i drvorede već ona obuhvaća čitavo područje gradova, uključujući i privatne vrtove, zelenilo u blokovskim dvorištima, zaštitne pojaseve, ekološke koridore, kao i već postojeće prirodne fragmente poput park-šuma”, pojašnjava **Marijo Spajić iz UKAH-a**.

„Gradovi spužve”

U svojoj srži, zelena infrastruktura proizlazi iz koncepta integralnog upravljanja oborinskim vodama. Upravo su sustavi koji omogućuju infiltraciju, retenciju i zadržavanje oborina u tlu (tzv. „gradovi spužve”) bili među prvim primjerima provedbe zelene infrastrukture u urbanom kontekstu. Stoga je ključno razumjeti

81. Daniela Delale-Nađ

Novinarski projekt:
Zagreb za sve – Komunalna i ekološka pitanja kroz prizmu građanskih prava

Elektronička publikacija:
Portal Zagreb.info

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
10. kolovoza 2025.

da „zelena" infrastruktura izvorno uključuje i „plavu" komponentu odnosno vode. To uključuje ne samo vodotoke i močvarna staništa, već i infiltracijske travnjake, kišne vrtove, otvorene kanale i druga rješenja koja osiguravaju prirodnu cirkulaciju vode u urbanom prostoru. Zelena i plava infrastruktura su dakle dva lica istog sustava i trebaju se planirati zajednički.

„Za postizanje stvarnih rezultata zelena infrastruktura bi trebala biti tretirana jednako ozbiljno kao i ostala infrastruktura, primjerice prometna ili komunalna. To znači da bi se u prostornim planovima trebao definirati vlastiti sloj zelene infrastrukture, ne samo kroz namjensku površinu (npr. „zelena površina") ili urbana pravila (koja su često interpretativna i podložna ublažavanju), već kao zasebna funkcionalna i tehnička kategorija s definiranim kriterijima, poput minimalne pokrivenosti krošnjama, vrste vegetacije, infiltracijskog kapaciteta tla i povezanosti sa širim sustavom.

Bez takve preciznosti, zelena infrastruktura danas ostaje u sferi deklarativnog, bez jasne vizije provedbe. Nažalost, u hrvatskoj praksi se zelena infrastruktura često tretira samo kao dekorativni element ili je svedena na krajobrazno uređenje ostatka čestice, a pri tome se ne promišlja o klimatskim i drugim učincima", upozorava Spajić.

Strateški alat

Dodaje i kako zelena infrastruktura nije isključivo pitanje estetike ili „uređenja prostora", već strateški alat za prilagodbu klimatskim promjenama i povećanje otpornosti naselja. Mjerenjem klimatskih učinaka, primjerice smanjenja temperature zraka ili povećanja retencije oborinske vode, potvrđuje se da je zelena infrastruktura često učinkovitija, dugotrajnija i ekonomski isplativija od klasičnih tehničkih rješenja.

„Zelena infrastruktura također mora biti jasno razgraničena od koncepta rješenja temeljenih na prirodi (NbS), iako su međusobno komplementarni. Dok zelena infrastruktura predstavlja prostorni okvir, mrežu zelenih površina unutar koje se mogu provoditi različite funkcije, NbS su konkretne intervencije koje koriste biološke procese kako bi ostvarile ekosustavske usluge (npr. krovni vrt, drvoredi, kišni vrtovi, park-šume…). Dakle, zelena infrastruktura je strukturna osnova, a NbS biotehničko rješenje koje odgovara na pojedine klimatske izazove.

Treba naglasiti i da se održivost zelene infrastrukture najbolje ostvaruje u otvorenim prostorima, gdje postoji kontakt s prirodnim tlom, razvoj mikrobioloških procesa i slojevita vegetacijska struktura. Intervencije poput zelenih krovova ili vertikalnih vrtova imaju svoju vrijednost, ali ih treba prvenstveno promatrati kao dopunu, odnosno krajnju opciju kada više nema dostupnih otvorenih površina. Oni ne mogu zamijeniti prirodne procese, već tek djelomično ublažiti posljedice njihovog gubitka. A na žalost, ponekad su samo dekorativni plašt zgrade i greenwashing", pojašnjava sugovornik.

Zeleni krovovi

Zeleni krovovi su sve važniji segment održive gradnje, osobito u urbanim sredinama s ograničenim prostorom za stvaranje novih otvorenih zelenih površina. Oni omogućuju djelomičnu kompenzaciju za izgubljeno tlo putem zazelenjenih površina na samim zgradama. Međutim, važno je ponovno istaknuti da zeleni krovovi, iako poželjni, nisu primarno rješenje, nego kompenzacijska mjera. Pravo središte zelene infrastrukture mora ostati u otvorenim prostorima, gdje prirodni procesi mogu funkcionirati u punom kapacitetu. Također, potrebno ih je promatrati i kroz društveni aspekt, odnosno koliko su i kome ti prostori dostupni.

„U kontekstu strateškog planiranja, ozelenjivanje krovova trebalo bi biti dio šireg sustava, gdje se najprije valoriziraju otvoreni prostori, a tek potom vertikalne i horizontalne nadopune. Krovovi ne bi smjeli biti tretirani kao ad-hoc rješenja, nego kao jasno definirane mjere unutar urbanih zelenih standarda. Bitno je istaknuti da razlikujemo dva ključna tipa zelenih krovova, odnosno krovnih vrtova: ekstenzivni zeleni krovovi, s tankim supstratom i niskom vegetacijom (najčešće sedumi), te intenzivni zeleni krovovi, koji omogućuju sadnju viših biljaka pa čak i malih stabala, ali zahtijevaju veće statičke kapacitete, navodnjavanje i sustave drenaže te intenzivno održavanje.

Jedan od uspješnijih zelenih krovova, a kojeg mnogi građani grada Zagreba vjerojatno nisu niti svjesni (što je upravo dokaz njegove izvrsnosti), je Trg Ante Starčevića iznad Importanne galerije, a u čijem je nastajanju sudjelovala krajobrazna arhitektica Branka Aničić", kazuje nam Spajić.

Neujednačenost razvojnih ambicija

U ovom trenutku, Hrvatska nema vlastite zakonodavne okvire koji bi regulirali standarde za zeleni krov ili zelenu infrastrukturu općenito, što znači da se u praksi najčešće oslanjamo na strane modele i tehničke smjernice. Na taj manjak jasnih i funkcionalnih propisa već dulje vrijeme ukazuju brojne strukovne udruge, upozorava naš sugovornik.

Istodobno, postoji očita neujednačenost između razvojnih ambicija i realnih regulatornih prepreka: država s jedne strane osigurava nemala sredstva za „zelene" projekte usmjerene na klimatsku otpornost, ali s

druge strane upravo postojeći zakonski okviri često koče njihovu provedbu, dodaje Spajić.

„Primjerice, Zakon o vodama znatno ograničava mogućnosti realizacije kišnih vrtova zbog strogog tretmana odvodnje oborinskih voda, dok Zakon o zaštiti od požara onemogućuje širu primjenu zelenih fasada, iako su u mnogim europskim gradovima već standardizirane i prihvaćene kao sigurnosno provjerena rješenja. Zato apeliramo da se ovi propisi konačno usklade s europskim praksama, ne samo deklarativno, već kroz funkcionalno, tehnički utemeljeno i međuresorno usklađeno zakonodavstvo. Bez toga, sve češće ćemo se nalaziti u apsurdnoj situaciji da istovremeno potičemo i zabranjujemo zelenu gradnju", upozorava Spajić.

Odnos Grada i investitora

U reguliranju gradnje i odnosa Grada i investitora, postavlja se pitanje treba li Grad čvršće „stisnuti" investitore da zgrade budu zelenije. „Grad može poticati zelenu gradnju, ali trenutno nema pravne mehanizme kojima bi investitore mogao obvezati da sadnjom na krovovima ili balkonima doprinesu zelenoj infrastrukturi. Čak i ako se takve odredbe unesu u Generalni urbanistički plan (GUP), kao podzakonski akt, one nemaju jaču pravnu snagu od zakona. U ovom slučaju zakon investitoru ne nameće tu obvezu. Zato je ključno da se zelena gradnja regulira višom razinom propisa, kroz izmjene Zakona o gradnji i tehničkih propisa, kako bi lokalni planovi imali čvrst oslonac. Do tada, moguće su samo preporuke i poticaji, ali ne i obveze.

Međutim, gradovi mogu i trebaju sebi postaviti obvezu provedbe zelenih standarda kod projekata koje sami naručuju, financiraju ili izvode, uključujući javne zgrade, škole, vrtiće i stambene projekte. Također, bilo bi poželjno provesti revizije projektne dokumentacije za projekte koji će se tek realizirati kako bi se oni uskladili s važećim razvojnim strategijama, ciljevima zelene urbane obnove i klimatske otpornosti. Osim toga, gradovi kroz prostorno-plansku dokumentaciju i odluke mogu propisivati konkretne standarde, poput minimalnog broja stabala po parkirnom mjestu, povećanog udjela prirodnog terena na građevnoj čestici ili minimalne pokrivenosti krošnjama na čestici", kazuje Spajić.

Bicikliranje gradom

Osim UKAH-a, za mišljenje o jednom dijelu koji također pripada zelenoj infrastrukturi u Zagrebu, a tiče se biciklističkih staza, pitali smo Sindikat biciklista i to prvenstveno jer nas je zanimalo kako biciklisti vide ovu problematiku i što se više može u gradu učiniti za taj dio populacije koja se gradom kreće na dva kotača i izbjegava onečišćavati okoliš fosilnim gorivima.

„Umjesto kvantitete, odnosno duljine (ili broja) biciklističkih staza, smatramo da je važnije staviti fokus na kvalitetu biciklističke infrastrukture. Biciklistička infrastruktura ne podrazumijeva samo staze. Nju čine i biciklističke trake (dijelovi kolnika namijenjeni biciklističkom prometu), dijeljene prometne površine kao i elementi urbane opreme (npr. parkirališta za bicikle) te sustavi javnih bicikala.

U najkraćim crtama, kombinacijom kvalitetnih biciklističkih staza i traka (idealno fizički odvojenih od ostalog prometa, gdje god je moguće) i dijeljenim kolnim površinama s ograničenom brzinom kretanja na 30 km/h za motorna vozila mogu se postići zadovoljavajući uvjeti za sigurno kretanje biciklom svih dobnih skupina", uvodno su poručili iz Sindikata.

Važna načela

Dodaju i kako biciklističke staze i trake moraju sukladno Pravilniku o biciklističkoj infrastrukturi osigurati načela sigurnosti, ekonomičnosti, cjelovitosti, izravnosti i atraktivnosti. „Cjelovitost biciklističke mreže osigurava se međusobnim povezivanjem biciklističkih prometnih površina u biciklističku mrežu i njihovom integracijom u cestovnu mrežu, što u Zagrebu i Hrvatskoj općenito uglavnom nije slučaj.

Staze i trake pune su prepreka (visoki rubnjaci, rasvjetni stupovi), prekida (neoznačeni biciklistički prijelazi na križanjima), počinju i završavaju „nigdje" i kretanje takvom infrastrukturom je zbunjujuće, nepoticajno i nesigurno, a čemu svakodnevno svjedoče i naši sugrađani s kojima smo u kontaktu putem društvenih mreža i drugih kanala komunikacije.

To bi trebala biti naglašena tema umjesto pukog zbrajanja koliko je metara bijelih crta iscrtano na pločnicima. Još uvijek je u određenoj mjeri prisutna loša praksa oduzimanja prostora pješacima na pločnicima iscrtavanjem biciklističkih staza dok se istovremeno jako malo ili uopće ne zadire u komfor motornog prometa koji sve više guši i paralizira naše gradove", jasni su u Sindikatu.

Nedovoljna komunikacija

Priznaju da je u Zagrebu postavljen temelj za novi smjer razvoja i vidljivi su mali pozitivni pomaci u smislu prenamjene dijelova prometnih površina u one za bicikliste, pješake i javni prijevoz što je korak naprijed u poticanju građana na promjenu ponašanja, odnosno promjenu prijevoznog sredstva u određenim prilikama, a time i stvaranje ugodnije životne sredine. No, ipak misle da bi sve moglo biti puno bolje.

„Smatramo da bi se realizacija planova za poboljšanje održivog prometa, a posebno biciklističke infrastrukture

trebala odvijati puno brže kao i da kvalitetna rješenja za biciklistički promet trebaju biti integralni dio svakog novog zahvata na prometnicama, umjesto često viđenog pristupa s naknadnim (lošim) improvizacijama u rješenjima koja uopće nisu predvidjela biciklistički promet. Nužno je da se biciklistička infrastruktura počne planirati tamo gdje je potrebna, a ne samo tamo gdje ju je najlakše izvesti. Od osnutka udruge 2011. god. upućivali smo niz inicijativa Gradu, odnosno mjesnoj samoupravi (vijećima gradskih četvrti i mjesnim odborima) s prijedlozima rješenja za razne lokacije u gradu (npr. magistrala Samoborček, Nova cesta, Martićeva ulica, Masarykova ulica, magistrala Branimirova i sl.) s kojima su naši članovi dobro upoznati jer njima često prometuju, a imaju iskustvo vožnje biciklom kao i promišljanja ili planiranja održivog prometa.

Također često potičemo i zainteresiranu javnost na participaciju u oblikovanju javnog prostora, odnosno rješavanje problema s kojima se sami susrećemo u svakodnevnom prometovanju. Od 2021. uključeni smo kao vanjski član u gradsku radnu skupinu Zagreb cycle unit (osnovanu 2014.), no, s obzirom na vrlo neredovite i nepredvidive termine sastajanja i ograničeno vrijeme za rad skupine u kojoj smo prvenstveno promatrač, naš doprinos nije velik", zaključuju iz Sindikata.

Planerska integracija

Ako želimo da zelena infrastruktura postane funkcionalan i učinkovit sustav, a ne skup nepovezanih, fragmentiranih površina, potrebno je započeti s njenim jasnim kartiranjem i planerskom integracijom. „Prvi korak je da se zelena infrastruktura počne planirati sustavno, kao zaseban i prepoznatljiv strateški plan, a ne kao niz ad hoc intervencija koje ovise o političkoj volji pojedinih mandatnih uprava jedinica lokalne samouprave. Umjesto da se zelena infrastruktura provodi stihijski, kroz parcijalne odluke i estetske zahvate, nužno je uspostaviti dugoročnu viziju s jasno definiranim ciljevima, standardima i prioritetima, temeljenu na struci, prostornoj analizi i ekološkim potrebama.

Danas se zelena infrastruktura u pravilu provodi kroz planove namjene i urbana pravila, što nije dovoljno za njezinu operativnu provedbu ni ozbiljno upravljanje. Kako je već ranije navedeno: kao što postoji prometna, vodna ili energetska infrastruktura s vlastitim planovima, zelena bi infrastruktura morala imati jednak status, s jasno označenim prostornim jedinicama, funkcionalnom hijerarhijom i propisanim minimalnim standardima. Slikovito, zelenu infrastrukturu možemo zamisliti poput energetske mreže: park-šume su trafostanice, a zeleni koridori su planirani dalekovodi", kazuje Marijo Spajić iz UKAH-a.

Usvajanje GUP-a

Da promjene često dolaze odozdo, putem inicijativa raznih udruga građana, imamo priliku svakodnevno svjedočiti, a najočitiji primjer su inicijative Sindikata biciklista koje često gradskim vlastima daju smjernice o potrebama te „dvokotačne" gradske populacije. No, i sam Grad Zagreb je svjestan potreba svojih građana i mijenjanja stvari nabolje.

„**Najveća promjena** u kontekstu zelene infrastrukture Grada Zagreba dogodit će se usvajanjem **izmjena i dopuna GUP-a** o kojem će odlučivati gradski zastupnici na sjednici Gradske skupštine 11. rujna ove godine. Podsjećamo da je Odluku o izradi Izmjena i dopuna GUP-a donijela Gradska skupština u travnju 2023. godine, i njome su definirana tri glavna cilja ovih izmjena GUP-a: javne potrebe i javni interes, Zagreb zeleniji grad, te revalorizacija i unaprjeđenje prostornih kvaliteta.

Upravo cilj Zagreb zeleniji grad odnosi se na sustavno planiranje **novih površina za javne parkove**. Svim otvorenim potocima određena je nova namjena (V3), i više se **ne planira sustavno zatvaranje potoka**. Predviđa se akumuliranje i retencioniranje oborinskih voda, korištenje kišnih vrtova, bioretencija i ostalih krajobrazno tehničkih rješenja upravljanja vodom. Ovim izmjenama GUP-a povećat će se površina javnih parkova za 36 hektara, odnosno za 21 Park Stara Trešnjevka", kazuju nam iz Grada.

Novi standardi planiranja

Novim Planom se omogućuje primjena novih urbanističkih standarda planiranja, posebno primjena rješenja utemeljenih na prirodi (NBS – Nature Based Solution) što uključuje **akumuliranje i retencioniranje oborinskih voda, korištenje kišnih vrtova, bioretencija i ostalih krajobrazno-tehničkih rješenja upravljanja vodom**.

„Također ističemo da ove izmjene i dopune GUP-a označavaju zaokret u pristupu praksi izrade prostorno-planskih dokumenata grada zbog načina izrade koji je vođen uz široku participaciju lokalnih zajednica i stručne javnosti te ciljeva izmjena kojima dominiraju teme javnih potreba grada i građana. Tijekom izrade ovih izmjena i dopuna najvažnijeg gradskog planskog dokumenata nositelj izrade, Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, i stručni izrađivač, Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, proveli su sveobuhvatne procese rane participacije koji su započeli još u fazi definiranja ciljeva izmjena plana.

U procese rane participacije bila je uključena šira javnost, mjesna samouprava te stručna javnost. Upravo su građani kroz inicijative i zahtjeve vijeća gradskih četvrti upozorili na glavne probleme i nedostatke u njihovim kvartovima i gradskim četvrtima što je stručni izrađivač analizirao, razmotrio i velikim dijelom prihvatio prilikom izrade prijedloga plana. U tijeku trajanja javne rasprave o izmjenama GUP-a na adresu Gradskog ureda za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje **pristiglo je 2120 podnesaka**. Valja istaknuti da su upravo vijeća gradskih četvrti najsnažnije zagovarala **povećanje zelenih površina** te je takav tip zahtjeva (prenamjena površine u Z, Z1, Z2 ili R2) bio najbrojniji, čineći preko 27% zahtjeva od kojih je većina i usvojena", pojašnjavaju nam gradski čelnici.

Preizgrađeni kvartovi

Daljnji razvoj zagrebačke zelene infrastrukture temelji se na **Strategiji zelene urbane obnove Grada Zagreba (SZUOGZ), koja obuhvaća razdoblje od 2023. do 2034. godine**. Jedan od najvećih izazova je nedostatak cjelovite mreže zelene infrastrukture, a koju je sve teže i teže razviti s obzirom na to kako se Grad razvijao, posebice u kvartovima koji su danas preizgrađeni i bez dovoljno prostora za nogostup pa i zelenu infrastrukturu. Jedno od nastojanja Grada je na temelju Strategije uspostaviti mrežu zelene infrastrukture od postojećih fragmentiranih zelenih površina, a kako bi se postigao najveći mogući benefit.

Istovremeno, Grad provodi **projekt ozelenjivanja gradskih dvorišta** putem kojeg (su)financira projekte zelene obnove zapuštenih dvorišta u centru Zagreba. Na temelju javnog poziva, građani su prijavili preko 200 dvorišta, od kojih će se tijekom sezone 2025/26. urediti njih 25, od kojih veći dio sredstvima Grada, a dio iz sredstava projekta ActGREEN.

Dodatan izazov predstavljaju i *brownfield* područja u Gradu. Riječ je o zapuštenim, neiskorištenim prostorima – bivšim industrijskim, vojnim, prometnim ili javnim površinama – koji su često smješteni na atraktivnim lokacijama unutar grada. Analiza je pokazala da, uz **43 lokacije koje su uvrštene u zagrebački Atlas brownfielda**, samo u GIS evidenciji stvarnog korištenja površina postoji još **85 neiskorištenih lokacija**. Strategija predviđa prenamjenu dijela brownfield lokacija u zelene površine, parkove i prostore za rekreaciju, uz primjenu rješenja utemeljenih u prirodi. Također se planira privremeno korištenje tih prostora kroz ozelenjivanje, postavljanje urbane opreme i uklanjanje opasnih dijelova. Ključni izazovi uključuju složene imovinskopravne odnose, potrebu za sanacijom tla i koordinaciju velikog broja dionika, kazuju iz Grada.

Područje Paromlina

„Kao jedan od primjera brownfield područja koja Grad već sada nastoji revitalizirati je i prostor Paromlina – centralni gradski prostor koji je desetljećima bio zapušten. Obnova kompleksa Paromlin koji se prostire na 36 tisuća m² obuhvaća četiri povijesne zgrade, uz gradnju dvaju novih objekata, u kojima će se nalaziti prostori za knjižnične djelatnosti, multimedijalne dvorane za izložbe i izvedbe, glazbeni odjel sa studijima za snimanje, kantina, javna garaža s 330 parkirnih mjesta te niz drugih sadržaja dostupnih javnosti. Valja istaknuti i da je Paromlin prvi 100% klimatski neutralan projekt, odnosno zadovoljio je najviše standarde klimatske neutralnosti budući da će imati fotonaponsku elektranu integriranu u zgradu kao i poseban sustav grijanja i inovativni sustav odvodnje. Prostori poput Paromlina, Gredelja, Zagrepčanke i ostalih predstavljaju „obiteljsko srebro" Grada Zagreba, nalaze se u samom centru Grada i zahtjevaju temeljitu transformaciju kako bi se oplemenili, vratili nazad građanima, a istovremeno ih treba povezati zelenom infrastrukturom.

Grad Zagreb posljednjih godina intenzivno provodi i niz mjera i aktivnosti usmjerenih na očuvanje i širenje zelenih površina. Redovita sadnja novih stabala i autohtonih biljnih vrsta provodi se u svih 17 gradskih četvrti, osobito u područjima koja su prethodno bila nedovoljno ozelenjena, poput Novog Zagreba, Črnomerca, Trešnjevke i dijelova istočnih kvartova. U protekle četiri godine na području grada Zagreba posađeno je 21.840 novih stabala, od čega se 8.000 stabala odnosi na sezonu sadnje 2024./2025., koja je trajala od listopada 2024. do ožujka 2025. godine. Sadnja se odvijala u svim gradskim četvrtima, na javnim zelenim površinama, uz vrtiće, škole, na gradskim grobljima i avenijama.

Nastavak sadnje i ozelenjavanja grada u planu je ponovno od jeseni kada će krenuti nova sezona sadnje 2025/2026. U tijeku je priprema sadnje, odabir lokacija i vrste stabala pri čemu će se kao i do sad prvenstveno voditi računa o maksimalnom izbjegavanju alergenih vrsta. Stabla snižavaju temperaturu za vrijeme toplotnih udara u gradu, bitna su za klimatsku adaptaciju i biološku raznolikost, povoljno utječu na raspoloženje, i povećanjem njihovog broja Zagreb postaje ugodniji za svoje građane. Pregled lokacija i vrsti posađenih stabala javno je objavljen u katastru zelenila Grada Zagreba", zaključuju iz Grada Zagreba.

https://www.zagreb.info/izdvojeno/gradovi-spuzve-su-buducnost-zagreb-je-jedan-od-njih-strucnjak-objasnio-o-cemu-se-radi/761817/

mimladi.hr

Iseljena Hrvatska – Zašto mladi odlaze iz Republike Hrvatske? Strani radnici i migracijska kretanja

82. Damir Kopljar

Novinarski projekt:
Iseljena Hrvatska – Zašto mladi odlaze iz Republike Hrvatske?

Elektronička publikacija:
Mimladi.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
9. listopada 2025.

Dragi prijatelji, zadovoljstvo mi je obavijestiti vas kako je i ove godine Agencija za elektroničke medije odlučila poduprijeti portal Mimladi te financirati seriju tekstova o mladima u Republici Hrvatskoj. Tema kojoj ću ove godine posvetiti pažnju jest iseljavanje mladih iz naše domovine.

Plan je pet tekstova posvetiti intervjuima s mladima (od 18 do 30 godina) koji su napustili Hrvatsku. U tim intervjuima analizirat ćemo što ih je motiviralo na odlazak, kako su se snašli u novoj sredini, imaju li plan vratiti se u domovinu te jesu li upoznati s politikama koje provodi Hrvatska, a koje su usmjerene prema dijaspori.

Ostali tekstovi fokusirat će se na politike Republike Hrvatske usmjerene na njezine građane u dijaspori te na mjere koje trebaju osigurati povratak mladih iz dijaspore u domovinu. U ovim tekstovima analizirat ću mjere koje je donijela Vlada te način na koji se te mjere provode. Poseban ću naglasak staviti na mjere koje su usmjerene prema mladima te vidjeti je li zakonodavac dovoljan fokus stavio upravo na ovu dobnu skupinu.

Demografske promjene

Hrvatsko društvo u nekoliko zadnjih godina prolazi kroz demografske i kulturološke promjene kakve nisu zabilježene u recentnoj hrvatskoj povijesti. Val iseljavanja i dalje se nastavlja te zemlju godišnje napušta između 35 000 i 40 000 ljudi. Iako iseljenički val nije okončan u Hrvatskoj se pojavila nova zanimljiva pojava, a to je pozitivni migrantski saldo. Ovaj pozitivni saldo nije rezultat doseljenja Hrvata iz BiH. Bosanski bazen davno se ispraznio i najnovije migracije posljedica su dolaska radnika iz zemalja u hrvatskom okruženju i radnika s područja istočne Azije. Na ulicama Zagreba, ali i ostalih gradova sve više gledamo radnike koji svojim izgledom jasno odudaraju od ostatka stanovništva. Ima li ovaj novi trend dolaska stranih radnika iz Azije posljedice po društvo? Naravno da ima!

Stav mladih

U jednom od prethodnih tekstova pisao sam o istraživanju Val grupe. Njihovo istraživanje pod nazivom Nulti kvadrant za 2024. godinu donosi podatke kako u dobi od 18-34 godina 21% ljudi smatra kako su strani radnici dobrodošli, 51.9% smatra da su nužno zlo i ne sviđa im se što strani radnici dolaze ali smatraju da se bez njih ne može, a 26.5% ih uopće ne želi u Hrvatskoj. Ove brojke jasno pokazuju da mladi imaju poprilično čvrst stav kada su u pitanju suvremeni migracijski trendovi u Republici Hrvatskoj. Mladima se dolazak stranih radnika definitivno ne sviđa. Osim ovog istraživanja volio bih istaknuti i istraživanje koje je udruga Svjetski savez mladih Hrvatska provela u 2020. godini. U istraživanju je sudjelovalo više od 600 mladih u dobi od 18 do 30 godina te je fokus istraživanja bio usmjeren na migracije. Rezultati su pokazali kako je želja za odlaskom iz domovine manje izražena kod osoba koje imaju snažan domoljubni i vjerski identitet. Kao jedan od razloga zbog kojih se ne odlučuju za migraciju navode životno okruženje u Hrvatskoj. Ističu kako su svjesni da u Hrvatskoj vjerojatno neće zaraditi istu količinu novaca koju bi mogli zaraditi u zemljama Europske unije, ali Hrvatsku ne žele napustiti. Okruženost hrvatskim jezikom, kulturom, običajima, jednom riječju hrvatskim načinom života, motivira ih da ostanu u domovini. Imajući na umu ove podatke postavlja se pitanje što bi se dogodilo kada bi hrvatski način života nestao. Što bi se dogodilo kada na ulici i radnom mjestu ljudi više ne bi bilo okruženi hrvatskim jezikom, kulturom i običajima. Ovo pitanje više je retoričkog karaktera. Na njega ne treba odgovarati jer se odgovor sam nameće.

Odlazak mladih

Da će dolazak stranih radnika imati negativan utjecaj na hrvatsku radnu snagu mnogima je bilo poprilično jasno. Onima kojima nije bilo jasno vjerojatno je postalo nakon članka koji je nedavno objavljen na internet stranicama Večernjeg lista. Naslov članka glasi „Poslodavci na mukama: Sve više domaćih sezonaca napušta radna mjesta jer ne žele raditi u internacionalnom okruženju“. Vjerujem kako ovaj naslov ne treba dodatno objašnjavati. Kristalno je jasan. U navedenom tekstu kuharica se žali kako ne može i ne želi raditi u radnom okruženju koje čini 80% stranaca. Kaže kako je za rad u kuhinji potrebna kvalitetna komunikacija i kako sa strancima ne može dobro komunicirati. Osim komunikacije postavlja se i pitanje smještaja. Veoma je škakljivo dijeliti smještaj s ljudima koji imaju potpuno drugačije kulturne i životne navike. Vjerujem da smo svi barem jednom svjedočili sceni u kojoj strani radnik, vozeći se u javnom prijevozu, mobitelom priča sa svojom rodbinom. Ljudi iz Indije i Nepala izgleda ne znaju staviti mobitel na uho i tiho komunicirati. Jednom sam u šali rekao kako se toliko deru da im mobiteli uopće nisu potrebni da dobace do Indije i Nepala. Toliko se deru da ih se i bez mobitela na drugom kraju svijeta jasno čuje. S obzirom na to koliko su grlati nije mi jasno zašto bezveze troše impulse kada i bez poziva sve mogu deranjem odraditi. No s ovim se lagano šaliti kada teror buke traje nekoliko minuta ili nekoliko stanica vožnje tramvajem ili busem. Zamislite samo da nakon iscrpljujućeg radnog dana u restoranu dođete u apartman i onda satima slušate kako se netko dere na telefon. U takvoj situaciji nikome više ne bi bilo do šale, a vjerujem kako bi se i živci i strpljenje veoma brzo izgubili. Poslovno okruženje u kojemu se nalazi 80% stranaca definitivno neće zadovoljiti one koji zbog domoljublja odlučuju ostati u Hrvatskoj. Takve će ovaj trend dolaska stranih radnika sasvim sigurno motivirati na odlazak.

Osobno iskustvo

ako imam 32 godine i formalno više nisam mlad i dalje se tako osjećam. Definitivno spadam u kategoriju onih koji su spremni ostati u Hrvatskoj zbog sentimentalnih razloga iako sam svjestan da su Hrvatskoj plaće osjetno manje nego vani. Ne planiram otići iz Hrvatske, no iskustvo koje sam nedavno doživio navelo me na razmišljanje. Prije par mjeseci prijavio sam se na natječaj za posao koji mi se činio veoma zanimljiv. Posao mi se sviđa i smatram da bi ga mogao dobro obavljati. S visokom razinom samopouzdanja došao sam na razgovor i poslodavac je rekao kako mu se moj karakter i stav prema poslu veoma sviđa. Sve je teklo idealno do jednog trenutka. Na pitanje poslodavca što trenutačno radim odgovorio sam kako radim kao turistički vodič te se svakodnevno služim engleskim jezikom jer dominantno radim sa stranim gostima. Na to se poslodavcu ozarilo lice te je rekao izvrsno, to što super pričate engleski je izvrsno jer smo zaposlili puno Indijaca i Vi ćete moći kvalitetno s njima komunicirati.

U tom trenutku instantno sam izgubio motivaciju raditi u toj firmi i postavio sam si sljedeće pitanje. Zašto bi u Hrvatskoj radio u multikulturalnom okruženju za 1600 eura, odnosno oko 12 000 kuna kada isti takav posao u isto takvom multikulturalnom okruženju mogu raditi u Njemačkoj, Austriji ili Irskoj za puno bolju plaću. Zašto bi bio motiviran raditi okružen Indijcima u Hrvatskoj za male novce kada mogu raditi u Njemačkoj u istom ili sličnom okruženju za osjetno bolju lovu. Da ovo nije isključivo moj stav uvjerio sam se u razgovoru sa svojim prijateljima i poznanicima. Mladi liječnici, pogotovo liječnici obiteljske medicine sve si više postavljaju pitanje što uopće još uvijek rade u Hrvatskoj. U ambulante im dolazi sve više stranaca, a u svakodnevnom radu primorani su ekstenzivno koristiti engleski i ulaziti u interakciju s ljudima čiju kulturu i životne navike uopće ne razumiju. S obzirom na takvu situaciju posao obiteljskog liječnika u Zagrebu sve više nalikuje poslu obiteljskog liječnika u Parizu, Londonu ili Berlinu. Jedino što nepogrešivo podsjeća mlade medicinare da se još uvijek nalaze u Hrvatskoj jest plaća koja je dva do tri puta manja od plaće njihovih europskih kolega. Pitanje odlaska ili ostanka mladih liječnika u kontekstu demografskih promjena postaje sve aktualnije, a moje iskustvo govori da odgovor sve češće preteže prema odlasku. Identična stvar događa se i s konobarima i građevincima. Ljudi gube motivaciju ostati u Hrvatskoj jer poslovno i radno okruženje u Hrvatskoj sve više nalikuje onome iz zapadno europskih zemalja uz jasnu razliku u količini novaca koju radnik u Hrvatskoj i na zapadu zarađuje. Kao zaključak moram pun tuge konstatirati kako odlazak mladih nije zaustavljen. Mladi i dalje u velikim brojkama odlaze iz Hrvatske, a dolazak stranih radnika samo će taj proces i ubrzati.

https://mimladi.hr/2025/10/09/iseljena-hrvatska-zasto-mladi-odlaze-iz-republike-hrvatske-strani-radnici-i-migracijska-kretanja/

Planirajte s empatijom, projektirajte s odgovornošću i gradite s vizijom jednakosti!

83. Nataša Rožić Mikolašević

Novinarski projekt: **Projektiranje dostojanstva: korak prema inkluzivno izgrađenom okolišu jednakih mogućnosti**

Elektronička publikacija: egradnja.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka: 22. kolovoza 2025.

Kako osigurati konkretnu i suštinsku pristupačnost javnih građevina i prostora? Razgovaramo s pravobraniteljem za osobe s invaliditetom Darijom Jurišićem

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom od 2017. godine na institucionalnoj razini kontinuirano prati ispunjavanje obveze osiguravanja pristupačnosti javnih građevina i prostora. One su za osobe s invaliditetom i njihove obitelji važne zbog ostvarivanja pojedinih prava i usluga u različitim životnim područjima (socijalna skrb, zdravstveno i mirovinsko osiguranje, zapošljavanje, vještačenje...).

Tijekom proteklih godina napravljeni su određeni pozitivni pomaci; javne ustanove pokazuju jasno izraženu volju za osiguranje pristupačnosti, brojne jedinice lokalne i regionalne samouprave osluškuju zahtjeve osoba s invaliditetom i njihovih predstavnika te uvažavaju preporuke Pravobranitelja... Međutim, tempo prilagodbe, dinamika i realizacija radova i projekata u kojima se osigurava pristupačnost i dalje su prespore u odnosu na brojne prepreke s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju.

Pristupačnost nije privilegija, već osnovno ljudsko pravo. Njezino osiguravanje ključno je za stvaranje društva jednakih mogućnosti za sve, naglašava u intervjuu za naš portal pravobranitelj za osobe s invaliditetom Darijo Jurišić.

U rad institucije Pravobranitelja uključeni ste od 2016., prvo kao zamjenik tadašnje pravobraniteljice, a od prošle godine kao pravobranitelj. Što primjećujete, koliko je u tom periodu napredovala svijest društva o pristupačnosti kao temeljnom ljudskom pravu?

Mislim da su pojedine pozitivne promjene vezane uz pristupačnost vidljive i da kao društvo napredujemo. Sigurno je tome pridonijelo članstvo u EU od 2013. godine, ali i zalaganja brojnih različitih dionika – inicijativa, udruga, saveza, organizacija, institucija i građana općenito, koji svojim zahtjevima utječu na oblikovanje i donošenje javnih politika u kojima se ne zaboravlja tema pristupačnosti.

Danas je sigurno bolje nego što je to bilo prije pet godina. Sigurni smo i da će za pet godina biti još bolje, međutim, za one građane koji danas trebaju imati jednak pristup i mogućnosti, nismo u skladu s preuzetim međunarodnim obvezama. Dakle, možemo biti zadovoljni s učinjenim promjenama i napretkom, međutim ne i s dinamikom njihove realizacije.

Sve to ukazuje da su nam i danas još uvijek potrebne javne kampanje kojima ćemo utjecati na stvaranje svijesti šire javnosti o temama pristupačnosti koje su u kontekstu osoba s invaliditetom i pitanja ljudskih prava.

Nakon socijalne zaštite, najčešće pritužbe građana koje zaprima Pravobranitelj redovito se odnose na područje pristupačnosti i mobilnosti, štoviše, najveći broj pritužbi na diskriminaciju na osnovu invaliditeta odnosi se na područje pristupa dobrima i uslugama, najčešće upravo zbog fizičke nepristupačnosti građevina.

Nepristupačnost javnih građevina i prostora predstavlja velik problem za osobe s invaliditetom jer im onemogućava ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnom životu.

Građani nam se redovito pritužuju na (pre)često nepristupačne javne površine (nogostupe, pješačke prijelaze, trgove, parkirališna mjesta, prometnu signalizaciju) i građevine javne namjene (nepristupačne ulaze, urede i službe na višim etažama u građevinama bez dizala, nepostojanje pristupačnih toaleta), zatim na zanemarivanje potrebnih prilagodbi za osobe sa senzoričkim oštećenjima, nepristupačan javni prijevoz i nepristupačnu popratnu infrastrukturu, kao i nedovoljnu dostupnost prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom u svim dijelovima Hrvatske.

Mnoge javne građevine još uvijek nemaju rampe, dizala, prilagođene toalete ili taktilne oznake za slijepe i slabovidne osobe, što otežava ili u potpunosti onemogućava njihovo kretanje i korištenje usluga. Time se krši njihovo pravo na slobodu kretanja, pravo na obrazovanje i rad, ali i pravo na društvenu uključenost. Sve to ukazuje na još uvijek prisutan nedostatak senzibiliteta i prepoznavanja pristupačnosti i mobilnosti kao temeljnih preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice, ali i njihovoj važnosti za kvalitetu življenja.

Nemojmo zaboraviti da kada govorimo o pristupačnosti i različitim vrstama pristupačnosti, ona nije važna samo za osobe s invaliditetom nego je istovremeno važna i za osobe starije životne dobi, roditelje s malom i više djece. Na kraju dana, svima nama je lakše s rukama punih vrećica doći do svog stana dizalom umjesto savladavati stepenice na ulazu i po katovima.

Što se obično navodi kao opravdanje za odgodu ili sporu realizaciju radova na osiguranju pristupačnosti u zgradama javne namjene?

Uspoređujući izvješća i podatke od prethodnih nekoliko godina uočavamo kako se za pojedine građevine iz godine u godinu navodi kako se za sljedeću godinu „planira priprema projektne dokumentacije" ili „planira početak radova", a konkretni pomaci i rezultati u vidu pristupačne građevine izostaju. Pojedina javna tijela u svojim izvješćima u više navrata navode kako u građevini "nije moguće primijeniti element pristupačnosti" ili da će se pristupačnost osigurati „ako to bude moguće".

Osiguranje pristupačnosti građevina javne namjene nije mogućnost ili opcija koju se može birati, već zakonska obveza koja se mora ispuniti kako bi se osigurao ravnopravan pristup svim osobama.

Od javnih tijela tražite proaktivniji pristup, konkretnije aktivnosti usmjerene na osiguranje pristupačnosti. Koje su vaše preporuke za ubrzanje cijelog tog procesa?

Unatoč nedvojbenoj kompleksnosti ove vrste projekata i svim izazovima i objektivnim okolnostima koje se opisuju u dostavljenim izvješćima, pozitivni primjeri – kojih je svake godine sve više – dokazuju da je moguće učinkovitije i efikasnije korištenje postojećih kapaci-

teta te dostupnih financijskih sredstava iz svih izvora (vlastiti proračuni, nacionalni i EU fondovi), sve u svrhu ubrzanja postupaka osiguranja pristupačnosti građevina u kojima djeluju državne i javne ustanove, jer upravo bi one trebale biti primjer dobre prakse u izgradnji pristupačnog okruženja za osobe s invaliditetom.

Naša je preporuka dodatno educiranje stručnog osoblja zaduženog za osmišljavanje projekata, provođenje javne nabave i ostalih radnji u sklopu projekata obnove, izgradnje i uređivanja prostora, sve kako bi se podigla razina svijesti o specifičnim zahtjevima pristupačnosti za osobe s invaliditetom, uključujući razumijevanje zakonskih obveza, standarda pristupačnosti i potreba osoba s invaliditetom u svim fazama projekata.

Također, preporučujemo u procese odabira elemenata pristupačnosti uključiti i predstavnike osoba s invaliditetom kako bi svojim prijedlozima doprinijeli odabiru rješenja koje će u potpunosti zadovoljiti potrebe svih, neovisno o vrsti i težini invaliditeta.

Najbrže, najjeftinije i najbolje je odgovarajuću pristupačnost osigurati na samom početku, a ne naknadno kad za to treba dodatno vrijeme, dodatni radovi, dodatna sredstva i dodatni angažman na otklanjanju nedostataka.

Kako osigurati pristupačnost u građevinama pod konzervatorskom zaštitom? Ovdje se često kao opravdanje za njezin izostanak navode strogi konzervatorski uvjeti.

Pozitivni primjeri iz prakse sve češće potvrđuju kako argument da je građevina zaštićena kao kulturno dobro/baština nije i ne smije biti opravdanje za neosiguravanje pristupačnosti. U takvim situacijama preporučujemo uspostavljanje suradnje svih relevantnih dionika – konzervatora, arhitekta, urbanista, predstavnika osoba s invaliditetom i drugih, usmjerene na iznalaženje kreativnih i inovativnih primjenjivih rješenja koja istovremeno osiguravaju pristupačnost i poštuju kulturnu baštinu.

U onim slučajevima u kojima se pristup usluzi državnog i javnog tijela u određenom prostoru zaista ne može osigurati, preporučujemo primjenu načela „razumne prilagodbe“ i po potrebi organiziranje pojedinih poslovnih procesa na drugoj, pristupačnoj lokaciji, po potrebi uz suradnju s nadležnim ministarstvima i/ili jedinicama lokalne i područne samouprave.

Koliko u praksi donositelji odluka na lokalnoj i državnoj razini uvažavaju ove vaše konkretne preporuke i ponuđena rješenja za uočene probleme?

Preporuke pravobraniteljskih institucija kod nas, kao i u drugim državama, nisu pravno obvezujuće i nemaju snagu naloga kao što to, na primjer, imaju odluke sudskih ili upravnih tijela. Međutim, trudimo se svojim radom i autoritetom institucije učiniti sve moguće da se postupi po upućenoj preporuci ili upozorenju. Upravo je to razlog zašto se neke od preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom ponavljaju godinama.

Ipak, razloga za optimizam ima budući da, kada gledamo prema područjima upućivanja naših preporuka i upozorenja, tijekom prošle 2024. godine najviše ih je pozitivno riješeno (prihvaćeno i djelomično prihvaćeno) upravo u području pristupačnosti i mobilnosti – njih 36 od 49 upućenih, što je 73%. Također, pozitivnim možemo ocijeniti i nastavak općeg trenda porasta uvažavanja i prihvaćanja preporuka i upozorenja Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Koristim priliku i ovdje ukazati kako naše preporuke ne sadrže samo ukazivanje što to nije dobro, nego i prijedlog načina na koji se određena nepravilnost, a ponekad i nelogičnost, može i treba otkloniti. Svaka pristupačnost ne mora biti dobra i odgovarajuća. Praksa pokazuje da se dosta toga radi iz neznanja, jer se ne zna drugačije ili jer se tako oduvijek radilo. Unatoč prilično dobro postavljenom zakonskom i podzakonskom okviru, situacija u praksi još uvijek nije zadovoljavajuća.

Na primjer, Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, koji je stupio na snagu 28. lipnja ove godine, zamijenivši do tada važeći istoimeni Pravilnik, ima izvrsno rješenje prikaza piktograma s ilustracijama i mjerama za izvođenje odgovarajućih pristupačnih rješenja. Proteklih smo godina više puta zaprimili zahtjeve institucija iz drugih država članica EU da im dostavimo taj ilustrirani dio i to je zaista jedan primjer dobre prakse. I zbog toga nitko zapravo ne može reći da ne zna kako izvesti pristupačan ulaz neke građevine, sanitarni čvor, hodnik, neki radni prostor ili slično. U prilozima ovog Tehničkog propisa sve je zaista detaljno objašnjeno, tehnički i u mjerilu prikazano, i spremno za korištenje prilikom planiranja i izvođenja.

Jesu li u nedavno usvojenom Tehničkom propisu napravljeni značajni iskoraci po pitanju unapređenja standarda pristupačnosti u Hrvatskoj, usvajanja novih tehničkih rješenja...?

Čini nam se da novi Tehnički propis koji zamjenjuje ovaj do sada važeći Pravilnik ništa bitno neće promijeniti, jer niti njegov sadržaj u bitnome nije promijenjen. Istina, učinjene su određene manje tehničke izmjene zbog

stečenog iskustva, ali voljeli bi da je to bilo konkretnije i, što je najvažnije, da je dio mogućih sankcija pojačan Zakonom o gradnji. Nekako je vrlo izgledno kako je najveća promjena što je Pravilnik postao Tehnički propis, a to ne bi trebalo biti tako.

Od njegovog donošenja u lipnju 2013. do prestanka važenja u lipnju 2025. godine, Pravilnik nije imao niti jednu dopunu i/ili izmjenu, a u međuvremenu se puno toga tehnološki u našoj svakodnevici promijenilo.

Primjerice, u posljednje vrijeme imamo dosta upita i pokušaja da se s pomoću scalamobila, odnosno gusjeničara, riješi i uredi nepostojeća arhitektonska pristupačnost unutar građevina. Ipak, moramo istaknuti kako se scalamobil ne smatra sredstvom za savladavanje visinskih razlika predviđeno važećim Tehnički propisom, budući da njegova prvenstvena namjena nije za širu javnu uporabu, nego je pogodnija za točno određenu osobu, vrstu kolica, s određenim podešavanjima i slično, a u svakom slučaju nije pogodna za samostalno korištenje.

U praksi se pokazalo da postojeća regulativa nije garancija osiguranja pristupačnosti građevina. S predstavnicima udruga osoba s invaliditetom uputili ste zahtjev da se u buduće izmjene Zakona o gradnji uvede novčana kazna za sve one koji ne ispoštuju pristupačnost kao temeljni zahtjev za građevinu.

Život pokazuje kako nije dovoljno imati samo obvezu projektanta, voditelja gradilišta i arhitekta da oni daju izjavu kako je nešto napravljeno sukladno pravilima struke. To jednostavno nije dovoljno, kao što očito i, nažalost, nisu dovoljna jamstva građevinske i uporabne dozvole da građevine koje moraju biti pristupačne na odgovarajući način to i budu. Možda je to dovoljno u jednoj Austriji, Švicarskoj ili Švedskoj, no naše nam iskustvo u Hrvatskoj pokazuje da dok ne postoji jasna sankcija, kazna, po mogućnosti novčana u većem iznosu, razlike i dalje neće biti.

I razmišljanja stručnjaka upućuju kako imamo pogrešan pristup, jer ako pogledate važeći Zakon o gradnji, u njega je uneseno da je projektirati ili izvoditi suprotno prostornim planovima teška povreda arhitektonske ili inženjerske djelatnosti te teška povreda dužnosti od strane osobe koja je izdala takvu dozvolu, iz čega slijede točno određene i odgovarajuće posljedice.

Ostaje nejasno zašto za prostorno uređenje imamo predviđenu i propisanu teško povredu, a ukoliko napravite projekt gdje, na primjer, niste osigurali dovoljno seizmičke otpornosti uslijed čega netko može stradati ili napravite projekt gdje niste osigurali ravnopravnost da osoba s invaliditetom može ući u neki prostor ili koristiti neku uslugu na koju ima pravo, ili ako napravite projekt koji ne poštuje ono što piše u sada važećem Tehničkom propisu o pristupačnosti, takve teške povrede nema – u tim se slučajevima radi samo o prekršaju.

Ima li naznaka da će resorno ministarstvo prihvatiti vaš prijedlog?

Unatoč višegodišnjem ukazivanju na ovu problematiku i upućivane preporuke, za sada nemamo naznaka da nadležno Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine razmatra takve prijedloge.

Ministarstvo je još uvijek mišljenja kako su građevinska i uporabna dozvola dovoljne da se osigura pristupačnost. Mi smo ipak, po ovom pitanju, za konkretniju mjeru o kakvoj su nam, na primjer, govorile kolege s Malte. Tamo, primjerice, građevina nepristupačna osobama s invaliditetom ne može ni pod kojim uvjetom dobiti priključak za vodu ili električnu energiju, a je li uistinu pristupačna, utvrđuje komisija u kojoj je uvijek i jedan predstavnik osoba s invaliditetom. To je način da se učini suštinski iskorak, a ne samo stihijska rješenja od situacije do situacije.

Dionike u gradnji redovito pozivate na primjenu univerzalnog dizajna pri planiranju novih građevina kako bi u startu bile pristupačne na odgovarajući način velikoj većini ljudi pa tako i osobama s invaliditetom.

Univerzalni dizajn je pristup dizajniranju proizvoda, usluga, prostora i sustava tako da svi oni budu dostupni i upotrebljivi za sve, bez potrebe za nekim dodatnim prilagodbama.

Cilj nije samo pomoći osobama s invaliditetom, nego ukloniti prepreke za sve moguće korisnike, neovisno o dobi, njihovim sposobnostima ili situaciji.

Za građevine starijeg datuma izgradnje, kod kojih ne možemo od početka promišljati na ovaj način, trebamo tražiti rješenja u skladu s „razumnom prilagodbom“, koja u kontekstu pristupačnosti građevina znači pojedinačnu, konkretnu prilagodbu prostora kako bi se osobi s invaliditetom omogućilo ravnopravno korištenje tog prostora, bez stvaranja nerazmjernog opterećenja za vlasnika ili korisnika objekta.

Ova su dva načela predviđena i Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Ona je u Republici Hrvatskoj po svojoj pravnoj snazi iznad zakonskih i podzakonskih propisa, a ispod Ustava

Republike Hrvatske. To je razlog više da se o tim načelima i takvim pristupima puno više zna nego što je sada slučaj.

Koja je vaša ključna poruka svima onima koji oblikuju i grade prostor koji nas okružuje?
Poruka investitorima i projektantima trebala bi biti jasna: pristupačnost nije luksuz niti opcija – ona je zakonska obveza svih i temeljno ljudsko pravo.

Prilikom projektiranja i izgradnje bilo kojeg prostora ili oblikovanja usluge, posebno onih namijenjenih javnosti i javnom korištenju, potrebno je od samog početka promišljati korištenje univerzalnog dizajna kao pristupa koji omogućuje korištenje prostora i usluga svima, bez potrebe za naknadnim prilagodbama.
Prava osoba s invaliditetom danas obvezuju sve dionike, uključujući projektante, investitore, građevinski sektor i državu da stvaraju okruženja u kojima osobe s invaliditetom mogu živjeti ravnopravno, samostalno i dostojanstveno. Ne radi se samo o rampama i dizalima, radi se zapravo o potrebi za promjenom načina razmišljanja, uvažavanjem različitosti i stvaranjem društva koje nikoga ne isključuje i koje svakome daje priliku da sudjeluje, doprinosi i bude prisutan.

Ulaganjem u pristupačnost ne samo da poštujemo obveze, zakonske norme i Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom kao najznačajniji međunarodno-pravni dokument o osobama s invaliditetom, nego gradimo inkluzivnije društvo u kojem svi građani imaju priliku sudjelovati. Dugoročno gledano, upravo su takvi projekti održiviji, društveno odgovorniji, ali i općenito više prihvaćeni.

Naša je poruka: planirajte s empatijom, projektirajte s odgovornošću i gradite s vizijom jednakosti!

https://egradnja.hr/intervju/planirajte-s-empatijom-projektirajte-s-odgovornoscu-i-gradite-s-vizijom-jednakosti-944

Večernji list

ČUDOM PREŽIVIO

Ispovijest poznatog Hrvata: Bio sam doslovno mrtav 27 minuta, srce mi nije kucalo!

– Moja majka preminula je 2020. godine sa šezdeset godina, tek je bila otišla u mirovinu. Sve kao – živa, zdrava, a onda otišla spavati i više se nije probudila. Par mjeseci nakon toga odlučio sam napraviti test na sebi i na svojoj djeci, pa smo rezultate slali u Finsku, gdje je utvrđeno da mlađa kći i ja imamo taj gen – koji se može aktivirati, a i ne mora.

Ovo je ispovijest Osječanina **Tomislava Markovića**, nekada sjajnog gimnastičara, prvi put rođenog 31. siječnja 1986., a drugi put 29. ožujka 2017. godine. Tada je nekim čudom ostao živ nakon srčane aritmije koja ga je zatekla na treningu. U kontekstu nikad dovoljno naglašene teme – bolesti srca vrhunskih sportaša – ova priča može biti i poučna.

– Gimnastikom sam se počeo baviti s četiri, pet godina, prvo rekreativno, a kasnije sam krenuo u profesionalne vode: moj klub tada se zvao Gimnastičko društvo Osijek, sada se zove Gimnastički klub Osijek – počeo je svoju priču Marković.

84. Tomislav Dasović

Novinarski projekt:
(Ne) ostavljajte srce na terenu! Bolesti srca vrhunskih sportaša

Elektronička publikacija:
Večernji list

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
23. listopada 2025.

Jeste li prije događaja koji vam je promijenio život radili kakve pretrage srca?

– Obavljao sam samo sistematske preglede, na kojima se radio samo EKG, nikada ultrazvuk srca. A da se radio ultrazvuk srca, vidjela bi se ta srčana anomalija, jer tim pregledom vidljiva je svaka promjena na srcu. Tko je za to kriv? Ne krivim pojedinačno nikoga, nego cijeli sustav. Naime, vrhunski sportaši koji su izloženi tolikim naporima nemaju **adekvatnu medicinsku skrb**, osim što se odrađuju preventivni pregledi – gdje te stave na EKG, napraviš spirometriju, i to je to, samo da te se što prije riješe. Ti po zakonu moraš imati liječnički pregled, ti si ga napravio i – tko kaže da nisi zdrav. Nakon toga što se meni dogodilo, apelirao sam da se uvedu temeljitiji pregledi srca za vrhunske sportaše, pa su se onda stvari i pokrenule. Nažalost, bilo je slučajeva da su neki nogometaši prerano zauvijek otišli zbog svojih srčanih anomalija, za koje nisu ni znali da ih imaju.

Vi ste doživjeli srčani udar na treningu?

– To nije bio srčani udar, radilo se o aritmiji srca, to me „poklopilo". Pretpostavljam da većinu ljudi ni ne ubije srčani udar, nego baš srčana aritmija. I da sam prethodno bio napravio ultrazvuk srca, ta aritmija bila bi vidljiva, to su mi liječnici rekli odmah kada sam bio zaprimljen u bolnicu. **Promjena na srcu** vidljiva je godinu dana prije bilo čega, a u godinu dana ti moraš obaviti dva liječnička pregleda. Ja sam ih bio obavio oba, i prošao ih bez problema, rekli su mi da sam zdrav.

Imali ste veliku sreću?

– Ništa drugo nego sreću. Uz mene su na tom treningu bila dvojica trenera, **Vladimir Mađarević i Boris Čulin**, obojica su mi odmah priskočila u pomoć, i odmah su počeli s reanimacijom budući da su uočili da ne dišem, da sam promijenio boju. Meni je prije toga došla slabost, zacrnilo mi se pred očima, te sam, dok sam još bio pri svijesti, pokušao podignuti noge na povišenje, no tada mi se „film" potpuno izgubio i idućih ne znam koliko sati – ništa. U tri popodne ostao sam bez svijesti, a probudio sam se negdje oko pola devet-devet u bolnici, na odjelu intenzivne njege. Prema liječničkoj dokumentaciji, 27 minuta bio sam mrtav. Ne klinički mrtav, nego – mrtav! Srce mi nije kucalo. I da nije bilo te dvojice trenera, koji su mi masirali srce i upuhivali mi zrak, danas ne bi bilo ni mene. Tako je taj dan moj drugi rođendan, tako ga i slavim. Nova prilika mi se otvorila. Stvarno sam sretan što su ti ljudi bili uz mene i spasili me. Oni su i dandanas uz mene, radim s njima svakodnevno, nadređeni su mi u klubu.

Je li vaša srčana anomalija naslijeđena, je li u pitanju genetika?

– Na kraju smo ustanovili da je to u pitanju. **Moja majka** preminula je 2020. godine sa šezdeset godina, tek je bila otišla u mirovinu. Sve kao – živa, zdrava, a onda otišla spavati i više se nije probudila. Par mjeseci nakon toga odlučio sam napraviti test na sebi i na svojoj djeci, pa smo rezultate slali u Finsku, gdje je utvrđeno da mlađa kći i ja imamo taj gen – koji se može aktivirati, a i ne mora. Tako se nas dvoje svakih šest mjeseci moramo kontrolirati.

Bili ste izvrstan, uspješan gimnastičar?

– Prije negoli mi se „to" bilo dogodilo, ja zaista ne znam koliko bih još trajao kao profesionalni gimnastičar – imao sam 31 godinu, a to u gimnastici nije malo. Možda bih bio aktivan još godinu-dvije. Ali, da sam zdravstveno bio ok, na nekim svjetskim kupovima, europskim prvenstvima – mislim da bih mogao do finala. Naime, u svojoj kolekciji imam 180 medalja; što od kupova Hrvatske, preko prvenstava Hrvatske do europskih kupova, svjetskih kupova, međunarodnih turnira...

Jeste li sanjali o nastupu na **Olimpijskim igrama?**

– U ono vrijeme kada sam se aktivno bavio gimnastikom, odlazak na Olimpijske igre bio je – nemoguć. Zato što su bila takva pravila da na Olimpijske igre mogu samo višebojci te pojedini prvaci svijeta. A postati prvak svijeta u gimnastici – to je nešto nemoguće. Ne znam s čim bih to uopće usporedio. Sada su pravila drukčija; sada se preko Svjetskog kupa, na kojemu sam nekada bio najbolji, možete kvalificirati na Olimpijske igre. Kao što je to uspjelo našem Aurelu Benoviću. Koji je bio peti u finalu. Moja disciplina bila je samo parter.

Što trenutačno radite?

– Trenutačno sam tajnik u Gimnastičkom klubu Osijek. Prije sam bio trener rekreacije, pa sam dvije godine radio s jednom selekcijom dječaka, pa je onda kod nas došao trenirati sjajni, 22-godišnji **Ukrajinac Ilja Kovtun**, jedan od najboljih gimnastičara svijeta. Tada je njegova trenerica pokrenula još veću, još širu selekciju. Tako je ona preuzela i moje dečke, a ja zbog svojih fizičkih limita ne mogu baš najbolje podnositi fizičke napore. A trener gimnastike je – rob. Onaj koji „tegli" djecu, a meni to moje zdravlje jednostavno ne dopušta.

Kakav je život sa srčanom aritmijom?

– Imam ugrađen kardiodefibrilator. On mi resinkronizira rad srca; kada dođe do aritmije, on pokušava bezbolno

uspostaviti normalan **srčani ritam**. A ako dođe baš do velike aritmije, onda ispaljuje šok, otprilike 30-40 džula, koji dosta boli. Ja imam sreću da padam u nesvijest prije nego što me „udari"; da to je kao sreća – smije se Tomislav i dodaje:

– Ali, da, opasno je. Primjerice kada vozim auto, tada me strah da me ne uhvati. No, ja to osjetim, osjetim ubrzani rad srca, pa bih na vrijeme zaustavio vozilo i čekao da prođe. Ta mi se aritmija dogodila dva ili tri puta. Kako to izgleda? **Padnem u nesvijest,** srušim se i „nadođem" za 10-15 sekundi. Nezgodno, ali već sam se naviknuo živjeti s tim. Otkad mi je 2022. godine bio ugrađen moderniji uređaj, CRT, još nisam imao ovakve situacije. Zapravo, imao sam samo jedu malu aritmiju, koja je došla na nekih 200 otkucaja, ali se bila smirila sama od sebe. Uređaj se čak nije morao ni aktivirati – zaključio je Tomislav Marković.

https://www.vecernji.hr/sport/ispovijest-poznatog-hrvata-bio-sam-mrtav-27-minuta-srce-mi-nije-kucalo-1901037

Kad susjed postane monstrum: femicid i tamna strana ljudske psihe (5 priča) - piše Rosie Kugli

Peti nastavak donosi detaljan prikaz najpotresnijeg slučaja obiteljskog nasilja u suvremenoj hrvatskoj povijesti – trostrukog ubojstva u sudnici 1999. Taj je slučaj postao tragični simbol borbe protiv nasilja nad ženama i prekretnica u shvaćanju koliko ozbiljno društvo mora shvatiti svaki signal koji upućuje na obiteljsko nasilje.

Masakr u sudnici

Brakorazvodna parnica zakazana je za jutro 22. rujna 1999. na Općinskom građanskom sudu u Zagrebu. Mato Oraškić, suprug u postupku razvoda, stigao je na sud oko 9:30 sati, noseći u torbi skriveni pištolj. Iskoristio je svoje policijsko znanje da neopaženo unese oružje, a u zgradu je ušao sporednim putem, kroz gruntovnicu, svjestan da će tamo izbjeći sigurnosne provjere. Prema kasnijim svjedočanstvima, na ulazu je pokazao policijsku iskaznicu i bez pregleda ušao s ruksakom u sudnicu.

Suđenje za razvod braka vodila je sutkinja Ljiljana Hvalec i trajalo je od 9:45 do oko 10:00 sati. Nije bilo ikakvih naznaka što će uslijediti. Kada je sutkinja na kraju rasprave izrekla riječ *„dovršeno”* – Oraškić je iznenada ustao. Iz jakne je izvukao pištolj koji je prokrijumčario u ruksaku i počeo pucati po prisutnima.

85. Rozina Kugli

Novinarski projekt:
Kad susjed postane monstrum: femicid i tamna strana ljudske psihe

Elektronička publikacija:
MojZagreb.info

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. rujna 2025.

Prva meta bila mu je ***supruga Gordana.*** Dva hica iz neposredne blizine ispalio je u svoju ženu. Gordana je pala, a Oraškić je zatim uperio cijev u njezinu odvjetnicu ***Hajru Prohić.*** Hladnokrvno je ispalio još dva metka te i nju smrtno ranio. Potom se okrenuo prema stolu gdje je sjedila sutkinja. ***Ljiljana Hvalec*** nije ni stigla reagirati, jer sve se odigralo u sekundama. Oraškić je potegnuo okidač, a ranjena je sutkinja pala sa stolca i ubrzo podlegla ranama. U tom krvavom metežu zapisničarka ***Stanka Cvetković*** bila je posljednja preostala svjedokinja u prostoriji. Užasnuta, pritisnula se uz zid. Oraškić joj je prišao i pucao i u nju. Stanka je teško ranjena metkom u leđa i glavu, no imala je nevjerojatnu sreću – preživjela je taj ubilački pohod. Kasnije je opisala tih nekoliko sekundi strave:
„Kada je sutkinja Ljiljana Hvalec na kraju brakorazvodne parnice u zapisnik izdiktirala 'dovršeno', čula sam kako joj se oteo uzvik iznenađenja. Podigla sam pogled i vidjela pištolj u njegovoj ruci... Repetirao ga je i počeo pucati. Izbrojila sam osam hitaca, nadala se da će mu se isprazniti pištolj, da neće pucati u mene. No tada mi je prišao. Ispalio mi je metak u leđa i glavu." ***izjavila je kasnije.***

Sudnica je u trenu postala poprište masakra – tri žene ostale su nepomično ležati, jedino je zapisničarka davala znakove života. Oraškić je, međutim, ostao sablasno miran. Izašao je iz sudnice laganim korakom, kao da se ništa nije dogodilo. Hodnicima suda, vrlo brzo zavladala je panika; čuli su se krici i trčanje onih koji su pokušavali shvatiti odakle dolaze pucnjevi. U općem kaosu, ubojica je svratio do obližnjeg WC-a te oprao ruke, nastojeći isprati tragove barutnih čestica. Lukavo je iskoristio nastalu gužvu i neometano napustio zgradu suda, nestavši među šokiranim ljudima koji su bježali van.

Ta mala sudnica, poprište trostrukog femicida, zauvijek je zatvorena nakon tragičnog događaja – u njoj više nikad nije održana nijedna rasprava. Hrvatska javnost ostala je zgrožena činjenicom da je mjesto koje je trebalo biti sigurno, postalo mjesto brutalnog ubojstva žene koja je tražila zaštitu pravnog sustava.

Potjera, uhićenje i forenzički dokazi

Nakon što je počinio trostruko ubojstvo i pokušaj ubojstva, Mato Oraškić već je imao unaprijed osmišljen plan bijega. Ispred zgrade suda čekao ga je automobil kojim je odmah krenuo prema granici, nastojeći pobjeći iz zemlje. Vozio je autocestom prema Sloveniji, računajući da će prijeći granicu prije nego ga policija počne tražiti. Planirao je preko Slovenije pobjeći dalje, vjerojatno u neku od susjednih država, kako bi izbjegao uhićenje.

Policija je, međutim, izuzetno brzo reagirala. Odmah nakon dojave o pucnjavi, fotografija i opis počinitelja proslijeđeni su svim policijskim ophodnjama i graničnim prijelazima. Već oko 13 sati toga dana, na graničnom prijelazu Bregana prema Sloveniji, policijski službenici su uočili vozilo i osobu koja odgovara opisu. Zaustavili su sivi Passat zagrebačkih registracija kojim je upravljao Oraškić. Pokušao ih je zavarati – predstavio se policajcima na granici kao njihov kolega: rekao je da je policajac te da putuje u Brežice na sprovod, a potom navodno ide ravno na posao. Na suvozačkom sjedalu u automobilu doista je imao odloženu policijsku uniformu, očito pripremljenu kao lažnu legitimaciju za slučaj da bude zaustavljen. Na sreću, granični policajci nisu mu povjerovali. U rukama su, naime, već imali njegovu fotografiju i znali su koga traže. Zamolili su ga da izađe iz vozila i pođe u službene prostorije, gdje je ubrzo savladan i uhićen bez daljnjeg otpora.

Pregledom Oraškićeva automobila pronađeni su ključni materijalni dokazi koji su potvrdili da je čin itekako planiran. Na suvozačkom mjestu pronađen je pištolj iz kojeg je pucao – ubojito oružje kojim je počinio masakr. Osim oružja, policajci su u vozilu pronašli i spis brakorazvodne parnice Oraškićevog razvoda, kojeg je ubojica ponio sa sobom. Taj detalj (da je ponio sudski spis) ukazuje da je Oraškić hladnokrvno razmišljao čak i o dokazima i posljedicama, vjerojatno nastojeći onemogućiti daljnji postupak razvoda ili sakriti informacije o predmetu. Nadalje, u automobilu je otkriveno čak 180.000 kuna i 90.000 njemačkih maraka u gotovini. Bila je to velika svota novca (ukupno preko 130.000 eura) koju je pripremio za bijeg i skrivanje. Sve navedeno jasno je pokazivalo da je Oraškić zločin i bijeg pomno isplanirao – od načina ulaska u sud i počinjenja ubojstava, do pokušaja bijega preko granice.

Prilikom uhićenja, Oraškić se još pokušavao dosjetiti kako otežati istragu. Protivio se predaji forenzičkih uzoraka – nije dobrovoljno htio dati ruke na pregled tragova baruta niti odjeću na analizu. Kada su ga policajci u postaji pokušali fotografirati i uzeti otiske prstiju te uzorke parafinske rukavice (test na barutne čestice), pružao je aktivan otpor. Morali su ga fizički držati kako bi forenzičari mogli uzeti tragove s njegovih šaka i odjeće.

No već i površnim pregledom bilo je očito da se radi o počinitelju: *„policajci su mu na rukama vidjeli tragove opranog baruta, a na odjeći su bile kapljice krvi"* ***(svjedočenja iz istrage)***. Svi ključni dokazi ubrzo su prikupljeni i vještačeni. Balističko vještačenje potvrdilo je da je pištolj nađen u autu oružje, onaj iz kojeg je pucano u sudnici. Parafinska rukavica dokazala je prisutnost barutnih čestica na Oraškićevim rukama unatoč pranju. Time je forenzička slagalica zločina bila potpuna.

Suđenje: poricanje, bahatost i maksimalna kazna

Kazneni postupak protiv Mate Oraškića proveden je relativno brzo s obzirom na težinu slučaja. Optužen je za tri teška ubojstva i jedan pokušaj teškog ubojstva, za što mu je prijetila najteža moguća kazna zatvora. Suđenje je održano pred vijećem Županijskog suda u Zagrebu (jer je zbog težine djela i trostrukog ubojstva nadležnost s općinskog prešla na županijski sud). Već na prvim ročištima, Oraškić se držao bahato i negirao je bilo kakvu krivnju, iako su dokazi govorili za sebe. Prilikom očitovanja o krivnji, izrekao je nevjerojatan iskaz: tvrdio je da on „nije nikoga ubio" i da uopće nije bio prisutan na sudu u vrijeme zločina, insinuirajući da je ovo namještaljka i da je netko drugi počinio ta ubojstva. Ovo apsurdno poricanje – unatoč tome što su ga svjedoci vidjeli na mjestu zločina i što je uhićen nekoliko sati kasnije s jasnim dokazima – ukazivalo je na potpun izostanak kajanja i suočavanja sa stvarnošću s njegove strane.

Tijekom suđenja Oraškić je nastavio sa skandaloznim ponašanjem. Više puta je zahtijevao izuzeće sudaca i članova sudskog vijeća, očito nastojeći odugovlačiti postupak. Upućivao je uvrede i prijetnje svima oko sebe: u sudnici je vrijeđao suca, obezvrijeđivao tužitelja, a obiteljima svojih žrtava dobacivao je pogrdne riječi nazivajući ih „đubrad". Novinare koji su pratili suđenje nazivao je „štakorima", pokazujući time potpunu bešćutnost i prezir prema javnosti. U nekoliko navrata izvodio je ispade bijesa, što je dodatno traumatiziralo obitelji žrtava prisutne u sudnici.

Zanimljivo, Oraškić je pribjegao i neobičnom pokušaju manipulacije svojim identitetom tijekom suđenja. Naime, u pritvoru i na ročištima drastično je promijenio svoj fizički izgled: obrijao je glavu do kože i čak obrijao svoje obrve, pustio je guste brkove te se vidno udebljao desetak kilograma. Na prvi pogled bio je gotovo neprepoznatljiva osoba u odnosu na fotografije iz vremena zločina. Ovakav izgled pokušao je iskoristiti da podrži svoju obranu – tvrdio je da na fotografijama s uviđaja i snimkama nadzornih kamera nije on, nego „neka druga osoba". Naravno, sud nije prihvatio takve tvrdnje budući da su dokazi i svjedoci nepobitno povezali njega s mjestom zločina, no ova bizarna strategija pokazuje do koje mjere je Oraškić bio spreman ići u negiranju krivnje.

Nakon provedene glavne rasprave, tijekom koje je saslušano mnoštvo svjedoka (uključujući i preživjelu Stanku Cvetković, čije je svjedočanstvo bilo posebno potresno i ključno), sudsko vijeće donijelo je jednoglasnu osuđujuću presudu. U trenutku izricanja presude, Oraškić je posljednji put napravio scenu: čim je sudac počeo čitati presudu, optuženik je naglo kleknuo na pod, rukama začepio vlastite uši i počeo glasno ponavljati da ne želi to slušati. Ovakvo ponašanje bilo je šokantno za prisutne.

Mato Oraškić proglašen je krivim za svako od djela iz optužnice. Pri odmjeravanju kazne sud je u obzir uzeo iznimnu težinu zločina, njegovu hladnokrvnost i činjenicu da je ubio tri nedužne osobe iz osvete i povrijeđene taštine. Za svako pojedino ubojstvo izrečene su mu visoke kazne – 35 godina zatvora za dvostruko ubojstvo sutkinje Hvalec i odvjetnice Prohić, 30 godina za ubojstvo supruge Gordane – uz određeno obrazloženje da je tu postojala izvjesna „emocionalna komponenta", i 20 godina za pokušaj ubojstva zapisničarke. Ipak, po tada važećem Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, zatvorska kazna nije smjela prelaziti 40 godina zatvora ni u slučaju zbirnih kazni za višestruka ubojstva. Stoga je sud Oraškiću izrekao jedinstvenu kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 40 godina, što je maksimalna kazna u hrvatskom pravosuđu. Time je Mato Oraškić postao prva osoba u Hrvatskoj osuđena na 40 godina zatvora otkako je ta kazna uvedena.

Njegova kazna postala je pravomoćna 2000. godine i on je upućen na izdržavanje kazne – koju i danas služi. (Prema izračunima, na slobodu bi trebao izaći 22. rujna 2039. godine, što izaziva nelagodu javnosti s obzirom na težinu zločina, no to je pitanje kaznene politike i (ne) postojanja doživotnog zatvora.)

Profil počinitelja: „uzoran" policajac i opasni zlostavljač

Jedno od najtežih pitanja koja su se postavljala nakon ovog zločina bilo je: tko je Mato Oraškić i kako je došlo do toga da počini takav masakr? Istraga i medijski napisi otkrili su mračnu pozadinu koja upućuje da ovo nije bio „izolirani ispad" mirnog građanina, dobrog susjeda, već kulminacija dugogodišnjeg obiteljskog nasilja i patologije ponašanja.

Mato Oraškić bio je po zanimanju policajac – radio je u Policijskoj postaji Novi Zagreb. Da apsurd bude veći, riječ je o osobi koja je trebala štititi zakon i red. Njegovi poznanici isprva su ga opisivali kao relativno povučenog, fizički snažnog muškarca koji „nije puno pričao". No, iza zatvorenih vrata svog doma, prema kasnijim svjedočenjima, Oraškić je provodio sustavno psihičko i fizičko zlostavljanje svoje supruge Gordane tijekom kratkog trajanja njihova braka. Bio je patološki ljubomoran i posesivan: Gordanu nije ispuštao iz vida, pratio ju je doslovno u stopu – navodno čak i kada bi kod kuće otišla u kupaonicu, on je provjeravao što radi. Ograničio joj je društveni život do krajnjih granica; prestali su se viđati s prijateljima, a Novu godinu dočekivali su kod kuće „da

ona slučajno nekoga ne poljubi u ponoć", kako su kasnije svjedočili njihovi poznanici. Takva opsesivna kontrola i ljubomora, s vremenom je bivala sve izraženija.

Okolina je počela zamjećivati da s Gordanom nešto nije u redu – prijatelji i obitelj uočili su da je sve više prestrašena, povučena i da uvijek pazi na svaki svoj potez u prisutnosti supruga. Iako o svojim problemima Gordana nije otvoreno govorila nikome (što je čest slučaj kod žrtava obiteljskog nasilja, zbog srama ili straha), njezino stanje bilo je alarmantno. Prema nekim svjedočanstvima, kolege iz policije znali su i za Oraškićeve *„ispade"* i nasilničko ponašanje prema supruzi, no nitko od njih nije ozbiljno reagirao da zaštiti sirotu ženu. Štoviše, neki su ga čak cinično prozvali nadimkom „psihopat Mato". Taj porazan podatak zorno ilustrira kako se nasilje „toleriralo" među nekim kolegama. Prema nekim analizama čak postoji podatak da žene čiji su muževi policajci ili vojnici teže dobivaju pomoć, jer kolege nasilnika često „žmire" na njegove postupke iz lojalnosti ili nevjerice da „njihov kolega može to raditi".

Znakovi

Gordanina rodbina, koja je živjela u inozemstvu, također je naslućivala da nešto nije u redu. Nakon nepune dvije godine braka, Gordana je skupila snage i odlučila ostaviti Matu. Prethodno je doživjela možda i najgore epizode fizičkog zlostavljanja – jednom prilikom pobjegla je od supruga preko granice: sklonila se kod obiteljskih prijatelja u Sloveniji, odakle je nazvala roditelje da dođu po nju. Kad su je roditelji vidjeli, bili su šokirani: Gordana je bila pretučena do neprepoznatljivosti – slomljene i deformirane čeljusti, zatvorenog jednog oka, puna modrica po licu i tijelu. Odmah su je odvezli natrag u Njemačku, gdje su pokušali sanirati ozljede i pružiti joj utočište. Gordana je tada definitivno odlučila prekinuti taj nasilnički odnos – pokrenula je brakorazvodnu parnicu u Hrvatskoj. Iz sigurnosnih razloga nije se namjeravala vraćati u domovinu. Novi početak planirala je daleko od zlostavljača.

Mato Oraškić, međutim, nije mogao prihvatiti da ga je supruga napustila. Učinio je sve da je pokuša vratiti: čim je doznao da je kod roditelja u Njemačkoj, došao je za njom. Danima je čekao ispred kuće u autu, molio je i prijetio, naizmjenično. Odbijao je otići. Naposljetku ga je otjerala njemačka policija. Gordana mu je time jasno dala do znanja da ne želi s njim više ništa imati. Tada Oraškić prelazi iz faze „moljenja" u fazu osvete. Njegov povrijeđeni ego i uvjerenje da ga je Gordana osramotila odlaskom pretvaraju se u konkretnu zločinačku misiju: prvo je na meti bila njezina imovina i obitelj. U kolovozu 1999. Oraškić je zapalio kuću roditelja svoje žene u mjestu Blagorodovac pokraj Grubišnog Polja. Time je počinio teško kazneno djelo podmetanja požara – očito s namjerom da nanese materijalnu štetu Gordaninoj obitelji i pošalje poruku straha. Policijska istraga brzo ga je povezala s tim požarom, i premda tada nije bilo izravnih svjedoka, unutarnja kontrola MUP-a suspendirala ga je s dužnosti zbog osnovane sumnje da on stoji iza paljenja kuće. To je ujedno značilo i oduzimanje službenog pištolja (koji, čini se, nije koristio u zločinu, već je nabavio ilegalni) i pokretanje disciplinskog postupka. No, kazneni postupak za paljevinu tek je trebao uslijediti, a suspenzija ga nije spriječila da kuje daljnje planove.

Oraškić je za sve okrivljavao Gordanu: u njegovom iskrivljenom svijetu, ona je bila ta koja mu je „uništila život" time što ga je napustila i izazvala (po njemu) njegove probleme na poslu. Razvio je ubilačku namjeru da joj se osveti i to ne samo njoj, nego i svima koje je smatrao krivcima što mu je žena odlučila otići. Ovakav obrazac ponašanja prepoznatljiv je u slučajevima ekstremnog partnerskog nasilja: stručnjaci ističu da nasilnici često vjeruju kako se njihova žena nije sama odlučila otići, nego da ima „suučesnike" – prijatelje, obitelj, institucije – koji joj pomažu, te zbog toga i njih vide kao neprijatelje. I Oraškić je bio uvjeren da su za raspad braka i „neposluh" njegove supruge krivi i drugi – odvjetnica koja joj je pravno pomagala, sutkinja koja je vodila brakorazvodni postupak. Zato je odlučio „kazniti" sve njih. Prema iskazima, u danima prije zločina izgovarao je: *„Ako neće biti moja, neće biti ničija!"*

Ovakav profil – posesivni nasilnik, bivši službenik sustava s pristupom oružju – čini Oraškića školskim primjerom upozorenja koliko smrtonosno rodno uvjetovano nasilje može postati ako se na znakove ne reagira na vrijeme.

Propusti sustava i reakcija institucija

Trostruko ubojstvo na sudu otvorilo je brojna pitanja o tome jesu li se mogle izbjeći takve tragedije boljom prevencijom i reakcijom nadležnih institucija. Nažalost, u slučaju Oraškić ispostavilo se da je postojao niz propusta sustava – od nedovoljne zaštite žrtve, do manjkave sigurnosti na samom sudu – koji su kumulativno doveli do fatalnog ishoda.

Prije svega, Gordana Oraškić učinila je sve što je bilo u njenoj moći da se spasi od nasilja. Napustila je muža nasilnika, prijavila razvod, pa čak i fizički pobjegla u inozemstvo kako bi se sklonila na sigurno. No, sustav joj nije uspio pružiti potpunu zaštitu onda kada je bilo najpotrebnije. Morala se vratiti u Hrvatsku radi brakorazvodne parnice – a upravo tada se dogodilo najgore.

Postavlja se pitanje: zašto odgovorne institucije nisu predvidjele rizik i osigurale dodatne mjere opreza za tu

sudsku raspravu, s obzirom na poznatu povijest nasilja? Prema svjedočenjima iznesenim nakon događaja, policija koja je bila uključena u slučaj jest bila svjesna Oraškićevih prijetnji (znao je otvoreno govoriti da će „sve pobiti"). Također, činjenica da je već bio kazneno prijavljen zbog paljenja kuće i suspendiran kao opasan trebala je biti veliki *red flag*. Zašto ta informacija nije pravovremeno i konkretno došla do službi zaduženih za sigurnost suda? Na ulazu u sud kobnog dana nije bilo pojačanog osiguranja, niti je sutkinja dobila pratnju ili zaštitu. Štoviše, portiri i pravosudna policija na sudu postupali su rutinski – tim više jer im je pokazao policijsku značku. Čuvari na ulazu trebali su biti upozoreni da dolazi čovjek koji je već pokazao ekstremno nasilje prema ženi i da „se svašta može dogoditi".

Ovaj je slučaj razotkrio i potpune sigurnosne propuste u sudskim zgradama. Naime, do 1999. zagrebački sud nije imao detektore metala niti sustavne preglede građana na ulazu. Odmah nakon ovog masakra, poduzete su hitne mjere: u Palaču pravde u Zagrebu instaliran je detektor metala i postrožene su kontrole na ulazu u sud. Uvedena je obveza pregledavanja torbi i paketa svih stranaka koje ulaze, bez obzira na eventualni policijski status. Ovaj događaj, iako tragičan, rezultirao je time da više nikada nitko ne može tako lako unijeti oružje u sudnicu – barem ne bez detektora koji bi oglasio alarm. Nažalost, cijena tog saznanja bile su tri izgubljene ljudske žrtve.

22. rujna proglašen Nacionalnim danom borbe protiv nasilja nad ženama

Hrvatski sabor je 2004. godine jednoglasno donio odluku da se 22. rujna proglasi Nacionalnim danom borbe protiv nasilja nad ženama. Time su željeli odati počast ubijenim ženama i trajno ukazati na potrebu za borbom protiv obiteljskog nasilja. Svake godine na taj datum održavaju se komemoracije i javne akcije.

Unatoč svim mjerama, ostaje *„pitanje svih pitanja"*: je li od 1999. do danas sustav dovoljno napredovao da uoči i spriječi idući takav slučaj prije nego bude prekasno? Svaki put kad se dogodi novi težak slučaj nasilja u obitelji ili femicid, javnost se prisjeti da brojni signali često prethode tragediji. Oraškićev slučaj postao je školski primjer koji se analizira na edukacijama policajaca, socijalnih radnika, sudaca i drugih – upravo da bi se razumjelo kako kontinuirani propusti mogu dovesti do katastrofe. Od tada su donesene dvije Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, izmijenjeni su zakoni, osnovani su brojni skloništa za žene i savjetovališta. No statistike i dalje upozoravaju da posla ima puno: i dalje svake godine u Hrvatskoj između 10 i 20 žena bude ubijeno od ruke bliske osobe – najčešće partnera. Svaka od tih smrti nosi pitanje jesmo li nešto mogli učiniti bolje.

Upozorenja i preporuke pravobraniteljice Višnje Ljubičić

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić, posebno je glasna zagovornica sustavnog i ozbiljnog pristupa sprječavanju nasilja nad ženama. Ona redovito u svojim godišnjim izvješćima i javnim istupima upozorava da *„problem obiteljskog nasilja nije jednodimenzionalan"* i da zakonske promjene same po sebi neće polučiti rezultate bez učinkovite primjene na terenu. Ljubičić pohvaljuje pozitivne pomake u zakonodavstvu posljednjih godina – primjerice, od 2020. su izmjenama Kaznenog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji ispravljeni neki ključni nedostatci: tjelesno nasilje u obitelji više se ne tretira kao prekršaj, već isključivo kao kazneno djelo, što je bio zahtjev struke dugo vremena. Ipak, pravobraniteljica upozorava da se problem ne rješava *„čestim izmjenama zakona"* ako u praksi izostaje njihova prava primjena.

Ured pravobraniteljice od 2017. vodi i tzv. „Femicide Watch" – posebno promatračko tijelo koje detaljno analizira svaki slučaj ubojstva žene od strane partnera ili člana obitelji. Kroz postupke i praćenje sudskih spisa, pravobraniteljica je učestalo utvrđivala da do tragičnih posljedica dolazi kad neko tijelo sustava prevencije krivo procijeni rizik za žrtvu. Drugim riječima, gotovo svaki femicid prethodno ima „povijest" – bilo prijavljivanog ili neprijavljivanog nasilja i negdje je sustav propustio zaustaviti eskalaciju. U slučaju Gordane Oraškić, to je sada bolno jasno: institucije su imale više dodirnih točaka s nasilnikom, ali nije postojao objedinjeni protokol koji bi sagledao cjelinu rizika i poduzeo sveobuhvatne mjere zaštite. Pravobraniteljica Ljubičić stalno poziva na međuresornu suradnju i protokole postupanja – da centri za socijalnu skrb, policija, zdravstvene ustanove, odvjetništva i sudovi rade zajedno i razmjenjuju informacije čim se uoči nasilje: ***„Riječ je o društvenom problemu o kojem je potrebno otvoreno govoriti na svim razinama, i nužno je potaknuti međusobnu suradnju vlasti u suzbijanju nasilja i sankcioniranju počinitelja",*** stoji u njezinom izvješću za 2019. godinu.

Pozitivno je što su nakon 1999. uslijedile neke značajne zakonske i institucionalne promjene. Međutim, slučajevi koji se i dalje događaju, pokazuju da sustav još zakazuje. ***Kao što je i Višnja Ljubičić jednom simbolično rekla,*** *„Hrvatska se normativno odredila kao društvo nulte tolerancije na nasilje, ali svakodnevni slučajevi – pa i verbalno nasilje javnih osoba – pokazuju da još nismo dosegli tu nultu toleranciju u praksi"*. Zato se Dan borbe protiv nasilja nad ženama obilježava ne samo u znak sjećanja, nego i kao poziv na akciju – da svatko tko prepozna nasilje, isto i prijavi. Ali i da sustav reagira promptno i odlučno, prije nego što bude kasno.

Nasilje se ne smije banalizirati da ne bi postalo sudbina našeg doba

Trostruko ubojstvo u zagrebačkoj sudnici 1999. ostaje jedan od najpotresnijih događaja u modernoj Hrvatskoj. ***Gordana Oraškić, Hajra Probić i Ljiljana Hvalec*** postale su simboli svih žena žrtava rodno uvjetovanog nasilja, a ***Stanka Cvetković*** simbol je preživjele koja nosi trajne ožiljke jednog nezamislivog čina mržnje. Slučaj Oraškić naučio nas je da ignoriranje znakova upozorenja ubija, da blagost prema počiniteljima ohrabruje nove zločine, te da šutnja okoline osuđuje žrtvu na izolaciju.

Za kraj, vrijedi se podsjetiti i ljudske dimenzije ove tragedije koja nadilazi statistike i zakone. Iza svake žrtve ostaju razorene obitelji. Tako su nakon Ljiljane Hvalec ostala dva dječaka, Dino i Vito, koji su preko noći ostali bez majke. Dino Hvalec je 2022. godine, kao mladić, sudjelovao u potresnom spotu kampanje „#empatija-sada – za društvo bez nasilja" i prisjetio se tog jutra kad je posljednji put vidio mamu: *„Mama nas je prije posla vodila u školu i vrtić... Sjećam se da me poljubila pred školom, i s bratom otišla prema vrtiću. Tada sam zadnji put vidio svoju majku. Imao sam devet godina, a moj brat Vito pet kad nam je mama ubijena"*. Njegove riječi opomena su svima nama koliko je važno da kao društvo učinimo sve da nijedno dijete više ne odrasta s takvom ranom.

Iz tišine sudnice koja je godinama zatvorena, odjekuje poruka: nasilje se ne smije tolerirati, ne smije ignorirati, i ne smije ostati iza zatvorenih vrata. Na pozive upomoć ne smijemo oglušiti – ni kao pojedinci, ni kao sustav. Samo tako ćemo jednoga dana moći reći da smo zaista spriječili da se ovakve tragedije dogode.

https://mojzagreb.info/zagreb/kad-susjed-postane-monstrum-femicid-i-tamna-strana-ljudske-psihe-5-pri%C4%8Da-pi%C5%A1e-rosie-kugli

Ne želimo samo preživjeti – želimo ljubav, intimnost i dostojanstvo i nakon raka

86. Ivana Kalogjera Brkić

Novinarski projekt:
Nevidljive rane: Seksualnost i fertilitet žena s rakom

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
4. rujna 2025.

Kad je Molly Kochan, junakinja mini serije *Dying for Sex*, u 42. godini dobila dijagnozu karcinoma dojke u četvrtom stadiju, njezin se život nepovratno promijenio. Umjesto da se povuče u tišinu i posveti liječenju, odlučila je napustiti supruga i krenuti na put osobnog oslobađanja i prvi put u životu istražiti vlastite seksualne želje.

Seriju, u kojoj glavnu ulogu tumači Michelle Williams, dvostruka dobitnica Zlatnog globusa, kritičari su već proglasili jednim od najhrabrijih televizijskih ostvarenja 2025. godine. No priča je tim snažnija jer nije fikcija. Molly je doista postojala. S bolesničkog kreveta napisala je knjigu *Screw Cancer: Becoming Whole* i snimila podcast mjesec dana prije smrti.

Tiha dimenzija bolesti

Spolno zdravlje u kontekstu onkoloških bolesti ostaje tema o kojoj se rijetko govori. Ipak, brojna istraživanja pokazuju da se žene nakon dijagnoze raka suočavaju s promjenama koje duboko pogađaju njihov intimni život – od gubitka libida i vaginalne suhoće, do osjećaja gubitka ženstvenosti i straha da više nisu privlačne. Takvi problemi ne utječu samo na intimu, oni se prelijevaju na emocionalno zdravlje, partnerske odnose, pa čak i na odluke o prekidanju ili izbjegavanju terapije.

Prema anketi udruge Nismo same, čak 89,6 posto ispitanica osjetilo je promjene u seksualnoj želji i zadovoljstvu. Iako većina ima partnere, svaka treća vodi ljubav tek nekoliko puta godišnje.

Odgovori iz ankete bolni su i brutalno iskreni:
„Osjećam se osakaćenom, kao da me tijelo izdalo."

„Ne osjećam se ženstveno. Odbojna sam."
„Mislim da partneru nisam privlačna i da svi vide da imam jednu veću i jednu manju dojku."

„Nakon mastektomije osjećala sam se nepoželjno."

„Partner je bio u šoku i nije u početku uopće mogao imati sa mnom spolne odnose."

„Bilo mi je neugodno dok nisam imala jednu dojku pa nisam skidala grudnjak ispred supruga."

„Uopće ne razmišljam o sebi kao o seksualnom biću."

„Bolest je promijenila mene, a onda to mijenja i odnos s partnerom."

„Partner me napustio nakon što je čuo za dijagnozu."

„Kao da bolest oduzima i zdravlje i nježnost."

Ivana Lohinski Babić, predsjednica riječke Udruge žena operiranih dojki Nada, otvoreno govori o posljedicama liječenja.

„Kod mnogih žena partnerski odnosi nerijetko trpe, dolazi do udaljavanja, nesporazuma, pa čak i prekida. Kao da bolest oduzima ne samo zdravlje, nego i bliskost, nježnost i osjećaj identiteta. Pa se onda osim borbe za preživljenjem moramo nositi sa emocionalnim teretom gubitka partnera i osjećajem manje vrijednosti", govori Ivana koja je i sama nakon dijagnoze doživjela gubitak partnera.

„Suhoća rodnice može se donekle riješiti proizvodima, ali bolni odnosi, potpuni gubitak libida, nezainteresiranost i gubitak potrebe za dodirom – to je nešto s čime se svakodnevno borim. Sve to dodatno je praćeno potpunim gubitkom energije i snage, što intimnost i bliskost čini gotovo nedostižnima. Taj osobni gubitak nije bio samo kraj jedne veze, već i težak udarac osjećaju ženstvenosti i bliskosti", kaže ova hrabra mlada žena te ističe kako se mnoge mlade žene nakon dijagnoze raka nađu pred teškim odlukama.

„Često čujem bolne priče žena koje prekidaju terapiju kako bi ostale u braku ili zatrudnjele, a onda se više ne vraćaju na liječenje. To jasno pokazuje koliko je ovaj problem dubok i koliko izravno utječe na odluke koje mogu biti presudne za život", kaže.

Zato Ivana naglašava:
„Onkolozi nas rijetko pitaju o tim nuspojavama, a mnoge žene se i same srame govoriti. Sustav treba mijenjati: seksualnost mora postati dio onkološke skrbi. Potrebni su nam otvoreni razgovori, smjernice i podrška kako bismo i nakon dijagnoze imale priliku živjeti kvalitetno, s dostojanstvom i s osjećajem da nismo same. Jer mi, mlade žene koje smo dobile dijagnozu, ne želimo samo preživjeti – želimo živjeti punim životom, s ljubavlju, intimnošću i osjećajem da smo i dalje cijele."

„Tijelo više nije moje"

Slično iskustvo ima i Goranka Perc, dopredsjednica udruge Nismo same.

„Kad sam dobila dijagnozu, mislila sam samo na preživljavanje. Nisam ni pomišljala kakve će nuspojave liječenje ostaviti. Tijekom terapija osjećala sam se krhko, polomljeno, neprivlačno. Intimnost mi je bila zadnja na pameti", priča Goranka. No, nakon liječenja stigao je novi šok.

„Suhoća rodnice postala je moja svakodnevica. O tome mi nitko od liječnika nije govorio, niti mi ponudio pomoć. Sama sam lutala internetom, tražeći rješenja. Spolni odnosi više nisu bili izvor bliskosti nego bol i nelagoda. Osjećala sam se beskorisno, kao da moje tijelo više nije moje", opisuje Goranka te otvoreno priznaje kako su joj intimni trenuci, koji su nekad bili izvor nježnosti i užitka, postali izvor nelagode.

„Vjerovala sam da će to biti moje najbolje godine – godine ispunjene životom, ljubavlju, slobodom. A onda mi je jedna naizgled mala stvar promijenila pogled na intimnost iz temelja. Emotivnu bol koju sam osjećala bilo je puno teže podnositi nego onu fizičku", ističe.

S vremenom je shvatila da u tome nije sama.

„Kroz razgovor sa ženama koje su prošle slično iskustvo, vidjela sam da nas je puno s istim iskustvom. Ali većina o tome šuti, jer je i dalje teško, gotovo nemoguće, otvoreno govoriti o seksualnosti, o boli, o nedostatku želje", kaže Goranka.

I ona ima jasnu poruku za zdravstvenu administraciju:
„"Moja primarna bolest je bila rak dojke, no liječenje je utjecalo i na kosti, jajnike, mentalno zdravlje, limfedem itd. Naš zdravstveni sustav bi trebao pružiti/objediniti kompletnu podršku koja uključuje stručnjake koji se

bave svim nuspojavama. U trenucima kad smo najosjetljivije, mi izgubljene lutamo od liječnika do liječnika moleći pomoć. Puno je tu uputnica, naručivanja, čekanja i izostanaka s radnog mjesta“, opisuje.

Ljuti je što u sustavu nedostaje psihologa koji se bave onkološkim pacijentima, dugo se čeka na zračenje već posljednjih 10 godina, nedostaje hodogram za onkološke pacijente koji su od saznanja dijagnoze prepušteni sami sebi. Nacionalni strateški okvir protiv raka do 2030. koji je usvojen u prosincu 2020. godine, više nitko niti ne spominje.

„Lista nedostataka je duga ali netko negdje mora početi. Na prvom mi je mjestu da što prije nadvladam sve poteškoće, da se vratim na posao i da se osjećam dobro. To je u interesu meni samoj, mojoj obitelji, poslodavcu a na kraju krajeva i državi. Kako to mogu postići ako me sustav konstantno koči i otežava mi potpuni oporavak“, zaključuje.

Glasovi koje ne smijemo zanemariti

Molly Kochan odlučila je progovoriti o svom iskustvu na način koji je šokirao i inspirirao. Iskustva Ivane Lohinski Babić i Goranke Perc pokazuju da Molly nije bila iznimka, nego ogledalo tisuća žena.

Ako je rak bolest koja ne bira, pravo na dostojanstvo i kvalitetan život nakon dijagnoze ne smije biti privilegija – već dio svakog zdravstvenog sustava.

https://nismosame.com/savjeti/ne-zelimo-samo-prezivjeti-zelimo-ljubav-intimnost-i-dostojanstvo-i-nakon-raka/

DNEVNIK.hr

"Probudila sam se zavezana, nisam mogla nikog dozvati, plakala sam od bolova. Ne bojim se smrti..."

U serijalu tekstova „Život s rijetkim bolestima: Za njih odustajanje nikad nije bila opcija" donosimo priče ljudi za koje je svaki dan borba. Ishod neizvjestan. Za neke dijagnoza stiže prekasno, za mnoge lijeka nema ili su nedostupni. Ovo je Ivanina priča.

„Ne bojim se smrti jer to nije najgora opcija. Bojim se samo jedne stvari – boli. Najviše me strah boli."

Ovo su riječi 30-godišnjakinje koja je željela ostati anonimna, pa ćemo je za potrebe ovog teksta zvati Ivana. Ivana boluje od **rijetke i neizlječive genetske bolesti**. Ona i još 11 članova njezine šire obitelji. Za sada. Rezultate genetskog testiranja dobila je dan nakon 25. rođendana. Dijagnoza – **sindrom MEN1**. Bolest o kojoj ni medicina ne zna puno. Pogađa, prema grubim procjenama, **dvije do tri osobe na 100.000 stanovnika**, no to su samo procjene jer se sindrom često ne prepoznaje i ne dijagnosticira.

Radi se o rijetkom nasljednom poremećaju koji uzrokuje razvoj tumora u više endokrinih žlijezda. Nastaje zbog mutacije u genu MEN1, koji kodira protein menin – tumor supresor. Kada taj gen ne funkcionira ispravno, povećava se sklonost nastanku tumora.

87. Nevenka Cuglin

Novinarski projekt:
Život s rijetkim bolestima: Za njih odustajanje nikad nije bila opcija

Elektronička publikacija:
Dnevnik.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
26. kolovoza 2025.

Najčešće nastaju na paratireoidnim ili doštitnim žlijezdama, gušterači i **hipofizi**. No tumori mogu rasti i u nadbubrežnim žlijezdama, timusu, plućima i na koži. Ukoliko se ne otklone, može se razviti malignitet.

Da i njihov genetski kod nosi ovu rijetku mutaciju, u Ivaninoj su obitelji saznali slučajno.

Dan kada su stigli nalazi

„Prva je dijagnozu dobila teta. Imala je problema sa žuči, pa je išla na pretrage i posumnjali su na MEN1. Ali, da bi se uopće posumnjalo na taj sindrom, tumori trebaju biti na dvije žlijezde. Nakon toga svi smo išli na genetsko testiranje, bilo je to 2018. godine. Kako je to dugotrajan proces, dok smo čekali rezultate, obavili smo krvne pretrage. I prije nego što je potvrđeno, znali smo da je MEN. Imala sam povišen kalcij i hormon na doštitnim žlijezdama. Brat je ranije imao tumor, ali se nije sumnjalo na MEN. I došao je dan kada su stigli nalazi. Mama i ja dobile smo ih istovremeno, poštom", prisjeća se Ivana tih trenutaka koji će odrediti živote članova njezine obitelji. Dana nakon kojeg ništa više neće biti isto.

„Bio je to šok ipak. Jedno je teorija, a drugo je kad dobiješ crno na bijelom. Kao da si dobio osudu. Poražavajuće je da smo nalaze dobili poštom, da nas nitko nije pozvao u bolnicu, da nije bilo psihologa. I tu je sustav zakazao", govori Ivana.

U svemu je bila i jedna dobra vijest: njezina mlađa sestra nema MEN. Naime, ako jedan roditelj nosi ovu mutaciju, vjerojatnost da će je dijete naslijediti je 50 posto. No, dan kada su stigli nalazi nepovratno će promijeniti svakodnevicu cijele obitelji.

„Tada zapravo počinje borba. Počinjemo raditi detaljne pretrage, snimanja, otkrivamo tumore i idemo na operacije. Dakle, prije svega toga mi simptome nikakve nismo imali", prisjeća se 30-godišnja Slavonka, koja je operirala doštitne žlijezde, a odstranjena joj je slezena te 70 posto gušterače, na kojoj je bilo pet tumora.

Liječenje MEN-a uglavnom se svodi na kirurško otklanjanje tumora kad je to moguće, a postoje i lijekovi za kontrolu hormonalne hiperprodukcije.

No, najveći je problem, smatra Ivana, iza koje je pet godina borbe, da nema multidisciplinarnog tima liječnika koji bi liječio i nadzirao pacijenta. Ona je uključena u međunarodne grupe osoba s MEN-om, gdje saznaje puno informacija, više nego što joj ih daju liječnici koji je liječe.

„Liječnici su mi rekli da nisam normalna i da pročitam biografiju Stevea Jobsa, koji je umro"

„Kad smo s ovom dijagnozom otišli kod endokrinologa, liječnica uopće nije znala što je MEN1. Mi smo joj bili prvi pacijenti. Prirodno imamo usađeno povjerenje prema liječnicima, vjerujemo im. Kad ti kažu da trebaš nešto operirati, vjeruješ im. No, činjenica je da naši tumori nisu bili toliko agresivni da su se morali tako brzo uklanjati. Prebrzo smo to rješavali, a nije se uzimalo u obzir koliko je to sve zahtjevan proces: da bi prošao pretrage, dobio termin za operaciju, oporavio se… I u našem slučaju sve još puta 3. Kad sam vidjela koliko su se mama i brat teško oporavljali, htjela sam nekako izbjeći tu bol, odgađala sam operaciju gušterače godinu i pol. I tu se opet vidjela manjkavost sustava. Jer liječnici znaju da se karcinom gušterače rijetko uhvati rano, pa tumor, makar bio i benigan, žele ukloniti odmah. Nikome nije bilo jasno zašto to odgađam. Više sam puta odbila operaciju, a liječnici su mi govorili da nisam normalna. Jedna mi je rekla da pročitam biografiju Stevea Jobsa, koji je odbio operaciju gušterače i umro. Nakon godinu i pol takvih poruka preuzeo me strah da će se nešto loše dogoditi, htjela sam se toga riješiti i da idem dalje", opisuje Ivana agoniju kroz koju je prolazila.

„Previše si ranjiv i ovisan, bojiš se bilo što reći"

No, ni slutila nije da će najgora tek doći, ona koja će ostaviti još veće traume i psihičke posljedice, a to je bila upravo operacija gušterače.

„Stavili su mi kateter nekoliko sati prije operacije, što ne bi trebalo, valjda je poanta da osoba prođe što manje dehumanizacije. Nakon operacije probudila sam se jako rano, zavezana, intubirana i u bolovima kao da mi ništa nisu dali. Nisam mogla nikoga dozvati, nisam mogla dići ruku, mast mi je u očima… I cijelo vrijeme me ubija bol i plačem cijelo vrijeme. Doktorica mi kaže da ne mogu ništa dobiti za bolove jer su mi dali, ali kad je vidjela koliko me boli, smilovala se. Poslije intenzivne prebacili su me na poluintenzivnu. Tu nas je bilo osam ili deset. Svi kao ja, nitko ne ustaje. Ne možeš spavati, jedan stariji čovjek stalno je vrištao. Baš se testira psihička izdržljivost. Previše si ranjiv i ovisan, bojiš se bilo što reći jer ti oni koji trebaju neće pomoći", prisjeća se teških dana 30-godišnjakinja.

Iako bi netko pomislio da joj je možda lakše jer s mamom i bratom dijeli i dijagnozu i liječenje, kaže da je to i prednost i mana:

„Nisi sam, ali u nekim situacijama poželiš da jesi. Kad sam operirala doštitnu, nisam htjela mami reći u kakvim

sam se bolovima probudila da i nju ne bude strah. Iako, baš zbog toga što je majka, mama je takva da sve mora prva, da nam pokaže da, ako ona može, možemo i mi."

Usprkos rijetkoj i neizlječivoj bolesti, Ivana kaže da živi praktički bez fizičkih posljedica. Mora, primjerice, paziti na prehranu zbog nedostatka kreona, koji razgrađuju masnoće.

Traume, strahovi i ožiljci

„Moj život je i dalje normalan, ali neke stvari su drugačije. Mi imamo ožiljke, mama i ja se, recimo, kupamo samo u jednodijelnim kostimima. To su neke mikrositnice koje promijeniš, prilagodiš…"

Na psihi su, međutim, ostali puno dublji ožiljci nego na tijelu.

„Imam anksiozno-depresivni poremećaj. Dijagnozu MEN-a dobila sam u vrlo osjetljivo vrijeme, baš sam završila faks, preda mnom su bili planovi, život… Teško mi je sve to palo. Imamo to što imamo, nije izlječivo, ali treba živjeti s tim. Moraš prihvatiti da moraš ići na pretrage, da ćeš morati još vjerojatno nekoliko puta ići na operaciju tijekom života. Na doštitnoj sam dobila nove simptome, što znači da imam nove tumore. Ali, trenutačno ne želim razmišljati o novoj operaciji. Protekle godine bile su jako stresne i psihički teške. I samo vađenje krvi postalo je naporno jer znaš da može biti nešto loše. Razviješ strahove, traume… Shvatila sam da se moram maknuti od toga ako želim živjeti svoj život mimo MEN-a", govori Ivana.

Nema psihološke pomoći

Zbog viška kalcija u krvi bori se s brojnim simptomima kao što su *brain fog,* **osteoporoza, depresija**… No, neki, poput njezina rođaka, imaju puno teže posljedice: od MEN-a je dobio karcinom koji je metastazirao, morao je u invalidsku mirovinu…

„Poanta je održati kvalitetu života, a to je ono što liječnici ne uzimaju u obzir. Jer ako je kvaliteta života nikakva, onda smrt nije najgora opcija. Da mogu vratiti vrijeme, ne bih, recimo, operirala gušteraču. I doštitne bih operirala tri i pol, a ne dvije, kao što je kod nas praksa. A da mogu nešto promijeniti u sustavu, prvo bi to bila psihološka pomoć. To izostaje na cijelom našem putovanju od starta: od nalaza koje smo dobili poštom pa dalje. To je aspekt koji fali cijelo vrijeme", poručuje Ivana.

https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/zivot-s-rijetkim-bolestima-ne-bojim-se-smrti-jer-to-nije-najgora-opcija---931085.html

Psihologinja Ivana Marin o radu s hrvatskim braniteljima: Izazovi, traume i put prema oporavku

Otvaranjem ustanove za psihosocijalnu rehabilitaciju hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji u Lipiku pružila se prilika i mladoj magistri psihologije Ivani Marin da radi s ovom osjetljivom populacijom, ali i da stekne ogromno iskustvo rada s ranjivim skupinama u društvu. Zbog specifičnosti populacije nije bilo mogućnosti saznati nečija tuđa iskustva i potražiti čak ni savjete, ali Ivana je vjerujući u svoju stručnost i kompetencije te imajući dobru nakanu odlučila krenuti u taj zahtjevan posao.

„Bilo je u početku jako zanimljivo i izazovno jer to je zapravo bila jedna nova vrsta ustanove koja dotad nije još postojala u Hrvatskoj, koja je bila napravljena prema uzoru na američke veteranske centre ili izraelske. I mi smo se tu, svi koji smo bili zaposleni, susreli s jednom novom vrstom posla. Jer, u principu, mi nismo pripadali ni sustavu zdravstva ni sustavu socijalne, bili smo miks svega. A opet, ti ljudi kad su tamo, oni se i trebaju i zapravo jesu se osjećali vrlo sigurno i u takvoj jednoj atmosferi su vrlo često se i otvarale te određene teme, traume. Hrvatski branitelji su se osjećali dovoljno sigurno među svojima i prihvaćeno da o tome mogu otvoreno razgovarati. Bio je to velik izazov na početku snaći se u jednoj novoj vrsti posla. Mislim da smo svi jako puno naučili iz toga."

88. Dubravka Kovačić

Novinarski projekt:
Put ranjenih heroja: Povratak u rat ili tišina borbe

Elektronička publikacija:
Radiong.hr

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2025.

Kako biste opisali svoj prvi susret s braniteljima u profesionalnom kontekstu, a kako na osobnoj razni?

„Svi smo već nekako i tijekom fakulteta naučeni da je to kao i svaka druga vrsta posla takva gdje čovjek ako radi dovoljno na sebi, ako se usavršava, ako se na fakultetu pripremao, onda te neke nesigurnosti nema. Druga je stvar tog nekakvog osobnog osjećaja kojeg svi dok radimo ostavljamo negdje po strani, ali svjesni smo da je tu negdje. Ja sam se zapravo jako dobro osjećala jer sam dijete hrvatskog branitelja tako da je meni to bio jedan način da se i toj populaciji odužim na svoj profesionalan način kako najbolje mogu i znam za sve što su oni doprinijeli kako bi mi danas živjeli u slobodnoj zemlji."

Koji su onda njihovi najčešći psihološki profili, poteškoće, problemi s kojima ste se Vi susretali kroz taj dugi niz godina?

Oni najčešće pate od neke vrste PTSP-a. Nažalost kako je protok godina sve veći to je prelazilo u jedan kronični PTSP za koji ne postoji izlječenje. Mi kad pričamo o PTSP-u, on nije izlječiv, ali može se čovjeka koji pati od toga educirati, može ga se na neki način naučiti da se nosi s tim, pokazat mu načine kako da se što lakše nosi s tom simptomatologijom. U principu je to najčešće bila nekakva anksiozna depresivna simptomatologija, bilo je tu problema s ovisnostima, alkoholizmom; to je klasična slika gdje taj PTSP najviše gađa na emocionalan dio čovjeka i to je kao jedna domina koja kad se pokrene počne rušiti ono sve okolo. To su često narušeni socijalni odnosi, obiteljski odnosi, ta osoba ima potrebu da se povuče, izolira od drugih jer je svjestan da ne može kontrolirat nekakav svoj ispad BS-a ili je pretužan, nema apsolutno nikakve potrebe da se raduje ničemu, dakle sve je onako poprilično zaravnjeno i tu zapravo taj emocionalan dio najviše strada. Mislim da je tu vrlo ključna psiho edukacija i da se čovjeku objasni da je to način na koji on funkcionira i da je to posljedica ogromne traume. Većinom su hrvatski branitelji bili u svojim najboljim godinama, u svojim 20-tim, 30-tim nešto 40-tim, bili su dakle mladi. Mi moramo normalizirati da je to ok, nakon svega što su prošli, da se tako osjećaju. Oni ne funkcioniraju u svojim sredinama ili u svojim obiteljima, vrlo često dođe do narušene slike o sebi, čovjek o sebi misli da nikome više ne treba, osjećaju se beskorisno, sami nemaju nikakvu ulogu u društvu i tu je taj dio možda na kojem se moglo malo više dosad poraditi da se oni osjećaju korisnije u društvu, ali i sami sebi, da imaju nekakav smisao življenja. Čovjek nema taj smisao ako ga izgubi negdje putem, a nažalost zbog same simptomatologije PTSP-a to se dogodi, a onda je jako teško vratiti čovjeka na pravi put.

Kako Vi kao stručnjak prepoznajete PTSP, a kako mi kao društvo i zajednica? Jel' se to primijeti?

„Naravno da se primijeti, ponajviše to vidite iz nekakvog ponašanja. Većinom su hrvatski branitelji bili muškarci koji kroz svoje odrastanje nisu bili toliko naučeni da se nose s tim neugodnim emocijama, ali su bili naučeni da ih potiskuju, da o njima ne razgovaraju, da se prave da ih nema uopće i zapravo Vam se to nekako kroz godine kako oni krenu stariti počne vraćati kao jedan svojevrstan bumerang. To su ljudi koji su povučeni, nemaju toliki široki socijalni krug ljudi s kojima su u kontaktu, ne žele pričati o sebi, jedan dio njih naravno ne želi uopće pričati o tim ratnim strahotama i traumama što su prošli, jedan dio njih zna biti pasivan onako kao „pusti sve, ne želim se uopće ni truditi ni pokušavati nešto učinit za sebe", prihvate se u toj naučenoj bespomoćnosti i naravno da Vi vidite i kroz te socijalne odnosno obiteljske odnose da nešto ne štima. Tu su često brakovi poprilično uzdrmani ili se osoba bori s alkoholizmom, zna biti i nasilja jer nekako čovjek ne zna kako bi izrazio to što nije sam sa sobom ok i onda se okrene ka drugima, ne preuzima odgovornost za sve svoje postupke. Dolazi nažalost do zahladnjivanja kontakata ili svojevrsne izolacije."

Koje su onda metode koje koristite da im pomognete? Sigurno postoje terapijske metode bez obzira što je to, kako ste sami rekli dijagnoza koja se ne može trajno izliječiti, ali može se preusmjeriti čovjeka, suzbiti to, riješiti nekako te probleme?

„Moramo znati da je cijela ta populacija nastala zbog jedne svojevrsne ogromne ratne traume. Mi danas imamo metode s kojima možemo čovjeku pomoći da regulira svoje emocije, da „stane na loptu". Pomaže i psiho edukacija gdje hrvatski branitelj uči kako njegov mozak funkcionira jer je on bio izložen stotinama puta nekakvim pogibeljnim situacijama, kako sad taj njegov mozak funkcionira, zašto se taj centar za strah kao ta amigdala u mozgu nepristrano pali čak i kad vani ne postoji apsolutno nikakva prijetnja, da je on zato u tom trenutku uznemiren ili reagira vrlo žestoko na van prema svojim bliskim ljudima koji su oko njega. Ta reakcija često zapravo nije proporcionalno jednaka stvarnoj situaciji koja je izuzetno burna, prejaka i mi danas kad pričamo o toj traumi znamo da postoji EMDR terapija odnosno tretman gdje mi pokušavamo osobama pomoći da oslobode se te emocionalne boli koja je povezana s traumom. Kod onih koji su malo teži slučajevi jednostavno čovjeka pustite da priča, dajemo mu prostor da on kaže onako kako mu je."

Jel' hrvatskom braniteljju može pomoći radionica, druženje, uključivanje u društvo i zajednicu? Na

primjer rad u udruzi braniteljskoj, stradalničkoj, možda sport?

„Da, to svakako, znači ako se odmaknemo od ovih strogo terapijskih pristupa vrlo je bitno uključivanje u zajednicu. Dakle radnom terapijom čovjek dobije smisao jer radi nešto i osjeća se korisno, a s druge strane, mi nismo rođeni da budemo otoci za sebe – mi smo rođeni da budemo u čoporu, da želimo, da budemo prihvaćeni od drugih ljudi. Nije bitno samo to prihvaćanje nego i razumijevanje, morate razumjeti što je taj čovjek prošao kako biste mu mogli na dobar način prići i oni zapravo kad su aktivni u društvu, oni se osjećaju korisno. Znači kroz različite udruge osjećaju se da i oni nekako i sad, iako su možda već i u mirovini, doprinose ovom društvu na nekakav dobar način. Bilo bi dobro na primjer volontirati ili na bilo koji način uključiti se u tu zajednicu. Obično hrvatski branitelji nekako više stvaraju svoje skupine, svojih suboraca, dakle nekako se kreću među ljudima gdje se oni osjećaju sigurno."

Da, hrvatski branitelji su povezani u svojoj skupini. Često ne primaju druge kao neka koherentna skupina koja ne prima ostale. Zašto dolazi do te pojave?

„Upravo tako, oni Vam nekad znaju reći da su dva branitelja u čvršćoj vezi nego je branitelj sa partnericom jer oni su zapravo proživjeli situacije koje su bila izuzetno stresne i na granici preživljavanja i ta veza koja se stvori u takvome jednom okruženju traje čitav život. Hrvatski branitelji se međusobno osjećaju sigurnije nego da se uključuju u izvanjski svijet. Postoji jako puno predrasuda prema hrvatskim braniteljima koje su temeljene na nekakvim pravima koje oni imaju. Mislim da je kod nas vrlo niska razina patriotizma. Idite na primjer u Ameriku, tamo zahvaljuju svakom veteranu kad čuju da je veteran. Kod nas mi se čini kako nije baš tako; naši veterani, dakle hrvatski branitelji, na takav način bi ipak trebali biti prihvaćeni i poštovani od šire zajednice. To se nekako uzima sve kao zdravo za gotovo. U nekim fazama takvo mišljenje je kreirala država, a u nekima se to mišljenje formiralo u općoj populaciji i zapravo je jako teško to sve promijeniti. Ako to promatram kroz svoj posao gdje je kroz moj ured prošlo više tisuća hrvatskih branitelja, znam da se oni ne osjećaju prihvaćeno i imaju osjećaj kao da ih svi gledaju samo kroz te nekakve pogodnosti koje imaju."

Je li taj institucionalni način rješavanja problema dovoljno dobar u Hrvatskoj?

„Uvijek može bolje, ali ovo što smo uspjeli iskopirati od Sjedinjenih Američkih Država možda je i najbolji model. Kako to uopće rješavati? Konkretno u mom radu u Domu veterana u Lipiku hrvatski branitelji su se dobrovoljno javljali. Takav pristup da pustite čovjeka da govori sam, da ga slušate, da ga konačno netko čuje i želi saslušati, to je najvažnije. Ne moraju teme nužno biti o ratnim traumama, ne moramo se toga uopće doticati, ali čovjek mora imati osjećaj da je tu uvažavan, da se netko brine o njemu, o njegovom zdravlju, da ima osjećaj poštovanja, to je dobar pristup. Jel' može sustav biti bolji? Možda da se promijeni to uvjerenje građana prema hrvatskim braniteljima, to bi dalo barem neku satisfakciju. I sustav sam po sebi nije povezan dovoljno dobro, što je problematično. Mi čovjeka u 21 dan „dignemo" na noge, on se osjeća super motivirano, ali on se vraća u svoju sredinu gdje nema podršku kakvu ima u braniteljskim centrima. Sustav s jedne strane daje puno, a s druge strane vraća hrvatskog branitelja u tu bespomoćnost. U velikim sredinama je dobro što postoje stručnjaci gdje čovjek dalje može pronaći podršku i pomoć, ali u ruralnim predjelima toga nema. Negdje gdje čovjek živi s par stotina eura mjesečno, ima dvije kozice, mali vrt, ne zna za svoja prava, nema se kome obratiti, njemu je teško. Mi sad već govorimo o starijoj populaciji, o ljudima koji su prešli debelo svoje 60-e, dakle to je ona populacija koja je u ratu bila u 30-tim godinama. Vrijeme čini svoje, zdravlje im je sve lošije, nekako kroz vrijeme testosteron se spusti koji ih drži dosta dugo da imaju relativno dobro mišljenje o sebi, međutim ono kako se spusti s tim godinama onda tu malo popucaju emocije, pojavi se emocionalna preosjetljivost koja je ok ako im netko kaže da je u redu, da se smije on rasplakat, ali sve loše vrati se kao bumerang. Odgajani su kao ljudi koji ne smiju pokazivati svoje emocije, onako kako je u to vrijeme bilo najbolje, s emocijama koje nisu pokazivali, nisu smjeli razgovarat o njima i onda kad prođete takvu groznu traumu rata, nije nikome od njih lako. Javljaju se problemi sa spavanjem, nesanica, razne poteškoće, a prije ili kasnije čovjek više to ne može izdržati pa završi na psihijatriji gdje dobije dijagnoze koje isto negdje formiraju jedan dio ličnosti. To postane dio njihovog identiteta i mislim da je to dio gdje smo mi možda najviše zanemarili izvući te ljude iz traume i dopustiti im da imaju tu nekakvu budućnost."

Je li Vam to iskustvo pomoglo u profesionalnom razvoju?

„Jako sam zahvalna što sam imala priliku raditi s hrvatskim braniteljima, jer to je bio posao u kojem se isprepletao stvarni život i onaj klinički dio. Dolazi Vam osoba koja je već na određenoj farmakoterapiji, ali meni je to bio izazov. Zahvalna sam jer sam mogla izgraditi sebe kroz različite tehnike, alate i načine pristupa osobi i njezinim teškoćama. Mogla sam svakome pomoći da se osnaži i da sama osoba uvidi da ima potencijal, da bez obzira na sve što je proživjela može raditi na sebi i nešto

promijeniti. Da nije sve tako crno kako joj mozak, nakon silnih trauma, stalno sugerira kroz flashbackove i podsjećanje na opasnost koju je osoba prošla. To je neurobiologija, ali hajdemo vidjeti: ako vas je to oblikovalo prije, ne mora Vas oblikovati i u budućnosti. Idemo vidjeti što se može promijeniti, gdje možete pronaći dio sebe koji nema veze s ratom i stradavanjem. Idemo iskopati dio identiteta koji je ostao zakopan ispod svega toga. Što se tiče samog posla s veteranskom populacijom, ja to volim nazvati jednom vrstom psihijatrijskog savjetovanja, iako nisam psihijatrica nego psiholog jer morate imati znanja i s te psihijatrijske strane da biste čovjeku mogli objasniti u kakvom je stanju te mu pomoći da prebrodi svoje najteže dane. Mislim da smo uspjeli."

Gdje ste Vi danas?

„Danas sam otvorila svoju firmu za psihološku djelatnost Psiholistik u Pakracu. Bavila sam se intenzivno tretmanom traume zadnje dvije do tri godine, kroz različite edukacije. Kad sam vidjela da postoji način i izlaz, da čovjek može izaći iz stanja u koje je zapao, osjetila sam potrebu to ponuditi i široj populaciji. Program od tri tjedna jednostavno je premalo za ozbiljniji proces. Na ovaj način zapravo nudim i lokalnoj zajednici i široj okolici svoje sposobnosti i vještine i mogućnost da se uhvatimo u koštac s traumama i u općoj populaciji. Ne smijemo zanemariti činjenicu kako je broj branitelja velik i članova njihovih obitelji – to je već druga i treća generacija ljudi. Tu se šire koncentrični krugovi utjecaja i trans generacijskih trauma. Današnjim metodama tretmana traume možemo presjeći te krugove koji su se ponavljali generacijama i pružiti mladim ljudima, koji nose teret tuđih trauma, priliku za novi početak."

Znam da je teško biti objektivan kad se radi o vlastitom radu, ali ako biste bili 100% iskreni – smatrate li to uspješnim? Ima li nade?

„Ne bi bilo etično garantirati uspjeh, ali ima nade. Svaka osoba u sebi nosi jedan dio potencijala koji omogućuje barem djelomičan napredak. Što se tiče psiholoških tretmana traume, oni su znanstveno dokazani. Primjerice, EMDR metoda zamagljuje traumatska sjećanja, neutralizira emociju i tjelesnu senzaciju koja se javlja pri okidanju traumatskih podražaja. Danas imamo širok spektar znanstveno utemeljenih metoda i zato možemo reći da postoji puno nade. Možda trauma ne može biti izbrisana, ali njezin se učinak može značajno smanjiti. Čovjek može voditi ispunjen, zadovoljan život."

Rad s hrvatskim braniteljima, kakav je opisala Ivana Marin, otkriva jednu od najtiših, ali najdubljih istina našeg društva; da se najveće bitke često vode godinama nakon što oružje utihne. Iza svake dijagnoze, iza svakog simptoma, stoji čovjek koji je nekad, u najranjivijim godinama, stao pred nezamislivo i preživio. A preživjeti je tek početak.

Toplina ovog iskustva Ivane Marin ne proizlazi iz činjenice da je posao lagan ili zahvalan nego iz toga što postoji netko tko želi slušati. Netko tko razumije da su trauma, povlačenje, ljutnja ili šutnja obrambeni mehanizmi ljudi koji su jednom morali biti jači nego što je itko od njih mogao podnijeti. Ivana u svom profesionalnom putu pokazuje da je najveći dar koji možemo pružiti prostor za sigurnost, dostojanstvo i ponovno pronalaženje smisla.

U ovoj priči postoji nada: ne u potpunom nestanku boli, nego u mogućnosti da se ona preoblikuje. Da čovjek, unatoč svemu, ponovno pronađe dio sebe koji nije obilježen ratom. Da shvati da i dalje vrijedi, da ima budućnost, da može biti voljen, potreban i važan.

A toplina zajednice, i stručnjaka i suboraca i obitelji, može postati upravo ono što prekida krug prešućene traume. Polako, strpljivo i sa srcem.

To je najveća pobjeda u miru!

https://radiong.hr/psihologinja-ivana-marin-o-radu-s-hrvatskim-braniteljima-izazovi-traume-i-put-prema-oporavku/

89. Gordan Antić

Novinarski projekt:
Glas iz etera – putovanje kroz stoljeće radija na prostorima Hrvatske

Elektronička publikacija:
Radio 808

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2025.

Treća inkarnacija

U ovom ću nastavku objediniti 40-ak godina razvoja **hrvatskog etera**, od oslobođenja Zagreba 1945. do **Omladinskog radija** (kasnije Radija 101) 1984. godine. Kada su se u eteru slobodnog Zagreba i Hrvatske ponovno oglasile riječi „**Ovdje Radio Zagreb**„, započelo je novo poglavlje hrvatske radijske postaje a prvi pirati gotovo odmah bivaju zaboravljeni. Ratom već prekinuti kontinuitet isključivo **kulturno-društvenog radijskog programa** zamijenila je zadaća potpune obnove, tehničke, organizacijske i ideološke. I dok je dio opreme bio uništen, a mnogi stručnjaci raspršeni, politička volja nove vlasti bila je jasna: **radio mora postati glavno sredstvo** u izgradnji socijalističkog društva. Upravo zato početak poslijeratnog razdoblja obilježavaju snažna centralizacija, edukativni programi i jasno definirana politička misija. U studenom 1945. osnovana je **Federativna Narodna Republika Jugoslavija** (FNRJ). Jedinu političku snagu u njoj predstavljao je **Savez komunista Jugoslavije** (SKJ). Ukupna medijska politika bila je u funkciji te službene ideologije. Oslanjajući se upravo na radio, a razlog je bio između ostalog, **vrlo visok postotak nepismenih**, auditivna propaganda bila je silno važan političko-propagandni instrument. Konteksta radi, televizije u Hrvatskoj još nema, a dolazi nam 11 godina kasnije kad Televizija Zagreb počinje s emitiranjem, u svibnju 1956. godine.

U prvim godinama nakon rata, Radio Zagreb funkcionira kao **dio jugoslavenskog sustava** državnog emitiranja. Naglasak je na informativnim emisijama, **beskrajnim i dosadnim prijenosima** političkih govora i kulturnim sadržajima koji oblikuju **„novog građanina„**. Već su davno izbačene emisije s nacionalnim predznakom, crkvena glazba i prijenosi misa. No, unatoč snažnoj **ideološkoj kontroli**, radio postupno postaje mnogo više od propagandnog kanala. Zahvaljujući entuzijazmu tehničara, realizatora i sve bolje školovanih novinara, već krajem 1940-ih i početkom 1950-ih počinje **stvarni kreativni uspon** radijske produkcije. Gospodarski gledano, 1948. godine proizveden je i **prvi jugo-**

slavenski „narodni" radijski prijemnik marke Kosmaj a iste je godine prvi put na **Zagrebačkom velesajmu** sudjelovao i Radio Zagreb, izlažući režijski tonski pult, pojačala i zvučnike, zapravo dio onoga što će poslije proizvoditi **Radio industrija Zagreb** (RIZ), koji je pak **nastao iz laboratorija** i radionica Radio Zagreba.

Pedesetih godina Radio Zagreb ulazi u razdoblje koje će obilježiti **profesionalizacija i umjetnička ambicija**. Tehnika se modernizira, otvaraju se novi studiji, a postaja počinje stvarati **vlastite orkestre**, glazbene ansamble i različite specijalizirane redakcije. Osnivanjem **Dramskog programa** sredinom pedesetih, Zagreb se svrstava među vodeće europske centre radijske dramatike. Radijske igre i dokumentarne emisije donose **inovativne pristupe zvuku i priči**, a radijski producenti sudjeluju na **međunarodnim festivalima**, odnoseći nagrade. Bio je to trenutak u kojem radio postaje i **umjetnička institucija**, ne samo glasnik vijesti, nekako se bar djelomično vraćajući na „tvorničke postavke" predratnog emitiranja. Osnivanju **Radio Jugoslavije**, doprinijela je i prethodila žestoka informbiroovska propaganda, kojoj se naravno trebalo **uzvratiti istom mjerom**, braneći Titovu politiku izdvajanja iz Istočnog bloka. Emitiranje Radija Jugoslavija počelo je 19. svibnja 1951. godine, osnovni mu je zadatak bio proizvoditi program **namijenjen inozemstvu**, a Radio Zagreb bio je dužan prenositi ga **bar jedan sat** dnevno. Jedan od važnijih programskih poteza uprave Radio Zagreba bilo je **osnivanje Radio Sljemena** 1953. godine, prve lokalne postaje, k tome namijenjene Zagrepčanima. Počeo je kao **Val 202,1** (vjerojatno metara, na srednjem valu), ubrzo biva preimenovan u Sljeme, a 1971. prelazi na emitiranje na **ultrakratkom valu** (FM).

1956., okruglo 30 godina nakon Radio Zagreba, **rađa se Televizija Zagreb**. Defakto, time se utemeljuje **Radiotelevizija Zagreb** sa šest regionalnih radijskih a kasnije i televizijskih centara u najvećim hrvatskim gradovima (Dubrovnik, Osijek, Pula, Rijeka, Split i Zagreb).

Šezdesete su bile razdoblje ekspanzije. Moderni studio **u Šubićevoj**, završen 1959., omogućio je tehnološki iskorak. Radio Zagreb i njegov program, pod svim uređivačkim i ideološkim imperativima postaje tijesan pa se 1964. pokreće **Drugi program** (a kao neka ekstenzija i **Treći program**). Drugi je zabavniji, dinamičniji, glazbeniji i otvoreniji prema suvremenim i urbanim temama, Treći isključivo kulturni. Time se prvi put stvara **pluralizam** unutar samog radija, jedan program ostaje informativno-edukativan, drugi prati ritam grada, popularnu glazbu, nove kulturne trendove, sport i razonodu. U tom razdoblju radio postaje **svakodnevni ritual**: sluša se u kuhinjama, radionicama, uredima i javnim prostorima. Programi poput emisija za mlade, reportažnih javljanja i sportskih prijenosa **stvaraju emotivnu vezu** sa slušateljima kakvu nijedan drugi medij nije mogao postići.

Nije nam dosta

U šezdesetima se također rađa ideja uspostave **lokalnih** (općinskih, gradskih) radija izvan sustava Radio Zagreba. Riječ je naravno o **političkoj odluci** kojom je procijenjeno da bi lokalni radio mogao značajno doprinijeti afirmaciji aktualne ideologije i pratećih političkih promišljanja. Ideja osnivanja radijskih postaja u malim, a osobito **ruralnim sredinama**, imala je snažnu političku podlogu čiji je cilj bilo neprestano širenje duha **bratstva i jedinstva**, veličanju partije i njezinih zasluga za miran i slobodan život u federativnoj Jugoslaviji te, prije svega, **unaprjeđenje kvalitete kulturnog života** u ruralnim sredinama jer je radio zapravo predstavljao odličan temelj takvih aktivnosti. Osnovnim zakonom o radiodifuznim ustanovama iz 1965. godine, radio su mogle osnovati samo društveno-političke zajednice te radne i druge samoupravne organizacije, što će biti jako **važno i 20 godina kasnije**. U sedamdesetima je diljem Hrvatske bilo **55 lokalnih** radio stanica izvan sustava Radio Zagreba.

Pirati drugi hrvatski

Postoje tragovi da je u šezdesetima na području Hrvatskog zagorja i Podravine bilo **lokalnih, amaterskih „nelegalnih"** radio stanica, jednom riječju **piratskih**. Uglavnom su to bili odašiljači male snage u kućnoj izradi. Međutim, informacija je fragmentirana jer nema bogate, lako dostupne dokumentacije i mnogi podaci dolaze iz sjećanja, istraživanja lokalnih entuzijasta ili arhiva. Jedna od takvih dokumentacija, o **radio stanicama „iz škednja"** (tj. iz garaže, podruma…) je kratki dokumentarni film „Nek se čuje i naš glas" iz 1970., redatelja **Krste Papića**, u produkciji Zagreb filma. Dokumentarac je odlična ilustracija i bavi se upravo tom pojavom, **motivacijom i predanošću entuzijasta**. Program im je **bio raznolik**, nije sadržavao samo glazbene „želje i pozdrave" nego glazbu uživo, lokalne orkestre, pjevače, tečajeve jezika (npr. njemački za buduće gastarbajtere), pa **čak i radio drame** izvedene s lokalnim glumcima amaterima. Sve te poruke lako su se mogle smatrati **političkim porukama**. Mišljenja sam, u filmu je dokumentiran i ***prvi hrvatski rap***, štoviše, rap prije rapa.

Film odlično sublimira i **službenu reakciju** vlastodržaca, naravno krivu. Umjesto da prepozna i potpomogne te talente, usmjeri ih, obrazuje i uklopi u postojeći medijski kontekst, vlast odlučuje upravo suprotno. Znate, uvijek je postojala opasnost da se **pirati „odmetnu"** u nekom neželjenom smjeru, pa su državne vlasti uskoro oformile

posebne inspekcijske odrede za „ušutkavanje pirata„. Inspekcije su u nekoliko akcija pečatile prostore iz kojih su ilegalci emitirali a zatečenu im opremu **uništavali i razbijali**.

Fenomen piratskog radija u Zagorju i Podravini ilustrira nasušnu želju za komunikacijom, kulturom i zajedništvom koja je postojala i u **tim ruralnim krajevima**, neovisno o velikim gradovima i službenim medijima. To nije bila **privilegija** samo urbanih središta, već iskaz da su lokalne zajednice imale kreativnu potrebu za vlastitim **glasom i programom**, da su **kultura, folklor, jezik i lokalna glazba** dobili svoj kanal i da im je medij služio kao prostor identiteta te da je **„radijski bunt"**, analogan piratskim radijima u **zapadnoj Europi**, bio i kod nas slična težnja za **slobodom izraza** i alternativom službenim programima. Za **povijest radija i medija** u Hrvatskoj, ovo je vrlo vrijedan i često zanemaren dio narativa jer prikazuje **neinstitucionalnu, *grassroots*** stranu razvoja istih.

Dolaskom a i **razvojem televizije**, početak sedamdesetih za radio predstavlja **veliki izazov**. No umjesto slabljenja, Radio Zagreb pronalazi vlastitu ulogu: informativnu **brzinu i fleksibilnost**. U vrijeme kada TV program kasni s vijestima, radio postaje važan u hitnim situacijama, političkim previranjima i kulturnim događajima. Iako se 1971. godina upisuje u povijest kao vrijeme političkih čistki nakon **Hrvatskog proljeća**, Radio Zagreb uspijeva zadržati profesionalnost i **nadživjeti političke cikluse**. Njegov autoritet i povjerenje slušatelja ostaju netaknuti.

Pirati treći hrvatski

U osamdesetima se **društvo otvara**, a to se osjeti i u eteru. Ton postaje slobodniji, glazbeni izbor širi se na rock, novi val i alternativu, a informativni programi dobivaju više analitičkog sadržaja. Mladi novinari i urednici donose **suvremen, urban stil**, koji posebno dolazi do izražaja u emisijama kulturne kritike, društvenih analiza i glazbenih specijala. Radio Zagreb postupno **prestaje biti** samo „glas državne politike„, a sve više postaje glas društva u mijeni. Očito to **nekoj omladini** nije dovoljno. Ili je traljavo ili presporo ili jednostavno dolazi prekasno. Baš kao i sedamdesetih u Zagorju i Podravini, **želja za slobodom u eteru** je dovoljno jaka bar kod dvije ili tri grube **novih entuzijasta pirata**, a rezultirat će ubrzo, ovaj put u **urbanoj sredini**, u Zagrebu u Studentskom domu Stjepan Radić (poznatom i kao Sava). Rezultat nam je manje poznat kao Radio Sava a puno poznatiji kao **Omladinski radio**.

https://radio808.com/feljton-glas-iz-etera-putovanje-kroz-stoljece-radija-na-prostorima-hrvatske-6-nastavak/

Dijagnoza nije prognoza: Rečenica koja u isto vrijeme može biti motivacija i izvor frustracije

90. Maja Planinić

Novinarski projekt:
Dijagnoza nije prognoza?

Elektronička publikacija:
Zadovoljna.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2025.

Prije dva dana vratila sam se kući s lijepog godišnjeg odmora.

Čim smo ušli u kuću, raspakirala sam stvari, palila mašinu za mašinom, otišla do trgovine, kupila nekoliko sitnica da hladnjak ne bude prazan i na kraju dana otuširala se i oprala kosu. I dok sam je raščešljavala pred ogledalom, umjesto lakoće koju sam udisala zadnja dva tjedna, **udahnula sam tjeskobu.**

Što ako iduće ljeto ne bude ovakvo? Što ako sutra ne bude ovakvo? Tisuću tih „što ako" uspjelo mi je proći kroz glavu u tih minutu ili dvije u kojima sam si dopustila takve misli.

Dan kasnije otišla sam na posao, a onda se na putu do doma zaustavila u teretani dogovoriti dolazak na trening, prvi nakon gotovo tri godine pauze, tako da barem u vlastitoj glavi zaustavim sve te „što ako".

A da bih objasnila tu pauzu i pokušala dati smisao ovom tekstu, vratit ću se osam godina unatrag.

Prije osam godina prvi sam put čula rečenicu - **dijagnoza nije prognoza.**

Rečenicu mi je rekla moja neurologinja nekoliko dana nakon što je stavila potpis na prvi nalaz na kojem je pisalo da imam **multiplu sklerozu.**
S obzirom na to da sam se tih dana prvi put u životu ozbiljnije bavila tom bolešću i upijala velike količine informacija o ljudima koji završavaju u invalidskim kolicima, bolesti koja se iz autoimune pretvara u neurodegenerativnu, o relapsima, lezijama, mijelinskoj ovojnici, sve mi se više sviđala ta rečenica da dijagnoza nije prognoza.

Bila je jako jednostavna i motivirajuća, pored nje sve sam drugo mogla staviti u drugi plan - ne baviti se medicinom, budućnošću, lijekovima. Imala sam jednu jedinu rečenicu koje sam se morala držati i preživjet ću.

Te tri riječi, dijagnoza nije prognoza, postale su moja nit vodilja. Sve je bilo jednostavno – to što ja imam multiplu sklerozu ne mora značiti da će mi se dogoditi bilo što od svih ružnih stvari koje sam tih dana pročitala.

I tako je krenulo moje putovanje. Izbacila sam gluten, jaja, mliječne proizvode. Odradila sam test intolerancije na hranu – bademi i banane, doviđenja. Treninzi – pet puta tjedno.

I prolazili su dani, a ja sam postizala sve više i više. Istrčala sam dva polumaratona, a prije svakoga odradila gomilu manjih i većih treninga, trčala po kiši i suncu. Popela sam se na Svilaju, a onda i na Dinaru. Pisala sam tu i tamo tekstove i ljudima objašnjavala kako mogu sve, pričala o tome kako nema granica. Punila sam se tuđim sličnim pričama.

Škicnula bih povremeno i komentare. Hranila me podrška, a one koji bi napisali da nije uvijek sve baš tako jednostavno nisam do kraja razumjela. Ljudi, evo me, imam dijagnozu, jedva sam hodala, a danas trčim, treniram, penjem se po planinama… Kako nije jednostavno? Vrlo je jednostavno!

Sve dok više nije bilo jednostavno.

Bila je to, čini mi se, veljača 2023. Bila je zima, a zimi je i moj tempo bio lakši, pa sam odlazila na pilates. Jedan dan poslije treninga, bila je večer, sjedila sam na kauču i počela kašljati, iz čista mira. Onda se uz kašalj pojavila zimica, a pola sata kasnije tresla sam se s visokom temperaturom.

Po prirodi nisam paničar, tako da sam to proglasila nekom čudnom virozom. Nakon cijele noći s visokom temperaturom idući dan sve je bilo kao da se ništa nije dogodilo. Još jedan dan oporavljala sam se od iscrpljenosti, a onda nastavila s normalnim životom.

I sve je bilo dobro tjedan dana, a onda repriza – opet kašalj, zimica, visoka temperatura, zdrava iduće jutro. Pa onda dva tjedna pauze i opet ispočetka. S obzirom na to da se priča zakomplicirala, a nitko ju nije znao objasniti, završila sam na neurologiji.

Kada imate primarnu dijagnozu, sve se nekako pokušava povezati s njom, pogotovo kada su svi drugi nalazi uredni. I tako sam ja opet ležala na svom odjelu, okružena ljudima s istom dijagnozom u stanjima boljima i lošijima od moga.

I svi skupa su me – živcirali, i ne samo oni. Uz savjet da napravim pauzu s treninzima i temperaturu koja se uporno vraćala, moja energija drastično se promijenila.

Ona rečenica da dijagnoza nije prognoza najednom je umjesto motivacije postala uteg. Točku na kraju rečenice zamijenio je upitnik.

Živcirali su me ljudi iz moje bolničke sobe koji su mi govorili da će sve biti u redu, živcirala su me lica s ekrana, ljudi iz članaka, glasovi s radija koji su pričali o tome kako se s multiplom sklerozom može sve. Prebacivala sam programe, gasila radio, zatvarala portale. Živcirali su me svi oni koji su bili ja – prije ove nove mene.

Sada je kolovoz 2025. godine i tu je opet neka nova verzija mene kao osobe s multiplom sklerozom. Vjerujem da ova sadašnja verzija, ako ništa drugo, malo bolje razumije život.
I dalje preskačem vijesti povezane s mojom dijagnozom, ali danas to činim samo zato što još uvijek tražim svoj mir. Nitko me ne živcira.

I evo me opet, pišem o svojoj dijagnozi iako sam jedno vrijeme imala želju da sve što sam o njoj ikad napisala samo nestane.

Ali to nije rješenje. O dijagnozama se treba pisati, ljude se treba ohrabrivati, ljude se treba razumjeti, društvo treba educirati. A rečenica „dijagnoza nije prognoza" nije rečenica koju trebamo izbaciti iz svog vokabulara. Samo je trebamo **koristiti pametno i s razumijevanjem.**

Jer nekome je ta rečenica uistinu motivacija, a nekome izvor frustracije.

Vlastito iskustvo naučilo me da ona može biti i jedno i drugo. Vlastito iskustvo naučilo me da sam drugima bila i izvor motivacije i izvor frustracije.

Zato je ovaj tekst tu. Kao prvi u serijalu tekstova na temu „Dijagnoza nije prognoza?", kojemu je cilj pronaći najbolji način kako koristiti tu rečenicu tako da oboljelima ne bude teret, nego ohrabrenje.
Dobivanje teške dijagnoze sa sobom donosi neizvjesnost i puno pitanja o tome kako će izgledati budućnost, a mala pomoć u novonastaloj situaciji može biti **kvalitetna komunikacija sa svih strana.**

U društvu koje kvalitetno komunicira na kraju rečenice „dijagnoza nije prognoza" možda ne mora stajati upitnik, nego točka, pa i uskličnik kao ohrabrenje, motivacija, pomoć i poguranac u pravom smjeru.

I poanta nije da negiramo težinu dijagnoze, nego da unatoč njoj pronađemo način kako živjeti što kvalitetniji život. Ako rečenicu „dijagnoza nije prognoza" naučimo koristiti pametno, ona više neće biti samo fraza koja nerijetko živcira, nego stvarna snaga.

https://zadovoljna.dnevnik.hr/clanak/dijagnoza-nije-prognoza-recenica-koja-u-isto-vrijeme-moze-biti-motivacija-i-izvor-frustacije---930031.html

LIBELA.ORG

Pravda na dugom putu: žrtve nasilja godinama čekaju sudske presude

U novinarsko-istraživačkom projektu „Sigurna kuća", Dinka piše o nastanku i razvoju sigurnih kuća kroz institucionalne i nevladine okvire, o njihovoj svrsi i ulozi u postojećem pravnom okviru, te o situaciji na terenu u kojoj stotine žena i djece koriste sigurne kuće kao jedino mjesto koje im osigurava zaštitu života. Serija će se sastojati od pet članaka, a pred vama je pretposljednji – četvrti članak.

Sudski postupci u Hrvatskoj često traju godinama, što nije nikakva novost. No, **za žrtve nasilja to stvara dodatnu traumu jer ne mogu započeti samostalan život udaljen od nasilja.** Institucionalni procesi koji bi trebali štititi žrtvu – uključujući kaznene i obiteljske postupke – vode se predugo, često uz brojna odgađanja, nedostatak koordinacije između institucija i zanemarivanje dinamike obiteljskog nasilja.

Takva neefikasnost pravnog sustava dodatno produbljuje osjećaj nesigurnosti, straha i otežava žrtvi donošenje važnih životnih odluka, uključujući pronalazak stabilnog smještaja, zapošljavanje i ostvarenje financijske neovisnosti. To u svakodnevnici, također, znači da žrtva nerijetko ostaje bez pravomoćne presude, bez adekvatne zaštite, dok počinitelj nasilja i dalje ostvaruje kontakt s djecom, sudjeluje u postupcima ili koristi sustav za daljnju kontrolu i manipulaciju.

91. Dinka Premužić

Novinarski projekt:
Sigurna kuća

Elektronička publikacija:
Libela – portal o rodu, spolu i demokraciji

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
31. listopada 2025.

Nerijetko se presude ne donesu za vrijeme boravka žena u sigurnim kućama

Adela Pece mag. soc. rada, predsjednica zadarske udruge *„Duga”,* u čijem je sklopu i sklonište za žrtve obiteljskog nasilja *„Mala kuća”* ističe: „Sporost institucionalnog sistema nam je veliki problem, naročito neučinkovitost pravosudnog sustava. Naime, korisnice se kod nas smještavaju rješenjem nadležnog PU HZSR, te mogu boraviti u skloništu od šest mjeseci do godinu dana. **Vrlo je čest slučaj da se u tom periodu ne donese privremena odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti *(što je vrlo bitno),* ne razvede se brak, niti se privede kraju kazneni postupak.„** Dodaje da to ima velike posljedice.

„Ako korisnica mora napustiti sklonište, a nema riješeno ni jedno od ovih pitanja, to ostavlja mogućnost za daljnju izloženost nasilju, kako odrasle korisnice, tako i maloljetne djece„, kazala je Pece.

Objasnila je i da postoji mogućnost stambenog zbrinjavanja korisnica žrtava obiteljskog nasilja putem Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, Uprave za stambeno zbrinjavanje – no za to moraju biti ispunjeni određeni uvjeti. „Jedan od uvjeta je pravomoćna sudska presuda o počinjenom nasilju u obitelji prema podnositelju zahtjeva, a u godinu dana boravka korisnice u našem skloništu, presuda ne bude donesena. Isto tako s HZSR je problem u velikoj fluktuaciji djelatnika, te se često mijenjaju socijalni radnici/e na predmetu, što također usporava postupke koje centar provodi *(davanje stručnog mišljenja sudu kod donošenja privremene mjere ili razvoda braka itd.)*„, dodaje Pece.

Mirjana Duduković, predsjednica ženske udruge *„Korak”* iz Karlovca napominje da cijeli sustav slabo reagira da bi se taj veliki problem nasilja riješio, odnosno **svaki dan se događa sve više nasilja a sporost institucija je iritantna.** Navodi primjere kad žena s dvoje djece završi u Skloništu, prijavi nasilje, traži razvod braka i skrbništvo za djecu i provede godinu dana u Skloništu koliko ima pravo, **a njezin status za to vrijeme nije riješen, nije razvedena i nije riješeno skrbništvo.**

„Po izlasku žene žrtve iz Skloništa počinitelj nasilja ima isto pravo na djecu, naime može doći u školu ili vrtić i odvesti dijete i ne želi ga vratiti. Imali smo takvih slučajeva„, ističe predsjednica Duduković.

Dugotrajnost procesa dodatan je problem za žene s invaliditetom koje su žrtve nasilja

Problematičnu situaciju u slučaju osiguravanja smještaja ženi s invaliditetom koja je žrtva nasilja, komentirao je pristiglim odgovorom **Darijo Jurišić**, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

„Svaka žrtva nasilja pa i žena s invaliditetom ima mogućnost zatražiti stambeno zbrinjavanje na temelju članka 45. Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima ili može postaviti općenito zahtjev jedinici lokalne samouprave za dodjelom stana. **Međutim, prisutan je nedostatak odgovarajućih nekretnina koje su pristupačne osobama s invaliditetom**, dok za priznavanje prava na stambeno zbrinjavanje na temelju navedene zakonske odredbe čl. 45. Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima **potrebno je priložiti pravomoćnu presudu o nasilju** – što je rijetko moguće budući da postupci na sudu traju dulje od priznatog prava na smještaj u kriznim situacijama kao žrtvama nasilja„, kazao je Jurišić.

Ističe i da je, prema spomenutom Zakonu, jedan od uvjeta za priznavanje prava na smještaj pravomoćna sudska presuda.

„U praksi sudski postupci traju dulje od vremena trajanja smještaja u skloništu *(u pravilu godinu dana)* te **žena s invaliditetom nakon izlaska ne može postaviti zahtjev za takvim smještajem jer nema pravomoćnu presudu o počinjenom nasilju**. Pozdravljamo izmjene navedenog Zakona kojim se produžuje korištenja stanova s jedne godine na dvije uz mogućnost produženja korištenja stana za još dvije godine. Međutim, i nadalje ostaje problem uvjeta postojanja pravomoćne presude o nasilju u trenutku podnošenja zahtjeva budući da sudski postupci traju dulje od trajanja smještaja u skloništu„, zaključuje Pravobranitelj.

Uvođenje obiteljskih odjela na nekim sudovima – pokušaj rješenja?

Naime, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o područjima i sjedištima sudova, 2022. godine pokušalo se smanjiti preopterećenje općinskih sudova i ubrzati sudski postupci. **U Hrvatskoj, na određenim sudovima, osnovani su obiteljski odjeli kojima je cilj učinkovitije rješavanje predmeta vezanih uz obiteljsko pravo i zaštitu žrtava nasilja.** Trenutno ne postoje dostupne službene statistike koje bi jasno pokazale utjecaj uvođenja obiteljskih odjela na brzinu rješavanja obiteljskih sporova u Hrvatskoj.

Iz ženske udruge *„Korak„* Karlovac predsjednica Duduković smatra kako bi na sudovima trebalo uspostaviti Odjel za hitne slučajeve obiteljskog nasilja, koji bi trebali procesuirati postupke unutar par mjeseci. **Naime, ako žrtva provede zakonom dozvoljenu godinu dana u skloništu, a pravno njezin status nije riješen, to joj onemogućava da se osamostali i započne život bez nasilja.**

Sve naše sugovornice u ovom serijalu iskazale su veliku zabrinutost, pa i ogorčenje sporošću općinskih sudova u rješavanju postupaka koji uključuje žrtve obiteljskog ili partnerskog nasilja, a vrlo često i maloljetnu djecu.

Netko tko je (pre)dugo trpio nasilje, ne bi smio biti dodatno traumatiziran i lišen mogućnosti uspostave sigurnosti življenja zbog sporosti i neučinkovitosti institucija. Na žalost, to je tako u Hrvatskoj u kojoj se prema ovogodišnjem Izvješću Europske komisije o vladavini prava svih država članica, ističu zaostaci i duljina postupaka, pogotovo u parničnim građanskim i trgovačkim predmetima, gdje su zaostali neriješeni predmeti najveći u EU-u.

Postupci pred sudovima u Hrvatskoj traju najdulje u EU. Za trgovačke parnice u prosjeku je potrebno 1147 dana, a za građanske 764 dana. U kaznenim predmetima pred općinskim sudovima postupci traju do 752 dana i pred županijskim sudovima 779 dana.

Nakon sigurnih kuća – nigdje: žene izlaze, ali nemaju kamo

Za ženu koja izlazi iz sigurne kuće, a nema vlastitu nekretninu ili podršku obitelji i prijatelja gdje se može smjestiti, iznimno je teško pronaći smještaj ili unajmiti stan – sigurno mjesto gdje neće biti izložena riziku od ponovnog nasilja. **Žene koje napuštaju sigurne kuće često pokušavaju započeti novi život izvan svog primarnog mjesta stanovanja gdje su bile izložene nasilju, ponekad upravo u sredini u kojoj su bile smještene tijekom boravka u skloništu.** To uglavnom podrazumijeva podstanarstvo, koje je, s obzirom na današnje visoke cijene najma i troškova života, teško dostupno čak i financijski stabilnim parovima, a kamoli samcima ili jednoroditeljskim obiteljima.

Sve vrste organizacija *(javne, civilne, vjerske)* koje pružaju sklonište žrtvama nasilja dobro su svjesne **problema nedostatka dostupnih alternativa za sklonište nakon napuštanja skloništa**. Na temelju dugogodišnjeg iskustva, svjesne su da mnoge žene nemaju kamo otići i da postoji rizik od povratka zlostavljaču zbog nedostatka ekonomske i socijalne podrške. **Stoga je podrška nakon sigurne kuće neophodna i mnoge organizacije je pružaju.**

Pomoć kroz organizirano stanovanje

Putem EU projekta *„Siguran put ka neovisnom življenju„* https://archive.ph/hwUOC Grad Karlovac kao pridruženi partner ustupio je 2017. godine stan na korištenje ženama i njihovoj djeci žrtvama nasilja u obitelji nakon izlaska iz tajnog skloništa ženske udruge *„Korak„*. Udruga je stan opremila, a **smještaj u stanu smatra se međufazom između života u skloništu te samostalnog života**. Ugovorom o korištenju usluge privremenog prijelaznog smještaja, dvije žene s djecom slobodne su koristiti osigurani smještaj bez plaćanja najamnine, samo podmirujući režijske troškove. Stan se može koristiti u razdoblju od godinu dana ili dok ne nastupe uvjeti za samostalno življenje.

Korištenje gradskog stana veliki je napredak u zbrinjavanju žrtava nasilja, navodi predsjednica ženske udruge *„Korak„* Duduković, no dodaje da je jedan stan nedostatan s obzirom koliki broj žena nema mogućnost *(nezaposlene, s malom djecom)* realizirati svoje osamostaljenje nakon napuštanja nasilne zajednice i izlaskom iz skloništa.

Od srpnja ove godine Dom za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji *„Duga - Zagreb„* ustanovio je **Odjel organiziranog stanovanja.** Ženama koje se nakon boravka u skloništu smještaju u stanove koje je osigurao Grad Zagreb, na raspolaganju je vanjska podrška prema potrebi. Socijalna radnica i psihologinja koje inače rade u skloništu terenski se uključuju kada je potrebno pružiti psihološko savjetovanje i/ili potporu ženi i/ili djeci u stanu. **U tom tipu stanovanja može boraviti tri do pet žena i četiri do sedam djece istovremeno, u tri dostupna stana.** Važno je istaknuti da korisnice i djeca stana najam ne plaćaju, ali podmiruju režije, troškove hrane, odjeće, obuće, školske obaveze djece i druge životne potrebe u cilju pripreme za potpuno osamostaljenje.

Ravnateljica **dr. sc. Željka Barić** dodala je da Dom surađuje sa Zakladom *„Solidarna„* koja omogućuje plaćanje podstanarstva ženama nakon izlaska iz skloništa prva tri mjeseca kad je to potrebno u drugom gradu. Iz Zaklade su nam odgovorili da se s njihovim **Fondom za žene** uključuju u trenutku kada se korisnicama približava izlazak iz skloništa Doma Duga – Zagreb, a suočavaju se s izazovima samostalnog stanovanja. Na temelju zaprimljenih zamolbi i u skladu s mogućnostima, preko Fonda osigurava se pokrivanje troškova najamnine za naredna tri mjeseca. Sredstva se uplaćuju izravno na račun najmodavca, temeljem važećeg ugovora o najmu i ugovora o dodjeli financijske potpore, svakog mjeseca do 5. dana u mjesecu. **Ova podrška omogućuje korisnicama sigurniji i stabilniji prijelaz u samostalan život nakon izlaska iz skloništa.**

Potrebno je razvijati modele prijelaznog smještaja

Na području osiguravanja stanovanja za žene koje su preživjele nasilje, Zaklada Solidarna kroz Fond za žene aktivno surađuje s brojnim organizacijama civilnog društva i ustanovama diljem Republike Hrvatske. Fond

aktivno djeluje od 2019. godine, prvotno pokrenut kao inicijativa #SPASIME.

U razdoblju od 2019. do kraja 2022. godine, 60 žena koje su preživjele nasilje su ostvarile pravo na financijsku potporu za podmirenje troškova najamnine. Od početka 2023. godine do danas, pravo na potporu je ostvarilo ukupno 115 žena sa 75 djece.

U Zakladi smatraju da je stanovanje nakon izlaska iz skloništa jedno od većih izazova za žene koje su preživjele nasilje. Iako im boravak u skloništu pruža nužnu sigurnost u kriznim trenucima, izlazak iz tog sustava često znači suočavanje s brojnim preprekama – od financijske nesigurnosti do nemogućnosti pronalaska odgovarajućeg smještaja, osobito ako nemaju podršku obitelji ni stabilna primanja. **Zato je važno da sustav prepozna stanovanje kao ključni dio podrške ženama koje su preživjele i proživjele nasilje.**

„Potrebno je razvijati modele prijelaznog smještaja koji omogućuju ženama dulji i sigurniji boravak nakon izlaska iz skloništa, osigurati dostupne subvencije za najam ili pristup socijalnim i gradskim stanovima, te osnažiti suradnju između institucija, lokalne samouprave i organizacija civilnog društva„, smatraju u Zakladi.

Kako još pomoći žrtvama nasilja u samostalnom životu?

Prestanak boravka u skloništu za ženu žrtvu nasilja ne znači kraj izazova – **osamostaljenje je često težak i nesiguran proces**. Upravo zato važno je nastaviti pružati podršku kroz savjetovanje, pomoć pri zapošljavanju i uključivanje u mrežu pomoći, kako bi mogla izgraditi siguran i dostojanstven život.

Naše sugovornice to potvrđuju, navodeći da primjerice u Šibeniku, Caritasovo Prihvatilište za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja, nastavlja (su)financirati smještaj ženama koje se odlučuju za samostalan život u gradu. Iz Zadarskog skloništa za žrtve nasilja u obitelji *„Mala kuća„* kažu kako ostaju u kontaktu sa ženama kojima je istekao boravak u skloništu. Žene im se često obraćaju vezano za izazove s kojima se susreću u daljnjem životu, naročito kada nisu riješeni svi postupci za vrijeme boravka u skloništu. Nastoje riješiti probleme s upisom djece u vrtiće, naročito u jasličke skupine, zbog nedostatka vrtića u Gradu Zadru. Problem je i pronalaženje stana nakon izlaska iz skloništa, jer su cijene najma stana u Zadru jako visoke, a teško je naći stan za dugoročni najam.

U Domu *„Duga – Zagreb„* nakon prestanka boravka u skloništu korisnicama/ima se uručuje napisan **sigurnosni plan koji obuhvaća dvije mogućnosti.** Prva se odnosi na situaciju kada žrtva ide u samostalno stanovanje bez počinitelja nasilja. Ona tada dobiva upute što treba uvijek imati pripremljeno izvan prostora *(kod osobe od povjerenja npr. dokumente, lijekove, odjeću, obuću, higijenske potrepštine, ključeve i sl., popis brojeva telefona za pomoć, rezervni mobitel).* Dobiva i uputstva **kako pripremiti djecu u slučaju da se pojavi počinitelj nasilja u blizini ili na vratima stana, na ulazu u školu ili vrtić** – o istome obavijestiti tete u vrtiću ili učiteljice/učitelje i dati im kontakt iz bliže obitelji ako ne mogu doći do majke *(žrtve nasilja).* Drugi sigurnosni plan odnosi se na situaciju kada se žena vraća počinitelju nasilja. On, također, uključuje pohranu gore navedenih bitnih stvari kod osobe od povjerenja, a izvan prostora suživota.

Izazova nakon napuštanja skloništa je još mnogo

U okolnostima predugih sudskih postupaka *(postupci na našim sudovima traju najdulje u EU)* i dugotrajnog čekanja rješenja Centara za socijalnu skrb, **žrtva nasilja je prisiljena živjeti u stanju neizvjesnosti, bez pravne zaštite koja bi joj omogućila normalan život, financijsku i psihološku stabilnost, kao i sigurno roditeljstvo**. Sporost i neučinkovitost pravosudnog sustava u slučajevima obiteljskog nasilja ima izravne posljedice na kvalitetu života žena i djece, te predstavljaju ozbiljnu prepreku u procesu oporavka i reintegracije.

Započeti život ispočetka nikada nije lako – čak ni mladim, neopterećenim ljudima kojima su sve opcije otvorene. A izazov je puno veći ženi koja iza sebe nosi traumatsko iskustvo, često je prisiljena napustiti sve što poznaje, mijenjati sredinu, susretati se s predrasudama i nerijetko se sama brinuti za svoju djecu. **To najbolje znaju one hrabre žene koje su to proživjele.**

https://libela.org/sa-stavom/pravda-na-dugom-putu-zrtve-nasilja-godinama-cekaju-sudske-presude/

NEVIDLJIVE GODINE

Umjesto reklama – tišina: Evo kako mediji brišu starije žene

Ono što se u javnosti često opisuje kao 'prirodan pad vidljivosti' zapravo nije prirodno. To je tišina koju društvo proizvodi – polako, planski i sustavno

U hrvatskim medijima starije žene žive u zoni nevidljivosti. Ne zato što ih nema, nego zato što ih nitko ne vidi. Kad se i pojave, to su obično lica prošlosti — figure koje utješno podsjećaju na „nekada“: bake koje peku kolače, bolesnice koje šute u hodnicima bolnica, čuvarice obiteljskih sjećanja. Nikada glavne junakinje sadašnjosti. Njihove biografije pune su stvarnih priča – o radu, borbi, obrazovanju, o brizi za druge i prešućenim uspjesima – ali medijski kadar rijetko se zadržava na njima. Umjesto toga, kamera se okreće onima koji simboliziraju "sadašnjost": mladima, dinamičnima, „početnicima“. Starije žene postaju odsutne, čak i kad su tu – prisutne u tišini, ali bez glasa.

Ono što se u javnosti često opisuje kao "prirodan pad vidljivosti" zapravo nije prirodno. To je tišina koju društvo proizvodi – polako, planski i sustavno. Iza te tišine stoje rodno-dobni obrasci koji su toliko normalizirani da ih više ni ne primjećujemo: urednici koji "ne znaju kamo bi s njima", reklamne agencije koje ih smatraju "neprodajnim", novinari koji ih se sjete tek kad se razbole ili umru. Sociologija i medijska teorija već desetljećima razotkrivaju tu strukturu. Longitudinalne analize medijskog "buzz-a" koje je provela Maria Edström (2018, Feminist Media Studies) pokazale su da kako žene stare, njihova se vidljivost u javnosti proporcionalno smanjuje, dok muškarci iste dobi zadržavaju status "uglednih" i "relevantnih".

92. Danijela Stanojević

Novinarski projekt:
Nevidljive godine – priče dostojanstva i borbe

Elektronička publikacija:
24sata

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
6. listopada 2025.

Muškarci starenjem dobivaju autoritet, a žene – šutnju. To što se čini kao tišina zapravo je posljedica rodno uvjetovanog ejdžizma (gendered ageism – termin koji označava dvostruki pritisak na žene: da budu mlade i poželjne, dok muškarci iste dobi zadržavaju status "zrelih, iskusnih i relevantnih".), dvostrukog tereta koji kombinira seksizam i dobna diskriminacija. Dobna diskriminacija je oblik predrasude koji se temelji na dobi – vjerovanje da su stariji ljudi manje sposobni, vrijedni ili važni. Kada se spoji sa seksizmom, nastaje rodno uvjetovana dobna diskriminacija – dvostruka nepravda prema ženama koje s godinama postaju društveno i medijski nevidljive.

Dok muškarci s godinama postaju "iskusni", žene postaju "prekasne". U tom nepisanom društvenom rječniku, bore na muškom licu znače karakter, a na ženskom – kraj. Rezultat je društvo u kojem žene s iskustvom, znanjem i sjećanjem polako izlaze iz fokusa, gurane prema marginama gdje tišina zamjenjuje govor. A kad tišina traje dovoljno dugo, ona više nije odsutnost buke – ona postaje praksa. Medijska praksa.

Sustavna brisanja

U suvremenim medijima starost žena ne nestaje sama od sebe – ona se briše. Polako, kadar po kadar, riječ po riječ. To brisanje nije slučajnost, nego posljedica sustava koji odavno zna što od žena želi vidjeti: mladost, elastičnost, lice bez povijesti.

Kvalitativna istraživanja medijske industrije (Ross, 2024., Journal of Women & Aging) pokazuju da žene u redakcijama i na ekranima žive pod tihim, ali stalnim pritiskom da izgledaju mlađe nego što jesu. Nakon pedesete, mnoge gube pozicije pred kamerama, nestaju iz prime timea, njihova imena polako klize s potpisnih traka. Jedna od sudionica istraživanja rekla je: „U trenutku kad mi je kosa posijedila, više nisam bila ekspertica, nego tema."

Ross piše da se takvi obrasci ne odnose samo na estetiku, već na simboličku moć – tko ima pravo biti prisutan u javnosti, a tko ne. Mladost postaje ulaznica, a starost – tiha zabrana.

No vizualna kultura govori još brutalnije. U sustavnom pregledu prikaza starijih osoba na televiziji, u tisku i oglasima, Loos (2018., Visual Ageing, Springer) pokazuje da se starije žene gotovo ne prikazuju kao samostalne osobe. Kad se i pojave, njihovo lice je pod određenim svjetlom – često preeksponiranim, „omekšanim", filtriranim – ili pak gurnuto u polusjenu. Kadar ih ne gleda ravno u oči; on ih promatra s distance, kao uspomenu. Iza takve estetike skriva se suštinska poruka: starost se može tolerirati samo ako je sentimentalna, nikad stvarna.

I dok bi digitalne platforme trebale rušiti hijerarhije i davati svima glas, one u praksi često ponavljaju iste obrasce. Naizgled demokratične, one proizvode novi tip šutnje. Istraživanje o TikToku (Erdenebat, 2025., Social Media + Society) pokazuje da algoritmi i korisnički komentari oblikuju svojevrsni digitalni ejdžizam – žene starije dobi ne samo da se susreću s negativnim reakcijama, nego im sadržaj rjeđe dospijeva u vidokrug publike. „Stara" lica algoritam ne prepoznaje kao „relevantna", pa ih doslovno potiskuje – prema dnu feeda, prema dnu svijesti.
U tom digitalnom pejzažu, mladost se pretvara u valutu, a vidljivost postaje roba. Starije žene, ako žele ostati prisutne, moraju se stalno prilagođavati ritmu koji im ne pripada: igrati ulogu "vječno svježih", smanjivati bore filtrima, samoironijom, dosjetkom. I upravo u toj samocenzuri vidi se nova verzija starog mehanizma – društvo koje od žena traži da budu mlade, čak i kad su prešle godine koje su ga oblikovale.

Zdravlje, tijelo i diskurs nemoći

U načinu na koji mediji govore o starosti, tijelo starije žene često postaje metafora — ne života, nego propadanja. To tijelo se prikazuje kao upozorenje, kao granica koja se ne smije prijeći, kao podsjetnik na ono čega se društvo najviše boji: prolaznost. Prema preglednoj studiji o medijima i zdravlju (Sánchez-Román et al., 2022, PMC), rodni ejdžizam ima i izravne posljedice na društveno i zdravstveno stanje žena – od smanjene vidljivosti i stigmatizacije do otežanog pristupa resursima, programima i javnim politikama. Kad žene nestanu iz javnog diskursa, nestaju i iz institucionalne brige.

U medijima se starost najčešće prikazuje kroz bolest, nemoć, gubitak, depresiju. Te slike oblikuju način na koji društvo zamišlja starenje: ne kao fazu zrelosti, već kao proces nestajanja. U člancima i reportažama, starije žene najčešće nisu osobe s imenom i biografijom, nego "bake s kroničnim bolestima", "umirovljenice koje jedva spajaju kraj s krajem". Kad se govori o njima, to je često u trećem licu – kao o kategoriji, a ne kao o ljudima.

Takav diskurs ima moć. On ne samo da opisuje stvarnost, nego je i oblikuje. Kad mediji neprestano prikazuju žene starije dobi kao ranjive i ovisne, društvo počinje vjerovati da je to njihova prirodna uloga. Starenje se prestaje povezivati s iskustvom, a počinje s dijagnozom.

Pandemija je taj odnos ogolila do srži. Tijekom 2020. i 2021. godine, stariji su se gotovo isključivo spominjali kao "rizična skupina". U televizijskim prilozima i novinskim tekstovima postali su statistika, broj na infografici, grafikon na ekranu. Starije žene, koje su u stvarnosti često

bile stupovi brige – za djecu, unuke, bolesne članove obitelji – u medijskom narativu gotovo su nestale. Kad su se i spominjale, to je bilo u kontekstu smrti, izolacije ili samoće.

Sánchez-Román i suradnice pišu kako taj oblik prikazivanja ima duboke psihološke posljedice: žene starije dobi, okružene slikama vlastite "ranjivosti", počinju internalizirati taj pogled. Njihova slika o sebi postaje slika koju društvo reflektira – tiha, smanjena, nevidljiva.

Tako mediji, često nesvjesno, postaju nositelji imaginarija nemoći. Oni ne govore samo o bolestima – oni proizvode bolest kao metaforu postojanja. Ne govore samo o ranjivima – oni ranjivost proglašavaju identitetom. I dok nas svakodnevno bombardiraju reklamama o "vječnoj mladosti", ono što istinski brišu nisu bore, nego priče. U takvom pejzažu, zdravlje postaje privatni luksuz, a starost – javna sramota.

I možda upravo tu, u tom raskoraku između stvarnosti i slike, leži ključ razumijevanja zašto su starije žene u medijima najčešće tihe: jer su godinama učene da se njihova tišina smatra pristojnošću.

Film, fikcija i europski kulturni kod

U kinu, kao i na televiziji, starije žene gotovo ne postoje – osim ako nisu predmet šale, sjećanja ili patnje. Analiza više od tri tisuće filmova (2023, Journal of the American Geriatrics Society) pokazuje da su stariji likovi u globalnoj filmskoj industriji rijetki, a kad se pojave – žene su u manjini, s manje dijaloga, manje moći i gotovo nikada u ulozi koja nosi radnju. Kamera ih ne prati; ona ih promatra sa strane, kao fusnotu.

Starenje muškaraca u filmskom jeziku znači autoritet. Starenje žena – kraj. U hollywoodskim narativima, žena koja ostari prestaje biti subjekt želje i postaje simbol gubitka. Ako se i pojavi, njezina priča obično je priča o žaljenju: izgubljenoj mladosti, izgubljenom ljubavnom interesu, izgubljenom vremenu. I u tom vizualnom jeziku, bore nisu samo znak godina – one su dramaturška funkcija.
No problem nije samo američki. Europska kulturna scena, koja se često ponosi svojom "socijalnom osjetljivošću", zapravo reproducira iste obrasce, samo suptilnije.

U studiji o europskim fikcionalnim narativima, De Sutter (2025, European Journal of Cultural Studies) piše o "nestanku" starijih ženskih likova – zrele žene pretvaraju se u komične tetke, karikirane bake ili sentimentalne čuvarice doma. Kad se usude biti erotične, društvo ih proglasi "neprimjerenima"; kad su ambiciozne, "smiješnima"; kad su ljute, "gorkima". U europskom kulturnom kodu, žena nakon pedesete prestaje biti narativ – postaje simbol.

Ono što je osobito zanimljivo jest da su film, televizija i fikcija povijesno bili prostori društvenog imaginara – mjesta gdje kolektiv sanja o tome tko smo i tko bismo mogli biti. Ako u tim pričama nema starijih žena, znači da ih ni u našem kolektivnom snu nema. A to nije samo estetski, nego politički problem: jer narodi koji iz svojih priča izbrišu žene koje su ih stvorile, gube i vlastiti kontinuitet.
I novine i televizija ponavljaju isti obrazac.

Analiza van Leeuwena (2024, What do the papers say?) pokazuje da starije osobe u vijestima gotovo uvijek ulaze kao "problem" – zdravstveni, ekonomski, demografski. O njima se govori, ali rijetko s njima. Njihov glas se citira, ali nikad ne postaje ton naracije.
Kad se govori o starijima, osobito o ženama, diskurs je hladan i tehnički: trošak, bolest, izolacija. U redakcijama je to poznato kao "socijalna rubrika" – ona koju svi žele izbjeći, jer "nije atraktivna".

U Hrvatskoj, izvještaj Media Diversity Institute bilježi gotovo identičan obrazac: "zrele" žene izostaju jer ne odgovaraju tržišnom idealu ženstvenosti. Kultura oglašavanja i medija oblikuje standard po kojem su tijela izvan kanona mladosti – suvišna. Ne postoji pritisak da starije muškarce prikazujemo "vitalnima"; njihov status jamči sustav. No kod žena – ljepota je ulaznica, a starost, koliko god dostojanstvena, ne prodaje ništa.

U sociološkom okviru koji analizira Rubić (2022, Social Sciences), takva slika ima korijene u postsocijalističkom nasljeđu: starost je potisnuta u privatnu sferu, pretvorena u "obiteljsku stvar". U društvima koja su izgubila vjeru u javnu brigu, briga o starima postaje kućni posao – a s njom i priče starijih žena postaju privatne, prešućene, "nezahtjevne".

U tom prijelazu iz javnog u privatno, iz brige u tišinu, rodna dimenzija dobiva puni smisao: dok stariji muškarci mogu biti „ugledni građani", starije žene ostaju „nevidljive skrbnice". Taj europski kulturni kod – prepoznatljiv u filmovima, reklamama, televiziji, ali i u jeziku – gradi svijet u kojem su starije žene istodobno svuda i nigdje. One kuhaju, glasuju, brinu, rade, odgajaju unuke, ali u našem zajedničkom imaginariju kao da su već otišle. A možda, kako bi rekla Susan Sontag, nisu one te koje su nestale, nego mi koji smo prestali gledati.

Glas koji prkosi brisanju: Zdenka Kovačiček

U toj tišini jedna se žena neprestano čuje. Zdenka Kovačiček – pjevačica, umjetnica, simbol vitalnosti i otpora

– već desetljećima ruši predrasude o tome što starost „smije“ biti. Dok drugi govore o godinama, ona govori o radu. Dok se mnogi pitaju „kako to da još nastupa“, ona odgovara pjesmom.

Pitam je kako doživljava to što mediji uvijek ističu njezinu dob i energiju — je li to kompliment ili prikrivena forma ageizma?

- Osobno to osjećam kao kompliment - kaže jednostavno. Nema ironije u glasu. Nema gorčine. Samo jasna svijest da godine nisu prepreka nego kontekst – okvir u kojem stvaranje postaje dublje, a publika vjernija.

Ali što zapravo govori o našem društvu činjenica da se pjevačice njezine generacije često etiketiraju kao „stare“, dok se u inozemstvu umjetnice s desetljećima karijere i dalje slave kao relevantne?

Zdenka odgovara bez zadrške: „To govori o društvu koje ne cijeni na prvom mjestu glazbeno stvaralaštvo, s kojim godine nemaju veze. Moj posljednji album ‘Konstatacija jedne mačke’ nominiran je za rock album godine u konkurenciji s mladom generacijom, što znači da sam potpuno prilagođena vremenu, trendovima i ukusu mlade publike.“

To nije samo izjava o glazbi, nego i o kulturi – o zemlji koja često ne zna prepoznati svoje žene kad više ne nose etiketu „mlade nade“. Zdenka nas podsjeća da vrijeme ne poništava relevantnost, nego je produbljuje. Kad razgovor usmjerim na vidljivost starijih žena koje nisu slavne — umirovljenica, bivših radnica, aktivistica — pitam je: koliko mediji imaju odgovornost da te žene prikažu kao aktivne i ravnopravne?

Zdenka ne traži izgovore ni krivce. „Sve to ovisi o njima samima. Mnoge žene su u tim godinama itekako aktivne, prate i sudjeluju u aktualnim zbivanjima. Mediji to prate ako im je zanimljivo, ali mislim da žene nisu aktivne zbog medija već zbog sebe.“

U toj rečenici nema pasivnosti – samo čista samosvijest. Kao da želi reći: ne trebate nas prikazivati da bismo postojale. Postojimo i bez vas.

No što s onim tvrdnjama da je ona „iznimka“, da nije pravilo? Osjeća li se opterećeno time što njezina vitalnost postaje mit?

„Opet moram naglasiti da je sve individualno. Moja profesija me jednostavno tjera da budem prisutna u javnosti.“

To „jednostavno“ nije skromnost – to je jasno razumijevanje vlastite uloge. Umjetnica zna da njezin poziv podrazumijeva javnost, ali istovremeno odbija logiku tržišta koja sve mjeri kroz godine.

Nastavlja: „Znači, ne mogu glazbu koju stvaram prezentirati bez medija, a za to brine moj diskograf. Pjevači su na neki način ovisni o medijima. Kad moja glazba ne bi bila interesantna mlađoj publici, sigurno bih bila u mirovini. Znači kod nas nema stereotipa, bar ne za umjetnike koji su cijeli život posvetili glazbi. Kad prestane interes publike, to je razlog za povlačenje.“

To „kad prestane interes publike“ nije prigovor. To je realnost izrečena bez patetike. Umjetnica razumije da publika, kao i život, ima svoje cikluse. No ono što se ne mijenja jest autentičnost – ona koja preživljava svaku promjenu trendova.

Kad razgovor dotakne granicu između javnog i privatnog, Zdenka je odlučna.

„Glazbom se bavim od trinaeste godine, nikad nisam dozvolila da se mediji bave mojim privatnim životom, a za to im nisam davala niti razloga. Ni jedan pravi umjetnik ne želi svoj privatni život staviti ispred svog stvaranja. A kako vi kažete ‘starije žene’, mogu pričati o svojim iskustvima u poslu, ali privatni život ne bi trebao nikoga zanimati.“

U toj rečenici krije se tihi manifest dostojanstva: da žena može biti javna, a ostati svoja; da ne mora ogoliti intimu da bi bila relevantna. Zdenka time ne samo da čuva sebe — ona redefinira pojam umjetnice u doba kad su granice privatnosti i vidljivosti gotovo nestale.

Pa što, na kraju, znači biti vidljiva?

Znači li to imati naslovnicu? Ili možda – imati glas koji se čuje čak i kad svijet odluči šutjeti? Zdenka Kovačiček ne bori se protiv vremena. Ona ga pretvara u glazbu. Ne traži priznanja, nego ravnopravan prostor. I u tom prostoru, između reflektora i tišine, njezin glas odjekuje kao podsjetnik da starost ne mora biti povlačenje — nego kontinuitet, ritam, trajanje.

Medijski pogled: između reklame i stvarnosti

U Hrvatskoj se starije žene u medijima pojavljuju gotovo isključivo u tri konteksta: zdravlje, obitelj, nostalgija. Kad ih i vidimo, to je obično u povodu — novi album, obljetnica, rođendan. Nikada “tek tako”, kao dio svakodnevice, kao žene koje žive, rade, stvaraju, misle.

Primjeri poput intervjua na Story.hr (2024) ili Journal.hr (2025) pokazuju kako novinari neizbježno ističu godine i vitalnost — „Nikada ne bih rekao da toliko imate“.

Naizgled kompliment, ali zapravo potvrda duboko usađenog stereotipa: da starost treba prikriti, umekšati, učiniti „nevidljivom“.
Takvi tekstovi ne prikazuju starost kao iskustvo, nego kao iznimku.

Čak i kada slavne žene opstaju u medijima, one to čine unatoč strukturi — ne zahvaljujući joj. Sustav koji bi trebao bilježiti i slaviti raznolikost ljudskih iskustava, često se ponaša kao da je ženska starost tehnička pogreška, nešto što treba pažljivo montirati izvan kadra.

Između reklama koje prodaju mladost i stvarnosti u kojoj starije žene nose čitave obitelji, postoji golema praznina. To nije prostor tišine — to je prostor nepravde.

Vrijeme da ih ponovno čujemo

Empirijski podaci govore ono što društvo još uvijek nerado priznaje: starije žene nisu nevidljive zato što šute — nego zato što ih sustav ne čuje. Longitudinalne i kvalitativne studije (Edström, 2018; Ross, 2024; Loos, 2018; Sánchez-Román et al., 2022; Erdenebat, 2025; De Sutter, 2025; van Leeuwen, 2024; JAGS, 2023; Media Diversity Institute; Rubić, 2022) slažu se u jednome: nevidljivost nije slučajna, nego proizvedena.

Tržište i medijska industrija zajedno oblikuju matricu u kojoj mladost znači relevantnost, a starost — sentimentalnost.
Ageizam i seksizam ne djeluju odvojeno, nego se preklapaju, stvarajući ono što sociolozi nazivaju rodno uvjetovanim ejdžizmom: dvostruki standard prema ženama koje “više ne odgovaraju slici”. No ima onih koje i dalje stvaraju, bez potrebe da išta dokazuju.
Zdenka Kovačiček, svojim glasom i radom, pokazuje da starost nije povlačenje nego kontinuitet stvaranja — da iskustvo nije suprotnost energiji, nego njezin izvor.

Možda upravo u toj tišini između reklama, naslovnica i algoritama postoji prostor koji tek treba otvoriti. Prostor u kojem će starije žene ponovno postati autorice vlastitih priča — ne kao iznimke, nego kao temeljna, ravnopravna prisutnost u javnom životu.

https://www.24sata.hr/lifestyle/umjesto-reklama-tisina-evo-kako-mediji-brisu-starije-zene-1079045

Varazdinski.hr
LOKALNO. BITNO. SA STAVOM.

POSTAJE LI SPORT ZA MLADE LUKSUZ?

Igra bez sustava: Sport je postao ogledalo društva, a društvo nije u formi

Kad su se turizam i sport spojili, smisao se izgubio. Šesti i posljednji dio serijala 'Postaje li sport za mlade luksuz?'.

Sport je negdje između statističke pogreške i nacionalnog mita, a mi se pitamo – zašto hrvatski sport unatoč milijunskim ulaganjima stagnira i gubi mlade generacije?

Ministarstvo turizma i sporta. Ma koliko čudno zvuči da se čovjekove tjelesne aktivnosti i gospodarska grana nalaze unutar jednog resora Vlade Republike Hrvatske, to je samo jedan minimalni i naizgled nebitni pokazatelj kako se tretira sport u Hrvatskoj. Spajanje jednog od temeljnih stupova našeg gospodarstva sa sportom. Razložimo cijelu tu situaciju.

Povjesničar i filozof **Matija** Škerbić, profesor koji se posljednjih godina intenzivno bavi filozofijom sporta u svojoj istoimenoj knjizi gleda kako je nastala i razvila se spomenuta disciplina. U nizu definicija onoga što bi sport trebao biti uzima se i ona od **Bernarda Herberta Suitsa** koji sport definira kao „(dobro)voljni pokušaj(i) svladavanja nenužnih prepreka". On definiciji dodaje, kako navodi Škerbić u svojoj knjizi Filozofija sporta, i četiri odredbene i distinktivne značajke sporta u odnosu sprema svih drugih vrsti igri – testiranje vještina, tjelesna aktivnost i strateško korištenje ljudskog tijela, postojanje raširene sljedbe i posljednja, ali ne i najmanje bitna – institucionalizacija.

93. Filip Kušter

Novinarski projekt:
Postaje li sport za mlade luksuz?

Elektronička publikacija:
Varazdinski.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
31. kolovoza 2025.

Navodi se kako bi upravo institucionalizacija trebala donijeti stabilnost i dugovječnost za određeni sport, ali i cijeli niz novih društvenih uloga i poslova preko klubova, lokalnih saveza, organizacija i udruga. Nogomet je u Hrvatskoj usamljen na tronu što se tiče popularnosti. Povremeno imamo navalu djece na sportove koji se u određeno vrijeme istaknu (rukomet), dok se o propasti košarke u posljednjih trideset godina svake godine ispiše najmanje jedan epitaf. Ni najveći apologeti ne mogu reći da je Hrvatska relevantna u odbojci, bejzbolu, hokeju, kriketu, ragbiju – a redom se radi o najpopularnijim sportovima u svijetu. Kod nas se nalaze na marginama i u domeni su statističke pogreške. Postoje klubovi u Hrvatskoj koji se već godinama trude privući djecu, ali uvijek se vrtimo oko istih infrastrukturnih i financijskih izazova, da ne kažemo problema. Vaterpolo, kao jedan od sportova u kojima smo najuspješniji, ima svojih mušica na svjetskoj razini i na razini čelne federacije, a u Hrvatskoj postoje samo dva jača vaterpolo središta.

Naši i vaši

O individualnim sportovima također su ispisane stranice, nešto slično kao o košarci, ali u dijametralno suprotnom smjeru. Niz je tu sportaša koji su od svojih adolescentskih godina odgajani da postanu vrhunski sportaši i redom su takvi postali zbog nenormalnih odricanja – njih samih i njihovih obitelji. Bez obzira krenemo li od **Janice** i **Ivice Kostelić** (skijanje), **Mirka Filipovića** (borilački sport)**, Gorana Ivaniševića** (tenis), **Branke Vlašić** (atletika), braće **Sinković** (veslanje)**, Damira Martina** (veslanje) pa do mlađih, recentnih i aktivnih **Barbare Matić** (judo), **Tina Srbića** (gimnastika), **Mirana Maričića** (streljaštvo), **Zrinke Ljutić** (skijanje), juniora **Josipa Tafre** (jedriličarstvo) i juniorke **Jane Koščak** (atletika), dolazimo do polazišta pojedinca i obitelji te koliko su oni uložili truda i novca da se dijete razvije do izvrsnosti. Najčešće, dok se dogodi uspjeh pa sportaši političare i širu javnost upoznaju s uvjetima u kojima rade, žele dobiti zalog za budućnost. Ponekad se to ne dogodi pa se stvori slučaj **Jakova Faka**, biatlonca i Riječanina koji se neopravdano našao pod sramotnom medijsko-društvenom paljbom kada je odlučio nastupati za Sloveniju 2010. godine. Blizu je bio odlazak pod drugu zastavu i plivača **Duje Draganje** nakon srebra u Ateni 2004. godine.

Sustav je rijetko kad 'rodio' ono za što je stvoren, a kasni kada se uspjeh i dogodi. Pitamo se – je li sustav onda uopće stvoren ili umjetno obitava na lovorikama „slučajnih" izvaninstitucionalnih uspjeha?

Novac radi novca umjesto strategije

Nedavno je ministar turizma i sporta **Tonči Glavina** objavio da su za 320 programa lokalnog sporta dodijelili rekordnih 4,8 milijuna eura. Radi se o ugovorima za sufinanciranje sportskih programa poticanja lokalnog sporta i sportskih natjecanja te sportskih programa obuke neplivača. Naglašeno je kako je ovo samo jedna od aktivnosti kojima Vlada pomaže sportu na lokalnoj razini.

– Od 2023. godine pomažemo klubovima za sport djece i mladih do 18 godina i kroz izravnu dodjelu sredstava županijskim sportskim zajednicama za što je do sada izdvojeno gotovo 15 milijuna eura, a sustavno ulažemo i u lokalnu sportsku infrastrukturu te je do sada izgrađeno ili obnovljeno oko 450 projekata u vrijednosti većoj od 50 milijuna eura. Sve su ovo snažne injekcije kojima Vlada izravno pomaže sportu na lokalnoj razini i očekujemo da će takvu istu snažnu podršku imati i od svojih lokalnih samouprava – kazao je Glavina.

Nitko ne može osporiti da je u proteklih nekoliko godina financijska injekcija za sport u Hrvatskoj sve više rasla, ali ono na što bi vladin sektor trebao pridavati pažnju je suradnja s drugim ministarstvima jer se čisto „pumpanje novca radi pumpanja samog" čini kao izoliran djelokrug u kojem se možemo zapitati – kako to da dajemo iz godine u godinu sve više novca, a problema s pretilošću i debljinom ima sve više djece. Zdrava prehrana? Fast food na svakom uglu; djeca imaju loše prehrambene navike, često se preskače doručak, a o konzumaciji zaslađenih napitaka i grickalica može se govoriti na svakodnevnoj razini.

Nevjerojatna je informacija da su prema istraživanjima gotovo sva djeca do četvrte godine koristila neki elektronički uređaj, a s četiri godine čak 97% koristi ekrane. Vrijeme pred ekranima snažno je poraslo u pandemiji gdje je 39,5 posto djece povećalo *screen time*, a 36 posto smanjilo tjelesnu aktivnost radnim danima. Porazno sa sustavne, ali i obiteljske perspektive.

Kašnjenje s raspravama i mjerama

Aktivne kampanje prema sportskom životu? (Sportske) kladionice na svakih sto metara i minimalna provjera klade li se maloljetnici ili ne. Mladi na sport sve više upravo gledaju i kroz prizmu kladionica. Dobro raspoloženje im raste ako ekipa ili individualni sportaš na kojeg su se kladili pobjeđuje, dok se u anksiozna i depresivna stanja pada ako novac u kladionici izgube. Izbrojite samo reklame vezane uz kladionice tijekom poluvremena jedne nogometne utakmice. Kockanje je posebno rizično za mlade zbog većeg impulzivnog ponašanja, a i danas lakše dostupnosti online ponude.

Međusektorna suradnja trebala bi uključivati, uz ministarstvo kojim se bavimo, i ministarstvo zdravstva,

znanosti i obrazovanja, rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, poljoprivrede pa i kulture i medija. Koliko toga vidimo u praksi? U trenutku pisanja ovog teksta vodi se rasprava o zabrani mobitela u školama čak i tijekom školskih odmora. S ovakvim odlukama i ako baš hoćemo, raspravama oko njih (za ili protiv), kasni se najmanje 15 godina koliko su 'pametni telefoni' postali opterećenje i skretanje pažnje za mlade što se tiče socijalizacije, komunikacije i društvenih aktivnosti.

I NZJZ Andrija Štampar ističe kako je prekomjerno korištenje mobitela i drugih ekrana glavni konkurent tjelesnoj aktivnosti i sportu, uz već spomenutu laku dostupnost kaloričnе i prerađene hrane i zaslađenih pića koja idu uz sjedilački način života. Sve to pojačava rizik od odustajanja od sporta zbog slabe kondicije i motivacije.

U serijalu na kojem radim posljednjih mjeseci, 'Postaje li sport za mlade luksuz?', jedno je od glavnih pitanja bilo hoće li roditelji, sportaši, treneri, psiholozi, profesori tjelesnog i zdravstvenog odgoja i ostali djelatnici htjeti govoriti i izlaziti u javnost s informacijama kojima vladaju. Na kraju smo uspjeli doći do pojedinih podataka i informacija iznutra koje su nam pružile djelomičan uvid u to s čime se različiti (sportski) djelatnici bore na svakodnevnom nivou. Najmanje smo informacija i konkretnih odgovora uspjeli dobiti od pojedinih institucija, društava i zajednica koje očito nisu bile raspoložene za baviti se ovom temom ili jednostavno nisu imali vremena. S te strane nije ni bitno, neke stvari besmisleno je prokazivati kada je vidljivo da je „car gol". Svi vide gdje je problem samo ga nitko ne rješava.

Bez sumnje – u društvu u kojem živimo sport je postao luksuz

Klubovi i sportske udruge muče se s pronalaskom termina i dvorana/terena. Roditelji muku muče s prijevozom i financijama, profesori tjelesnog postali su, kao i ostali učitelji, građani trećeg reda, a djeca su često kolateralne žrtve cijelog sustava. Vladajući bi sada rekli: „Pa kojeg sustava?". I ne bi bili u krivu kada bi postavili to pitanje. Problem je što ga u 30 godina nisu uspjeli uspostaviti, sprovesti i staviti ga u funkciju kako bi se razvijao iz godine u godinu, a ovisno s kojim bi se nedaćama susretao, prilagođavati ga današnjem dobu i načinu života. Gledati naprijed nešto je s čime se uostalom svaka osoba treba suočiti, a kamoli kreatori javnih politika.

Da se na kraju vratimo na početak, barem ovog dijela pošto sve tekstove iz serijala možete pročitati na kraju ovog članka. Sport bi trebao biti igra – nekolicina trenera rekla nam je upravo to – pustiti djecu i mlade da se raduju svakom treningu, da ostanu u sportu, bez pritisaka rezultata i okoline, ali i bez razmišljanja hoće li na trening stići na vrijeme i hoće li uopće imati gdje trenirati. Već će ih to u razdoblju od osme do četrnaeste godine obilježiti za cijeli život, motivirati ih, čak i ako se ne uspiju profesionalno ostvariti u sportu (jer to ne bi trebao biti ni cilj sporta za mlade). Cilj je steći zdrave navike, osvijestiti intrinzične vrjednote sporta. Upravo to navodi i profesor Škerbić u Filozofiji sporta, nabrajajući šest međusobno povezanih razina „na kojima se vrjednote sporta konkretno raskrivaju i dohvaćaju kroz doživljaje".

Te razine za ovu priču mogu biti izrazito bitne, ponajprije zbog činjenice jer se sve dotiču svakog tko je barem jednom udario loptu, zaplivao bazenom, trčao ili skočio. One nisu uhvatljive, navodi se, niti ih je moguće izmjeriti znanstvenim aparatom ili metodama i vezane su uz sportaše koje smo već naveli u ovom članku. Ono što jest mjerljivo, a vidjeli smo kroz prethodne tekstove – je li sport za mlade u Hrvatskoj uistinu postao luksuz s obzirom na sve čimbenike s kojima se susrećemo kao društvo? Apsolutno.

https://varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/13438084/igra-bez-sustava-sport-je-postao-ogledalo-drustva-a-drustvo-nije-u-formi/

forum
Pišemo, ne prepisujemo

Đački štrajkovi u Zagrebu 1911. i 1912.: Od Šćerbaka do Jukića

94. Rade Dragojević

Novinarski projekt:
Od kolijevke pa do groba najburnije je đačko doba

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
14. listopada 2025.

U prvom smo nastavku serijala o đačkim štrajkovima konstatirali da studentski i učenički revolti u našim krajevima otpočetka nisu imali parohijalni, odnosno usko akademski karakter kao đačke bune na Zapadu i da su pravo plodno tlo za studentski radikalizam predstavljale zemlje Balkana, pa onda i Hrvatska. Događaji iz školske godine 1911-1912. u Hrvatskoj ponajbolje potvrđuju tezu o ultimativnoj političnosti đačkih pobuna u nas. Neredi na zagrebačkom sveučilištu, pa onda i u zagrebačkim srednjim školama i srednjim školama u drugim gradovima Hrvatske otpočeli su standardnom školskom bunom đaka protiv represivnog školskog režima koji je vladao u gimnazijama, preparandijama i akademijama tog vremena. Iskra je zapaljena u studenom 1911. godine u zagrebačkoj Trgovačkoj akademiji kad je đak Milivoj Šćerbak najprije zapucao iz samokresa prema profesoru Arturu Schneideru, a nakon toga presudio je metkom samome sebi. Zbilo se to na Katarinino, na đački praznik 25. 11. 1911. i predstavljao je to za Zagreb dotad neviđen događaj.

Šćerbak je bio sin koprivničkog pravnika i pravaša po političkom opredijeljenju Ivana Nepomuka Šćerbaka. Mladi đak, revoltiran nepravdom koju je doživio u školi, za vrijeme 'karcera' (stroge kazne) ustao je iz zadnje klupe i zapucao prema katedri gdje je sjedio rečeni profesor koji je kaznu nadgledao. Metak je pogodio zid (izgleda da mladac nije ni htio pogoditi profesora, uostalom, meta mu je bio, kao što ćemo vidjeti, jedan drugi nastavnik), a mladi pravdoljubac je odmah potom usmjerio samokres prema sebi.

Nenadmašni Josip Horvat u svojoj „Pobuni omladine" ovako je opisao Milivoja: „Šćerbak, hipersenzibilni mladac, suhonjav, pognut, duge kose koja mu je vječno padala na crne hipnotičke oči, možda namještene ukočenosti, kao na plakatima za produkciju hipnotizera Svengalija, živčano je vjerojatno bio izmoren seksualnim maglama. Seksus je tad bio zabranjen, i kao riječ i kao pojam, nešto mistično, stravično privlačivo i odbojno, nagrizajući i zdrave mlade organizme, stvarajući razdražljivost, abnormalnu za mladiće-dječake njihovih godina. Šćerbak je uživao u diskusijama, izazivao kavge nastupajući autoritativno. Prepirao se i s nastavnicima o temama dana, od kojih je glavna bila talijansko-turski rat, njegov odraz na južnoslavensko pitanje." Horvat je sve ove aktere znao osobno, jer je i sam pohađao Trgovačku akademiju, te, štoviše, bio i urednik srednjoškolskog lista „Javor".

Jedna takva prepirka geopolitičke prirode prethodila je ovom nemilom događaju. Naime, Milivoj je sa svojim drugom Markom Kavajom iz Crne Gore često debatirao s profesorom Filipom Lukasom, posebno oko rečenog rata na sjeveru Afrike. Iz šturih izvora rekonstruirali smo mogući (ne i stvarni) dijalog između trojice protagonista na satu zemljopisa u II b razredu koji je bio jedan od otponaca za kažnjavanje nemirnih gimnazijalaca i posebno Šćerbaka. Samo da dodamo da je tu riječ o talijanskom preuzimanju područja današnje Libije od turske imperije koja je dotad vladala tim krajevima, i čiji se početak poklopio s početkom školske godine 1911/12, tj. sukob je počeo u rujnu 1911, pa je domaća štampa bila puna izvještaja o tom novom ratu.

Omladina protiv Filipa Lukasa

Trgovačka akademija, učionica, II b razred.

Profesor Filip Lukas: Italija nastupa protiv Turske i tamošnjih plemena s civilizacijskom misijom. To je zemlja renesanse, Rafaela i Verdija. Ili, gospodo, vama bliže i ako vam je draže, to je zemlja jednog Mazzinija, Garibaldija i Cavoura, ona tamo samo može donijeti kulturu, progres i ideju zapada. Berberi se kroz talijansku intervenciju mogu samo izdići iznad svoje izopačenosti, bezbožnosti i moralne izgubljenosti. Tu je, dakle, posrijedi čisto jedna pragmatična nužnost.

Marko Kavaja (sin nikšićkih knjižara, kasnije dramski pisac, na Akademiji proboravio samo godinu dana, ali mu je utjecaj na kolege bio ogroman): Ma kakvo crno civilizatorstvo! Pa, prvo što su napravili Talijani nakon što su dirižablima uništili turske posade na afričkoj obali i nakon što zauzeli Bengazi i Tobruk, bilo je zatvaranje javnih škola. Znači, idu s jasnom namjerom zagluplјivanja naroda.

Milivoj Šćerbak: Jasno je da je tu posrijedi vjerski rat, samo još jedan rat kršćana protiv muslimana, samo još jedna od križarskih vojni u nizu, samo još jedno inkvizicijsko kršćansko misionarstvo, ma dajte, molim vas, kakva civilizacija, kakva superiornost, kakvi bakrači, barbari su Talijani! Eto što su, barbari!

Lukas: Molim vas, Šćerbak, nećemo se tako razgovarati. Talijani svakako nisu vulgarne sirovine, njihova je kultura veličajna i jedinstvena. Pa, oni počivaju na temeljima antičke i rimske kulture, oni su izraz onog najvećeg i najvrjednijeg u svjetsko-historijskom smislu. Oni su još i benevolentni, jer dragovoljno podmeću svoja leđa da svoju kulturu prenesu svim tim primitivnim beduinskim plemenima. Talijane svakako, nećemo i ne možemo svoditi na barbare.

Milivoj Šćerbak: Pa imamo i mi nekakvu renesansu, imamo i mi neki Dubrovnik, neke zidine!

Lukas: Da, da, ima tu kod vas, vidim je, nekakvog ilirskog zanosa, nekakvog rodoljublja!

Kavaja (izvlačeći novine ispod klupe): Profesore, molim vas lijepo, pogledajte što donosi Supilov „Riječki novi list". Pišu o ratu u Tripolitaniji i prenose što o njemu pišu talijanske novine. Tako jedan, da bi opravdao invaziju, opisuje život u Tripolitaniji.

Kaže: *Bili su posvuda oko mene, stotine tih jadnih i nikakvih žena, muškaraca i djece, prljavih i užasnih. Vrištali su na stražare, a ovi su ih tukli. Pred ovom ljudskom regurgitacijom (povraćotinom), shvatio sam da sam stigao na mjesto koje se ne može usporediti po nivou bijede s nijednim drugim područjem. Krdo ljudskih bića, s ustima prekrivenim travom koju su proždirali.*

Pazite sad zaključak, kaže: *Ove redke pišem kako bih Talijane upoznao s uvjetima u glavnom gradu Tripolitanije. Tvrdim da Italija mora okupirati Libiju iz humanitarnih razloga, ali i ne samo iz tih razloga. Promatrajući naciju kao organiziranu cjelinu, kolonijalizam je samo njezin nužan oblik teritorijalnog širenja.*

Lukas: Eto, što su im Turci donijeli – sifilis i stjenice.

Šćerbak: Ali, zar bi Afrikanci sad trebali jednu knutu, onu tursku, zamijenit' drugom, onom talijanskom?

Kavaja: Nećemo mi ni Otomane, ni madžarone. Hoćemo svoju republiku!

Lukas: Gospodo, pa i nas na Balkanu smatraju barbarima, zar ne?

Šćerbak: Nek' je i barbarska i necivilizirana i nekulturna, samo nek' je naša!

Lukas: Naša, makar i – nemoćna!

(Smijeh u razredu.)
Lukas: Dobro, dosta! Možda ćemo nastaviti ovaj razgovor, al nek' se naši dični turski saveznici bolje pripreme, nek' ne izriču samo deklamacije, prozaizme i fraze, nek' nešto pročitaju! To se odnosi i na beogradsko-crnogorskog stipendistu i na ovog našeg vatrenog Podravca.

Šćerbak: Što, na primjer?

Lukas: Svakako manje bojovne štampe, manje Supila, manje Mitrinovićevog katekizma i Čerininih i Tartaglinih ujediniteljskih magli. (zastane) Nego, Šćerbak, vaš gospodin otac je član Pravaške stranke u Koprivnici, a ona jasno i nedvosmisleno u svim svojim frakcijama, a njih nije malo, podupire politiku prejasne dinastije, zar ne? A vi ovako! Zanimljiv obrat. (Uzima dnevnik i krene prema vratima učionice, pa se još jedom okrene prema razredu).

E, kad smo već kod katekizma, poručio vam je katiketa da se obavezno pojavite na vjeronauku. Već ste dosad triput markirali. Veli da vam četvrti puta neće oprostiti, ne pojavite li se sve će dati na ravnateljstvo škole, pa nek' oni vide.

Šćerbak: (tiše) Pa da opet slušamo da je čovjeka napravio bog i da nam dodijava o tome da je svijet star šest hiljada godina!

Lukas: Molim, tko je to rekao? Šta?

Šćerbak: Kad mu nismo simpatični.

Lukas: Komu?

Šćerbak: Pa kateheti! On stalno tupi po svome, te da je zemaljska kugla jabuka koju gospodin Bog drži u rukama, sjedeći na oblacima – a svi mi znamo da oblaci mogu biti samo dvanaest kilometara iznad zemlje!

Kavaja: Ovaj naš nije baš siguran je li zemlja ravna ploča ili je loptasta!

Lukas: (vadi cedulju iz džepa) Šćerbak, prema evidenciji, vi već otprije imate dva sata kazne. Prema tome, pripazite!

(Izlazi iz učionice)

(Veliki odmor.)

Šćerbak: (prilazi prozoru, otvara ga): Ja ne idem.

Kavaja: (pripaljuje cigaretu i otpuhuje dim kroz prozor) Kud ne ideš?

Šćerbak: Pa na Kornfeinda (kateheta).

Kavaja: A, to. Ja i ne moram. He, nekad je dobro biti ortodoksni.

Ovdje je riječ o Filipu Lukasu, raspopu i predavaču ekonomske geografije, koji u povijesti neće ostati zapamćen toliko po svom sukobu s članovima „revolucionarne omladine" koliko po tome što se tridesetih godina dvadesetog stoljeća okrenuo prema fašizmu. Kao takav vodio je i Maticu hrvatsku početkom četrdesetih godina. Riječ je o zanimljivim, ali tada čestim karijernim promjenama. Lukas je bio u vrijeme svog predavačkog staža na Trgovačkoj akademiji na zagrebačkom Gornjem gradu (1911-1918) zagovornik ujediniteljskih stremljenja i ideja, kasnije se razočarao, prešao na tamnu stranu i 1945. u odsutnosti osuđen na smrtnu kaznu od strane novih pobjednika. Upravo mu u Zagrebu, dok ovo pišemo, aktualna vlast oduzima ulicu u sklopu revizije ranijih imenovanja ulica i trgova u gradu Zagrebu po ustaškim dužnosnicima i simpatizerima.

Đački plenumi

Vratimo se našim omladincima. Zagrebačka štampa bilježi da je sprovod Milivoja Šćerbaka na Mirogoju bio ogroman, prisustvovalo je gotovo cijelo zagrebačko đaštvo, 800 mladih duša koračalo je k'o jedan, ali je gotovo u potpunosti izostao profesorski zbor. Đačko društvo „Javor" otpjevalo je tužaljku a „đak Badalić (Vladimir, kasnije član organizacije koja je izvela atentat na bana Slavka Cuvaja sedam mjeseci kasnije) i sveučilištarac Despot, gušeći se u suzama, govorili su ponad odra o svom drugu". Nakon smrti Milivoja Šćerbaka u njegovom je stolu nađeno oproštajno pismo u kojem je jasno stajalo na koga je bio kivan i zašto. „Potpuno svjestan odlučio sam da se rehabilitiram. Budući da me profesorski zbor posve nevina osudio na 16 sati zatvora i time prouzročio da će me se odsele za najmanju sitnicu baciti iz škole van – na ulicu. Lukas, svećenik i predavač zemljopisa, prema riječima svoga boga Krista „ljubi bližnjega kao samoga sebe" učinio mi je to, prouzročio je u mojoj obitelji krvav razdor, mene osramotio pred kolegama, oduzeo mi volju za rad, učinio mi vladanje nedostojnim i u meni uskipjelo je gnjevom. Ali ja sam ipak čovjek i borit ću se. Ovih par revolverskih taneta namijenjeno je njemu, a ja imam poštenje i obraz, pa ću mu to i dokazati."

Međutim, đaci nisu stali na veličajnom sprovodu, nego su dan kasnije krenuli u štrajk i istakli svoje zahtjeve. U njima, prema izvještaju u „Slobodnoj riječi" stoji: „Djaštvo traži da se mladež uzgaja tako da postane slobodna da može misliti svojom glavom, da može tražiti otvoreno svemu uzrok, da se valjano spremi za životnu borbu, da se spremi za čestiti i sretan život. Drakonska disciplina u našim školama guši naš ponos, ugušuje čuvstvo slobode i uništava našu životnu snagu. Škola treba da uzgaja borce, a ne servilne poklonike. Smatrajući profesora Lukasa glavnim predstavnikom nazadnog odgoja na našoj školi, a ovoga puta uzročnikom ovog žalosnog događaja, tražimo:

1. Da se profesor Lukas odstrani sa ovoga zavoda.
2. Da se ostala gg. profesori nastoje prilagoditi prema gore navedenim načelima.
3. Da se specijalno za ovaj slučaj provede najstroža istraga.
4. Da se u buduće kod prosudjivanja krivnje uzme princip: Audiatur et altera pars (neka se čuje i druga strana)."

Štrajk je trajao nekoliko dana, ne duže od tjedna, Lukas nije udaljen s nastave, a đacima se profesorski kor na kraju ipak nije osvećivao. Ovako štrajk opisuje Horvat: „Plenume skupštine štrajkaša održavale se dvaput dnevno u Ćirilometodskom kinematografu. Tu se kritiziralo sve, od školskih prilika do sustava u zemlji, tražilo za sve više slobode. Konačno je štrajkaški odbor na sugestiju nekih profesora započeo pregovarati s ravnateljem škole Bošnjakom, postavivši zahtjev da nitko ne bude kažnjen zbog štrajka. Pregovori su se suviše zavlačili. Napokon je jedne večeri konjanička straža iz magle nasrnula na manifestacionu povorku đaka te je razjurila. Istodobno je poručeno đacima, neka se vrate u školu, nitko neće biti kažnjen. Tako je štrajk svršio peti ili šesti dan nakon Šćerbakova samoubojstva, donijevši nevidljiv rezultat: đaštvo je osjetilo svoju snagu kao organizirana grupa, čvrsto povezana jedinstvom shvaćanja."
Drugi čin otpočinje nekoliko mjeseci kasnije. Neposredan povod đačkom i studentskom štrajku u Hrvatskoj bilo je ranjavanje studenta Saliha Šahinagića u Sarajevu, gdje su tamošnji đaci i studenti u veljači 1912. demonstrirali – pa, zapravo protiv svega – zbog nesređenih prilika u Bosni nakon aneksione krize 1808/9, uzbuđeni su bili i zbog Žerajićevog atentata na austrijskog namjesnika u Bosni Varešanina 1910, tu je zatim bilo i neriješeno agrarno pitanje, ali se štrajkalo i zbog uzdizanja apsolutizma u Hrvatskoj itd. Jedan od vođa sarajevskih protuaustrijskih demonstracija bio je dotad malo poznati student prava Luka Jukić. Ukidanje osnovnih političkih sloboda, raspuštanje Sabora (Cuvaj je imenovan početkom siječnja 1912, a već do kraja istog mjeseca raspušta parlament), ukidanje slobode štampe i uvođenje komesarijata izazvalo je val prosvjeda nakon toga u Hrvatskoj koji su se svojim idejama i zahtjevima naslanjali na slične demonstracije đaka i studenta u okolnim zemljama. Ban Slavko Cuvaj bio je označen kao glavni krivac za politički kaos koji je nastao nakon njegovog ustoličenja. Demonstracije studenata u Zagrebu vrlo su brzo ugušene, a baklju borbe protiv Cuvajevog režima tada preuzimaju đaci-srednjoškolci, najprije oni na Sušaku, čije demonstracije ekstenzivno prati Supilov „Riječki novi list" i to zato što su zagrebačke novine u to vrijeme pod strogom cenzurom (tko zna nedavnu povijest domaćeg novinstva u nas, to ga može podsjetiti na devedesete, konkretno na razdoblje od 1993. do 1998, kad u Zagrebu nema slobodnih dnevnih novina /i Vjesnik i Večernji su pod Tuđmanovom šapom/, pa od toga profitira Vičevićev „Novi list" koji u to vrijeme jedini ne viri iz vrhovnikovog dupeta), a onda se štrajk širi i na druge gradove.

Štrajk đaka sada više nema nikakve veze s uže školskim zahtjevima, posrijedi je stopostotni politički štrajk. Evo kako Horvat, na kojeg se u ovom tekstu obilato pozivamo, opisuje kako je izgledao Zagreb tog proljeća 1912. godine: „Pred kazalištem su se održavale monstre-skupštine – dotad valjda uistinu najveće u Zagrebu, jer je samih đaka bilo prisutno oko 3.000 – redali su se govornici akcionoga odbora... Sipale su se velike riječi, od kojih je riječ 'sloboda' jednako opajala kao i proljetno sunce. S kazališnoga je balkona progovorila i razbarušena, ekstatična maska Ulderika Donadinija, koji je impresivno citirao u svom govoru – Shakespearea! Kuriozum je, simptomatičan za ljude i prilike, da je uprava kazališta, tad zemaljskog zavoda, odstupila kazališnu zgradu buntovnim đacima kao govornicu protiv poretka u zemlji."

Ženska omladina protiv Cuvaja

Protiv Cuvaja u to vrijeme štrajkaju čak i srednjoškolke. Jedna od sudionica, Zora Ruklić, u to doba petnaestogodišnja učenica Više djevojačke škole, u svojem dnevniku piše: „Ožujak 1912: Sve škole su zatvorene. Mislim da do kraja života neću zaboraviti ovaj dan. U našem razredu, poznatom već VIII b, vladalo je neobično raspoloženje. Nas nekoliko je nešto znalo što ostale drugarice nisu ni slutile, a najmanje naša razrednica. Lica nam se već žarila od uzbuđenja, nemirno smo se pogledavale, pogledavale na prozore i – osluškivale: danas oko 11 sati dolaze po nas drugovi s hrvatskom zastavom i zajedno s njima idemo pred kazalište. Tu će biti veliki sastanak, doći će sva rodoljubna srednjoškolska mladež. Zajednički protest protiv ugnjetača svega onoga što je hrvatsko i napredno, protest protiv svih onih koji upravo okrutno zabranjuju prijateljstvo s braćom i sestrama iz Srbije. Postajale smo sve

nestrpljivije. Nastavnica je primijetila naš nemir i upravo u času kad je htjela nešto reći (već je raširila ruke i počela: djevojčice…) začuje se pjesma 'Još Hrvatska ni propala'. Mi smo se digle naglo, u isti čas. Vrata se otvore i uđe drug Francek (Neidhardt), pozdravi i reče:
„Došli smo po VIII b, molimo da ih pustite."

Razrednica je bez riječi izašla iz sobe. Nasta komešanje, žamor. Milica (Semelić) skoči na katedru i poviče:

„Puce, sve lijepo u red i dole!"

Gledala je po razredu.

„Vidim da neke sjedaju. Samo vi ostanite i dalje švapčarite, složite 'preuzvišenom' pjesmicu." (...) Krenule smo na ulicu. Tu nas je dočekao Jeličin brat (tj. Aličin brat, Đuka Cvijić) i dao nam trobojnice-kokarde, koje smo odmah pričvrstile na grudi (no prije smo ih usrdno poljubile)."

Štrajk je trajao sedam dana da bi nakon toga zemaljska vlada uvela 'lock-out', zatvorila je škole na mjesec dana, a đaci, većinom iz provincije, vratili su se svojim kućama, čime je štrajk okončan.

Za vrijeme štrajka izašla je i brošura pod nazivom „Đački štrajk" čiji su autori mladi bosanski buntovnik Luka Jukić i još mlađi zagrebački đak August Cesarec. U brošuri, među ostalim stoji: „Mi smo se digli radi progona domovine, i ako se pravo gleda, sav je taj pokret buknuo što nam je na temelju disciplinarnog reda zabranjeno djelovanje u narodnom pokretu; što nas bacaju iz 20. stoljeća u srednji vijek..."

Hrvati u Srbiji

Treći i završni čin ove drame počinje s organiziranim odlaskom zagrebačke studentske i đačke omladine na šestodnevni izlet u Beograd. Danas nešto manje shvatljivo, a tada posve razumljivo, Beograd i Srbija su za naprednu hrvatsku omladinu bili Pijemont na Istoku i saveznička zemlja s kojom treba zajedno srušiti austro-ugarsku zgradu i graditi novu republiku. Horvat u „Pobunjenoj omladini" piše: „Dne 18. travnja 1912. pošlo je 156 akademičara zagrebačkog sveučilišta pod vodstvom dr. Milera u Beograd. Taj 'izlet' bio je politički protest posve nove vrste. Studenti su pošli pod hrvatskom, srpskom i slovenskom zastavom. Zastupali su sve dotadašnje studentske političke grupacije. Đački je nacionalistički pokret poprimio međunarodno značenje. Uzbudio je u prvom redu austro-ugarsku diplomaciju. Kad je 1908. godine konstruiran „veleizdajnički proces" bila je to farsa. Sad je veleizdaja postala stvarnost. Ipak, ni austro-ugarska vlada ni njezina diplomacija nisu uvidjeli da je to prvi korak istupa jedne narodnosti iz sklopa Habsburške Monarhije. U Beogradu su đaci dočekani rijetkim slavljem. Na željezničkoj stanici našla su se pored beogradskih studenata i sokolska i pjevačka društva pod zastavama i mnoštvo publike. Beogradske su novine računale da se na stanici okupilo do 10.000 ljudi a austrijski su konfidenti tvrdili da nije bilo više od 3.000 duša. Kad je vlak ušao u stanicu, vojnička je banda odsvirala hrvatsku himnu, a pjevačka društva otpjevala nekoliko patriotskih pjesama. Zagrebačke je studente pozdravio beogradski student Saša Pelivanović, a odgovorio mu je predsjednik zagrebačkoga sveučilišnog Potpornog društva Janko Baričević, poljubivši na svršetku govora srpsku trobojnicu. Baričević je tada bio pravaš-mladohrvat (Da, da, tada su za južnoslavensku slogu bili čak i pravaši, op. a.). Govori su prekidani poklicima 'Živila Hrvatska, dolje Austrija, dolje Madžari!' Manifestacija je zacijelo bila udešena, ali je odmah spontano ekstazom prešla sve ograde režije. S muzikom i barjacima na čelu – za tu je zgodu iskombinirana posebna hrvatsko-srpska zastava – povorka je krenula u grad pred dvor. Tu je stala i dugo klicala, sve dok se nije na jednom balkonu pojavio kralj Petar, s prestolonasljednikom Aleksandrom i knezom Pavlom, te naklonom glave zahvalio na manifestacijama. Dok su se još na kolodvoru čuli poklici 'Živjela jugoslavenska republika', sad se pred dvorom orilo: 'Živio jugoslavenski kralj!' Baričević je ponovo izljubio srpsku trobojnicu. Kralj Petar je s prinčevima ostao na balkonu desetak minuta, a kad se povukao povorka je krenula dalje, pa se uskoro razišla. U najvećem redu. Zagrebački su se gosti zadržali u Beogradu četiri dana. Posjetili su Vojnu akademiju, bili pogošćeni u Oficirskom domu, u tvrđavi prisustvovali javnoj vježbi sokola i vojske, u Topčideru bili na vojnoj smotri. Primili su ih i neki ministri. Iz Beograda su otputovali u Kragujevac, zatim u Smederevo. Izlet je u Šabac otpao; nakon šestodnevnog boravka u Srbiji, studenti su se vratili u Zagreb."

Finalna scena đačkog štrajka odigrava se na vrhu Mesničke gdje, već ranije spomenuti Luka Jukić, puca u bana Slavka Cuvaja, ranjava ga i bježi preko današnjeg Strossmayerovog šetališta, i biva uhvaćen od građana i žandara kod kazališta. Na suđenju se otkriva cijela jedna urota protiv Austrije, bana i starog svijeta, urota koja je otpočela Šćerbakovim konfliktima s rigoroznim nastavnikom geografije i završila u pokušaju atentata na komesara Cuvaja. Nosioci su bili maloljetnici, sve odreda đaci i jedva punoljetni studenti. Jukić u trenutku atentata ima 25, Cesarec 19 godina, Đuka Cvijić 15, Badalić 20, Zora Ruklić 15, Kamilo Horvatin 16 godina. Isti dan, samo nekoliko sati nakon atentata na Cuvaja, Cesarec piše Vladimiru Čerini, tada uredniku „Vala, glasilu hrvatske i srpske omladine" ideologu mladih đaka i studenta i autoritetu u kojeg su se tada svi kleli: „…Jukić je nadopunio

Žerajića; na srpski hitac odapeo se hrvatski… U tom faktu nadopunjavanja nalazim, za svoju osobu, najljepši refleks zajedničkih težnji našeg dvoimenog naroda. Stvorimo hiljade Žerajića i Jukića…"

Đački štrajkovi u Hrvatskoj od studenog 1911, kad je đak Šćerbak poduzeo radikalnu kritiku škole, do lipnja 1912. kad je student Jukić poduzeo radikalnu kritiku društva, jedinstven su slučaj i kod nas i vani, slučaj kad je đačko buntovništvo dovelo do velikih političkih i društvenih promjena, razdoblje je to s kojim se po pitanju đačkih štrajkova može mjeriti malo koji drugi period u ovih stotinu i dvadeset pet godina naših zajedničkih povijesti.

https://forum.tm/vijesti/dacki-strajkovi-u-zagrebu-1911-i-1912-od-scerbaka-do-jukica-8255

POVRATNICI

Frankfurt zamijenili Gorskim kotarom: Volimo svaki kamen i smreku, sretni smo

Wolfovi su cijeli radni vijek proveli u Njemačkoj, a u mirovini su, nakon dugih 40 godina, ostvarili san. Već petnaest godina uživaju u svakom danu: vrtlare, bicikliraju, planinare, skijaju, putuju. A kako su iznimno druželjubivi, nema događanja u Gorskom kotaru na kojem ih se ne može sresti.

„Idem gore malo zaraditi i vraćam se za koju godinu, dvije. Eto, tako sam razmišljao kad sam kao 22-godišnji mladić dao otkaz u riječkom Končaru i otišao u Frankfurt gdje se tražila moja električarska struka. Sa mnom je na vlak sjelo još dvoje mojih kolega, svaki je nosio samo po jedan kofer", prisjeća se **Andrija Wolf** (77) iz goranskog mjesta Tršće u koje s vratio tek 40 godina kasnije. Radni vijek je, otkriva, odradio u nekoliko njemačkih tvrtki specijaliziranih za automatizaciju industrijskih postrojenja.

Slično je bilo i s njegovom **suprugom Ivankom** (75), koja je iz rodnog Desinića u Zagorju u Frankfurt otišla za starijom sestrom. „Kod kuće nas je bilo petero djece, vremena su bila teška i nije bilo velike drame oko mog odlaska. No, mene je srce uvijek vuklo u Hrvatsku, osobito kad smo počeli graditi kuću u Andrijinom rodnom kraju", ispričala nam je.

95. Gordana Arh

Novinarski projekt:
Povratak kući – život umirovljenika iz dijaspore u domovini

Elektronička publikacija:
MojeVrijeme.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
20. srpnja 2025.

Iako su žudjeli za domovinom, priznaju da imaju lijepe uspomene i na život u Njemačkoj. „Ondje smo zasnovali obitelj i podigli tri sina. Nije bilo vikenda, a da nismo otišli na izlet u prirodu, uzeli bi malo kruha i putra i puno dobre volje. Na godišnji smo, naravno, dolazili u Tršće, uglavnom raditi na kući. Zato sada, kad smo se vratili, znamo cijeniti sve što imamo i istinski uživamo", govori Ivanka, kojoj je prvi posao u Njemačkoj bilo bojenje gumba. Zatim je radila kao kuharica u školi, a posljednjih 20 godina do mirovine u pošti.

Kratki povratak u domovinu pa natrag u Njemačku

Zanimljivo je da su se i prije jednom pokušali vratiti za stalno. „1985. godine dobio sam ponudu za posao u Tvornici kemijskih proizvoda u Tršću. Godinu kasnije pridružila mi se Ivanka s djecom. I ona je ubrzo našla posao u tvornici namještaja Finvest, a djeca su nastavila školu. No, moja tvornica je počela propadati i vratili smo se u Frankfurt, gdje smo ostali do mirovine", kaže umirovljenik Andrija.

Povratak u mirovini, ali bez naglih rezova

Oko povratka u domovinu u mirovini nije bilo dvojbe, no ipak ih je stezalo u grlu. „Ovdje su nam ostala trojica sinova, snahe, četvero unučadi i prijatelji pa smo odlučili u najmu zadržati mali stan kako bi imali gdje dolaziti. Sve do prije dvije godine povremeno sam odlazio raditi kod bivšeg poslodavca. Uz stan, gore plaćamo i zdravstveno osiguranje i poreze, ali kako više ne radim, morat ćemo se presložiti i vjerojatno se u Njemačkoj odjaviti", objašnjava Andrija.

Prvi susret s hrvatskom birokracijom

Povratak nije prošao sasvim bez neugodnosti. „Informirali smo se i znali da na njemačku mirovinu porez plaćamo samo Njemačkoj. No, iz lokalne podružnice Porezne uprave poslali su nam pismeno upozorenje da bismo i tu trebali plaćati porez. Najprije sam otišao na njemačko mirovinsko, dodatno se informirao, prikupio gomilu dokumentacije i naposljetku uspio dokazati da sve radim po zakonima obje zemlje."

Da pojasnimo, prema međunarodnim ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, Hrvatska može oporezivati mirovine hrvatskih rezidenata iz oko 70 država. Međutim, mirovine koje su Hrvati stekli u 11 zemalja, među kojima je i Njemačka, nisu oporezive ako dolaze iz sustava socijalnog osiguranja.

Kako kažu supružnici, imali su problema i s **carinskom policijom**. „Vozili smo auto s njemačkim tablicama pa smo bili pozvani na ispitivanje i jedva smo dokazali da imamo pravo na to jer smo dio godine i dalje u Njemačkoj, gdje smo također i prijavljeni", prisjećaju se.

Praktične europske kartice zdravstvenog osiguranja

Što se **zdravstva** tiče, iznimno su pozitivno govorili o europskim karticama zdravstvenog osiguranja. „Kad je Ivanka slomila ruku otišli smo tu na hitnu, a onda si je hrvatsko zdravstvo uslugu naplatilo od našeg njemačkog osiguranja. Kad smo tek došli bilo je manjih problema dok nas nisu unijeli u sustav, ali sada je sve riješeno. Srećom, zdravi smo pa njemačko osiguranje zasad koristimo uglavnom za osnovne preventivne preglede na koje imamo pravo", kažu.

Inače, uz **S1 potvrdu**, umirovljenici iz Njemačke odnosno svih EU zemalja, Europskog ekonomskog prostora te Švicarske i UK, koji su osigurani u inozemstvu, ostvaruju punu zdravstvenu zaštitu u Hrvatskoj. Nadležni nositelj države iz koje primaju mirovinu uz S1 potvrdu im izdaje i Europsku karticu zdravstvenog osiguranja za ostvarivanje nužne, odnosno neodgodive zdravstvene zaštite u navedenim zemljama. Usluge se obračunavaju između inozemnog osiguravatelja i pružatelja zdravstvenih usluga.

Njemačka mirovina i život u Hrvatskoj

Iako su im mirovine njemačke, nisu ogromne. „U Njemačkoj priznaju školovanje i vojni rok u radni staž, ali meni to na žalost nisu priznali. Umirovio sam se sa 62 godine i 37 godina staža. Moja mirovina za njemačke prilike nije velika, iznosi oko dvije prosječne hrvatske mirovine. Ali tu se s tim ipak živi malo bolje, jer iako su cijene u Hrvatskoj porasle, u Njemačkoj su još više. Primjerice, tramvajska karta za jedan sat u jednom smjeru stoji 3,80 eura, a mjesečna je preko sto eura pa računajte ako vas je dvoje", objašnjava Andrija.

Gospođa Ivanka ima manju mirovinu od njega. Umirovila se s 35 godina staža i 60 godina života, godinu nakon supruga. „To se smatra prijevremenom pa mi je mirovina penalizirana s 18 posto. Tada je moja penzija iznosila 510 eura, ali danas je narasla na nešto ispod tisuću. Mogla sam raditi još pet godina, ali nakon dizanja u 5:30 svako jutro, bilo mi je dosta. Pridružila sam se Andriji, koji je već bio u mirovini i sve više u Tršću", kaže.

Aktivni i u mirovini

Wolfovi su se od početka iskreno trudili uklopiti u lokalnu zajednicu. Andrija je aktivan član čabarskog ogranka Matice hrvatske. Njegove su fotografije objavljene u mnogim knjigama. Član je i crkvenog zbora te ne propušta lokalne događaje, osobito nastupe puhačkog orkestra Grada Čabra.

„Uz to, radim oko kuće. Unucima sam kad su bili mali napravio drvenu kućicu na rubu imanja, a sad uređujem puteljak od starog crijepa. Kad ne radimo, često se družimo s nekoliko kućnih prijatelja, a volimo ići i na izlete po okolici", priča.
Gospođa Ivanka pak ima kreativne hobije – hekla, izrađuje nakit, zanima je iscjeljivanje kristalima, a ima i zavidnu zbirku. Gostima rado ponudi domaće likere od rogača, oraha i limuna, a ovih dana ima pune ruke posla u povrtnjaku i bere ribizle. Zajedno planinare i biciklira ju, a kao najposebnije putovanje pamte Kinu, koju su posjetili dvaput.

Obitelj kao najveće bogatstvo

S ponosom pričaju o svoja tri sina koji su ostali u Frankfurtu. Branko je po struci precizni mehaničar i sa suprugom Marijom iz Plešci ima dvoje djece, Alinu (19) i Christiana (15). Mario je također precizni mehaničar, a on i supruga Tijana iz Zemuna podarili su im još dvoje unučadi, Tenu (15) i Antonia (13). Najmlađi sin Andrija je pak industrijski mehaničar za CNC strojeve i živi s partnericom Steffi. „Dobro se slažemo i viđamo se nekoliko puta godišnje. Naša velika obitelj naše je najveće bogatstvo", kažu supružnici.

Život pun zahvalnosti

„Sretni smo u Gorskom kotaru, ovdje živimo svjesnije. Primjećujemo bajkovite izlaske i zalaske sunca, volimo svaki kamen, svaku smreku", zaključuju Andrija i Ivanka Wolf – dragi, mirom i zadovoljstvom ispunjeni povratnici iz dijaspore.

https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2025/07/frankfurt-zamijenili-gorskim-kotarom-volimo-svaki-kamen-i-smreku-sretni-smo/

STUPOVI DRUŠTVA

Bila sam neformalna njegovateljica, jedna od pola milijuna u Hrvatskoj

U Hrvatskoj oko pola milijuna ljudi svakodnevno brine o starijim ili bolesnim članovima obitelji, uz posao i vlastite obveze. Ta neformalna skrb ključna je za funkcioniranje sustava, ali često prolazi bez priznanja i podrške.

Kad je mama oboljela, to je za čitavu obitelj bio veliki šok. Dijagnoza nije bila dobra – karcinom endometrija. Liječnica je rekla da će biti potrebna operacija, a potom i nekoliko tura kemoterapije i zračenja. Mama je dobro podnijela operaciju, pa i kemoterapiju, no posljedice zračenja bile su teške.

Sestra i ja preuzele smo brigu o njoj; donosile joj hranu, prale, čistile, tješile. Usput smo preuzele brigu i o tati jer, prije svoje bolesti, o njemu se brinula mama. On je pripadao onoj generaciji muškaraca koji smatraju da kućanski poslovi nemaju veze s njima pa je tako mama uvijek bila ta koja je kuhala, čistila, brinula o kućanstvu bez njegovog prevelikog uplitanja. Bio je to težak period ispunjen stalnim odlascima k roditeljima, ponekad i više puta dnevno, zatim vožnja na terapije, briga o obrocima, uzimanje lijekova, davanje injekcija.

96. Silvija Novak

Novinarski projekt:
Tko će njegovati njegovatelje?

Elektronička publikacija:
MojeVrijeme.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
30. srpnja 2025.

Mama je umrla u veljači 2021. godine i tata je ostao sam. Briga o mami značila je prije svega fizičku brigu o njoj i njezinoj bolesti jer mama se kroz čitavo to vrijeme psihički jako dobro držala. No kad je umrla, briga za tatu bila je na neki način čak i teža. Bez obzira na to što nije imao neku fizičku bolest, strašno je patio sad kad je, valjda po prvi puta u životu, ostao sam. A prave pomoći i utjehe nije bilo.

Nakon posla odmah bih trčala tati, pokušala ga zabaviti, donosila bih mu hranu, a onda brzo kući i nastavak brige o tada još jako malom djetetu. A sutra ispočetka: posao, tata, ručak, dijete…

Tati je u jednom trenutku pozlilo pa je na nekoliko dana završio u bolnici. Sestra i ja razmišljale smo koliko ćemo dugo još moći brinuti o njemu. Je li došlo vrijeme za odlazak u dom? No bilo nam je jasno da tata to ne bi podnio. Mama je bila prilagodljiva, ali njemu bi odlazak u dom predstavljao najgori užas koji može zamisliti. Gori čak i od užasa u kojem se našao nakon mamine smrti.

Tako smo sestra i ja nastavile brinuti o njemu. Trčanje k njemu nakon posla, terapije, ručkovi i tješenja pa onda povratak kući, briga o vlastitom kućanstvu, djeci – tako su nam izgledali dani.

Sendvič generacija

Čitavo to vrijeme, još od prve mamine dijagnoze, osjećala sam se kao da sam u nekakvog groznom sendviču, stisnuta između brige za stare i bolesne roditelje i brige za svoje malo dijete. Kasnije sam saznala da se ta nezavidna situacija upravo tako i zove. To je takozvana sendvič generacija koja brine o svojim bolesnim roditeljima, a istovremeno i o maloj djeci. Pri tome za sebe uopće nema ni vremena, a ni energije.

Različiti ljudi na stres različito reagiraju. U tom periodu kao da sam se prebacila na nekakav automatski način rada; trudila sam se ne razmišljati i ne analizirati previše. Samo sam obavljala zadatke po redu, onako kako su dolazili. Gasila sam jednu vatru i dočekivala drugu.

No kad je tata umro, deset mjeseci nakon mame, sve me poklopilo. Autopilot se ugasio, ostale su samo praznina i tuga. Tek tad je moglo početi žalovanje za oboje roditelja i tek tada sam mogla početi analizirati što se u čitavom tom procesu dogodilo sa mnom. Također, razmišljala sam o tome što bi bilo da ja ili sestra nismo mogle brinuti o svojim roditeljima, da smo živjele u drugom gradu ili čak drugim državama, da to sve skupa nismo mogle izdržati financijski ili psihički?

Tada sam na internetu prvi put došla u doticaj s pojmom neformalnog njegovatelja. Upravo to smo sestra i ja bile svojim roditeljima skoro dvije godine. Također sam doznala da takvih ljudi u Hrvatskoj ima oko pola milijuna i da bez njih društvo uopće ne bi funkcioniralo.

Tko su neformalni njegovatelji?

Neformalni njegovatelji su osobe koje neplaćeno pomažu članovima obitelji, susjedima ili prijateljima s kroničnim bolestima, invaliditetom ili dugoročnom potrebom za skrbi, izvan formalnih sustava i zapošljavanja. Iako nema preciznih nacionalnih podataka, procjenjuje se da u Hrvatskoj ima oko 460.000 neformalnih njegovatelja, a to je otprilike 10 posto populacije.

Prema nekim procjenama, 2016. godine u Hrvatskoj je 532.633 osoba pružalo neformalnu skrb gotovo 16 sati tjedno. Ukupna ekonomska vrijednost te skrbi procijenjena je na 1,57 milijardi eura godišnje. No riječ je o širem problemu.

U Europskoj uniji oko 52 milijuna ljudi (14,4 posto populacije dobi od 18 do 74 godine) svaki tjedan pruža neformalnu dugoročnu skrb. To je čak 80 posto ukupnog broja osoba koje nekome pružaju skrb i njegu. Neformalni njegovatelji su, zapravo, uglavnom njegovateljice. Naime, u Europskoj uniji 60 posto neformalnih njegovatelja čine žene, a u Hrvatskoj je taj postotak čak 68.

Neformalni njegovatelji trebaju pomoć

„Dnevne aktivnosti u kojima njegovatelji najčešće pomažu su: kupovina, pripremanje hrane, pranje posuđa i pospremanje stana, zatim aktivnosti vezane uz higijenu starije osobe", kaže dr. sc. **Silvija Rusac** s Pravnog fakulteta u Zagrebu koja se s ovom temom znanstveno bavila kroz istraživanje „Profil neformalnih njegovatelja starijih osoba u gradu Zagrebu" (Štambuk, Rusac, Skokandić, 2018.).

Prof. Rusac tako kaže da trajanje dnevne njege u 44 posto slučajeva iznosi 4 sata dnevno, a kada se mjeri dužina pružanja skrbi, ona je najčešće, u 44,1 posto slučajeva, od jedne do četiri godine. No pomoć je često potrebna i onima koji pomoć pružaju, dakle njegovateljima.

„Njegovateljima je najčešće potrebna pomoć u kupanju, dizanju oboljele osobe iz kreveta, pripremanju hrane, pranju posuđa, pospremanju stana. Njegovatelji ističu da im je potrebna dodatna pomoć fizioterapeuta (32 posto), doplatak za pomoć i njegu (29 posto), pomoć i njega u kući (28,1 posto), jednokratna novčana pomoć (23,9 posto), patronažna sestra (22,7 posto), dok 18 posto ispitanika ističe potrebu za stacionarom", kaže Rusac.

„Bez neformalnih njegovatelja sustav skrbi bi se urušio”

Uz sve navedeno, nije pretjerano reći da društvo ovisi o neformalnim njegovateljima. Naime, da njih nema, jednostavno ne bi imao tko brinuti o svima onima kojima je pomoć potrebna. „Da ih nema, sustav skrbi bi se brzo urušio. Država trenutačno nema dovoljno kapaciteta koji bi u potpunosti nadomjestili njihovu ulogu, a nema niti razvijenu strategiju”, dodaje moja sugovornica. Uz to, navodi, došlo bi do preopterećenja institucija, povećanje institucionalizacije, zdravstveni sustav bio bi pod pritiskom. Došlo bi do povećanja socijalne isključenosti i općenito rasta troškova za državu koja bi morala značajno povećati izdvajanja za institucionalnu skrb, kućne posjete i formalne njegovatelje. Unatoč toj nezamjenjivosti, društvo je vrlo slabo senzibilizirano na probleme neformalnih njegovatelja.

„Njihova uloga ostaje nevidljiva, nedovoljno priznata, a javnost i institucije ignoriraju njihove probleme. Još uvijek je u našem društvu kultura skrbi obilježena stavom da je briga o starijima ‘dužnost obitelji’. Dominira stav da se radi o privatnoj stvari, dok javne politike i mediji ne pružaju dovoljno prostora ni podrške ovoj skupini. Da bi se to promijenilo, potrebna je politička volja, medijska vidljivost i edukacija te senzibilizacija javnosti. Također, ne postoji sustavni registar pa se problemi njegovatelja banaliziraju ili prešućuju, a neformalna skrb se normalizira”, kaže profesorica Rusac.

Zbog svega navedenog, u sljedećih ćemo nekoliko tjedana više prostora na našem portalu dati upravo neformalnim njegovateljima i problemima s kojima se susreću. Ako ste i sami neformalni njegovatelj i brinete o članu svoje obitelji ili prijatelju, javite nam se sa svojim iskustvima i zapažanjima.

https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2025/07/bila-sam-neformalna-njegovateljica-jedna-od-pola-milijuna-u-hrvatskoj/

LIBELA.ORG

Pokrivene i isključene: gdje prestaje sekularnost, a počinje diskriminacija?

U novinarskom projektu „Ženska lica migracija“ Tena progovara o ženama u migraciji koje se nalaze u višestruko ranjivoj poziciji. Kroz društvene i zakonske propise, osobne priče i razgovore sa stručnjacima/kinjama i aktivistima/kinjama u seriji od šest tekstova progovara o različitim preprekama na koje nailaze žene migrantkinje.

U Zapadnoj kulturi nije neobično izaći u trgovinu, školu ili pak otići liječniku i vidjeti ženu u dugoj crnoj haljini s crno-bijelim pokrivalom za glavu. Časne sestre viđaju se redovito, a gotovo da nitko ne obraća posebnu pažnju na njihovo odijevanje. Žive svoj uobičajeni život u odjeći koju su same odabrale, odjeći koja iskazuje njihovo vjersko opredjeljenje, odjeći koja ne uzrokuje začuđene poglede u javnosti. S druge strane, vidjeti ženu u dugoj haljini, s pokrivalom koje prekriva njeno lice i otkriva tek oči, prava je rijetkost. **Iako ih nema puno, u Hrvatskoj postoje žene koje svoju pripadnost islamu iskazuju kroz odijevanje.** Žene u Hrvatskoj još mogu izabrati hoće li u svojoj, odabranoj, vjerskoj odjeći ljudima iskazivati sebe.

Zgroženošću drugačijim i uskraćivanjem prava na biranje, susreću se mnoge muslimanke diljem Europe. Naime, 2010. Francuska nacionalna skupština izglasala je zakon kojim se zabranjuje nošenje odjeće koja prekriva lice na javnim mjestima, što uključuje burke i nikabe. Francuski primjer slijedile su i druge europske zemlje poput Austrije, Belgije, Latvije i Švicarske. **Zabrana se često odnosi na izrazito mali broj žena što izaziva rasprave o stvarnim motivima i učincima takvih zabrana.** Na raskrižju između vjerske slobode i državnih

97. Tena Vizinger

Novinarski projekt:
Ženska lica migracija

Elektronička publikacija:
Libela – portal o rodu, spolu i demokraciji

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
12. kolovoza 2025.

zakona, postavlja se pitanje ulaze li ovakvi zakoni u spektar ljudskih prava propisanih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i Općoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Zabrana nošenja burki i nikaba često pogađa muslimanske žene u pokretu koje se u europskim društvima suočavaju s dvostrukom diskriminacijom, zbog svog spola i vjere. Svaki novi sloj zabrane nije tek pitanje tkanine, već postaje simbol prepreka s kojima se susreću dolaskom u Europu. Žene su te koje su često uhvaćene u sivoj zoni između prava na izbor i države regulative koje zadire u njihove osobne slobode. Ovaj tekst upravo zato otvara vrata serijalu *"Ženska lica migracija"*, postavljajući pitanja o mjestu vjerskog, kulturnog i rodnog identiteta u migracijskom iskustvu.

Jednako pokrivene, različito shvaćene

Islam razlikuje nekoliko vrsta pokrivala, a za razumijevanje problema diskriminacijskih zakona važno je objasniti razlike između nikaba i burke kao najzatvorenijih tipova islamskih pokrivala. **Nikab, prozvan spomenutim zakonima spada u pokrivala za glavu i podrazumijeva pokrivanje lica.** Osim tipičnog nikaba, postoji i verzija u kojoj se uz lice, prekrivaju i oči, a obično se uz potpuni nikab nose i rukavice. Nošenje nikaba se uobičajeno povezuje uz **Saudijsku Arabiju. Burka, s druge strane, osim lica, zastire i tijelo.** Ona prekriva cijelo tijelo, od glave do pete, dok se kod očiju nalazi sloj tanke tkanine koja omogućuje da osoba vidi. Prema tradiciji, važno je da odjeća bude komotna i prekriva sve što se u Kur'anu opisuje kao *„ženski ukras/ljepota"* – odnosno, ono što se tumači kao grudi, kosa, noga i ruka.

U današnjem svijetu, nošenje burke tipično se povezuje uz talibanski režim u Afganistanu gdje je njeno odijevanje u javnosti propisano zakonom. Iako je spomenuti talibanski zakon izazvao međunarodne kontroverze, burke se također nose u dijelovima Indije i Pakistana, stoga se ne mogu promatrati isključivo kroz talibanski režim. **Odluke o vrsti pokrivala koju *(ne)* će osoba nositi ovisi o različitim faktorima poput interpretacije Kur'ana i drugih religijskih tekstova, kulturnog konteksta, vlastitih uvjerenja, društvenih i političkih razloga te normama zajednice u kojoj osoba živi.** U suštini, izbor vrste pokrivala u nekim sredinama je ograničen obiteljskim, društvenim ili zakonskim pritiscima, no isto tako – u mnogim je slučajevima – **vlastita odluka**.

0,003 posto žena dovoljno za zakon?

Priča oko zabrana pokrivala za lice započela je 2010. kad je Francuska donijela Zakon broj 2010-1192 kojim se zabranjuje nošenje odjeće koja prekriva lice na javnim mjestima. Zakon, koji je ubrzo postao poznat kao *"zabrana burki"* predviđa novčanu kaznu od 150 eura i tečaj o francuskim građanskim vrijednostima za sve one koji ga prekrše.

Iako sporan francuski zakon ne spominje eksplicitno burke i nikabe, da se uglavnom na to misli, potvrđuju i izjave tadašnjega predsjednika Nicolasa Sarkozyja koji je rekao: "U Francuskoj nema mjesta za burke, za podčinjavanje žena".

Posebno je zanimljivo da burke ili nikabe nosi tek 0,003 posto populacije, što je oko 2000 žena. Razlozi donošenja zakona su višestruki, poput njegovanja sekularizma, sigurnosti, identifikacije i integracije. Francuski primjer slijedila je Belgija koja zabranjuje nošenje odjeće koja potpuno ili djelomično pokriva lice i tako se maskira da ga se više ne bi moglo prepoznati. Kazne za nošenje pokrivala u Belgiji iznose od 15 do 25 eura ili sedam dana zatvora. Slične zakone koji ograničavaju nošenje burki i nikaba također imaju Austrija, Danska, Nizozemska, Bugarska, Latvija i neke pokrajine Njemačke.

Posebno je zanimljivo da je Švicarska također usvojila spomenuti zakon nakon što je referendumom izglasana zabrana nošenja burki. **U trenutku donošenja zakona, u Švicarskoj je nikabe nosilo samo 30 žena. Iako je brojka od 30 žena doista mala, za donošenje takvog zakona u Latviji su bile dovoljne samo tri žene.** S obzirom na skroman uzorak žena koje nose spomenuti tip pokrivala u većini ovih zemalja, ovi zakoni otkrivaju dublje društvene probleme povezane s ksenofobijom, islamofobijom i erozijom vjerskih sloboda *(s naglaskom na zakone koji – iako rodno neutralni – u stvarnosti pogađaju žene)* u europskim društvima.

Kad tkanina postane političko pitanje

Još od njihovog donošenja, zakoni izazivaju kontroverze, a preispitivanje istih uvijek kreće iz jedne točke – ljudskih prava koja nalažu slobodu vjeroispovijesti. Kao ključni dokumenti u tom kontekstu, mogu se promatrati Opća deklaracija o ljudskim pravima i Europska konvencija o ljudskim pravima koja definira temeljna prava koja nam pripadaju na temelju naše ljudskosti, neovisno o državljanstvu.

Opća deklaracija o ljudskim pravima kao jedan od ključnih dokumenata o ljudskim pravima već u svom prvom članku navodi da se ljudi rađaju slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima. Nekoliko članaka dalje, pod brojem 18. Deklaracija jamči slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti navodeći da *"to pravo uključuje slobodu promjene vjeroispovijedi ili uvjerenja i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje*

svoju vjeroispovijed ili uvjerenje poučavanjem, bogoslužjem, praktičnim vršenjem i obredima".

U tom kontekstu, zakonske zabrane nošenja burki mogu se tumačiti kao ograničavanje temeljnih načela jednakosti, budući da **muslimanske žene stavljaju u podređeni položaj zbog njihovih vjerskih praksi.** Također, članak 18. štiti slobodu iskazivanja vjere zbog čega se postavlja pitanje krši li se zabranom burki i nikaba, posebice kada se nose zbog vjerskih razloga *(a ne politički i ino nametnutih razloga)* temeljno ljudsko pravo na slobodu iskazivanja vjere.

Da je sloboda vjeroispovijesti ljudsko pravo, potvrđuje i Europska konvencija o ljudskim pravima, koju su, između ostalih, potpisale Francuska, Austrija, Belgija i Latvija. U članku 9. piše da svi imaju pravo na *"slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi".* Nadalje piše da se vjera može poučavati i praktično vršiti. Ipak, u drugom dijelu istoga članka stoji da će se sloboda iskazivanja vjeroispovijesti podvrgnuti samo onim nacionalnim zakonima koji su nužni u demokratskim društvima, zbog javne sigurnosti, zaštite reda, zdravlja, **prava i sloboda drugih**.

Zanimljivo je da se nerijetko odredbe koje se donose zbog ranije navedenih razloga odnose na žene. Iako su na papiru *„jednake za sve"*, njihova stvarna primjena nerazmjerno pogađa žene *(uglavnom muslimanske vjere),* dok na muškarce gotovo da i nemaju utjecaja. **Odredbe poput ove zahtijevaju pažljivo balansiranje između individualnih sloboda i javnoga interesa što se pokazuje kao jedan od najvećih izazova suvremene Europe.**

Dvostruko nevidljive žene muslimanke

Zakoni koji zabranjuju nikab i burku postali su predmet sudskih preispitivanja njihove usklađenosti s ljudskim pravima. Nekoliko sudskih slučajeva, u kojima su žene pokušale ostvariti svoja prava, analizirala je **Tena Čupić**, magistrica prava. Kako govori Čupić, jedna je francuska državljanka podnijela tužbu protiv vlastite države na Europskom sudu za ljudska prava zato što joj je zabranjeno da nosi burku i nikab. **Tužiteljica je tvrdila da pokrivala nosi u skladu sa svojom vjeroispovijesti i kulturom, a na nošenje istoga je nitko nije natjerao.**

Ipak, Čupić ističe da je Europski sud za ljudska prava utvrdio da je zabrana nošenja određene odjeće regulirana zakonom te da ona ima objektivno i razumno opravdanje jer se odnosi na zaštitu javne sigurnosti i promicanje *(pomalo kontroverznog)* koncepta *"živjeti zajedno* što se prema sudu uklapa u okvir društvene kohezije. Europski sud za ljudska prava također je naveo da zabrana nije utemeljena na vjerskim razlozima zato što je dozvoljeno nositi ostala pokrivala za glavu, koja ne prekrivaju lice.

Iako je presuda donesena većinom glasova, Čupić smatra da je sud propustio prepoznati postojanje **intersekcijske diskriminacije**, odnosno situacije u kojoj je tužiteljica bila istodobno diskriminirana na temelji vjerske pripadnosti i spola.

Tkanina slobode: kad pravo biranja staje na vratima Europe

Zabrana nošenja burke i nikaba u europskim zemljama odražava mnogo više od deklarirane borbe za sekularnost ili javnu sigurnost. **Ona otvara složena pitanja o granicama slobode, identiteta i prava na izbor u suvremenom društvu.** I dok se sekularizam koristi kao paravan za opravdanje ovih zakona, brojna istraživanja i izvještaji organizacija za ljudska prava ukazuju da se iza njih krije duboko ukorijenjena nepravda. Paradoksalno, u istoj Europi gdje redovnice slobodno nose vjerske habite i muškarci slobodno obavljaju molitve na trgovima *(za – u najmanju ruku – kontroverzne nakane),* muslimankama se pravo na izražavanje vjere putem odijevanja ograničava, često pod krinkom emancipacije i zaštite, koje se u praksi pretvaraju u instrumente ograničavanja sloboda pojedinki.

Kad se tkanina koja prekriva lice zabranila, prestali smo govoriti isključivo o komadu materijala i počeli preispitivati temeljne slobode, ljudska i ženska prava. Upravo zato, ovakve zabrane ne pogađaju samo malen broj muslimanskih žena, već šalju poruku o tome kakvu Europu gradimo. **U svijetu u kojem su različitosti sve vidljivije, odgovor na njih ne smije biti zakonska zabrana, već dijalog, razumijevanje i zaštita prava svakog pojedinca, bez obzira na to nosi li hidžab, burku ili ništa od toga.**

https://libela.org/sa-stavom/pokrivene-i-iskljucene-gdje-prestaje-sekularnost-a-pocinje-diskriminacija/

Niz razloga za pustu Slavoniju, krivi smo svi ali sada je kasno

Slavonija je područje Hrvatske koje je naseljeno tisućama godina o čemu govore brojni arheološki nalazi kao i činjenica da se Vinkovci smatraju najstarijim gradom u Europi gdje se kontinuirano živi 8.000 godina. Osnovni razlozi tome su umjerena klima, puno pitke vode, plodna polja, šume prepune divljači… Sve to su nekadašnji stanovnici Slavonije i Srijema, kao i mi sami i naši preci, prepoznali godinama unazad na što ukazuju brojna naselja koja su niknula na ovim prostorima proteklih desetljeća pa i stoljeća.

Slavonija je i u novije vrijeme bila dio Hrvatske gdje se uvijek koliko toliko lijepo živjelo tako da smo prije nekoliko desetljeća bilježili i brojna preseljenja građana iz brdovitih predjela Hrvatske u slavonska sela i gradove. Prednost koju donosi istok Hrvatske prepoznali su i brojni građani iz cijele bivše Jugoslavije koji su također u Slavoniju dolazili "trbuhom za kruhom".

Naime, radi plodnih polja, svinja, goveda, koza, ovaca i drugih domaćih životinja u Slavoniji nikad nije bilo gladi kao u nekim drugim dijelovima države. Kasnije se na ove prostore naseljevalo i radi brojnih gospodarskih subjekata koji su poslovali na ovim prostorima, a koji su zapošljavali na desetine tisuća radnika. Sve to zajedno doprinosilo je da Slavonija iz godine u godinu raste, napreduje i razvija se.

Kada se govori o gospodarstvu na istoku Hrvatske tu se može pričati i pisati danima jer je upravo na ovim prostorima djelovalo niz tvrtki koje su poslovale iznimno uspješno i izvozile svoje proizvode širom svijeta. Ovdje ćemo spomenuti samo neke kako bi podsjetili što su od gospodarstva Slavonija i Srijem imali nekada.

98. Nikolina Bradarić

Novinarski projekt:
Slavonija naša pusta

Elektronička publikacija:
Turizam365.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
1. listopada 2025.

Vukovar je važio za jedan od ajrazvijenijih gradova cijele bivše države, a jedan od glavnih razloga tome je bilo snažno gospodarstvo. Tu je dovoljno spomenuti nekadašnji gigant "Borovo" koje je zapošljavalo preko 20.000 tisuća radnika, odnosno više od broja stanovnika koliko Vukovar danas broji. U Vukovaru je poslovala i tvornica Vuteks, koja je proizvodila deke poznate širom svijeta, a koja danas ne postoji više. Tu se svakako mora spomenuti i VUPIK koji također i danas posluje ali s osjetno manjim brojem radnika.

Slična je situacija i u obližnjim Vinkovcima gdje su nestali brojni gospodarski subjekti poput tvornice kože „Boris Kidrič", tvornice obuće „Kvalitet", tvornice za izradu konfekcije „Đuro Salaj", tvornicu tekstilne odjeće „Vintex", Industrijsko građevinsko poduzeće IGP „Graditelj"… U Vinkovcima danas djeluju i posluju i tvrtke koje su poslovale i ranije, kao što su tvornice „Dilj" i „Spačva", ali koje zapošljavaju puno manje radnika nego prije. Isto se odnosi i na vinkovački željeznički kolodvor koji je bio najveće čvorište ne samo SFRJ nego i Balkana.

Spomenut ćemo i primjer Osijeka i njegovog nekadašnjeg gospodarstva radi čega se grad na Dravi smatrao "državom u državi". Kada govore o snazi nekadašnjeg osječkog gospodarstva stariji Osječani podsjećaju kako je u tom gradu nekada bila razvijena strojogradnja, kemijska industrija, konditorska industrija, šećerana, proizvodnja piva, namještaja, kožara, svilana, šibicara… Dobar dio tih nekada jakih i moćnih osječkih tvrtki više ne postoji jer su ugašene ili tijekom samog Domovinskog rata ili nakon provedene pretvorbe i privatizacije. Tako danas u Osijeku više nema Kožare, Mobilie, OLT-a, svilane, tvornice žigica…

"Svakako je da je jedan od razloga nestanka dijela tih tvrtki Domovinski rat. Tu ne treba gledati samo razaranje do kojeg je došlo nego i brojne indirektne gospodarske štete do kojih je došlo radi rata. Međutim, neke od tih tvrtki ne bi opstale niti da nije bilo rata jer su poslovale u ranijem sustavu, odnosno nisu bile na tržištu. Dio ih je nestao i radi nekvalitetnog daljeg poslovanja, privatizacije na hrvatski način, poslovnih greški do kojih je dolazilo i slično", rekao je sveučilišni profesor i bivši ministar gospodarstva Ljubo Jurčić. Kako god nestanak tih tvrtki, rat, a onda i iseljavanje stanovnika, dovelo je da su brojna sela i gradovi postali poluprazni.

"A kako i zašto da mladi ostanu? Nekada se ovdje moglo jako lijepo i dobro živjeti ali sada više ne. Nažalost, mladi nam odoše, a ostajemo mi stari koji više ne možemo raditi kao nekada. Naši mladi danas grade Njemačku, Austriju, Irsku i druge države. To je naša realnost i toga smo mi koji smo ostali jako dobro svjesni. Ono što je najgore bojim se da to nije kraj iseljavanju jer se ono i dalje događa. Ne odlaze samo ljudi u druge države nego i u druge dijelove Hrvatske", kaže nam Ivica V. iz Sotina kod Vukovara.

Kaže i kako je to slika ne samo Sotina i Vukovarsko-srijemske županije nego i cijele Slavonije. Radi tolikog iseljavanja brojna domaćinstva su danas staračka i u njima žive stari roditelji koji su ostali u svojim kućama kako bi tu umrli. Po selima se mogu vidjeti i brojne prazne kuće što najbolje pokazuje koliko je Slavonija postala pusta. Ide se toliko daleko da se gase nogometni klubovi i kulturno-umjetnička društva što je nekada bilo nezamislivo.

Sve manje ljudi dovelo je do toga da su divlje svinje i druge divlje životinje postale svakodnevna pojava po slavonskim selima, a ima ih i u okolici gradova. U slavonskim selima se uređene kuće s okućnicom mogu kupiti za smiješne novce ali problem je što ih nitko ne kupuje. Ponuda je ogromna ali nema kupaca.

„Sve to je slika naše Slavonije danas. Nekada je tako nešto bilo nezamislivo ali se događa. Nitko od nas ne zna kako će sve to završiti i što će biti s našim selima. Uvijek postoji nada da će se naša djeca vratiti i nastaviti ovdje dalje živjeti sa svojom djecom ali bliži sam tome da će u skoroj budućnosti niz slavonskih sela postati pusti rančevi. Tko je kriv? Krivi smo svi za to što se događa ali sada je kasno. Neke stvari su se mogle napraviti odmah poslije rata ali nisu i zato smo tu gdje smo. Žalosno je sve to, a mi koji se sjećamo nekih ranijih vremena, punih sela, ulica prepune djece, stoke po stajama i slično možemo samo plakati", zaključio je Ivica V.

https://turizam365.hr/niz-razloga-za-pustu-slavoniju-krivi-smo-svi-ali-sada-je-kasno/

TEA JE ČUDO

Odjednom je sve prestalo i utihnulo. Sav žamor ljudi okupljenih u prostoriji koji su žustro razgovarali i nadglasavali jedan drugoga je naglo zamro. Iza njihovih leđa, kroz vrata starog zdanja – u to doba ga nazvaše Petrinjskom kućom zdravlja u strogom središtu grada, nenajavljena, svima nepoznata, ušetala je mlada žena s malim djetetom u rukama. U njenim očima je bilo jezero suza, a lice nagriženo od bola. Tražila je bilo kakvu pomoć za svoju bebu.

Tom prigodom, Ivona se više ne sjeća imena, ali je u posjet Petrinji došao neki ministar tadašnje Vlade Republike Hrvatske, a ona je bila kao što se kaže u narodu – davljenik koji se i za slamku hvata. Nije imala vremena. Nije imala nade. Nije imala pomoći. Nije imala lijek. Nije imala ništa što bi ju moglo bar na trenutak umiriti. Njena kćer Tea, tek što je ugledala ovaj svijet suočila se sa strašnom dijagnozom i još crnjom prognozom.

Mala Tea je bila nepokretna s mlohavim rukama i nogama, a kad su je pregledali ultrazvukom i poslali stručnim liječnicima, oni su zaključili da Tea boluje od strašne bolesti – spinalne mišićne atrofije tip 1. Prognoze su bile da neće doživjeti niti dvije godine, a ako i doživi, bit će neprestano vezana i ovisna za respirator i ostale aparate za održavanje života. Bračnom paru Matijević (Ivona i Marko) se u trenu srušio cijeli svijet, ali majka kao majka, Ivona se odlučila boriti do krajnjih granica. Šanse za neki oporavak i uspjeh su bile zanemarive.

Ali dogodilo se to da je te 2017. godine na europskom tržištu odobren lijek Spinraza, ekstremno skup lijek koji nije bio na listi lijekova u Hrvatskoj i u tom trenutku Ivoni je jedino preostalo javno uputiti poziv svim onima koji bi mogli pomoći. Pisala je pisma tadašnjem predsjedniku, ministrima, čak i Papi.

99. Miroslav Šantek

Novinarski projekt:
Stanje i uvjeti rada civilnog društva na području od posebne državne skrbi

Elektronička publikacija:
Evo priče

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2025.

Pokrenula je na društvenim mrežama priču o Tei i Spinrazi koja bi joj mogla pomoći i ujedinila se s ljudima slične sudbine i onima koji se ne libe dignuti svoj glas u javnosti. Udruga Kolibrići i Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije krenuli su u zajedničku borbu za svu djecu sa sličnim stanjem kao Tea, a njoj je vrijeme "curilo". Svaki dan je bio sve gori, sve više je krhko biće od nekoliko mjeseci života kopnulo pred očima. Jednostavno rečeno – stanje je bilo izrazito loše.

Ali ljudi su počeli širiti društvenim mrežama priču o Tei. Mnogi su nudili i pomoć, a Udruga osoba s invaliditetom SMŽ je organizirala i mirni prosvjed u Sisku tražeći odobrenje Spinraze. Uključili su se i mediji. Stvar se više očito nije mogla zaustaviti. Ili će Tea doživjeti strašnu sudbinu koju su tako precizno ustanovili liječnici ili će dobiti taj spasonosni lijek Spinrazu. I onda je stigla radosna vijest iz bolnice Rebro. Odobrena je Spinraza i nakon sređivanja papirologije, Tea je 12. listopada te 2017., s pola godine života dobila prvu dozu Spinraze koja je koštala vrtoglavih 640 tadašnjih tisuća kuna.

I dogodilo se čudo. Odmah nakon prve doze Spinraze, vidjeli su se pomaci. Tea je uspjela dignuti desno rame od podloge i počela micati nogama. Nevjerojatni prizori oporavka su se događali pred očima njenih roditelja. Po prvi put, osjetili su da Tea neće umrijeti niti biti spojena na aparate za disanje. Svijet se ponovo činio ljepšim i boljim. Čuda su bila moguća, na kraju krajeva to čudo je bila i sama Tea. I ostala je čudo.

Jer nakon druge doze (dva tjedna nakon prve) i treće (dva tjedna nakon druge), njeno zdravstveno stanje se počelo popravljati, a četvrtu dozu je primila mjesec dana nakon treće. Njenim tijelom je počela kolati životna snaga, počela je micati rukama, držati predmete, čupati za kosu svoje sestrice Elu i Leu – Spinraza je očito djelovala.

Radost se proširila domovima svih onih ljudi iz cijele Hrvatske koji su pratili Teino stanje, a najviše i u udrugama koje brinu za ovakve male ljude s velikim bolestima i koji će uvijek i bezrezervno pružiti svu moguću podršku i pomoć. Bila je to veličanstvena pobjeda svih koji su pomogli Tei. Ona je postala poznata i zauvijek će ostati zapisana u povijesti kao prvo dijete u Hrvatskoj oboljelo od spinalne mišićne atrofije tip 1. koje je primilo lijek Spinrazu. Mala Tea iz Malog grada velikog srca – Petrinje.

Poslije nje i druga djeca su primila taj lijek, a Ivona kaže da se je sve odigralo samo par mjeseci prije prve doze, Tein oporavak bi bio još u boljem stanju. Ali i ovako je zahvalna svima što je zbog tih tada, a i danas, izrazito skupih lijekova za koje većina ljudi nema šanse da sami skupe toliki novac, Tea živa.

Vremenom je medijsko zanimanje, kako to obično biva, splasnulo i prestalo, a što se dalje dogodilo nitko ne zna. Sve do ove jeseni 2025. Tea danas ima osam i pol godina. Njena majka Ivona ju dovozi u kolicima zamotanu od glave do pete u Malu kuću – sjedište Udruge osoba s invaliditetom SMŽ u Petrinji u neposrednoj blizini OŠ Mate Lovraka Petrinja.

Ovdje je Tein drugi dom. Ona živi u istoj ulici i vrlo brzo dođe do ljudi koji joj na tjednoj – skoro svakodnevnoj bazi pomažu u njenom oporavku i to rade doista odlično i besprijekorno. Doba je virusa i treba se čuvati, pa je Tea zamotana, a čim je stupila u toplinu ove Male kuće, ukazalo se njeno nasmiješeno lice. Pruža ispruženu malu ruku i udara u moju – daje "pet", i odlazi na kat kuće gdje ju idućih 45 minuta čeka radna terapija koja joj itekako pomaže.

Tamo ju je primila jedna od stažom najdužih radnih terapeutkinja u Maloj kući, Natali Klarić Pranić, a ona kaže da Tein napredak i to čudo koje se dogodilo uzimanjem lijeka Spinraza, prati godinama i jako dobro komunicira s Teom. Bez obzira na svoje stanje jako se trudi izvršiti svaku aktivnost i zadatak koji su pred njom. Upornost i želja za uspjehom su je dovele do ovoga što je danas. Samostalno se kreće u kolicima, ide u školu – čita, piše, crta, boja a satovi radne terapije su bili samo vjetar u leđa jer je Tea uz svoju upornost, obitelj koji je veliki oslonac jako napredovala u svakodnevnim aktivnostima – tako ju opisuje Natali.

Ovaj prostor petrinjske Male kuće je izdržao onaj strašan potres. Malo su bili prekinuli s radom, ali se brzo nastavilo s uobičajenim programima, ali prostor u Sisku je potpuno uništen. Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije je vrlo ozbiljan i velik subjekt priče civilnog društva na ovom području. Naročito sada nakon svih tih potresnih nedaća, ona i dalje djeluje. A ima i dugu povijest.

Ranih dvijetisućitih je osnovana i kroz sva ta prohujala ljeta i zime, puno događaja, ljudi koji su u njoj sudjelovali i ostavili svoj neizbrisiv trag, ona je postala prepoznatljiva i pouzdana. U njoj se uvijek nešto događa i uvijek otvara svoja vrata potrebitima.

Već nekoliko godina na čelu udruge je Snježana Tomašević koja je zamijenila dotadašnju Dijanu Smajo, a ova udruga je kada se brojčano pogleda, ustvari, pravi mali radni kolektiv jer zapošljava čak 82 osobe. Financira se preko pisanja odličnih programa i projekata koje

su prepoznali i Ministarstvo rada, obitelji i mirovinskog sustava i socijalne politike, a također i projekte prema drugim tijelima i natječajima i uspijevaju podići standard i prihode dobrim radom. Također, neki dio novaca se dobije i od Sisačko- moslavačke županije, Grada Petrinje i najviše od Grada Siska.

Centar za odgoj i obrazovanje je njihova trajna želja jer potreba za takvim prostorom je ogromna, a dok se to ne dogodi, udruga odrađuje velike poslove i pomaže koliko može. Udruga ima čak i svoje zemljište koje bi se moglo koristiti za taj centar u Sisku pored Kazališta 21. Ono što im treba je ozbiljnija financijska injekcija. Mala kuća u Petrinji prima 85 djece, a puno djece je na čekanju i potrebe su velike.

Dok se tako nešto ne ostvari, stigle su dobre vijesti kojima se doista raduju. Potres koji je uništio njihov sisački prostor u Frankopanskoj ulici, je zamijenjen prostorom u dijelu Gradske knjižnice Vlado Gotovac. Novi gradonačelnik Domagoj Orlić i njegov tim je predložio taj prostor i po prvi put u povijesti se ne bi plaćali najam i dio režija. Bila je poprilično stroga lista kriterija na natječaju i puno kandidata, ali Udruga je imala najviše bodova i potpisali su ugovor.

A kako danas živi Tea? Nakon Spinraze, Tea je počela piti drugi lijek na svakodnevnoj bazi, a koji se zove Risdiplam i koji je također poprilično skup – oko deset tisuća eura je jedna bočica koja traje oko dva tjedna. No lijek izrazito dobro djeluje. Njene motoričke sposobnosti su se jako popravile. Može sjediti, voli ljetovati na moru. Obožava plivati, a najviše voli roniti.

Nažalost, ne može stajati i hodati, ali ponekad sama napravi par koraka. Voli spavati. Krenula je redovno u osnovnu školu i to u njenom susjedstvu – OŠ Mate Lovraka kod učiteljice Anice Šandrk. Trenutno je 2a, a u prvom razredu su je djeca izabrala da bude predsjednik razreda.

Kad dođe iz škole za koju se jako vezala jer tamo ima puno prijatelja koje je jako zavoljela, malo prilegne jer joj je dosta naporno sjediti duže vremena, poslije toga piše domaću zadaću, ide na terapiju ovdje u Malu kuću. Poslije toga igra video igru s prijateljem Dorianom preko videopoziva koji također boluje od iste bolesti. Voli jesti špinat i kelj, ali ne može se hraniti na usta. Čeka ju operacija kralježnice u Češkoj gdje bi joj stavili šipke koje rastu s njom – tehnologija kakve nema u Hrvatskoj. Uči engleski. Voli školu. Voli život.

A onda je došla i sama Tea. Počela je pričati svojim dječjim jezikom prepunim želja i radosti. Malo je nerazgovijetan njen govor, ali vrlo brzo ju čovjek počinje shvaćati i može s njom razgovarati o svemu. Lijekovi su doista napravili pravo čudo i održavaju je na životu i poboljšavaju joj kvalitetu života. Uspjela je podići svojim rukama uteg od pola kilograma i prebaciti ga na drugo mjesto. Svi su se iznenadili. Svi su se radovali.

A Tea ima i svoje planove u životu. Kaže da će biti jednog dana zubarica. Na pitanje zašto – kaže da joj se sviđa njena zubarica Maja Sklezur. Želi biti kao ona. Treba vjerovati da će buduća medicina izmisliti lijek koji će Teu i sve osobe koji boluju od te bolesti potpuno izliječiti. Nikad se ne zna. Sve to grabi brzo u neka futuristička područja medicine, a Tei je samo osam godina života. Tea je, ustvari, jednom riječju – čudo.

https://evoprice.net/2025/11/27/tea-je-cudo/

DULIST

(NE)VIDLJIVE Kvote na papiru, muškarci na vlasti – 16 godina dubrovačke politike

U izborno vrijeme pojedine teme gotovo uvijek padnu u drugi plan. Među bujicom vijesti i poplavom PR članaka i priopćenja, pitanje žena u lokalnoj politici rijetko dolazi do izražaja. Tek se tu i tamo spomene zakonska tzv. ženska kvota – i to uglavnom kada se ne poštuje.

Iako su lokalni izbori iza nas, pred nama je vruća politička jesen s novim akterima na lokalnoj sceni. Upravo sada pravo je vrijeme otvoriti temu žena i njihove stvarne participacije u političkom životu Dubrovnika.

Naša analiza kandidacijskih lista u posljednjih 16 godina pokazuje kako se žene sve više uključuju u politiku, no vodeće pozicije i dalje ostaju u rukama muškaraca. Od osamostaljenja Hrvatske gradom je upravljala samo jedna gradonačelnica – Dubravka Šuica, dok je na čelu Gradskog vijeća do danas bila tek jedna žena, Olga Muratti. Slična situacija je i na razini Županije: Dubrovačko-neretvansku županiju u samo jednom mandatu vodila je županica Mira Buconić.

Upravo zbog takve neravnoteže uvedene su zakonske kvote koje propisuju da najmanje 40 posto kandidata na listama mora biti ženskog spola. No, iako su kvote formalno tu, njihov učinak na stvarnu ravnopravnost je upitan. Naša analiza kandidacijskih lista za Gradsko vijeće od 2009. godine pokazuje da se broj kandidatkinja uglavnom kreće oko zakonskog minimuma, dok pojedine liste imaju znatno manji udio žena, a poneke gotovo nijednu. Podaci potvrđuju da, i kada se norma ispoštuje, žene često ostaju (ne)vidljive u praksi – što otvara pitanje koliko kvote doista mijenjaju političku dinamiku i odlučivanje. Zaključak je jasan – po pitanju udjela žena na listama ne idemo naprijed, pa do novih izbora 2029. godine prostora za napredak još itekako ima.

100. Andrea Falkoni Račić

Novinarski projekt:
(Ne)vidljive

Elektronička publikacija:
Dulist.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
19. kolovoza 2025.

Nitko ne arhivira liste iz 2009.

Ovoj ćemo se temi posvetiti kroz seriju članaka i razgovora, kako s političarkama tako i s njihovim muškim kolegama. Naša polazišna točka bila je analiza od 2009. godine, kada su u Hrvatskoj prvi put provedeni neposredni izbori za čelnike jedinica lokalne i regionalne samouprave. No već na početku naišli smo na prepreku – do kandidacijskih lista iz 2009. godine jednostavno nismo uspjeli doći, jer ih nitko ne arhivira! Podatke nam nisu mogli ustupiti ni Državno izborno povjerenstvo ni Gradsko izborno povjerenstvo. Nema ih čak ni Grad Dubrovnik. Jedini javno dostupni podatci odnose se na izabrane vijećnike nakon provedenih izbora. Ovdje treba istaknuti kako je dotadašnja dubrovačka gradonačelnica Dubravka Šuica išla treći put po povjerenje Dubrovčana, no u tome nije uspjela. U drugom krugu izbora bolji je bio Andro Vlahušić, koji je potom u prvoj fotelji Grada bio sve do kraja 2016. godine. Šuica je bila prva i dosad jedina gradonačelnica Dubrovnika. Uz nju, 2009. godine kandidirala se i Marija Delija, koja je u to vrijeme bila službenica Grada Dubrovnika te je predstavljala svježinu na dubrovačkoj političkoj sceni. Iako do tada nepoznata javnosti, uspjela je osvojiti jedan vijećnički mandat koji je najprije pripao Nikši Grljeviću, no potom se Delija predomislila te sama ušla u Gradsko vijeće.

Te godine je, prema službenim podatcima DIP-a, u Gradsko vijeće Grada Dubrovnika koje je u to vrijeme, pa sve do izbora 2021. godine imalo 25 vijećnika, izabrano sedam žena s četiri kandidacijske liste. Hrvatska demokratska zajednica i Hrvatska seljačka stranka imali su tri gradske vijećnice: Dubravku Šuicu, Dubravku Marunčić te Sanju Puticu. S liste koalicije SDP-HNS-HSU-HSLS u Gradsko vijeće izabrane su dvije žene, Olga Muratti koja tada preuzima dužnost predsjednice Gradskog vijeća te Tatjana Šimac Bonačić, no ona je svoj mandat morala staviti u mirovanje kao izabrana zamjenica gradonačelnika. Sveukupno, žene su po broju osvojenih mandata činile 28 posto tadašnjeg saziva.

115 žena na listama, samo devet u Gradskom vijeću

Dubrovnik je 2013. godine, prema javno dostupnim podatcima iz medijskih objava, imao relativno visok udio žena među kandidatima za Gradsko vijeće – od ukupno 250 kandidata, njih 115 bile su žene, što čini gotovo polovicu (46 posto).

Na deset kandidacijskih lista, broj žena varirao je od 36 posto na listi koalicije HNS-HSS-SHUS, predvođene tadašnjim gradonačelnikom Androm Vlahušićem, do 56 posto na listi Marije Delije. Važan pokazatelj nije samo broj žena na listi, već i njihova vidljivost, odnosno pozicija među prvih deset kandidata, koja značajno utječe na šanse za mandat. Tako su na Vlahušićevoj listi među prvih deset mjesta bile samo četiri žene, dok je Delijina lista, koju je predvodila, među prvih deset imala sedam žena, uključujući nju kao nositeljicu i kandidatkinju za gradonačelnicu.

Na listi Hrasta – Pokreta za uspješnu Hrvatsku, od 25 kandidata 13 je bilo žena (52 posto), a njih šest našlo se među prvih deset. Jednu kandidatkinju manje, njih dakle 12 (48 posto) imala je lista koalicije SDP-HSU-BDSH predvođena Olgom Muratti. Uz nju do 10. mjesta bile su još četiri žene.

Lista koalicije HDZ-HSP AS-HSLS s nositeljem Nikom Bulićem imala je 11 žena (44 posto), a najbolje pozicionirana bila je bivša gradonačelnica Dubravka Šuica. Ukupno su samo četiri žene zauzele prvih deset mjesta. Hrvatski laburisti – Stranka rada predvođena Matkom Bupićem imali su 12 žena (48 posto), a najbolje pozicionirana bila je kandidatkinja za zamjenicu kandidata za gradonačelnika Matka Bupića, Dolores Lujić. Samo tri žene našle su se među prvih deset kandidata ove liste.

Dubrovački demokratski sabor Pera Vićana također je imao 12 žena (48 posto). Treće mjesto na listi dobila je Doris Lepeš Matić koja je Vićanu bila kandidatkinja za zamjenicu. Uz nju do desetog mjesta bile su još samo dvije žene. Jednaki broj kandidatkinja za gradske vijećnice imala je i lista grupe birača nositelja Igora Miošića, dok su Dubrovnik regija i lista Branka Grošete imali deset kandidatkinja ili 40 posto.

Iako žene čine gotovo polovicu kandidata, na ovim izborima samo se jedna kandidirala za gradonačelnicu – Marija Delija, dok je za zamjenicu gradonačelnika bilo pet kandidatkinja. Nakon izbora, u Gradsko vijeće ušlo je devet vijećnica, što je 36 posto tadašnjeg saziva: Dubravka Šuica i Dubravka Marunčić (HDZ), Mira Buconić (HSS), Matija Čale-Mratović (HNS), Olga Muratti i Tatjana Šimac Bonačić (SDP), Doris Lepeš Matić (DDS), Dolores Lujić (Laburisti) te Mariela Marković (Igor Miošić).

Prijevremeni izbori 2015.

Dubrovčani su vrlo brzo ponovno izlazili na izbore. Naime, 2015. godine su održani prijevremeni izbori kada smo ponovno imali 10 kandidacijskih lista za Gradsko vijeće Grada Dubrovnika s ukupno 250 kandidata. Na listama su bile 94 žene, odnosno 37,6 posto. Poražavajući je podatak kako je jedna lista, i to ona nositelja Boža Miletića, imala samo jednu ženu (4 posto). Nije se proslavila ni koalicija HDZ-HSS-HSP AS-HSLS-BUZ-HDS nositelja Mata Frankovića koja je na listu stavila samo šest žena (24 posto).

Živi zid imao je devet žena (36 posto), HKS i grupa birača Mara Kristića po deset, odnosno 40 posto. Koalicija HNS-SDP-HSU imala je 11 žena (44 posto), baš kao i grupa birača Mara Marušića. Liste DDS-a, ORAH-a i Hrasta imale su po 12 žena ili 48 posto.

Kada se promatra prvih deset mjesta na listama, žene su bile znatno slabije zastupljene u odnosu na ukupni broj na listi. Najbolje pozicionirane bile su na listama ORAH-a i Hrasta, gdje su činile 50 posto prvih deset kandidata, dok su na listama Boža Miletića i Mata Frankovića žene bile gotovo nevidljive s udjelom od 10, odnosno 30 posto u prvih deset mjesta.

Na izvanrednim izborima 2015. godine nismo imali nositeljice lista, ali ni kandidatkinje za gradonačelnicu. Pet kandidata imalo je šest kandidatkinja za zamjenicu. Jedino je čelnik dubrovačkog Živog zida Hrvoje Kukuljica imao dvije kandidatkinje za zamjenice.

Te godine je u Gradsko vijeće Grada Dubrovnika izabrano sedam vijećnica. Bile su to Tatjana Šimac Bonačić (SDP), Olga Muratti (HSU). Matija Čale-Mratović (HNS), Sanja Putica (HDZ), Mira Buconić (HSS), Doris Lepeš Matić (DDS) i Mariela Marković (nezavisna).

10 lista sa 110 žena

Broj lista za Gradsko vijeće nije se mijenjao ni 2017. godine. I tada su Dubrovčani svoje gradske vijećnike birali s 10 lista s ukupno 250 kandidata. Za mandat gradskih vijećnika te se godine natjecalo 110 žena, što čini 44 posto. Najlošije je prošla HDZ-ova lista Mata Frankovića, sa sedam kandidatkinja (28 posto), što je tek jedna više u odnosu na prethodne izbore. Među prvih deset imena bila je samo jedna žena, što znači da je njihov udio u vrhu liste bio tek 10 posto. Liste HNS–HSLS i HSU imale su po 14 kandidatkinja, odnosno 56 posto ukupno. Na listi HNS–HSLS među prvih deset mjesta našle su se tri žene (30 posto), dok je lista HSU, koju je nosila Olga Muratti, među prvih deset imala čak sedam žena, odnosno 70 posto.

DDS je imao 13 žena od 25 kandidata (52 posto ukupno), a među prvih deset mjesta pet su bile žene uključujući i nositeljicu liste Terezinu Orlić. SDP, čiju je listu predvodila Tatjana Šimac Bonačić, je imao 11 kandidatkinja (44 posto), a među prvih deset četiri žene (40 posto). DUSTRA je također imala 11 žena (44 posto), pri čemu su četiri zauzele mjesta među prvih deset (40 posto). HSS na čelu s povratnikom u politiku, bivšim gradonačelnikom Vidom Bogdanovićem, je imao deset kandidatkinja (40 posto), a četiri su se našle u vrhu liste (40 posto).

Jednaki broj kandidatkinja za gradske vijećnice imao je i MOST, njih dakle 10 (40 posto), od kojih su samo dvije bile među prvih deset (20 posto). Među njima očekivano i kandidatkinja za zamjenicu kandidata za gradonačelnika Mara Kristića, Dolores Lujić. Grupa birača Ljubomira Nikolića imala je 10 žena (40 posto), ali samo jedna u vrhu liste (10 posto). Živi zid imao je također deset kandidatkinja (40 posto), a među prvih deset mjesta četiri su žene (40 posto).

Najbolje pozicionirane žene bile su na listama HSU, gdje su činile 70 posto prvih deset kandidata, dok su na listama HDZ-a i grupe birača Ljubomira Nikolića žene bile gotovo nevidljive u vrhu liste, s udjelom od samo 10 posto.

Treba istaknuti i kako su se 2017. godine u utrku za čelnu poziciju u Gradu Dubrovniku uključile dvije žene, DDS-ova Terezina Orlić i SDP-ova Tatjana Šimac Bonačić. One su ujedno bile i nositeljice lista svojih stranaka, a uz njih listu je nosila i Olga Muratti (HSU).

U konačnici su žene činile 28 posto izabranog saziva. Naime, nakon provedenih izbora, mandat gradskih vijećnica osvojilo je sedam žena. Bile su to Zrinka Raguž (HDZ), Matija Čale Mratović (HNS), Ivana Šepak (DUSTRA), Terezina Orlić (DDS), Antonela Svilarić (DDS), Dolores Lujić (MOST) i Tatjana Šimac Bonačić (SDP).

6 od 21

Godine 2021. broj vijećnika u Gradskom vijeću smanjuje se s 25 na 21, a gradonačelnici od tog izbornog ciklusa imaju samo jednog zamjenika ili zamjenicu. Na izbore je izašlo devet kandidacijskih lista za Gradsko vijeće s ukupno 189 kandidata, od kojih je bilo 87 žena, što čini 46 posto.

Najmanje kandidatkinja imala je lista Hrvatske demokratske zajednice u koaliciji sa Suverenistima i HSU-om. Od ukupno 21 kandidata na listi, šest su bile žene, što čini 29 posto, a među prvih deset kandidata našle su se tek tri žene, odnosno 30 posto. Listu je nosila Zrinka Raguž. Nešto veći broj žena imale su liste Domovinskog pokreta i Mosta, obje s devet žena od 21 kandidata, što je 43 posto, dok su među prvih deset kandidata imale po tri žene, odnosno 30 posto

Listu Domovinskog pokreta nosila je Ivana Končevski, koja je u ovom izbornom ciklusu ujedno bila i jedina kandidatkinja za gradonačelnicu Dubrovnika. Koalicija SDP – Glas također je imala devet žena na listi, što je 43 posto ukupno, ali među prvih deset kandidata našle su se četiri žene, što iznosi 40 posto. Najbolju poziciju, drugu, dobila je Anita Bonačić Obradović, koja je

te godine bila kandidatkinja za zamjenicu kandidata za gradonačelnika Ivana Tropana.

Liste Dubrovačke stranke DUSTRA, grupe birača Ivica Roko i platforme Srđ je Grad / Možemo! imale su po deset žena na listi, odnosno 48 posto ukupno. Međutim, među prvih deset kandidata, DUSTRA je imala pet žena (50 posto), grupa birača Ivica Roko tri žene (30 posto), a Srđ je Grad / Možemo! četiri žene (40 posto).

Dubrovački demokratski sabor – DDS imao je 11 žena na listi od 21 kandidata, što čini 52 posto, dok je među prvih deset kandidata bilo pet žena (50 posto). Najveći broj žena imala je koalicija HNS – HSLS – Reformisti, njih čak 13 žena od 21 kandidata (62 posto), dok je među prvih deset kandidata bilo četiri žene (40 posto).

Nakon izbora u Gradskom vijeću, mandat je osvojilo samo šest vijećnica, što je 29 posto: Zrinka Raguž (HDZ), Olga Muratti (HSU), Petra Marčinko (Srđ je Grad), Sanja Mlinarić-Vrbica (DDS), Ivana Šepak (DUSTRA) i Anita Bonačić Obradović (SDP).

Na izborima za gradonačelnika te smo godine imali osam kandidata, od kojih je samo jedna bila žena, Ivana Končevski iz DP-a. Pet kandidata imalo je kandidatkinje za zamjenice, a dvije kandidatkinje bile su ujedno i nositeljice listi.

Prisegnulo osam vijećnica

Na posljednjim izborima u svibnju ove godine za Gradsko vijeće Dubrovnika kandidiralo se 11 lista s ukupno 231 kandidatom, od kojih je bilo 103 žene, što čini 44,6 posto svih kandidata.

Najviše kandidatkinja imala je lista Centra nositeljice Viktorije Knežević, s 14 žena od ukupno 21 kandidata (66,7 posto). Među prvih deset kandidata ove stranke čak osam mjesta pripalo je ženama (80 posto). Na listi Centra druga je bila kandidatkinja za zamjenicu Nataša Đurović Đanović, a tek na desetom mjestu našao se muškarac, Tomo Kristović.

S druge strane, najmanje žena bilo je na listi koalicije HDZ – HSU – Suverenisti, koju je nosio aktualni gradonačelnik Mato Franković, sa šest kandidatkinja od ukupno 21 kandidata (28,6 posto). Među prvih deset kandidata četiri su bile žene (40 posto). Liste s po sedam žena imale su Domovinski pokret i HNS. DP je imao 7 žena od 21 kandidata (33,3 posto), ali među prvih deset samo dvije žene (20 posto). HNS je imao također 7 žena (33,3 posto), ali među prvih deset kandidata čak šest žena (60 posto), uključujući Mariju Haselsteiner kao kandidatkinju za zamjenicu.

Tri liste imale su po devet kandidatkinja ili 42,9 posto: HSLS, lista Mara Kristića i Most. HSLS-u su četiri bile među prvih deset kandidata (40 posto). Maru Kristiću tek dvije (20 posto), dok je Most u prvih deset imao pet kandidatkinja, što je 50 posto.

Liste s po 10 žena bile su DDS-ova Pera Vićana i koalicija SDP-a i Srđevaca, što čini 47,6 posto kandidata. DDS je na prvih deset mjesta na listi stavio četiri žene, što je 40 posto, a koalicija SDP-Srđevci njih pet (50 posto, no među njima su bile Anita Bonačić Obradović, nositeljica liste te kandidatkinja za gradonačelnicu te Petra Marčinko kao kandidatkinja za zamjenicu.

DUSTRA Željka Raguža imala je 11 žena, što je 52,4 posto kandidata. Među prvih deset kandidata bilo je šest žena što je 60 posto.

Na ovogodišnjim izborima za gradonačelnicu su se natjecale dvije žene, Viktorija Knežević i Anita Bonačić Obradović. Bonačić Obradović ušla je u drugi krug izbora s kandidatom Matom Frankovićem, ali nije uspjela osvojiti gradsku vlast.

Nakon konstituiranja Gradskog vijeća, prisegnulo je osam vijećnica (38,1 posto): Anita Bonačić Obradović (SDP), Jelena Crnčević (DDS), Katarina Doršner (HDZ), Nataša Đurović Đanović (Centar), Ana Hrnić (HDZ), Viktorija Knežević (Centar), Petra Marčinko (Srđ je Grad) i Olga Muratti (HSU).

Analiza kandidacijskih lista i izbornih rezultata pokazuje jasne obrasce u zastupljenosti žena u dubrovačkoj politici. Iako su zakonske kvote pridonijele povećanju broja žena na listama, njihov stvarni utjecaj u političkim strukturama ostaje ograničen. Podaci pokazuju da su žene češće pozicionirane niže na listama, što smanjuje njihove šanse za izbor, dok su muškarci češće na vodećim mjestima. Razlike među strankama također su značajne: neke stranke sustavno promoviraju kandidatkinje na ključne pozicije, dok druge žene stavljaju na manje vidljiva mjesta, što se odražava i u konačnoj zastupljenosti u Gradskom vijeću. Trendovi iz više izbornih ciklusa sugeriraju da formalna kvota nije dovoljna – potrebna je strateška podrška ženama kroz bolje pozicioniranje na listama, ali i jačanje svijesti birača o važnosti ravnopravne zastupljenosti.

https://dulist.hr/nevidljive-kvote-na-papiru-muskarci-na-vlasti-16-godina-dubrovacke-politike/964309/

Intervju Tvrtko Jakovina: „Kad su političari shvatili da je moguće lagati bez kazne tada je populizam razbio i zadnju barijeru“

101. Zdenko Duka

Novinarski projekt:
Provjerom činjenica protiv laži

Elektronička publikacija:
Lupa

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
3. listopada 2025.

S Tvrtkom Jakovinom, redovitim profesorom svjetske povijesti 20. stoljeća na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, intelektualcem koji često nastupa u javnosti i piše za medije, razgovarali smo o političkom populizmu.

Uvriježeno, a vjerojatno točno mišljenje je da političari lažu i da je politika takva djelatnost u kojoj je lagati neophodno. Što vi o tome mislite, u kojoj mjeri političari ne govore istinu?

- Kao u većini drugih profesija, osim možda, ali ne uvijek, u znanosti, politika je u najmanju ruku profesija u kojoj se neke stvari mogu ispričati na drugačiji način ili se možda mogu prešutjeti, ako se o njima baš izravno ne laže. Laganje dolazi u situacijama kad imate pogodan tip publike, ili kad procjenjujete da vas laž neće osobito ugroziti. Sve to ovisi i o ličnosti pojedinog političara, kontekstu vremena. Katkad imate ljude koji naprosto lažu i ne smatraju da je to nešto problematično, ili nisu ni svjesni da lažu, sve je jednostavnije.

Pojava populizma u suvremenijim oblicima vezuje se uz vrijeme uspostave demokracije u kojoj se legitimitet vlasti temelji na „volji naroda“. Dakle, kad o vlasti ne odlučuje više nasljedstvo ili gola sila, tada treba govorom, umiljavanjem i lažnim obećanjima jurišati na vlast?

- Da, to je i više postao diktat u današnjim mirnim i bogatim vremenima, kad je jedini cilj politike, a bome i mnogih politologa koji politiku proučavaju, dolazak ili ostanak na vlasti postavljen kao jedino mjerilo uspješnosti nekog političara. Onda postane normalno da se ne trebaju provoditi ni nepopularne reforme, ako će vas to ugroziti. I onda je moguće činiti popularne geste koje su jako skupe, sve kako biste ostvarili ono što se smatra apsolutnim uspjehom. Ako je uspjeh duljina boravka na vlasti i dolazak na vlast, onda se, vjerojatno, sve drugo što je potrebno da to ostvarite, može tolerirati. Ali to mijenja smisao rada za opće dobro ili smisao uprave. Jer, onda se i u znanstvenom smislu mogu fabricirati nalazi pa reći – ja sam sada jako uspješan. Ali, mi jesmo ušli u takvu civilizaciju brzih uspjeha koje političari vide kao korisne. Neke stare europske demokracije svejedno su preuzele takve politike, ali su nove posebno brzo i lako prihvatile taj tip vođenja politika. Kada se odvijaju izbori u Kazahstanu, nastojite biračima ponuditi da dođete pod kožu, vidjeli smo u Gruziji da su nudili nove zube stanovnicima koji su to poželjeli napraviti, samo ako glasaju za prave.

Opći je dojam da danas u svijetu i u Europi ima više populizma i populističkih političara na vlasti, nego prije četrdesetak ili pedesetak godina. Je li to točno, ako jest, što je razlog tome?

- Nakon Drugog svjetskog rata imali smo puno onih koji su svjedočili ratnim razaranjima i pod svaku cijenu su ih nastojali izbjeći. Onda su došle nove generacije koje nisu više imale sjećanje na rat, koje su imale drugačije prioritete, pa se promijenila i priroda politike. Čini mi se da je danas više populizma zbog toga što su i sredstva komuniciranja, način na koji se ljudi obrazuju i koncentracija koju mogu izdržati, naprosto puno pogodnija za kratke, fleš poruke i zbog toga smo počeli dobivati sve više političara i sve više onih koji mogu ići pod zajednički nazivnik populizma. Međutim, ulazak komičara, glumaca na političku scenu, u naše je doba bio uspješan za mnoge, ali nije bio jedinstven u nedavnoj povijesti. Slovenci, Ukrajinci, Amerikanci, skoro i Hrvati, dobili su neke osobe koje su bile u show biznisu ili jeftinim komedijama. U Americi je i Stephen Colbert, od skora zabranjeni komičar, rekao da je porijeklom iz Južne Karoline i da će Južna Karolina imati izbore za Senat i da će se on možda natjecati, koristeći svoju popularnost nasuprot predsjedniku Trumpu. Već se 1981. godine na izborima kandidirao francuski komičar talijanskog porijekla Michael Coluche koji je dočekan s podsmijehom, no kad su prve analize pokazale da dobiva 14 posto glasova, onda je iz kampa Françoisa Mitterranda izvršen pritisak da se povuče, a bio je poznat po seksualiziranom, grubom tipu humora. Pa imala je i Hrvatska kandidate za predsjednika koji su dolazili iz tog tipa zanimanja. A imala je i mnoge koji su se ponašali na takav način. Populizam je u politici uvijek bio prisutan, ako ga vrlo široko shvaćamo, samo što je to u moderno doba često postao, barem u kampanjama, jedini sadržaj politike, često i jedina mjera uspjeha.

Nerijetko o nekim šefovima država govorimo da su istinski državnici, a o drugima da su tek ordinarni političari. Kažemo da državnici imaju viziju, dobro naslućuju što državu i njihove građane čeka u budućnosti, ali – što je bitno – oni sipaju građanima i neugodnu istinu u lice?

- Tako je. Ili su dovoljno hrabri učiniti određene poteze koji će se u budućnosti tek pokazati ispravnima, odnosno povući u aktualnom trenutku neugodne poteze zato što smatraju da su nužni za sretniju budućnost ili opstanak nacije. Neugodne istine se mogu donijeti u ratnim okolnostima, kao što ih je iznosio Winston Churchill. Ili možete donositi poteze koji mogu biti riskantni za vašu političku karijeru, jer znate što je vaša odgovornost. Onaj ili ona koji su izabrani i plaćeni, a na poziciji dobivaju povjerljive informacije, plaćeni su da bi vodili društvo naprijed. To znači da morate biti spremni mijenjati društvo ili njegov smjer, bez obzira što većina to ne želi ili je nespremna na neke reformske zahvate. To je stvar karaktera, shvaćanja odgovornosti i državništva. Pojedini političar mora biti dovoljno snažan za to. Ako pogledate hrvatske političare i zastupnike, naročito vladajuće većine, imate jednu beskrajno rahlu masu, gdje je potpuno nevidljivo tko je tko, ljudi bez lica i svojstava, koji se ponašaju na potpuno očekivani način, skrivaju se iza dominantnog narativa kojeg dobivaju od partije. Čak i kad nastupaju neobično bezobrazno, oni ne nastupaju kao ličnosti, nego partijski glasnogovornici. To je neinspirativna politička situacija gdje nema jasne politike.

Iako se čini da su sve popularniji autoritarni vođe, pravih državnika je sve manje?

- Imamo situaciju krajem 20. i naročito početkom 21. stoljeća da su zadovoljeni mnogi ili svi demokratski uvjeti, a činimo sve da je nemoguće iznenaditi nas na izborima. U nekim se zemljama iznenađenja preveniraju tako da krojite izborne jedinice, u drugima se zabranjuju protukandidati, njihove političke partije, što se događa u mnogim afričkim zemljama, događa se i u Turskoj, ili se neće dopustiti da se afirmiraju, ili ćete se pokušati oslanjati na pomoć izvana, što se događa i s ruskim, ali i europskim uplivom, kad danas gledamo izbore u istočnoj Europi. Plaćeni PR stručnjaci šire narativ da su vladajući možda loši, ali da su drugi još gori. I tako, to je sve kontaminiralo izbornu utrku u koju ljudi imaju sve

manje i manje povjerenja. U Hrvatskoj očito nikad nisu imali dovoljno povjerenja jer izlaze u minornim brojevima na izbore. Bez volje da sredite izborne spiskove, bez volje da afirmirate izlazak na izbore, bez volje građana da sudjeluju u izbornom procesu – to je sjajna platforma za nekog malo ambicioznijega i sklonog praznim obećanjima da se tako lakše afirmira od državnika.

Žestoki nacionalizam, ksenofobija i rasizam česti su pratioci desnih populističkih pokreta i političara. Ima i lijevih populističkih pokreta, ali desni danas ipak dominiraju.

- Da. Svijet je skrenuo udesno s Trumpovim politikama i retorikom koja je do te mjere gruba i okrutna za šefa supersile i predstavlja veliki problem za buduće generacije. Desni populizam je na valu. No, ne znači da se desni pokreti mogu na jednak način afirmirati ili iskoristiti ono što funkcionira u nekim drugim zemljama. HDZ je pokušao u Hrvatskoj nametnuti „ruski narativ" na sličan način na koji on funkcionira u baltičkim zemljama. Tamo je mogao funkcionirati, ali se u Hrvatskoj teško mogao prepoznati i afirmirati na isti način. Mene su još u početku rata u Ukrajini američki diplomati pitali gdje se to vidi rusko ponašanje opozicije ili proruske politike u Hrvatskoj, kako govori HDZ, jer ih oni ne vide? Taj narativ u Hrvatsku unesen izvana, ovdje je propao, ne spominje se više. Isto tako je i s migracijom. Mi smo antiimigrantsku retoriku pretvorili u nakaradnu – kao kod Mire Bulja, a Domovinski pokret se nije mogao odmaknuti od standardnih antisrpskih invektiva, jer su Srbi za njih i dalje puno „atraktivniji" nego migranti. Hrvatska je tako duboko provincijalizirana, da je čak i te politike i sve te događaje svela ponovo na vlastitu mjeru, naše malo misto. Nije se mogla staviti uz bok sličnim nacionalističkim pokretima u zapadnoj Europi.

Biste li nabrojili neke populističke političare u svijetu? Koji su političari populisti u Hrvatskoj?

- Kad glavni koalicijski partner premijera i bivši HDZ-ov gradonačelnik Vukovara, sada predsjednik Domovinskog pokreta, Ivan Penava, kaže da glavni državni odvjetnik, sofisticirani Ivan Turudić, „misli i diše hrvatski", onda je to, osim što je nacionalizam, čisti populizam. Hrvatsko disanje se ne može mjeriti. Znamo što misli kada to kaže – netko sudi na našoj strani pa prema tome diše hrvatski, ali to je jedna od klasičnih gesta populizma. Imate nešto nevidljivo, nemjerljivo i neshvatljivo što mi procijenimo da je hrvatsko – je li to dobro, pošteno, efikasno, to je irelevantno, važno je jedino da je naše hrvatsko, na način na koji mi to želimo definirati. Sigurno da je talijanska premijerka Giorgia Meloni kad govori vlastitom biračkom tijelu, na unutarnjem planu, puno više populist nego što je to unutar EU-a ili UN-a, ali to jesu bile radikalizirane poruke zbog kojih je ona došla na vlast. Francuski predsjednički izbori u posljednja dva ciklusa imali su niz političara koji bi se po antiimigrantskoj, antimuslimanskoj retorici mogli smatrati ultra-populističkim. Ima ih u najrazvijenijim demokracijama svijeta, bio je to i nizozemski pobjednik izbora Geert Wilders, koji nije uspio formirati vladu. Trenutno najpopularnija njemačka političarka, predsjednica AfD-a Alice Weidel također zagovara mnoge populističke mjere. Sasvim sigurno da je argentinski predsjednik Javier Milei ogromnim dijelom populist čije su se politike raspale, jer je bio nesposoban da ih do kraja provede. Uostalom, ne možete uvesti francuski s(u)stav i očekivati da će neka zemlja koja nije Francuska, profunkcionirati kao Francuska. Kada govorite ono za što ste svjesni da nećete moći provesti, to je populizam. Ili da podilazite osjećajima koji su nesofisticirani, koji se čine poznatima ili obećavaju neku prošlu bolju zajednicu. Kakva bi bila Hrvatska kad bismo mi bili protiv imigranata, tko bi radio tolike poslove? Jesu li ljudi spremni da ih ne liječi nitko, ili su ipak spremni da ih liječe stranci? Jesu li spremni da ih sutra nitko neće obilaziti i čistiti u staračkim domovima, ako nećemo dopustiti strancima da dođu? Politika kratkih poteza, bez odgovornosti je ono što simbolizira populizam.

Koje su razlike u populističkom izričaju i djelovanju u demokratskim i autokratskim državama? Iako, teško je danas i razlučiti koje su demokratske, a koje autokratske.

- Da, kako tretirati Mađarsku? Ili, je li Turska demokratska država? Po nekim elementima je bila, pa je svejedno došlo do pobjede politika koje su je potpuno izmijenile. Ili pogledajte SAD nakon druge pobjede predsjednika Trumpa, čini se da je opozicija potpuno grogirana. Kad su političari shvatili da je moguće ispričati laž bez kazne i da je gotovo sve irelevantno, da je dovoljno unijeti sumnju, sve relativizirati, u tom je trenutku populizam razbio zadnju barijeru. Do prije 15 godina bila je afera zato što je jedna političarka kazala da je završila Filozofski fakultet, ali nije završila B-predmet, dakle, nije diplomirala, za nju je to bila otegotna okolnost, pisalo se o njoj u novinama, tražila njezina bosanska diploma. U usporedbi sa svim onim što sada gledamo, od vodstva HEP-a, čelništva Gospodarske komore, bivšeg ministra poljoprivrede iz Domovinskog pokreta i njihovih diploma, ono što smo imali djeluje kao Periklovo doba u odnosu na ovo danas. Pa onda, što se tiče diploma, odnosa prema obrazovanju, nema nikakvih problema i sve je u redu. Razlika između mnogih hrvatskih, zagrebačkih, fakulteta i onih s „benzinske pumpe" u BiH je samo u tome želite li fakultet „završiti" za nekoliko tjedna ili studirati

nešto više godina, ali uz jednak intelektualni „napor“. Mi smo po tome vidljivo propali. Osude društva ipak nema. Dovoljno je da stvar relativizirate, ne morate više dokazivati je li nešto točno ili nije točno. Dovoljno je samo reći „a, neki kažu da je drugačije“, „neki smatraju da nije bilo tako“ i slično. Nikome to ne smeta.

Je li populizam nužno negativna politička pojava?

- Ne mora biti ako ćete imati kvalitetnog političara koji će koristiti populizam kako bi učinio nešto dobro. Puno ovisi o ličnosti i o tome što je stvarna mjera uspjeha. Nedvojbeno je da je Gordan Grlić Radman najuspješniji hrvatski diplomat, u ovom stoljeću najuspješniji, jer će biti najdulje, ministar u tri mandata, na svojoj poziciji. Ako je to mjera, onda o tome nema nikakve dvojbe. To će biti personifikacija hrvatske diplomacije. No, populizam može biti koristan ako ćete doći na vlast i prepoznati stvarne probleme koje vam ta funkcija donosi, ako ćete biti svjesni svoje odgovornosti, ako znate da bez populizma nećete do pobjede, da biste onda nešto dobro učinili. Ali, to nije uvijek tako, najčešće je obrnuto. Da su se populističkim metodama koristili mnogi, istina je. SAD je pomagao Borisu Jeljcinu da pobijedi na drugim predsjedničkim izborima, kada je on nemoguću situaciju okrenuo u svoju korist. Doduše, bilo je to uz strano uplitanje u izbore, ali to nam tada nije smetalo. Načelno, populizam s jednim ogromnim brojem nezainteresiranih, nefokusiranih i slabo obrazovanih birača, a takvi su većina u svim državama, u principu je plodno tlo za one koji politiku ne smatraju časnom profesijom.

https://lupa.lupiga.com/politika-i-drustvo/intervju-tvrtko-jakovina-kad-su-politicari-shvatili-da-je-moguce-lagati-bez-kazne-tada-je-populizam-razbio-i-zadnju-barijeru

poslovniFM

ESG: Najviše se priča o regulativi i obvezama, a najmanje na koji način krenuti, koji su koraci

Iako ESG donosi okvir za održivost i odgovornost, u hrvatskom društvu još uvijek se doživljava kao birokratska apstrakcija, namet iz Bruxellesa ili prijetnja tradicionalnim modelima poslovanja. Ili je to sve na jednoj strani, a na drugoj naprosto treba shvatiti da uvođenje ESG praksi nije samo regulatorna obveza – to je i poslovna strategija koja otvara pristup novim izvorima kapitala.

Investitori i banke sve češće uvjetuju financiranje upravo održivim praksama. Tvrtke s jasnim ESG ciljevima lakše privlače strane partnere, jer globalni lanci opskrbe traže dobavljače koji poštuju visoke standarde.

Uz to, potrošači postaju sve svjesniji važnosti održivosti. Brendovi koji iskreno ulažu u okolišnu odgovornost, etičko poslovanje i dobrobit zajednice stječu lojalnost kupaca, dok se oni koji zanemaruju ESG sve češće suočavaju s reputacijskim krizama. Tu su činjenice.

Što ESG konkretno znači za hrvatske tvrtke i institucije? Jesu li to stvarni alati promjene ili samo krovni marketing? Tko ih provodi, a tko ih zloupotrebljava? Što donosi direktiva o novim pravilima o dokazivanju zelenih tvrdnji (The Green Claims Directive).

102. Ines Loje

Novinarski projekt:
ESG: bauk ili rješenje

Elektronička publikacija:
poslovniFM

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
13. kolovoza 2025.

I kad smo htjeli detaljnije pisati o brojnim obvezama i rokovima vezanima uz ESG i kako će utjecati na poduzetnike i koje, vijest iz Vijeća EU pokazuje koliko je ta cijela priča i ciljevi još uvijek u razini nedovršenih želja, odnosno strateški neusuglašenih stajališta na području Europske unije. Pa moramo s tim početi jer za neke mijenja stvari. Vijeće je tako početkom srpnja 2025. prihvatilo svoje pregovaračko stajalište (tzv. opći pristup) o Prijedlogu direktive o izmjeni direktiva 2006/43/EZ, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 i (EU) 2024/1760 u pogledu određenih zahtjeva za korporativno izvješćivanje o održivosti i dužnu pažnju za održivo poslovanje.

Iza tih riječi krije se zapravo prijedlog pojednostavljenja zahtjeva i smanjivanja administrativnog opterećenja za poduzetnike te osiguravanja da propisi ne postanu prepreka gospodarskom rastu i konkurentnosti, pokušavajući postaviti učinkovit i razmjeran regulatorni okvir. Usvojeno stajalište odražava političku volju država članica Europske unije da pojednostave pravni okvir za izvještavanje o održivosti, uz očuvanje i zadržavanje temeljne svrhe tj. osiguranja transparentnosti i dostupnosti ključnih informacija o održivosti poslovanja i održivom poslovanju poduzetnika u Europskoj uniji.

U odnosu na izvorni prijedlog Europske komisije predstavljen 26. veljače jedna od ključnih izmjena odnosi se na redefiniranje kruga obveznika primjene CSRD-a (Corporate Sustainability Reporting Directive). Tako se dodatno sužava krug obveznika izvještavanja o održivosti: obvezni izvještavati o održivosti samo su poduzetnici koji zapošljavaju više od 1.000 radnika i ostvaruju neto prihode iznad 450 milijuna eura. Također, državama članicama ostavlja se mogućnost da poduzetnicima koji zapošljavaju između 500 i 1.000 zaposlenika, a trenutno su obuhvaćena prvim krugom primjene CSRD-a, odobre privremeno izuzeće od obveze izvještavanja do 31. prosinca 2026. godine.

Vratimo se mi na sadržaj, jer ESG je više od samog izvještavanja, kako smo i naveli.

ESG standardi – obveza, prilika i izazov za hrvatsko gospodarstvo

Pojam ESG – Environmental, Social, Governance – označava skup kriterija kojima se mjeri održivost i društvena odgovornost poslovanja. Nastali kao inicijativa za ulaganje s pozitivnim utjecajem na okoliš i društvo, ESG standardi danas su mnogo više od dobre volje poduzetnika. U Europskoj uniji, pa tako i u Hrvatskoj, ESG se sve snažnije povezuje s obvezama izvještavanja, pristupom kapitalu, reputacijom brenda i dugoročnom konkurentnošću. Pogledajmo stoga detaljnije tri stupa ESG-a i njihovo značenje:

E – Environmental (Okoliš): obuhvaća način na koji tvrtka upravlja utjecajem na okoliš – od emisije stakleničkih plinova, potrošnje energije i vode, gospodarenja otpadom, do prelaska na obnovljive izvore energije i očuvanja bioraznolikosti.

S – Social (Društvo): odnosi se na radne uvjete, poštivanje ljudskih prava, sigurnost zaposlenika, raznolikost i inkluziju, zaštitu potrošača te utjecaj na zajednicu u kojoj tvrtka posluje.

G – Governance (Upravljanje): uključuje transparentno i etično korporativno upravljanje, neovisnost nadzornih odbora, politike sprečavanja korupcije, odgovornost menadžmenta i poštivanje zakona.

U Hrvatskoj, obveza izvještavanja o održivosti regulirana je Zakonom o računovodstvu i usklađena s EU Direktivom o nefinancijskom izvještavanju (NFRD), a od 2024. počinje se primjenjivati nova **Direktiva o korporativnom izvještavanju o održivosti** (CSRD). To je značilo da velike tvrtke od javnog interesa s više od 500 zaposlenika već nekoliko godina moraju objavljivati nefinancijska izvješća. Obveza se od 2024./2025. širila na sve velike tvrtke, a od 2026. trebala bi biti obuhvaćena i mala i srednja poduzeća koja kotiraju na burzi.

Izvještaji će morati biti u skladu s **ESRS standardima** (European Sustainability Reporting Standards) i obuhvatiti sve tri dimenzije ESG-a.

Mnoge hrvatske tvrtke, posebno mala i srednja poduzeća, suočavaju se, uz sve izazove poslovne opstojnosti i s još nekim izazovima vezanima samo uz ESG: nedostatkom stručnog kadra za izradu ESG strategije, visokim početnim troškovima prilagodbe te nejasnoćama oko mjerenja i izvještavanja.

Ključno je naglasiti i zapravo to svima treba biti na umu da se ESG ne svodi na formalno ispunjavanje izvještaja – tzv. *greenwashing* – nego da postane sastavni dio poslovne kulture. To pak zahtijeva edukaciju, dugoročno planiranje i praćenje rezultata.

Praćenje tih izvještaja i godišnjih izvještaja poduzetnika dat će svima u društvu točnu sliku, a dosadašnji hrvatski primjeri pokazuju da se ESG može provoditi uspješno i u različitim sektorima. Proizvođači hrane uvode lokalne dobavljače i smanjuju otpad od hrane, građevinske tvrtke prelaze na zelene materijale i energetsku učinkovitost, IT sektor ulaže u raznolikost i rad na daljinu, dok turističke kompanije razvijaju održive pakete putovanja i čuvaju prirodnu baštinu.

ESG standardi u hrvatskom gospodarstvu više nisu pitanje „ako“, nego „kako“. Oni su most između profitabilnosti i odgovornosti, između tržišne konkurentnosti i etičkog poslovanja. Tvrtke koje na vrijeme integriraju ESG u strategiju ne samo da će jednom ispuniti zakonske obveze, nego će postati poželjan partner, poslodavac i brend u očima tržišta. U vremenu klimatskih i društvenih izazova, ESG nije trošak – on je investicija u održivu budućnost.

U nastavku serijala ESG – bauk ili rješenje istražit ćemo kroz razgovore s brojnim dionicima kako koncept okolišne, društvene i upravljačke odgovornosti mijenja gospodarstvo, poslovne prakse i investicijske kriterije – te zašto se oko njega često stvara više straha nego razumijevanja. U središtu je analiza kako ESG standardi utječu na male i srednje poduzetnike, javna poduzeća, financijski sektor, lokalne zajednice i medijsko okruženje.

https://poslovnifm.com/gia/gia-dop/esg-najvise-se-prica-o-regulativi-i-obvezama-a-najmanje-na-koji-nacin-krenuti-koji-su-koraci/

virovitica.net

Patrijarhat kao tihi saveznik nasilja nad ženama

Kad čujemo da je muškarac ubio ženu, često se uhvatimo za najbliže objašnjenje – ljubomoru, alkohol, svađu. Govorimo: 'puknuo mu film', 'smračilo mu se', 'poludio je'. Ali iza svake te rečenice, koja pokušava objasniti neobjašnjivo, skriva se nešto dublje – način na koji društvo uči da jedna grupacija ima primat nad drugom. Psihologinja **Lorena Zec**, koordinatorica razvojnih aktivnosti Centra za nenasilje i ljudska prava S.O.S. Rijeka smatra da korijen takvog zlostavljačkog ponašanja leži u iskrivljenom shvaćanju patrijarhata – onom koje muškarcima daje osjećaj nadmoći, a ženama nameće krivnju i šutnju. „Takvi obrasci uče se od najranijeg djetinjstva kroz obitelj, medije i institucije, pa žene često internaliziraju krivnju i osjećaj nemoći. Uz to, društvene strukture – poput ekonomske ovisnosti, slabog institucionalnog odgovora i stigmatizacije žrtava – otežavaju ženama da potraže pomoć i osiguraju vlastitu zaštitu."

Kad kontrola postane opravdanje za kaznu

Posljedica takvih iskrivljenih shvaćanja su stavovi pri kojima muškarac možda smatra normalnim uskraćivati ženi njena elementarna prava. Sustavom kontrole ograničava njeno kretanje, telefonske razgovore, razonodu, hobije, humor. Sugerira joj i određuje krug prijatelja, zahtijeva da mu u svemu bude poslušna i pokorna. Ako po njegovim kriterijima ona ne ispunjava tu ulogu – drži da je ima pravo kazniti. Nisu rijetki izrazi poput: 'pametnija si kad šutiš', 'mjesto ti je u kuhinji', 'ne slušaš me dovoljno', a u nekim situacijama riječima nasilnika pridružuju se čak i njegovi prijatelji, čime dodatno gaze ženino dostojanstvo. Za takve stavove i postupke nema opravdanja i treba ih najstrože osuditi. Zapravo, tako govori i aktualni hrvatski zakon. I na njega bi se žene trebale pozivati.

103. Vinco Gazdik

Novinarski projekt:
Tišina nakon krika: lica femicida u Hrvatskoj i dijaspori

Elektronička publikacija:
Virovitica.NET

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
7. studenoga 2025.

Zatvoreni krug normi i prešutnog odobravanja

Renato Matić, poznati hrvatski sociolog, kaže da društvene norme igraju ključnu ulogu. Preformulirajmo: ako je pravilo da obiteljske stvari ostaju u kući – podrazumijeva se da je žena, zajedno sa svojim problemima, već u startu izolirana i da ne smije pomoć tražiti izvana. Ako 'prava žena čuva brak', onda je ona kriva što muž iz njega odlazi, ili ga oskvrnjuje, a kriva je i za nasilje koje trpi. Isto vrijedi i za normu da je pravi muškarac samo onaj koji zna pokazati tko je gazda u kući. Tada se nasilje nad slabijima više ne vidi kao kazneno djelo, nego kao potvrda te muškosti.

Kadija te tuži, kadija ti sudi

U društvu u kojem nečiji autoritet postaje važniji od pravde, veći od zakona, a suprotan postojećim propisima – ne možemo govoriti o prihvatljivim odnosima. Obitelj se sve donedavno smatralo temeljnom jedinicom društva. Ako se već u njoj ta elementarna načela ne poštuju i krše – atmosfera nespokoja i nemira prelijeva se na cijelo društvo. Po načelu 'kadija te tuži – kadija ti sudi' nastaje klima u kojoj se nitko ne osjeća sigurno.

Obiteljski autoriteti, koje bi trebalo poučiti pravilnom sustavu vrijednosti, nisu dovoljno snažni, a često ni mentalno prisutni da bi ga razumjeli i prihvatili. Tako su pojedinci, po strukturi autoriteta, prisiljeni pokoriti se jačemu. Ne bezuvjetno pametnijem, a naročito ne pravednijem. Kako kaže izreka: pognutu glavu sablja ne sječe.

Povijest je, nažalost, prepuna takvih primjera, a najokrutnije restrikcije primjenjivane su baš tamo gdje ih nije smjelo biti – u izrazito religioznim sredinama. Vodeće figure takvih sredina priželjkivale su dominaciju, slavu, čast i moć pa jednostavno nisu mogle prepoznati svoj grijeh. I tako povijest bilježi stoljeća teških nepravdi i patnji, a žene su u njima stradavale dvostruko. Najprije jer su, sasvim normalno, prezirale nepravdu, a potom jer su, i kada bi mogle dokazati da su u pravu, po ustaljenim društvenim normama to morale prešutjeti.

Zakon na papiru i stvarnost iza zatvorenih vrata

Po pitanju današnjih zakonskih okvira i osobnih prava brojne su stavke na ženinoj strani. No kolika je cijena njihovih primjena u praksi sasvim je drugo pitanje. Međutim, kad je riječ o fizičkom nasilju, izravnim i ozbiljnim prijetnjama, teškom zlostavljanju, pokušaju ubojstva – tu više nema dvojbe – ono mora prestati. Ipak, to je lakše reći nego postići pa stručnjaci uporno pokušavaju razumjeti pozadinu teške agresivnosti. Potom, nakon podrobnih analiza, sustavu nude najprihvatljivija rješenja.

Što pokreće nasilnika?

„Nasilni muškarci imaju iskrivljenu sliku o sebi. Žele da im se drugi dive, da im laskaju, hvale ih, a nisu svjesni da to ni na koji način ne zaslužuju. Ako to divljenje i pažnju ne dobiju u očekivanoj mjeri – nastaje problem. Dolazi do osvetničkog ponašanja, nakuplja se agresivnost, a uz prisutnost alkohola ili nekih drugih opojnih sredstava, takav nerazuman način ponašanja se dodatno pojačava i pretvara u nasilje", kaže prof. dr. sc. Slavko Sakoman, najpoznatiji hrvatski neuropsihijatar. Njegov pristup liječenju nasilnika je jedinstven i zato je, tvrdi, imao brojna lijepa iskustva u njihovom liječenju.

Sakoman, koji je svojedobno organizirao i provodio tretmanski pristup pomoći nasilnicima u nekim hrvatskim zatvorima, pa time i u Lepoglavi, za portal Virovitica.net je podijelio svoja zapažanja o putu nastanka teških nasilnika, kriminalaca pa i ubojica.

Put prema promjeni – terapija, razumijevanje, nada

„Određene crte osobnosti su genski determinirane. Onda se na to nadoveže nefunkcionalni odgoj. Dakle, niz stvari od čovjeka učini da postane to što trenutno je. U razgovorima s osuđenim kriminalcima i nasilnicima, moja je analiza uključivala i temeljno pitanje: zašto je on postao takvim, što ga je na to nagnalo? I onda sam išao procjenjivati u kojoj je mjeri odgovoran on, a u kojoj mjeri je za to odgovoran netko drugi? Zahvaljujući tome mnogi moji razgovori s tim osuđenim nasilnicima donijeli su krasne rezultate, a i lijepe uspomene."

Jednom mu je prilikom na psihijatrijske seanse u Zagrebu počela dolaziti djevojka, čiji je dečko bio teški kriminalac. Svojedobno, jedan od, kaže, najopasnijih u Hrvatskoj. Kako je vrijeme prolazilo odlučio je na seansu pozvati i njega. Nakon što je s njim razgovarao o njegovom djetinjstvu i izrazito teškom odrastanju u nasilnoj obitelji, pomogao mu je shvatiti zbog čega su stvari kod njega takve kakve jesu, što, kako i zašto sad može učiniti. Na kraju razgovora čovjek je zaplakao.

Droga, alkohol i izgubljena ubrojivost

Svijet nasilja, boli i nepravde s kojim se u posljednje vrijeme suočavamo nagoni nas u potragu za rješenjima. Za mirom, toplinom i nježnošću. Stanjima koja trebaju i miroljubivi i nasilni među nama. Što je zapreka izmirenju tih dvaju svjetova?

Droga i alkohol, između ostalog, tvrdi Sakoman.

„Od 2014. kad sam otišao u mirovinu pa na ovamo, potrošnja amfetamina je, u samo jednoj godini, porasla pet

puta. Kod nekih osoba ta droga stvara euforiju, drugima diže negativni adrenalin te ih čini naročito agresivnim. Do 2023. godine, a u odnosu na 2014., potrošnja amfetamina porasla je pedeset puta. Jasno, amfetamin je bio priprema za plasman najprofitabilnije droge – kokaina". U istom razdoblju, tvrdi, porasla je i potrošnja kokaina – osam puta. Kod njegove upotrebe problematično je što učinak vremenom slabi pa ga ovisnici miješaju s alkoholom. Nakon nekog vremena to dovodi do neizdrživih psihičkih stanja – do paranoja vrlo sličnih paranoidnoj šizofreniji.

„Epidemija psihostimulativnih droga u državi koja se dogodila od 2015. na ovamo, u značajnoj je mjeri povećala broj ljudi kojima je, pod utjecajem droge, bitno smanjena ubrojivost, ili su prepoznati kao potpuno neubrojivi. Imate iskustava da su neki muškarci u takvim stanjima, a u svađi, fizički napali svoju ženu – 'drmusali ju' i u nekom trenutku tog sukoba shvatili da se ona više ne miče".

Vrijednosti koje su nestale – i one koje možemo vratiti

Sakoman rješenje vidi u kolektivnoj promjeni sustava vrijednosti. Društvo je, drži, upalo u egocentrični hedonizam. Ljudi sve žele odmah i sad. Užitak je postao imperativ, a gubitak smisla postojanja, zbog utjecaja psihologije konačnosti, nadglasao je psihologiju života. Postavljanje ispravnih društvenih vrijednosti – poput naklonosti, marljivosti, poštenja i sigurne obitelji te bolja skrb za djecu, naročito za onu iz nefunkcionalnih obitelji, promijenilo bi smjer kojim smo krenuli. Primjer skandinavskih zemalja i njihovih 'outreach' programa kojim se država brine o svom novom naraštaju Hrvatskoj bi, po Sakomanu, mogao biti od velike pomoći.

Lekcija iz Skandinavije

„Zašto su im klinci kasno navečer sami u parkovima, a ne u kućama? – pitaju Skandinavci. Imaju stručne timove sa socijalnim radnicima, pedagozima, psiholozima koji su trenirani pristupiti takvoj djeci i pomoći im. Kad se upoznaju s njima, priključuju se njihovoj obitelji i počinje društvena intervencija koja kompenzira i nadomješta ono što ta disfunkcionalna obitelj do sada nije imala. Tako uspijevaju spriječiti da djeca s ulice na kraju skrenu u kriminal ili dilanje droge", zaključuje Sakoman.

Zajedno prema pravednijem svijetu

Iako se nasilje u obitelji ponekad može dogoditi u afektu, stručna istraživanja sugeriraju da je ono često rezultat duboko ukorijenjenih emocionalnih i psiholoških faktora, nesvjesnih impulsa i obrazaca ponašanja koji se razvijaju tijekom života. Ovi faktori uključuju i unutarnje konflikte i nesvjesne želje za kontrolom, koji mogu dovesti do nasilnog ponašanja. Stoga je važno razumjeti da nasilje nije samo rezultat trenutnog gubitka kontrole, već i rezultat duboko ukorijenjenih obrazaca ponašanja koji zahtijevaju stručnu intervenciju i podršku.

Nasilje nad ženama nije samo osobni čin, već odraz društva koje je predugo šutjelo pred nepravdom. Pogrešno poimanje patrijarhata, ovisnosti i poremećene vrijednosti ne stvaraju nasilje sami po sebi, ali stvaraju prostor u kojem ono postaje moguće, pa čak i opravdavano. No upravo zato što je stvoreno – može biti i promijenjeno. Promjene počinju u nama: u riječima koje biramo, u djeci koju učimo poštovanju, u trenucima kad se usudimo reagirati. Svaki put kad netko odluči ne šutjeti, kad pruži ruku umjesto osude, kad zaštiti umjesto da okrene glavu – društvo postaje bolje mjesto. A svaka takva odluka, ma kako maleno izgledala, znak je da put prema pravednijem i suosjećajnijem svijetu već postoji – i da njime možemo, zajedno, krenuti.

https://www.virovitica.net/patrijarhat-kao-tihi-saveznik-nasilja-nad-zenama/40802/

RAVNO DO DNA
magazin pop kulture

Jazz kao kulturni adut Hrvatske (1. dio) – u zemlji s malo klubova i mnoštvom jazz festivala

Jazz u Hrvata – mogao bi biti alternativni naslov ovog petodjelnog feljtona koji u fokus stavlja jazz kao glazbu koja se daleko više izvodi u Hrvatskoj nego što se tome pridaje medijski značaj.

Jazz se u Hrvatskoj smjestio između punka i soula – naime tako pokazuje opsežno istraživanje o slušateljskim navikama u Republici Hrvatskoj provedeno 2023. godini koje je organizirala Hrvatska diskografska udruga (HDU) u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca (HUP), a provela agencija Hendal.

Istraživanje je imalo za cilj utvrditi na koji se način glazba sluša, koliko često i iz kojih izvora kao i koji su omiljeni stilovi unutar hrvatske populacije. U tom dijelu istraživanja jazz sluša **7,2% slušatelja**. Ispred njega je punk s **8%**, soul iza jazza sa **6,9%** žanrovskog opredjeljenja, dok su na vrhu interesa očekivano pop i rock.

Ti, svakako dobri rezultati što se tiče jazza, bili su tada prije dvije godine svojevrsni iznenađujući faktor, obzirom da taj glazbeni žanr odavno nije u nekom ozbiljnijem medijskom fokusu, kao što bi na prste jedne ruke mogli stati svi nabrojani jazz klubovi u Hrvatskoj, ako i toliko.

104. Zoran Stajčić

Novinarski projekt:
Jazz – kulturni adut Hrvatske

Elektronička publikacija:
Ravno do dna

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. kolovoza 2025.

No i u takvoj situaciji jazz se neočekivano pokazuje kako „izdržljiva biljka“ koja opstaje unutar Hrvatske bez obzira na sve, kao što se ujedno pokazuje i prilično primamljivim adutom kad je riječ o kulturno-glazbenoj ponudi, čime se dolazi do onog drugog neočekivanog podatka, a to je da zemlja u kojoj, eto nema ni pet profiliranih jazz klubova, ima preko četrdeset jazz festivala godišnje koji uključuju i ostale oblike impro i etno glazbe.

To su: **Zagreb Jazz Festival, NO Jazz Festival, JazzHR Festival** i **Festival Gibanja** u Zagrebu, ponovno pokrenuti **Dani jazza Damira Kukuruzovića (Siscia Jazz & Blues)** u Sisku, **Zadar Jazz&Blues** u Zadru, **Split Open Jazz Fair** i **Split At Night Jazz Festival** u Splitu, **Ponta Lopud Jazz Festival**, **Dubrovnik International Wine & Jazz** i **Dubrrovnik jazz outbreak** u Dubrovniku, **Liburnia Jazz Festival** u Opatiji i Lovranu, **Jazz is Back! BP** u Grožnjanu, **Fest Jazza** u Koprivnici, **Barone Jazz Festival** u Šibeniku, **Jazz Time Rijeka** u Rijeci, **JazzBina Pula, Audioart** i **Backstage Live Festival** u Puli, **Jazz u Lapidariju** u Poreču, **Rovinj-Rovigno Spring Jazz**, **More and Jazz** u Sutivanu na Braču, **Intl Ethno Jazz Festival** u Karlovcu, **Šilo meka jazza**, **All That Jazz Art Festival Malinska** i **Krk Jazz Live Festival** na Krku, **Jazz Fair Čakovec**, **LegOs Jazz Festival** u Osijeku, **Rab Jazz Festival**, **Biograd Jazz Festival**, **Samobor Jazz Festival**, **Istra Etno Jazz Festival**, **Makarska Jazz Festival**, **Vis Jazz Festival**, **Last minute Open Jazz Festival** na Korčuli, **Cres Summer Jazz Nights** na Cresu, **JazzIst** na Istu, čak i festival **Jazz u vinogradu** u Štrigovi.

Sagledano iz tog festivalskog kuta slika o popularnosti jazza u Hrvatskoj se razbistrava. Općeniti problem s glazbenim događanjima u Hrvatskoj je svojevrsna centralizacija događanja u glavnom gradu, što je uglavnom normalni trend u svim zemljama, kao što svaka zemlja nastoji to ublažiti kulturnim politikama decentralizacije kako bi se razni programi probali „raspršiti po državi“. Konkretno to se u Hrvatskoj pokušava napraviti kroz program AJMO! Ministarstva kulture po pitanju klupske i rock scene, a ako se kroz taj decentralistički kontekst sagleda jazz glazba, onda se može zaključiti da se decentralizacija jazza već dogodila gotovo spontano i bez ikakve strategije.

Statistički, ne samo svaki veći grad u Hrvatskoj, kao i turistički profilirano priobalje i otoci, već i općine koje nisu nužno orijentirane prema turizmu, upravo kroz jazz narativ grade bolju sliku vlastite sredine.

O zgusnutom rasporedu govori podatak da upravo svoja vrata otvaraju Ponta Lopud Jazz Festival i Rab Jazz Festival koji su sa svojim kasnoljetnim terminima uspješan mamac za sve one koji se s godišnjeg trebaju vratiti s početkom rujna, a o tome koliko je jazz kulturni adut Hrvatske, zašto je primamljiv i kako ga doživljavaju mnogi akteri, bilo da su organizatori ili glazbenici, bavit će se ovaj feljton u naredna četiri nastavka.

https://ravnododna.com/jazz-kao-kulturni-adut-hrvatske-1-dio-u-zemlji-s-malo-klubova-i-mnostvom-jazz-festivala/

Promise.hr
UDRUGE ZA MEDIJSKO PROMICANJE ISTINE

ČUDESNA POVRATNIČKA PRIČA

Iz Sydneya u Svetu Nedelju: "Prodali smo sve i krenuli iz početka sa sedmero djece"

Bez posla, bez stana i bez čvrstog plana, ali s dubokom vjerom i hrabrošću, krenuli su iznova. Danas žive u Svetoj Nedelji, gdje djeca pohađaju školu, a otac vodi građevinsku tvrtku. Njihova priča nadahnjuje sve koji razmišljaju o povratku. Ovo je njihovo svjedočanstvo o čudima, preseljenju iz Australije, izazovima birokracije, dobrim ljudima koji su im pomogli i novom početku u domovini – s velikom obitelji i još većom nadom

„Kada sam prijateljima i kolegama najavio da se sa suprugom i sedmero djece selim iz Australije u Hrvatsku, pitali su me: ***Što ćeš raditi? Gdje ćete živjeti?*** Odgovorio sam: *Ne znam.* Čudili su se i sumnjičavo odmahivali glavom. Bilo mi je teško objasniti im da smo se dugo molili svetom Anti, sv. Josipu i Duhu Svetom te da smo upravo tako donijeli odluku o tom velikom životnom koraku. Da sam im rekao da je naš sin dobio ponudu da igra u Dinamu ili nešto slično, to bi im bilo razumljivo. Ovako su me samo blijedo gledali„, objašnjava **Ivica Kovač** (**48**), koji se sa svojom velikom obitelji u studenome prošle godine iz **Sydneya** preselio u **Svetu Nedelju** pokraj Zagreba.

U susjedstvu povratnici iz Njemačke

Razgovarali smo u njihovom novom domu – iznajmljenoj velikoj i nedavno preuređenoj kući u **naselju Novaki** (dio Grada Sveta Nedelja), dok su se djeca za to vrijeme igrala u prostranom dnevnom boravku, ili ispred kuće. Za vrijeme našeg druženja, u posjet im je došla djevojčica **Mia**, **povratnica iz Njemačke**, koja zajedno sa svojom obitelji od kolovoza prošle godine živi u susjednoj kući u istom naselju.

105. Damir Kramarić

Novinarski projekt:
Povratnici krče šikaru i grade cestu povratka

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
9. rujna 2025.

„Često se družimo. Nekoliko povratničkih obitelji iz Njemačke i Kanade, koje su se u susjedstvo doselile prije nas, odmah su nam se otvorile i pružile nam ruku. Već je i to pomoć, kada osjetiš toplinu. Puno to znači, jer nismo roboti", nastavlja tata Ivica.

Odluka o preseljenju nije bila laka

Objašnjava da su se i u Sydneyu najčešće družili s ljudima iz hrvatske zajednice, da su imali kuću, ali i kredit za tu kuću, te da odluka o preseljenju u Hrvatsku nije bila nimalo laka.

„Bio sam običan čovjek, radnik. Nikada nisam imao svoju tvrtku. Ipak, prodao sam i kuću i automobil i namještaj, uzeo taj novac i krenuo iz početka. Ovdje sam otvorio građevinsku tvrtku, a novac od prodaje kuće u Sydneyu investirao sam u gradnju stambene zgrade u Svetoj Nedelji. Posao ide dobro. Kupci budućih stanova nam se javljaju i uplaćuju kaparu. Rođak mi se bavi građevinom, pa sam uz njega i sam ušao u taj posao", tumači iznimno mirni i staloženi sugovornik.

Svjestan je rizika, ali se ne boji

Dodaje potom da nemaju novca sa strane, da je svjestan da riskira s ulaganjem, ali tvrdi da nema nimalo straha.

„Treba biti otvoren životu, no najteža je odluka biti tako otvoren i ne bojati se novih izazova", naglašava.

Ispričao je zatim zapanjujuću priču o događajima koji su prethodili njihovoj odluci o preseljenju iz rodne Australije u zemlju svojih predaka. Ti događaji su, kako tvrde, bili dio puta do Hrvatske.

Rekli im da neće moći imati djece!

„Supruga i ja nismo isprva mogli imati djece. Kada je prošlo otprilike dvije godine od vjenčanja, išli smo na testiranje. Rekli su nam: *Nećete nikada moći imati djecu prirodnim putem*. To nas je šokiralo. Tada sam se molio riječima: *Daj mi Bože djecu i učinit ću sve za Tebe*. Supruga Marija molila se još intenzivnije. Došli smo do jednog svećenika u Sydneyu i on se molio nad Marijom. Nakon nekog vremena rekao je: *Ne brini, u veljači ćeš zatrudnjeti*. Tako je i bilo. Naš prvi sin **Goran** rođen je 5. studenog 2005. godine", ističe Ivica Kovač.

'Bilo je to kao neka bapska priča'

Ništa, kaže, u vezi s trudnoćom nisu učinili 'medicinski', već su se samo molili. Vijest da je Marija trudna ih je izuzetno obradovala, ali i šokirala.

„To je doista čudo. Bilo je to kao neka bapska priča, a ja nisam vjerovao u bapske priče. No, ispada da sada ja govorim kao baba iz tih priča. Ne morate mi vjerovati, ali se doista tako dogodilo. Nakon sina Gorana, dobili smo još šestero djece. Bog nas je blagoslovio i zbog toga se osjećam kao bogat čovjek. No, nije mi svejedno, jer znam što je svemu prethodilo. Taj proces i dalje traje", čudesnu priču započeo je naš sugovornik.

Iznenada dao otkaz

Nastavio je riječima da je u Sydneyu, početkom 2020. godine, nakon dvadeset godina rada u jednoj tvrtki, a nakon višegodišnje molitve Svetom Josipu, iznenada dao otkaz.

„Ni ja taj dan nisam znao da ću raskinuti radni odnos. U to vrijeme imali smo šestero djece, a samo Marija i ja znali smo da je ona opet trudna. Jedini sam radio, a imali smo i dug za kuću. Ipak, imao sam nevjerojatan mir kada sam dao otkaz. Kao da mi je sav teret svijeta pao s leđa. Marija nije znala za moju odluku, no kada je saznala, rekla je hvala Bogu", ističe Ivica, nekadašnji trgovački putnik, odnosno bivši zaposlenik u kompaniji koja se bavi iznajmljivanjem strojeva i alata.

Strogo zatvaranje uslijed korone

Za obitelj Kovač uslijedilo je, kažu, najljepše životno razdoblje, iako je baš nekako u to vrijeme u Australiji započeo vrlo strogo zatvaranje uslijed korone.

„Molili smo se zajedno s djecom svaki dan, imali smo mise kod kuće svaki tjedan iza zatvorenih vrata s još dvije do tri obitelji… Najveći blagoslov doživjeli smo upravo za vrijeme lockdowna, objašnjava Ivica Kovač, kojega ni mnoge nedaće koje su uslijedile – a koje bi mnoge druge prestravile i izbezumile – nisu previše uznemirile.

Ponovno bez posla, ali i bez straha

„Nedugo nakon mog otkaza, dobio sam posao vjeroučitelja u školi u Sydneyu. Plaća je bila znatno niža od prethodne, no mogli smo od nje živjeti. Ipak, i tu su se nakon nekog vremena stvorili problemi jer sam se, zbog osobnih razloga, odbio cijepiti protiv korone. Budući da se nisam cijepio, dobio sam otkaz. Ravnateljica škole je zbog toga istinski očajavala. Pitala me kako ću preživjeti bez posla, s toliko djece. Na kraju sam ja nju tješio i uvjeravao da će sve biti dobro", ispričao je sa smiješkom povratnik iz Australije, čiji mir i spokoj su zasigurno zarazni – jer se i potpisnik ovih redaka u njihovu domu osjećao iznimno ugodno i spokojno.

Nisu bili gladni

Dalje se dogodilo baš kako je i predvidio: točno u vrijeme kada mu je trebala sjesti posljednja plaća škole u kojoj je prethodno dobio otkaz, pronašao je novi, nešto bolje plaćeni posao u Sydneyskoj nadbiskupiji. **Uoči Božića**

2022. godine javili su mu da su, nakon obavljenih intervjua s mnogo kandidata, posao **voditelja Ureda za brak i obitelj** odlučili dodijeliti upravo njemu.

U demografski devastiranu zemlju doveo 7 djece

„Bog mi je pomogao da mogu nastaviti dalje pa nismo bili gladni. I naši najbliži su bili uz nas, što je također važno. Zato nam i nije bilo teško kasnije donijeti odluku da preselimo u Hrvatsku", tumači stasiti 48-osmogodišnjak, koji je u demografski devastiranu Hrvatsku, zajedno sa svojom suprugom, potkraj prošle godine doveo sedmero djece, sada u dobi od 5 do 19 godina.

Najstariji njihov sin **Goran** uskoro će navršiti 20, **Toma** ima 18, **Lucija** 16, **Pave** 13, **Josipa** 11, **Ante** sedam, a najmlađa kćer **Katarina** je u dobi od pet godina.

Manje razlike nego ranije

„Djeci je još uvijek pomalo teško zbog hrvatskog jezika, kojega ne govore posve tečno, no bit će bolje. Inače su se dobro prilagodili, imaju prijatelje, idu na nogomet ili na folklor i sretni su ovdje", u razgovor se uključila i majka **Marija**.

Kaže da mlađa djeca pohađaju obližnju Osnovnu školu Vladimir Deščak u Rakitju, Toma i Lucija idu u Srednju strukovnu školu u Samoboru, dok je najstariji Goran prije tri tjedna ušao u Samostan sv. Franje u Puli.

Primjećuje da su sada puno manje razlike između Australije i Hrvatske nego ranije, pogotovo što se tiče životnog standarda.

Roditelji sedamdesetih preselili u Australiju

„Nama je ovdje sve pozitivno i lijepo. Nakon preseljenja nismo doživjeli kulturološki šok, jer smo se i u Sydneyu družili najviše s Hrvatima unutar tamošnje hrvatske zajednice. Djeca su i ondje pohađala folklor i igrala nogomet, baš kao što čine i ovdje", objašnjava gospođa Marija, čiji su roditelji rođeni i odrasli u **Lici**, da bi se sedamdesetih godina prošlog stoljeća oboje preselili u Australiju (roditelji njezinog supruga su **Hrvati iz Livna** koji su krajem šezdesetih, odnosno početkom sedamdesetih, preselili u Australiju).

Državljanstvo treba ishoditi već u iseljeništvu

„Mi smo svi hrvatsko državljanstvo ishodili još u Australiji, pa smo zato u Hrvatskoj relativno brzo uspjeli dobiti osobne iskaznice, otvoriti bankovni račun, registrirati tvrtku, upisati djecu u škole… No čuli smo da procedura dobivanja državljanstva ovdje jako dugo traje i da mnogi koji se iz dijaspore vrate bez državljanstva imaju u Hrvatskoj dosta problema", ističe Marija Kovač te dodaje da su najviše problema imali s Carinskom upravom, koja je nekoliko tjedana zadržala njihove osobne stvari, tražeći isprva da plate carinu…

Problemi s Carinskom upravom

„Ne znam zašto bi carinu trebali plaćati na odjeću i druge predmete koji su bili u našem vlasništvu i prije preseljenja. Na kraju nismo ništa platili, jedino smo malo duže čekali da nam iz carine daju stvari koje smo iz Sydneya poslali avionski u pedesetak kartonskih kutija", napominje.

Kaže da su prijevoz tih stvari iz Sydneya do Zagreba platili čak i**zmeđu 15 i 20 tisuća australskih dolara**.

Jedva pronašli kuću za 9 osoba

„Mislili smo najprije slati kontejner, ali nismo znali gdje bi ga ovdje stavili. Iz Australije smo preko agencije i preko Njuškala tražili kuću za najam u okolici Zagreba, no isprva ništa nismo mogli naći. Na kraju nam je Ivičina rodica pronašla ovu nekretninu. Kada smo stigli u Zagreb, u Ikei smo kupili krevete na kat i ostali namještaj, tako da smo kuću namjestili onako kako nama odgovara", tumači majka sedmero djece.

Na pitanje: *'Što bi preporučili Hrvatima u dijaspori koji razmišljaju o povratku?'*, supružnici odgovaraju da bi im savjetovali da hrvatsko državljanstvo, ako ga još nemaju, svakako ishode u dijaspori, odnosno prije nego što se odluče na povratak.

Savjeti onima koji razmišljaju o povratku

„Makar i ne misle da će se ikada preseliti, bolje im je da tamo zatraže državljanstvo za sebe i djecu. Jer, u životu nikad ne znaš što te čeka. Ako pak iz Australije planiraju preseliti u Hrvatsku, trebaju si naći **smještaj** još dok su tamo, jer bez smještaja se ne može dobiti ni **osobna iskaznica**, ni **bankovni račun**, niti se djeca mogu **upisati u školu**. Također, treba se dobro raspitati o svemu u vezi s carinom. Što se tiče **transfera novca** iz australske banke u Hrvatsku, najbolje je učiniti to najprije preko WISE računa, ili nekog sličnog financijskog mosta između udaljenih zemalja", napominju supružnici Kovač pa objašnjavaju da se puno manje novca gubi financijskim transakcijama preko WISEa, nego kada s australskog računa direktno plaćaju u trgovinama u Hrvatskoj.

Problemi s otvaranjem računa u banci

„U trgovini namještajem u Zagrebu smo plaćali s australskom karticom, pa su nam se čudili te pitali zašto ne otvorimo bankovni račun u Hrvatskoj. No, račun ovdje nisam mogao otvoriti sve dok nisam dobio osobnu iskaznicu. A da bih dobio osobnu, trebalo mi je uvjerenje o prebivalištu. Da bih dobio to uvjerenje, morao sam

ugovor o najmu kuće ovjeriti kod javnog bilježnika. Nakon toga, trebali smo čekati policijsku provjeru. Policija je dolazila dva do tri puta u roku mjesec dana nenajavljeno i u to vrijeme smo svi mi morali biti kod kuće. Nakon završene policijske provjere, uspjeli smo dobiti osobne dokumente, koji su nam bili nužni za upis djece u školu, kao i za pokretanje tvrtke te za otvaranje bankovnog računa", kaže tata Ivica, kojega je najviše začudilo što mu u Hrvatskoj poštanskoj banci, koja je u državnom vlasništvu, nisu htjeli otvoriti račun jer nije u tom trenutku imao posao ili neki drugi izvor prihoda.

'Svi u institucijama su nam htjeli pomoći'

„Rekao sam im: *Tek sam došao, kako mogu odmah imati posao?*, no nije pomoglo. Ipak, ne mogu reći da su prema meni bili grubi, iako su me odbili. Na kraju sam račun uspio otvoriti u Zagrebačkoj banci", pomirljivo je objasnio.

I on i njegova supruga posebno su željeli naglasiti da su policijski službenici, djelatnici škola u koje su upisivali djecu, djelatnici Ministarstva demografije i useljeništva, kao i djelatnici Ministarstva znanosti i obrazovanja – gdje su išli ishoditi upis starije djece u srednju školu u Samoboru te nostrificirati svjedodžbu najstarijeg sina – bili vrlo ljubazni i susretljivi u susretu s njima.

„Na niti jednu osobu u institucijama kojima smo se obraćali za pomoć, nemamo primjedbi. Imamo dojam da su nas čak i pogurali, odnosno da su učinili i više od onoga što im je dužnost", ističe Ivica Kovač.

'Po mirisu osjetiš da si doma'

Opisao je zatim osjećaje koji su ih preplavili kada su svi zajedno potkraj prošle godine doputovali u Hrvatsku.

„Kada sletiš u Zagreb, ili Split, odmah po mirisu osjetiš da si došao doma. Kasnije odeš na groblje i vidiš ime svog pradjeda pa znaš da ti je tu mjesto. To ne znači da je lako preseliti, niti to znači da će te svi ovdje prihvatiti… I ovdje, kao i svugdje, ima dobrih i manje dobrih ljudi, što je mnogima u dijaspori teško prihvatiti. Za mnoge u hrvatskom iseljeništvu, Hrvatska je kao neka bajka. Teško im je prihvatiti činjenicu da i Hrvati mogu biti lopovi. Drugi su, pak, uvjereni da će te ovdje svi htjeti prevariti i da zato stalno trebaš biti na oprezu… Ni jedno ni drugo nije točno. Republika Hrvatska nije bitno drugačija od mnogih drugih zapadnih zemalja. No, pri preseljenju je važno biti zdrav u glavi i spreman se prilagoditi. Mi ovdje živimo od danas do sutra i nemamo straha", tumači domaćin.

Postoji nešto vrijednije od novca

U nastojanju da što je moguće vjernije potomcima hrvatskih iseljenika u dijaspori oslika mogućnosti povratka u (pra)domovinu Hrvatsku, te probleme na koje bi, ako se odluče na povratak, mogli naići, Ivica je, iz vlastitog iskustva, opisao financijski, ali i psihološki dio priče o povratku.

„Mi smo, da se razumijemo, financijski u minusu zbog svoje odluke. No, u životu postoji i nešto što vrijedi više od novca. Svatko može, poput nas, prodati kuću i doći živjeti ovdje, jer u Hrvatskoj ima posla. Samo treba biti otvoren. Ne treba se bojati povratka, ali ne treba ni uspoređivati život u Hrvatskoj, s onim u Australiji, Kanadi, ili nekoj drugoj zemlji" ističe otac sedmero djece.

Važno je moći se prilagoditi

Kaže da priča neće dobro završiti onome tko ne može reći: *'Spreman sam se prilagoditi'*.

„Ako ti želiš Australiju donijeti ovdje i živjeti ju ovdje, zaboravi! Osim toga, i muž i žena trebaju biti zajedno u odluci da se vraćaju. To je jako važno, jer će onda i djeca biti za to. Djeca osjete ako je to laž", objašnjava.

Dodaje potom da su tijekom zatvaranja za vrijeme korone ljudi imali puno vremena za razmišljanje o svom životu i o onome što je u životu važno, jer su ih zatvorili 'u kavez' na dugo vremena. Smatra da će se još godinama osjetiti posljedice tog zatvaranja.

Policija ih tjerala iz parka i strogo kažnjavala

„Vjerujem da će u sljedećih pet godina puno obitelji doći u Hrvatsku iz Australije i Kanade, gdje je bio vrlo strogi *lockdown*. Nas je policija u Sydneyu više puta tjerala iz parka. Moje starije sinove su uhitili jer su vani igrali nogomet, a prišli su i meni i kćerkici, te nas tjerali doma jer smo bili zajedno u parku. Rekao sam im da su to moja djeca, s kojima i inače živim u zajedničkom kućanstvu. Pitao sam ih: *Smijem li sa svojom djecom izaći u park?* Rekli su: *Samo dvoje istovremeno i samo na pola sata*. Jednu obitelj kaznili su s čak 21.000 dolara kazne, jer su bili u parku. Globa je iznosila 3000 dolara po osobi", prisjetio se potkraj našeg razgovora tih detalja.

I zbog toga se mnogi vraćaju

Kazao je da je policija često dolazila i pred kuće, ili u kuće, ako su sumnjali da je unutra veća skupina ljudi. Zato su, kaže, njihovi prijatelji i rođaci najčešće skrivećki u to vrijeme ulazili u njihov dom, ili u dom nekog njihovog susjeda, gdje su nerijetko potajno imali svete mise, moljenje krunice, pa čak i krštenja.

Supružnici Kovač smatraju da je moguće da su i takva iskustva s policijom i vlastima za vrijeme korone, prido-

nijela činjenici da se sve više Hrvata iz Australije odlučuje vratiti u (pra)domovinu Hrvatsku.

Redovita druženja povratnika – pomažu jedni drugima

Valja podsjetiti da se mnogi povratnici iz hrvatskog iseljeništva u Zagrebu već četiri godine redovito druže na '**Stammtish**' **okupljanjima** povratnika iz dijaspore. Ta druženja održavaju se obično svake zadnje subote u mjesecu (osim ljetnih mjeseci) u nekom restoranu u Zagrebu, a organiziraju ih **supružnici Božić**, **povratnici iz Njemačke**, čiju smo zanimljivu **životnu priču nedavno objavili**.

Na 'stammtish' okupljanjima povratnici se sastaju kako bi podijelili međusobna iskustva povratka u Hrvatsku, kako bi razgovarali o problemima na koje nailaze te kako bi stariji povratnici pomogli novim povratnicima te onim Hrvatima u dijaspori koji razmišljaju o povratku.

„Redovita mjesečna okupljanja povratnika iz hrvatske dijaspore prilika su za druženje i povezivanje na poslovnom, ali i na prijateljskom temelju", objasnili su **Marija i Dražen Božić u nedavnom razgovoru za Promise.hr**.

„Susreti se održavaju jednom mjesečno, obično posljednje subote u mjesecu. Lokacije variraju, ali uvijek se trudimo odabrati ugodne i opuštene prostorije u kojima se svi osjećaju dobrodošli. Na susretima se može razgovarati na različitim jezicima, razmjenjivati priče, postavljati pitanja ili jednostavno upoznavati nove ljude.

Jedna od najvećih prednosti ovog projekta je upravo raznolikost sudionika. Posjetioci ovog druženja dolaze iz različitih dijelova svijeta, s različitim kulturama i iskustvima. To nam omogućava da stvaramo otvoreno i uključivo okruženje te da učimo jedni od drugih. Stammtisch u Zagrebu je postao mjesto na kojem su mnogi stranci pronašli podršku, inspiraciju i priliku za širenje svog društvenog kruga", objasnila je **Marija Božić**, na čijem **Facebook profilu** će uskoro biti objavljeno gdje će se održati sljedeće okupljanje povratnika (gospođa Božić naknadno je javila da će se sljedeće 'stammtish' druženje održati **u subotu 27. rujna** ove godine u restoranu Batak na Slavonskoj aveniji 26/1 u Zagrebu, s početkom u 19 sati).

https://promise.hr/iz-sydneya-u-svetu-nedelju-prodao-sam-sve-i-krenuo-iz-pocetka-sa-sedmero-djece/

SOCIJALNA SKRB NA DESNOJ RUCI: TKO DANAS GOVORI U IME RADNIČKIH PRAVA?

U Hrvatskoj, gdje su potresi razotkrili duboke pukotine ne samo u zgradama nego i u društvenim odnosima, socijalna kohezija više nije pretpostavka političkog djelovanja. Umjesto solidarnosti, sve češće svjedočimo fragmentaciji klasa, generacija i identiteta. A ono što je nekoć bila prirodna domena ljevice, danas sve češće artikulira desnica.

Obnova nakon zagrebačkog i banijskog potresa pokazala je koliko su institucije nemoćne pred sitnim i lokalnim interesima. Kućni savjeti, umjesto da budu jezgre zajedništva, postali su mjesta ucjene i privatne koristi. Volonterski val solidarnosti iz 2020. godine splasnuo je pred birokratskim labirintima i političkom nebrigom. Socijalna pravda nije nestala, samo se povukla iz javnog diskursa. U tom vakuumu, desnica je prepoznala priliku. Most, Domovinski pokret i srodne inicijative sve češće govore o radničkim pravima, zaštiti domaće proizvodnje i borbi protiv elita. No taj diskurs nije klasno utemeljen, već kulturno i nacionalno kodiran. Radnik je „naš", migrant je „stranac", a socijalna pravda postaje pitanje identiteta, ne jednakosti.

Primjer je stav o migrantima, jer kada se izjednače pozicije Mire Bulja i Katarine Peović, ljevica gubi jasnoću. Umjesto univerzalne solidarnosti, nudi se oprez, pa i otpor. Time se briše razlika između lijevog i desnog populizma. Možemo!, SDP i druge lijeve stranke sve teže artikuliraju socijalna pitanja. Radnička klasa je raspršena, sindikati oslabljeni, a terenski rad zamijenjen konferencijama. Ljevica se sve češće bavi kulturnim temama, dok desnica govori o kruhu, stanovima i sigurnosti. U tom obratu, ljevica gubi emocionalnu vezu s biračima.

106. Vid Jeraj

Novinarski projekt:
Novi pragmatizam – što ljevica može naučiti od desnice

Elektronička publikacija:
Portal ArtKvart

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
23. studenoga 2025.

Nakon vala nemira romskih maloljetničkih izgrednika s ruba Zagreba krajem ljeta i početka jeseni, vršnjačko se nasilje domino-efektom preusmjerilo do samog Trga bana Josipa Jelačića, a napad je preusmjeren na posjetitelje Interlibera i došljake iz drugih gradova i zemalja. Slični obrasci vidljivi su i u Sloveniji, gdje se nasilje prema romskoj manjini i ubojstvo bosanskog vozača gradskog prijevoza uklapaju u novu sliku urbanog identiteta, kao nečega nesigurnog, fragmentiranog, čak i naoružanog. U Srbiji, pritisak na Vučićev režim stvara prostor za desne narative o "zaštiti naroda" pred vanjskim prijetnjama.

Budući da perspektive budućnosti ne nude jasnoću, vratimo se u proljeće 1965. godine. Tragični događaj oko prelazne karte u zagrebačkom tramvaju tada je polučio nastanak epske pjesme „Kënga e Zagrebit", autora Augustina Ukaja iz Đakovice. Istih je godina nastao i guslarski klasik na temu atentata na predsjednika Kennedyja u Dallasu. Izvorna verzija traje 12 minuta i otvara pitanje poslijeratne asimilacije kosovskih migranata u Jugoslaviji. Kënga (alb. pjesma) izvodi se uz pratnju dvožičane tamburice cifteli (alb. dvije žice) i nosi u sebi ton elegije i dokumenta.

Širi kontekst tog godišnjeg doba bila je elementarna nepogoda: Zagreb je već 23. listopada 1964. bio poplavljen, a Vjesnik je sve do lipnja 1965. izvještavao o poplavama u Vukovaru i Apatinu. Bila je to 20-godišnjica velike pobjede nad nacizmom u Drugom svjetskom ratu, Tito gostuje u Berlinu, u Moskvi se stojećki vozi s Brežnjevom u modificiranom kabrioletu, a stiže održati i govor na Plenumu CK SKJ. A s naslovnice Vjesnika, usred te mini-turneje početkom svibnja, debelim slovima poručuje: „Moramo se obračunati sa svime što je primitivno i zaostalo."

Baš kao „Veliki Drugi", kako bi rekao Žižek, pozivajući se na Staljina i Trumpa ili na likove iz klasika nezavisnog distopijskog filma "They Live", Titovi iktusi usmjereni na gospodarstvo u stanju elementarne nepogode funkcioniraju kao ideološki fetiši, objekti koji „znaju umjesto nas" i time nas oslobađaju odgovornosti. YouTube arhiva bilježi 40-ak verzija "Kënge e Zagrebit", od kojih neke mijenjaju kontekst i smještaju ga u vrijeme Kosovskog rata za neovisnost, dok se danas kao "standard", ova najslušanija zagrebačka pjesma na platformama, izvodi i na svadbama. Pjesma tako prelazi iz dokumenta u mit, iz lokalne tragedije u kolektivnu memoriju. Seting Zagreba tih godina bio je gotovo apokaliptičan: gradske su se četvrti preseljavale s jednog na drugi kraj grada, s Trnja u Dubravu. Migracije stanovništva bile su ne samo nužnost, već i prilika za novu vrstu solidarnosti.

Danas, međutim, pritisak na socijalnu pravdu dolazi iz drugog smjera. Ulaz migranata na tržište rada u zapadnoeuropskim zemljama uvjetuje (dobro) poznavanje službenog jezika, no u Hrvatskoj je takav prijedlog eventualno usmjeren ka poznavanju njegovih osnova. Što u praksi znači, da kupci u dućanima migrantske blagajnice često uče hrvatski, ako ne i engleski. Kraći neformalni programi učenja hrvatskog kao stranog jezika preko Hrvatskog zavoda za zapošljavanje traju najmanje 70 sati te su prilagođeni sektorima građevinarstva, turizma i ugostiteljstva, prerađivačke i prehrambene industrije, zdravstvene i socijalne skrbi, prometa i telekomunikacija… Prema navodima Jutarnjeg lista, rezultati su porazni.

Asimilacija se pak odozdo ne događa kroz zajedništvo, već kroz inerciju, jer nije svatko raspoložen za to... Istraživanje Instituta za migracije, provedeno na uzorku od 1000 građana i prikupljeno telefonskim uzorkom, objavljeno 20. studenog na stranicama HRT Hr, ukazuje na rast kritičnosti u odnosu na prethodnu godinu – potpuno nezadovoljstvo prisutnošću stranih radnika izražava 20,63 posto građana, više nego u prvom valu istraživanja kada je taj udio iznosio 16,5 posto, djelomično nezadovoljnih je 42,16 posto, a neutralnih 34,13 posto.

Što je na dulje staze, potencijalno tempirana bomba. Kao i potres, takvi procesi bude najniže instinkte u ljudima. Zamislimo kako je onima kojima migranti, usred društvenih lomova, predstavljaju konkurenciju na tržištu rada. Zabrinutost zbog smanjenja mogućnosti zaposlenja za domaće radnike navodi 51,7 posto građana, a snižavanje cijene rada i radnih standarda 47,7 posto. Pitanje koje se nameće nije samo ekonomsko, već duboko identitetsko: hoće li, recimo, Nepalci doći i koliki će biti njihov postotak u ukupnom stanovništvu za deset godina... Gdje će živjeti – u getima gradova ili na obroncima Banije, Gorskog kotara i Like?

Usporedimo to s asimilacijom kosovskih migranata poslije Drugog svjetskog rata, ne zato što je bila lakša, već zato što je društvo tada imalo više kapaciteta za prihvat, više volje za zajedništvo. Danas, kada se socijalna pravda sve češće artikulira kroz birokratske uvjete i kulturne strahove, desnica preuzima narativ zaštite „malog čovjeka", dok ljevica gubi vezu s terenom. U tom obratu, zagrebačka pjesma s Kosova postaje dokument vremena, ne samo prošlog, već i budućeg. Jer pitanje nije hoće li doći brojni novi migranti, već hoće li društvo imati snage da ih ne pretvori u simbol vlastitog straha. Na tom tragu, razgovaramo s generalom zbora Hrvatske vojske Josipom Lucićem, kineziologom, autorom monografija, kao čovjekom s uvidom u povijesni teret migracija na području Hrvatske. „Ekonomske migracije su najnor-

malnija pojava. One se ne događaju samo posljednjih desetljeća, već kontinuirano stoljećima. Uvjetovane su ratovima i ekonomskim prilikama, a ljudi se kreću tamo gdje mogu mirnije živjeti i zaraditi za život svoje obitelji. U tome nema ničeg čudnog, osobito kada uzmemo u obzir da je Hrvatska raskrižje putova između istoka i zapada, te sjevera i juga", smatra general Lucić.

"Već za vrijeme Austro-Ugarske monarhije svjedočimo planskom preseljavanju naroda. Tako i danas u Hrvatskoj imamo manjine koje su ovdje prisutne još iz tog razdoblja. Ljudi su dolazili raditi u šumama, na uređenju polja, podizanju nasipa uz rijeke, te u industriji tijekom 19. i 20. stoljeća. Svi ti ljudi koji su se tada doselili na teritorij Hrvatske danas su integrirani u društvo. Ustav im jamči pravo na očuvanje nacionalnog identiteta. Česi, Slovaci, Slovenci mnogi su od njih došli u Hrvatsku i ostavili trag. Susrećemo prezimena austrijskog, njemačkog i mađarskog porijekla. To su danas integrirane obitelji koje njeguju sjećanja na svoje korijene, ali su dio hrvatskog društva... Moje je mišljenje da s ljudima koji su na prostoru Hrvatske već 200 ili 300 godina nema nikakvog problema. Problem vidim jedino u kontinuitetu velikosrpske politike, koja traje desetljećima, pa i dulje od stoljeća. O tome je govorio i predsjednik Tuđman, koji je uočio da se nakon Drugog svjetskog rata, pod krinkom jugoslavenstva i kroz djelovanje tajnih službi, policije i vojske, provodilo plansko naseljavanje stanovništva iz Srbije i Crne Gore – često na štetu hrvatske populacije. Dio tih ljudi integrirao se u društvo, ali mnogi su ostali u funkciji političkih projekata, a stanovništvo na selu često je bilo žrtva tih procesa", reći će general.

Što se samog kretanja stanovništva tiče, general Lucić smatra to prirodnom i normalnom pojavom. "Hrvatska nije izolirani otok. Ljudi se sele po cijelom svijetu – u Sjevernu i Južnu Ameriku, Australiju. O tome bi se možda trebalo više govoriti, kako hrvatska javnost ne bi stekla dojam o nekoj velikoj i snažnoj ugroženosti. Nepalske radnike osobno ne poznajem, ali koliko čujem, spremni su raditi u građevinarstvu, što domaće stanovništvo u određenoj mjeri izbjegava. Ako se ti poslovi moraju obaviti, a naši ih ne žele raditi, onda je logično da se radnici dovode iz drugih zemalja. Koliko je poznato, ti radnici su zasad bez obitelji i njihov boravak u Hrvatskoj je privremen. Ne može se stvarati osjećaj da su oni prijetnja hrvatskom društvu. S obzirom na današnju dinamiku razvoja i investicija, ti su radnici Hrvatskoj potrebni – osobito za infrastrukturne projekte kakvih desetljećima nije bilo. Kako bismo funkcionirali bez radne snage potrebne za sve što se danas gradi i obnavlja? Očito je da naši ljudi te poslove ne žele raditi, pa ih prepuštaju radnicima iz udaljenih zemalja, čije obitelji od toga žive", zaključuje.

Ljevica nije izgubila vrijednosti, tek je izgubila jezik kojim ih prenosi. Desnica je prepoznala emocionalni potencijal socijalnih tema i prilagodila ih vlastitom narativu. Ako ljevica želi povratiti relevantnost, mora se vratiti terenu, obnoviti klasnu analizu i ponuditi viziju društva koja ne počiva na strahu, nego na solidarnosti.
https://artkvart.hr/socijalna-skrb-na-desnoj-ruci-tko-danas-govori-u-ime-radnickih-prava/

net.hr
POWERED BY RTL

SAVJETI RODITELJIMA / Psihologinja o žrtvama vršnjačkog nasilja: 'Dijete će manje vjerovati u sebe i svoje sposobnosti'

'Povjerenje u odraslu osobu jedan je od najvažnijih zaštitnih faktora koje dijete može imati i u slučaju da je žrtva nasilja'

Vršnjačko nasilje sve je veći problem u društvu, pa tako i u Hrvatskoj. Današnja su djeca sve izloženija raznim vrstama nasilja, a neka od novijih istraživanja pokazuju da su ona u porastu. Nasilje koje djeca trpe ostavlja trajne posljedice na njihovo mentalno zdravlje, pa je jako važno pravodobno reagirati, bilo da ste u poziciji roditelja, učitelja ili bilo koje odgovorne odrasle osobe iz djetetova okruženja.

Prema nekim novijim istraživanjima koja su institucije provele u Hrvatskoj, svi su oblici vršnjačkog nasilja u porastu što je krajnje zabrinjavajuće. Posebno što su djeca nasilju izložena u sve ranijoj dobi. No kako pomoći djetetu koje je žrtva, ili možda čak počinitelj nasilja?

U nastavku donosimo razgovor sa psihologinjom **Petrom Žukinom**, mag. psych. iz Bura savjetovanja. Ona objašnjava kakvim su sve vrstama nasilja djeca danas najčešće izložena, te što mogu napraviti roditelji ako uoče problem, kome se obratiti za pomoć, te kako bi trebale reagirati institucije.

107. Dina Šiljeg

Novinarski projekt:
Vršnjačko nasilje, uzroci, prepoznavanje i posljedice

Elektronička publikacija:
Net.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. rujna 2025.

Koje su najčešće vrste vršnjačkog nasilja?
Najčešći oblici vršnjačkog nasilja su verbalno nasilje što uključuje vrijeđanje, ismijavanje, pogrdne komentare, prijetnje, ponižavanje, zatim fizičko nasilje koje je učestalije u populaciji dječaka (ono uključuje udaranje, guranje, tučnjave, gađanje predmetima i sl.), socijalno, odnosno emocionalno nasilje (isključivanje iz grupe, ponižavanje pred drugima, širenje glasina i sl.) koje se često pojavljuje uz verbalno nasilje. U današnje vrijeme je sve češći i oblik cyberbullyng, odnosno elektroničko nasilje, koje se odvija putem interneta i društvenih mreža, a odnosi se na slanje uvredljivih poruka ili pisanja uvredljivih komentara, prijetnji, objavljivanja ponižavajućih fotografija ili videozapisa o drugima, snimanje nasilja nad drugim djetetom koje se potom objavljuje na društvenim mrežama, a sve su češće zabilježeni i slučajevi slanja i širenja tuđih seksualno eksplicitnih slika.

Možemo li kao roditelji, učitelji ili starija osoba kojoj dijete vjeruje prevenirati nasilje, naučiti dijete da na vrijeme prepozna nasilnika i izbjegne probleme?
Povjerenje u odraslu osobu je jedan od najvažnijih zaštitnih faktora koje dijete može imati i u slučaju da je žrtva nasilja, ali i u prevenciji nasilja. Kao roditelji, djeci kroz topao i podržavajući odnos i otvorenu komunikaciju dajemo do znanja da možemo s njim pričati o svemu, da nam se mogu povjeriti jer ćemo ga saslušati, čuti i shvatiti ozbiljno te ćemo mu pružiti potrebnu podršku i zaštitu. Jednako je tako važno da smo kao roditelji uključeni u školski i socijalni život djeteta i da imamo potrebnu dozu nadzora u istome (da znamo s kime se i gdje dijete druži, koju djecu više ili manje preferira, kakva je „socijalna klima" u razredu ili školi, izbjegava li određenu djecu i zašto) što nam sve pomaže u prevenciji.

Također, za djecu je važno da roditelji svojim ponašanjem i modeliranjem šalju jasnu poruku djetetu koje je ponašanje prema drugima okej, a koje nije okej. S druge strane roditelji svojim ponašanjem mogu pokazati kakvo ponašanje drugih prema nama nije u redu i nećemo tolerirati i na koje načine tome možemo pristupiti. Ukoliko nam dijete ispriča neki slučaj vršnjačkog nasilja ili ga primjerice zajedno vidimo u medijima, dobro je, na djetetu prikladan i razumljiv način, prokomentirati kako postupiti u takvim situacijama, što jest ili nije prihvatljivo, što jest ili nije ispravno učiniti i koji stav zauzimamo mi kao roditelji. Djeci su primarni model učenja sami roditelji pa je stoga njihova uloga u modeliranju ponašanja velika kao što je i pričanje o temi nasilja s djecom.

Učitelji i stručne službe škole također imaju veliku ulogu u samoj prevenciji nasilja jer mogu imati vrlo dobar uvid u međuvršnjačke odnose i prepoznati potencijalno nasilje, žrtve i počinitelje. Za njih je važno da kontinuirano šalju jasnu poruku djeci o nultoj toleranciji na bilo kakav oblik nasilja, da dosljedno reagiraju na slučajeve nasilja te im daju do znanja da im se djeca mogu povjeriti, požaliti i da su ih spremni čuti, saslušati, shvatiti ozbiljno i vjerovati im.

Kako roditelji mogu ojačati emocionalnu otpornost djeteta?
Odnos koji roditelji imaju s djetetom je bitan temelj u emocionalnoj otpornosti. Emocionalno topao i podržavajući odnos s djetetom, uz jasna pravila i granice, pruža djetetu osjećaj sigurnosti, stabilnosti, podrške, jasnih očekivanja i sl. Za emocionalnu otpornost djeteta potrebno je dijete učiti da prepoznaje, imenuje, opisuje, i prihvaća svoje emocije, da postoje ugodne i neugodne emocije koje su jednako dobrodošle jer im one mogu biti pokazatelj toga je li nešto u redu za njih ili ne. Roditelji koji pokazuju svoju emocionalnu dostupnost djetetu, šalju mu poruku da ga slušaju, razumiju, da ne osuđuju njihove emocije i osjećaje i da mogu prihvatiti i „izdržati" djetetove emocije koliko god neugodne bile.

Učenje kako da dijete bude sa svojim emocijama i kako da se nosi s njima, tj. samoregulacija, je također dio emocionalne otpornosti. Razvoj samopouzdanja i samopoštovanja pomaže djeci da se osjećaju uspješno, da vjeruju u sebe i svoje sposobnosti, da grade samostalnost i autonomiju u skladu s dobi, a posljedično da znaju postaviti osobne granice prema drugima.

S druge strane je jednako bitno naglasiti da dopustimo djeci da dožive frustraciju i neuspjehe, da ih ne prezaštićujemo od takvih neugodnih iskustava jer se kroz njih uče kako prebroditi teške situacije, kako se s njima nositi i kako tražiti pomoć kad im je potrebna, što također gradi emocionalnu otpornost, naravno uz prisutnu emocionalnu dostupnost i podršku roditelja. Naposljetku, emocionalna otpornost ne znači da je dijete „otporno" na doživljavanje neugodnih emocija i iskustava i da ga ta iskustva neće emocionalno dirnuti i pogoditi već da će dijete, kada se ona dogode, znati kako se s njima nositi i kako ih na lakši način prebroditi, a to je sposobnost koja se uči i razvija.

Kako izgraditi odnos povjerenja s djetetom da bi nam se povjerilo o nasilju?
Kroz otvorenu komunikaciju i vlastiti primjer. Povjerenje se gradi od malih nogu na različite načine, od odgovaranja na djetetove potrebe, zajedničko provođenje vremena i aktivnosti, pričanja s djetetom o različitim temama i iskrenosti s djetetom (primjereno njegovoj dobi), dosljednosti u odgoju, da roditelji ne daju obećanja za koja nisu sigurni mogu li ih ispuniti

i slično. Važno je da u razgovoru s djecom pokazujemo da smo prisutni i da ga slušamo kao i da čujemo to što nam govori i da njegove misli i osjećaji imaju vrijednost. Da ga shvaćamo ozbiljno, da ga ne osuđujemo ili ismijavamo, da ne umanjujemo njegove osjećaje ili njegovu perspektivu nekog događaja jer se nama možda ne čini „tako strašnim ili ozbiljnim" već da vjerujemo djetetu da je za njega to zaista tako kako nam govori. Na taj način mu dajemo do znanja da nam može reći bilo što i bilo kada i da ćemo ga čuti i biti tu za njega, ali također je bitno da mu isto to i kažemo.

Ako nam se dijete povjeri o nasilju, uz pružanje emocionalne topline, razumijevanja i podrške, važno je da mu kažemo da nam je drago što nam se povjerilo, da je to dobro i ispravno, i da postoje načini na koje mu možemo pružiti podršku i zaštititi ga.

Kako pomoći djetetu koje svjedoči nasilju, ali se boji reagirati?
Ako dijete svjedoči vršnjačkom nasilju moguće je da će se bojati reagirati zbog straha da i ono ne postane žrtva nasilja. To znači da se boji za svoju sigurnost i u razgovoru s njime je važno da budemo strpljivi i damo mu prostora i vremena da nam ispriča čemu svjedoči te da mu pošaljemo poruku kako je važno da se o takvim događajima povjere nekoj odrasloj osobi u svojoj okolini kako bismo mogli reagirati, pomoći žrtvi nasilja i njima te zaustaviti nasilje. I ovdje je važno da im šaljemo poruku da ih možemo čuti, vjerovati im i da postoje načini kako ih možemo zaštititi od nasilja.

Događa se i da su svjedoci vršnjačkog nasilja prijatelji počinitelja nasilja, iako sami ne sudjeluju u nasilju, te se također boje isto prijaviti ili ne žele biti, kako to obično nazivaju „cinkeri". Njima je važno dati do znanja da ni jedan oblik nasilja nije opravdan te da takvo ponašanje može biti opasno za život žrtve. Prijaviti nasilje ne znači biti „cinker" već reagirati ispravno i tako pokušati zaštititi nekoga tko to ne može učiniti sam. Također je bitno da im damo do znanja da to ne znači da su oni krivi za to što se nasilje događa, ali mogu pomoći u tome da se isto spriječi.

Što učiniti ako se naše dijete uključi u nasilje „iz zabave" ili zbog pritiska vršnjaka? Ili jednostavno zato što ni samo ne prepoznaje da su određene vrste ponašanja nasilje nad drugima?
U toj je situaciji bitno reagirati pravovremeno i djetetu jasno poručiti da je takvo ponašanje neprihvatljivo te da isto ne podržavamo. Djetetu treba dopustiti da ispriča svoju „stranu priče" i saslušati ga, biti strpljiv i ne reagirati burno ili vikanjem, ali mu i dati do znanja da su nasilna ponašanja i postupci uvijek neprihvatljivi i da nikada nisu rješenje. Potrebno je i provjeriti je li ono možda nekada bilo žrtva nasilja.

U razgovoru s djetetom treba paziti da dijete ne etiketiramo „lošim ili zločestim" već da naglasimo kako takva ponašanja i postupci nisu ispravni te da razgovaramo o tome zašto je dijete to napravilo, da ga pitamo što misli kako se drugo dijete (tj. žrtva) osjeća i da ga osvijestimo o posljedicama takvog ponašanja. Važno je da uvidi vezu između određenog ponašanja i posljedica, i da ga potaknemo da se ispriča djetetu. Pritom mu moramo objasniti da isprika ne predstavlja kaznu, da se ispričati nije „sramota" već poželjno i primjereno ponašanje kojim pokazuje da mu je žao što je pogriješilo i da shvaća da je pogriješilo. Na taj ga način učimo odgovornosti.

Moguće je da se dijete ne zna samo nositi s ljutnjom ili frustracijom, da ne prepoznaje određene oblike nasilja ili da jednostavno krivo tumači neku socijalnu situaciju ili kontekst pa je u svakom slučaju poželjno dijete učiti emocionalnoj regulaciji i socijalnim vještinama.

Kako vršnjačko nasilje utječe na samopouzdanje i sliku o sebi kod djece?
Kod vršnjačkog nasilja često dolazi do pada samopoštovanja, samopouzdanja i razvoja lošije slike o sebi. Žrtve mogu osjećati da netko vrši nasilje nad njima jer su primjerice po nečemu drugačiji i gledati na to kao svoju manu ili nešto loše, samim time se mogu osjećati krivima. Kada netko vrši nasilje nad nama, zapravo kontinuirano dobivamo negativne poruke o sebi iz okoline, što mijenja i to kako sami sebe doživljavamo. Kod djeteta se može javiti osjećaj bespomoćnosti jer iz straha da „ne bude još gore" ne žele nikome reći ili se srame. Osjećaj srama se može javljati i zato što se nasilje „događa baš njima". Neznanje ili strah kako se postaviti prema nekome tko je nasilan prema njima može stvoriti ideju o tome da "nisu sposobni obraniti se" i da "dopuštaju" da netko narušava njihove osobne granice. Zbog svega navedenog, dijete može početi vjerovati i osjećati se kao da je manje vrijedno, nesigurno, da zaslužuje to što mu se događa, da nije sposobno, da nešto s njime „ne valja", da je drugačije u negativnom smislu, da nije dovoljno dobro. Generalno će negativnije procjenjivati način na koji vidi sebe i kako se doživljava, manje će vjerovati u sebe, svoje vještine i sposobnosti i teže će prihvaćati sebe onakvima kakvi jesu te vjerovati da zaslužuju poštovanje i ljubav drugih.

Koliko je važna rana intervencija prevencije nasilja i što ona sve uključuje?
Rana prevencija je vrlo važna jer može pomoći u sprečavanju ili trpljenju nasilja. Rana prevencija se može odnositi na nekoliko razina preveniranja, ovisno o tome na koga je i kada usmjerena. Prevencija nasilja se može

krenuti raditi već u vrtićkoj dobi kada se djecu uči primjerice da nije „u redu nekoga udariti ili kad netko udari tebe", zatim u školi putem razgovora na temu vršnjačkog nasilja, školskih preventivnih programa i sl., dakle na dobno primjeren i grupni način. Nadalje, rana prevencija se može odnositi na to da se u školskom sustavu uoče djeca koja bi mogla biti u povećanom riziku od razvoja nepoželjnih i neprihvatljivih oblika ponašanja te da ih se uključi u različite prevencijske programe, aktivnosti i slično gdje mogu učiti o razvoju socijalnih i emocionalnih vještina, a koje većinom razvijaju i provode udruge i nevladine organizacije koje imaju suradnju sa školama.

Ukoliko je dijete već počelo iskazivati neprihvatljiva ili nasilna ponašanja prema drugima, također je važno da isto bude prepoznato te da roditelji, učitelji, stručne službe škole pravovremeno upute dijete dalje na individualni rad, savjetovanje, tretmanski rad po procjeni. S druge strane je važno da se prepoznaju i djeca koja bi mogla biti potencijalne žrtve nasilja, koja su po nečemu drugačija i za koju je vidljivo da ih možda vršnjaci odbacuju ili su slabije socijalno uključena. Njih je važno pratiti kako bismo na vrijeme mogli reagirati i prevenirati eventualne oblike nasilja kao i dodatno ih osnaživati, uključivati i pružiti podršku. Prepoznavanje obiteljskog nasilja i djelotvorno reagiranje sustava na njegovo suzbijanje kao i zaštita djece koja dolaze iz takvih obitelji također mogu biti oblik prevencije nasilja za tu djecu i za njih je bitno da im se pruži potrebna psihološka pomoć i podrška.

Kako škole mogu sustavno prevenirati i suzbijati vršnjačko nasilje?
Na razini Ministarstva postoje Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama, Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, kao i praktični priručnici za suzbijanje nasilja među djecom i mladima kojih se škole moraju pridržavati. Postoje i različiti oblici preventivnih programa koji se mogu provoditi ili se provode u školama. U svakom slučaju je bitno da škole šalju jasnu poruku nulte tolerancije na nasilje te uočavaju i na vrijeme reagiraju na pojave različitih oblika nasilja. Pružanje kvalitetne i kontinuirane edukacije školskog osoblja o oblicima vršnjačkog nasilja, reagiranja i sprječavanja je također od visokog značaja. Važno je i da postoji međuresorna suradnja škola, sustava socijalne skrbi i policije.

Koliko je važna suradnja između škole, roditelja i stručnih službi? Na koji način bi se u idealnoj situaciji ta suradnja trebala odvijati?
Postojanje te suradnje je ključno. Roditelji moraju biti obaviješteni i uključeni u rad i postupanje s djetetom, bitno je da surađuju i da svatko iz svoje pozicije i domene odgovornosti djeluje u najboljem interesu djeteta. Bitno je da izmjenjuju informacije kako bi se dijete moglo pratiti i kako bi što bolje mogli planirati i prilagoditi daljnji individualni plan podrške i postupanja za dijete, bez obzira radi li se o počinitelju ili žrtvi.

Što učiniti ako institucije (škola, centar za socijalnu skrb) ne reagiraju pravovremeno ili zadovoljavajuće?
Djetetu je potrebno osigurati svu potrebnu stručnu pomoć, a ukoliko smatramo da institucije nisu reagirale zadovoljavajuće, možemo potražiti i informirati se o drugim mogućnostima pravne zaštite. Jedna od nevladinih udruga koja nudi besplatnu pravnu pomoć građanima je Hrvatski pravni centar.

https://net.hr/magazin/roditeljstvo/psihologinja-o-zrtvama-vrsnjackog-nasilja-dijete-ce-manje-vjerovati-u-sebe-i-svoje-sposobnosti-f88514ee-939e-11f0-aa13-9600040c8f8e

ZAGREBI

Filmski plakat u Hrvatskoj – doba prije trailera (5.) Ivanišević, Arsovski i Ilić, autori plakata koji se pamte

Drago Ivanišević bio je neponovljiv kolorist koji je naslikao više od 120 filmskih plakata, zagonetni Arsovski autor je vestern plakata kod kojih kolekcionari ne pitaju za cijenu, a Mirko Ilić koji je dizajnirao jedan od najpoznatijih i najtraženijih plakata – onaj za Ko to tamo peva? i sam je kolekcionar, koji usto plakate poklanja muzejima

Malo je poznato da je pjesnik i slikar **Drago Ivanišević** (1907.-1981.) naslikao više od 120 filmskih plakata, uglavnom za uvoznika i distributera domaćih i stranih filmova Croatia film sa sjedištem u Katančićevoj ulici u Zagrebu, dok je koju ulicu dalje, u Bogovićevoj bio Ivaniševićev zagrebački stan. Jedan od rijetkih, ako ne i jedini domaći film za koji je Ivanišević radio plakat je 'Naši se putevi razilaze' **Šime Šimatovića** iz 1957. godine, na kojem je u prvom planu čovjek s pištoljem. Riječ je o spoju melodrame i urbanog trilera koja se zbiva u Zagrebu za vrijeme drugog svjetskog rata, a po scenariju **Ivana Šibla** (po čijem 'Ratnom dnevniku' su snimljeni i 'Kad čuješ zvona' i 'U gori raste zelen bor'). Ivanišević je bio začudan kolorist, a njegovi su plakati prepoznatljivi upravo po svojim raskošnim bojama i načinu na koji su korištene. Ipak dogodila se i poneka crno-bijela iznimka, poput plakata za francuski film 'Kej Orfevres' **Henri-Georges Clouzota** iz 1947. i 'Teresa' **Freda Zinnemanna** iz 1951. godine. Na plakatu za film 'Ima mjesta za još jednog' (1956.) **Yvesa Allegreta** koji je naslikao 1957. godine koristio je, primjerice, samo ljubičastu i crnu boju. Tijekom 1950.-ih i 1960-ih godina Ivanišević je naslikao prekrasne plakate za brojne holivudske hitove koje je distribuirala Croatia film, te poneki za Lovćen film

108. Nives Matijević

Novinarski projekt:
Filmski plakat u Hrvatskoj – doba prije trailera

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2025.

iz Cetinja – 'Istočno od raja' **Elie Kazana**, 'Posljednji iz plemena Komanča' **Andre de Totha**, 'Julije Cezar' **Josepha Mankiewicza**, 'Točno u podne' **Freda Zinnemana**, 'Zameo ih vjetar' (1939.) **Victora Fleminga**, 'Staklena menažerija' (1950.) **Irvinga Rappera**, 'Rikard lavljeg srca' (1954.) **Davida Butlera**, 'Zvijezda je rođena' (1954.) **Georgea Cukora**, 'Grof Monte Cristo' (1954.) **Roberta Vernaya**, za koji je napravio dva plakata, jer se film prikazivao u dva dijela, 'Najbolje godine našeg života' (1946.) **Williama Wylera**, 'Majmunska posla' (1952.) **Howarda Hawksa** te 'Sedam godina vjernosti' (1955.) **Billyja Wildera** s **Marylin Monroe** u bijeloj haljini preko cijelog plakata, 'Nazovi M radi umorstva' (1954.) **Alfreda Hitchcocka**, a potonja dva su postizala osobito visoke cijene kad bi se uopće pojavili na tržištu.

Ivaniševićev opus zaista zaslužuje detaljnije istraživanje koje dosad nije napravljeno, a izložba njegovih plakata bila bi pravi vatromet boja. Neke njegove plakate, poput onog za film 'Podzemlje Pariza' u svoju je privatnu zbirku uvrstio i najpoznatiji hrvatski grafički dizajner **Mirko Ilić**.

Arsovski i njegovi sljedbenici

Godine 1959. grafičkim dizajnom se počeo baviti **Mihajlo Arsovski** (1937.-1980.), jedan od ključnih hrvatskih dizajnera druge polovice dvadesetog stoljeća s istinskim kultnim statusom – koji o dizajnu nikad nije želio razgovarati. Rodom je iz Skoplja iz lijevo orijentirane fotografske obitelji. Nakon drugog svjetskog rata, 1947. godine doselili su se u Zagreb i tu otvorili fotografski atelje, a Arsovski je jedno vrijeme studirao arhitekturu i povijest umjetnosti. Arsovski je jedan od najautentičnijih pionira grafičkog dizajna 1960-ih godina, prepoznatljiv po svojim smjelim vizualnim rješenjima koja se i danas kopiraju, ili diplomatski rečeno, mogu se prepoznati kod današnjih dizajnera. Spajanjem elemenata visoke i pop kulture, kako ga zovu u dizajnerskoj branši, se prometnuo u začetnika postmodernizma u grafičkom dizajnu. Na plakatu koji je igra znakova, simbola i poruka Arsovski nameće stilske oblike, fotomontažu, kolaž, smjela tipografska rješenja kroz iglu suglasnika i samoglasnika. Možda najbolji opis njegova rada jest da je oblikovao hrvatsku kulturu šezdesetih i sedamdesetih godina. Iako je najpoznatiji po svojim plakatima za zagrebački Teatar &TD, kojih je napravio više od 200, te uopće vizualni identitet tog kazališta, Arsovski je dizajnirao i knjige, grafičke mape, naslovnice albuma i časopisa, oblikovao novine… Odigrao je vrlo važnu ulogu u obrazovanju sljedećih generacija dizajnera, među kojima i Mirka Ilića i **Dejana Kršića**. Zagonetni Arsovski nije se eksponirao, nije davao intervjue, nije dolazio na izložbe gdje su njegova djela izlagana… „Molim da me se ne primjećuje", jedna je od njegovih legendarnih izjava. No, njegovi plakati nalaze se danas i u zbirci njujorškog The Museum of Modern Art (MoMA), a jedini je grafički dizajner iz ovog dijela svijeta uvršten u enciklopediju **Alana & Isabelle Livingston** Encyclopaedia of Graphic Design & Designers (1992.) i još neke enciklopedijske preglede svjetskog grafičkog dizajna.

Atelje mu je bio iznad nekadašnjeg zagrebačkog kina Kalnik na Črnomercu, nije se čak ni potpisivao na svoje filmske plakate, ali svi u branši znat će bez greške koji su Arsovi plakati. Najpoznatiji su oni za seriju vesterna koje su distribuirali Kinematografi iz 1966. godine, a dosad smo ih pobrojali dvanaest – 'Natrag po tragu', 'Graničarska pravda', 'U ime pravde', 'Sjenke zapada', 'Skrivena opasnost', 'Zakon se vraća u dolinu revolveraša', 'Jahači sumraka', 'Potjera je završena', 'Zakon Zapada', 'Jahači uz granice ranča', 'Jahači sumraka', 'Proboj'… Kako nam je svojedobno pojasnio Mirko Ilić, ti su se plakati tiskali u sitotisku, boja se miješala ručno, tako da se unutar iste edicije boje mogu malo razlikovati, naročito ako su bile različite tiraže plakata. „Nažalost u to vrijeme su kinima plakate dostavljali poštom, zato su savijani na četvrtinu jer su morali stati u veliku kuvertu", dodao je Ilić.

Kolekcionari danas ne pitaju za cijenu kada se neki od ovih Arsovih plakata pojavi u prodaji. Ilić je neke Arsove plakate poklonio MoMA-i, a neke je otkupio za svoju zbirku. Arsovski je dizajnirao i nekoliko plakata za domaće filmove, među kojima su egzistencijalistička socijalna drama 'Živa istina' (1972.) i 'Timon' (1973.) baziran na **Shakespeareovoj** drami 'Timon Atenjanin' **Tomislava Radića.** Njegov je i dizajn plakata za dokumentarni film 'Nevinost bez zaštite' o istoimenom srpskom filmu iz 1942. godine, 'Ljubavni slučaj ili tragedija službenice PTT-a' (1967.) **Dušana Makavejeva**, jednog od osnivača jugoslavenskog crnog vala, trenda eksperimentalnih filmova i onih koji prikazuju mračne strane života u tadašnjoj državi i poretku.

Mirko Ilić i Ko to tamo peva

Drugi veliki hrvatski grafički dizajner, Mirko Ilić (1956.), među čijim radovima plakati imaju važno mjesto, veliki je poštovatelj rada Mihajla Arsovskog. Upravo zahvaljujući Iliću, Arsovi plakati nalaze se u MoMA-i, ali Ilić je donirao razne plakate i hrvatskim muzejima. I sam je kolekcionar plakata, među ostalim i filmskih. On sam je, koliko je poznato, dizajnirao sedam filmskih plakata među kojima je prvi bio kultni plakat za kultnu komediju apsurda 'Ko to tamo peva' **Slobodana Šijana** iz 1980. godine. Omiljen je kod sakupljača, a i sam Ilić smatra ga svojim najuspješnijim filmskim plakatom. Aneg-

dotalno je da Ilić kupuje taj plakat ako ga želi nekome pokloniti, a mnogo puta su ga pitali ima li još koji… Plakat je vrlo tražen, cijena mu je rijetko ispod 100 eura, a postoji varijanta na tanjem i na debljem papiru. Ilić o tome kaže: „Oni nisu imali predodžbu koliko će film postati važan, pa nisu tiskali dovoljno plakata. Radi toga su ih doštampavali u nekoliko navrata. Bojim se da tad nitko nije obraćao pažnju na papir". Drugi je njegov filmski plakat bio za SF 'Gosti iz galaksije' **Dušana Vukotića** iz 1981. godine. Režiser je bio zadovoljan plakatom, vole ga i kolekcionari, ali Ilić ga smatra lošim. Potom je radio plakat za akcijsku komediju 'Mala pljačka vlaka', prvijenac **Dejana Šorka** iz 1984. godine sniman na Velebitu, gdje se redatelj poigrao s vesternom. Godine 1985. snimljeni su 'Život je lep' **Bore Draškovića**, drama u tradiciji crnog vala, zatim melodrama o ljubavnom trokutu 'Za sreću je potrebno troje' **Rajka Grlića**, te 'Crveni i crni' **Miroslava Mikuljana**, istinitu priču o stvaranju Labinske republike 1921. godine. Za sva tri filma Ilić je dizajnirao plakate, s tim da za potonja dva postoje dvije verzije – jedna koju nije problem nabaviti i druga koja se uopće ne može nabaviti.

Regularni plakat za 'Crveni i crni' prikazuje fotografiju golog muškog torza, a preko lica je ispisan naziv filma crvenim i crnim slovima. Raritetni plakat posve je drukčiji – na njemu su dvije glave, a siva proždire crvenu. „S tim plakatom dogodilo se čudo", rekao je Ilić jednom prilikom: „Kod nas su autori filmskih plakata teško uspijevali probiti želje autora ili producenta. A Miroslav Mikuljan, bez obzira što se radilo o društveno osjetljivom filmu, dao mi je otvorene ruke i svoju potpunu podršku. Prevladala je moja ideja i taj plakat je dobio drugu nagradu za najbolji europski plakat od Hollywood Reportera. A veselo je i to što je taj plakat završio u tetovaži na desnoj ruci gitarista Rage Against the Machine! On ga je vidio u časopisu Graphics i toliko mu se svidio da si ga je dao tetovirati", kazao je Ilić u jednom razgovoru za Globus. Jedan je primjerak tog plakata završio u MoMA-i, jedan ima sam Ilić, jedan je u muzeju u Rijeci, rekao nam je. A primjerak plakata za taj film iz ostavštine Miroslava Mikuljana navodno je završio u zbirci Hrvatske kinoteke, odnosno Hrvatskom filmskom arhivu, koji ga dotad nije imao. Ilić nam je otkrio da je obični plakat za 'Za sreću je potrebno troje' napravio usput (prikazuje **Mikija Manojlovića** iza stiliziranih zatvorskih rešetki) i smatra ga jako lošim, dok je onaj raritetni velikog formata: „To je bio sitotisak na 300×210 cm papira i taj plakat ni ja nemam i ne znam nikog tko ga ima", kazao je.
Zadnji je dizajnirao plakat za dokumentarno-glazbeni film **Igora Mirkovića** 'Sretno dijete' nazvan po pjesmi Prljavog kazališta koji nostalgično prikazuje doba punka i novog vala. Plakat je jedinstven po tome što u sredini ima preklopni dio koji se može listati i tako se mijenja cijela slika. A u filmu je intervjuiran i sam Mirko Ilić.

https://zagrebi.hr/filmski-plakat-u-hrvatskoj-doba-prije-trailera-5-ivanisevic-arsovski-i-ilic-autori-koji-se-pamte/

Olimpijci nakon medalja: Barbara Matić osvojila je povijesno zlato za Hrvatsku

Isplakala sam Tokio i okrenula novu stranicu prema Parizu. Tu je rečenicu nakon petog mjesta na Olimpijskim igrama u Japanu izgovorila hrvatska judašica Barbara Matić, a potom u gradu svjetlosti 2024. godine oduševila judaški svijet i uzela zlatnu medalju! Zapravo nije ju uzela već zasluženo, s potpunom dominacijom osvojila!

Bilo je to povijesno zlato na Olimpijskim igrama, čime je donijela prvu olimpijsku medalju za hrvatski judo i još jednom potvrdila svoj status vrhunske sportašice. Njezin uspjeh značajno je podigao vidljivost i popularnost juda u Hrvatskoj, potičući nove generacije na bavljenje ovim sportom i jačajući njegov razvoj u zemlji. Kao dvostruka svjetska i europska prvakinja, njena zlatna medalja simbol je ne samo osobne izvrsnosti, nego i novog poglavlja za hrvatski judo na svjetskoj sceni.

„Voljela bih vjerovati da sam svojim uspjesima otvorila vrata mladim djevojkama koje žele ući u borilačke sportove jer je to najveća vrijednost sporta – inspirirati druge da pronađu svoju snagu i vjeruju u sebe. Kad mi se jave djevojčice i kažu da su počele trenirati judo jer su me gledale na Olimpijskim igrama, to mi je najveća nagrada. Ako moj uspjeh može pomoći da neka djevojčica vjeruje da i ona može – onda sve ima smisla", započinje Barbara Matić svoju priču, a usput daje i savjet djevojčicama koje sanjaju o profesionalnoj sportskoj karijeri.

109. Tomislav Pašiček

Novinarski projekt:
Olimpijci nakon medalja

Elektronička publikacija:
Kodex.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
24. studenoga 2025.

„Neka budu uporne i strpljive. Uspjeh ne dolazi preko noći, ali svaki trening, svaki pad i svaka borba nešto te nauči. Važno je vjerovati sebi, raditi s ljubavlju i ne odustajati, čak ni kad je teško. Ako to imaš u sebi rezultat će doći. A ono najvažnije, taj put će te oblikovati kao osobu, a ne samo kao sportašicu", tvrdi Barbara, vrhunska sportašica koja će početkom prosinca napuniti 31 godinu.
Priznaje nam Barbara da se kao žena u borilačkom sportu susretala s predrasudama i podcjenjivanjem.

„Naravno, u početku ih je bilo. Kad kažete da se bavite judom, mnogi odmah pomisle da je to „muški sport", ali mislim da se to s godinama jako promijenilo. Svojim rezultatima i radom pokazale smo da nema „muškog" ili „ženskog" sporta – postoji samo predanost, disciplina i ljubav prema onome što radiš. Danas mi je posebno drago vidjeti sve više djevojaka u borilačkim sportovima koje ruše te stereotipe svakim novim treningom".

Na pitanje smatra li da se ženski sport u Hrvatskoj dovoljno medijski prati i financijski podržava ima spreman odgovor.

„Mislim da napretka ima, ali prostora za poboljšanje još više. U posljednje vrijeme vidimo više sportašica u medijima i kampanjama no financijska podrška i sustavna ulaganja još uvijek ne prate te uspjehe, a upravo to je ključno da bi mlade djevojke odlučile ostati u sportu. Potrebno je stvoriti okruženje u kojem će se njihov trud i rezultati dugoročno cijeniti, a ne samo u trenucima velikih natjecanja", govori hrvatska olimpijka i nastavlja da postoji razlika u tretmanu muških i ženskih sportaša – u uvjetima, nagradama, vidljivosti...

„Nažalost, da. Iako se ta razlika smanjuje, još uvijek postoji. Muški sport ima veći prostor u medijima, samim time i više sponzora, dok žene često moraju same dokazivati da vrijede jednako, ali vjerujem da našim rezultatima mijenjamo percepciju i da će nove generacije sportašica imati ravnopravnije uvjete".

Judo heroina podrobnije je objasnila i što misli o činjenici da su muški sportovi često u fokusu, dok se ženski uspjesi nerijetko zanemaruju.

„To je odraz društvenih navika koje se sporo mijenjaju. Navikli smo da su nogomet ili košarka uvijek u centru pažnje, ali kad žene postižu svjetske rezultate, kao što to često vidimo u Hrvatskoj, to jednostavno mora dobiti veću vidljivost. Svaki uspjeh, bez obzira na spol, zaslužuje jednaku pažnju i poštovanje, a promjena kreće upravo od toga da javnost i mediji to prepoznaju i podrže sve sportaše jednako".

Stoga bi idealan sustav, misli Barbara bio...

„To bi bio sustav u kojem se sportaši i sportašice vrednuju prema rezultatima i doprinosu, a ne prema spolu ili popularnosti sporta. Gdje svi imaju jednake uvjete za rad, podršku i prilike za razvoj. U takvom sustavu ne bi bilo potrebe za pitanjem „muški ili ženski sport" jer bi to bio sustav koji potiče izvrsnost, a ne uspoređivanje", zaključila je zlatna hrvatska judašica.

https://kodex.hr/sport/olimpijci-nakon-medalja-barbara-matic-osvojila-je-povijesno-zlato-za-hrvatsku/

Sport im poboljšava zdravlje, nekima otvara i put do svjetskih pozornica!

110. Michael Palijan

Novinarski projekt:
Osobe s invaliditetom jesu ravnopravni članovi društva!

Elektronička publikacija:
Portal Bjelovar.info

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2025.

Poznati su pozitivni učinci ne samo profesionalnog, već i amaterskog, odnosno rekreativnog sporta kako kod osoba bez, tako i kod osoba s invaliditetom. Upravo je sport u osoba s invaliditetom tema sljedećega teksta, koji smo na portalu Bjelovar.info pripremili kao dio projekta '**Osobe s invaliditetom jesu ravnopravni članovi društva**'.

U Hrvatskoj je 2.500 registriranih parasportaša

Aktivno bavljenje sportom ima brojne pozitivne učinke na zdravlje kako sportaša, još više i parasportaša, naglašava naš sugovornik **Ratko Kovačić**, predsjednik Hrvatskog paraolimpijskog odbora. Redovita sportska aktivnost značajno poboljšava tjelesno i psihičko zdravlje, povećava motoričke i funkcionalne sposobnosti, doprinosi većoj neovisnosti te unaprjeđuje cjelokupnu kvalitetu života osoba s invaliditetom. Osobe koje se aktivno bave sportom iskazuju višu razinu zadovoljstva socijalnim odnosima i općom kvalitetom života u odnosu na one koje nisu sportski aktivne.

– ***Sport pomaže u smanjenju posljedica invaliditeta, jača samopouzdanje, olakšava prilagodbu na životne promjene i doprinosi rehabilitaciji te reintegraciji u društvo. Osim koristi na zdravlje, sport smanjuje osjećaje depresije i stresa, a povećava psihološku stabilnost i otpornost na stres*** – poručuje Kovačić.

Potvrdio je da HPO u svom sastavu ima 15 nacionalnih, 12 županijskih i devet gradskih parasportskih saveza te 214 klubova, u kojima je oko 2.500 registriranih parasportaša. Oko 350 njih aktivno sudjeluje na međunarodnim natjecanjima, a oko 1.200 na nacionalnim natjecanjima u 29 paraolimpijskih i devet neparaolimpijskih sportova.

Kovačić svjedoči da je zbog rezultata i uspjeha u parasportu povećana percepcija društva prema osobama s invaliditetom.

– ***Danas su parasportaši i sportaši bez invaliditeta izjednačeni u pravima sukladno Zakonu o sportu. Dug je put bio do toga, ali nasreću to se ostvarilo*** – kaže.

Predrasuda ipak ima.

– ***Teško se dolazi do medijske zapaženosti. Paraolimpijske igre u Parizu, primjerice, nisu adekvatno prenošene. Iako provodimo promocije i edukacije sportski novinari rezultate parasportaša ne prepoznaju dovoljno*** – kaže R. Kovačić.

Nadalje, kaže i neke sredine u kojima žive i rade vrhunski parasportaši nisu dovoljno prepoznale njihove uspjehe.

– ***U Grubišnom Polju su dvojica nositelja četiriju paraolimpijskih odličja: Darko Kralj zlata i srebra i Deni Černi srebra i bronce. Od prvoga zlata do danas je proteklo 17 godina i uvjeti za treniranje ondje nisu ni milimetar unaprijeđeni*** – kaže predsjednik HPO-a.

A, asocijacija kojoj je na čelu upravo provodi projekt kojim uključuje osobe s invaliditetom u sport. Za to je angažirano pedeset trenera diljem Hrvatske, koji se osim uključivanja tih osoba u svijet sporta trebaju stručno usavršavati i educirati se s ciljem provođenja treninga i poboljšanja pristupa parasportskim sadržajima.

– ***Vjerujem da će po završetku projekta u naredne dvije godine biti i tisuću novih aktivnih sportaša s invaliditetom*** – kaže R. Kovačić navodeći da je u tom projektu, ali i općenito u uključivanju osoba s invaliditetom u svijet sporta, doprinos vrhunskih sportaša s invaliditetom ogroman.

Bio na korak do smrti i naposljetku dodirnuo svjetsko sportsko nebo

Upravo su spomenuti Kralj i Černi primjeri osoba s invaliditetom koje su sportom uvelike unaprijedili kvalitetu života, a potom svojim trudom stekli status vrhunskih svjetskih sportaša.

Darko Kralj (54) kao 20-godišnji policajac pripravnik Ministarstva unutarnjih poslova 26. srpnja 1991. godine u Dalju u teškom ranjavanju ostao je bez lijeve natkoljenice, zadobio teške ozljede i jedva preživio. Nakon dugog oporavka život ratnog vojnog invalida krenuo je krivim stazama. Turbulentan život prekida susret s budućom suprugom Terezijom, djeca koju su potom dobili, a nakon toga i 2004. godine ulazak u vode atletike u okrilju bjelovarskoga „Sokola“. Uporan kakav jest, izašao je iz ružne životne faze. Štoviše, nakon susreta s trenerom Ivanom Ivančićem 2006. godine, ali i Željkom Getošem iz tvrtke Otos, koja mu je izradila kvalitetne sportske proteze kakve i danas mnogi parasportaši koriste, karijera je krenula strelovito uzlazno. Štoviše već se dvije godine kasnije popeo na najviše postolje na Paraolimpijskim igrama u Pekingu osvojivši prvu zlatnu paraolimpijsku medalju u slobodnoj RH. Nakon prvog zlata u portfelj uspjeha stigli su mnogi osobni, državni i svjetski rekordi pa i paraolimpijsko srebro u Londonu 2012. godine, ali i dugometražni dokumentarni film ‘Kralj’ snimljen o njemu.

Danas umirovljeni sportaš koji s obitelji živi na OPG-u u grubišnopoljskom naselju Maloj Barni rado se prisjeća tih dana i uloge sporta u njegovu životu.

– ***Sport me je dodatno odveo s puta poroka izlaženja, tulumarenja, alkohola, ali me naučio životu u samokontroli. U mom je životu svakako odigrao važnu ulogu. Stvorio je novi identitet, novi način života i razmišljanja. Odveo me u mnoge druge dijelove svijeta gdje sam upoznao različite načine života pa je sve to pozitivno djelovalo na mene*** – priča Kralj.

Smatra da se percepcija osoba s invaliditetom u sportu itekako promijenila.

– ***Sportaši s invaliditetom su danas daleko prihvaćeniji u društvu negoli prije, ne samo kod nas već i u cijelom svijetu. Mnogi ljudi danas prate njihove uspjehe, što je od 2008. godine kada sam ja nastupio u Pekingu veliki pomak*** – svjedoči Kralj.

Svim osobama s invaliditetom koje iz ‘prikrajka’ gledaju taj svijet, a nisu smogle snage odvažiti se u njega i zakoračiti, Kralj poručuje.

– ***Nema straha. Valja probati bez obzira na ishod. Toliko ima sportaša bez invaliditeta koji uspiju i koji ne uspiju. Čim postoji nekakva obveza i volja, ne mora to biti isključivo sport, treba to raditi pogotovu ako se u toj aktivnosti nalazi zadovoljstvo i napredak psihičkog i fizičkog zdravlja*** – zaključio je Darko Kralj.

Deni Černi sigurno i uspješno krenuo stopama svoga prethodnika i uzora

A, dvije godine prije negoli je Kralj postao prvi hrvatski zlatni paraolimpijac, njegov sumještanin tada trinaestogodišnji dječak Deni Černi, koji se od ranog djetinjstva suočava s rijetkim oblikom mišićne distonije, na Kraljev nagovor počeo se baviti atletikom upravo kako bi na prvome mjestu pokušao poboljšati svoje zdravstveno stanje.

Još u njegovoj šestoj godini pojavili su se, te kako je vrijeme teklo, pogoršavali simptomi te je nakon godine dana temeljitih pretraga dijagnosticiran oblik distonije i to takav koji nema izlječenja već samo pogoršanja koje bi ga moglo dovesti do invalidskih kolica.

– Iako je jedini je u Hrvatskoj s tim oblikom bolesti nismo klonuli duhom, već mu dali svu moguću podršku. Bilo je presudno da bude psihički stabilan, prihvati bolest i nauči se s njom nositi i boriti – kazala je Denijeva majka Ksenija.

Njegov unatoč zdravstvenom stanju iznimno vedar karakter, koji bi posramio mnoge zdrave, presudio je da se 2006. godine uključi u grubišnopoljski atletski klub, te počne vježbati: bacati koplje, disk i kuglu. Početna nada da će mu sport pomoći u borbi s bolešću pokazala se opravdanom.

– Osjećao sam se bolje već nakon mjesec, dva. Otada mogu duže stajati, lakše se voziti biciklom. Prije nisam mogao zamisliti hod bez rukohvata u kući ili štaka koje mi sada trebaju samo na duže staze – priča D. Černi.

Otada do danas je pod paskom trenera Borisa Kljaića nizao uspjehe na brojnim natjecanjima: osobne, državne, europske i svjetske rekorde, a kao kruna svega je osvajanje brončane u Tokiju i srebrne paraolimpijske medalje u Parizu prošle godine.

Danas kao profesionalni sportaš 'A' kategorije i dalje mukotrpno vježba i kaže kako mu je progresija bolesti i dalje u mirovanju.

– Ima vrlo malih naznaka. Čak to ne bih nazvao pogoršanjem, već stanjem koje je vjerojatno takvo i kod sportaša bez invaliditeta, jer činjenica je da godine čine svoje – kaže Černi.

Ključem uspjeha u borbi sportom protiv svoje bolesti smatra upornost i neodustajanje.

– Linija je to koja kao i sve ima svoje uspone i padove. Bilo je i teških trenutaka kada se zapitaš 'ima li smisla?', ali opet se pojavi neka nova nada, novo svjetlo, ideš dalje i shvatiš da je to jedini put – kaže uvijek optimistični i vedri Černi, inače predsjednik Paraatletskoga kluba Otos Grubišno Polje.

Treneri su ključni u karijeri parasportaša

Klupski trener **Boris Kljaić**, koji je uz Černija od prvoga njegova treninga, sportaše s invaliditetom trenira dvadeset godina, tijekom kojih je prikupio ogromno iskustvo. Naime, svjedoči da u radu sa sportašima s invaliditetom ne postoji adekvatna stručna literatura i uopće nije jednostavno. Ističe da treba imati hrabrosti upustiti se u rad s takvim osobama kako bi sve bilo u njihovu korist, pogotovu na početku kao mlad trener.

– Na fakultetu naučiš kako učiti i nakon fakulteta pa je i to bilo ključno u kvalitetnom radu sa sportašima s invaliditetom i njihovom uspješnom napredovanju. Uvijek se razmišlja o nekakvom rezultatu. Ja i Deni nikada nismo bili opterećeni rezultatom, već ponajprije dobrobiti za njegovo zdravlje. A, ako dođe i rezultat, nitko sretniji. Ne mogu svi imati rezultat i iluzorno je tražiti da se osobe s invaliditetom sportom bave samo zbog rezultata, već je na prvom mjestu njihovo zdravlje – zaključuje diplomirani kineziolog i nastavnik tjelesnoga odgoja u grubišnopoljskoj osnovnoj školi.

https://bjelovar.info/drustvo/sport-im-poboljsava-zdravlje-nekima-otvara-i-put-do-svjetskih-pozornica/

Strah od dijagnoze - prepreka zdravlju

111. Aleksandra Erak

Novinarski projekt:
Strah prepreka na putu do zdravlja

Elektronička publikacija:
HRT.hr

Broj članaka: 13

Datum objave izabranog članka:
18. kolovoza 2025.

Zbog straha od dijagnoze, odlazak liječniku se odgađa, simptomi se zanemaruju, a tegobe ignoriraju uz nadu da će nestati same od sebe.

No događa se upravo suprotno - što se bolest dulje ignorira, to su izgledi za uspješno liječenje manji. Kako upozoravaju stručnjaci, upravo strah od bolesti može izazvati njezino pogoršanje, pa i smrtni ishod.

Šutnja umjesto odgovora

- Zašto se niste prije javili? - pitanje je koje liječnici često postavljaju, a na koje mnogi pacijenti ostaju nijemi.

Razlog? Strah. Strah od onoga što bi mogli čuti - riječi poput rak, neizlječivo, kronično - bude nelagodu i tjeskobu.

- Takve pacijente susrećemo gotovo svaki tjedan. Jedna moja pokojna pacijentica, čija je majka imala karcinom dojke, vodila je svoju majku na onkološko liječenje. No kad se i kod nje pojavila promjena na dojci, nije se javila meni dok promjena nije uznapredovala do neizlječivosti, govori dr. **Ljiljana Ćenan**, specijalistica obiteljske medicine iz Ivankova.

Strah od suočavanja s mogućnošću ozbiljne dijagnoze često ljude paralizira. Neki zatvaraju oči pred simptomima, nadajući se da će problem nestati ako ga ignoriraju. Dr. Ćenan to objašnjava kao oblik infantilnog obrambenog mehanizma: „Ako zatvorim oči i ne vidim, onda to ne postoji. Nažalost, nije tako."

Postoje i suprotni primjeri - osobe koje su uvjerene da imaju neku bolest pa obilaze liječnike i rade mnoge pretrage. Ipak, kada im se ponudi ključna pretraga, koja bi dala konačan odgovor, često kažu: „Ne usudim se otići." „Nedavno sam imala takvu pacijenticu - i to zdravstvenu radnicu", kaže Ćenan.

Dijagnoza kao simbol prekida svakidašnjice

Dijagnoza je točka suočavanja sa stvarnošću koju smo možda dugo potiskivali. Ona nosi simboliku prekida svakodnevice, gubitka kontrole i prijetnje sigurnosti - ne samo tjelesne, nego i emocionalne, društvene i egzistencijalne - objašnjava psihijatar doc.dr.sc. **Natko Gereš** iz Službe za mentalno zdravlje Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo.

U našem društvenom okruženju, bolest često znači više od zdravstvenog stanja - ona nosi i dodatno značenje slabosti, ovisnosti o sustavu i straha od odbacivanja.

Predsjednik Koalicije udruga u zdravstvu prof. **Ivica Belina** smatra da je dijagnoza ono što donosi neizvjesnost, a u tome leže korijeni svih strahova.

Neizvjesnost kakav će biti ishod moje bolesti, je li liječenje/izlječenje moguće, kako će to utjecati na moju obitelj, na moju mogućnost za rad, na moje prihode, na moj stil života, na moje odnose s drugima, što će se sve u mojem životu promijeniti...

- Prije bilo koje ozbiljnije dijagnoze, većina građana Hrvatske prema svojem zdravlju ima stajalište: „Ne idem doktoru, da mi nešto ne nađe." U stanju su čak negirati simptome, dok ih njihova ozbiljnost ne natjera da potraže zdravstvenu zaštitu. To se donekle mijenja s postavljenom dijagnozom, i na pojavu novih simptoma takve se osobe prije odluče za odlazak liječniku. Još jedan od velikih strahova kod pacijenata je promjena; što će se sve u mojem stilu života i mojim navikama morati promijeniti, dodaje Belina.

Strah veći neprijatelj od dijagnoze

Tjeskoba i strah evolucijski su nam dani i u određenoj dozi su poželjni i motivirajući ako nas ne blokiraju jer nam osiguravaju prijeko potrebnu dozu opreza i potiču na odgovornost, redovite preglede i zdraviji način života. Ali kad nas blokiraju u redovitim kontrolama tada mogu biti pogubni. Rekla bih da se više trebamo bojati samog straha, nego raka jer je ponekad takav strah veći neprijatelj od same dijagnoze, poručuje dugogodišnja voditeljica Psihološkoga centra Udruge sve za nju - žena liječenih od raka dojke psihologinja **Ljiljana Vukota.**

- Česti odgovori na pitanje zašto ne idete na redovite preglede su - nemam vremena, zdrava sam, mlada sam, nitko u mojoj obitelji nije imao rak, to ionako neće spriječiti bolest, ne znam dovoljno o tome, to se događa drugima, teža dostupnost liječnika, bojim se da mi nešto ne nađu, ne mogu zamisliti da dobijem rak, ja ne bih imala snage sve to prolaziti. Strah je poguban čimbenik jer mnogi rak doživljavaju kao smrtnu presudu iako tome nije tako ako se bolest otkrije rano. Taj strah vežemo za strah od smrti, boli, patnje, loših ishoda liječenja, strah za djecu i obitelj… Strah od dijagnoze nije uvijek proporcionalan stvarnom riziku pojave bolesti, kaže Vukota.

Iz perspektive kirurga

Kao prvi čovjek Referentnog centra Ministarstva zdravstva za plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju, kirurgiju dojke i kirurgiju šake predstojnik Klinike za plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju prof. dr.sc. **Rado Žic** u svakodnevnom je razgovoru sa pacijenticama koje se suočavaju s malignom bolešću.

- Strah od dijagnoze maligne bolesti jedan je od najdubljih i najčešćih oblika egzistencijalne tjeskobe. Kada se radi o raku dojke, taj je strah posebno izražen – ne samo zbog prijetnje životu, nego i zbog potencijalnog gubitka dijela tijela koji je snažno povezan s identitetom, ženstvenošću i intimnošću – govori nam prof. Žic.

Mnoge žene, suočene s mogućnošću ili sumnjom na bolest, osjećaju mješavinu panike, poricanja i emocionalne utrnulosti. Ponekad strah postaje toliko snažan da odgađaju odlazak liječniku, mamografiju ili biopsiju – iako upravo rano otkrivanje bolesti znatno povećava šanse za izlječenje.

U podlozi tog izbjegavanja često je zamišljanje najgoreg ishoda, poistovjećivanje dijagnoze s neizbježnim gubitkom života, unatoč medicinskom napretku koji danas omogućava visoke stope preživljenja.

Psihološki teret dodatno otežava stigmatizacija bolesti, nesigurnost oko ishoda liječenja i briga o obitelji. Kod mnogih žena, primjećuje prof. Žic, prisutan je i strah od promjene vlastitog izgleda te posljedica na seksualnost i partnerske odnose. Taj složeni splet emocionalnih, socijalnih i tjelesnih aspekata čini da strah od raka dojke često nadilazi samu fizičku bolest.

Rana dijagnoza spašava život

Važno je da pacijenti dijagnozu ne dožive kao presudu, ističe psihijatrica i subspecijalistica psihoterapije, redovita profesorica na Medicinskom fakultetu u Zagrebu u Zagrebu prof.dr.sc. **Marijana Braš**, nego zapravo rješa-

vanje misterija nastanka simptoma, kao neku vrstu oslobađanja od te neizvjesnosti te naravno kao put prema bržem i boljem liječenju.

- Koliko sam puta morala istaknuti pacijentima, kojima je na preventivnom pregledu npr. otkriven rak, da trebaju biti sretni i zahvalni što su otišli na taj pregled i počeli s liječenjem na vrijeme, i kada se to tako postavi najčešće budu zadovoljniji te i sami počnu tako razmišljati. Zato je komunikacija u medicini i odnos između zdravstvenog profesionalca i pacijenta važna, i tu je ključ uspjeha.

Dijagnoza kao put prema ozdravljenju

- Iako je postavljanje dijagnoze ključni korak za liječenje, za mnoge pacijente ona je simbolični trenutak koji mijenja njihov identitet, osjećaj kontrole i pogled na vlastitu budućnost, objašnjava psihijatrica Marijana Braš.

- Često sam svjedok da pacijenti s onkološkim, kardiovaskularnim ili neurološkim bolestima dolaze kasno, kada je zbog odgađanja i kašnjenja s dolaskom liječniku ishod bio puno gori, pa i smrtonosan jer nisu došli na vrijeme, dodaje Braš.

Osobito je loše kada pacijenti zbog tog straha ili nekih krivih informacija od kolega, iz medija i sl. počnu s nekim svojim oblicima samoliječenja, sami uzimaju neku terapiju ili imaju potpuno pogrešno uvjerenje o svojem stanju.

Dijagnoza ne smije postati identitet

Jako je važno u medicini promatrati osobu, a ne dijagnozu. Dijagnoza je u medicini samo jedan oblik „alata", odnosno sredstvo kojim se bolje razumijemo, orijentiramo i planiramo liječenje. No, za pacijenta je to najčešće nešto drugo i dobiva snažno emocionalno značenje, jer on više nije zdrav ili je dobio još jednu bolest, još jednu etiketu.

Pacijent emocionalno osjeća da mu se život time jako mijenja, da „nešto ozbiljno nije s njim u redu" i nerijetko ulazi u ulogu bolesnika. To ulaženje u ulogu bolesnika može biti negativno u smislu ishoda, jer nikad ne smije biti dijagnoza ta koja obilježava neku osobu.

Ignoriranje prva linija obrane

Ljudi se često koriste obranama kako bi se zaštitili od tjeskobe povezane s mogućnošću da su bolesni. Psihološki gledano, to su mehanizmi obrane - potiskivanje, poricanje i racionalizacija pomažu nam da smanjimo tjeskobu, ali nažalost time umanjujemo i izglede za rano otkrivanje bolesti, kada su ishodi najbolji.

Taj otpor prema saznanju ne proizlazi iz neodgovornosti, nego iz duboke ljudske potrebe da zadrže osjećaj sigurnosti i kontrole. Mnogi radije žive s neizvjesnošću, nego da se suoče s potencijalno teškim nalazom, jer dijagnoza nosi i emocionalni i društveni teret.

Kako iskoračiti iz zone straha i suočiti se s dijagnozom – pročitajte u idućem nastavku.

https://magazin.hrt.hr/zdravlje/strah-od-dijagnoze-12295349

Kako biti Srbin u Gračacu? ‘Traktor na kojem sam 1995. kao beba otišao vratili smo u Liku’

Čim je u Beogradu diplomirao pravo, Rajko Obradović se uputio u ličko selo Klapavicu, odakle je kao beba u Oluji izbjegao s roditeljima. Danas ima farmu sa 130 krava i uživa u životu u prirodi

Gračac, najveća općina u RH. Površinom je veća i od Međimurske županije, a u njoj živi svega tri tisuće stanovnika. Političkim igrama, umjesto da bude povezana s Gospićem i ostatkom Like, nakon rata je pripala Zadarskoj županiji, iako s njom taj planinski dio ne dijeli istu povijest niti probleme.

Povratak u zavičaj kojeg se ne sjeća

Gračac i okolica imali su prije rata srpsku većinu, naročito izraženu u istočnom dijelu općine, prema mjestu Srb. U Oluji su gotovo svi Srbi izbjegli, a vratilo ih se standardnih desetak posto, kolika je stopa povratka i u drugim povratničkim sredinama.

Među njima je i **Rajko Obradović**, koji se svog zavičaja ne sjeća, jer je imao deset mjeseci kad je s roditeljima izbjegao iz sela Klapavice u Srbiju. U Liku se ponovno vratio tek 2001., kad je završio prvi osnovne i zaljubio se u ovaj kraj. Ovdje je provodio praznike, upoznavao se sa selom i domaćim životinjama. Čim je u Beogradu završio školovanje, diplomirao je pravo i preselio se u Klapavice.

Obitelj Obradović se nekoć bavila stočarstvom, no u ratu su ostali bez blaga. Nakon povratka, počinju iznova, djed kupuje dvije koze, pa ovce, a uskoro i krave. Država im obnavlja kuću, imanje ponovno živi. Kad se Rajko vratio, shvatio je da se mora opredijeliti pa je prodao ovce i nastavio samo s kravama – sada ih ima 130 i o njima se sam brine.

112. Saša Paparella

Novinarski projekt:
Kako biti Srbin u Srbu / Zadru / Vukovaru / Pakracu / Petrinji

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2025.

„Hoj, hoj, hoj", zove krave koje smo pola sata tražili po okolnom terenu. Uskoro smo začuli mukanje. Izgledaju kao da je svaka druge pasmine, a Rajko nam polako objašnjava glavne razlike među njima. A onda se vraćamo kod njega doma, na još jednu domaću rakijicu.

Krava – zvijezda TikToka

Rajko je i popularni TikToker, prati ga 16.000 ljudi. Najveći hit je bio prijenos teljenja njegove krave. Rajkovoj teladi TikTok publika daje imena. „Ja promoviram život u Lici. Možda se netko zainteresira i dođe ovdje živjeti, ali bolje da zna šta ga ovdje čeka. Naravno, treba prikazati dobru i lošu stranu. Treba prikazati i ono kada zapada snijeg, pa ne možeš danima iz kuće".

Između ostalog, TikTok mu je jedan od načina marketinga. „Na primjer, može se desiti da me prepozna neki restoran u Zadru, u Splitu, ili da njegovi gosti zatraže moje proizvode, jer me znaju s društvenih mreža", kaže.

Kao jedan od rijetkih mladih i visokoobrazovanih ljudi u ovom kraju Rajko se pokazao kao odličan kandidat za politički rad, pa ga je SDSS na lokalnim izborima 2021. istaknula kao svog kandidata za načelnika općine Gračac. Iako su u općini Hrvati većina, a Srba je oko 45 posto, Rajko je tada zamalo uspio – ušao je u drugi krug, a za pobjedu mu je na kraju nedostajalo svega 90 glasova. „Da, tako blizu je bilo, ali ja sad vidim da je ovako puno bolje. Bio sam mlad i neiskusan. Ipak puno više volim ovo", kaže Rajko i pokazuje nam svoje imanje. Zadržao je funkciju predsjednika općinskog SDSS-a. Na ovim je izborima kandidat te stranke **Goran Đekić** uspio pobijediti, a Rajko je izabran za općinskog vijećnika. Uz to, Rajko je aktivan kao predsjednik manjinskog vijeća općine Gračac, a angažiran je i u drugim srpskim institucijama.

'Lako je srbovati u Beogradu'

Pitamo ga – kako je biti Srbin u Gračacu? „Znate, najlakše je biti Srbin u Beogradu i srbovati. Ja sam živio tamo, pa znam o čemu pričam. Srbi u Hrvatskoj moraju biti puno mudriji, naravno da su naučili neke stvari iz prošlosti. Nažalost, brojka je takva kakva je, ali jedan od primjera sam i ja, mladih i dalje ima, nadam se da će to biti malo bolja slika u narednih 10 godina. Srpska zajednica ne prolazi baš kroz najbolje razdoblje na novim prostorima, ali sve ovo što se događa je, kad se gleda povijesno, jako kratak period. Puno duži period mi smo s Hrvatima bili na istoj strani", kaže Rajko.

Dodaje kako mu se nije pojavila nikakva nelagoda nakon nekoliko nedavnih napada na pripadnike srpske manjine u Splitu i Zagrebu. „Pa dobro, meni konkretno, ovdje u Gračacu, nije bilo problema. Naravno, nije lijep osjećaj slušati sve to, jer taman dobiješ neki osjećaj da je sve super, da je sve finalno, a onda – šamar realnosti. Pa to je sve politika kreirala. Jer je nekome stalo do pet ili deset posto glasača koji su desno orijentirani. Ali i u Srbiji je isto tako", kaže.

Traktorom do Srbije i nazad

Rajko nas vodi u štalu, a u njoj je parkirano vozilo koje je postalo simbol egzodusa hrvatskih Srba 1995. – traktor.

„Ovaj traktor je postao simbol i odlaska i povratka jer je u Oluji prešao put od Like do Kule u Vojvodini, 14 dana nam je trebalo. A onda su ga moji 2000. vratili i evo ga i danas radi. Obrađuje istu zemlju koju je obrađivao i prije. Ovaj traktor je puno stariji od mene. Proizveden je u Beogradu 1977. Samo da su mu stavili neku kabinu sa klimom i servo volan, možda ga malo pojačali, i ostavili tu mehaniku, ništa drugo nije trebalo. Jer konfiguracija terena je takva da su meni pogodni mali traktori, jer mi nemamo njive ravne kao što je u Slavoniji".

Ima li još ljudi koji se vraćaju u Liku?

„Pa, ja znam za ovih par slučaja koji su bili u momentu kad je korona bila, pa su prešli na online. Imamo u Srbu i Lapcu ljudi koji se bave IT-em. Gračac nudi jako puno toga u smislu prirodnih ljepota za nekoga tko voli taj način života. A opet, koliko to izgledalo sad daleko, danas imaš auto, sve ti blizu, pogotovo ako si mlad".

Zajedno Thompson i Baja Mali Knindža

Zabave će biti više kad se u Gračacu otvori Srpski kulturni centar. Rajko se tu snažno angažirao. „Nadam se da ćemo prepisati neke pozitivne prakse iz nekih drugih kulturnih centara, koji su već otvoreni, u vidu da se rade neke repeticije za školsku djecu. Također, neke predstavice. Kino, može, pub kviz. Nekidan smo imali prvi pub kviz u Gračacu, koji je organizirala ovdje jedna lokalna udruga i stvarno je bilo super. Organizatorice su bile cure iz Ukrajine, znači imaju baš onako fino iskustvo".

Zabava se zasad uglavnom odvija u kafićima. Oni uglavnom nisu nacionalno odvojeni, niti glazbeno isključivi. „Kako sam se vratio, niti jednu jedinu neprijatnost nisam imao u Hrvatskoj sa hrvatskim stanovništvom. Mi se svi družimo najnormalnije, idemo u iste kafiće, ne potežu se neke teme, a fun fact je – iako se meni možda i ne sviđa – da u istom kafiću prvo puste Thompsona, pa Baju Malog Knindžu", kaže Rajko.

https://zagrebi.hr/kako-biti-srbin-u-gracacu-traktor-na-kojem-sam-1995-kao-beba-otisao-vratili-smo-u-liku/

Košarka: Kraljica igara za Lošinj je više od sporta

113. Bojan Purić

Novinarski projekt:
Lošinjski sport kroz povijest

Elektronička publikacija:
Otoci.net

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
10. studenoga 2025.

Od većine drugih sportova koji zaokupljaju pozornost masa diljem svijeta, košarka se razlikuje prema tome što se zna točna godina i ime osobe koja je izmislila igru; 1891. godine to je učinio kanadski nastavnik tjelesnog odgoja James Naismith, radivši u Springfieldu u američkoj saveznoj državi Massachusetts.

Iako se posljednjih godina, bolje reći desetljeća, košarka u Hrvatskoj muči u osrednjosti, podulje bez velikog rezultata reprezentacije i klubova, „kraljica igara" i dalje u našoj zemlji ima razmjerno veliku popularnost, izgrađenu na vrhunskim dometima iz sedamdesetih, osamdesetih i prve polovine devedesetih godina prošlog stoljeća.

U Malom Lošinju, u prostoriji za priredbe Doma Jugoslavenske narodne armije, ondje gdje je sada Gradska knjižnica, košarku su djeca i mladi igrali koristeći koševe izrađene na nastavi tehničke kulture. U razgovoru koji smo vodili prije četiri godine, Marijan Magazin prisjetio se da je ta prostorija bila malo dulja od dvadeset metara i da je ondje igrao za lošinjsku školu u sastavu s Zoranom Lipićem, Bobom Rakićem, Bepijem Marušićem, Mariom Radoslovićem i drugima. Vodio ih je nastavnik tjelesne kulture Damir Jelinek, a preduvjet za igranje bile su im dobre ocjene u školi. Tada su izgubili od Cresa s nekoliko koševa razlike.

Umjesto vrtova, košarkaški „vrtić"

Godine 1969., na prostoru današnje velike poslovno-garažne zgrade na Bočacu, obrađivani vrtovi na par minuta hoda od samog središta Malog Lošinja zamijenjeni su asfaltiranom površinom namijenjenom parkiranju automobila, dobivši vrlo brzo sportsku funkciju - višenamjenskog sportskog igrališta. Duž puta prema Čikatu postavljeni su koševi i ucrtano igralište za košarku. Ispočetka su automobili i sport bili u „suživotu"; rekreativci bi dolazili na igralište pa onda morali mijenjati planove zbog parkiranih automobila ili opasno skliskih mrlja od motornih ulja.

U travnju 1970. godine, povodom 115. godišnjice Pomorske škole u Malom Lošinju, održani su susreti učenika pomorskih škola Lošinja, Bakra i Zadra i tom su prilikom pokaznu utakmicu odigrali zadarski i bakarski košarkaši. Košarka je postajala sve popularnija na otoku, mladići su sve češće provodili svoje slobodno vrijeme, naročito ljeti, pod obručima Bočaca, a dobar impuls dala je u svibnju 1970. godine reprezentacija Jugoslavije (veliki Krešimir Ćosić!), prvi put osvojivši Svjetsko prvenstvo. Sportska društva lošinjskih škola dobivaju košarkaške sekcije, igrališta su napravljena i ucrtana i uz zgrade Osnovne škole „Mario Martinolić" te Odgojnog doma. Godine 1972., u Malom Lošinju je protiv ovdašnje selekcije igrao „Železničar" iz Čačka, s čuvenim Draganom Kićanovićem u sastavu. Magazin se u razgovoru prisjetio da je pravu kožnu loptu donio Davor Požerina, dobivši je od sestre iz Amerike, a dotad su igrali plastičnim loptama proizvođača „Tigar" iz Pirota. Dolazeći ljeti na Lošinj iz Zagreba, odnosno Maribora, važan su doprinos u podučavanju lošinjskih mladića košarci dali Miha Perenčević i Bojan Weingerl te drugi igrači prvoligaških klubova koji bi se zatekli na otoku. U školskoj godini 1974/75., lošinjski srednjoškolci došli su do finala regionalnog prvenstva u Pazinu i potom predali utakmicu, kako bi „ulovili" posljednji trajekt za otok!

Prva sezona i odmah pobjednici!

Uz velik, na uspjesima turizma zasnovan infrastrukturni razvoj Lošinja, lakše je do novca potrebnog za aktivnosti dolazio i lošinjski sport, pa je pala odluka da se u košarci krene u iskorak. Inicijativu za osnivanje Košarkaškog kluba „Lošinj" dao je srednjoškolski nastavnik tjelesnog odgoja Ante Šolić, predloživši mladićima da pojačaju treniranje i uđu u pravo natjecanje. Tako je 21. travnja 1976. godine utemeljen KK „Lošinj", s Antom Božinom kao predsjednikom, a Šolićem kao tajnikom i trenerom. Niti mjesec dana kasnije, 16. svibnja, klub je igrao prvu službenu utakmicu, u istočnoj skupini Zonske lige, izgubivši na gostovanju kod „Škrljeva" 56:70. Pred brojnim znatiželjnicima na Bočacu - a tada se još dozvoljavalo igranje utakmica na otvorenom - u prvoj domaćoj utakmici Lošinjani su deklasirali „Crikvenicu" 82:45. Pod vodstvom trenera Šolića igrali su Mihajlo Perenčević, Đino Sablić, Dragan Stojanović, Vlado Tomasini, Milijan Marković, Gvozden Pecić, Željko Milković, Marijan Magazin, Zoran Lipić, Predrag Janković, Dario Horvat i Nebojša Rakić. Tijekom sezone još su igrali Dragiša Rakić, Darin Lekić, Hrvoje Ivanišević, Josip Purić i Marko Skokandić. Bolje upućeni u lošinjska poslovna događanja u ovom će nizu imena pronaći i kasnije konkretizirane veze i poznanstva. Na konačnoj tablici, „Lošinj" i „Škrljevo" bili su na čelna dva mjesta s po jedanaest pobjeda i tri poraza, pa su morali odigrati dodatnu utakmicu, u kojoj je na neutralnom terenu u Labinu (tada još nije postojala trajektna veza Merag-Valbiska, već samo Porozina-Brestova) „Lošinj" pobijedio 79:78. Uslijedilo je potom i razigravanje za prvaka Zonske lige protiv „Brajde", pobjednika zapadne skupine; također u Labinu, završilo je 74:69 za „Lošinj" - trijumf u prvoj sezoni!

U drugoj sezoni, sada u višem rangu, istarskoj skupini Međuopćinske regionalne lige, Lošinjani su u deset utakmica imali osam pobjeda, koliko i „Poreč". Nova majstorica, ali sada poraz - u Rijeci, Porečani su bili bolji s 74:67.

Dražen Petrović i Amerikanci u lošinjskoj dvorani

Treća sezona donijela je prvo mjesto u ligi i još jednu promociju, a nekako paralelno s time, od rujna 1978. godine, košarkaši su na raspolaganje dobili novoizgrađenu sportsku dvoranu, poviše igrališta na Bočacu. Na prigodnom turniru, uz „Lošinj" su igrali još i zagrebačka „Cibona", riječki „Kvarner" te „Puljanka". Tom je prilikom tvorac „Cibone" Mirko Novosel izjavio: „Sve je ovdje u redu. Rasvjeta i parket su vrlo dobri. Kada se uz rub terena postave stolice, ili moguće montažne tribine, bit će mjesta za oko 1500 gledatelja". Na ovom turniru razvila se ideja da Lošinj bude domaćin turniru iz serije „Jadrobasket - Trofej Dona", pa je ovdje od 1979. do 1984. godine odigrano šest turnira s po četiri momčadi, s tim da je od 1980. do 1984. jedan od sudionika bio i „Lošinj". Parketom Bočaca prodefilirale su momčadi „Cibona", „Zadar", „Jugoplastika" iz Splita, poljski „Słask", reprezentacija Poljske, mlada reprezentacija Jugoslavije s Draženom Petrovićem u sastavu, njemački „Hagen" te američke sveučilišne selekcije „Big East Conference", ECAC i AAU iz New Yorka.

U međuvremenu, Lošinjani su postali standardni članovi Hrvatske lige Zapad. I ne samo članovi; u dvanaest sezona gotovo su bez iznimke bili pri vrhu ljestvice, čak i prvi u sezoni 1986/87., izborivši kvalifikacije za viši rang, jedinstvenu Hrvatsku ligu, no u susretu u Kraljevici izgubili su od „Solina" 75:99. Proljeće 1987. ujedno

je bio debi pod nazivom KK „Jadranka"; prema glavnom sponzoru kluba, a klupski predsjednik postao je Vladimir Antolović, generalni direktor ovog poduzeća. U sljedećoj sezoni ponovo veliki rezultat, drugo mjesto u Hrvatskoj ligi Zapad s četrnaest pobjeda u 18 igara, s lošijim međusobnim susretom od prvaka, porečkog „Pionira". Momčad su činili Marijan Magazin, Sanjin Šolić, Dubravko Kušeta, Nino Tomičić, Srđan Banac, Nedjeljko Mesić, Dragan Stojanović, Igor Dumenčić, Ivan Žeželj (1983. godine doselio iz Rijeke, gdje je igrao za „Kvarner", jedno vrijeme trener-igrač Lošinjana), Dragan Lovrić, Gilberto Vidulić, Moris Ercegović, Dragan Bunjevac i trener Željko Milković. Pomlađenje momčadi temeljilo se na generaciji koja je 1983. osvojila prvo mjesto na prvenstvu osnovnih škola Hrvatske, a 1985. igrala u najboljih osam na završnici juniorskog prvenstva Hrvatske. Sudjelovanje u Hrvatskoj ligi Zapad završilo je u proljeće 1991. godine četvrtim mjestom, a sljedeća sezona prošla je bez službenih utakmica, uslijed Domovinskog rata. Košarkaši su dresove zamijenili uniformama.

Sada u novoj državi i novom sustavu natjecanja, „Jadranka" je u sezoni 1992/93. zaigrala u „B-1" ligi Zapad i u tri sezone izmjenjivala se u gornjem i donjem dijelu ljestvice. Zbog financijskih teškoća, ispuštena je sezona 1995/96., a po povratku u natjecanje uslijedila je rezultatska suša; posljednje pa pretposljednje mjesto. Bolje dane navijestila je sezona 1998/99. i treće mjesto među B-ligašima, ali i peto mjesto na prvenstvu srednjih škola Hrvatske 1999. godine. U tom sastavu bili su kasniji dugogodišnji nositelji igre seniorske momčadi - Edi Sučić, Žarko Kremenović, Dejan Jakovljević, Mario Budinić (poslije igrao i u prvoligaškom „Sava osiguranju", kako se tada zvao riječki „Kvarner") i drugi. Treba dodati i da je Savez od sezone 1997/98. onemogućio igranje košarkašima starijima od 22 godine u B-1 ligi, navodno s idejom da taj rang bude namijenjen mladima, no time je naglo presječen najpravilniji način osvježavanja momčadi uvođenjem mladih u igru sa starijim kolegama. Na ovaj potez lošinjski su košarkaši reagirali osnivanjem kluba „Otočani", odigravši nekoliko dobrih sezona u Hrvatskoj amaterskoj košarkaškoj ligi (HAKL). Već u sezoni 2000/01., Savez je dobnu granicu pomaknuo s 22 na 25 godina, a potom i posve ukinuo, pa su „Otočani" prestali nastupati.

Lijep uspjeh „Jadranka" je ostvarila pobjedom u Županijskoj juniorskoj B-ligi 2003/04.; iz te momčadi najdublji su trag u klubu ostavili Dario Mužić i Želimir Kovačević. U sljedeće dvije sezone, u A-2 ligi Zapad, ostvarivani su plasmani u gornjem dijelu ljestvice, čak i s borbom za sam vrh. U poticajnoj navijačkoj atmosferi, kod kuće su uglavnom ostvarivane pobjede, uz dobar ulov i „na strani". Rezultatska kriza osjetila se u sezoni 2006/07., zaključenoj s po deset pobjeda i poraza, od kojih je najneobičniji bio onaj u Opatiji, 29:179. Nezadovoljni suđenjem, Lošinjani su u poluvremenu odlučili sabotirati igru i dodavati loptu Opatijcima, koji su odlučili „natrpati" koš „Jadranke". Vijest o ovome objavio je čak i međunarodno poznati madridski sportski list „Marca". U sljedećim trima sezonama, „Jadranka" se grčevito borila izbjeći samo dno, no s proljećem 2010. završilo je razdoblje igranja u A-2 ligi.

Kroz B-1 ligu, Lošinjani su nakon nekoliko sezona, u prvenstvu 2014/15. ponovo zaigrali u A-2 ligi Zapad, pod vodstvom trenera Ivana Žeželja, kojeg je u sezoni 2015/16. zamijenio Karlovčanin Goran Starčević. U ovom rangu, održavan je status plasmanima u sredinu ili donji dio ljestvice, do sezone 2019/20., u kojoj je u trenutku prekida natjecanja, četiri kola prije kraja, zbog proglašenja epidemije koronavirusa, „Jadranka" bila posljednja, dvanaesta. Seniori otada pa do ove jeseni nisu odigrali nijednu službenu utakmicu, a u prvi plan u klubu su došle mlađe kategorije, sa sve brojnijim natjecateljskim nastupima. U radu s mladima angažirani su ponajviše Želimir Kovačević, Goran Herenda i Antonio Tariba, istaknuti igrači kluba. S ovom sezonom stigao je i povratak seniora...

https://www.otoci.net/index.php/sportski/kosarka/20301-kosarka-kraljica-igara-za-losinj-je-vise-od-sporta

H-ALTER

Porezom na gorostase

Niz država je već uveo poreze velikim digitalnim tvrtkama poput Googlea i Facebooka. Hrvatska tek najavljuje analizu takvog poteza. Oporezivanjem velikih digitalnih kompanija treba financirati novinarstvo, slažu se mnogi analitičari, a neprofitni mediji moraju imati pristup fondovima. Paško Bilić, sociolog: Dominacija velikih digitalnih platformi promijenila je političku ekonomsku strukturu i odnose moći u medijskim sustavima. Politička elita Europske unije ne pokazuje snagu da učini nešto po pitanju premreženosti s kapitalom *big techa*.

Velike digitalne tvrtke medijskom sektoru otkidaju ogroman udio na tržištu internetskog oglašavanja koje neprestano raste. Na globalnom nivou, radi se o industriji teškoj oko 500 milijardi američkih dolara. U Europi je tržište u 2024. poraslo za 16%, dosegnuvši rekordnih 118,9 milijardi eura, dok je u Hrvatskoj prošle godine uloženo 340 milijuna eura.

Ovakav rast u Hrvatskoj, praćen opadanjem prihoda digitalnih medija od internetskog oglašavanja, istraživači *Instituta za razvoj i međunarodne odnose* su u istraživanju iz 2018. prozvali podbačajem tržišta. Tržište, zaključili su, nije sklono samoregulaciji interneta: prije desetak godina, prema procjenama, između 50 i 70 posto udjela tržišta internetskog oglašavanja odlazilo je u korist *Googlea* i *Facebooka*.

114. Alen Mikec

Novinarski projekt:
Izazovi i perspektive neprofitnog medijskog sektora

Elektronička publikacija:
H-Alter

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. rujna 2025.

Problem ne zastaje na ekonomskoj analizi. Uslijed pretjerane komercijalizacije i potrebe prilagođavanju diktatu algoritma, dolazi do teže mjerljivih, negativnih posljedica po strukturu medijskog sektora. Baviti se pitanjima javnog interesa postaje sve skuplje. Ukupna informiranost i posljedično učešće građana u demokratskim procesima slabi. Promjena postojećeg stanja zahtjeva od država konkretnu političku odluku u dvije etape: uvođenje samog poreza i pravednu distribuciju sredstava.

Digitalnim gorostasima ne pakovati

Činjenica da vladari interneta danas mahom čuvaju leđa **Donaldu Trumpu**, od nemale je važnosti. Velike digitalne kompanije – te „zloćudne gorostase koji uljepšavaju svoje proizvode kako bi izvukli veći profit", kakvim ih je nedavno opisao novinar **Steven Levy** za WIRED – očekuju kompenzaciju za podršku američkom predsjedniku. „Veličanstvene" tvrtke Silicijske doline treba zaštititi od „diskriminatornih" poreza kakve donose brojne europske i svjetske zemlje, kaže predsjednik.

Dominacija velikih digitalnih platformi promijenila je političku ekonomsku strukturu i odnose moći u medijskim sustavima. Iako su te firme gotovo od svojih početaka najavljivale da će zamijeniti stare, tradicionalne i spore strukture medija i komunikacije, kreatori politika iz Europske komisije i Hrvatske prihvaćali su ih kao dolazak nekog novog tipa kulture slobode i demokracije na internetu. Naravno, sve je to imalo konkretne ekonomske motive u pozadini" kaže za *H-Alter* **Paško Bilić**, istraživač Instituta za razvoj i međunarodne odnose i koautor ranije spomenutog istraživanja iz 2018.

„Fascinantno je to što niti jedna europska zemlja nema točne podatke o internetskom oglašavanju i velikim digitalnim platformama. Digitalni suverenitet i tehnološka autonomija u Europi potpuno izostaju. U velikim europskim zemljama javni sektor, zdravstvo i obrazovanje uvelike ovise o pružateljima usluga poput *Googlea* i *Microsofta*", nastavlja Bilić.

Promjena porezne politike na razini Europske unije zahtijeva konsenzus svih članica. Prijedlozi uvođenja digitalnog poreza na razini EU odbačeni su zbog protivljenja pojedinih zemalja. Radi se o zemljama čije nacionalne ekonomije imaju najviše koristi od digitalnih kompanija. U Irskoj su registrirani *Apple, Microsoft, Google* i *Meta*, u Luxembourgu *Amazon*.

„Europska unija polazi iz perspektive kompetitivnosti na tržištu digitalnih usluga i digitalnih podataka. Radi se o logici ekvivalentnoj argumentu koji bi glasio otprilike ovako: industrija rafiniranja fosilnih goriva proizvodi negativne učinke na okoliš i ako povećamo kompetitivnost u toj industriji, riješit ćemo se negativnih učinaka fosilnog goriva na okoliš", objašnjava dalje Bilić promašenu logiku upravljanja digitalnom transformacijom, kakvom ju nazivaju europski zakonodavci.

Nakon niza kritiziranih „drugorazrednih" pokušaja regulacije velikih digitalnih platformi na razini EU, dogovori na internacionalnoj razini se sele na OECD (Organizaciju za ekonomsku suradnju i razvoj). Konsenzusa nema niti ovdje, ponajprije zbog protivljenja SAD-a. U veljači ove godine, Trump je ponovno povukao Ameriku iz dogovora na razini OECD-a, otvoreno prijeteći carinama zemljama koje uvedu digitalne poreze.

Kolektivno pregovaranje je ključno. Osim ako se sve zemlje ne budu držale zajedno, imat ćete poteškoća s naplatom poreza. Slučaj Irske koja potkopava nastojanja Europske unije je dobar primjer", kaže za *H-Alter* **Anya Schiffrin**, profesorica na SIPA-i (*School of International and Public Affairs*) njujorškog sveučilišta Columbia.

„Europska unija u ovom trenutku ne može de facto ništa protiv big techa. Politički je vezana uz veliki industrijski, digitalni i telekomunikacijski kapital koji je pak neodvojiv od velikih digitalnih kompanija. Telekomunikacijske firme ne funkcioniraju bez puno internetskih korisnika koji svaki dan koriste internet. Svi europski proizvođači, od Mercedesa do DM-a, ne mogu prodati svoje proizvode ako ih ne oglašavaju. Politička elita Europske unije ne pokazuje snagu da učini nešto po pitanju premreženosti s kapitalom big techa", skeptičniji je Paško Bilić.

Nemogućnosti dogovora na međunarodnoj razini navele su mnoge zemlje da promišljaju strategije oporezivanja velikih digitalnih kompanija u okviru nacionalnih poreznih politika. (Detaljan popis moguće je naći ovdje: https://www.vatcalc.com/global/digital-services-taxes-dst-global-tracker/.)

Niz primjera pokazuje da se ovdje radi o procesu koji nužno nailazi na otpor lobističkih nastojanja digitalnih firmi. U Kanadi je zakon o pregovorima platformi i medija izazvao blokadu medijskog sadržaja na *Facebooku*. Nakon prijetnje *Googlea* da će postupiti slično, država je prisiljena na dogovor.

U Europi većina uvedenih poreza prati stopu od 3 posto, kakav je bio predložen i na razini Europske unije 2018. godine. Neke zemlje, poput Austrije koja je uvela stopu od 5 posto, znatno premašuju prvobitno razmatranu stopu. Dio njemačke široke koalicijske vlade s porezom želi ići i do 10 posto.

Iako je prag ukupne godišnje zarade na globalnom nivou uglavnom postavljen na 750 milijuna eura, prag zarade od korisnika iz određene zemlje varira. Francuska i Austrija, primjerice, oporezuju zaradu već od 25 milijuna eura na njihovim tržištima, dok je prvobitni europski plan bio na 50 milijuna na razini cijele Unije.

U pogledu opsega oporezivanja, oglašavanje je najčešća meta nacionalnih zakonodavaca. Francuska i Italija oporezuju najopsežnije, obuhvaćajući porezima dobiti od oglašavanja, korisničkih sučelja i podataka. Portugal, Danska, Poljska i Mađarska porezima na streaming servise financiraju domaću audiovizualnu produkciju.

U iščekivanju analize

„Agencija za elektroničke medije ima podatke, ali ne objavljuje nikakve godišnje analize koje bi mogle koristiti javnosti o tome što se događa u digitalnom sektoru", pojašnjava Bilić, ukazujući i na to da bi upravo Agencija trebala imati najpreciznije podatke, budući da se dijelom financira upravo iz bruto prihoda elektroničkih medija.

Bilo kako bilo, jedna je od nedavnih najava probudila tračak optimizma kod nekolicine analitičara medija.

U moru odbijenih komentara, iz Ministarstva kulture i medija su povodom javnog savjetovanju o *Akcijskom planu razvoja kulture i medija za razdoblje od 2025. do 2027. godine* kao jedini prihvaćen komentar uvažili prijedlog uvođenja analize digitalnog poreza.

(Uzgred, iz Ministarstva kulture i medija su na margini savjetovanja više puta najavili novi Zakon o medijima koji bi, navodno, trebao biti donesen u četvrtom tromjesečju ove godine. Dakle, sada. Na pitanje kada javnost može očekivati prve detalje i razgovore o Zakonu, ministrica **Nina Obuljen Koržinek** ne odgovara. Niz profesionalaca s kojima smo neformalno razgovarali na ovu temu tvrdi da od zakona u najavljenom roku neće biti ništa.)

Ipak, tko, kako i kada će biti zadužen za analizu, iz Ministarstva financija također ne odgovaraju. Kao, uostalom, niti iz Ministarstva kulture i medija, upitanih o načelnom stavu o javnom financiranju novinarstva putem poreza na digitalne usluge.

A upravo takvi pozivi postaju sve češći na globalnom nivou. Velike digitalne platforme moraju kompenzirati štetu učinjenu medijskom sektoru, pišu u recentno objavljenoj analizi internacionalne nevladine organizacije *Forum for Information and Democracy*. Uvođenje poreza samo je prvi korak.

Pitanje redistribucije

„Mislim da je raspodjela financiranja najteži dio rasprave o politikama podrške novinarstvu. Diljem svijeta, izdavači su se prepirali oko toga hoće li mali neprofitni mediji dobiti sredstva naspram velikih medija. Takve su prepirke u nekim slučajevima doprinijele sprječavanju donošenja zakona o pregovaračkim kodeksima i porezima", govori za *H-Alter* Anya Schiffrin, koautorica pregovora, ističući da distribuciju na manje redakcije smatra najvažnijim pitanjem, iako je i sama svjesna da će se i po tom pitanju za pregovaračkim stolom trebati raditi određene kompromise.

U analizama se često upozorava na australski primjer. 2021. je parlament donio zakon (*News Media Bargaining Code*) prema kojemu Google i Meta moraju dogovarati izravno s izdavačima medija kompenzaciju za distribuciju i profitiranje od medijskog sadržaja. Od 200 milijuna australskih dolara, koliko je, prema procjenama, otišlo u medijski sektor, ogroman je novac završio u džepovima medijskog tajkuna **Ruperta Murdocha**, dok su male redakcije uglavnom ostale izvan pregovora i dogovora. Mnogi zato zagovaraju punjenje neovisnih fondova porezima prikupljenih od digitalnih poreza.

Od 124 milijuna, koliko je Austrija pobrala svojim zakonom, samo dvadesetak milijuna je rezervirano za financiranje novinarstva, dok većina odlazi komercijalnim izdavačima.

„Zamislite što bi značilo da platforme poput *Netflixa* i drugih streaming servisa moraju ustupiti 0,5 posto prihoda od zarade. Odmah bi bilo moguće osnovati novi digitalni fond u okviru kojeg bi se mogla financirati nova audiovizualna produkcija i proširiti postojeća. A tu samo govorimo o platformama za razmjenu audio i audiovizualnih zapisa", govori nam Bilić o mogućoj alokaciji sredstava prikupljenih od poreza.

Dio medijskih profesionalaca smatra da porezi mogu biti uređeni i predstavljeni kao oblik pristojbe (*cultural levies)* čija bi temeljna zadaća bila dodatno financiranje domaće produkcije od sredstava uprihođenih oporezivanjem. Europa poznaje niz takvih primjera na nacionalnim nivoima.

Neprofitne redakcije moraju imati pristup fondovima, zagovaraju autori ranije spomenute analize Foruma. U opuštenim razgovorima i prepiskama, dio analitičara s kojima smo razgovarali kažu da našim zakonodavcima bolje da ne padne napamet zakon ako će rezultirati prelijevanjem novaca u korporativne džepove „starih" i tiskovnih medija.

Svaki medij, neovisno o modelu vlasništva (javni, neprofitni ili komercijalni) ima zadatak baviti se pitanjima javnog interesa. U tom smislu, neprofitnim medijima ne pripada moralni imperativ nad ostalim oblicima vlasništva, no pokazano je, na što nas upućuje i Paško Bilić pred kraj razgovora, da u razdobljima krize promišljaju dugoročne društvene posljedice dosljednije od komercijalnih, kao i to da okupljaju angažiraniju i informiraniju publiku.

„Uloga neprofitnih medija iz perspektive deliberacije i rasprave o nekim ključnim društvenim temama je presudna, no u ukupnom prostoru ostaju marginalni“, zaključuje Paško Bilić za *H-Alter*.

Redistribucija sredstava od najvećih igrača ka najmanjima, osim što bi prema mnogima bila pravednija, funkcionirala bi kao logičniji odmak u smjeru nezavisnosti od komercijalnog interesa. Osim ako je vladajućima upravo takvo što prema volji.

https://h-alter.org/mediji/porezom-na-gorostase/

forum
Pišemo, ne prepisujemo

Pekarsko-trafikantski turizam

„Bolje jedno vruće pivo nego četri 'ladna/ Bolje stara baba/ Ne vjerujte pjesnicima i političarima/ Bolje jedno vruće pivo nego četri 'ladna/ Bolje stara baba, nego djeva mlada" (Rambo Amadeus, „Bolje jedno vruće pivo nego četri 'ladna")

Rujanski je datum, bliži polovici nego kraju mjeseca. Takozvani udarni mjeseci za turističku sezonu u Hrvatskoj su prošli, većina je gostiju – posebice onih s djecom školske dobi – zaboravila plaže, skokove sa ilegalnih mula i duge šetnje rivama s pogledom na jahte milijunske vrijednosti.

Ni vrijeme nije idealno: od juga bubnja u glavi, teže se diše i gleda i oblake koji, kako je javio Državni hidrometeorološki zavod, donose obilne padaline, bujice i, u kombinaciji s neugodnim vjetrom, pijavice.

Ipak, u jednoj od dvije glavne ulice šibenske gradske jezgre, onoj, nazovimo je, glavnijoj, dakle Kalelargi, slučajni prolaznik ili prolaznica može kupiti sendvič, kroasan i komad pizze ako ima viška vremena. Ostali odustaju i od kupnje i od prolaska, birajući paralelnu ulicu poznatiju po starom nazivu Masna, nego po službenom – Zagrebačka.

Nitko, baš nitko, osim iscrpljenih prodavačica, u redu ispred pekare ne govori hrvatski. I svi su redom gosti koji u godišnjem odmoru uživaju u ranu jesen, kada temperature ne prelaze 30 stupnjeva, noći nisu tropske, a dječji plač zvučna kulisa sunčanja.

Tek pet, ma niti toliko, minuta hoda dalje, u nedavno otvorenom restoranu čiji su vlasnici imali naizgled dobar i realnosti neprilagođen plan, zauzeta su tri stola. No, nitko tu nije na kasnom doručku ili ranom ručku. Piju se kave, vode i jedan sok od netom iscijeđenog voća.

Ideja je, ponovimo, bila dobra: apartmanski gosti – a u okolici i nema ničega osim apartmana i kafića – dolazit će na doručak, možda i na ručak, a na večeru svi koji žele biti na najposjećenijem gradskom trgu. Cjenici su, međutim, izazvali odbijajući efekt.

115. Emir Imamović

Novinarski projekt:
Južna strana

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2025.

Prema službenim podacima eVisitora Hrvatske turističke zajednice, na cijelom je Jadranu ove godine zabilježen pad broja noćenja stranih turista. Istina, nije veliki – od dva do četiri posto – ali je trendovski, a zanemarivanje trendova u gospodarstvu je kao i u politici: prečac do pakla.

Zagreb, je li, nije popularna turistička destinacija, nema more i klapske večeri, srdelijade i utrke tovara, za šetnje Ilicom se ne ide na ubrzane dijete i ne počinje trenirati. Odjeća, uz ostalo, učinkovito skriva višak masnih naslaga. E, taj Zagreb, politički, gospodarski i kulturni centar Hrvatske, njen najveći grad u kojem živi oko četvrtine stanovnika države, nema obalne probleme: u njemu je, prema istom izvoru, zabilježen rast broja stranih turista. Domaće se, kako vidimo, pažljivo ne broji ni na jugu, niti na sjeveru.

Kada bi Tomislav Tomašević odlučio zabraniti prodaju rashlađenih pića trafikama, dućanima i benzinskim pumpama, potpora bi mu se, a i to možda, svela na 16 članova Upravnog odbora Možemo. Sedamnaesti je, naime, upravo zagrebački gradonačelnik.

Ukoliko bi svoju odluku obrazložio tako što bi rekao da želi povećati potrošnju u ugostiteljskim objektima i smanjiti broj pijanih turista u gradu, oporba bi tražila preispitivanje njegove radne sposobnosti.

“Jedan od zakonskih noviteta, koji bi uskoro trebao stupiti na snagu, jest zabrana prodavanja rashlađenih alkoholnih pića u turističkim središtima, što je već bilo u javnosti shvaćeno kao usluga ugostiteljima nezadovoljnima činjenicom da im dio prometa otimaju trgovine koje nude alkohol po znatno nižim cijenama. Tim će se zakonskim izmjenama, koje će ući u Zakon o trgovini od sljedeće turističke sezone, jedinicama lokalne samouprave omogućiti da na pojedinim područjima i u pojedinim vremenskim okvirima zabrane trgovinama prodaju rashlađenih alkoholnih pića. Takva bi odredba mogla ići na ruku gradovima poput Splita koji se već godinama žale da ljeti ne mogu živjeti od turista koji piju alkohol, povraćaju i uriniraju u samom središtu grada, pa bi ih ova zakonska odredba, navodno, od toga trebala odvratiti“, objavio je „Jutarnji list“, pozivajući se na izvore iz Ministarstva gospodarstva koje vodi Ante Šušnjar (Domovinski pokret).

„U teoriji nema razlike između teorije i prakse. U praksi – ima”, velika je misao Otta von Grunta, inovativnog člana grupe TNT, bivšeg pilota Luftwaffea i demobiliziranog poljoprivrednika, širokim narodnim masama poznatijeg kao Grunf.

U teoriji se, je li tako, činilo pametnim od drugog najvećeg grada u Hrvatskoj, Splita, napraviti globalno poznatu party destinaciju, a od Šibenika i Zadra mjesta masovnog turizma u kojima, više u prvom nego u drugom, dominiraju mlade obitelji u srpnju i kolovozu, dok je rujan za nešto starije i bogatije koji se ne žele sjećati agonije ljetovanja na koje se nose pelene i plastična galanterija za plažu.

U istoj toj su teoriji i mladi partijaneri i od njih nešto stariji roditelji i oni što su s mladošću završili, trebali piti u mjesnim barovima, jesti u restoranima s tradicijom ili otvorenim prije tri mjeseca, dok su pekare ostajale domaćima za kupiti kruh, trafike za novine i pumpe za napuniti rezervoar goriva. Praksa se, međutim, pokazala – točno kako je Grunf kazao – različitom od teorije.

Kada bi, evo sada, Zagreb ostao bez svih, ali baš svih stranih turista, to bi dijelom osjetili hotelijeri, nešto više vlasnici apartmana, gradski proračun neznatno, a grad kao takav – kao zajednica, a ne skupina objekata različite namjene – niti malo. No, kada bi se isto desilo na obali, osim u Rijeci, gradovi bi izgledali kao u siječnju i veljači, ovisnici o sezonskim prihodima bi završili na rubu gladi, proračuni bi sličili na one studentske…

Prije klimatskih promjena koje će neizbježno promijeniti i turizam, u Hrvatskoj ga redefiniraju pakleni koktel inflacije, visokih cijena najma svega – od apartmana do prostora za ugostiteljske terase na javnim površinama – masovnosti koja može biti samo sezonska i čija je posljedica pokušaj da se od tri-četiri mjeseca živi cijelu godinu, te naivno vjerovanje da će baš svi gosti između piva od pet eura s pogledom na more i stolicom pod stražnjicom i duplo jeftinijeg, s istim pogledom s veza ili zidića, odabrati prvo, dok će o prihodima i rashodima razmišljati od trenutka odlaska, pa do trenutka povratka.

Vjerovati da će i broj noćenja i izvanpansionska potrošnja rasti zbog vrućeg pića u dućanu i trafici ili da partijaneri neće preći na ono što se može ionako piti toplo, kako u kafiću, tako i na ulici – recimo, whisky – jednako je kao zagrebačke prometne gužve rješavati subvencioniranjem kupnje paraglajdera. Oboje je, Grunfovim riječima kazano, jednako i u teoriji i u praksi. Jednako glupo, da ne bude zabune.

Teško je, međutim, nešto više i očekivati u zemlji iz koje je sintagma ozbiljno planiranje protjerana da se, prema svemu sudeći, nikada ne vrati.

https://forum.tm/vijesti/pekarsko-trafikantski-turizam-8235

HRVATSKA IZVJEŠTAJNA NOVINSKA AGENCIJA

"Ritam zločina" upisan kao srpsko kulturno dobro, čak je i izvornik filma u Beogradu

„Ritam zločina", hrvatski film iz 1981. redatelja Zorana Tadića, još krajem 2016. bio je proglašen „srpskim kulturnim dobrom", a Hrvatska kinoteka u planiranoj digitalnoj restauraciji tog klasika ove je godine počela inicijalne pregovore s beogradskim Centar filmom za nabavu izvornika tog filma.

„Ritam zločina" šesti je najbolji hrvatski film svih vremena prema posljednjem izboru hrvatskih filmskih kritičara iz 2020., a očuvanje tog djela bit će jedan od najboljih pokazatelja odnosa prema hrvatskoj filmskoj baštini – naročito nakon nedavne odluke Vlade kojom se, uz ulaganje od oko dva milijuna eura, planira dvostruko ubrzati digitalnu restauraciju hrvatskih filmskih klasika u iduće tri godine.

Konkretno, novim programom od 2026. do 2028. predviđena je, između ostaloga, cjelovita zaštita do 20 dugometražnih filmskih naslova nastalih do 2010., restauracija i digitalna obrada ukupno 1.800 minuta filmskih djela te ponovni ispis digitalno obnovljenih djela na novu filmsku vrpcu. U obrazloženju odluke navodi se i kako se sada uspostavlja model „koji gotovo udvostručuje obujam zaštićenih minuta".

Ukratko, umjesto dosadašnje digitalne restauracije od deset ili jedanaest filmova u tri godine, država sada ubacuje dodatni novac da bi se do 2028. restauriralo i za povijest sačuvalo i do dvadeset hrvatskih dugometražnih filmova. No, u toj svojevrsnoj utrci udvostručenog ritma sada se opet prepoznaju prastari problemi budući da hrvatska država, prije svega, nije poduzela mjere i pravo raspolaganja filmovima nastalim do 1991. pravovremeno prebacila na odgovarajuću instituciju, ističu stručnjaci.

116. Miroslav Edvin Habek

Novinarski projekt:
Hrvatska kinoteka: Novi plan restauracije nacionalne filmske baštine – korak naprijed ili još jedna „zakrpa"?

Elektronička publikacija:
HINA

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. rujna 2025.

Dodaju i kako je u nekim drugim državama sa socijalističkim naslijeđem to pitanje riješeno pravovremenim prenošenjem prava na neku od institucija – u Češkoj na Kinoteku, u Makedoniji, Sloveniji, Rumunjskoj i Bugarskoj na filmski centar, odnosno institucije s djelatnostima sličnima Hrvatskom audiovizualnom centru (HAVC).

S druge strane, ističu i da hrvatska država gotovo 35 godina nije jednoznačno riješila ni pitanja vlasništva nad primjercima filmskih djela (deklarativno zaštićenog kulturnog dobra), a istovremeno novi vlasnici filmskih poduzeća (producenata filmova nastalih javnim novcem prije 1991.) često pogrešno tumače zakone i primjenjuju „svoje" pravo na raspolaganje. Pojašnjava to Dinko Majcen, pročelnik Hrvatske kinoteke koja djeluje u sklopu Hrvatskog državnog arhiva (HDA).

„Vlasništvo nad filmovima u RH ne postoji. Temeljem odredbi Zakona o arhivima i arhivskom gradivu primjerak svakog filma nastalog za javno prikazivanje potrebno je predati u HDA. Ujedno, zakonom koji je bio na snazi do 2018. propisano je kako je primjerak filma stvoren do osamostaljenja države, a koji se nalazi u HDA ili je trebao biti predan, vlasništvo države".

Majcen: Nakon protoka vremena svaki film postaje javno dobro

„Stvaratelj filmskog djela (autori, producenti) nositelji su prava iskorištavanja određeni niz godina te nakon protoka tog vremena svaki film postaje javno dobro. Dakle vlasništvo praktički ne postoji, jer ako je netko vlasnik nečega to neće postati javno dobro, već će uvijek biti nečije vlasništvo", ističe Majcen.

Kao poseban problem ističe odredbe Zakona o autorskim i srodnim pravima na temelju kojih osobe i institucije koje su navedene na špici filma kao njegovi stvaratelji, imaju dugi niz godina prava iskorištavanja. Dodaje i kako HDA, pri tome, može svoj primjerak filma koristiti za postupke zaštite i prikazivanja u nekomercijalne svrhe, no samo na teritoriju Hrvatske.

„Problem je da i na tom primjerku koji je sačuvan i obnovljen u HDA postoje nositelji autorskog i srodnih prava (koji nemaju nikakvih obveza) te se pitanje bilo kakve drugačije prezentacije - primjerice izvan teritorija RH, online ili različitih izdanja - mora rješavati s nositeljima tih prava", kazao je Majcen.

Ističe i kako će biti potrebno dodatno regulirati odnos posjednika sačuvanog primjerka filma (filmskog arhiva) i nositelja prava nad filmskim djelima kako bi se omogućila sustavna prezentacija nacionalne filmske baštine. Pritom je, naravno, najvažniji odnos s producentima.

„HDA ima odličnu suradnju s Ustanovom Zagreb film i Hrvatskim filmskim savezom na restauraciji filmova nastalih njihovom produkcijom, s Croatia filmom imamo isto dobru suradnju mada s njima nemamo projekte restauracije, dok s Jadran filmom ista ne postoji, ali u smislu postupaka zaštite nad svim tim filmovima nema prepreke da Kinoteka isto radi bez obzira ima li ili ne suradnje", smatra Majcen.

O suradnji s Jadran filmom u očuvanju i prezentaciji filmske baštine još će biti riječi, no znakovito je da se, barem u slučaju producenata, često izostavlja HRT koji je sljednik nekadašnje Televizije Zagreb - producenta brojnih filmova među kojima je i spominjani „Ritam zločina" ostvaren u suradnji s beogradskim Centar filmom kao distributerom.

Stoga je i Jugoslovenska kinoteka „Ritam zločina", zajedno s još nekim filmovima hrvatskih redatelja, krajem 2016. predložila proglašenje tog filma „srpskim kulturnim dobrom od posebnog značaja" što je srpska vlast i prihvatila čime je otvorena mogućnost digitalne restauracije tog filma u Srbiji.

Luketić: „Ritam zločina" je svakako hrvatski film

To je, pak, prošlo bez velikih reakcija zaštitnika hrvatske filmske baštine, iako je „Ritam zločina", ističu kritičari, jedan od „najzagrebačkijih" filmova svih vremena, a između ostaloga, nastao je na motivima pripovjetke „Dobri duh Zagreba" Pavla Pavličića i s mjestom radnje na zagrebačkom Trnju - uglavnom u kući u nekadašnjoj Paromlinskoj ulici 87.

Riječ je i o Tadićevu dugometražnom prvijencu, svojevrsnom trileru s elementima fantastike u kojem Fabijan Šovagović kao misteriozni podstanar Fabijan, na temelju statistike crne kronike, uvjerava svog stanodavca Ivicu (Ivicu Vidovića) da postoji pravilan ritam događanja zločina i dokazuje to konkretnim primjerima.

Film izražajno crno-bijele fotografije s briljantnom međuigrom hrvatskih glumačkih velikana Šovagovića i Vidovića sada je, pak, predmet svojatanja, a u pozadini se krije i suštinsko pitanje - je li „Ritam zločina" srpski ili hrvatski film?

Izdvajamo stav filmologa Željka Luketića, ujedno i voditelja platforme Jučer Danas Sutra za audiovizualna istraživanja, restauraciju, publikaciju i kulturnu (re)interpretaciju povijesne audio i vizualne baštine.

„Ritam zločina" je svakako hrvatski film, barem prema važećoj razdiobi djela iz bivše Jugoslavije u kojoj je

usvojen princip producentske kuće kao onaj koji određuje zemlju porijekla. Nastao je u jeftinoj produkciji Televizije Zagreb, ali mu je distributer u kinima bio beogradski Centar film. Distributer je i zamijenio originalni naslov „Dobri duh Zagreba" u „Ritam zločina", no to nije stvaranje novog djela; intervencije u naslove bile su uobičajene", ističe Luketić,

Dodaje i kako je proglašenjem tog filma „kulturnim dobrom od posebnog značaja" Srbija proglasila izuzeće od prava producenta i time ubrzala proces eventualne digitalne restauracije i ponovnog (ne)komercijalnog prikazivanja, a značajna joj je i prednost što je u Jugoslovenskoj kinoteci pohranjen izvornik tog filma, a u Hrvatskoj su ostale samo kopije.

„'Ritam zločina' nastao je u vrlo financijski oskudnoj produkciji Televizije Zagreb, donekle 'ispod žita' tadašnjih šefova pa je pitanje u kakvom su stanju materijali, obzirom da je snimljen na 16 milimetarskoj filmskoj traci pa poslije prebačen na 35 milimetarsku kopiju. Nismo ga nikad vidjeli kako doista izgleda i ne znamo gdje se sve kriju negativi, ukoliko uopće i postoje", ističe Luketić.

Nebriga o hrvatskoj filmskoj baštini

Pritom dodaje i faktor dosadašnje nebrige o hrvatskoj filmskoj baštini. „Neke kopije u Jugoslaviji su držali sami režiseri, neke su imale televizije i producenti, a razlog zašto ih HDA nema jest u tome da se zakon zaobilazio ili naprosto zaboravio. Nismo se brinuli o tome pa nije rijedak slučaj da kopije nekih hrvatskih filmova možete naći na filmskoj vrpci čak i na Hreliću. Potraga za najboljom kopijom je na Hrvatskom državnom arhivu, koji zahvaljujući ekipi predvođenoj načelnikom Odsjeka za zaštitu, digitalizaciju i restauraciju audiovizualnog gradiva Hrvatske kinoteke Vjeranom Pavlinićom ima snage za to. HDA je, vjerujem, u stanju ići i putevima suradnje, ukoliko neki drugi arhiv ima bolje kopije", zaključuje Luketić.

S druge strane, u Kinoteci su potvrdili da su ovog proljeća započeli inicijalne pregovore s Centar filmom o eventualnoj nabavi izvornika „Ritma zločina" pohranjenog u Jugoslovenskoj kinoteci za planiranu digitalnu restauraciju. S druge strane, potvrđeno je i da glavni producent tog filma HRT, kao sljednik Televizije Zagreb, nema čak ni odgovarajuću kopiju za planiranu digitalnu restauraciju 'u režiji' Hrvatske kinoteke.

„Film je u originalu snimljen na filmskoj vrpci a potom, zbog razvoja tehnologije, presnimljen je prvo na analognu betu za emitiranje, a razvojem digitalnog okruženja, presnimljen je i na IMX (digitalni nosač). HRT ima dvije kopije filma u svojoj arhivi", ističe se u odgovoru HRT-a.

Stručnjaci tvrde da je „fizičko" očuvanje filmske baštine ipak sporedna stvar u usporedbi s njezinim ponovnim prikazivanjem, a naročito u obnovljenom, digitalno restauriranom obliku. No, i u tome HRT kaska jer je u posljednjih 25 godina taj film, s prastare kopije, emitirao samo četiri puta. „HRT film 'Ritam zločina' posljednji je puta prikazala 2014. i to dva puta - 10. ožujka i 5. kolovoza. Prije toga film je bio emitiran 2007. povodom smrti redatelja Zorana Tadića te 2001.", poručuju s HRT-a.

Naglašavaju i kako je riječ „o hrvatskom filmu, jednom od najznačajnijih djela hrvatske filmske umjetnosti koji je u izboru hrvatskih filmskih kritičara proglašen najboljim hrvatskim debitantskim filmom uopće". „Iako u ovome trenutku nema preciznog termina za digitalnu restauraciju djela, HRT podržava takvu inicijativu kako bi se film sačuvao za buduće generacije", poručuju s javne radiotelevizije.

Zaključak slučaja „Ritma zločina" ponudio je, ipak, filmolog Željko Luketić. „Zapravo, danas postoji cijela jedna generacija publike i mladih stručnjaka za film koja ključne naslove iz naše povijesti nije vidjela kako doista sjajno izgledaju. Nadam se da ćemo se konačno riješiti mutnih telekiniranih snimaka, loših beta i DVD kopija koje danas televizije rastežu u lažni wide-screen i predstavljaju kao HD doživljaj", zaključio je Luketić.

https://www.hina.hr/vijest/12065454

Župna je zajednica otvorena svima – Od povijesti Siska do stvarnosti Galdova

Sisačka biskupija! Početci joj sežu u prva stoljeća kršćanstva, o čemu svjedoče brojni ostatci materijalne kulture. U 9. stoljeću ovdje stoluje knez Panonske Hrvatske Ljudevit Posavski, a franački kroničar Einhard Sisciju naziva „Civitas“, što znači grad i u pravilu označava grad sjedište biskupije.

Sisačka biskupija spominje se na Splitskim crkvenim saborima 925. i 928. godine. Tijekom čitavog antičkog i ranog srednjovjekovnog razdoblja Sisak je bio glavno središte šire regije i istodobno sjedište biskupije. Dolazi vrijeme kada novi politički odnosi i širenje mađarske dinastije Arpadovića Zagreb čine novim sjedištem političke i crkvene vlasti. Tada nestaje drevna Sisačka biskupija koja se 22. svibnja 1999. spominje kao naslovna biskupija, s naslovnim nadbiskupom Nikolom Eterovićem. Ono što se rađa, to i umire.

Sisačku je biskupiju obnovio papa Benedikt XVI. 5. prosinca 2009. podjelom područja Zagrebačke nadbiskupije, a za prvog biskupa imenovao dotadašnjeg pomoćnog biskupa zagrebačkog Vladu Košića. Namjesto zaustavljanja u katedralnoj crkvi Uzvišenja svetoga Križa valja prijeći rijeku.

Od trnja do zvijezda

Sava kod Galdova! Prepoznatljiv je to pojam u radijskoj rubrici o vodostaju rijeka s podatkom visine vode. Galdovo je tipično sisačko radničko naselje u kojem je crkveni život počeo pulsirati 22. veljače 1968. dekretom zagrebačkoga nadbiskupa Franje Šepera. Njime opunomoćuje kapelana Župe sv. Križa Matiju Stepinca da vodi sve poslove oko uspostave nove župe.

117. Nenad Kužina

Novinarski projekt:
Župna je zajednica otvorena svima

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
15. listopada 2025.

Velečasni Stepinac kupuje nedovršenu obiteljsku kuću u ulici Brezovičkog odreda i pokreće uređenje kuće za liturgijske potrebe. Župnik Petar Lončarević daje suglasnost da u novoosnovanu župu dođu redovnici koji bi je preuzeli. Zatražili su odobrenje za izgradnju samostana, kako bi se uz otkup susjedne parcele mogao izraditi plan župnoga središta.

Krajem svibnja provincijal Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevaca konventualaca o. Marijan Žugaj šalje fra Petra Odaka u novu župu sv. Josipa Radnika koji po dolasku dobiva dekret kojim se imenuje za kapelana u Župi sv. Križa.

Posljednjeg dana kolovoza Zagrebačka nadbiskupija šalje Skupštini Općine Sisak dopis u kojem ju obavještava kako je otvorila kapelu u župnoj kući Župe Sisak-Galdovo, gdje će se služiti misa, propovijedati, ispovijedati i katehizirati.

Nadbiskup Šeper 19. studenoga iste godine donosi dekret o osnutku župe, u kojemu, između ostalog, stoji kako „zbog pastoralnih potreba u Sisku određuje da se 24. studenoga 1968. otvori nova Župa sv. Josipa Radnika u Sisku-Galdovo“.

Najodaniji nesavršeni ljudi

Marni svećenik **fra Ivan Bradarić** 2022. godine došao je u Župu Sisak-Galdovo iz Šibenika, gdje je kao gvardijan i rektor Hrvatskoga nacionalnog svetišta sv. Nikole Tavelića, nakon opsežnih priprema, u godini pandemije dočekao proslavu 50. obljetnice Tavelićeve kanonizacije.

Što franjevac s novinarsko-uredničkim iskustvom u „Veritasu“, kojemu ni pastoralni rad nije nepoznanica, nalazi u mladoj Biskupiji, što nalazi u Župi koja je stvarana i djelovala u teškim, Crkvi nesklonim vremenima?

„Ako se mogu poslužiti riječima iz jedne popularne serije mogao bih nastaviti nizati pridjeve i reći da sam pronašao najhrabrije, najtoplije, najpametnije, najiskrenije, najgorljivije, najodanije nesavršene ljude. Pronašao sam misiju koju su započela moja subraća koji su svoje živote darovali ovom puku i koju treba nastaviti. Danas možda ne toliko u izgradnji zgrada i objekata, koliko u katehetskoj, teološkoj, duhovnoj i kulturnoj izgradnji“, govori fra Ivan.

Na prijedlog Provincijalata nadbiskup Šeper je imenovao fra Petra Odaka za prvog upravitelja, a fra Anđelka Sesara za prvoga vikara župe. Posebnim ugovorom između nadbiskupije i provincije od 11. prosinca 1972. Župa sv. Josipa Radnika trajno je povjerena na upravljanje franjevcima konventualcima, no tek je 20. ožujka 1980. izdana dozvola za izgradnju crkve i to na mjestu postojeće obiteljske kuće.

Ima li podudarnosti fra Ivanovo djelovanje u Šibeniku u kojemu je rođen misionar i mučenik Nikola Tavelić, sa Župom sv. Josipa Radnika Sisak-Galdovo koja na neki način od prvoga dana, a možda i danas, zahtijeva misionarsko djelovanje?

Suradnja s Božjim planom

„Podudarnost je u navještaju Krista i njegove Radosne vijesti. U Šibeniku o tome svjedoči bogata povijest minulih stoljeća utisnuta u kamen ili upisana rukom i perom vrijednih monaha i redovnika, čija su svjedočanstva ujedno i poklad za budućnost. Ponese nas onaj poznati stih: ‘Stare slave djedovino’.

Skoro bih se usudio reći: nije to naša zasluga, nas danas, to je nešto što nam namriješe preći naši, a mi samo prenosimo glas. Ali, u Sisku je sve potpuno drukčije. Tu čovjek jače osjeća svoju vezu s Bogom. Život je prepun Božjeg blagoslova i njegovih darova, plodnih oranica natopljenih rijekama. Božja providnost ti daje ono što ti je potrebno za danas, ali daje u izobilju.

U svemu treba surađivati s Božjim planom, sudjelovati u mijenjanju ovoga svijeta i poput sv. Franje Asiškoga sve to primijetiti i zahvaljivati za dar“.

Što vjernicima nudi franjevačka župa koja se posebnim naporima uspjela materijalno uzdići uređenjem unutrašnjosti crkve, podizanjem zvonika, reljefom sv. Josipa Radnika i drugim detaljima?

Puno više od prihvaćanja

„Sada stavljamo veliki naglasak na duhovno uzdizanje. Uz redoviti raspored liturgijskih i molitvenih slavlja i katehetskih sadržaja, Župa svoj pastoralni put tijekom godine nastoji živjeti organiziranjem prigodnih projekata. Tako, osim onih velikih cjelina oko Božića i Uskrsa, kada sve bude svečanije i kada se uključi i poveže veći broj vjernika svih uzrasta, postoje i drugi, manji projekti.

Ove godine imamo slavlja svetih misa zadnje nedjelje u mjesecu za djecu polaznike župne kateheze (njih oko 150) s cijelom župnom zajednicom. U tijeku je još uvijek godišnji pastoralni projekt hoda ili hodočašćenja kipa Srca Isusova po obiteljima naše župe.

Vrhunac i zaključak će biti u došašću ove godine. Potrebno je da se svaki vjernik osjeti dijelom žive Crkve u koju se ugrađuje svojim manjim ili većim doprinosom koji nije nužno materijalne prirode“.

„Pitate osjećam li se kao svećenik, župnik, prihvaćenim, traženim, a još više, koliko u ovoj župi ljudi traže Boga? Osjećam se puno više od – prihvaćen. Rekao bih da je svećenik u ovoj župi nadasve poštovan. Tome je pridonio trud i zauzimanje moje subraće koji su prije mene djelovali.

Ovdje je uvijek postojala raznovrsna kateheza, bogati duhovni i pastoralni sadržaji, te nadasve svećenička i redovnička blizina svakom čovjeku. Jako dobro je primljena i prihvaćena specifična franjevačka karizma koja se očituje upravo u skromnosti i blizini čovjeku.

Dakako da ljudi neizostavno traže Boga. U formalnom smislu život župe je skoro pa idealan. Izuzetno je velik postotak sudjelovanja djece na župnoj katehezi i slavlju svetih sakramenata. Osobito je lijepo kada tijekom blagoslova obitelji nije potreban popis, jer je svećenik dobrodošao skoro u svaku kuću u župi.

Međutim, za veći broj župljana praktični vjerski život se događa upravo oko obveznih priprava za sakramente. Izvan toga je malo teže doći do župljana. Zbog toga je otežan pristup mladima i mladim obiteljima“.

Što je najvažnije ostvariti da župna zajednica bude otvorena svima?

U franjevačku obitelj svi su dobrodošli

„Prečesto se događa da župnik sam mora odabrati, osmisliti, pripremiti i provesti određenu temu ili projekt. Iako smo zajednica, makar samo dvojica redovnika koji ovdje djelujemo, **fra Nikola Šantek** i ja, potrebna nam je pomoć samih župljana.

Primjer u toj pomoći i suradnji, kako bi to moglo i trebalo biti, jesu članovi Franjevačkog svjetovnog reda, članovi župnog Caritasa, članice Društva *Hrvatska žena* ili Zajednica muževa *Radnici sv. Josipa*. Oni su nositelji brojnih akcija u župi.

Međutim, članovi ovih zajednica su uglavnom srednje ili malo starije dobi. Osjeća se veliki nedostatak mladih kao i onih najstarijih. Ponajviše nam nedostaju zajednice mladih obitelji i mladih općenito. U hram Božji i u naš samostan, to valja imati na umu, svi su dobrodošli“.

Tu dobrodošlicu, ne samo u jeku velikih franjevačkih jubileja: 800 godina od franjevačkog Pravila i Božića u Grecciu, 800. obljetnice od dara stigmi i jednakog jubileja za Pjesmu stvorova sv. Franje Asiškoga, itekako osjeća profesorica povijesti u Osnovnoj školi Galdovo **Kristina Sertić-Pelc**.

Sveti Franjo kao uzor svetosti

„Oduvijek sam se osjećala pomalo povlaštenom zbog prisutnosti franjevaca u župi. To nas je činilo drugačijima od ostalih župa u okolici. Fratri su sa sobom donijeli tu svoju specifičnu povezanost s narodom pa smo ih i doživljavali kao svoje.

S osnivanjem Frame počinje moja intenzivna duhovna potreba za upoznavanjem života svetog Franje i franjevačke duhovnosti. To je bila ona mladenačka zanesenost franjevaštvom koja još uvijek postoji, u jednom zrelijem obliku, kroz OFS. Franjevački jubileji još više raspiruju taj duh franjevaštva, a njihovo obilježavanje povezuje franjevačku zajednicu ali i cijelu župu kroz razne aktivnosti.

Naša je župa zaista otvorena za sve koji se na bilo koji način žele uključiti u njezin rad i život što je meni omogućilo sudjelovanje u radu nekoliko njezinih zajednica, pogotovo onih koje su vezane za rad s mladima. Radim u školi koja je na području župe pa sam učenicima netko blizak i poznat, netko iz jedne posve svjetovne sfere, a opet netko koga vežu za Crkvu i s kim otvoreno razgovaraju o vjeri.

Prošle godine smo, kao nastavak igraonica, radionica i oratorija koje smo ranijih godina imali, u Župi pokrenuli *Glasnike velikoga kralja* koji okupljaju i onu djecu koja nisu uključena u obveznu župnu katehezu pa im možemo na opušten način, kroz igru i pjesmu, približiti život svetog Franje i naglasiti njegovu važnost za svijet općenito.

Ponekad je teško pa i naporno i izazovno, no, možda je ljepota služenja upravo u tome. Teško se uspoređivati sa svetim Franjom, a kamoli živjeti onako kako je on živio, rekla bih i nemoguće, no dobro je imati upravo njega kao uzor u životu i uzor svetosti. To je ta malenost i skromnost na koju često zaboravljamo.

I preuzimanje odgovornosti o meni ovisi kako ću rasti u vjeri i hoće li moja obitelj živjeti vjerskim životom. Sveti je Franjo popravio Crkvu, a svatko od nas, uz Božju pomoć može popraviti svoj život i biti mali, možda i neznatni njezin djelić.

Nije li za to idealna prilika i 6. studenoga 2025., kada ćemo se spomenuti 20. obljetnice otkako je našu župnu crkvu posvetio zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić?“

Anđela Žitnjak, učenica osmog razreda jedva se sjeća Susreta hrvatske katoličke mladeži u Sisku, ali zato zna što u crkvi danas mladima treba, da im ne bude dosadno, da se za vrijeme propovijedi ne zagledaju u mobitel.

„Možemo izgubiti sve, ali Boga i vjeru ne“

„Volim ići u crkvu jer se tamo osjećam kao doma, prihvaćeno. Iako, moram priznati, ponekad mi bude malo dosadno. Pogotovo kad je jutarnja misa jer sam velika spavalica pa mi se teško koncentrirati. Bude mi mrvicu dosadno i kada misa nije animirana pjesmom.

Sva sreća, naši svećenici, fra Ivan i fra Nikola, imaju zanimljive propovjedi pa mi to uvijek popravi koncentraciju i raspoloženje. Općenito puno se trude. Imamo aktivnosti kao što su Glasnici velikoga kralja gdje je uvijek zanimljivo, a zanimljive su i kateheze za krizmanike.

Moji roditelji su duboko u vjeri i često mi govore kako u životu mogu izgubiti sve, ali Boga i vjeru ne. Taj naš put je put ljubavi i istine; ja, moram priznati, ponekad skrenem s tog puta i nemam volje za ničim, ali me vjera uvijek potakne da se vratim.
Uvijek postoji nešto što me vraća Bogu. Na primjer, bila sam na Franjevačkom kampu za mlade na Cresu gdje sam upoznala puno mladih koji misle slično kao ja i žive slično kao ja. Svaki dan je pun molitve, pjesme, razgovora o problemima koje imamo. I o vjeri.
Ondje nam bude toliko lijepo da obično plačemo kada idemo doma. Lijepo je biti među ljudima koji razmišljaju isto kao ja. Volim sudjelovati u radu svoje župe i pomoći kada nešto treba. Milo mi je kad vidim puno male djece u crkvi, a sretna sam i kad su moji vršnjaci na misi“.

https://hkm.hr/novosti/zupna-je-zajednica-otvorena-svima-od-povijesti-siska-do-stvarnosti-galdova/

Zločin protiv čovječnosti ili uvreda časti

Ratne 1992. godine, Svjedokinja 50 imala je 16 godina. Muslimanka je. Iz Foče. Dok ratna stvarnost nije prekinula predvidljivu svakodnevicu, svakog dana istim je autobusom išla u školu. Svakog dana bilo je tamo isto lice. On je išao na posao. Bio je trideset godina stariji od nje. Oženjen.

U srpnju je njezino selo napadnuto. Ona je odvedena. On ju je silovao. Čovjek iz autobusa koji ju je znao kao školarku koja s prevelikim ruksakom na leđima ide u školu istom rutom kojom on ide na posao.

Dok ju je silovao, smijao se cijelo vrijeme. „Imala sam osjećaj da to radi baš zato što me poznavao, kako bi mi nanio još više zla."

To nije bio prvi put da je silovana otkako je zarobljena, a ni zadnji. Silovali su ju i po tri puta dnevno. Jednom drugom prilikom srpski ju je vojnik odveo u svoj stan, gdje je živio s majkom. Predstavio ju je kao svoju djevojku, Srpkinju. Dali su joj da popije konjak. Bila je to prva kap alkohola u životu u njezinim ustima. Onda ju je odveo u svoju sobu i silovao je četiri sata.

„Silovanje nosi simboličko uništenje 'ženstvenosti', dok istodobno počinitelji seksualnim nasiljem ženama oduzimaju sposobnost odgovornosti za kulturnu i biološku reprodukciju nove nacionalne države. Nepobitni su argumenti o strateškom silovanju i silovanju kao obliku premještanja bojišnice na tijela žena", ističe **Mersiha Jaskić**, magistrica međunarodnih odnosa s fokusom na sigurnost i upravljanje sukobima i rodnih studija. koja je na Karlovu sveučilištu u Pragu obranila rad „Promjena percepcije religije kod žena žrtava ratnog silovanja u Prijedoru".

118. Petra Orešković

Novinarski projekt:
Rat je muškog roda – višedimenzionalna uloga žena u ratovima 90-ih

Elektronička publikacija:
H-Alter

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
17. rujna 2025.

Od početka rada Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), pa sve do rujna 2016., 48 posto od ukupno 161 optuženih, u optužnicama se teretilo za seksualno nasilje. Do istog datuma, 32 lica su osuđena za zločine seksualnog nasilja, četiri lica su dodatno osuđena zbog toga što nisu spriječili kazneno djelo i kaznili počinioce.

Silovanje se u ratu koristi kao racionalno i koordinirano sredstvo ratovanja; za širenje terora, razbijanje zajednica, izazivanje migracija, uništavanje protivničke etničke grupe kroz prisilnu trudnoću. Ono se koristi i kao ratna strategija, ali i kao praksa, odnosno čin koji se javlja „odozdo" – od vojnika – i tolerira „odozgo" – od zapovjednika – te nije uvijek eksplicitna vojna naredba.

Spomenuta analiza Mersihe Jaskić temelji se na svjedočanstvima preživjelih žrtava ratnog silovanja u Prijedoru dostupnima u arhivima MKSJ-a. Priča Svjedokinje 50 s početka ovog članka nije bila temelj njezine analize, ona se posvetila Prijedoru – ali takve priče nemaju granicu, ni lokalnu niti nacionalnu.

Njezin je cilj, s jedne strane, bio pratiti percipiranu religioznost i utvrditi može li se ona prepoznati u svjedočanstvima. S druge strane željela je pokazati krutost pravnog jezika koji onemogućuje preživjelima da svoje priče ispričaju onako kako su ih doživjele, koristeći jezik koji im je primjereniji.

Drugi, središnji dio istraživanja, čine intervjui s četiri žene koje su preživjele ratno silovanje u Prijedoru. Usredotočila se na predratno, ratno i poratno razumijevanje njihovog vjerskog ili religijskog identiteta te pokušala identificirati pomak u njihovoj percepciji religije.

Jaskić ističe da svi sukobi u bivšoj Jugoslaviji nose različite epitete. Neki bi rekli da su to bili etnički sukobi, neki bi ih nazvali vjerskim, treći bi tvrdili da su čisto politički, a četvrti pak da su ekonomski.

„Često zaboravimo da su ti naši identiteti – i nacionalni i vjerski – vrlo povezani. Na našem području oni nisu u znatnoj mjeri odvojeni jedni od drugih već se negdje isprepliću i često ne možemo ni reći gdje jedan staje, a drugi počinje", tvrdi stručnjakinja koja je u tezi prepoznala da se u ispitanih žena koje su bile žrtve silovanja zaista javlja nova spoznaja koju su počele njegovati nakon preživljenog iskustva.

Mersihi nije bio cilj doći do empirijskih dokaza. Intervjuirala je četiri osobe i ne može se, kaže, na temelju četiri intervjua i bez kvantitativne analize tvrditi da je promjena percepcije religije činjenična, odnosno da se obavezno događa kod svih žrtava ratnog silovanja.

Bilo joj je važno, ističe, koristiti feministički pristup, to jest dati prostora za individualna iskustva te platformu da ispričaju priču iz nekog drugog ugla, u odnosu na to kako izgleda sudsko ispitivanje.

„Ono što se vidjelo u svjedočenjima pred MKSJ je da nikada nitko ne pita kako su one to doživjele, već ih samo zanima što se i kako činjenično događalo, a nikakve posljedice im nisu važne".

Stoga je, tvrdi, njezinim sugovornicama bilo olakšanje što mogu ispričati kako su se one osjećale.

„Neke su progovorile prvi put, većinom se fokus stavljao na neke veće žrtve – uvjetno rečeno – osobe koje su prošle torturu koja je u našim očima gora nego silovanje. Silovanje se, naime, u ovom patrijarhalnom sustavu još uvijek promatra isključivo kao udar na čast".

U realnosti tih žena, silovanje utječe na njihovo poimanje sebe. To iskustvo unazadilo je i neke postojeće odnose, ali „osim udara na čast, iz patrijarhalne perspektive, ono se ne promatra kao ništa drugo", upozorava Jaskić, i otvara duboka rodno-uvjetovana pitanja.

„U teoriji postoji nešto što se zove *rape culture*. Drugim riječima, živimo u kulturi silovanja, ono je naša svakodnevica, toliko je normalizirano da se ono može dogoditi da nam uopće nije šokantno čuti da se dogodilo silovanje."

Unutar teorije o kulturi silovanja, skrojen je pojam *rape schedule* iliti raspored silovanja. Riječ je o radnjama koje se poduzimaju da do silovanja ne bi došlo.

"Nedavno sam studentima iz Amerike držala predavanje i pitala sam ih što rade da bi se zaštitili od silovanja. Muškarci nisu rekli ništa. Žene su rekle da nose ključeve u rukama, među prstima, da u torbi uvijek imaju suzavac li pak da kad hodaju navečer nikada neće imati slušalice u ušima kako bi mogle biti na većem oprezu. Takva ponašanja nisu naučena – nitko ti to nikada nije rekao, ali to kao žena jednostavno usvojiš. Tajno i prešutno naučiš tijekom života."

Takve metode samozaštite znatno se razlikuju u ratu. „U ratnom Prijedoru samozaštita je išla u abnormalne i ekstremne nivoe, do te mjere da su se mazale fekalijama kako bi odbile silovatelje."

Svoju je obranu završnog rada pred komisijom na Sveučilištu u Pragu započela citiranjem iskustva jedne od žrtava. Tom prilikom nije htjela iskoristiti takozvani *trigger warning.* I onda je jedna profesorica izašla. Potreslo ju je.

„Ja sam se zapravo pitala je li *trigger warning* privilegija? Imamo li uopće pravo da se povučemo zbog neke lične nelagode pred onim što je nečija realnost. Strašno je što imamo potrebu izbjeći žmarce na nečiju realnost", naglašava mlada Kozarčanka čija je obitelj 90-ih raseljena u Sanski Most, majka i sestre prošle su iskustvo logora, a otac joj je bio u prvoj poslijeratnoj etnički miješanoj skupštini Prijedora.

„Ni 30 godina nakon konflikta, BiH nema točan broj ni bazu s imenima žrtava ratnog silovanja. Postoje tek neslužbene procjene da je između 20.000 i 50.000 osoba bilo podvrgnuto nekom obliku seksualnog nasilja. Mnogi slučajevi silovanja nisu prijavljeni, uglavnom zbog straha od stigmatizacije".

Ipak, rat u Jugoslaviji – točnije na teritoriju današnje Bosne i Hercegovine – jedan je od prvih gdje je međunarodni sud prepoznao silovanje i seksualno nasilje nad muškarcima i ženama kao zločin protiv čovječnosti. U više presuda koje su predstavljale prekretnicu, Međunarodni sud je unaprijedio razvoj međunarodne pravde na polju rodnih zločina.

Slučajevi presedani pred MKSJ i inačicom za Ruandu, omogućili su da međunarodni sudovi od 21. stoljeća sustavno tretiraju seksualno nasilje kao ratni zločin te kazne pojedinca za njegovo počinjenje, neovisno o formalnom položaju u vojsci. Sudovi su jasno utvrdili i da silovanje može predstavljati i sredstvo genocida, time mijenjajući praksu međunarodnog prava i omogućujući progon počinitelja i zapovjednika koji su odgovorni za ovakva djela.

Percepcija ratnog silovanja tako je – barem u pravosudnom pogledu – izmještena od neobuzdanog seksualnog ponašanja pojedinaca prema oruđu rata koje se koristi kako bi se protivnik uništio iznutra. Silovanje je priznato kao kazneno djelo s trajnim učincima na žrtvu i kao djelo koje povređuje samu srž ljudskog dostojanstva.

„Da sve te žene nisu progovorile devedesetih, sada ne bismo imali naučenih lekcija koje se mogu iskoristiti na primjeru Ukrajine, Sudana ili Palestine„, napominje Mersiha pa zaključuje kako silovanje nije i ne smije biti nevidljiva posljedica rata.

https://h-alter.org/ljudska-prava/zlocin-protiv-covjecnosti-ili-uvreda-casti/

ISTICANJEM SAMO JEDNIH, A PREŠUĆIVANJEM DRUGIH OBEZVRJEĐUJU SE SVE ŽRTVE

Nakon mnogih propuštenih prilika, 30. kolovoza, Međunarodni dan nestalih osoba te u Hrvatskoj i posebno proglašen Dan sjećanja na nestale osobe u Domovinskom ratu bio je i ove godine još jedna mogućnost da se dostojanstveno, odgovorno i empatično progovori o žrtvama rata te posebno o problemu nestalih koji se stalno ističe kao najbolnija hrvatska postratna rana. Ali, na žalost i ovom smo prilikom svjedočili uobičajenom narativu u kojem je naglasak samo na našim žrtvama i nesuradnji druge strane. Međutim, jedan incident u ovogodišnjem gradu domaćinu centralne komemoracije bolnih sjećanja – Sinju kao da je razotkrio ili bar upozorio na brojne probleme koji inače široj javnosti prolaze ispod radara. Tako je jedan branitelj sa zgražanjem – objavom u javnom mediju, upozorio na formalistički pristup problemu nestalih gdje se nakon kratkog spomena na njih odlazi na dernek ilitiga veselicu. Ali, Spomen dan ne traje samo dok traje misa, ili komemorativni skup, a to izgleda nije zaživjelo u hrvatskom javnom prostoru što ukazuje i na to kako vrijeme „čini svoje" i kako senzibilitet za najveće patnje nestaje s vremenom, povlačeći se pred svakodnevnicom. Pri tome se zaboravlja da se prešućivanjem jednih žrtava u biti obezvrjeđuju sve žrtve pa tako i „naše", posebno kada ih se tretira kao prigodničarske, što je kod nas čest slučaj. Stoga možda i ne treba čuditi što nema većeg interesa javnosti za propitivanjem ukupnih aktivnosti na otkrivanju sudbine nestalih, o okolnostima i vremenu njihovog nestanka i njihovoj nacionalnoj strukturi. Samim tim i što nema snažnijeg postavljanja pitanja može li se drugim metodama, drugačijim pristupom, brže, u široj suradnji koja bi podrazumijevala i druge udruge i institucije koje se bave također traženjem svojih nestalih postići bolje rezultate, jer sadašnji rezultati ne obećavaju mnogo onima koji traže svoje najmilije.

119. Pero Jurišin

Novinarski projekt:
Problem nestalih osoba u Domovinskom ratu – k istini, a protiv političkih manipulacija

Elektronička publikacija:
Portal Instituta STINE

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2025.

Eto, prošao je još jedan 30. kolovoz, datum na koji se obilježava Međunarodni dan nestalih osoba te u Hrvatskoj i Dan sjećanja na nestale osobe u Domovinskom ratu. Obilježen je manje – više kao i svake godine i manje – više na način kako se očekivalo i najavljivalo (https://www.stina.hr/2025/08/26/problemi-suradnje-u-otkrivanju-nestalih-je-li-je-sporna-samo-srpska-strana/). Iako se pitanje nestalih u Domovinskom ratu spominje u svakoj prilici kada se obilježava neki događaj iz tog perioda, ili nekom drugom prigodom (Savez udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja je u travnju, u ozračju Uskrsa, na Mirogoju organizirao susret članova, prijatelja i suradnika kako bi se odala počast identificiranim te neidentificiranim žrtvama Domovinskog rata), dojam je da je obilježavanje tog datuma bilo popraćeno sa nešto manje novinarskih priloga u tiražnijim tiskanim medijima, na posjećenijim portalima i na nacionalnim televizijama.

Jedna od priča je ona Vukovarke Marije Šestan koja već skoro 34 godine traga za svojim sinom Tomislavom kojem se 1991. godine izgubio svaki trag u Borovu selu i o čijoj sudbini se ništa ne zna. Ona je članica Udruge „Vukovarske majke“, čiji su članovi polaganjem vijenaca obilježili Međunarodni dan nestalih osoba i Dan sjećanja na nestale osobe u Domovinskom ratu, o čemu su izvijestili tek neki mediji. Tako dio medija nije prenio ni to da su na popisu nestalih danas imena 332 osobe iz Vukovara. „To su 332 obitelji koje ne znaju za sudbinu svojih najmilijih. Zbog toga je ovaj datum duboko urezan u sam Grad Vukovar i njegovu povijest. Pred svima nama je, Gradom Vukovarom, Vukovarsko-srijemskom županijom i samom državom, da učinimo sve da bismo razriješili sudbinu nestalih. To je dužnost svih nas i u tome moramo ustrajati. Posljednjih godina bilježe se veliki pomaci u potrazi za nestalima pa tako imamo i primjer Petrovačke dole u Vukovaru, gdje su do sada pronađeni posmrtni ostaci više od 30 osoba. U više slučajeva su to bile sekundarne pa i tercijarne grobnice. Tamo će se sve prekopati i pregledati jer se sumnja da ta lokacija, koja je inače deponij smeća, krije još tijela“, kazao je zamjenik vukovarskog gradonačelnika Filip Sušac.

Neotkrivena grobišta

Mnogo više je bilo izvještaja sa posljednjeg ispraćaja i ukopa 814 žrtava ekshumiranih iz masovne grobnice jama Jazovka, upriličenog u organizaciji Ministarstva hrvatskih branitelja kod mjesta Sošice na Žumberku, nekoliko dana ranije u povodu Europskog dana sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima. Govoreći tom prilikom kako nažalost bol i neizvjesnost hrvatskog naroda nisu ostali vezani samo uz razdoblje Drugog svjetskog rata, ministar Tomo Medved je istakao da je u „Domovinskom ratu naš narod ponovno pretrpio teška stradanja, a mnogi hrvatski branitelji i civili nestali su u vihoru velikosrpske agresije. I danas neumorno tragamo i za žrtvama Domovinskog rata. Unatoč velikim naporima i dosadašnjim rezultatima, sudbina još 1744 osobe ostaje nepoznata. Brojna grobišta diljem Hrvatske još nisu otkrivena, a mnoge obitelji još i dalje čekaju istinu o sudbini svojih najmilijih. Zbog njih i zbog istine nećemo stati, nećemo se umoriti, dok ne pronađemo sve naše nestale“, zavjetno je rekao ministar Medved.

Svi su mediji pak prenijeli objavu premijera Andreja Plenkovića, objavljenu na društvenoj mreži X. „Obilježavajući Međunarodni dan nestalih osoba i Dan sjećanja na nestale osobe u Domovinskom ratu, iskazujemo poštovanje prema 1744 nestale osobe i članovima njihovih obitelji, koji i dalje neumorno tragaju za svojim najmilijima. Zahvaljujem Ministarstvu hrvatskih branitelja na čelu s potpredsjednikom Vlade Tomom Medvedom na iznimnim naporima koji se ulažu u ovom zahtjevnom procesu. Od početka našeg mandata, provedena su brojna terenska istraživanja u kojima je otkriveno više masovnih grobnica, organizirane su 62 identifikacije i identificirani posmrtni ostaci 319 osoba. Vlada neće prestati tragati za našim nestalima – sve dok se ne riješi i posljednja sudbina“, napisao je premijer završivši očekivano kako „očekujemo od Republike Srbije da počne surađivati i dijeliti potrebne informacije“.

Središnje obilježavanje Međunarodnog dana nestalih osoba i Dana sjećanja na nestale u Domovinskom ratu, koje se svake godine obilježava u drugom gradu, prvi je put je održano u Sinju. Okupili su se brojni članovi obitelji nestalih hrvatskih branitelja i civila iz cijele Hrvatske, predstavnici vlasti i institucija, a u ime predsjednika Vlade prisustvovao je potpredsjednik Vlade i ministar hrvatskih branitelja Tomo Medved. „Pitanje nestalih, a Hrvatska trenutno traga za 1744 osobe, otvorena je rana iz Domovinskog rata i najviša razina prioriteta djelovanja Ministarstva hrvatskih branitelja“, kazao je ministar Medved, podsjetivši da je u proteklih devet godina njegovog mandata pronađeno šest masovnih i više od 40 pojedinačnih grobnica, među kojima i lokacija donedavnog aktivnog odlagališta otpada Petrovačka dola kod Vukovara iz koje je dosad ekshumirano i identificirano 35 osoba. „U proteklih devet godina identificirali smo 319 nestalih – njima smo vratili identitet, njihovim obiteljima mir, a onima koji još uvijek traže svoje bližnje nadu da će i oni jednom saznati istinu o sudbini svojih najmilijih“, rekao je ministar Medved te istaknuo kako je to isključivo rezultat rada hrvatskih institucija koje, unatoč protoku vremena i izostanku informacija te nesuradnji Srbije, pronalaze grobnice s posmrtnim ostacima žrtava. Pritom je zahvalio obiteljima na strpljenju i povjerenju, kao i svima koji pomažu u tom „zahtjevnom

i osjetljivom procesu: MORH-u i MUP-u, pripadnicima HV-a koji neumorno rade na terenu i u najtežim uvjetima, sigurnosno-obavještajnim agencijama, DORH-u, HCK-u, Upravi za zatočene i nestale s ispostavama u Vukovaru i Splitu te posebno udrugama koje okupljaju obitelji nestalih".

Olakšavanje savjesti

Prema opširnom izvještaju, objavljenom na web stranici Ministarstva branitelja, predsjednica Saveza udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja Ljiljana Alvir je pozvala sve koji imaju informacije o nestalima da ih s punim povjerenjem pa i anonimno, dostave nadležnim institucijama. „Neka olakšaju svoju savjest i rasterete svoje potomke, jer obitelji nikad neće prestati tražiti svoje najmilije", poručila je i dodala da je skrivanje istine o nestalim osobama kažnjivo.

U izvještaju se navodi da je posebno dojmljivo obraćanje imala Sandra Rapčak Škomrlj, predsjednica Udruge djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja. „Većina nas koji smo izgubili roditelje nemamo niti sjećanje na njega. Samo veliku prazninu. Mi smo jedini dokaz da je roditelj postojao. U trenucima samoće i molitve nemamo se za što uhvatiti, nemamo sjećanje koje ćemo zaštititi u sebi kao najsvetiju stvar na svijetu. I time je naša bol još i veća", kazala je, poručivši da sve obitelji nestalih zaslužuju istinu.

Svi govornici su u svojim obraćanjima apelirali na one koji imaju saznanja o mjestima grobnica da daju informacije gdje su posmrtni ostaci žrtava, kako bi obitelji koje već više od tri desetljeća traže svoje bližnje napokon saznale istinu o njihovoj sudbini. U tom smislu se na kraju izvještaja navodi da Republika Hrvatska traga za još 1744 osobe nestale u Domovinskom ratu, čija je sudbina nepoznata ili nije poznato gdje su njihovi posmrtni ostaci.

Obilježavanje je održano u organizaciji Saveza udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja, u partnerstvu sa Zajednicom udruga hrvatskih civilnih stradalnika iz Domovinskog rata RH i Udrugom djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, pod pokroviteljstvom Ministarstva hrvatskih branitelja, supokroviteljstvom Splitsko-dalmatinske županije i Grada Sinja te uz potporu Hrvatskog crvenog križa, Veteranskog centra – Podružnice Sinj, gdje je dan ranije održana tribina pod nazivom „Pravo nestalih na identitet – pravo obitelji na istinu" i Viteškog alkarskog društva, gdje je održano središnje obilježavanje.

Više nego skromno su popraćene komemoracije koje su održane u organizaciji Srpskog narodnog vijeća, 25. kolovoza, u selu Plavnom i njegovom zaseoku Grubori, pored Knina te u Gošiću, 27. kolovoza u povodu 30. godišnjice ubojstva civila srpske nacionalnosti ubijenih tokom i nakon akcije „Oluja". Iako je izravan povod bilo prisjećanje na stradale Srbe, nevine žrtve rata, na oba događaja je, za razliku od premijerove objave, ili poruka iz Sinja, izražena empatija i prema drugim stradalnicima, odnosno ubijenim Hrvatima, žrtvama stravičnih zločina.

Poziv na empatiju

Tako je saborska zastupnica SDSS-a Anja Šimpraga, poručila kako je komemoracija posvećena ubijenim hrvatskim građanima srpske nacionalnosti, ali dodavši: „Mi se na komemoracijama redovito sjećamo i stradanja hrvatskog naroda i osuđujemo zločine koji su se dogodili na brojnim mjestima, jer ništa ne može opravdati grozan zločin, poput onog u Zatonu Obrovačkom kada su pripadnici milicije rafalom iz automatskog oružja pobili sedam starijih mještana. Svi mi okupljeni dijelimo tugu za ubijenima i osuđujemo zločince. Činimo to iz osjećaja i dubokog uvjerenja da sve žrtve imaju pravo na jednaku empatiju i status, bez obzira na nacionalnost", kazala je Šimpraga. „Imamo pravo sjećati se, imamo pravo okupljati se, imamo pravo govoriti o problemima Srba u Republici Hrvatskoj, imamo pravo biti građani u svojoj zemlji. I svake naredne godine sjećat ćemo se svih izgubljenih života, kako u Gošiću i Varivodama, tako i u Zatonu Obrovačkom, Promini i Škabrnji. Razumjeli nas ili ne, ustrajat ćemo u kulturi sjećanja i komemoriranja. Trebamo se sjećati i onih koji nam nekad nisu prijatelji, nekad su nam neprijatelji, ali svi smo na kraju dana – ljudi", zaključila je Šimpraga.

U tom tonu je govorio i Boris Milošević, predsjednik Srpskog narodnog vijeća. „Često čujem komentare da oplakujemo samo svoje žrtve, da rat nije započeo 1995. i da što je sa stradanjima Hrvata. Mogu samo reći da taj ne sluša što govorimo. Ovo je komemoracija i dan sjećanja na ubijene hrvatske građane srpske nacionalnosti u Gruborima. Posvećena je njima, ali mi gotovo redovito na komemoracijama spomenemo i stradanje hrvatskog naroda i osudimo zločine koji su se dogodili na brojnim mjestima, jer ništa ne može opravdati grozan zločin u Čengićima nad četveročlanom obitelji gdje su ubijena i djeca. Ili zločin u Zatonu Obrovačkom kada su pripadnici milicije SAO Krajine rafalom iz automatskog oružja pobili sedam starijih mještana: Petra Marčića, Iku, Anicu, Mariju, Milicu, Ružicu i Marijana Modrića. Svi mi okupljeni dijelimo tugu za ubijenima i osudu za zločince. Činimo to iz osjećaja dubokog uvjerenja da sve žrtve imaju jednaku empatiju i status bez obzira na nacionalnost. Koliko god naš utjecaj bio mali od toga nikada nećemo odustati", kazao je Milošević.

U sličnom tonu je govorila i izaslanica Vlade, Fadila Bahović, državna tajnica u Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, izražavajući suosjećanje zbog gubitka članova obitelji, civilnih žrtava rata, kojima se komemoracijom odaje počast. „Sjećanje je to na teška vremena, ali i podsjetnik na nevine žrtve s obje strane, jer rat je nemilosrdan i ne štedi nikoga, uništava materijalna dobra, oduzima bezbrižna djetinjstva i tek načetu mladost i prekida prijateljstva. Gubitak dragih osoba je nenadoknadiv i u tom smislu u ratu nema pobjednika. Zato znam da je danas članovima obitelji žrtava teško, jer nije lako biti ovdje i prisjećati se najmilijih koji nisu više s nama. Sudbinu Grubora, na žalost, dijele brojna druga mjesta širom Hrvatske u kojima su stradali i Hrvati i Srbi, kao i drugi hrvatski državljani“, kazala je Bahović, podsjetivši da se prošlost ne može mijenjati, ignorirati ili izbrisati, ali da se iz nje može učiti kako da poštujemo žrtve rata i zajednički radimo na izgradnji pravednijeg društva na dobrobit svih hrvatskih građana.

Cijena zločina

Na žalost ni nakon tih istupa najistaknutijih predstavnika Srba u Hrvatskoj, u kojima je iskazana empatija za sve žrtve ratnog sukoba, s hrvatske strane se opet nije smoglo snage progovoriti o žrtvama i nestalim hrvatskim građanima srpske nacionalnosti. Prigoda za to, makar u fusnoti, bila je 9. rujna u Gospiću, kad je obilježena 32. obljetnica vojno-redarstvene operacije Medački džep, jedne od najznačajnijih akcija u Domovinskom ratu. U provedbi operacije i danima do povlačenja hrvatskih snaga poginulo je 6 pripadnika HV-a i 7 pripadnika SJP MUP-a, dok su ranjena 53 branitelja. Međutim, pripadnici hrvatskih snaga zločine su počeli činiti već prvog dana akcije. Počinjenje zločina potvrđeno je sudskim presudama. U studiji navedenoj u knjizi „Medački džep“, Zvonimira Despota, citiran je rad Miroslava Međimorca, za vrijeme rata visokog dužnosnika Ministarstva obrane i Hrvatske izvještajne službe, u kojem piše kako „na žalost u ratu i najpomnije planirane i vođene akcije poprimaju neželjeni tijek i završavaju teškim posljedicama. To se dogodilo i s tom vojnom operacijom, te neželjene i nedopustive posljedice – zločini – ocrnili su cijelu akciju“. Većina žrtava je ubijena za vrijeme akcije, neki bestijalno mučeni i spaljeni, a sela Počitelj, Čitluk i Divoselo su potpuno spaljena i opljačkana prilikom povlačenja Hrvatske vojske izvršenog nakon pritiska međunarodne zajednice zbog počinjenih zločina. Naime, na temelju izvještaja UNPROFOR-a, odnosno kanadskog bataljuna koji je ušao u Medački džep nakon povlačenja Hrvatske vojske, međunarodna je zajednica shvatila da su počinjeni zločini te njihov razmjer. U kolovozu 2002. godine Međunarodni kazneni sud za Jugoslaviju je podigao optužnicu protiv Janka Bobetka za zločine protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja, u kojoj se navodi da je krivično djelo progona počinjeno “protupravnim lišavanjem života najmanje 100 srpskih civila i zarobljenih i/ili ranjenih vojnika iz Medačkog džepa”. Navodi se i da su hrvatske snage u Medačkom džepu sustavno uništile 164 kuće i 148 drugih zgrada i sve što se u njima nalazilo. Prema navodima Srpskog narodnog vijeća osam žrtava se vodi kao nestali. Riječ je o (iako nikad u potpunosti procesuiranom) sudski najobrađenijem i vjerojatno najdokumentiranijem ratnom zločinu počinjenom nad Srbima u Hrvatskoj 90-tih godina prošlog stoljeća. Koliku je težinu imao zločin u Medačkom džepu govori i to da je ta operacija za međunarodnu zajednicu značila prijelomnu točku „na kojoj je nedvosmisleno dokazana hrvatska krivnja za zločin i etničko čišćenje te pokazana jednakost u zločinu između Hrvata i Srba”.

Temeljem toga, Međimorec, inače stožerni brigadir i u to vrijeme pomoćnik ministra vanjskih poslova, ocjenjuje kako je „međunarodna zajednica nakon Medačkog džepa prihvatila tumačenje sukoba u bivšoj Jugoslaviji kao ‘građanskog rata’, ‘vjekovnog pokolja balkanskih plemena’ i podijelivši ‘jednaku odgovornost svih strana za taj rat’. To je nepravedno pretvorilo Hrvatsku iz žrtve u jednakopravnog i odgovornog sudionika građanskog rata. Zbog materijalnih dokaza i evidencije što su je učinili Kanađani, civilna policija UN-a i strani novinari Medački džep, a ne Ahmići niti hrvatsko-muslimanski sukob, postao je ona prijelomna točka nakon koje se javno mnijenje Zapada okreće od Hrvatske i izjednačava je s agresorom – Srbijom. Medački džep ima to značenje, nakon te akcije svijet je promijenio odnos prema RH. Neoprostivi su zločini počinjeni u vrijeme te vojno-redarstvene akcije“, kaže Međimorec zaključujući da je „takvim tumačenjem događaja u Medačkom džepu u pitanje dovedena suverenost hrvatske države, ratni zločini su postali hrvatska državna politika, a Međunarodna zajednica je dobila dokaz koji je tražila da bi opravdala svoje tumačenje sukoba u bivšoj Jugoslaviji, svoju nedjelotvornost, pristranost i zadovoljenje svojih geopolitičkih interesa. Hrvatska je iz žrtve postala krivac za raspad Jugoslavije i rat, a zbog navodno počinjenih zločina slijedila ju je kazna, a posljedice su bile politički pritisci, usporavanje približavanja europskim integracijama, teškoće u tranziciji (u razvoju gospodarstva i građanskog društva) i – Haški sud”.

Ignoriranje žrtava

Ništa od toga nije bilo dovoljno da se nakon svete mise za poginule, nestale i umrle hrvatske branitelje, kojom je počelo obilježavanje obljetnice operacije, u prigodnim govorima, uz izricanje zahvalnosti „svima onima koji su bili spremni na žrtvu za domovinu“ kako je to rekao ministar Medved, baš zbog njih i Republike Hrvatske

bar spomene počinjeni zločin i ogradi se od njega izražavajući žaljenje za nevine žrtve. Jer, među onima koji su bili "spremni na žrtvu za domovinu" su bili i dva sina Stevana i ubijene Anđelije Jović, pripadnici Hrvatske vojske, od kojih je jedan i poginuo. Takvim spomenom bi se potvrdilo tezu brigadira Međimorca da „Hrvatska – njezino političko-vojno vodstvo po svemu sudeći zločin nije planirala, učinila niti bi zbog njega trebala snositi posljedice". Kao da se ne želi shvatiti da bi to za Hrvatsku bilo ljekovito. Ovako se ostaje u autističnoj poziciji u kojoj svaka disonantnost zvuči provokativno, ili joj se daje takav tretman, ali koja, kao otpadanje kamenčića sa nekog oronulog mozaika, ipak razbija idiličnu sliku monolitnosti.

Tako je, unatoč unisonosti poruka, kako premijera, tako i onih iz Sinja te Vukovara, bilo da je riječ o isticanju patnje, pozivima da oni koji nešto znaju dostave informacije te optuživanju Srbije da ne surađuje, jedan istup bivšeg sinjskog gradskog vijećnika i dragovoljca Domovinskog rata Željka Poljaka malo zatalasao i tu idiličnu sliku odnosa spram nestalih u Domovinskom ratu, ukazavši na licemjerje nekih koji se busaju svojim hrvatstvom, a zaboravljaju na dostojanstvo žrtve.

„Večeras je moj grad umro. Umro je od sramote. Ja tako mislim. Vrijeme smrti 18,30 na Pijaci, 19 sati na Peškariji", uvodno je ustvrdio Poljak, u svom pismu, objavljenom na portalu www.ferata.hr, a kojeg je prenijela „Slobodna Dalmacija".

„Zašto to mislim? Republika Hrvatska je Međunarodni dan nestalih osoba 30. 8. proglasila spomendanom 'Dan sjećanja na nestale osobe u Domovinskom ratu'. Od tada taj dan se obilježava svake godine u drugom gradu diljem Hrvatske, a ove godine tu čast i obavezu je dobio grad Sinj."

Zašto obavezu?

Na taj dan u grad koji to obilježava dolaze ljudi koji žive najveću moguću kalvariju koju čovjek može zamisliti. Zamislimo samo majku koja traži svoje dijete još malo pa pune 34 godine. Zato ih ti gradovi dočekaju u molitvi, miru i tišini da im bar na taj dan pokažemo da nisu sami. Osobno sam tome svjedočio u nekoliko gradova.

I ne neću navoditi nikakve brojke iako su mi dobro poznate jer te brojke moraju nestati da ih nema jer jedino tako dolazi mir. Mir u duši.

Što radi moj grad?

Organizira SVEČANO zatvaranje nekih dana za koje ne znamo kako se u stvari zovu jer na zastavi piše jedno, a u propagandi drugo. Potom vrhunac. Pučka fešta nazvana arambašijada. Fešta na ovaj dan. A što ćemo s gostima? Ništa oni i onako tuguju feštali mi ili ne.

Ne znam jesu li pozvani guslari, reraši, gangaši i svi drugi naši jer to bi upotpunilo feštu, orilo bi se cijelim gradom udri, svi u Sinj, Sinj gori. Na sve ovo je Gradska uprava upozorena i moglo se sve ovo prebacit za 31. 8. bez ikakvih problema, ali ne oni hoće dokazati koje „baja" bahati, neuki, bezobrazni misle da su Bogom dani i ne shvaćaju da od grada uporno rade cirkus ili bolje rečeno sprdačinu.

Kako nisu sami u tome, nažalost mora se postavit nekoliko pitanja. Zašto gvardijan našeg svetišta sudjeluje u ovom SVEČANOM dijelu. Spomendan je cijeli dan, a nije samo dok traje sveta misa?

Zašto je tu i VAD? Čisti oportunizam. To smo dobro naučili od naših pradjedova.

Zašto predsjednica Gradskog vijeća nije odbila sudjelovati u ovoj sramoti? Inače ovi dani kako li se već zovu jesu u isključivoj nadležnosti Gradskog vijeća, ali ove godine nije bilo Gradskog vijeća da "donese" te dane prema tome nema nikakvih rokova koji bi se trebali poštivati.

Dernek umjesto suosjećanja

Zašto Turistička zajednica grada Sinja nije rekla da to raditi na ovaj dan nije primjereno? Ne može se uvažiti opravdanje da se nešto nije znalo. Ima toga još ali stvarno nema smisla. Ali jedno nikako ne mogu shvatiti. Da se baš formira postroj od takozvanog Doma mladih pa redom do Pijace uz koračnice naše glazbe, mažoretkinja, povijesne postrojbe, KUD-a. Sve bi to bilo super da nije dan koji je.

Ja im savjetujem da kad treba kazati ovo može, ovo ne može da to i naprave jer ta sredstva za svoj rad koja oni često proskaju su naša zajednička i nisu ničija očevina. Moja obitelj je tražila posmrtne ostatke svoga člana 2380 dana. Hvala dragom Bogu našla ih je za života roditelja. Vratili smo ih kući i dostojno sahranili.

Zato ja čvrsto stojim iza svake svoje riječi i slova koje sam o ovome izgovorio i napisao jer ja znam šta je bilo, a nažalost je i sada. A onaj tko ne zna neka upita.", kaže u svom pismu hrvatski branitelj Željko Poljak.

„Spuštanjem zastave manifestacije na Trgu kralja Tomislava u Sinju, u subotu je i službeno okončan program sinjskog ljeta naziva "Dani Alke i Gospe Sinjske 2025."

Po zatvaranju, mnoštvo je otišlo par koraka dalje od sinjske Pijace, na Arambašijadu, neslužbeno prvenstvo

svijeta i okolice u pripremi arambaša. Naslov svjetskog prvaka osvojila je ekipa Bajkeri udarne Četvrte gardijske brigade Pauci koju je vodio Dražan Šušnjara nadimka Brajac, viceprvak je ekipa Pršutoreznica Delikatesa, a treća je bila u cijelosti ženska ekipa, samoprozvane Domaćice. Uz Brajca, arambaše u pobjedničkom lancu miješali su, kušali, dodavali sastojke i Ivan Munitić, Jure Čelan, Jure Đirlić, Ante Čovo, Vjekoslav Tarabena i Mladen Vukasović. Iz ruku prvog čovjeka grada Mira Bulja i direktorice sinjske Turističke zajednice Monike Vrgoč pobjednici su dobili peku i podpeku kao unikatni rad Ivana Knezovića izrađenu na tradicionalan način pomoću ručnog kola, zelovsku lulu, tradicionalnu kapicu kao dio nošnje i vino OPG-a Mažurin iz Radošića iznad Sinja. Arambašijadom je rukovodio meštar od sinjskih krnjevala Žarko Romac Žare, a iz zajedničke blagajne sinjskih poreznih obveznika, jer organizator je bio grad Sinj i gradska Turistička zajednica, svim je natjecateljima bio osiguran kiseli kupus, meso i boca propan-butan plina. Radni stol glumili su kamene ploče sinjske Peškarije“, prenosi „Slobodna Dalmacija“ prikaz izvještaja s portala Dalmacija News, o tome kako je u Sinju protekao dio spomendana posvećenog sjećanju na nestale u Domovinskom ratu.

Ovaj mali incident, podsjećanje jednog branitelja da Spomen dan ne traje samo dok traje misa, ili komemorativni skup, već cijeli dan, koji pak nije šire zaživio u hrvatskom medijskom prostoru, jasno ukazuje na to kako vrijeme „čini svoje“ i kako senzibilitet za najveće patnje nestaje s vremenom, povlačeći se pred svakodnevnicom. Zaboravlja se da se prešućivanjem jednih žrtava u biti obezvrjeđuju sve žrtve, pa tako i „naše“, svodeći ih na prigodničarske devalvirajući ih tako do ispod razine jednog malomišćanskog derneka. Stoga možda i ne treba čuditi što nema većeg interesa javnosti za propitivanjem ukupnih aktivnosti na otkrivanju sudbine i ostataka nestalih, o okolnostima i vremenu njihovog nestanka i njihovoj nacionalnoj strukturi. Samim tim i što nema snažnijeg postavljanja pitanja može li se drugim metodama, drugačijim pristupom, brže, u široj suradnji koja bi podrazumijevala i druge udruge i institucije koje se bave također traženjem svojih nestalih postići bolje rezultate, jer sadašnji rezultati ne obećavaju mnogo onima koji traže svoje najmilije.

https://www.stina.hr/2025/09/13/isticanjem-samo-jednih-a-presucivanjem-drugih-obezvrjeduju-se-sve-zrtve/

Nevidljiva zaštitnica: Kako izgleda borba na prvoj liniji društvenih poremećaja

Postoji jedno zanimljivo obilježje profesije socijalne radnice. Kada sve funkcionira kako treba, nitko ne primjećuje njezin rad. Tek kada se dogodi tragedija, kada dijete strada u obitelji, kada se otkrije slučaj zanemarivanja starije osobe ili kada netko doživi nasilje, tada u medijima eksplodira pitanje: *„Gdje su djelatnici područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad?"*

Treći tekst serijala „Nevidljive ruke sustava" pokušava prikazati što znači biti „nevidljiva zaštitnica" u hrvatskom sustavu socijalne skrbi. Sustavu koji je često kritiziran, rijetko podržan, a gotovo nikada istinski reformiran u smjeru jačanja resursa.

Krenimo od statistike. Sustav socijalne skrbi godišnje obuhvaća više od 260.000 korisnika prava i usluga (izvor Nacional, 2021.). Prema podacima sindikata, u sustavu socijalne skrbi lani je radilo oko 6.000 stručnih radnika različitih profesija: socijalnih radnika, socijalnih pedagoga, logopeda, psihologa, defektologa, pravnika, medicinskih sestara zaposlenih u područnim uredima Zavoda za socijalni rad i u domovima socijalne skrbi. Najveći broj socijalnih radnika radi u središnjem uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad (HZSR) – njih 1211, od ukupno 2881 zaposlenog u tom ustanovi, s područnim uredima.

120. Ljubica Jurič

Novinarski projekt:
Nevidljive ruke sustava – žene koje drže društvo, ali ne i moć

Elektronička publikacija:
Savjeti.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
7. listopada 2025.

Nevidljive, a odgovorne – 70 posto žena s prosječnom dobi od 42 godine

Socijalna skrb je pretežito „ženska" djelatnost i udio zaposlenica se kreće oko 70 posto s prosječnom dobi od 42 godine, kažu podaci Sindikata zaposlenika u djelatnosti socijalne skrbi Hrvatske. *„Stanje u sustavu je jednom riječju kaotično s obzirom na nedopustiv manjak kadra osobito u ruralnim sredinama u kojima egzistiraju pretežito domovi socijalne skrbi. Nerijetko se susrećemo sa situacijama da jedan zaposlenik odrađuje posao za dva radna mjesta i za takav rad nije primjereno plaćen. Već sad imamo situacije da bi pojedine ustanove mogle staviti ključ u vrata jer ne zadovoljavaju minimalne standarde po postojećim normativima u pogledu broja zaposlenika koji pružaju usluge našim korisnicima. Sve je to naravno izvor stresa i premora zaposlenika u sustavu te su bolovanja učestala",* riječi su **Jadranke Dimić**, predsjednice Sindikata zaposlenika u djelatnosti socijalne skrbi Hrvatske.

Naravno, kako kaže, plaće su u sustavu premale u odnosu na činjenicu da je svaki stručni radnik odgovoran za život i zdravlje korisnika. *„U situaciji kada je moguće zapošljavanje, ali nema raspoloživog kadra, Vlada bi morala promijeniti politiku plaća i ovakve deficitarne djelatnosti plaćati 'suhim zlatom' te tako prevenirati totalni kolaps sustava. Prekovremeni nisu sporni i redovito se isplaćuju. No imamo i situacija da pojedini ravnatelji ne dozvoljavaju prekovremeni rad. Tako, valjda, štede novac i, ili u svojim glavama, čuvaju svoje fotelje računajući da će tu uštedu netko cijeniti."*

Najveći izazov – bespotrebno i pretjerano administriranje

Predsjednica sindikata naglašava i bespotrebno i pretjerano administriranje u uredima za socijalnu skrb. U doba digitalizacije stručni radnici bi trebali imali više vremena za svoje korisnike.

Socijalna radnica **Renata Sever** nije se libila kritizirati. *„Radim kao socijalna radnica na odjelu za zaštitu djece, mladih i obitelji. Trenutačno mi je najteže nositi se s 'poludjelom' birokracijom i administracijom koja je sama sebi postala svrhom. Umjesto stručnog rada s ljudima, naše se vrijeme svodi na pisanje zapisnika i prepisivanje podataka iz jednog obrasca u drugi. Pritisak je sve veći, radnog vremena nikada nije bilo dovoljno, a sada nam je čak i zabranjeno raditi izvan radnog vremena – besplatno, kao što smo to godinama činili.*

Pitam se, tko je odgovoran za ljude s kojima radimo? Nadređeni se brinu o administraciji, ali tko se brine o dobrobiti djece i obitelji? Teško mi je gledati djecu u oči i govoriti da je sve u redu, kad znam da nije. Ima djece koja sama traže izdvajanje iz obitelji jer više ne mogu podnijeti zlostavljanje, a mi ih jednostavno nemamo gdje smjestiti.

I onda, kada nadređeni počnu prikupljati podatke o tome 'koliko djece treba izdvojiti', nastaje šutnja. Nitko se više ne usudi išta napisati jer znamo da će se to jednog dana iskoristiti protiv nas – da nas se optuži kako 'nismo postupali'. Ovakvu vrstu pritiska i mobinga, čini mi se, svijet još ne poznaje."

Nevidljivi posao socijalnih radnica

Kada se govori o centrima za socijalnu skrb, javnost često misli samo na „oduzimanje djece" ili "davanje socijalne pomoći". Međutim, opseg njihovog rada daleko je širi. Socijalne radnice su često prve koje zakucaju na vrata obitelji u kojoj vlada tišina, a iza kojih se krije nasilje. One su te koje ulaze u stanove bez grijanja, bez struje, u kojima stariji žive sami i zaboravljeni. One su te koje moraju donijeti odluke koje nitko drugi ne želi donijeti – treba li dijete ostati u obitelji ili se hitno izmjestiti.

„Socijalna skrb laka je meta medija u tragičnim situacijama jer radimo s najosjetljivijim skupinama – od djece do starijih. U uvjetima manjka kadra pogreške su moguće, a očekivanja velika. Stalni pritisak i negativna percepcija dovode do stresa, izgaranja i odlazaka iz sustava.

Sindikat se izborio da stručni radnici dobiju status službene osobe, zaštitare u uredima te tehnička pomagala poput alarma i kamera. No rad s disfunkcionalnim obiteljima, osobama s mentalnim oboljenjima, ovisnicima ili nasilnicima ostaje izrazito rizičan – 73 posto zaposlenika doživjelo je napad ili ozbiljnu prijetnju.

Nažalost, mnogi ravnatelji nisu poduzeli sve mjere zaštite. Potreban je veći angažman Ministarstva u promociji uloge sustava i afirmaciji stručnjaka, ali i glas samih zaposlenika koji najbolje poznaju izazove s kojima se svakodnevno susreću", naglašava Jadranka Dimić, predsjednica Sindikata zaposlenika u djelatnosti socijalne skrbi Hrvatske.

Izazovi, stres i motivacija

Dubravka Smolić, magistra socijalnog rada s gotovo 40 godina iskustva u struci, kaže: *„Najveći izazovi u našem poslu javljaju se kad želiš napraviti nešto za dobrobit korisnika, a ne možeš to realizirati zbog neprimjerenog rada drugih ili tzv. 'više sile'. Na primjer, ne možeš dobiti kombi za izlet s korisnicima, a onda saznaš da se nekolicina radnika o trošku ustanove vikendom vozi na neke aktivnosti. Unatoč neprofesionalnosti, birokraciji i uvjetima rada bez interneta ili printera, ustrajem jer znam da moj rad ima smisla. Svakoga dana nastojim učiniti nešto dobro za korisnike – to je moja motivacija i razlog zašto nikada nisam razmišljala o odlasku iz sustava. Tu sam i borim se*

za ono što mislim da je dobro, jer u suprotnom ne bih bila zadovoljna."

Katarina Opačić, magistra socijalnog rada, s 19 godina iskustva u struci pojašnjava: *„Najviše me pogađa kada vidim djecu – bez obzira na to radi li se o djeci s teškoćama u razvoju ili onoj mlađe kronološke dobi – smještenu u domove socijalne skrbi koja ne mogu razumjeti ponašanja svojih roditelja činjena na njihovu štetu. Najviše me boli kada djeca dvaput budu napuštena – prvo od roditelja, a zatim od sustava. Unatoč svemu, u poslu me drži osmijeh i zagrljaj djece te želja da svako dijete dobije zdrav početak života."*

„Najpotresnije je gledati mlade ljude kako iznenada izgube vid i život im se preokrene. Ipak, ostajem u struci jer ništa ne nadmašuje trenutak kada korisnik, unatoč tragediji, pronađe snagu, osamostali se i izgradi novi život. Najviše me iscrpljuju nepotrebne prepiske, statistike i beskrajno dokazivanje rada kroz papire – sve to pod rokovima od danas do sutra. Psihološku podršku u sustavu gotovo da nemamo, prvu superviziju imala sam tek nakon 29 godina rada. Pomogao bi mi brzi oblik stručne podrške, poput chata ili video poziva, gdje bih odmah mogla ventilirati frustraciju i dobiti objektivan savjet. U poslu me drži spoznaja da mijenjamo ljudske sudbine i da se svaki pomak u životu korisnika računa", riječi su **Gordane Sudec**, dipl. socijalne radnice s 30 godina rada u struci.

Našem pozivu se odazvala i **Vlasta Grgec Petroci,** mag. act.soc.savjetnik koja je 30 godina u struci. *„Najčešće se susrećem s obiteljima u riziku, roditeljima u razvodu braka, u obiteljskoj medijaciji, posvojiteljskim obiteljima i s posvojenom djecom. Najviše me boli dječja patnja – kad posvojitelji ne razumiju potrebe djece koja su već prošla kroz zlostavljanje i zanemarivanje, a podrška sustava izostaje. Iscrpljuje me administracija i besmisleni zadaci, dok ono što me drži u poslu jest želja da pomognem djeci i roditeljima u krizi. Svaki put kad vidim pomak, kad roditelji postignu sporazum ili dijete pronađe sreću u novoj obitelji, znam da moj rad ima smisla."*

Završit ću ovaj tekst s izjavom **Nele Pamuković,** dipl. socijalne radnice s 34 godine rada u struci. *„Najviše me obilježila dječja patnja i smrt korisnika, uz stalni osjećaj da sustav ne funkcionira i da stručnjaci ostaju bez podrške. Administracija i politički postavljeni nadređeni iscrpljuju više od samog rada s ljudima. Ipak, u socijalnom radu snagu sam pronalazila u malim pobjedama – osmijehu djeteta, zahvalnici koju čuvam cijeli život, uvjerenju da i najmanja promjena može značiti novi početak.*

Danas, iako sam u prijevremenoj mirovini, nastavila sam djelovati kroz Udrugu 'Od šutnje do promjene', koja okuplja stručnjake iz sustava i javno progovara o manjkavostima u zaštiti najranjivijih. Cilj nam je vratiti glas struci, ali i korisnicima koji se često ne čuju. Uz to, svoj ventil pronašla sam u književnosti, autorica sam triju knjiga poezije i pripovijetki koje su mi pomogle preraditi teške priče i pronaći novu snagu.

Socijalni rad nikada nije bio manje uvažavan nego sada, no vjerujem da upravo zato ne smijemo odustati. Nakon 34 godine rada, još uvijek vjerujem da promjene počinju malim koracima i da vrijedi boriti se za svakog čovjeka koji zaslužuje dostojanstvo, podršku i priliku za novi život."

Umjesto zaključka, ostaje mi pitanje…

Unatoč slabostima sustava, ove žene smisao svog rada pronalaze u osmijehu djeteta, u pomaku koji su pomogle ostvariti, u spoznaji da je netko dobio priliku za novi početak. One možda jesu „nevidljive zaštitnice", ali bez njihovog tihog rada i upornosti, društvo bi ostalo bez najvažnije obrane – one ljudske.

Ako se išta može naučiti iz njihovih svjedočanstava, onda je to da socijalni rad nije samo profesija, nego poziv, ali poziv koji neće opstati ako društvo ne nauči štititi one koji svakodnevno štite druge.

Kada socijalne radnice zašute ili odustanu – na gubitku je cijelo društvo.

https://www.savjeti.hr/zivot/nevidljiva-zastitnica-kako-izgleda-borba-na-prvoj-liniji-drustvenih-poremecaja/1055

Zašto se tako rijetko u Hrvatskoj snimaju glazbeni dokumentarci?

Na ovogodišnjem Sarajevo Film Festivalu premijerno je prikazan dokumentarni film „Treći svijet" Arsena Oremovića o stvaranju i nastanku albuma grupe Haustor iz 1984. godine ne s željom da ispriča priču o tom slavnom sastavu, već što su Srđan Sacher i Darko Rundek osjećali dok su stvarali glazbu, što ih je intuitivno vodilo i što ih je oblikovalo. Bez sumnje, potreban je dokumentarni film, ali prvenstveno za obožavatelje grupe Haustor te dobre poznavatelje njihove diskografije. S druge strane, mlađa publika, koja možda i poznaje neke od pjesama Haustora, ostala je zakinuta za taj prijeko potreban povijesni, biografski pristup grupi Haustor i njihovu značaju za povijest popularne glazbe i pop kulture u Hrvatskoj i nekadašnjoj Jugoslaviji.

Drugim riječima, dokumentarni film o grupi Haustor još uvijek nije snimljen, mada će se svaki glazbeni kritičar kao i brojni obožavatelji ove grupe složiti da ta grupa svakako zaslužuje dokumentarni film o njihovoj karijeri.

Praznina u dokumentiranju hrvatske glazbene scene

Naime, dokumentarni filmovi o hrvatskim pop i rock bendovima koji su prisutni na sceni već više od 30, 40 pa i 50 godina nekako su izostali jer još uvijek nemamo dokumentarce o karijerama umjetnika i umjetnica poput Gabi Novak, Radojke Šverko, Tereze Kesovije, Drage Diklića, Zdenke Kovačiček, Josipe Lisac, Olivera Dragojevića, Massima, ali i grupama poput Novih fosila, Magazina, Azre, Filma, Parnog valjka, Prljavog kazališta, TBF-a, Majki, Jinxa, Psihomodo Popa, KUD-a Idijota (ne računajući dokumentarni film o pjevaču grupe Tusti), Hladnog piva, Leta 3, Pips, Chips & Videoclips… kao i brojnim producentima, skladateljima i ljudima iza scene koji su nedvojbeno zaslužni za povijest hrvatske pop i rock glazbe.

121. Dubravko Jagatić

Novinarski projekt:
Popularna glazba kao polazište za dobar biznis

Elektronička publikacija:
Muzika.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
2. rujna 2025.

Jednako tako nemamo dokumentarce o rock sceni pedesetih, šezdesetih, sedamdesetih pa ni osamdesetih jer je Mirkovićev film „Sretno dijete" film o njegovom odrastanju u tom vremenu, a ne kronološki ili povijesni prikaz novog vala. Nitko još nije snimio dokumentarac o važnosti festivala zabavne glazbe tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, iako su upravo ti festivali stvarali glazbenu scenu i predstavljali nova glazbena imena i buduće pjevačke zvijezde. Koliko je to važno razdoblje govori podatak da su neke od najvećih pjevačkih zvijezda tog vremena objavljivale isključivo singlove da bi prve albume objavile tek 20 pa i 30 godina kasnije.

Nema dokumentaraca o hrvatskoj punk sceni, o metal sceni, o aktualnoj trap sceni, o kantautoricama. Nitko nije nikada snimio dokumentarac o zagrebačkoj klupskoj sceni osamdesetih pa čak niti o kultnom klubu Kulušić. Ni studio kod Trulog nije dobio svoju ekranizaciju, mada je upravo kod njega u studiju ispisana povijest pop glazbe. Nitko se nikada nije pozabavio elektroničkom ili elektroakustičnom scenom koja na ovom prostoru traje od šezdesetih godina prošlog stoljeća. Nitko nije shvatio koliki su utjecaj izvršile neke rock pjesme i koliko su one važne za povijest hrvatske rock scene. Nitko se nije čak ni pozabavio poznatim glazbenim aferama poput „Crne ruže" i prikazao žanrovski dark pokret u Zagrebu i Hrvatskoj osamdesetih kao uostalom i nevjerojatnu popularnost rockabillya, ako izuzmemo film Dalibora Platenika „Retro boom" iz 2023. godine u kojem je prikazao hrvatsku rockabilly scenu i zaljubljenike u pedesete i šezdesete godine prošlog stoljeća, ne referirajući se na trend rockabillya tijekom osamdesetih.

Doista su brojni glazbenici, bendovi, pjevači, skladatelji ostavili izuzetno veliki trag u povijesti hrvatske pop-rock scene, a o njima se s vremenom izgubio ili će se tek izgubiti trag u prašini povijesti pop kulture Hrvatske.

Rijetki pozitivni primjeri

Nije da nije bilo pokušaja niti dobrih dokumentaraca u odnosu na scenu, koliko je bogata i sadržajna, no takvih bi dokumentaraca trebalo biti daleko više. Jer osim što bi bilo korisno sačuvati audiovizualni zapis važnih momenata u povijesti popularne kulture, toliko bi i brojni obožavatelji pojedinih glazbenika i njihove glazbe sigurno bili oduševljeni vidjeti i prisjetiti se tih imena, emotivnih momenata, brojnih dogodovština i pjesama koje su neke sigurno utjecale na njihov život.

Godine 2011. Institut hrvatske glazbe i Hrvatska radiotelevizija potpisali su ugovor o zajedničkoj produkciji dokumentarnog serijala „Naši dani – priča o hrvatskom rocku". Snimanje je počelo u siječnju 2012.: deset epizoda koje su trebale obuhvatiti najvažnije povijesne i najznačajnije kreativne trenutke i faze hrvatskog rocka. Na žalost brojnih gledatelja, ali prije svega samih sudionika pop-rock povijesti, serijal je bio potpuni promašaj. Prvo su se scenaristi odrekli svog scenarija jer je serijal koristio neke potpuno pogrešne faktografske podatke, a potom je pokrenuta i peticija protiv serijala od strane brojnih glazbenika koji su nedvojbeno ostavili trag na hrvatskoj pop-rock sceni, a da nisu uopće bili niti spomenuti. Ta avantura koštala je tadašnjih dva milijuna kuna, međutim unatoč brojnim propustima gledatelji su uživali u tom serijalu. Dobivši pritom potpuno iskrivljenu sliku povijesti hrvatske pop-rock scene. Potrebni su glazbeni dokumentarci, ali s provjerenim faktografskim podacima.

Postoje i pozitivni primjeri. Zvonko Varošanec i Miljenko Bukovčan snimili su u produkciji HRT-a odličan serijal o zagrebačkoj školi šansone „Takvim sjajem može sjati" u kojem su predstavili generaciju sjajnih autora, interpreta, aranžera i tekstopisaca i kroz koju su na vrlo dobar način prikazali važnost zagrebačke šansone, ali i brojne sudionike poput Pere Gotovca, Zvonka Špišića, Arsena Dedića, Hrvoja Hegedušića, Nikice Kalogjere, Alfija Kabilja, Drage Britvića itd.

Arsen Dedić dobio je 2014. godine svoj zasluženi dokumentarac od hvaljenog i nagrađivanog beogradskog redatelja Mladena Matičevića i zaslužena priznanja jer je snimio odličan dokumentarni film o liku i djelu velikog Arsena Dedića „Moj zanat". Matičević je i 2019. godine snimio odličan dokumentarac o Vladi Dviljanu „Nebeska tema".

Uspjeh koji nismo prepoznali

Koliko jedan dokumentarac može biti važan i uspješan govori priča o dokumentarnom filmu „Astralis: Institucija". Damir Ludvig i Goran Vlajić, koji su pokrenuli program elektroničke glazbe „Astralis" 1998. godine a koji se održao punih 25 godina, snimili su u vlastitoj produkciji spomenuti film o toj kultnoj večeri elektroničke glazbe koji je prikazan jedino na hrvatskom festivalu dokumentarnog rock filma (DORF). Poprilično razočarani odbijanjem brojnih hrvatskih festivala i televizija, ne očekujući ništa, prijavili su film na brojne festivale širom svijeta. To je rezultiralo nagradom za najbolji međunarodni glazbeni dokumentarni film na festivalu New York Independent Film & Video, a potom i u Los Angelesu gdje su osvojili još jednu nagradu, a prikazan je i na filmskim festivalima u Miamiju i Washingtonu, gdje je bio nominiran za najbolji dokumentarni film, najbolju režiju i najbolju glazbu.

Novi val dobio je ipak neku satisfakciju filmom Nikole Kneževića „Novi val – 40 godina kasnije" u produkciji CMC Televizije i Croatia Recordsa, ali napravljen kao

svojevrsni popratni film povodom reizdanja četiri novovalna albuma kojima je Croatia Records slavila 40 godina novog vala: „Paket aranžman", „Šarlo akrobata – Bistriji ili tuplji čovek biva kad…", „Električni orgazam – Električni orgazam" i „Haustor – Haustor". Kako je to bio svojevrsni namjenski propagandni film, unatoč kvaliteti, izostali su brojni faktografski podaci vezani uz novi val i izvođače tog vremena.

Regionalni uspjesi

Gledajući važnost bendova i glazbenika koji su svojim djelovanjem obilježili povijest jugoslavenske rock scene, neki od njih su dobili prikladne, zaslužene dokumentarne filmove koji ih prikazuju kao izuzetno važne, potentne i kreativne glazbenike koji su ostavili trag u povijesti rock glazbe u državama bivše Jugoslavije. Dušan Vesić i Sandra Rančić snimili su odličan dokumentarac o grupi Ekatarina Velika „Kao da je bilo nekad", Bojan Hadžiabdić i Zoran Kubura snimili su jednako dobar dokumentarac o grupi Indeks istoimenog naziva. Igor Stoimenov snimio je film „Bijelo dugme" o grupi Bijelo dugme u alegorijskoj priči u kojoj se isprepliće povijest najpoznatije jugoslavenske grupe i kraj povijesti Jugoslavije. Grupa Kultur Shock dobila je zasluženu pažnju zahvaljujući specifičnom dokumentarističkom pogledu na život i djelo vođe grupe Srđana Gine Jevđevića u filmu „Grandpa Guru" Slivija Miriščenka.

Radislav Jovanov Gonzo prikazao je grupu Cubismo u idealnom okruženju tijekom njihovog gostovanja na Kubi „Cubismo Turismo" kao i napravio prikaz veličine, značaja i uspjeha grupe The Bambi Molesters u filmu „Backstage Pass" tijekom njihovog gostovanja kao predgrupa grupi R.E.M. Miroslav Sikavica mudro se odmaknuo od klasičnog pristupa rock dokumentarcima i snimio 2017. godine odličan dokumentarac o glazbi u Domovinskom ratu „Kad oružje utihne". Još više čudi ovakvo stanje uzmemo li u obzir da HRT 3 već godinama emitira vrhunske glazbene dokumentarce. Ali ne i domaće.

Neiskorišten potencijal

Nije da nema primjera, ali činjenica je da brojni glazbenici, bendovi, autori, skladatelji i ljudi iz glazbenog biznisa, koji su stvarali glazbenu scenu i povijest pop-rock kulture u Hrvatskoj svakako zaslužuju da se o njima i njihovim djelima snimi dokumentarni, pa čak i u nekim slučajevima i neki igrani film. Neki od najpoznatijih i najutjecajnijih redatelja u svijetu filma u nekom su momentu svoje karijere snimali dokumentarce o svojim omiljenim rock bendovima ili glazbenicima. Zašto nemamo takvu situaciju u Hrvatskoj?

Andrej Korovljev snimio je dokumentarni film o pjevaču grupe KUD Idijoti Tusti, ali nije lako navesti još primjera hrvatskih redatelja koji su se prihvatili dokumentarnog prikaza karijera brojnih hrvatskih rock bendova koji su obilježili desetljeće, dva, tri ili četiri i ostavili neizbrisiv trag na domaćoj pop-rock sceni. Rajko Grlić povukao se iz svijeta filma, no ne bi li bilo zanimljivo vidjeti njegovo viđenje karijere Parnog valjka? Sigurno bi bilo zanimljivo vidjeti dokumentarni film o hrvatskoj punk sceni u režiji Predraga Ličine koji se osim brojnim glazbenim video spotovima proslavio prvom hrvatskom zombie komedijom „Posljednji Srbin u Hrvatskoj".

Možda bi upravo Nebojša Slijepčević znao na najbolji mogući način ispričati priču o novom valu hrvatskih kantautorica ili bi Radislav Jovanov Gonzo znao ispričati priču o grupi Psihomodo Pop jer im je režirao i prvi video spot na početku njihove karijere. Zašto ne bi na primjer Simon Bogojević Narath režirao art dokumentarac o izuzetno kreativnoj braći Sinkauz? Zašto ne bi Kristijan Milić snimio vrhunsku rock biografiju Gorana Bareta? Možda bi Dana Budisavljević na najbolji mogući način mogla ispričati priču o uspjehu i karijeri grupe ŽEN. Možda bi Vinko Brešan pogodio pravu priču o Juri Stubliću i grupi Film, a Zrinko Ogresta o Prljavom kazalištu? Pa pobogu, nitko nije snimio dokumentarac o Mrletu i Letu 3, a toliko su originalni, jedinstveni i posebni.

Toliko je sjajnih glazbenih karijera, toliko kreativnih glazbenika, toliko važnih momenata u povijesti hrvatske pop-rock glazbe i pop kulture, a tako malo dokumentaraca. Nema sumnje da bi te iste dokumentarce o svim tim glazbenicima sigurno rado pogledali u svim susjednim nam državama, a ovisno o kvaliteti možda bi bilo zainteresiranih televizija i širom svijeta, a ni brojni filmski festivali sigurno ne bi ostali imuni na dobre glazbene dokumentarce.

https://www.muzika.hr/zasto-se-tako-rijetko-u-hrvatskoj-snimaju-glazbeni-dokumentarci/

Marta Džaja – kad se ljubav prema kulturi, jeziku i ljudima pretvori u životni poziv

U svijetu u kojem se mnogi bore pronaći posao koji vole, Marta Džaja to je uspjela spojiti u priču koja ruši granice između hobija i profesije. Ova mlada magistrica ruskog jezika i književnosti te sociologije pronašla je način da sve svoje interese – od jezika i književnosti, preko kulture i organizacije, do glazbe i aktivizma – objedini pod jednim krovom. Rezultat je M.art – obrt za usluge u kulturi i obrazovanju, ali i desetljeće i pol djelovanja kroz Udrugu za promicanje urbane kulture ARLA, čija je danas predsjednica. Marta je i književnica, autorica zbirke poezije „Zapalila sam kuću“, ali i pokretačka snaga iza glazbenog festivala Galoop, koji je Đakovo pretvorio u nezaobilazno mjesto na karti domaće alternativne scene.

Put znanja i iskustava kroz tri zemlje

Iako je danas poznata kao organizatorica i kulturna djelatnica, Martin put započeo je u svijetu jezika i sociologije. Nakon završene gimnazije u Đakovu, upisala je dvopredmetni studij sociologije i ruskog jezika i književnosti u Zadru. „Sad mi se čini da nisam mogla odabrati bolje“, kaže Marta. „Pet godina studija u tri države – Hrvatskoj, Češkoj i Rusiji – oblikovalo me u osobu koja ne samo da prihvaća, nego priželjkuje različitost. To su iskustva koja su me naučila živjeti oslobođeno predrasuda, s rukama uvijek otvorenima prema novom.“

122. Igor Kretonić

Novinarski projekt:
Izaberi posao koji voliš i nećeš morati raditi ni jedan dan

Elektronička publikacija:
Moje Đakovo

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
15. listopada 2025.

Godina u Brnu na sveučilištu Masaryk i kasnije studij u Moskvi na Ruskom državnom sveučilištu za humanističke znanosti donijeli su joj, osim akademskog znanja, i bogatstvo iskustava, prijateljstava i širinu pogleda koja danas prožima sve što radi.

Od kućnih priredbi do kulturnih festivala

Ljubav prema organizaciji i radu s ljudima Marta nosi od djetinjstva. „Sa sestrama i bratom sam još u predškolskoj dobi organizirala kućne priredbe, koncerte i plesne večeri. Publika su bili mama i tata, bake i djedovi, a ponekad i susjedi." Taj dječji entuzijazam kasnije je prerastao u ozbiljan angažman – već s 15 godina pridružila se ARLA-i, udruzi koja je promijenila kulturni pejzaž Đakova. Danas, 16 godina kasnije, upravo je ona njezina predsjednica i prva zaposlena osoba u udruzi.

„Voditi nešto za mene znači ulagati trud da to raste i donosi zajednici nešto pozitivno – priliku da vide i čuju sjajne ljude, umjetnike, glazbenike, da se obrazuju, zabave i povežu", objašnjava. Marta je kroz ARLU organizirala brojne kulturne programe, radionice, večeri čitanja i piknike na otvorenom, sve s ciljem da potakne građane na aktivno i kreativno provođenje slobodnog vremena.

Kako je nastao M.art – obrt koji objedinjuje sve ljubavi

Ideja za osnivanje obrta *M.art* rodila se u vrijeme pandemije. Nakon što se vratila iz SAD-a, planirala je u Đakovu ostati tek nekoliko mjeseci – no okolnosti su je zadržale. „Kroz razgovor s prijateljicom shvatila sam da je sve što želim raditi već tu, samo to trebam staviti pod jedan krov i početi naplaćivati." Tako je nastao obrt za usluge u kulturi i obrazovanju koji danas obuhvaća predavanja, radionice, organizaciju kulturnih događaja, prevođenje, edukacije i vođenje projekata.

„Sve ima svoj trenutak – proljeće provodim s djecom u prirodi, ljeti organiziram festivale, u jesen večeri čitanja, a zimi planiram i čitam. Teško je odabrati što najviše volim jer mi se sve to nekako isprepliće i nadopunjuje."

Galoop – festival koji je promijenio Đakovo

Jedan od Martinih najpoznatijih projekata svakako je glazbeni festival Galoop, koji je kroz godine u Đakovo doveo neka od najvećih imena domaće scene. „Dok sam bila s druge strane pozornice – u publici, uvijek sam se pitala kako je biti ona osoba koja stoji iza organizacije", priča Marta. „Kada se pojavila prilika, morala sam ju iskoristiti."

Prvo izdanje Galoopa posjetilo je gotovo tisuću ljudi dnevno, a festival je ubrzo postao simbol pozitivne energije i zajedništva. „Nikad neću zaboraviti trenutak kad sam stala na stepenice pozornice i vidjela kako u parku pleše gotovo tisuću ljudi. Osjećala sam kao da me cijeli park grli." Koncerti bendova poput Majki ili nizozemskog trija *My Baby* ostali su joj u posebnom sjećanju – kao potvrda da i u malom gradu, uz dovoljno truda i strasti, mogu nastati veliki projekti.

Poezija kao introspektivni prostor

Marta je i autorica zbirke poezije *Zapalila sam kuću*, koja je objavljena u proljeće ove godine i već ju je odvela na književne susrete u Zagreb, Zadar i Beograd. „Uvijek sam nešto pisala – od dnevnika i pjesmica u djetinjstvu do ozbiljnijih tekstova. Pisanje mi je način da si podmetnem tlo pod noge, da ponovno preuzmem kontrolu, da artikuliram emocije i stavove."

Zbirka je, kako sama kaže, knjiga o lutanjima, prazninama i domovima koje ponekad moramo izmisliti.

Balans između strasti i posla

Na pitanje kako uspijeva uskladiti sve svoje uloge – poduzetnice, predsjednice udruge, organizatorice i pjesnikinje – odgovara skromno: „Meni ne uspijeva gledati sebe kroz uloge. Ja sam samo osoba koja nastoji živjeti u skladu sa svojim vrijednostima. Moj život izgleda kao šareni kolaž – nekad je divno, nekad kaotično, ponekad i teško i nepredvidivo, ali ja ni ne znam živjeti drugačije."

Nova poglavlja i povratak korijenima

Nakon godina stvaranja i oblikovanja kulturne scene Đakova, Marta se sprema na novo poglavlje – preseljenje na drugi kraj svijeta. „Došlo je vrijeme za reset. Ispred sebe vidim paprat, maorsku kulturu i jedan drugačiji život", otkriva uz osmijeh. Ipak, vjeruje da će ARLA i dalje rasti kroz nove ljude i ideje: „Osjećam da sam u ovom trenutku napravila dovoljno. Bit ću tu još neko vrijeme kao pomoćnica u sjeni, ali vjerujem da će oni koji preuzimaju napraviti sjajne stvari."

https://moje-djakovo.com/marta-dzaja-kad-se-ljubav-prema-kulturi-jeziku-i-ljudima-pretvori-u-zivotni-poziv/

Svakodnevni život roditelja autističnog djeteta – “Igor je postao moj učitelj”

Imati autistično dijete sa sobom nosi mnoge izazove. U svijetu koji je većinom usmjeren na neurotipične osobe, perspektivu vašeg djeteta može biti teško razumjeti, a neka od ponašanja nisu uvijek laka za podnijeti

Otkriće da vaše dijete ima autizam može vam uvelike promijeniti život. Unatoč vašoj dubokoj ljubavi prema djetetu, roditelji mogu osjećati tugu, ljutnju, strah i stres. Roditelji se mogu brinuti da je njihova vizija djetetove budućnosti nestala, da će njihov odnos sa supružnikom biti napet, da će se obitelj suočiti s rastućim financijskim pritiscima. Prirodno je osjećati se preopterećeno.

Ali znajte da je autizam uobičajeno stanje, otprilike 1 od 54 djece ima dijagnozu, i intervencije su pomogle mnogoj djeci s autizmom da nastave živjeti punim, smislenim životom.

„Ne mislim da je teže imati autistično dijete, jednostavno je drugačije, Igor je tako zabavan, tako je smiješan, tako duhovit. I nije ga briga što drugi ljudi misle. Dok se ja možda brinem, ne znam, hoću li pojesti komad torte više i hoće li me ljudi osuđivati zbog pohlepe, njega jednostavno nije briga. Ponekad me nauči što je stvarno važno“, kaže **Mladen**, otac trinaestogodišnjeg **Igora**.

Svi učimo o svojoj djeci od dana kada se rode. Također mnogo toga saznajemo o sebi kroz prizmu ‘roditelja’. Bilo koje dijete natjerat će vas da preispitate aspekte svog života, donosite teške odluke i provodite radikalne promjene. Imati autistično dijete samo intenzivira taj proces.

123. Goranka Jelinčić

Novinarski projekt:
Autizam: ‘epidemija’ suvremenog doba?

Elektronička publikacija:
NovaGradiška.EU

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. listopada 2025.

Rekao bih da sam prilično empatična osoba, ali ono što sam naučio sa Igorom jest da nije bitno što sam ja mislim da je ispravno za njega, već da ga naučim da pronađe vlastiti glas, pitam ga što je ispravno za njega, slušam ga i zalažem se za to, ističe Mladen.

Potreba za borbom kako biste stvorili prostor za svoje autistično dijete u svijetu je stalna, ali zauzvrat biste mogli otkriti da vam se vraća iznenađujuća količina empatije, iskustvo je tog roditelja.

Igor se svakodnevno bori, ali je pun ljubavi i prilično zaštitnički nastrojen, a mislim da je mnogo djece s poremećajem iz autističnog spektra takvo. Ako im možete objasniti što osjećate, oni to stvarno osjećaju na dubokoj razini, pojašnjava otac.

Jedna stvar koju bez sumnje već znate ako imate autistično dijete ili ono koje prolazi kroz proces dijagnoze jest da su autistična djeca sklona vrlo intenzivnim interesima.

Neprestana potraga autističnog djeteta za dubljom istinom koja se krije iza stvari koje ga fasciniraju ponekad može biti neodoljiva. Možda ćete biti bombardirani pitanjima o stvarima o kojima nikada niste ni zamislili da ćete ih morati detaljno raspravljati.

„Dinosauri, o moj Bože, Igor naprosto obožava dinosaure!“ kaže Mladen. Zna sve o njima, kada su živjeli, gdje su živjeli, što su jeli, kakvih vrsta ima...Nedavno mi je rekao: Tata, ova dva dinosaura se nikada ne bi srela. Ako se s time složite, stvarno može biti zabavno učiti sa njim.

Ova ljubav prema učenju, koja je tako često karakteristika djece s ASD-om, može biti prava prednost kada je u pitanju njihovo obrazovanje. Trik je u tome da se pomogne njihovim učiteljima da shvate što im je potrebno kako bi napredovali u tradicionalnom obrazovanju.

Dok ga gledam kako raste brzinom munje, njegova najmanja postignuća slave se s najvećom radošću. Trudim se ne reći: „nemoj to raditi“ ili „prestani raditi ono“. Pokušao sam razne metode pokazivanja svog autoriteta nad njim, ali to samo stvara još više granica.

Proces učenja nije ograničen samo na učenje o njemu, jer je on postao moj učitelj dok učim komunicirati s njim. Sada sjedim na njegovoj strani ograde i pokušavam pronaći odgovore. Jednostavne dnevne aktivnosti su izazovne.

Svakodnevno se Mladenu vrti u mislima i duši jako puno pitanja i nepoznanica. Hoće li moj sin ikada uspjeti živjeti gotovo normalan život? Hoće li se moći sam snalaziti? Hoće li ikada osnovati vlastitu obitelj? Može li se nositi s odbijanjem, razočaranjem, zaljubljivanjem....

Toliko strahova mi stalno prolazi kroz glavu bez kraja. Molim se da moji strahovi ostanu samo to, strahovi koji se ne pretvaraju u stvarnost. Hoćemo li ga moći vidjeti prije nego što nam istekne vrijeme, vidjeti ga kako vodi ispunjen i sretan život? Svi moji strahovi ostaju upitnici dok se držim nade da se iza svakog tamnog oblaka krije duga, hrabro priznaje.

Povežite se sa svojim djetetom na bilo koji način, poput razgovora, čitanja ili prikazivanja edukativnih videa, čak i ako se čini da vaše dijete ne obraća pažnju. Čitajte mu priče, samo čitajte.

Konačno, brinite o sebi. Odvojite vrijeme za punjenje baterija. Tražite pozitivne ljude i izbjegavajte one koji vam iscrpljuju energiju, savjetuje Mladen.

https://novagradiska.eu/2025/10/22/svakodnevni-zivot-roditelja-autisticnog-djeteta/

poslovniFM

Lalić: Neki ljudi ne nestaju, njihovi plodovi duha ostaju

Što ostaje iza čovjeka? Kako se oblikuje savjest? Je li dijalog u Hrvatskoj još moguć? I gdje uopće tražiti smisao života? O tim je pitanjima u podcast razgovoru *Ekumena i etika u poslovanju* na multimedijskoj platformi Poslovni FM govorio sociolog i politolog, prof. dr. sc. **Dražen Lalić**, jedan od najprepoznatljivijih analitičara društvenih procesa u Hrvatskoj. Razgovor s urednikom i nositeljem projekta Augustinom Bašićem pretvorio se u duboku refleksiju o identitetu, društvenim lomovima, moralnosti, odgovornosti i nužnosti međusobnog uvažavanja.

Lalić je već na početku upozorio da život ne nestaje u trenutku fizičkog odlaska.

– Ne prođe dva dana da mi netko ne spomene Arsena Dedića. Ako su plodovi duha jaki, čovjek ne nestaje, ističe.

Upravo zato je svoju novu knjigu *Dvije kuće iznad mora* posvetio obiteljskoj memoriji i kulturi sjećanja. Prve rečenice knjige otkrivaju njegovu motivaciju:
– Opsesije su poput obitelji – kad ih stekneš, teško ih je napustiti. Moja je bila obitelj.

Iako duboko osobna i mikro-povijesna, knjiga je, kaže, neočekivano snažno odjeknula među čitateljima.
– Mnogi u njoj prepoznaju svoje pretke, svoje traume i svoje vrijednosti. To mi je posebno dragocjeno, ističe Lalić.

124. Augustin Bašić

Novinarski projekt:
Smisao življenja u zoni sjećanja

Elektronička publikacija:
poslovniFM

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
24. studenoga 2025.

Identitet: Dalmatinac, Hrvat, Europljanin

Ističe da identitet nije statičan ni jednostavan, nego višeslojan i često proturječan – što i opisuje u knjizi kroz vlastitu „ambivalentnost“, život u rasponu između lijevog i desnog pogleda na svijet, tradicije i modernosti.

Na pitanje što čini njegov identitet, Lalić odgovara bez kalkuliranja: – Prvo sam Dalmatinac, zatim Hrvat i onda Europljanin.

Istina nije dogma nego traganje

Lalić naglašava da istina ne dolazi u jednoj rečenici niti u jednom otkrivenju:
– Istina nije materijalizirana spoznaja. To je trud koji potiče znatiželja i upitanost o najvažnijim pitanjima čovjekova postojanja.

Smisao života, kaže, pronalazimo u trenucima kada shvatimo da „dok god dišemo – postoji šansa“.

– Život je šansa koja diše. U beznađu se čini da su zidovi oko nas, ali dok dišemo postoji mogućnost da ih probijemo.

Na pitanje je li Hrvatska zarobljena ideologijama prošlosti, Lalić daje preciznu dijagnozu:
– Ne radi se više o ideologijama, nego o novim silnicama – moći, novcu i političkoj podobnosti.

Najveći promašaj države vidi u zapostavljanju mladih i obrazovanja.

– Mladi su u zapećku društva. Nekad smo imali više medija, više prostora za dijalog. Danas vlada negativna selekcija, tolerira se korupcija, a vlast šalje loše poruke.

Tvrdi da se društvo dijeli ne zato što postoje sukobljene ideje, nego zato što se „bavimo recikliranim podjelama i povijesnim neznanjem”.

Lalić otvoreno progovara o ulozi vjerskih zajednica:
– Crkva je nekoć više poticala dijalog. Danas je postala monološka. Nedostaje glasova koji izazivaju, koji provociraju razmišljanje.

S ponosom ističe svoju blisku suradnju s duhovnim i intelektualnim osobama poput don Ivana Grubišića i filozofa koji su oblikovali njegove duhovne uzore – od stoičkih mislilaca do Camusa i Montaignea.

Poštovanje jednih prema drugima ili nasilje. Trećeg nema

U završnoj poruci Lalić vrlo jasno upozorava:
– Moramo se poštovati i razgovarati, koliko god bilo teško. Alternativa je samo nasilje ili ignoriranje, a ignoriranje je gore. Svi želimo da naše postojanje bude priznato.

Posebno ga zabrinjava normalizacija nasilja i govor mržnje, kao i toleriranje ekstremizma.
– Ako nekoga smeta *Za dom spremni*, zašto ga provociramo? Meni smeta. Moj je djed ubijen u ustaškom sustavu. A što tek da misle Srbi ili Židovi?

Poruka za kraj: otvaranje, razumijevanje, ljudskost

Lalić podsjeća na rečenicu svoje bake:
– Ponosni ne mrze.

I poručuje da je smisao života uvijek u okretanju prema ljudima, ne protiv njih:
– Ljudi se trebaju prepoznati jedni u drugima. Ljubav i uvažavanje temelji su života. Sve drugo vodi kulturi smrti.

Novi projekt pod nazivom „Smisao življenja u zoni sjećanja“ novi je serijal koji sačinjava dubinsku iskustvenu introspektivu značajnih osoba iz naše javnosti koji su ostavili svoj duhovno-znanstveno-vrijednosni trag, različitih profesija na ovim prostorima. Problematizirat će refleksije o životu, o univerzalnim vrijednostima – horizontima slobode, smislu življenja, o identitetu čovjekovog dostojanstva. Afirmirat će i poticati dijalog (ekumenski i međureligijski) i međugeneracijsku solidarnost te etičnost življenja i poslovanja. Jednom riječju propitivat će se i razmišljati o životu u ogledalu sjećanja.

https://poslovnifm.com/gia/ekumena-i-etika-u-poslovanju/lalic-neki-ljudi-ne-nestaju-njihovi-plodovi-duha-ostaju/

Moderna vremena
Pogledaj... sve je puno knjiga.

Tko štiti autore? Kako funkcionira kolektivna zaštita autorskih prava

125. Nenad Bartolčić

Novinarski projekt:
Pisci i drugi autori, autorska prava i pravo na dostojanstven život

Elektronička publikacija:
Moderna vremena Info

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
21. rujna 2025.

Pisci i prevoditelji, kao i **ilustratori** književnih djela, dugo su ostajali bez naknade kada su se njihova djela posuđivala u knjižnicama, fotokopirala, reproducirala ili koristila u školskim udžbenicima. Tek posljednjih godina – od **2013.** uvođenjem **naknade za javnu posudbu knjiga** (u svijetu poznate kao **PLR – Public Lending Right**) – počeli su ostvarivati prihode i iz tog izvora, a danas se sustav **kolektivnog ostvarivanja autorskog prava i srodnih prava** u Hrvatskoj nastoji i dodatno unaprjeđivati. On se isprva pokazao uspješnim za glazbenike, slijedili su već spomenuti u knjižnom sektoru, a nastoji se urediti i u području filma, likovnih umjetnosti, novinarstva...

Potkraj **2013. godine**, točnije 15. studenog, tadašnje **Ministarstvo kulture RH** i **Društvo hrvatskih književnika** potpisali su *Ugovor o uvjetima za utvrđivanje naknade radi ostvarivanja prava autora na naknadu za javnu posudbu*. Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima autorima je priznato pravo na primjerenu naknadu ako se izvornik ili primjerci njihovih djela u pogledu kojih je dopuštena daljnja distribucija posuđuju posredovanjem javnih knjižnica.

Iako je **ZANA – Udruga za zaštitu prava nakladnika** još 2008. godine pokrenula inicijativu za ostvarivanje i prava na naknadu po osnovi privatnog kopiranja i javne posudbe sa **Hrvatskim društvom pisaca** (HDP) s željom da i autori što prije ostvare to pravo, ta suradnja tada nije ostvarena nakon čega se ZANA obratila **Društvu hrvatskih književnika** (DHK). Ubrzo je DHK na temelju odobrenja **Državnoga zavoda za intelektualno vlasništvo** od **14. srpnja 2009.** ovlašten za kolektivno ostvarivanje prava autora na naknadu za javnu posudbu u Republici Hrvatskoj, i od tada DHK zastupa nositelje prava na temelju pojedinačnih punomoći kao i na temelju zakonski presumirane punomoći za sve domaće i strane nositelje prava, osim onih koji su izričito pisanim putem obavijestili DHK da ne ostvaruje njihova prava.

> *Javna posudba podrazumijeva način stavljanja u promet kad se izvornik ili primjerci autorskog djela, u pogledu kojih je dopušteno daljnje distribuiranje, posredovanjem javnih knjižnica daju na korištenje u ograničenom razdoblju, bez ostvarivanja izravne ili neizravne imovinske ili komercijalne koristi.*

Ministarstvo kulture, u skladu sa **Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima**, te **Direktivom Vijeća Europe** 92/100/EEZ od 19. studenoga 1992. o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe te u okviru opće kulturne politike prema knjizi, preuzelo je tada obvezu plaćanja naknade koja se u skladu s **Pravilnikom o raspodjeli naknade** isplaćuje autorima čije se knjige posuđuju posredovanjem javnih knjižnica, a podatke o posudbama osiguravala je **Nacionalna i sveučilišna knjižnica** u Zagrebu.

Prve naknade isplaćene su **19. siječnja 2015.**, a riječ je o naknadama autorima, prevoditeljima i ilustratorima za posudbe knjiga u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj u **2013. godini**, na temelju podataka koje je prikupila Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Ministarstvo kulture RH izdvojilo je za tu namjenu 2014. godine ukupno **2 milijuna kuna**, 1.750.00 kuna za raspodjelu i 250.000 kuna za administrativne troškove. Iznos naknade po jednoj posudbi iznosio je **1,49 kuna**, a pravo na isplatu naknade imalo je **2055 osoba**.

Društvo hrvatskih književnika – DHK

Društvo hrvatskih književnika (DHK), uz podršku **Ministarstva kulture i medija RH** te temeljem ovlaštenja **Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo**, preuzelo je upravljanje kolektivnim ostvarivanjem prava za pisce, prevoditelje i ilustratore književnih djela.

DHK već godinama uspješno surađuje s **20 županijskih narodnih knjižnica**, koje bilježe svaku posudbu i redovito dostavljaju podatke u osmišljeni sustav za obradu podataka.

Prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, DHK autorima omogućuje sljedeće:

Pravo na naknadu za javnu posudbu: ako se djela koja su autori napisali, preveli ili ilustrirali posuđuju u knjižnicama diljem Hrvatske.

Pravo na naknadu za umnožavanje za privatno korištenje: uz naknadu koju za javnu posudbu uplaćuje Ministarstvo kulture i medija RH, dodatno se obogaćuje iznos naknadom naplaćenom od strane uvoznika nosača zvuka i slike (tzv. privatno kopiranje).
Kao autor ili nositelj prava, dovoljno je jednom dostaviti DHK-u pisanu punomoć kojom je već definiran opseg prava i zaštite. Ova prava ne mogu ostvarivati individualno jer se ostvaruju isključivo putem kolektivnog sustava. Nakon dostave punomoći i popunjavanja osnovnih podataka, autorima se osiguravaju točne isplate naknada.

Prijelazni period – ZANA i naknada od fotokopiranja

Potrebno je napomenuti da je **Udruga za zaštitu prava nakladnika – ZANA** pravno uporište za svoje djelovanje pronašla u Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima koji definira koja su to kolektivna prava, a među njima je i **pravo nakladnika pisanih izdanja** na odgovarajuću naknadu za umnožavanje njihovih izdanja za privatno korištenje.

Dobivši odobrenje **Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo** za obavljanje poslova kolektivno ostvarivanje prava ZANA je temeljem jasnih, preciznih i nedvosmislenih zakonskih odredbi počela vršiti naplatu od obveznika plaćanja, a to su fotokopiraone i proizvođači/uvoznici uređaja za kopiranje, jer se autorska djela/knjige fotokopiraju, dakle iskorištava se nečije autorsko djelo.

> *Novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima donesen je 1. listopada 2021. i objavljen 14. listopada 2021.; njime je sustav prilagođen digitalnom okruženju (DSM direktiva, čl. o platformama, novom srodnom pravu izdavača itd.).*

Kako je svrha uvođenja instituta kolektivne zaštite autorskih prava (za razliku od individualne koja se ostvaruje pojedinačnim ugovorom između nakladnika i autora)

proizašla iz nemogućnosti autora ili nakladnika da kontroliraju to iskorištavanje / fotokopiranje i naplaćuju naknadu za svaku pojedinu fotokopiranu knjigu, ZANA je uspostavila sustav u svrhu obeštećenja za fotokopiranje knjiga, a te naplaćene naknade jednom godišnje isplaćuje nakladnicima. Propisani su obveznici plaćanja naknade, to su fotokopiraone i proizvođači, odnosno uvoznici uređaja za kopiranje, a visina naknade propisana je Cjenikom koji je usvojen temeljem ugovora s Hrvatskom obrtničkom i Hrvatskom gospodarskom komorom, nakon dvogodišnjih pregovora s njihovim članovima.

Treba znati i da je zakonom autorsko pravo ograničeno na način da je fizičkim osobama omogućeno fotokopiranje, odnosno reproduciranje autorskog djela bez odobrenja autora ili nakladnika, ali ukoliko to čine za sebe i ukoliko od toga nemaju nikakve financijske koristi.
Naknade se jednom godišnje isplaćuju nakladnicima, kontrolu isplate i raspodjele vrši Državni zavod za intelektualno vlasništvo, a način raspodjele utvrđen je Pravilnikom o raspodjeli naknada, koji je usvojen na Skupštini udruge ZANA.

HDS ZAMP preuzima tehničke poslove za kolektivno ostvarivanje prava javne posudbe

U odnosu na prve godine, kad je podatke prikupljala Nacionalna sveučilišna knjižnica, od **2017. godine** DHK, kao nositelj Odobrenja za kolektivno ostvarivanje prava javne posudbe i prava naknade za privatno kopiranje, sve poslove oko ostvarivanja tih prava (od prikupljanja podataka do isplate) prebacio je na **HDS ZAMP**. Stručna služba **Hrvatskog društva skladatelja** (u sklopu kojeg djeluje ZAMP) ima uspješno dugogodišnje iskustvo ostvarivanja autorskog i srodnih prava, tako da sada HDS ZAMP u ime DHK-a obavlja sve poslove potrebne za realizaciju distribucije naknada autorima i nasljednicima ali i ostalim nositeljima prava. U tu svrhu u samo godinu dana razvijen je potpuno nov informatički sustav za obradu informacija koje su izravno dostavljale knjižnice.

ZAMP-ov zadatak uključuje obradu podataka o posudbi i autorima te obračun i isplate utvrđenih naknada. Na adrese autora, nasljednika i nositelja književnih prava poslani su dopisi obavijesti te punomoći u cilju prikupljanja svih podataka. Ostvarivanje ovog prava odnosi se na sve redovne članove književnih, prevodilačkih, ilustratorskih te likovnih udruga kao što su **Društvo hrvatskih književnika** (DHK), **Hrvatsko društvo pisaca** (HDP), **Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade** (HDKDM), **Društvo hrvatskih književnih prevodilaca** (DHKP), **Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti** (ULUPUH) i **Hrvatsko društvo likovnih umjetnika** (HDLU). Važno je znati da mogućnost ostvarivanja prava javne posudbe imaju i oni nositelji prava koji nisu članovi niti jedne spomenute udruge.

Isplate naknada po godinama – izdvojeni primjeri

Kao što je već spomenuto, prve naknade isplaćene su **početkom 2015. godine** za posudbe knjiga u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj u **2013. godini**, na temelju podataka koje je prikupila **Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu**.

Ministarstvo kulture RH izdvojilo je za tu namjenu **2014.** godine ukupno **2 milijuna kuna**, a iznos naknade po jednoj posudbi bio je **1,49 kuna**, a pravo na isplatu naknade imalo je **2055 osoba**.

U daljnjim godinama brojke su se, naravno, mijenjale.

Naknade za 2017. godinu

Za 2017. godinu u ovu svrhu na raspolaganju je bilo 2 milijuna kuna, a posebna pozornost bila je usmjerena na obradu svih posudbi. Tako je obrađeno čak 57% više posudbi nego za prethodnu godinu. Za **2016. godinu**, po podacima NSK, broj obrađenih posudbi u obračunu iznosio je **3.105.384**, dok za **2017.** godinu, po obradi HDS ZAMPa, broj obrađenih posudbi u obračunu iznosi **4.872.584**. Time su književni autori dobili temeljitiju i točniju raspodjelu, što rezultira i povećanjem njihova broja: za 2017. godinu ukupno je tako u obračunu **1573 domaćih autora**, čak je 300 novih autora koji prethodnih godina nisu sudjelovali u obračunu.

Uz isplatu pripadajućeg iznosa, autori sada dobiju i specifikaciju s transparentnim podacima: naslovima i brojem njihovih posuđivanih djela, godinama njihova izdanja, izdavačima, ISBN-om i autorskom odrednicom.

Zbog povećanja broja obrađenih djela i autora koji ulaze u obračun, u odnosu na prethodne godine promijenila se i naknada za pojedinačnu posudbu: ona iznosi **0,56 kn** za pisce, **0,28 kn** za ilustratore i **0,22 kn** za prevoditelje.

Svi navedeni podaci pristigli su iz **20 županijskih knjižnica**, a u slučajevima nedostatnih podataka nadopunjeni su podacima Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Naknade za 2022. godinu

Ministarstvo kulture i medija RH za raspodjelu je osiguralo **500.000 €**, što je značajno veći iznos od onoga za **2021.** godinu, za koju je književnim autorima Ministarstvo osiguralo **265.000 €**.

Honorare za ukupno **5.026.476 obrađenih posudbi** dobilo je ukupno **2.236 autora** – pisaca, prevoditelja i ilustratora. Iznos naknade po jednoj posudbi iznosi **0,18695 €** za pisce, **0,09347 €** za ilustratore (50% vrijednosti posudbe) i **0,07478 €** za prevoditelje (40% vrijednosti posudbe).

Naknade za 2023. godinu

U hrvatskim je knjižnicama u 2023. godini ostvareno **5.145.298 posudbi knjiga**, pokazuju podaci koje je prijavilo 20 županijskih narodnih knjižnica.

Prema procjeni **Državnog zavoda za statistiku**, Hrvatska je sredinom 2023. godine imala **3.859.686 stanovnika**, što bi značilo da je stanovnik Hrvatske u javnim knjižnicama (isključujući posudbe obavljene u školskim i sveučilišnim knjižnicama) godišnje **posudio 1,33 knjige**. To je izrazito malo u usporedbi sličnih podataka s europskim šampionima **Fincima** (15,3 posudbe godišnje) ili susjedima **Slovencima** (11 posudbi).

I za ovu godinu osiguran je iznos od **500.000 €**, a iznos naknade po jednoj posudbi iznosi **0,17461 €** za pisce, **0,08730 €** za ilustratore i **0,06984 €** za prevoditelje.

https://mvinfo.hr/clanak/tko-stiti-autore-kako-funkcionira-kolektivna-zastita-autorskih-prava

virovitica.net

Mala sredina, velika lekcija: kako su Nepalci u Vukosavljevici postali dio momčadi i - zajednice

126. Goran Gazdek

Novinarski projekt:
Imigranti u Hrvatskoj – adaptacija ili imigracija?

Elektronička publikacija:
Virovitica.NET

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2025.

Na rubu Podravine, u Vukosavljevici, u jednoj od onih malih sredina gdje se sve i dalje zna i gdje nogomet nije samo sport nego društveni cement, odvija se priča koja gotovo prkosi atmosferi današnje Hrvatske. Dok velike gradove tresu slučajevi napada na strane radnike, u ovom se selu događa nešto suprotno: Nepalci su postali dio momčadi, dio svlačionice, dio svake subote – dio njih. I nitko se oko toga pretjerano ne uzbuđuje. Osim što se, svi redom, malo ponose time.

Kako je počelo? Prvi je ispričao kapetan ekipe, **Borko Leš**, čovjek koji u klubu radi sve: igra, trenira, ponekad bude *mama i tata*. Kaže da se integracija dogodila gotovo sama od sebe. „Isprva su bili rezervirani, držali se po strani. Ne razumiju jezik, normalno da im treba vremena. Mi smo ih pokušavali uključiti, privući. Danas ostanu među zadnjima poslije utakmice. Druže se, smiju, vidi se da im je dobro. I mi smo ih primili kao svoje“.

Nepalski radnici, u našoj današnjoj priči igrači **Durga Bahadur Gurung** i **Binod Ghale**, isprva su samo dolazili na igralište s umjetnom travom. „Došli bi njih dvadeset, trideset i igrali bi do mraka“, prisjeća se predsjednik Nogometnog kluba *Mladost* **Dragan Trupina**. „Jednom smo imali turnir, uzeli smo ih da zaigraju – i odmah smo vidjeli da su dobri. Igrači su rekli: registriraj ih. Tako je i počelo.“

Kad s njima razgovarate, odgovor je uvijek jednostavan, tih, gotovo stidljiv. Durga, beskrajno simpatičan desni vezni, kaže: „U Hrvatsku sam došao raditi. Dobro je. Nema problema. Igram jer volim nogomet. Ljudi su prijateljski. Kad treba nešto, oni pomognu prvi. Zato kažem da je atmosfera prijateljska.“

S njim živi još dvadesetak Nepalaca u zajedničkoj kući. Radi u poljoprivredi, oženjen je, bez djece. Binod je mirniji, suzdržaniji, ali u klubu ga cijene zbog ozbiljnosti i predanosti.„Binod je poluprofesionalac – ne pije, trenira, discipliniran skroz“, govori jedan od suigrača.

A Durga? Durga ostane zadnji, popije pivo, priča sa svima. Ljudi ga vole.

Prihvaćanje publike došlo je brzo. „Nitko im ništa ne govori. Kad igraju dobro, super. Kad ne ide, onda naši navijači viču po našima, jer naši razumiju“, smije se kapetan Leš.

U svlačionici, kažu, uopće nema distance. Slušaju glazbu, zbijaju šale, dijele hranu. Najveći izazov bila je, naravno, administracija. Prava birokratska epopeja. „Za registraciju je trebalo desetak dokumenata: boravište, putovnica, papiri iz Nepala, potvrde o smještaju“, kaže Trupina.

Unatoč svemu, danas su Durga i Binod punopravni igrači, upisani u sustav, osigurani i legitimno dio hrvatskog nogometa.

Priča iz Vukosavljevice odudara od one koje pune naslovnice: napadi na radnike, predrasude, strahovi, tenzije. Ovdje – ništa od toga. „Vidimo da su dobri dečki. Oni prvi uskaču pomoći. Neki naši ljudi mogli bi uzeti lekciju od njih“, kaže kapetan.

Durga to potvrđuje, kratko i jednostavno: „Dobri ljudi ovdje. Dobro je igrati.“

Klub sada planira i dodatno širenje. „Radimo na juniorskim ekipama, možda još pet-šest klinaca dovedemo. A i ovi naši Nepalci su tu dugoročno – rade, igraju, žele ostati“.

U mjestu gdje se vijesti sporo mijenjaju, ali ljudi brzo prepoznaju dobro, Nepalci su dobili ono što se ne može propisati nikakvim papirom – pripadnost. I možda je upravo to razlog zbog kojeg ova mala zajednica danas izgleda kao rijetko svijetla točka u priči o stranim radnicima u Hrvatskoj.

https://www.virovitica.net/mala-sredina-velika-lekcija-kako-su-nepalci-u-vukosavljevici-postali-dio-momcadi-i-zajednice/40892/

Potresna ispovijest: 'Jednom me pitao - znaš li koliko je duboka septička jama u vikendici? Smijao se'

Femicid je ubojstvo žene koje je motivirano rodnom pripadnošću žrtve, odnosno mržnjom, prijezirom ili osjećajem nadmoći prema ženama. Riječ je o najekstremnijem obliku rodno uvjetovanog nasilja. Iza svakog takvog zločina stoji čitav niz propusta, šutnje i nevidljivih upozorenja.

Ana je 38-godišnja majka dvoje djece (podaci poznati redakciji) koja živi i radi u Zagrebu. Za Telegram kaže kako je godinama živjela u uvjerenju da je to što joj se događa – normalno.

„On nije bio nasilan odmah. Prvo je bilo lagano vrijeđanje, ponižavanje, *gaslighting*. 'Što si to obukla? Tko će te takvu gledat?' – govorio bi. Ili: 'Nemoj se glupirati, Ana, ne znaš ti misliti glavom'. Kad su djeca došla, postalo je gore. Govorio je da sam loša majka, da se djeca njega boje jer 'imaju poštovanja', a mene – 'zaj… jer znaju da sam slaba'", kazala je.

'Bilo me sram jer sam mislila da sam si sama kriva'

„Prijetnje su došle kasnije. Znao bi mi reći: 'Ako odeš, uzet ću ti djecu. Imaš li pojma kakav pakao ću ti napraviti od života? Ja imam svuda svoje ljude'. Jednom me pitao: 'Znaš li koliko je septička jama duboka u vikendici?' Smijao se. Meni nije bilo smiješno. Bilo me strah zaspati, reći mami, priznati bilo kome da sam nemoćna. A najviše me bilo sram jer sam mislila da sam sama kriva. Kad bih se požalila institucijama, pitali bi me – jesam li sigurna da misli ozbiljno?", dodaje Ana.

127. Mirta Vranješ

Novinarski projekt:
Femicid u Hrvatskoj – zakon postoji, ali ubojstva se i dalje događaju

Elektronička publikacija:
Telegram.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. rujna 2025.

„Nakon mjeseci nasilja i borbe s vjetrenjačama, sada sam na sigurnom. Idem na terapiju, djeca idu u školu. On i dalje šalje poruke. Ima zabranu prilaska, no pokušava doći do mene i optužuje me da sam mu uništila život i osramotila ga", govori Ana pred kojom je neizvjesna budućnost.

Prema podacima MUP-a, u Hrvatskoj je u prošloj godini ubijeno 18 žena. Pet je stradalo od ruke svojih intimnih partnera – supružnika, bivših partnera ili partnera u izvanbračnoj zajednici. U prvoj polovici ove godine ubijeno je devet žena. Od toga su dvije majke ubile svoje maloljetne kćerke, jedna žena je ubila svoju majku, dok u preostalih šest slučajeva egzistira sumnja u femicid, odnosno teško ubojstvo ženske osobe koje je počinjeno od strane intimnih partnera. Inače, riječ je o ubojstvima koja su predvidiva.

Prijavile su nasilje, nasilnici nisu završili u zatvoru

Ana Pecotić iz Građanske inicijative #SpasiMe kaže da im se češće javljaju žrtve institucionalnog nasilja nego partnerskog, osim onih koje su prije preživjele partnersko nasilje. Podsjeća na slučajeve u kojima su žrtve prijavile nasilje, strah za vlastiti život pa i prijetnje smrću, no nasilnici nisu smješteni u istražni zatvor pa su oni svoju prijetnju i ostvarili. Jedan od takvih slučajeva je muškarac koji je 30 godina prije ubojstva partnerice ubio i zapalio dvoje susjeda. Nakon što je ubio susjede, osuđen je na kaznu zatvora koju je odslužio.

„Onda je izašao na slobodu. Nakon toga je zlostavljao ženu s kojom je bio u izvanbračnoj zajednici. Ona je nasilje prijavila, međutim policija je propustila prepoznati obrazac prisilne kontrole koji prethodi femicidu, već je zabilježeno samo ekonomsko i psihičko nasilje. Bila je smještena i u sigurnu kuću, no nakon par dana ju je na vlastiti zahtjev napustila", rekla je.

„Prema našim informacijama, možemo pretpostaviti kako je sigurnu kuću napustila jer nije bila upoznata s time da je on ubojica – ni od njegove strane ni od strane policije nakon prijave nasilja. Voditelj službe kriminalističke policije nadležne policijske uprave za medije je izjavio kako nije bilo sumnje da bi moglo doći do ovakvog događaja, iako je žena prijavila nasilje od strane osuđenog ubojice. On je i nju ubio pa zapalio, baš kao i ljude prije nje", navodi Pecotić.

'Nemamo adekvatnu procjenu rizika za žrtve nasilja'

„Zatim imamo slučaj muškarca koji je ženi prijetio smrću, no sud ga je pustio na slobodu jer je bio stariji od 70 godina, izjavio je da nije mislio ozbiljno, da je prestar i ne bi mogao držati oružje. Mjesec dana nakon toga ju je ubio. Ako nismo sposobni spriječiti femicid koji je praktički najavljen, kako ćemo spriječiti bilo koji drugi?„, pita Pecotić.

„Mi nemamo adekvatnu procjenu rizika za žrtve nasilja. Kad neka žrtva prijavi nasilje, naše institucije nisu sposobne prepoznati u kojoj je ona razini rizika i postoji li opasnost od femicida. Žena kaže – 'čovjek mi je rekao da će me ubiti' i to se i dogodi, a svi govore kako ništa nije ukazivalo na to. Kod nas nikad ništa ne ukazuje na opasnost dok žena ne završi mrtva", naglašava Pecotić.

Policija, DORH, sudovi i Centri za socijalnu skrb su institucije koje trebaju zaštititi žene od nasilja i femicida. „Kad žene kažu da im prijete ubojstvom, procjenu rizika radi policija. Slijedi postupanje državnog odvjetništva i suda. Kad govorimo o kaznenom djelu prijetnje smrću – tu najviše zakazuje pravosuđe. Međutim, nasilje nikad nije izolirani incident pa je i sustav socijalne skrbi onaj koji izlaže žrtvu potencijalno pogibeljnoj situaciji. Ako ona ima djecu s nasilnikom – tjeraju ju da ostvaruje kontakte s njim", navodi Pecotić.

'Nasilne ljude neće ništa promijeniti'

„Nitko tu ne odrađuje posao kako treba, nitko iz sustava ne razumije kako nasilje funkcionira: ne razumiju da je nasilje dugotrajan obrazac ponašanja niti razumiju da suština nasilja nije u tome je li netko nekoga izvrijeđao. Suština nasilja je da jedna osoba ima kontrolu i moć nad drugom i to je nasilnik, dok druga osoba živi u permanentnom strahu, a ona je žrtva", objašnjava.

„U onom trenu kad nasilnik osjeća da gubi kontrolu nad žrtvom, a najveći gubitak kontrole je ako žrtva ode iz nasilničke zajednice – tu je najveća opasnost od femicida. Ako se nešto tretira kao izdvojeni incident, kako se kod nas tretira nasilje, onda se ne može adekvatno procijeniti opasnost koja postoji. Žene žrtve nasilja trpe nasilje mjesecima i godinama", upozorava.

„To je kontinuitet ponašanja. Nasilnici su takvi karakterom, a nasilne ljude neće ništa promijeniti, njih uvjetna kazna neće promijeniti. Neke od njih zabrana prilaska spriječi, a nekima ne pomaže ni to. Znamo da je bilo slučajeva u kojima su ljudi ubili žene iako su imali zabranu prilaska. Oni su morali biti u zatvoru", dodaje Pecotić.

'Svakom femicidu prethodi prisilna kontrola'

„Suci kao da misle da će nasilnika spriječiti u njegovu naumu uvjetnom kaznom pa se on više neće nasilno ponašati. Ali hoće jer je on nasilan i uvjetnom ili, još gore, novčanom kaznom može samo dobiti krila jer vidi

da država njegovo nasilje ne shvaća ozbiljno", naglašava i dodaje da se femicid može spriječiti.

„Ono što prethodi svakom femicidu, kad govorimo o partnerskim femicidima, to je prisilna kontrola. Prisilna kontrola je oblik zlostavljanja gdje nasilnik koristi različite mehanizme zlostavljanja – psihičko, verbalno, ekonomsko, seksualno, fizičko, koje god treba – da bi žrtvi potpuno oduzeo autonomiju i da bi je potpuno podčinio njemu. To je, zapravo, zločin protiv ljudskih prava, protiv temeljnih ljudskih sloboda, to nadilazi čak i nasilje", rekla je.

„Ako termin 'prisilna kontrola' ne postoji nigdje u zakonu, u pravilnicima, ako naši policajci, suci, državni odvjetnici, socijalni radnici nisu nikad čuli za prisilnu kontrolu, a nisu jer ih nitko o tome nije učio, onda oni to ne mogu prepoznati. Ako ne mogu prepoznati, onda ne mogu znati da je žena u riziku od femicida", ističe Pecotić.

Prisiljavaju žrtve nasilja na kontakt s nasilnicima

„Uvođenjem femicida u zakon se nije riješilo ništa, odnosno femicid se ni na koji način nije spriječio. Femicid se može spriječiti jedino uvođenjem 'prisilne kontrole' u zakon i educiranjem svih uključenih u to što je prisilna kontrola da je mogu prepoznati", kazala je.

„Bitno je da oni koji ispituju žrtvu verbalnog nasilja postave pitanja o tome je li joj, primjerice, zabranjeno kretanje, druženje s prijateljima, gleda li im partner telefon i slično. Onda bi se znalo da tu nije riječ samo o verbalnom nasilju, nego je riječ o prisilnoj kontroli. A netko tko vrši prisilnu kontrolu možda je u stanju i ubiti tu ženu jednog dana. Kad bi se slučajevima tako pristupalo, stopa femicida bi se smanjila", kazala je.

Pecotić navodi da se Inicijativi #SpasiMe svakodnevno javljaju žene koje maltretiraju institucije. „Tu najčešće govorimo o razvodima od nasilnika gdje ih institucije prisiljavaju da su one sa zlostavljačima u kontaktu i mnogi zlostavljači to iskoriste pa im naude. Nasilje nad ženama je jedini oblik zločina gdje je žrtva prisiljena održavati kontakt s počiniteljem i pritom mu se smješkati i onda institucije nju procjenjuju je li dovoljno suradljiva, a sve 'u interesu djece'", ističe.

'Manje od 10 posto nasilnika dobiva bezuvjetnu kaznu zatvora'

„Sve to vodi u istom smjeru, to je globalni problem. Svi spominju sigurne kuće. Zašto uopće žene idu u sigurne kuće? Sve što je potrebno znati o toj temi je da manje od 10 posto nasilnika dobiva bezuvjetnu kaznu zatvora. Službena je brojka 7,5 posto. To znači – ako vi počinite bilo koju vrstu nasilja, šanse da ćete izbjeći zatvor su preko 90 posto! Kakvu to poruku vama država šalje? Ožeži, tko te sprječava", navodi Pecotić.

Podsjeća da imamo slučajeve s ljudima koji su višestruko osuđivani. „Veća je stopa takozvanih recidivista, nasilnika koji su ponovno počinili nasilje, nego onih koji su završili u zatvoru. Znači čak i oni koji su u više navrata počinili nasilje, nisu dobili bezuvjetnu kaznu zatvora. Naš sustav je napravljen tako, ne bih rekla da se nasilje 'tolerira', nego da se ono 'aktivno potiče'", rekla je.

Podsjeća na akcijski plan borbi protiv nasilja na ženama i nasilja u obitelji koji je donijela Vlada. Kaže da je bila u radnoj skupini koja je radila na tom akcijskom planu. „Vidjela sam naslove u medijima – 'cilj nam je smanjiti femicid', pa su navedene mjere koje će se raditi. No, nijedna od tih mjera neće smanjiti femicid. Pred nama je ogroman posao, ali ja ne vidim da ga je itko voljan raditi. Sustav je, nažalost, dio problema, te je ljude isto netko naopako educirao. A ako su dio problema, teško da mogu biti i dio rješenja", rekla je Pecotić.

'Kad netko vidi i čuje da se radi o nasilju, rijetko se upliće'

Na pitanje novinara – je li problem i u stavu društva u kojemu se neke stvari pravdaju izlikom „tako je to u braku", Pecotić odgovara potvrdno. „Nekada su muževi žene mogli direktno kontrolirati, ne davati im novce, ne pustiti ih van. Sad kad su žene izborile neke slobode, sad su to malo sofisticiranije metode pa je to sad prisilna kontrola", navodi.

„Mi smo strahovito patrijarhalna sredina i dalje. Kad netko vidi i čuje da se radi o nekom nasilju, rijetko se upliće. Ako je to zbog straha, mogu razumjeti, ali policiju nitko ne zove", navodi.

„Susjedi zovu policiju kad imate proslavu i preglasna je glazba u noći, ali ako muž urla ženu, onda se ipak ne bi miješali. Sve je to jedan skup faktora, ali daleko najveća odgovornost je na sustavu koji je i proizveo ovo što imamo i na čemu aktivno radi – da žene, posebno ako imaju malu djecu s nasilnicima, nikada ne mogu pobjeći od nasilnika dokle god su djeca maloljetna. Naš sustav ne zna spriječiti femicid i to je u više slučajeva dokazano", zaključila je Ana Pecotić iz Inicijative #SpasiMe.

U evidenciji Ministarstva pravosuđa šest kaznenih postupaka

Ministarstvo pravosuđa pitali smo o procesuiranju slučajeva ubojstava žena i koliko ih je okvalificirano kao femicid (čl. 111.a. Kazneni zakon RH) te postoji li služ-

bena statistika o broju femicida u pravosudnom sustavu koja je odvojena od općih statistika o nasilju. Zanimale su nas i smjernice prema kojima ministarstvo educira suce i tužitelje u kontekstu rodno uvjetovanog nasilja i femicida.

Iz Ministarstva pravosuđa poručuju da se u informacijskom sustavu koji je u primjeni na sudovima ne bilježe posebno podaci o žrtvama pa nisu u mogućnosti dostaviti podatak o broju kaznenih postupaka koji su se vodili zbog počinjenja kaznenih djela iz čl. 110. Ubojstvo i čl. 111. Teško ubojstvo Kaznenog zakona, a u kojima su žrtve ženske osobe.

Prema podacima koji su dostupni, „ukupno je evidentirano 6 kaznenih postupaka, od čega je jedan kazneni postupak zbog počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva ženske osobe, a pet zbog počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva ženske osobe u pokušaju".

'Za sada nisu propisani posebni protokoli postupanja'

„Dva postupka zbog počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva ženske osobe u pokušaju su okončana te je donesena jedna nepravomoćna osuđujuća presuda u kojoj je počinitelju za kazneno djelo iz čl. 111.a u svezi čl. 34. izrečena kazna zatvora u trajanju sedam godina, te jedna pravomoćna utvrđujuća presuda (presuda za neubrojive) u kojoj je počinitelju izrečena kazna prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu u trajanju šest mjeseci. U tijeku je i jedan postupak u kojem se čeka potvrđivanje optužnice", navode u odgovoru.

Što se tiče edukacije sudaca te državnih odvjetnika i njihovih zamjenika, Ministarstvo pravosuđa navodi kako provođenje njihova stručnog usavršavanja nije u nadležnosti ovog Ministarstva već Pravosudne akademije.

„Za sada nisu propisani posebni protokoli postupanja sudova i državnih odvjetništava u slučaju rodno uvjetovanog nasilja i femicida. Međutim, u Kaznenom zakonu definiran je i zločin iz mržnje kao kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe te su u takvim slučajevima sudovi i državna odvjetništva dužni postupati prema Protokolu o postupanju u slučaju zločina iz mržnje", zaključuju u odgovoru u Ministarstvu pravosuđa.

https://www.telegram.hr/politika-kriminal/potresna-ispovijest-jednom-me-pitao-znas-li-koliko-je-septicka-jama-duboka-u-vikendici-smijao-se/

Povijest i nevolje sa školovanjem Roma

Tko zna bi li Šaban Bajramović postao najveća zvijezda romske glazbe, da nije zbog djevojke dezertirao iz JNA i bio osuđen na Goli otok. Drugima strašan kazamat, Šabanu je donio novi život. Tamo je naučio čitati, pisati, svirati, pjevati i skladati, osnovao je orkestar, izvodio jazz i blues i do kraja života izdao 20 albuma i napisao 650 pjesama, navodi se u monografiji o poznatim Romima „Tragovima romske kulture".

Tko zna koliko romskih talenata ostaje neostvareno, jer se ne mogu školovati, a roditelji očekuju da već sa 10 ili 12 godina doprinose kućnom budžetu obitelji koje većinom žive na nevjerojatno niskom standardu za europsku Hrvatsku, mnogi čak i bez zdravstvenog osiguranja. Romi kao da su sa sobom iz Indije u Europu donijeli kastinski sustav, u kojem su oni u europskim zemljama praktično pripadnici najniže kaste, nedodirljivi.

Severina Lajtman, koja glumi u seriji „Sram", isticala je kako bi voljela da uz njezino ime u medijima nije prva odrednica – Romkinja. A i ona potječe iz brojne obitelji i uspjela se školovati zahvaljujući stipendiji iz privatnog fonda.

- Stipendija je jako bitan faktor, jako velika pomoć Romima. Nije to samo džeparac, nego se onda može kupiti laptop ili tablet, može se kupiti odjeća i obuća, ali to je i pomoć roditeljima - objašnjavao je Ramiz Ajdin, osnivač udruge Perspektiva, koja radi na nizu projekata za afirmaciju i pomoć Romima.

128. Silvana Perica

Novinarski projekt:
Školovanje Roma: Između knjiga i starog željeza

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2025.

U Hrvatskoj po posljednjem popisu stanovništva 2021. godine živi 17.980 Roma, najviše u Međimurju, 6954. U Međimurju žive Romi Bajaši, koji su doselili u 19. stoljeću iz Rumunjske, gdje su stoljećima bili robovi. Oni govore bajaškim jezikom, dijalektom rumunjskoga, i u Međimurju su preživjeli 2. svjetski rat jer Međimurje nije bilo dio Nezavisne Države Hrvatske. U Jasenovcu je likvidirano više od 16 tisuća Roma, a mnogi autori ističu kako je NDH bila okrutnija nego što je očekivano od nacističke suradnice.

Procjenjuje se kako u Hrvatskoj danas živi oko 30 do 40 tisuća Roma, od toga najviše u međimurskim romskim naseljima, oko 10 do 15 tisuća. Međutim, romska naselja u Međimurju ne rastu brzinom koju im daje visok prirodni prirast, nego nešto sporije, otkrio je Hrvoje Šlezak, geograf s Učiteljskog fakulteta koji se već dugo bavi Romima. Mladi Romi se, pretpostavlja se, ipak iseljavaju iz getoiziranih, krajnje siromašnih naselja i dolaze u gradove. U Zagrebu je udruga Perspektiva s gradom Zagrebom dogovorila 30 radnih mjesta za Rome u Zagrebačkom holdingu, a očekuje se da će radnih mjesta za njih biti i u Zrinjevcu i drugim komunalnim poduzećima.

U Zagrebu sa svojih petero djece ovih dana skuplja boce i prosi mlada Romkinja. Ali, ne žive u romskom naselju nego su podstanari u nekoj ulici na rubu grada, čini se na pola puta do uključivanja u društvo. Dječji doplatak joj, kaže, dostaje za najam i režije, za ostalo mora nekako zaraditi. Njezin sin od kojih 8 ili 9 godina šarmira osmijehom i također prosi. Hoće li sinčić ipak uspjeti poći drugim putem, teško je reći. Otac ove obitelji živi svojim životom, ne prihvaćajući brigu o djeci, uostalom kao ni neki Hrvati. I kad neku Romkinju ubije partner, razlikuje se od hrvatske žrtve najviše po broju djece. Romkinja koja je izgubila život od ruke partnera prije nekoliko godina do svoje 34. godine rodila je devetoro djece.

Povijest obiluje okrutnim postupcima prema Romima, koji su kulminirali za vrijeme nacista. Povijesni pregled naveden je prema knjizi „Romi u Europi". U Španjolskoj se tako 1499. godine Ciganima naređivalo da pronađu zanat i majstora koji će ih podučiti, zabranjivalo im se putovanje u grupama, lutanje bez stalnog zaposlenja. Cilj je bio da odbace sve što ih čini drukčijima, s brojnim kaznama, kao što su rad u rudnicima žive ili na galijama.

I tako sve do 1783. godine, kad kralj Karlo III zabranjuje Romima da govore svojim jezikom, da nose svoju odjeću i lutaju. Austrijska carica Marija Terezija i njezin nasljednik Josip II donijeli su niz okrutnih propisa, Romi se čak nisu smjeli međusobno ženiti, morali su prodati kola i konje, zapali su praktično u ropstvo, jer su dobili komad zemlje s kojega nisu smjeli otići bez pismenog dopuštenja, oduzimana su im djeca, a ako bi govorili romskim jezikom, prijetilo im je bičevanje. Jasno, nisu svi prekršitelji bili uhvaćeni i kažnjeni, ali prijetnja je bila stvarna. Oduzimanje djece bilo je česta mjera u Finskoj i Španjolskoj, a u Švicarskoj je 1926. godine filantropsko društvo Pro Juventute počelo s oduzimanjem djece Romima, smještanjem u druge obitelji, sterilizacijom djevojčica, nadahnuto praksom dr. Roberta Rittera, teoretičara nacističke genetike. Takva praksa kao „spašavanje djece s ceste" prestala je tek 1976. godine, kad je zatvoren odjel za „djecu s ceste", koji je inače uživao potporu socijalnih ustanova i ustanova za posvajanje djece, navodi se u spomenutoj knjizi.

Djeca su očito u fokusu interesa za Rome već dugo. S lošim iskustvom, nije čudno što Romi „doživljavaju školu kao neku vrstu hobotnice putem koje birokracija pokušava asimilirati njihovu djecu", kako piše Liegeois, ističući kako se roditelji boje da bi se njihova djeca u školi mogla konformirati, reformirati ili deformirati.

Puno se danas govori i čini na školovanju romske djece, ali pitanje je hoće li dijete koje završi neku školu imati izgleda da dobije posao ili se mora vratiti skupljanju starog željeza, prošnji, pa i krađama ako nema druge. U nas romska djeca mahom pohađaju osnovnu školu, ali je često ne završavaju. I praktično prestaju postojati za sustav. Pa kad tržišna inspekcija otkrije neki prekršaj romskih trgovaca ili zanatlija, ne može ih kazniti, jer nemaju ni primanja ni račun u banci.

„Iako, s jedne strane, obrazovna sredstva mogu pomoći mladima da se prilagode svijetu oko sebe, i da se, po potrebi, štite od njega, s druge strane postoji opasnost da djeca izađu iz škole bez vlastitih korijena i nesposobna da se osamostale u drugoj sredini", piše Liegeois. Škola za Rome tako može biti put u drugačiji i bogatiji život, ali za to nema jamstva, diskriminacija je još prevelika i mogli bi biti posljednji koji će dobiti posao i prvi koji će dobiti otkaz.

Još je jedna nevolja na vratu mladih Roma, ona koja proizlazi iz odnosa unutar romske zajednice. Kristian Novak, autor romana „Ciganin, ali najljepši" pisao je o tome 2016. Kaže kako se standard neromskog stanovništva povećao, ali se standard Roma u prosjeku pogoršao.

„No, isto tako snažna su raslojavanja unutar romskih zajednica, posljedica čega je kamatarenje, dužničko ropstvo i niz problema koji proizlaze iz tog spleta",

napisao je Novak za romski portal RNV, navodeći kako je o tome dobio detaljne izvještaje od svojih ispitanika.

Jedan drugi književnik, Austrijanac Karl-Markus Gauss, koji će ovih dana gostovati u Zagrebu na Festivalu svjetske književnosti, upoznao je iznutra romsku zajednicu u Slovačkoj. Komunistička vlast proglasila je Rome ravnopravnim socijalističkim građanima, nije ih se smjelo zlostavljati i neke skupine Roma našle su posao u industriji, djeca su im mogla ići u školu, čak i studirati. „Time bi, dakako, većinom prestali biti Romi", piše Gauss. Romska naselja sravnjena su sa zemljom, Romi su poslani u industrijska središta, u proleterska naselja, razdvajalo se klanove koji su stoljećima Romima značili zaštitu.

Zanimanja koja su im nekad osiguravala miran život, više nisu bila potrebna, kao ni u drugim zemljama, više nitko nije iščekivao kovače, kotlokrpe, lončare. Sredinom sedamdesetih vlasti su krenule u obračun s romskom plodnošću, jer Roma je bilo više nego ikad, mnogi su bili bolesni, a istodobno i „zastrašujuće plodni". Romske žene koje su dospjele u bolnicu protiv njihove volje se steriliziralo, čak su ih i novčanom nagradom mamili na sterilizaciju, tvrdeći da sterilizacija traje nekoliko godina.

Romi u Slovačkoj tako žive u slumovima, potpuno izolirani od društva zaboravili su ono što su znali. Jedan od tih slumova je i Svinija u koju zalazi Martina Temkovitzova, humanitarka koja se bavi Romima. Ovako je Gaussu objasnila stanje u Sviniji: „Moraš znati da su oni sve zaboravili, doista su zaboravili sve što spada u život." Jednom prilikom u Sviniju su humanitarci dopremili žive kokoši, vjerujući da će ih stanovnici početi uzgajati. Drugi dan, sve kokoši su bile mrtve, neke pojedene, druge bačene psima. „Više nisu znali ni da kokoši daju jaja, ni kako ih uzgajati". Život u takvom siromaštvu i potpunoj izolaciji očito ostavlja strašne posljedice. Može li ih školovanje Roma popraviti?

https://forum.tm/vijesti/povijest-i-nevolje-sa-skolovanjem-roma-8225

Sjećanje na stara ljeta i promjene koje donose nova

Sjećate li se ljeta iz djetinjstva? Onih dana kada su se radnici u Međimurju biciklima vozili na polja žeti pšenicu, zob i raž, naoružani samo ručnim kosama? Prije pedesetak godina kombajni su bili rijetkost, a posla je bilo napretek. Vrijeme je bilo taman, a od usjeva se prehranjivala "živad" – kokoši, pajceki i krave, koji su bili temelj svakodnevnog života. Nije bilo velikih trgovačkih lanaca, tek poneki mali dućan s nasmiješenom tetom koja je nas klince dočekivala dok smo kupovali slatkiše i čokoladice sa sličicama.

Zime su tada bile prave, bijele i hladne, s obiljem snijega koji se topio u veljači, slijedeći prirodni tijek. Proljeće je donosilo miris procvalih trešanja i buđenje prirode, skladno pripremajući se za ljeto i jesen. Međimurje je tada bilo pretežno ruralna, poljoprivredna sredina. Industrija je bila skromna, a nedavno su se bili zatvorili i međimurski ugljenokopi, koji su nekoć hranili značajan dio stanovništva. O turizmu se već tada šaputalo, no zvučalo je nevjerojatno, čak i šaljivo. Toplice u Vučkovcu, daleko od današnjih modernih Toplica Sveti Martin, bile su naše "more" – jedan bazen, sladoled iz lokalne slastičarnice i mnogo veselih, složnih ljudi.

Međimurje danas: Napredak i novi izazovi

Danas je Međimurje izraslo u naprednu sredinu. Turizam bilježi značajan rast broja noćenja iz godine u godinu. Ono što je nekada bila nužna potreba, danas nude obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG), a tradicija i povijesno nasljeđe privlače brojne posjetitelje.

129. Dragan Toplek

Novinarski projekt:
Klima pretvara Međimurje u Dalmaciju

Elektronička publikacija:
RADIO 105 – GLAS SJEVERA

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. srpnja 2025.

Upravo su vlasnici OPG-ova jedni od najvećih junaka ove priče, jer su oni ti koji najviše osjećaju posljedice **klimatskih promjena**, iako smo svi mi svjesni njihovog utjecaja, pogotovo u ovim ljetnim danima. Podaci DHMZ-a potvrđuju da prosječna godišnja temperatura u Međimurju raste i do 0,5 °C po desetljeću, što je brže nego u drugim dijelovima Hrvatske. Taj je porast najizraženiji ljeti, kada temperature rastu čak i do 0,6 °C po desetljeću. Posljedica toga je značajno povećanje broja toplih dana i smanjenje broja hladnih.

Borba s prirodom i nove prilike

Dulje vegetacijsko razdoblje na prvi pogled može se činiti kao prednost, no sve toplije tlo i pojačano isparavanje stvaraju nove izazove i opterećuju biljke. Čak i oni s malim voćnjacima ili vinogradima primjećuju lošije rezultate nego ranijih godina. Proljeće često počinje obećavajuće, s redovitom rezidbom voćaka. No tada se vrijeme naglo mijenja – iznenadne hladnoće i mrazovi prijete procvjetalim voćkama. Unatoč tome, voćari se bore na sve moguće načine, čak i zagrijavanjem voćnjaka posebnim strojevima kako bi zaštitili pupove i cvjetove. A kada to uspije, slijedi sušno razdoblje bez kiše s visokim temperaturama zraka, što dovodi do ranijeg sazrijevanja plodova. Berba grožđa, primjerice, počinje mnogo ranije nego što je to nekada bio slučaj.

Iako klimatske promjene nose značajne rizike, one otvaraju i nove prilike. Više temperature i dulje vegetacijsko razdoblje pomiču granice uzgoja, omogućujući biljkama koje su tradicionalno prilagođene toplijim krajevima da uspijevaju i u Međimurju. To je prilika za proširenje i obogaćivanje poljoprivredne ponude, no zahtijeva brzu prilagodbu i ulaganje u nove tehnologije, kao i u sustave navodnjavanja. Danas se u Međimurju sve češće mogu vidjeti prizori koji su donedavno bili nezamislivi: poljoprivrednici ponosno beru **mandarine ili japanske jabuke** iz svojih voćnjaka. Ovaj fenomen, zajedno s uzgojem vinskih sorti koje su nekoć uspijevale isključivo u sunčanoj Dalmaciji, jasan je pokazatelj dubokih promjena koje se događaju u poljoprivredi regije.

Egzotično voće u Međimurju: Od mandarina do kakija

Međimurska sve toplija ljeta i manji broj hladnih dana postupno stvaraju uvjete pogodne za uzgoj **mandarina** na otvorenom ili uz minimalnu zaštitu. Iako se još uvijek radi o rastućem ili eksperimentalnom trendu, potaknutom klimatskim promjenama, uspjeh mandarina u Međimurju je sve vidljiviji.

Još jedna "egzotična" voćka koja se sve više udomaćuje je **japanska jabuka (kaki)**. U Hrvatskoj se već uzgaja u raznim dijelovima, a Međimurje mu sve više odgovara. Ključno je da su neke sorte, poput tipa Virginia, iznimno otporne na niske temperature, podnoseći i do -20 °C, što ga čini održivom opcijom za naše kontinentalno područje koje se zagrijava. Kaki također "voli dosta kiše", što uz adekvatno zalijevanje u sušnim razdobljima čini hrvatsku klimu potencijalno idealnom za njegov uzgoj.

Vinogradarstvo u transformaciji: Dalmatinski utjecaj

Transformacija vinogradarstva, s pojavom "dalmatinskog" utjecaja, ključan je pokazatelj klimatskih promjena. Dok su međimurski vinogradi tradicionalno dominirali bijelim sortama poput graševine, rajnskog rizlinga i pušipela, sada se sve češće pojavljuju i dalmatinske sorte, poput pošipa, žlahtine, a čak i **plavca malog**. Dalmatinske sorte poznate su po uspijevanju u vrućim, suncem okupanima uvjetima.

Ova klimatski potaknuta poljoprivredna diverzifikacija predstavlja i priliku i izazov. Porast temperatura i produljenje vegetacijskog razdoblja omogućuju uvođenje novih, toplijih vrsta ili sorti. To nije nužno izravna zamjena starih usjeva, već proširenje poljoprivrednog portfelja. Ova diverzifikacija predstavlja proaktivnu strategiju prilagodbe poljoprivrednika kako bi iskoristili promjenjive uvjete. Međutim, unatoč zagrijavanju Međimurja, ono ne može u potpunosti replicirati jedinstveni obalni terroir Dalmacije. Stoga, dok neke toplinski otporne sorte mogu uspijevati, potpuna "dalmatinizacija" međimurske poljoprivrede malo je vjerojatna. Uspjeh usjeva poput mandarina i kakija u Međimurju više je povezan s njihovom općom tolerancijom na toplinu i prilagodljivošću kontinentalnim uvjetima nego s savršenim oponašanjem mediteranskog okoliša.

https://radio105.hr/sjecanje-na-stara-ljeta-i-promjene-koje-donose-nova/

Definicija i važnost razumijevanja prijevremenog rođenja – što znači biti „palčić“?

130. Bruna Bašić

Novinarski projekt:
Palčići pod reflektorima – sveobuhvatan pogled na živote prijevremeno rođene djece

Elektronička publikacija:
Centar za rani razvoj

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
20. rujna 2025.

Devet mjeseci u majčinoj utrobi nosi više promjena nego bilo koje drugo razdoblje ljudskog života. U tom razdoblju odvija se nevjerojatan proces rasta i razvoja – oblikuju se organi, živčani sustav sazrijeva, a cijelo tijelo se priprema za život izvan maternice. Trudnoća u prosjeku traje oko **240 dana**, računajući od prvog dana posljednje menstruacije. Kada sve ide po planu, prirodan završetak tog putovanja je **porod** – trenutak u kojem obitelj konačno dočekuje novi život.

No, ponekad se bebe odluče požuriti i taj trenutak se odvije nešto ranije. Svaki porod koji nastupi prije navršenih **37** tjedana smatra se **prijevremenim**, a dijete rođeno ranije naziva se **prematurus ili nedonošče.** Za obitelj to često znači da iščekivanje i radost prerastaju u strepnju, strah i zabrinutost. Umjesto topline doma i sigurnog zagrljaja, prerano rođena djeca prve dane, tjedne, a ponekad i mjesece provode u inkubatorima, često okružena aparatima i cjevčicama koje pomažu njihovim nezrelim organima da nastave ono što priroda nije stigla dovršiti.

Upravo ta djeca na našem području dobila su nadimak **„palčići“**. Možda ste ih vidjeli na fotografijama s bolničkih odjela, toliko sitne da u dlan roditelja stanu cijelim tijelom. Možda ste naišli na kampanje i medijske članke o njima, čitali dirljive ispovijesti njihovih roditelja na društvenim mrežama ili pak naišli na udruge koje neumorno prikupljaju sredstva za neonatalne odjele. Gotovo je sigurno da i u vašoj okolini postoji netko tko je doživio iskustvo prijevremenog poroda.

Jeste li znali?

Riječ **„palčić“** u Republici Hrvatskoj koristi se kao sinonim za prerano rođenu djecu, a nadimak je posuđen iz bajke o Palčiću. Razlog je jednostavan: ova naizgled

sitna i krhka bića, na prvi pogled toliko nježna i mala, skrivaju nevjerojatnu snagu i volju za životom, dok svaki njihov korak prema opstanku podsjeća na neustrašivu borbu.

Ali tko su zapravo „palčići"? Što znači doći na svijet prije nego što je tijelo spremno za njega? I kako taj rani početak oblikuje život koji tek počinje?

U ovoj seriji od 6 članaka pokušat ćemo otvoriti vrata njihova svijeta. Kroz pripovjedni ton i znanstveno utemeljene činjenice pratit ćemo život „palčića" od samih početaka kako bi zaista rasvijetlili što znači kada život ne ide po očekivanom planu.

Svako dijete ima svoju priču

Ne postoje dvije iste trudnoće, baš kao ni dva ista poroda. Neke bebe žure što prije upoznati svijet, dok druge polako biraju trenutak svog dolaska. Porod se stoga dijeli u tri vrste:

- **Prijevremeni porod** –prije 37. tjedna trudnoće
- **Terminski porod** –između 37. i 42. tjedna trudnoće
- **Post-terminski porod** – nakon 42. tjedna trudnoće

Stopa preživljavanja nedonoščadi ovisi o gestacijskoj dobi i porođajnoj masi. Što je dijete bliže terminu poroda i teže, veća je vjerojatnost da preživi. Dok je u prošlosti granična težina za preživljavanje bila je oko 1000 grama, a gestacijska dob 28 tjedana, danas, zahvaljujući napretku medicine, **i djeca rođena u 22. ili 23. tjednu trudnoće, s porođajnom težinom od 500–600 grama, mogu preživjeti**.

Međutim, razdoblje prije 37. tjedna trudnoće još uvijek nije dovoljno za potpuni razvoj djeteta. Raniji dolazak na svijet često znači i **veći rizik od zdravstvenih poteškoća i neurorazvojnih izazova.** Što je dijete ranije rođeno, to je osjetljivije, iako uvijek postoje iznimke. Upravo zato, svaka priča o „palčiću" je jedinstvena, a ipak gotovo svaka puna borbe, snage i malih pobjeda.

Napomena: Znači li to da će svako prijevremeno rođeno dijete imati zdravstvene i/ili razvojne izazove? Naravno da ne. Učestalost izazova u ovoj populaciji jest veća, no ovisi o puno drugih faktora i nije moguća generalizacija. Također, mnogi "palčići" razvijaju se jednako kao i njihovi vršnjaci, osobito uz adekvatnu skrb i podršku.

Brojke s pričom

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije iz 2023. godine, svake se godine prerano rodi oko **14 milijuna djece** – što znači da gotovo svakog trenutka na svijet dolazi novi „palčić". U Republici Hrvatskoj možemo govoriti o brojci od oko **6 % novorođenčadi**, dok podaci Europske zaklade za skrb o novorođenčadi pokazuju da je jedno od desetoro djece u Europi prerano rođeno, s tendencijom blagog porasta.

Ipak, statistika otkriva i mračniju stranu priče: **oko milijun djece godišnje** umire zbog komplikacija povezanih s preranim rođenjem, posebno u zemljama s ograničenim resursima. Najugroženija su djeca rođena na granici preživljavanja – prije **25. gestacijskog tjedna**, čija stopa smrtnosti može dosezati i do **84 %**.

No prijevremeni porod nije samo hladna statistika. Svaki „palčić" započinje svoju borbu u bolnici, koja često traje mjesecima ili godinama. Prijevremeno rođenje je jedan od ključnih izazova suvremene medicine i relevantan javnozdravstveni problem.

Neonatologija – kako je sve počelo?

Interes za skrb o nedonoščadi pojavio se još u 19. stoljeću, no tek šezdesetih godina prošlog stoljeća **neonatologija je zakoračila u svijet medicine kao posebna grana**. Od tada se neprestano razvija, a brojni stručnjaci posvećuju svoj rad upravo najmlađim i najslabijim pacijentima. Dok je u prošlosti fokus bio samo na preživljavanju, danas se zna kako je jednako važna i briga za dugoročni razvoj nedonoščadi, stoga svaka nova metoda i tehnika imaju za cilj, osim preživljavanja, i unaprjeđenje kvalitete njihova života.

A kako izgleda jedan „palčić"?

„Palčići" su uglavnom maleni, nježni i na prvi pogled krhki, gotovo poput porculanskih lutkica. Koža im je tanka, mekana i prozirna, svjetloružičasta ili tamnoružičasta, a kod nekih se mogu vidjeti i nježne lanugo dlačice. Prsni koš je mekan i pri disanju se lagano uvlači, glava im je proporcionalno veća od tijela, a uške plosnate i mekane, često bez tipičnog reljefa gornjeg ruba. „Palčići" uglavnom imaju nizak mišićni tonus te istraživanja pokazuju veću učestalost abnormalnih spontanih pokreta u terminski očekivanoj dobi od donošene dojenčadi. Glasić im je nerijetko slab, a plač manje izražen.

Ipak, svaki „palčić" je jedinstven. Neka djeca brzo jačaju i razvijaju se, dok druga trebaju više vremena i dodatnu podršku. Ne postoji univerzalni obrazac izgleda, ponašanja ili napretka "palčića".

Svaki njihov dah, svaki pokret i svaki mali napredak svjedoči o nevjerojatnoj borbi i životnoj snazi koja se skriva u tako malom tijelu.

https://ranirazvoj.org/definicija-i-vaznost-razumijevanja-prijevremenog-rodenja-sto-znaci-biti-palcic/

Thompson poslije Hipodroma: Kamo dalje zemljače? (3. dio) – Gospa Hercegdronska

Religija je zapaljiv materijal. Kad padne u ruke pravom ognjištarcu lako se užga, dugo gori i teško se gasi. Na opožarenom području ostane samo iluzija o sekularnom društvu. Kako to izgleda u hrvatskom slučaju pokazali su turbokatolički megakoncerti **M.P. Thompsona** na zagrebačkom i sinjskom Hipodromu. Čavoglavski vjerski zanesenjak i neumorni hodočasnik, kojeg je šurkovački čudotvorac fra **Ivo Pavić** prije nekoliko godina pratio na putu u Izrael i ponovno krstio u rijeci Jordan, privukao je u Sinj triput više poklonika od lokalne katoličke superjunakinje Gospe Sinjske.

Počasni gost na njegovim nastupima, umirovljeni šibenski biskup **Ante Ivas** ponovno je izveo svoj militantni kleronacionalistički performans „Maranatha". Thompsonovi fanovi još jedanput su zadivljeno gledali trosatni koncertni ritual s ognjem, mačem i križem, koji se nepovratno udaljava od stadionskih inscenacija kršćanskog rocka ili white metala i sve više podsjeća na grandomansku sword & sorcery fantasy predstavu. Crkveni velikodostojnici nisu bili toliko fascinirani scenskim spektaklom priređenim u Sinju koliko nepreglednom masom pretežno mlade publike koju rijetko mogu vidjeti s oltara.

U prethodnom susretu s ovim začudnim fenomenom, poslije rekordno posjećenog zagrebačkog koncerta morali su primijetiti kako je Thompsonova sasvim banalna prodika o povratku korijenima i kršćanskim vrijednostima imala znatno veći doseg od njihovih dubokoumnih poruka i tumačenja biblijskih metafora. U njegovim kroatiziranim fantazmagorijama o „svetoj zemlji" i „izabranom narodu" dobili su dragocjenog saveznika za vječnu borbu protiv naopakih bezbožnika.

131. Ilko Čulić

Novinarski projekt:
Thompson poslije Hipodroma – Kamo dalje zemljače

Elektronička publikacija:
Ravno do dna

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
19. kolovoza 2025.

U toj borbenoj misiji samo je MPT mogao djelovati samostalno, beskompromisno i beskrupulozno. Svećenici se nisu smjeli tako ponašati zbog odgovornosti prema Vatikanu, pa im je itekako pasalo da u špicu napada postave nekoga izvan crkvene hijerarhije. Međutim, ubrzo se pokazalo kako nisu svi u Crkvi podjednako oduševljeni spoznajom da im je neuki apostolat laika oduzeo ekskluzivu propovjedanja hrvatskom katoličkom puku.

Možda je zbog toga bio oprezno suzdržan monsinjor Kutleša u zadnjem dijelu prve post-hipodromske izjave o Thompsonu, na Večernjakovom portalu Vjerujem. „Ako takvi događaji pomognu ljudima da se osjećaju povezano, da ojačaju svijest o zajedništvu i potrebi zahvalnosti, onda oni mogu biti i pozitivna snaga u društvu. No uvijek trebamo paziti da nacionalni naboj bude prožet evanđeoskim duhom, da iz njega izrasta želja za izgradnjom pravednijeg i plemenitijeg društva, to jest da ne služi nečijim partikularnim interesima ili da vodi u zatvaranje u sebe ili udaljavanje od drugih“, istaknuo je zagrebački nadbiskup.

Tako glasi najnovija direktiva s vrha, nakon što je fenomen Thompson na malo nižim razinama crkvene hijerarhije izazvao rijetko viđenu zbrku partikularnih interesa i oštro suprotstavljenih mišljenja. Razlike među njima izgledaju nepomirljivo, kao da ste u obilasku doktora iste specijalizacije sa slutnjom na tešku bolest od jednoga čuli kako to nije ništa strašno, a drugi je zaključio da ste došli prekasno.

Uzmimo riječi starog **fra Marinka Vukmana**, ovlaštenog zastupnika Čudotvorne Gospe Sinjske i ranijeg dugogodišnjeg voditelja Hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj koje su uspješno djelovale kao Thompsonov neformalni export office, a na drugu stranu stavimo reakciju nešto mlađeg tuzlanskog franjevca **Franje Ninića** koji službuje po zabitim župama sjeveroistočne Bosne i munjevito poteže na društvenim mrežama.

Fra Marinko u nadahnutoj propovjedi na hodočašću u Sinju s okusom vjerskog fanatizma i aromom srednjovjekovne inkvizicije – „Neka pate i neka u toj patnji umru oni kojima smeta vaše zajedništvo, vaš dolazak u crkvu, vaša pjesma i vaša ljubav prema Bogu, Crkvi i svom hrvatskom narodu, vaša radost i zajedništvo koje je posebno zablistalo na koncertima Thompsona u Zagrebu i Sinju“.

Fra Franjo, u real time objavi na X-u, puno prije nego što su zbunjeni i ošamućeni sekularisti uspjeli promisliti o novom zajedničkom problemu – „Ono što se dogodilo 5. srpnja 2025. na zagrebačkom Hipodromu najveća je kolektivna deluzija Hrvata u povijesti. I najveći poraz kršćanske vjere, njezine simbolike i etike još od izmišljene krunidbe kralja Tomislava na duvanjskom polju“.

To očito nije minoran *clash*, na nivou žustre rasprave montanjerskih fratara o tome čijoj župi pripada selo iza trećeg brda. Moderni fratri pokušavaju djelovati kao influenceri, samo što oni ni u tome nisu samostalni nego nastupaju kao prikriveni glasnogovornici interesnih skupina koje se vrte oko Thompsona. Vukmanu je nadređena (dalmatinska) Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, a Niniću Franjevačka provincija Bosna Srebrena. Njihovi međusobni odnosi vjerojatno su složeniji nego tehnička izvedba ukazanja Gospe Hercegdronske na nebu iznad Zagreba.

Naravno, u fratarskim nadmudrivanjima mora biti prisutna i silno utjecajna Hercegovačka provincija Uznesenja BDM koja nadzire svetište u Međugorju i sve što se prodaje pod tim brendom. Nezamislivo je da bi Thompsonov tekstopisac **Neno Ninčević** dobio dopuštenje da u pjesmi preimenuje Gospu Međugorsku ako to ne odgovara interesima hercegovačkog klera. Njihov model „nacionalizacije Boga“ uspješno se primjenjuje u etnokonfesionalno rascjepkanoj Bosni i Hercegovini, ali znatno slabije prolazi u Hrvatskoj zbog relativno jakog otpora iz liberalnih krugova, ne samo sekularnih već i nekih crkvenih. MPT je u toj situaciji idealan partner za prekograničnu duhovnu kontrabandu.

https://ravnododna.com/thompson-poslije-hipodroma-kamo-dalje-zemljace-3-dio-gospa-hercegdronska/

Suzana Šop: Vrlo brzo sam dokazala da se predanost, znanje i profesionalnost prepoznaju bez obzira na spol

Suzana Šop obnaša dužnost glavne tajnice Sportskog saveza Grada Zagreba od 29. lipnja 2023. godine.

Prije imenovanja, Suzana Šop u dva je navrata obnašala dužnost vršiteljice dužnosti glavnog tajnika **Sportskog saveza Grada Zagreba** u zahtjevnim i kriznim razdobljima, što joj je omogućilo da se detaljno upozna s radom Saveza i njegovim izazovima. U Sportskom savezu Grada Zagreba zaposlena je od njegova osnivanja, odnosno od samog početka 2014. godine. Prije nego što je preuzela funkciju glavne tajnice, radila je kao voditeljica Odjela pravnih poslova, a od 2016. godine obnašala je dužnost Pomoćnice glavnog tajnika za pravne poslove. Tijekom tog razdoblja stekla je dragocjeno iskustvo u području sportskog prava, upravljanja i organizacije rada Saveza, što joj je uvelike pomoglo u kasnijem preuzimanju sadašnje odgovorne funkcije.

Je li bilo otpora pri Vašem odabiru samo zato što ste žena?

Iskreno, u početku je bilo određenih predrasuda, što je, nažalost, još uvijek prisutno u pojedinim sportskim strukturama. Međutim, vrlo brzo sam dokazala da se predanost, znanje i profesionalnost prepoznaju bez obzira na spol. Zanimljivo je da sam tijekom karijere često nailazila na otvoreniju i konstruktivniju suradnju s muškarcima unutar sportskog sustava, dok je suradnja sa ženama ponekad bila izazovnija. Unatoč tome, nastojim uvijek graditi odnose temeljene na međusobnom poštovanju i zajedničkom cilju – razvoju sporta u Gradu Zagrebu. Danas mogu reći da me kolege cijene zbog rezultata i odgovornog pristupa poslu, a ne zbog toga što sam žena ili muškarac.

132. Damir Mrvec

Novinarski projekt:
Koja je uloga žena na rukovodećim pozicijama u klubovima ili nacionalnim savezima

Elektronička publikacija:
Skitnice.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
8. listopada 2025.

Jeste li imali problema na poslu zato što ste žena na tako odgovornoj funkciji?

Nisam imala većih problema, ali sam morala dvostruko više dokazivati svoje sposobnosti, pogotovo u početku. Vjerujem da svaka žena koja se nalazi na vodećem položaju u sportu mora pokazati i čvrstinu i odlučnost. S vremenom, rezultati govore umjesto vas.

Kako izgleda jedan Vaš radni dan?

Moj radni dan vrlo je dinamičan i počinje rano ujutro, najčešće prije 5:30 sati. Tada, u miru, obavljam administrativne i organizacijske poslove koji zahtijevaju koncentraciju. Tijekom prijepodneva slijede sastanci s djelatnicima Stručne službe Saveza, a potom i brojni radni sastanci s predstavnicima saveza, klubova, partnera i gradskih ureda. Velik dio dana zauzima komunikacija, koordinacija projekata i sudjelovanje na raznim sportskim događanjima. Administrativni se dio posla nastavlja iza 17:00 sati, kada se stišaju sastanci, telefoni i svakodnevne obveze. Moj posao traži potpunu posvećenost i dobru organizaciju vremena, ali upravo u toj dinamici nalazim motivaciju i zadovoljstvo.

A vikend?

Vikendi su često radni, osobito tijekom natjecanja, manifestacija ili u situacijama koje zahtijevaju dodatnu pažnju unutar Saveza. Trudim se biti prisutna na što više događanja, jer smatram da je važno biti uz sportaše i organizatore na terenu – osobno vidjeti kako aktivnosti funkcioniraju i pružiti potrebnu podršku.

Istovremeno, vikende koristim i za administrativne poslove koji su ključni za nesmetano funkcioniranje Saveza. To uključuje pripremu za nadolazeći tjedan, koordinaciju sa Stručnom službom, planiranje predstojećih zadataka te rješavanje tekućih poslova i dokumentacije. Upravo ta kombinacija rada na terenu i administrativnog planiranja omogućuje mi cjelovit uvid u rad Saveza i da svaki tjedan započne organizirano, s jasnim prioritetima i fokusom na rezultate.

Za mene rad u Savezu nije samo posao – to je strast i posvećenost koja nadilazi formalno radno vrijeme. Vikendi su prilika da povežem strategiju i praksu, usporedim planove sa stvarnim potrebama i unaprijedim procese koji doprinose razvoju sporta i poslovanja Saveza. Takav pristup osigurava da naš rad bude učinkovit, transparentan i uvijek usmjeren na stvarne potrebe zajednice.

Predsjednik Saveza je muškarac – kakvu imate suradnju s njime?

Suradnja je vrlo korektna i profesionalna. Imamo zajedničke ciljeve i dobru komunikaciju. Svako od nas ima jasno definiranu ulogu i odgovornosti, a odluke donosimo u duhu suradnje i uzajamnog poštovanja.

Kakvu imate suradnju s predstavnicima ostalih zagrebačkih sportskih saveza?

Odličnu. Redovito se sastajemo, razmjenjujemo iskustva i dogovaramo zajedničke projekte. Zagreb ima bogatu sportsku tradiciju i snažnu mrežu saveza i klubova, a suradnja među njima ključna je za razvoj sporta u Gradu Zagrebu.

Koji su Vam trenutačni poslovni ciljevi?

Fokus mi je na daljnjem unaprjeđenju sustava podrške sportskim klubovima, savezima, trenerima i sportašima, osobito onima koji rade s djecom i mladima. Kontinuirano ulažemo u razvoj sporta na svim razinama – od klubova i saveza do sportaša i sportskih djelatnika – te nastojimo osigurati stabilan i transparentan sustav podrške cijeloj zagrebačkoj sportskoj zajednici. Želimo kontinuirano unapređivati poslovanje i povećavati transparentnost rada Saveza i svih članova – gradskih sportskih saveza i sportskih klubova, a pritom poticati i veće uključivanje žena u upravljačke strukture sporta. Što se tiče zastupljenosti žena u sportskim strukturama, smatram da pomaci postoje, ali prostora za napredak uvijek ima. Osobno nisam pobornica „kvota", već vjerujem u snažne, kompetentne i odlučne žene koje svojim znanjem, predanošću i vizijom mogu ostvariti rezultate i prirodno zauzeti svoje mjesto u sportu. Važno mi je poticati upravo takve žene – one koje imaju jasno definirane ciljeve, odgovornost i sposobnost da unesu promjene koje doprinose razvoju sporta i zajednice u cjelini.

Također, želim aktivno raditi na osnaživanju ženskog sporta u okvirima svojih ovlasti i mogućnosti jer smatram da zaslužuje veću vidljivost i potporu. Poseban naglasak stavljam i na razvoj dodatnih projekata koji će osigurati nova sredstva za zagrebačke saveze i klubove iz različitih izvora financiranja.

Ponosna sam što smo u mom mandatu do sada realizirali tri velika projekta ukupne vrijednosti veće od 1,5 milijuna eura, a u najavi je i četvrti projekt procijenjene vrijednosti od preko 714.000 eura. Ti projekti konkretan su dokaz da se kroz predanost, planiranje i timski rad mogu ostvariti značajni pomaci u razvoju zagrebačkog sporta.

Kako biste ocijenili rad kompletnog Sportskog saveza Grada Zagreba i mislite li da ima dovoljno žena na važnim funkcijama?

Rad Saveza ocjenjujem vrlo dobrim, ali uvijek ima prostora za napredak. Trenutno se nalazim na polovici svoga mandata i puno kvalitetnih stvari je do sada napravljeno. Dvije su ključne – proračun Saveza i dodatni projekti iz drugih izvora financiranja. U mom mandatu – proračun Saveza uvećan je za 15 milijuna eura u odnosu na stanje koje je bilo kada sam izabrana za glavnu tajnicu i drugo, dobili smo dodatne velike projekte prijavljene na natječaje Ministarstva turizma i sporta, usmjerene prema stručnom radu trenera u savezima i klubovima te nabavu sportske opreme i rekvizita, čija je ukupna vrijednost dodatnih oko 2,3 milijuna eura. Dobili smo i neke međunarodne projekte u kojima sudjelujemo kao partneri.

Ponosna sam na činjenicu da Savez posluje stabilno, transparentno i odgovorno, što potvrđuje i Državna revizija koja je obavila reviziju poslovanja Sportskog saveza Grada Zagreba za 2024. godinu i našem radu dala bezuvjetno mišljenje – najvišu moguću ocjenu ispravnosti i zakonitosti poslovanja nekog pravnog subjekta.

Donosite li većinu odluka sami ili se savjetujete s drugima?

Vjerujem u timski rad i otvorenu komunikaciju. Iako kao glavna tajnica snosim odgovornost za donošenje mnogih odluka, uvijek se nastojim savjetovati s kolegama i stručnjacima iz različitih područja. Smatram da se najbolja rješenja postižu kroz razmjenu mišljenja, argumentiranu raspravu i zajedničko promišljanje. Takav pristup doprinosi kvalitetnijem odlučivanju i jača povjerenje unutar tima.

Istovremeno, imam mnogo vlastitih ideja, od kojih smo mnoge uspješno realizirali. Posebno bih istaknula sportsku konferenciju koju smo ove godine organizirali u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom pod naslovom *"Upravljanje sportskim sustavom u eri digitalizacije i profesionalizacije"*. Konferencija je uključila velik broj panelista iz različitih dijelova sportskog svijeta kroz četiri različita panela i pružila platformu za razmjenu znanja, iskustava i inovativnih ideja. Takvi projekti pokazuju da se kroz viziju, timsku suradnju i predan rad mogu ostvariti konkretni i vidljivi rezultati za cijeli sportski sustav.

https://skitnice.hr/suzana-sop/

Klikni.hr

Puste ceste, prazne kuće. Prijeti li selu izumiranje? Provjerili smo što o tome kažu oni koji ondje žive

133. Danijela Mlinac

Novinarski projekt:
Vrišteća tišina praznih sela

Elektronička publikacija:
Klikni.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2025.

Čak **80 posto teritorija Hrvatske čine ruralna područja**, a istovremeno ondje živi tek 40 posto stanovnika s trendom pada. Iako dio građana gradsku vrevu mijenja nešto mirnijim seoskim životom uglavnom je riječ o selima naslonjenim na urbana središta dok su ona izoliranija zaboravljena. Da bi se to dokazalo ne mora se provesti nikakvo znanstveno istraživanje, dovoljno je da sjednete u automobil, provozate se selima i vidjet ćete niz praznih, napuštenih kuća koje su sada tek oronuli spomenik nekih boljih vremena. **Depopulacija ruralnih područja** pri tome nije karakteristična samo za Hrvatsku, s problemom pustih sela suočavaju se zemlje od sjevera do juga, od zapada do istoka Europe. Prema pisanju Financial Timesa predviđa se da će **do 2100. ruralno stanovništvo pasti za 18 posto**, a u nekim državama među kojima je i Hrvatska za najmanje trećinu! Kako uopće izgleda život na selu? Upravo se time bavimo kroz serijal "Vrišteća tišina zaboravljenih sela".

Novo Selo Garešničko

Novo Selo Garešničko dio općine Berek smjestilo se podno Moslavačke gore, selo je to netaknute, očaravajuće prirode i pogleda koji vam oduzima dah. Kada dođete u njega, duboko udahnete i prošetate osjetit ćete određeni mir, smirenost koju donosi priroda.

No, cijena spokoja je visoka. Kako se kroz njega može presjeći do Popovače i autoputa prometa nešto i ima, a iako ćete na cesti vidjeti automobil, stanovnike sela malo teže. Potvrđuje to i Dragica Poljak koja od svojih 70 godina 63 živi upravo u Novom Selu Garešničkom. Nekada je to, prisjeća se, bilo radničko selo, u svakoj je kući bilo po petero, šestero ljudi, bilo je djece, radilo se, lijepo živjelo.

– Sada je nažalost sve ostalo pusto, ima nas samo 22-oje u selu. Nekada je bilo više od sto, neki su otišli iz sela, mladi su naravno otišli jer nema posla, stari su pomrli i selo je ostalo prazno i pusto. Uglavnom je u kućama po jedna osoba, svi smo tu negdje preko 65, 70 i više godina, u dvije kuće samo ima mladih ljudi – priča gospođa Dragica koja kada ju se pita ima li u selu djece uz težak uzdah kaže samo dvoje, brat i sestra, ona od 16 godina, on od 5.

Kako je sve usko povezano, s odlaskom ljudi nestalo je i ono što je činilo selo i bilo njegova kralježnica.

– Žalosno, ali selo nema ni jednu kravu, možda jedna kuća drži svinje, eventualno je koja kokoš i drugo ništa od domaćih životinja više nema jer nema se tko više baviti poljoprivredom. Ja sam svoju zemlju iznajmila čovjeku koji je najmlađi u selu, ali došle su divlje svinje, košute, jeleni i pojele sve usjeve, praktički su ušle u dvorištu i više nema ništa – opisuje stanje Poljak.

Sve je manje ljudi, **sve više divljači**, a jedna od rijetkih preostalih stanovnica ne vjeruje da će se djeca stanovnika koja su otišla i vratiti.

– Što da rade? Ovdje nema posla, a od poljoprivrede se ne može živjeti jer divljač sve pojede – kaže pomalo razočarano, ali svjesna realnosti.

Novo Selo Garešničko je **od Trnovitičkog Popovca i Bereka udaljeno oko osam kilometara, od najbližih gradova Garešnice i Bjelovara 18 i 36 kilometara**, ali za neke bi jednako tako moglo biti udaljeno tisućama kilometara. Za sve usluge, liječnika, ljekarnu, poštu moraju ići izvan sela, a autobusne linije su rijetke ili nikakve. Autobus vozi utorkom kada je u Garešnici tržni dan, a ostale radne dane samo za vrijeme školske godine, kada nema škole nema ni autobusa tako da su svi koji nemaju automobil odsječeni. Kroz selo doduše prolazi trgovina, ali ona nije jeftina.

– Pekar vozi kruh svaki drugi dan, ima i pokretna trgovina iz Bjelovara koja vozi namirnice, ali je nažalost preskupa. Ona dolazi svaki dan, ali su namirnice skuplje i uz to za svako zaustavljanje i kada se nas pet skupi na jednom mostu svima naplaćuje zaustavljanje – kaže Poljak. No, oni koji ne voze izbora nemaju.

Nije život ondje lak. Kada zapadne snijeg oni su zadnji na redu za čišćenje. Selo ima vodovod, ali nema kanalizaciju, griju se na drva što znači da ih moraju kupiti, izrezati, nacijepati, pospremiti, unijeti u kuću. Od ostalih poslova uz ostalo valja kositi oko kuće. Sve su to poslovi koje sve starijem stanovništvu nije nimalo lako napraviti. Nekima pomažu djeca koja su u potrazi za boljim životom otišla u gradove, nekima je ruka spasa program Pomoći u kući. Interesa za kupnjom kuća nema, kao ni u obližnjem Podgariću. U podgarićkom vikend naselju sve je prodano, ali u samom selu ne, a i neki pokušaji su neslavno propali.

– U Podgariću su kupljene četiri kuće, ali su sve zarasle u trnje. To je prestrašno za pogledati. Ti ljudi kada bi se sada ustali morali bi od žalosti umrijeti jer to su nekada bila dobra gospodarstva, pokošena, uredna, a sada je to sve zaraslo u trnje – tužno priča gospođa Dragica.

No, upravo **Podgarić** u rukama drži turističke adute, srednjovjekovnu utvrdu Garić grad uz koju se vežu brojne legende (navodno je ondje bila i zlokobna Crna kraljica), ondje je i Džamonjin Spomenik revoluciji kod kojeg se snimaju videospotovi, ali i filmovi hollywoodske produkcije, a velika očekivanja su od investicije Hrvatskog lovačkog saveza koji ondje gradi luksuzni hotel koji bi mogao dati vjetar u leđa cijelom tom kraju.

– Sada je već u Podgariću velik interes i to ne samo za vikendice već bi ljudi htjeli i ostati kada se hotel otvori jer će trebati jako puno radne snage. Očekujemo da će tu biti interesa za doseljenje jer mi nemamo na području općine dovoljno ljudi koji će gore biti potrebni – kaže **načelnik Bereka Mato Tonković**.

I Dragica Poljak se nada da će se mladi vratiti i u Novo Selo Garešničko i oživjeti selo jer boji se da inače za dvadeset godina selo više neće ni postojati. Ona sama iako život ondje nosi brojne izazove iz njega ne želi jer ima selo svoje draži.

– Meni je tu lijepo dok god mogu sama, a kada neću moći vidjet ćemo, imam troje djece, pa će nekako biti, ali dok god mogu hodati ne idem odavde – poručuje Dragica Poljak jer vlastiti dom, mir i krajolik koji ju okružuje nemaju cijenu.

Ruškovac

Na drugom kraju berečke općine, na dvadesetak minuta vožnje smjestio se **Ruškovac**, kako mu stanovnici vole tepati "**malo moslavačko mjesto u kojem se živi**

zdravo i u kojem žive dobri i vrijedni ljudi". Kada vozite prema njemu pogled će vam privlačiti krajolik, ljepota prirode, u jednom trenu možda se zapitate jeste li na pravom putu i ima li života, ali tada ćete naići na krave koje pasu, proći kraj ekološke farme, pa i djeteta koje čeka školski kombi.

– Ruškovac je jedno malo selo, ukupno što naseljenih, što nenaseljenih kuća ima 46, a od toga u 27 kuća ima stanovnika. Od tih 27 u 10 kuća živi jedna osoba starije životne dobi, u 8 kuća po dvije, a u ostalima više pri čemu u selu živi 18 djece – statistički precizno svoje selo opisuje **Marija Krzić**.

Gospođa Marija rođena je 1947. u Ruškovcu, 1968. otišla je u Zagreb, a nakon što je u devedesetima tvrtka u kojoj je radila propala i ona završila na burzi sa suprugom je u kući otvorila trgovinu koju su imali 23 godine i iz koje su dočekali mirovinu. Najbliža obitelj joj je u Njemačkoj, a kada je suprug prije šest godina preminuo odlučila se vratiti u rodnu kuću u svoj Ruškovac jer kako kaže "ljubi zemlju gdje se rodila". Sama nije mogla biti u stanu u Zagrebu, a u miru Ruškovca ima ispunjene dane.

– Volim životinje, imam kokoši, guske, patke, imam se čime zanimati i svaki dan mi je ispunjen. Baš sam si posložila život jer znate kakav je život, život je jedna teška filozofija i ako ga ne posložiš u mladosti, kasnije ćeš se teško ubaciti na taj brzi vlak – dijeli riječi mudrosti gospođa Marija koja zrači energijom, žustrošću i koja uistinu dokazuje da su godine samo broj.

Nekada se, priznaje, pita što joj je sve to trebalo, ali dovoljno je da pogleda oko sebe, gurne ruke u plodno tlo i da zna da joj je mjesto upravo ondje.

– Nema ljepšega nego kada dođeš u vrt i ubereš si paradajz, papriku, krastavac i sve ono što bi morao kupiti na placu. To me sve ispunjava. Još uvijek sama radim vrt, a do prošle godine sam i kosila trimerom, ali sada više ne – ponosno ističe.

Svoj Ruškovac ne bi mijenjala ni **Milka Vugrinović** koja je imala zanimljiv životni put. Odrasla je u obližnjoj Šimljanici, udala se u Ruškovac iz kojeg je nakratko otišla u Zagreb, pa se vratila u Ruškovac iz kojeg je potom zbog posla preselila u Bjelovar i skućila se ondje. Nakon gubitka posla prije 20 godina trajno se sa suprugom vratila u Ruškovac iz kojeg više ne želi iako su razlike tog moslavačkog mjestašca od prije dva desetljeća i sada velike.

– Sada ima puno praznih imanja, kuća, ruše se i zarasle su. Ima razlike, manje je ljudi – pomalo sjetno kaže.

Cijeli život ondje živi **Vesna Vadljević**, odrasla je uz brata blizanca, nakon udaje ostala je u selu i sa suprugom izgradila poljoprivredno gospodarstvo.

– Lijepo je tu iako je nekada teško na selu jer je puno obaveza, ali kada radiš ono što voliš to nije problem – kaže gospođa Vesna.
Ni Ruškovac kao brojna druga sela nema većinu usluga. Za ljekarnu, poštu, liječnika, frizera idu u obližnju Ivansku i Berek. U selu više nema ni trgovine, bilo je nekada, ali je zatvorena. Srećom, Berek nije daleko, pa se snađu. No, snaći se moraju samo automobilom jer javnog prijevoza nema.

– Da autobus i ide, nema ljudi. Nekada je tu bilo puno više ljudi i isplatilo se da autobus dolazi ovdje, ali sada više ne – kaže Vadljević.

I to je začarani krug, usluge poput javnog prijevoza, trgovina se na selima gase jer nema ljudi, a ljudi ne žele doći ondje gdje nemaju ono osnovno za život. Ni Ruškovac nema kanalizaciju koja je kroz općinu prošla samo kroz središte, Berek jer za druga naselja nema isplativosti. Vodovod srećom imaju kao i asfaltirane ceste. Dio ljudi živi od poljoprivrede, ali moderna vremena rade svoje, pa se **ne druži više kao nekada**, radovi ne okupljaju ljude.

– Svatko je nekako za sebe, nema više pomaganja kao nekada kada se išlo kopati, kukuruzu brati. Ljudi danas imaju strojeve, ne da netko nekoga ne voli, da ne razgovara, ali mehanizacija čini svoje, malo nas je otuđila – priča Vugrinović.

Nekadašnja toplina nedostaje i Mariji Krzić, ali ona je potrebu za druženjem i lijepom riječju pronašla u udruzi Čuvari starina **Ruškovac**, a najviše uživa u aktivnostima koje provode.

– Pogotovo u zimi kada imamo čijanu, pa je muzika. Baš me kod srca steže, prekrasno je – uz razigran smijeh priča gospođa Marija.

Ruškovački Čuvari starina ne samo da održavaju društveni život sela već su na sebe preuzeli zadatak da predmete i još važnije predaje, ljude i običaje otrgnu zaboravu. U zgradi nekadašnje škole uredili su **Etno zbirku** za koju su sami mještani donirali starine od čipkastih jastučnica, preko tanjura i slika, pa do komoda. Kada zakoračite u nju kao da ste zakoračili u neko drugo vrijeme i ondje se vjerno dočarava kako se na selu živjelo nekada, od ulaza, preko kuhanja, toga kako se namještala soba za mladence, kako se živjelo u sobi u kojoj je boravila cijela obitelj, ali i kako je izgledala nekadašnja učionica i ono na što su posebno ponosni, kako se obrađivao lan.

U tome je važnost sela uz onu najvidljiviju ulogu u očuvanju kvalitete okoliša i sigurnosti opskrbe hranom. OECD-ov Centar za regije i gradove tako upozorava da depopulacija ruralnih sredina ugrožava europsku kulturnu baštinu, lokalne jezike i gastronomiju, zanate i običaje. Kako bi se selo održalo na životu sve više država i općina uvodi mjere privlačenja stanovnika. Berek nije iznimka. Sagradili su vrtić, a imaju i niz potpora za bebe, učenike, studente, mlade koji traže dom.

– Dajemo potporu mladim obiteljima koje kupuju prvu nekretninu i doseljavaju se i koji sami žele graditi. No, u samom naselju Bereka nema više nekretnine za kupiti, potražnja je veća od ponude – kaže **načelnik Mato Tonković**.

U ostalim, udaljenijim naseljima druga priča. Praznih kuća ima napretek, ali onih koji bi ih kupili ne, a struka upozorava da ne riješe li se dubinski problemi poput razvoja usluga, prometne povezanosti i omogućavanja ostale infrastrukture i prije svega ne stvore li se radna mjesta, repopulacija sela ostat će izazov, možda i prevelik. Ne promjeni li se nešto sela bi umjesto mjesta prilike mogla postati relikvijom prošlosti i kroz koju godinu šutke i neprimjetno ostati potpuno prazna.

https://www.klikni.hr/aktualno/2025/11/29/puste-ceste-prazne-kuce-prijeti-li-selu-izumiranje-provjerili-smo-sto-o-tome-kazu-oni-koji-ondje-zive/

net.hr
POWERED BY RTL

POSEBNA JE / Poznati astronom i astrofizičar: 'Višnjan je hrvatska verzija Silicon Valleyja'

Od Višnjana do najsuvremenijeg astronomskog postrojenja na svijetu – Zvjezdarnice Vera C. Rubin

U potrazi za zvijezdama, onima kojima je glavni alat znanje, put me odveo u Zvjezdarnicu Višnjan. Mjesto je to koje već godinama privlači one željne napretka. Neki od njih danas su etablirani znanstvenici koji pomiču granice, a drugi tek trebaju ispisati stranice povijesti.

Ondje je svoje temelje postavio **Mario Jurić**, hrvatski astronom i astrofizičar koji svoju karijeru već dugi niz godina gradi u SAD-u. Upravo on trenutačno predvodi tim na Zvjezdarnici Vera C. Rubin u Čileu, koja s radom kreće početkom iduće godine i predstavlja vrhunac tehnologije. Njihov zadatak je mapiranje Sunčeva sustava, pronalaženje asteroida, kometa, novih planeta i interstelarnih objekata.

„Prvi put sam u Višnjan došao u osmom razredu, točnije 1993. godine, i to na Višnjansku školu astronomije. Jedinstvenost te škole je što se učilo kroz praktičan rad na problemima koji su bili teško svladivi prosječnim školarcima. Npr. izrada zrcala teleskopa bruseći komad stakla ili programiranje *softwarea*, kako bi se teleskop mogao digitalno kontrolirati. Sve to je u 1990-ima bilo novo i definitivno ne nešto 'za djecu'. No profesor **Korado** bi vas u Višnjan doveo u vrlo spartansko okruženje, gdje ste radili na *cutting edge* tehnologijama i vidjeli kako rješavati probleme, kako naučiti te na koncu uspjeti. Hrvatska verzija znanstvenog **Silicon Valleyja**“, objašnjava Jurić svoje početke u ovom malom istarskom mjestu. Tada još nije znao da će svoju karijeru posvetiti istraživanju svemira, no znao je što ga zanima. A to je ponekad dovoljno.

134. Tatjana Horvatić

Novinarski projekt:
InspiRACIJA: Ljudi koji mijenjaju svijet

Elektronička publikacija:
Net.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2025.

'Razumijevanje svemira je dio razumijevanja prirode'

„2000. godine sam upoznao Željka Ivezića, koji je tada bio post doktorand na Princetonu. On je radio na tada najvećem pregledu neba – *Sloan Digital Sky Survey* projektu i pozvao me da primijenim *software* koji sam razvio u Višnjanu za identifikaciju asteroida na prve podatke s SDSS-a. Otišao sam na mjesec dana i to je urodilo mojim prvim znanstvenim člankom. Poslije toga, kad je došlo do izbora gdje ići na postdiplomski, Princeton je bio lagan izbor jer je bio najbolje mjesto za tip znanosti koji me zanimao – kombinacija istraživanja svemira i računarstva", govori Jurić pomičući, barem meni, granice ljudskog napretka.

„Za mene je svemir, kao što kažu u seriji 'Zvjezdane staze', najdalja granica, *final frontier*, našeg znanja. Razumijevanje svemira je dio razumijevanja prirode, pa i nas samih. Mnoge stvari koje danas uzimamo zdravo za gotovo i koje pogone našu tehnologiju, od opće relativnosti bez koje mape i GPS ne bi radili na mobitelu, do plina helija, prvi su put otkrivene u svemiru. Riječ je o ogromnom laboratoriju", objašnjava Jurić šireći svoj entuzijazam i stavljajući fokus na napredak. A on se u ovom kontekstu najbolje očituje u projektu koji već godinama nastaje na vrhu planine Cerro Pachón, na 2700 metara nadmorske visine u čileanskim Andama, ondje gdje se nebo vidi najbolje.

„Teleskop zvjezdarnice Rubin bi s regularnim radom trebao početi početkom sljedeće godine. U proteklih 200 godina otkriveno je 1,5 milijuna asteroida, a očekujemo da će se u idućih godinu dana to udvostručiti, da će se pronaći stotine novih kometa, a možda i novi, veliki planet daleko iza orbite Neptuna. Najveći motiv mi je mogućnost kreiranja ili otkrivanja nečeg što nitko prije nije napravio", kaže Jurić za kojeg je svemir zaista najdalja granica našeg znanja, smatrajući da ne postoji gotovo ništa što se ne da napraviti u pet godina ako to želite. Samo je potrebno naći sferu u kojoj možete zasjati poput najsjajnije zvijezde.

Zvjezdarnica Višnjan nije samo znanstvena institucija

I dok Mario Jurić širi granice moguće spoznaje o svemiru, u Višnjanu teče život, mlade nade dolaze, odlaze, rastu i stasaju u ljude koji mijenjaju svijet.

„Zvjezdarnica Višnjan posebna je jer nije samo znanstvena institucija, već i zajednica entuzijasta. Trenutačno brojimo oko 200 volontera, a naša glavna misija je motivirati, odgajati i podupirati djecu, učitelje i roditelje da izraze svoju darovitost i izrastu u eksperte, edukatore i lidere sposobne stvarati i upravljati svijetom koji dolazi. Posljednjih 10 godina smo među top pet zvjezdarnica u svijetu po broju mjerenja i asistiranja u određivanju orbite asteroida", objašnjava stručna suradnica u Odjelu za popularizaciju znanosti Zvjezdarnice Višnjan Iva Forkapa.

U radu ove skupine entuzijasta uvelike pomaže Teleskop DAGOR. On služi za praćenje i mjerenje malih tijela Sunčeva sustava i najveći je u Hrvatskoj. Na Zvjezdarnici se nalazi i nekoliko kamera Globalne meteorske mreže, koja prati meteore i služi detekciji malih tijela Sunčeva sustava, potencijalno opasnih za Zemlju. Jedna od aktivnosti je i promatranje Sunca pomoću CALLISTO stanice, koja omogućuje predviđanje pojava poput solarnih oluja ili polarne svjetlosti, te geofizička stanica Tičan, koja se sastoji od instrumenata koji mjere razne geofizičke parametre.

„Višnjanski edukacijski programi do danas su prošireni na gotovo sve znanstvene grane, s aktivnostima namijenjenim različitim dobnim i interesnim skupinama. Mi smo ustanova čija je misija poticanje izvrsnosti i inovativnosti u znanstvenom, tehnološkom i umjetničkom radu s djecom i mladima. Pružamo potporu visokomotiviranoj djeci i njihovim edukatorima na području prirodnih i društvenih znanosti, tehnologije, očuvanja životne sredine, umjetnosti i kulture. Kroz ove programe, djeca ne samo da stječu znanstvena znanja, već i razvijaju vještine poput timskog rada, komunikacije i kritičkog mišljenja. Na taj način potičemo mlade na daljnje obrazovanje i istraživanje. Naši programi uključuju **Youth Science Camp (YSC), Summer School of Science (S³) i Višnjan School of Astronomy (VSA)**", pojašnjava Forkapa ovu doista kompleksnu priču.

No kao i u svakoj priči, mora postojati početak. Dio njega u ovom je slučaju Korado Korlević, jedan od najpoznatijih hrvatskih učitelja i astronoma, osoba koju i moj prvi sugovornik **Mario Jurić** spominje kao bitnu kariku.

'Za svakog se može pronaći nešto zanimljivo'

„Naši učenici su svagdje, ne samo u zvjezdarnicama. Možemo ih naći u astronomiji, ali i u ostalim granama ljudske djelatnosti. Svugdje imaju misiju biti u svojem poslu 'besramno dobri'. U našem poslu ne gledamo na djecu kao na nekog koga odlikuje određena kronološka dob, već mentalno stanje. Najviše me fascinira to što smo u stanju pokušavati shvatiti svemir i to što se ne obeshrabrujemo. Uz to, moramo prihvatiti da od svega u životu imamo koristi – znanje, vještine, uživanje u uspjehu i učenje iz neuspjeha", objašnjava Korlević koji je svoju ljubav prema znanosti prenio na mnoge.

„Na kampovima proširujem svoje znanje i učim različite vještine koje bitno nadilaze školsko gradivo. Uče me kako razmišljati na kreativnije načine, ali i da se razmišljanja ne treba bojati, makar ono odlazilo u pogrešnim smjerovima“, govori **Stela Rajko**, polaznica Summer School od Science programa. S njome se slaže i **Val Družeta**.

„Programi su bili izvrsno osmišljeni — za svakog se može pronaći nešto zanimljivo, što omogućuje da svatko zadovolji svoj interes i razvija se u području koje ga najviše zanima“, opisuje svoje iskustvo Val Družeta, polaznik Youth Science Campa 3.

Djeca kao djeca, bez predrasuda i s maštom koja nije opterećena konstrukcijama odraslog svijeta, uz potporu odraslih, zaista mogu biti prava riznica znanja. Fascinirana crnim rupama i nepoznatim fenomenima, privlači ih sve što je neobično i neočekivano, od tajanstvenih objekata daleko u svemiru do pitanja koja još znanstvenici sami istražuju. U Višnjanu mladi shvaćaju da njihova radoznalost i promišljanja imaju smisla, a dok je tako, možemo vjerovati da svijet koji ostaje na mladima ide u dobrom smjeru.

https://net.hr/magazin/poznati-astronom-i-astrofizicar-mario-juric-o-zvjezdarnici-visnjan-i-programima-obuke-4181b08f-c9e6-11f0-8e11-9600040c8f8e

dalmatinski

Skriveno blago Velebita: Od Titovih bunkera do najmodernijeg edukacijskog centra u Hrvatskoj

Fascinantni biser prirode Nacionalni park Paklenica, površine 95 kilometara četvornih, godišnje posjeti između 130 i 140 tisuća posjetitelja od kojih je otprilike 25 posto penjača iz cijeloga svijeta, dok Posjetiteljski centar 'Podzemni grad Paklenice' u prosjeku za jednu godinu posjeti oko 10.000 posjetitelja. Običnim posjetiteljima je na raspolaganju gotovo 200 km staza u parku.

U kanjonu Velike Paklenice, duboko u kamenoj utrobi Velebita, smješten je 'Podzemni grad Paklenice'. Riječ je o modernom edukacijsko-interpretacijskom centru Nacionalnog parka koji je izgrađen za potrebe cjelogodišnjeg održivog turizma. 'Podzemni grad' je zbog svoje modernosti, video i audio interaktivnih sadržaja, omiljeno mjesto posjetitelja, posebno djece.

„Priroda nam je u glavnom fokusu budući da se područje NP Paklenica, ali i cijelog Velebita smatra žarištem bioraznolikosti, zbog iznimne raznolikosti staništa, brojnih biljnih i životinjskih vrsta s velikim brojem endema, kao i zbog svoje iznimne georaznolikosti, površinskih tekućica u kršu, dubokih jama i špilja i geomorfoloških fenomena. Velikim dijelom je zastupljena i bogata kulturna baština šireg područja, s brojnim nalazima posebice iz prapovijesnog i antičkog doba, a osobit naglasak je dan na nekadašnji način života i transhumantno stočarstvo", priča ravnateljica NP Paklenica **Natalija Andačić**.

135. Ivica Radoš

Novinarski projekt:
Stanje nekretnina i pokretnina u službi Titove vladavine (diktature): što je ostalo?

Elektronička publikacija:
Dalmatinski portal

Broj članaka: 12

Datum objave izabranog članka:
14. studenoga 2025.

Zbog toga je nekoliko područja Velebita, uključujući i NP Paklenicu, proglašeno dijelom UNESCO-ovog rezervata biosfere 'Planina Velebit', a bukove šume NP Paklenica nalaze se i na UNESCO-ovoj listi Svjetske baštine.

Stanovnici nisu smjeli preko Paklenice

Ali, kako je nastao 'Podzemni grad', površine od 2000 metara četvornih, nekada sustav tunela i dvorana, namijenjenih kao sigurnosno sklonište komunističke vrhuške Jugoslavije?

Prije 76 godina, 1949., došlo je do poznatog političkog sukoba između KPJ i Informbiroa (Informacijski biro komunističkih i radničkih partija) odnosno **Tita** i **Stalj ina**. Jugoslavenski vladar, bojeći se sovjetskog intervencionizma, ubrzano je na prostoru svoga crvenog carstva gradio zdanja radi vlastite sigurnosti i sigurnosti užeg vodstva Generalštaba i Partije, ne pitajući za cijenu. Sklonište u Paklenici su radili unovačeni ročnici JNA te vojni i politički zarobljenici, Nijemci i informbiroovci, što nije potvrđeno, ali se pretpostavlja.

U vrijeme sukoba prostor kanjona Velike Paklenice bio je zatvoren. Domicilni stanovnici, koji su živjeli u središnjem dijelu parka u zaseocima Parići, Ramići, Knežević, nisu mogli do svojih kuća uobičajenim stazama, uz potok Paklenicu, nego su morali tražiti alternativne teško prohodne staze.

„Naši stari, kad se prostor zatvorio, nisu smjeli prolaziti Paklenicom, na ulazu, u Marasovićima, bila je mrtva straža. U slučaju da netko hoće nasilno ući, ubili bi ga. Naši su išli okolo, preko Polja i Starigrada, svatko svojim poslom", priča **Marijo Ramić**, koji ima starinu u Ramićima, a danas se bavi turizmom i drži restoran.

Lokalno stanovništvo, a vjerojatno ni vojska ni zarobljenici, koji su kopali tunele, dvorane i bunkere u klisuri, nisu znali što se točno događa ni što se gradi.

Dio za Tita i Jovanku

Gordan Lukač, kao biolog i ornitolog, koji je s PMF-a u Zagreb došao davne 1995. kao stručnjak raditi u NP Paklenicu, dobro poznaje i povijest i sadašnjost NP Paklenica.

„Priča kaže da su tada, u vrijeme sukoba sa Staljinom, započeli s radovima skloništa za tadašnji Centralni komitet i političko vodstvo. Čak se govorilo da je u maloj dvorani, gdje posjetitelji sada gledaju filmove, trebao biti drug Tito s **Jovankom**, u jednom odvojku. Njegova soba je od kanjona udaljena oko 80 metara duboko unutar stijene. Radove je, prema mojim saznanjima, izvodila redovna vojska Jugoslavije, koja je u kanjonu imala svoju infrastrukturu - mlin, pekaru, kuhinju, sredstva veze, improviziranu bolnicu i drugo", priča Lukač.

Zanimljivo, bivši vojnici JNA, koji su radili na izgradnji kompleksa bunkera i tunela u Paklenici, tek su prije nekoliko godina, povodom otvaranja 'Podzemnog grada' za posjetitelje, počeli otkrivati da su radili na tom objektu odnosno prepoznavati mjesto gdje su radili. Slučaj jednog Slovenca to potvrđuje.

„Kad je pročitao o ovom prostoru u medijima, shvatio je da je ovdje bio kao ročnik. Zbog toga je došao s obitelji u Park prirode. Tek tada je progovorio o svom boravku. Prije toga - potpuna šutnja. Nisu smjeli ni govoriti ni pisati gdje su bili ni što su radili. Rekao je da su tri mjeseca boravili unutra, izlazili su van kanjona samo dvaput - jednom na more, drugi put na nogometnu utakmicu negdje kod Benkovca. Radili su u tri smjene: osam sati rada, osam sati odmora, osam sati spavanja", priča **Dragica Jović**, koja je voditeljica Službe za promidžbene aktivnosti i ugostiteljsko-turističku djelatnost u NP Paklenica.

Vojnici nisu napuštali prostor tijekom cijelog boravka

Sve je za vrijeme radova funkcioniralo kao mali vojni logor. Vojnici koji su radili dolazili su u smjenama iz okolnih vojarni. Nisu napuštali prostor tijekom cijelog boravka. Vjerojatno su neki od njih tamo završili i po kazni, jer u JNA se nije moglo birati gdje ćeš služiti - išlo se po podobnosti.

Objekt je 1953. bio pred završetkom, trebalo ga je samo opremiti. Čak su i kanali za infrastrukturu izrađeni; zračnjak odnosno kanal za ventilaciju vodio je visoko prema litici, a postavljena je i cisterna za vodu.

„Prostor je, dakle, bio zamišljen tako da omogući duži boravak bez izlaska van. Prema zatečenom stanju, vidjelo se da je izgradnja u jednom trenutku stala. Pripremljene keramičke pločice dijelom su bile već postavljene", priča Dragica Jović.

No, smrću Staljina, radovi su zaustavljeni, bunkeri zapečaćeni, Nacionalni park otvoren i ljudi su opet mogli prolaziti kroz kanjon. Nitko nije ni smio postavljati pitanja što se nalazi duboko u stijenama, priča je bila tabu tema. Kad su pripadnici Hrvatske vojske ušli 1991. u taj prostor, imali su što vidjeti; dugački sustav tunela i dvorana iskopanih u živoj stijeni.

Čovjek koji je prvi ušao u 'bunkere', kako taj sustav kolokvijalno zovu, bio je Marijo Ramić. On je 1991.

pobjegao iz JNA odnosno Jugoslavenske ratne mornarice (JRM), s broda, i priključio se Hrvatskoj vojsci.

„Ja sam prvi s naša dva vojnika ušao u 'bunkere' i taj prostor Paklenice. Ulaz je bio betoniran, unutra su već bila postavljena dvoja blindirana, teška ovalna metalna vrata, dok desetak vrata nije bilo postavljeno. Taj je prostor bio namijenjen Generalštabu JNA u slučaju napada Sovjetskog Saveza. To je samo jedan od sličnih objekata koji se u to vrijeme gradili u Jugoslaviji", priča Marijo Ramić koji je, nakon bijega iz JNA, bio najprije u mornaričkom pješaštvu u Puli, u postrojbi 'Vange', a poslije zapovjednik postrojbe HV-a stacionirane u Starigrad Paklenici.

Projektiralo ga je više arhitekata

U podzemnom kompleksu Paklenice Hrvatska vojska je čuvala eksploziv i naoružanje.

„Ni sam ne znam koliko sam puta za vrijeme Domovinskog rata prešao Velebit, posebno Paklenicu. Opskrbljivali smo se streljivom, hranom i opremom uz pomoć mazgi i magaraca", prisjeća se Marijo.

Nakon završetka Domovinskog rata, Nacionalni park Paklenica je dobio i taj prostor na korištenje, a 1999. počeli su razmišljati o tome kako ga najbolje iskoristiti. Odlučili su se za posjetiteljski i prezentacijski centar što je bio dugotrajan i zahtjevan proces.

Postavljanje infrastrukture; električnih instalacija, protupožarnih sustava, ventilacije, vatrodojave - trebalo je osmisliti.

Podzemni grad je projektiralo više različitih projektanata, projektnu dokumentaciju je izradio konzorcij tvrtki, čemu su prethodila istraživanja znanstvenika i stručnjaka iz različitih područja.

'Vrijednost projekta je 33.918.221,30 kuna, a ukupni prihvatljivi troškovi projekta iznose 22.905.290,67 kn, od čega dodijeljena bespovratna sredstva EU iznose 19.469.497,06 kn. Projekt je sufinancirao i Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost. Riječ je o troškovima uređenja od 2014. godine u koji nisu uključeni svi raniji troškovi", priča ravnateljica Natalija Andačić.

Posjetitelji su oduševljeni

Do 2017. završena je prva faza 'Podzemnog grada', ulazni dio i hodnik do dvorane i suvenirnice, a sve ostalo je dovršeno srpnja 2022. godine. Tako je, eto, izgrađen Posjetiteljski centar Podzemni grad Paklenica kojim su svi oduševljeni - i stranci i naši ljudi.

„Stranci su oduševljeni, ali oni koji su živjeli u to vrijeme i znaju za Tita i njegovu politiku kažu da je premalo naglašeno to razdoblje. Mi u prezentacijskom centru imamo samo jednu ili dvije rečenice o tom vremenu. Mlađi posjetitelji za to ne znaju niti ih zanima, a stariji polako odlaze", priča biolog, ornitolog Gordan Lukač.
I ravnateljica parka potvrđuje da su reakcije jako pozitivne s tim da i neki stariji domaći posjetitelji također dođu s očekivanjima da je postav vezan za vrijeme gradnje Titovih „bunkera".

„Ali, kad im se prezentira postav vezan za prirodne vrijednosti i kulturna baština Nacionalnog Parka i Velebita, budu oduševljeni. U dvorani Čovjek i Velebit posjetiteljima su posebno zanimljivi sadržaji vezani za spomen obilježja mirila te kratki dokumentarni filmovi: Mirila, Stočarstvo na Velebitu i Prirodne ljepote Velebita. Djecu najviše privlače interaktivni sadržaji pa se svi žele okušati u 'letu iznad kanjona', građenju utvrda, penjanju na umjetnoj stijeni, vezivanju čvorova", priča ravnateljica.

No, posjetitelji su jako oduševljeni i s ponudom originalnih suvenira koji se pomno biraju kroz Javne pozive proizvođačima suvenira koje NP svake godine raspisuje.

Otvoren tijekom cijele godine

Sve je u 'Podzemnom gradu' spojeno tunelskim prolazima. Između prezentacijskih dvorana, suvenirnice i toaleta postoji tunelski spoj. U nekadašnji prostor stražarnica se ne ulazi. U njemu se nalazi tehnička oprema, skladišta i drugi prostori za različite namjene.

Gorska služba spašavanja također ovdje ima svoj prostor, a uprava parka je u Starigrad Paklenici, u zgradi koja je sagrađena 1904. godine za vrijeme Austro-Ugarske kao zgrada šumarije.

NP Paklenica trenutačno ima četvoricu čuvara prirode koji većinu radnog vremena provode pješačeći i obilazeći područje parka. To je vrlo velik prostor, bez prometnica - hodaju po prostoru koji ima gotovo stotinu četvornih kilometara. Oni doslovno imaju 'svaku stopu parka u cipelama'. Park je otvoren tijekom cijele godine.

U samom Posjetiteljskom centru u redovnim uvjetima rade dvije, eventualno tri osobe, jedna u izložbenim dvoranama, druga u suvenirnici i treća kao spremačica koja svakodnevno čisti i održava prostore.

Gordan Lukač i gospođa Jović rado prezentiraju Nacionalni park u Posjetiteljskom centru. Među ostalim, prikazuju nastanak Velebita kroz ove geološke ere i iz svake ere prikazane su stijene koje su pronađene na području Vele-

bita. Najstariji dijelovi tih stijena su iz razdoblja Perma, geološkog perioda, koji je nastao prije 299 milijuna godina. Prikazuju se filmovi o nastanku Velebita i o tome kako je došlo do tog izdizanja. Imaju, uz ostalo, i prikaz manjih dijelova vulkanskih stijena koje su također pronađene, a općenito se govori i o kršu jer je krša na otprilike 46 % područja Hrvatske. Zahvaljujući krškom terenu, u NP Paklenica ima 120 špilja i jama, a 2001. godine je u istraživanjima pronađena i lubanja špiljskog medvjeda koji je ovdje obitavao u prošlosti.

Ekološki standardi

Tu je i umjetna stijena gdje su prikazani beskralježnjaci i endemi koji su pronađeni na području parka. A tu su i zanimljive igrice za djecu u kojima oni lete kroz špilju i pokušavaju odgovoriti na neka pitanja kao šišmiši. Let šišmiša skuplja bodove, hvata kapljice. Prikazan je i vjetar - bura, tipičan i specifičan za ovo područje. Na ekranima su interaktivne igre, te prikazi životinja i biljaka Nacionalnog parka.

„Ovdje imate i dio o biljkama - biljni svijet je vrlo bogat. Na cijelom Velebitu ima oko 1850 biljnih vrsta, a u Paklenici oko 1080, od kojih je mnogo endema“, pojašnjava Gordan Lukač.

„Imamo i simulaciju leta surog orla preko Velebita i kanjona. Ima pet pitanja na koja treba odgovoriti, i to je dosta zanimljivo za djecu“, opisuje.

Dobro je znati da se u Nacionalnom parku Paklenica pridržavaju visokih ekoloških standarda.

„Imamo uređaje za pročišćavanje otpadnih voda“, dodaje Lukač.

A za ljude koji u zaseocima unutar parka prirode imaju starinu, bave se turizmom i ugostiteljstvom. Neki od njih imaju ugostiteljske objekte i jedan smještajni objekt u privatnom vlasništvu - Ramića dvori i Ivančev dom. Oni koji su rođeni u zaseocima unutar nacionalnog parka sebe su zvali Podgorcima jer žive pod gorom, a Primorci žive uz more.

U međuvremenu, u NP Paklenica s projektima ide dalje. Imaju u planu i neke nove projekte koje se tiču unaprjeđenja posjetiteljske infrastrukture, istraživanja, monitoringa i obnove staništa.

„Upravo dovršavamo jedan EU projekt financiran iz Interreg Central Europe programa ‘Zdrava šumska područja - Healthy Forest Regions’ u kojem smo glavni fokus dali na edukaciju djece i mladih. Kroz taj projekt smo izradili edukativni priručnik, audio vodič, uredili šumsku učionicu s poučnim pločama, proveli razne edukativne aktivnosti za djecu i mlade, a isto tako proveli i razne aktivnosti terapije u šumi za odrasle (slikanje u prirodi, šumske šetnje i sl.), budući da boravak u šumi ima pozitivne učinke na fizičko i mentalno zdravlje ljudi“, zaključila je ravnateljica Andačić.

A posjetiteljski centar ‘Podzemni grad Paklenice’ je dokaz da prošlost ne mora biti opterećenje nego može služiti sadašnjosti i budućnosti.

https://dalmatinskiportal.hr/skriveno-blago-velebita--od-titovih-bunkera-do-najmodernijeg-edukacijskog-centra-u-hrvatskoj

Ekonomski analitičar: Mate Rimac se ponaša nekonzistentno. Porsche nije zadovoljan rezultatima

Od pojavljivanja na javnoj sceni Mate Rimac bio je miljenik hrvatskih medija, koji su nekritički prenosili njegove bombastične najave i stavljali ga uz bok Elonu Musku i drugim svjetskim inovatorima. Takav medijski pristup pomogao mu je i u političkom i financijskom smislu jer mu je država dodijelila čak 180 milijuna eura bespovratnih sredstava iz fondova Europske unije. U njegovu "garažu" hodočastili su Andrej Plenković i Ursula von der Leyen, a on se poput kakvog propovjednika pojavljivao u prime time televizijskim emisijama.

No, gotovo 15 godina nakon osnutka kompanije i njegova meteorskog uspjeha, postavlja se pitanje je li Rimac opravdao očekivanja ili je riječ o još jednom velikom razočaranju?

Novotny: Inovator bez tržišne potvrde

Ekonomski analitičar Damir Novotny naglašava da nema dvojbe da je Rimac inovator. „Uspio je svoja rješenja predstaviti ozbiljnim industrijskim investitorima poput Volkswagena i Porschea, i oni su ga podržali. Međutim, po svemu sudeći, ta inovativna rješenja nisu se uspjela valorizirati na tržištu. Nisu dobila potvrdu da mogu funkcionirati u stvarnoj potražnji. Zato se posljednjih mjeseci sve češće spominje da Porsche, kao veliki partner, nije zadovoljan rezultatima. I to je dovelo do određenih promjena u odnosima Rimca i Porsche grupe", naglašava Novotny koji ima odlične kontakte s njemačkom poslovnom zajednicom.

Novotny upozorava da Rimac danas više nije u ofenzivi, već u povlačenju: „Nije u nadiranju prema tržištu, nego u defenzivi. To je signal koji zabrinjava."

136. Dražen Ćurić

Novinarski projekt:
Fenomen Mate Rimca: Što je obećao, a što je isporučio

Elektronička publikacija:
Teleskop

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
28. kolovoza 2025.

Neispunjena obećanja

Rimac je u više navrata davao velika obećanja da će prodati 200 automobila Concept_2, što se nikada nije ostvarilo. Nakon toga je lansirao Neveru, ali i taj projekt nije doživio serijsku proizvodnju u opsegu kakav je najavljivan. Robotaksi, promoviran kao projekt budućnosti hrvatske mobilnosti, završio je u potpunom zastoju.
„On uvijek ima bombastične najave, a kada dođe trenutak da se obećanja ispune, prebaci se na nova, još veća obećanja. To je obrazac koji se stalno ponavlja“, ističu kritičari.

Promjene u strategiji i Bugatti

Novotny ističe da je Rimac često mijenjao smjer poslovanja.

„Išao je u proizvodnju električnih bicikla pa je naprasno odustao. Najavljivao je elektrifikaciju Bugattija, ali u međuvremenu su se okolnosti na tržištu luksuznih automobila promijenile. Porscheovi dioničari odustali su od potpune elektrifikacije, a kombinacija luksuza i električnih automobila pokazala se nespojivom u ovoj fazi razvoja. Njemački Manager Magazin nedavno je objavio članak u kojem se Rimca spominje u negativnom kontekstu upravo zbog toga“, smatra Novotny.

Startup optimizam i financijski upitnici

Rimčeva retorika i razvojni planovi često podsjećaju na klasične startup obrasce. Ima puno optimizma, snažna komunikacija i velika obećanja, no malo stvarne tržišne realizacije.

Neki analitičari smatraju da ulaganja poput Porscheovog nisu bila klasična financijska ulaganja svježeg novca, nego više strateški dogovor i “razmjena tehnologije”. „Bilo je financijskih ulaganja, kako nije“, tvrdi Novotny, ali dodaje da ostaje pitanje koliko je od toga zaista završilo u realnom razvoju proizvoda, a koliko u održavanju slike o uspješnom startupu.

Aleksandra Kolarić: Ogroman PR, upitni rezultati

Stručnjakinja za odnose s javnošću Aleksandra Kolarić ističe da je u komunikacijski dio poslovanja Rimac grupe uloženo značajno financijsko i kreativno ulaganje i da tu treba tražiti savršeno ispeglan imidž Mate Rimca u javnosti. Donedavno se o njemu nije mogao pročitati iole kritičniji tekst.

„Očito je da su u upravljanje komunikacijama kompanije Rimac uložena velika sredstva. S jedne strane imamo snažno bildanje brenda i osobnog imidža Mate Rimca, a s druge strane vidjeli smo fijasko s promocijom robotaksija. Dosta toga nije bilo pripremljeno i to je na kraju završilo razočaranjem. Ako se gleda s poslovne strane, cijela ta priča obiluje upitnicima na koje javnost nikada nije dobila odgovore“, kaže Kolarić.

Prema njezinoj ocjeni, Rimac stalno kupuje vrijeme novim projektima i velikim obećanjima. „Moja je percepcija da kupuje vrijeme i da nema rezultate koje je obećao. I zapravo da tu postoji dojam da se radi o prodavanju magle.“

Teško će završiti happy endom

Mate Rimac je prilično talentiran komunikator, ali druge svoje kvalitete još mora potvrditi u realnom i nemilosrdnom svijetu biznisa. Njegov uspjeh u privlačenju pozornosti medija, političara i investitora je prilično impresivan, ali ima jedan veliki upitnik. Gdje su stvarni rezultati?

Od Concept2 i Nevere do robotaksija i elektrifikacije Bugattija, mnogo obećanja ostalo je neispunjeno. Hrvatski mediji i javnost, koji su godinama bez trunke sumnje i kritike prihvaćali svaki novi projekt, sada stidljivo počinju tražiti odgovore.

Hoće li Rimac opravdati povjerenje i milijune dobivenih potpora, ili će njegova priča ostati primjer prodavanja magle u hrvatskom poduzetništvu, ostaje otvoreno pitanje, ali su sve manji izgledi da završi s “happy endom”.

https://teleskop.hr/hrvatska/analiticar-mate-rimac-se-ponasa-nekozistetno-porsche-nije-zadovoljan-rezultatima/

NAIVA U ‘FAČUKU’ Maida Srabović: Transformirati se mora svaka umjetnost koja želi ići u korak sa suvremenom publikom, no ne na silu i bez dobrog koncepta

Naiva u „Fačuku“ uspješno je premostila kist i staklo.

Rekla nam je tako slušajući reakcije publike Koprivničanka Maida Srabović, redateljica i scenaristica ovog kratkometražnog animiranog filma, dodavši da se s umjetničkim direktorom filma Stipanom Tadićem trudila kroz cijeli film protkati bitne vizualne značajke naive poput igranja s perspektivama i odnosima veličina te specifičnog kolorita.

Inače, riječ je o filmu trajanja od oko 13 minuta koji je žanrovski osmišljen kao svjetonazorski horor s vizualnim i dramaturškim elementima crne struje podravskog naivnog slikarstva, a koji je koprivničku premijeru imao u rujnu kroz dvije uzastopne projekcije u Kinu Velebit te otvorenje popratne izložbe naziva “Fačuk – Behind the scenes: od naive do animacije” u Galeriji Koprivnica. Ova folk horor bajka inspirirana je narodnim pričama i vjerovanjima s područja Podravine, no prvenstveno radovima Mije Kovačića, živuće legende hrvatske naivne umjetnosti. Bez naive ni ne bi bilo ovog filma, poručila je **Srabović**.

- Pri jednom posjetu Galeriji naivne umjetnosti u Hlebinama, prvi put sam uživo vidjela sliku “Jama” Mije Kovačića i zauvijek ću pamtiti taj trenutak jer je ta slika u meni stvarala točno onakve osjećaje kakve sam htjela da gledatelj ima nakon gledanja “Fačuka” - tuga, tjeskoba, mučnina, strah. Nakon toga sam počela intenzivnije proučavati opus Mije Kovačića i čim sam više čitala o njemu i njegovim slikama, to sam više njegove slike vidjela kao dio filma jer su nosile u sebi poruku i atmosferu koja je savršeno nadograđivala moj scenarij - kazala je.

137. Tomislav Matijašić

Novinarski projekt:
Transformacija naivne umjetnosti – može li i treba li premostiti kist i staklo?

Elektronička publikacija:
Portal Drava-info

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
9. studenoga 2025.

Što je bilo prije - naiva ili fačuk?

Upravo je animirani horor film vizualnog stila podravske naive i bio njena prva pomisao za nastanak ovog djela, a tek joj se kasnije pojavila priča koja je odgovarala.

- Za mene je naiva oduvijek bila zastrašujuća i izazivala je osjećaj nelagode. Kad sam bila dijete, samo sam znala da su mi te slike ružne i strašne, ponajviše zbog tih izmučenih podbuhlih ljudi sitnih očiju, krivih zubiju i pohabane kože. I životinje su bile uvijek ili neprirodno napuhnute ili osušene i očerupane, a krajolici su bili neugodno žarkih boja. Kasnije, u odrasloj dobi, kad sam počela proučavati naivu, osvijestila sam da je nelagoda dolazila i iz upotrebe krivih perspektiva i klaustrofobičnih natrpanih kompozicija - rekla je Srabović.

Shodno ideji za naiva-horor film, počela je potom intenzivno proučavati podravsku naivnu umjetnost uz pomoć kustosice Helene Kušenić koja ju je usmjerila na bitne slikare, literaturu i galerije.

- Kostur za scenarij je postojao i temeljio se na mom obiteljskom nasljeđu i teškom životu na selu koji su imali baka i deda. Od početka rada na scenariju sam imala dramaturški koncept da prave autentične slike naive budu dijelom filma i u istraživanju naive sam zapravo bila u potrazi za tim slikama koje nadograđuju scenarij i stvaraju atmosferu horor filma - navela je.

Slike Mije Kovačića su digitalizirane, retuširane i animirane, a to nije bio lak zadatak

Da bi naivnu umjetnost sa stakla prenijela u digitalni oblik, Srabović se susrela s mnogim izazovima, a prvi od njih bio je kontaktirati Zakladu Mijo Kovačić i dobiti njihovu suglasnost da Kovačićeve slike budu dio filma.

- Na moju sreću, svidio im se scenarij i cijeli projekt pa sam dobila njihovu dozvolu za korištenje Kovačićevih slika u filmu, ali i pomoć oko dubljeg istraživanja njegovog stvaralaštva. Nakon toga je trebalo locirati sve slike koje su dio filma i organizirati njihovo fotografiranje. Neke slike su bile u Galeriji Mijo Kovačić u Zagrebu, neke u Koprivnici, neke u Kovačićevoj kući u Gornjoj Šumi, a neke i u privatnom vlasništvu kolekcionara do kojih nije baš bilo jednostavno doći jer su željeli ostati anonimni. Kad smo locirali sve slike, onda je trebalo organizirati fotografiranje u posebnim svjetlosnim uvjetima da se izbjegnu refleksije u staklu i da ostane što vjerniji kolorit originalu. Svojstveno za podravsku naivu i za Miju Kovačića je to da se radi o slikama slikanima tehnikom obrnutog ulja na staklu. Vrlo često to su formati oko pola metra pa do metar, neki i veći, i njih je nemoguće skenirati pa se moraju fotografirati u visokoj rezoluciji - objasnila je Srabović.

Nakon što su sve slike digitalizirane, Lea Vučko i Damir Grbanović, animatori iz slovenskog studija Octopics, počeli su s animacijom slika, nastavila je.

- Prvo su se svi likovi i elementi koji se animiraju morali izrezati u dijelove koji se animacijom pomiču. Kad se to napravilo, na slici "Sodoma i Gomora" ostalo je oko 70 posto praznog prostora, odnosno crne rupe koja se trebala retuširati. Retuširanje je vrlo uspješno i dosljedno Kovačićevom stilu napravila Lea Vučko. Ona ne samo da je retuširala pozadine, već i dijelove likova. Animirale su se ukupno tri slike, to jest "Jama", "Nevjesta dravskih ribara" i "Sodoma i Gomora", a cijeli proces je trajao oko godinu dana jer se radi o slikama masovnih prizora s puno likova i elemenata koji se retuširaju i animiraju - naglasila je.

Sve se to isplatilo jer "Fačuk" danas osvaja nagrade i priznanja na europskim i svjetskim filmskim festivalima, a itekako pozitivno mišljenje ima domaća, ali i strana publika.

- Dosta stranaca mi kaže da su nakon filma išli *guglati* Miju Kovačića i hrvatsku naivu. Nakon projekcije filma na Fantoche festivalu u švicarskom Badenu, jedan gospodin je došao do mene da mi pokaže na mobitelu fotografije iz Mijine galerije koju je posjetio ljetos u Zagrebu pa je prepoznao njegove slike u filmu. Većina mlađih ljudi iz inozemstva nažalost nije nikad čula za naivnu umjetnost pa mi je drago kad mi dođu s pitanjima o njoj. I drago mi je da film ispunjava svoju namjeru promocije hrvatske naivne umjetnosti koja je pomalo i pala u zaborav. Dosta tome pridonose i profili filma na društvenim medijima, a i općenito pisanje medija o ovom filmu. Nekako od samih početaka rada na ovom filmu, kao da se ponovno aktivirao interes za naivu jer čim su izašli rezultati HAVC-ovog javnog poziva na kojem su dodijeljena sredstva za "Fačuk", odmah su počeli pozivi novinara upućeni osobi koja se odlučila napraviti prvi animirani film inspiriran podravskom naivom, tim važnim kulturnim nasljeđem naše države - kazala je.

Domaća naiva kaska za suvremenim svijetom

Srabović smatra i da se u zadnjih 10 godina, koliko se i ona intenzivnije bavila naivom, pojavio skok interesa za taj umjetnički stil. Među mlađim slikarskim generacijama estetika naive i *art bruta* postala je tako popularna pa se u suvremenom slikarstvu i ilustraciji dosta umjetnika poigrava vizualnim obilježjima naive, dodala je.

- Jedan od bitnijih slikara novije generacije koji je štovatelj naive je i prethodno spomenuti Stipan Tadić koji kroz svoj rad provlači naivu, čak i sad kad je već nekoliko

godina u New Yorku. Meni je recimo bio problem s istraživanjem naive to da prije 10 godina gotovo pa uopće nije bilo sadržaja koji se bavio podravskom naivom, ali malo po malo počele su se pojavljivati internetske stranice bitnih slikara i objave na društvenim mrežama. Možda se nekome to ne čini bitno, ali svi se danas prvo informiramo na internetu, a tek onda tražimo dalje - poručila je Srabović.

Općenito je mišljenja da naša naiva premalo ide u korak sa suvremenim svijetom, odnosno da premalo koristi internet za samopromociju.

- Jasno mi je da je nastala u vremenima skroz drugačijima od ovog svijeta u kojem sad živimo, ali po meni to nije razlog da naiva ostane u tim prošlim vremenima. Ono po čemu se dobra, kvalitetna naiva izdvajala od naive koja je stvorila eksploataciju i zasićenje tim likovnim stilom, je po meni to da je ta originalna naiva imala podtekst, bio on društvena kritika, filozofsko razmišljanje umjetnika ili pak realističan prikaz običaja i života na selu. Slikari naive slikali su ono što najbolje znaju i ono što ih okružuje, i sami su imali iskustvo teškog života na selu koji je pod utjecajem ponekad velikodušne, a ponekad nemilosrdne prirode - istaknula je.

Kod novih naivaca Srabović bi zato htjela vidjeti ono što te slikare sada okružuje, to jest pitanja koja ih sada muče, odnosno poruke koje oni sada žele prenijeti.

- Htjela bih vidjeti slike na kojima su napuštena sela i štale u kojima više nisu krave nego krama ili skupi auti, polja kroz koja prolaze dalekovodi i telekomunikacijski odašiljači, roditelje koji iz svojih seoskih kućica ispraćaju djecu u velike gradove iz kojih se oni više neće vratiti na to isto selo... Meni je zapravo tužno da je naiva zapela u nostalgičnom slikanju sela kojeg više nema i mislim da je potrebno dokumentirati ovo selo kakvo sad nestaje jer jednog dana te slike će biti dokument vremena, a nažalost te slike se ne slikaju. Barem ne koliko ja znam, a ako postoje, molim vas da mi javite - rekla je.

Svaka grana umjetnosti koja želi ići u korak mora se transformirati, no ne bez smisla

Kad je pak riječ o transformaciji naive prema novijim, suvremenijim i tehnološki naprednijim načinima stvaranja i predstavljanja ove grane umjetnosti, Srabović smatra da se mora transformirati svaka umjetnost koja želi ići u korak sa suvremenom publikom i biti joj pristupačna.

- To je neizbježno. Po meni, alati pomoću kojih se ta transformacija treba odvijati ovise od djela do djela. Nema mi smisla na silu nešto animirati samo da bude suvremenije jer itekako je bitan koncept i pozadina zašto baš od nekog djela napraviti animaciju, igricu, VR izložbu ili pak nešto treće. Koncept je uvijek bitan. I ne mora se nužno svaki dio naive transformirati, dovoljno je popularizirati jedno djelo ili slikara pa da se pobudi putem te jedne transformacije interes za cijelu tu granu likovne umjetnosti. Ako bi se transformacija radila na silu i bez dobrog koncepta, čar i smisao bi se sigurno izgubili. Rad na "Fačuku" i je dijelom trajao toliko godina baš zato jer si nikako nisam htjela dopustiti da upotreba naive u filmu bude isforsirana i time potraćena, naiva je trebala srasti sa scenarijem i animacijom - navela je.

Na kraju, svoj film ne smatra djelom naive, već inspiriranim ovom granom umjetnosti, eventualno adaptacijom.

- Samim djelom naivne umjetnosti ga ne smatram jer nas je previše profesionalaca u ekipi koji smo stvarali film, a bitna značajka naive je da je to umjetnički smjer samoukih slikara. U ekipi filma smo svi obrazovani i profesionalno potkovani pa se ne možemo kititi titulama naivaca. Rekla bih da je "Fačuk" film koji štuje djela naivne umjetnosti, mislim da je to fer - zaključila je Srabović.

https://drava.info/2025/11/naiva-u-facuku-maida-srabovic-transformirati-se-mora-svaka-umjetnost-koja-zeli-ici-u-korak-sa-suvremenom-publikom-no-ne-na-silu-i-bez-dobrog-koncepta/

Najveće migracije u modernoj povijesti hrvatskog naroda, događaju se na prijelazu devedesetih godina 20. st. U sumraku jedne epohe, strahovitih ratnih razaranja, progonstva i pogibija, hrvatski narod je pod prisilom tadašnjih teških uvjeta krenuo u Hrvatsku i druge europske zemlje. Ovdje se poglavito bavimo migracijama Hrvata podrijetlom iz Bosanske Posavine, i njihovih raseljenih obitelji po *bilom svitu*.

Kada se spominju ti napaćeni ljudi, treba povrh suhoparnih brojki i statistika, također prikazivati i njihova unutrašnja psihološka stanja, gubitak bliskih osoba i poništavanje prijašnjeg ustaljenog života. U ratu mnogi ljudi gube domove, ljude i zavičaje. Nažalost, dok jedni bivaju još siromašniji, drugi se enormno bogate. Nije jedanput bilo koja ideologija pogodovala beskrupuloznom bogaćenju ratnih profitera, političkih trabanata i uobičajenih mafijaških struktura iz podzemlja. Te uhodane sheme su svugdje vidljive, od kojekakvih prikrivenih ortakluka u dijeljenju humanitarne pomoći za vrijeme i poslije rata, preko sumnjivih donacija, te izloženih artikala u maloprodaji lokalnih dućana. Tu se nikako ne smije izostaviti ni humanitarna pomoć iz Caritasa (kao i Crvenog križa), koja je tijekom rata i poraća ne jedanput naglo mijenjala smjer transporta u neka nepoznata bespuća i džepove.

Upravo su se u takvim retrogradnim procesima pukoga preživljavanja i bjesomučne borbe za vlastiti opstanak, događale u svim sferama dezintegriranog društva nepojmljive makinacije i otuđivanja prijeko potrebnih sredstava za golu egzistenciju. Mnoge obitelji su imale prvotne namjere povratka u rodni zavičaj Bosanske Posavine, međutim, povratak je bio naprosto nerijetko onemogućen iz raznoraznih razloga, ne samo administrativnih i političkih, nego prije svega i oskudnog materijalnog stanja, (ne)funkcionalnosti policijskih

138. Dražen Zetić

Novinarski projekt:
Etnoidentitet Hrvata Bosanske Posavine kroz prijeratne i poslijeratne migracije

Elektronička publikacija:
Biram DOBRO

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
15. rujna 2025.

ustanova i nezadovoljavajuće liječničke njege mnogih raseljenih obitelji. Tih nekoliko godina (u razdoblju od 91. – 98.) bila je uhodana praksa Centra za socijalnu skrb i drugih humanitarnih organizacija (Caritasa, Crvenog križa), opskrbljivanje izbjeglica (izgnanika) i prognanika prijekim prehrambenim artiklima (mlijeko u prahu, bonovi za kruh, konzervirana riba i naresci, rabljena obuća i odjeća), drvnom masom i simboličnim novčanim dodatkom mjesečno u visini današnjih 15 e.

Mnoge obitelji su bile u jako teškom socijalnom stanju u Hrvatskoj (osobito na prostorima Banovine uz rijeku Unu – Petrinja, Hrvatska Kostajnica, Dvor na Uni), živjeli su u skučenim stambenim uvjetima (u objektima prijašnjih vlasnika drugih nacionalnosti) i s iznimno niskim dohotkom bez ikakve uštedevine. Također zbog nemogućnosti ostvarivanja elementarnih prava i zapošljavanja u RH – a zbog ratnog stanja i slabe ekonomije, bili su prisiljeni upućivati se dalje u Europu, posebice u Njemačku, Austriju i Švicarsku, manje u Nizozemsku, Dansku i druge razvijene skandinavske zemlje (Norvešku, Švedsku i Finsku).

Tamo su poput njihovih predaka bivali primorani raditi svakojake teške i nezahvalne poslove (problem niskog koeficijenta i nostrifikacije svjedodžbi), učiti jezik, pronalaziti svoje zajednice u kojima bi eventualno mogli ostvariti bolje životne uvjete. Sasvim sigurno tu je veliku ulogu imala Katolička Crkva, koja je u svojim misijama bila najbitniji faktor interakcije, prvih smjernica za prilagođavanje novonastalim okolnostima i prenapučenim migracijskim procesima dezorijentiranih zapadnih zemalja.

Mnogi ljudi sa sela, iz ratom razrušenih sredina, čak su bili prinuđeni živjeti u naseljima za izbjeglice s zelenim kartonima koje je izgradila međunarodna zajednica, adaptiranim željezničkim vagonima za podmirivanje osnovnih životnih potreba socijalnih zajednica. Ruralne sredine Bosanske Posavine poslije ratnih djelovanja, bile su nenaseljive zbog prekomjernih: paleža, pljački, prijetnji, miniranja, otuđenja mehanizacije i popratnih strojeva, objekata, ugašenih radnih mjesta u mnogim bivšim socijalističkim tvorničkim gigantima. Zbog oskudnih novčanih primanja, povratak na selo je bio znatno otežan desetljećima i ponegdje diskretno zabranjen.

Bolne uspomene nestalih, pogubljenih i ranjavanih, ostale su duboko usječene u svako posavsko biće. Dovoljno je podsjetiti na dvije tone eksploziva, koje su podmetnute da bi se uništio samostanski kompleks na Plehanu, mnoge oskvrnute crkve su bile prigodno vježbalište za alkoholizirane vojnike u maslinasto zelenim uniformama s metalnim znakom crvene zvijezde petokrake. Tom su prilikom nastajale velike vatrene stihije, a s time i nesagledive posljedice drakonske depopulacije, od koje se čovjek seljak u Bosanskoj Posavini više nikada nije u potpunosti oporavio (nestanak matičnih knjiga, vrijednih osobnih dokumenata, iznimno dragocjenih obiteljskih uspomena).

Seosko pučanstvo Bosanske Posavine, raseljeno je poput zvijezda na nebeskom svodu. Mada takve slične sudbine postoje u cijelom svijetu kroz povijest ljudskog roda, od svih, ova naša je ipak najteža i najmučnija. Nezaboravna, krvava i ponižavajuća. Svaki rat nosi u samome sebi ono najgore u naravi svakog čovjeka, a to je mržnja. Upravo taj neshvaćeni prijezir, gaji se stoljećima u čovjeku, nerijetko i u vjerskim naučavanjima i devijantnim nacionalnim osjećajima. Sve to upućuje da čovjek 20. i 21. stoljeća, nije baš previše ostvario neki značajniji progres – osobito kada je riječ o krvoločnim smaknućima svojih nedužnih žrtava. Ta demonska prevlast, da se drugoga tlači, izrabljuje do krajnjih granica ljudske izdržljivosti, svaki put svoj epilog doživljava u nepreglednim humcima grobova.

Izgleda da pored veličanstvenih klasičnih djela, literature svjetskih pisaca nobelovaca, impresivnih umjetničkih platna u nacionalnim muzejima, ne jedanput prikazanih scena mučenja u podrumskim kazamatima, koncentracijskim logorima, javnog stigmatiziranja i protjerivanja zbog religijske i rasne pripadnosti, etničke i svjetonazorske, i dalje je onaj vojnik u maslinastoj uniformi opijen etno-filetisičkim navadama predatorskog nasilja i svoje mitske nacionalne patologije, sposoban više negoli ikada u svojoj ratobornoj historiji opet porobljavati, posramljivati i oduzeti nezaštićenom čovjeku dostojanstvo. I dalje je čovjek sela i grada (bez obzira na razinu svoje obrazovanosti), podložan jeftinim propagandnim opsjenama agresivnih politika i njihovih lojalnih trubača nesreće i smrti.

https://biramdobro.com/poslijeratni-procesi-migracije-ruralnog-pucanstva-u-hrvatskoj/

Globalni keš i lokalna nejač: Je li Hrvatska samo iznajmljena pozornica ili njena scena ima koristi od stranih festivala?

139. Robin Antolović (pseudonim David Martinović)

Novinarski projekt: **Backstage industrije zabave**

Elektronička publikacija: Šigureca

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka: 30. studenoga 2025.

Ultra, Hideout, Dimensions, Outlook, Sonus, Dekmantel Selectors, Defected Croatia, Love International, Gates of Agartha… dug je popis sad već dobro poznatih festivala elektroničke glazbe na hrvatskoj obali. Ovaj je fenomen postao neizostavan dio turističke ponude, a njihov utjecaj je dubok i kompleksan. S jedne strane donose neosporne ekonomske benefite i profesionalne standarde, no s druge strane stvaraju i određen pritisak na autohtonu kulturu i neovisne promotore.

Dolazak velikih brendova i stotina tisuća posjetitelja generira značajan prihod i pozicionira Hrvatsku kao vodeću festivalsku destinaciju. Pored ekonomskog zamaha, najveća korist leži u profesionalizaciji domaćeg kadra. Lokalni tehničari, *stage manageri* i dizajneri dobivaju priliku raditi s najsuvremenijom opremom i učiti od vodećih svjetskih produkcijskih timova, efikasno djelujući kao neslužbene akademije za logističku izvedbu događanja.

Sinergija i prijenos znanja

Splitska Ultra Europe je svakako najveći takav festival na našoj obali, a uz nekoliko manjih, dva najveća centra koji ugošćuju međunarodne festivale su **Zrće** i **Tisno**. Znamenita plaža na **Pagu** lokacija je festivala kao što su Sonus i Hideout, dok je **The Garden Resort** u Tisnom dom međunarodnih festivala kao što su Love International, Defected, Dekmantel i Balance. **Josip Hubzin**, poznatiji kao DJ **Pepi Jogarde**, već godinama radi na organizaciji događanja u Gardenu. Za Šigurecu ističe *benefite* koje donose spomenuti festivali.

„Naši timovi donose u Hrvatsku vrhunska znanja i tehnologije iz produkcije, zvučnog inženjeringa, svjetlosnih efekata i scenskog dizajna koje prije nisu bile lako dostupne na domaćem tržištu. Visoki produkcijski standardi koje primjenjujemo trajno su podigli kvalitetu rada lokalnih produkcijskih timova jer se oni kontinuirano educiraju i prilagođavaju novim standardima, što dugoročno podiže profesionalni nivo cijele scene", ističe Pepi.

The Garden Resort, pritom, negira da povoljni ugovori s lokalnim vlastima guše domaće aktere, već tvrdi da predstavljaju važan alat za jačanje lokalnih festivala i događaja.

„Takve pogodnosti omogućuju manjim domaćim inicijativama lakši pristup ključnim prostorima i infrastrukturnim resursima, što može smanjiti financijski teret i olakšati organizaciju manifestacija. Povoljni ugovori mogu biti snažan poticaj i za razvoj manjih domaćih festivala kao što će biti **hohcajt na moru** sljedeće godine„, kaže Pepi

Nedostižni paketi i odljev kadra

Unatoč ovim pozitivnim aspektima, dominacija stranih festivala stvara određene probleme. Možda najozbiljniji je kolonizacija udarnih ljetnih termina i najatraktivnijih lokacija, što otežava organizaciju manjih, autohtonih projekata. Ključni problem je financijski nesrazmjer. DJ **Marijan Felver**, dugogodišnji akter scene, direktno upućuje na nedostatak kapitala kod domaćih promotora.

„Izvođači su samo dio paketa koji je sačinjen uglavnom od nemalog broja DJ-a, a ti su paketi plaćeni iznosima koji su nama nedostižni. Zbog teško dohvatljivog i tehnološki naprednog i odmaklog svijeta, a i naše surove stvarnosti, jednostavno nam nedostaje novca„, kaže Felver.

Ovaj financijski jaz uzrokuje *brain drain* – najkvalitetniji domaći tehničari i produkcijska ekipa biraju angažmane na stranim festivalima zbog značajno boljih honorara, što diže cijenu rada i otežava domaćim projektima angažiranje najbolje ekipe.

Problemi za domaće

Gašenje domaćeg **Velvet Festivala** na Krku ovog ljeta, nakon deset godina uspješnog djelovanja, služi kao opipljiv primjer teškoća za male butik inicijative. Organizatori ovog festivala su se, zbog ograničenih budžeta, usredotočili na „normalne i naizgled normalne izvođače," čime su izbjegli probleme s ekstremnim tehničkim zahtjevima. Izvođači znaju da ne dolaze u savršene uvjete, ne zato jer ne postoji želja, već zato jer je ograničeno mogućnostima.

Ipak, mali domaći promotori suočavaju se i s izazovima na lokalnom terenu. Iz Velveta ističu kako su jedini izazovi s kojima su se susretali bili skepsa lokalnog stanovništva i otpor, kakvi uvijek postoje uslijed generacijskog nerazumijevanja.

Marginalizacija ili podrška za lokalne izvođače?

Iako su veliki festivali vitalni za turizam, njihov fokus na komercijalne i masovne žanrove poput *EDM-a i mainstream housea* stvara kulturnu komodifikaciju, gdje Hrvatska služi primarno kao kulisa za uvezenu zabavu. Suprotstavljajući se ovoj tezi, Pepi Jogarde iz The Garden Resorta naglašava da njihova misija nije isključivo financijska i da aktivno podržavaju lokalnu scenu.

„Pristup odabiru domaćih izvođača strateški je dimenzioniran. Ne radi se samo o popunjavanju programa na manje *stageove*, već postoji jasna namjera promoviranja hrvatskih talenata na međunarodnoj razini kao što je vidljivo sad u **Obertauernu** gdje radimo **A Winter Garden**, ali i u Tisnom implementiranjem domaćih etiketa i organizacija. Fokusiramo se na reprezentaciju autentičnih glazbenih izraza, kompetencija i kreativnosti, s ciljem da domaći izvođači postanu prepoznatljivi i cijenjeni na višoj razini", veli Pepi.

Ipak, brojni će kritičari reći kako domaći izvođači nerijetko služe za popunjavanje rupa i neatraktivnih termina poput onih popodnevnih ili tzv. *warm upova* i *aftera*, na sporednim pozornicama i bez posebne promocije. Ovaj kontrast naglašava potrebu za strateškom zaštitom domaćih projekata, što je nemoguće bez transparentne podrške institucija.

Promjena društvene svijesti

Organizatori Velveta kritiziraju sustav financiranja od strane državnih institucija: „Financiranja Ministarstva i inih institucija su, što je javna tajna, često nelogična. Već dugo gledamo isti sustav kulturnih vijeća koji se, realno, nije pomaknuo ni milimetar. Kriteriji po kojima se stvarno odlučuje tko dobiva novac i koliko – kao da su ispali iz neke druge ere."

Kao primjer transparentnog modela ističu **Zakladu Kultura nova** s jasnim bodovanjem, tri nezavisna ocjenjivača i pisanim obrazloženjem odluke, za razliku od savjetodavnih vijeća gdje je ishod neizvjestan i neodrživ.

Utjecaj stranih festivala klasičan je primjer različitih razmišljanja. Felver tu primjećuje još neke važne aspekte koji pozitivno zadiru i u društvenu svijest.

„Jedna od značajnijih uloga koju svi ti veliki i skupi festivali obavljaju jest da su se u nekim dijelovima zemlje, kroz sada već višegodišnji kontinuitet, pretvorili u alat koji je počeo polako mijenjati i društvenu svijest na prostorima gdje se pojavljuju. To nadalje znači da se izvođači tijekom godine ponekad u tim sredinama pojavljuju kao velike zvijezde onih festivala na kojima to obično nisu. Na taj način, uz uporan rad, razvojem organizacije, timova, pa na kraju i publike, i taj začarani krug *underground* koncepta sigurno će se u jednom trenutku promijeniti", drži Felver.

Ključ zapravo leži u postizanju strateške ravnoteže: iskorištavanju prihoda i znanja koje strani brendovi donose, istovremeno sufinancirajući i štiteći manje, kulturno relevantne, autohtone projekte kroz transparentan i pravedan sustav potpore. Hrvatska mora inzistirati na tome da bude prepoznata i kao izvor inovativne elektroničke glazbe, a ne samo iznajmljena pozornica.

https://sigureca.hr/utjecaj-stranih-festivala-je-li-hrvatska-samo-iznajmljena-pozornica-ili-njena-scena-ima-koristi/

Varaždinski klopotec

Strani radnici u Varaždinu: prilika ili izazov? Evo što kažu građani.

S obzirom na sve veći broj stranih radnika u Varaždinu i varaždinskom kraju, željeli smo saznati što građani misle o toj temi. Ljudi s kojima smo razgovarali rado su odgovarali na pitanja i otvoreno iznosili svoja mišljenja i stavove. Radi se o **osobama** različite dobi, spola i zanimanja – od radnica u trgovinama, preko direktora i vlasnika tvrtki, pa sve do umirovljenika.

Prvi intervju vodili smo s **gospodinom** Željkom, 53-godišnjim Varaždincem, diplomiranim ekonomistom. Završio je Ekonomsku školu u Čakovcu, a danas radi kao referent nabave u jednom trgovačkom centru. Smatra da većina stranih radnika u Varaždinu dolazi iz Nepala i Indije, no do sada nije imao osobnih kontakata s njima jer u njegovoj tvrtki ne rade strani radnici. Dolazak stranih radnika vidi kao nužnost i pozitivan proces, budući da je velik broj domaće radne snage otišao u inozemstvo. Kad bi imao vlastitu tvrtku, rado bi zaposlio stranog radnika, iako bi prednost dao domaćem. Kao ključnu stvar za njihovu integraciju ističe učenje hrvatskog jezika. Varaždin, prema njegovu mišljenju, pokazuje toleranciju i spremnost na prihvaćanje stranih radnika.

140. Budimir Šebečić

Novinarski projekt:
Strani radnici u Varaždinskoj županiji

Elektronička publikacija:
Varaždinski klopotec

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
10. studenoga 2025.

Gđa. M.J., 47 godina, rođena i živi u Varaždinu, diplomirana kriminalistica i direktorica privatne tvrtke, također je podijelila svoje mišljenje. Nakon studija šest je mjeseci boravila u Velikoj Britaniji kao "working student", gdje je imala pozitivna iskustva integracije. U Varaždinu susreće strane radnike iz Nepala, Indije i ranije Ukrajine, ali nema osobnih kontakata s njima niti ih zapošljava u svojoj tvrtki. Na nju ostavljaju dojam vrijednih i skromnih ljudi, iako primjećuje da većinu prihoda šalju obiteljima. Smatra da su mladi Hrvati motivirani za odlazak u inozemstvo zbog većih plaća i financijske neovisnosti. Sama prisutnost stranih radnika joj ne smeta, no ističe da kulturološke razlike mogu donijeti izazove. Kad bi zapošljavala, uvjet bi bio izvrsno poznavanje hrvatskog jezika. Za integraciju stranih radnika vidi prioritet u učenju jezika i osposobljavanju za rad. Varaždin, smatra ona, pokazuje toleranciju, među ostalim i zato što je Koka/Vindija među prvima zaposlila veći broj stranih radnika.

Gđa. Nevenka, 53 godine, iz okolice Varaždina, inženjerka po struci, cijeli radni vijek provela je u Hrvatskoj. Kaže da je iz medija čula da strani radnici u Varaždin dolaze uglavnom iz Nepala i Indije, ali nema osobnih kontakata s njima. Smatra da je dolazak stranih radnika dobar za gospodarstvo, no brine je kako će izgledati integracija kad počnu dovoditi obitelji. Ističe da naši ljudi odlaze u inozemstvo zbog boljih uvjeta rada i života. Sama prisutnost stranih radnika joj djelomično smeta – ne osjeća se sigurno kada ih vidi u većim skupinama, možda zato što ih ne poznaje. Kad bi imala vlastitu tvrtku, zapošljavanje bi ovisilo o karakteru i ponašanju pojedinca. Drži da je Varaždin tolerantna sredina, no osobno ne bi voljela imati strane radnike u neposrednom susjedstvu. Smatra da, kao što Hrvati u inozemstvu prihvaćaju tuđe zakone i običaje, tako i strani radnici trebaju prihvatiti kulturu i društvene norme zemlje u kojoj rade.

https://varazdinski-klopotec.eu/o-kome-o-cemu-klopotec-o-svemu/strani-radnici-u-varazdinu-prilika-ili-izazov-evo-sto-kazu-gradani/

Sadržaj

Uvodna riječ **3**

Predgovor **4**

Što o projektu kažu sudionici? (dio izjava iz narativnih izvještaja) **6**

Profesionalno novinarstvo ima ulogu obnavljati povjerenje građana u ideju istine kao društvene vrijednosti **10**
(Predstavljanje Zbornika izabranih radova Projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2024., Zagreb, 27. studenoga 2025.)

1. Anđelka Mustapić
Novinarski projekt: **PENKALA: od genijalnog izumitelja i kulturne baštine do zaborava** **13**

2. Plamenko Cvitić
Novinarski projekt: **Mala zemlja za velike prijevare: Kako ukrasti europski novac?** **16**

3. Valentina Pavlica
Novinarski projekt: **Kako pomoći djetetu suočiti se sa smrću roditelja: „Sine, mama je umrla“** **20**

4. Gloria Lujanović
Novinarski projekt: **Gdje su nestali lektori?** **23**

5. Borna Marinić
Novinarski projekt: **Na krivoj strani – ročnici JNA hrvatske nacionalnosti u agresiji na Republiku Hrvatsku** **26**

6. Augustin Markota
Novinarski projekt: **Počivamo li zaista u miru? Zdravstveni, etički i pravni aspekti odnosa prema ljudskom tijelu nakon smrti** **30**

7. Antonija Knežević
Novinarski projekt: **Podstanarstvo u Hrvatskoj – između stambene nesigurnosti i tržišne stihije** **33**

8. Josip Šarić
Novinarski projekt: **Ženska bolest 36**

9. Goran Šimac
Novinarski projekt: **Sve bolje i bolje 39**

10. Romana Eibl
Novinarski projekt: **Seksualna apstinencija migranata: osobne frustracije i društvene posljedice 43**

11. Mirela Raič
Novinarski projekt: **Psi i mačke umjesto pelena – gdje su nestala djeca? 47**

12. Ivo Krištić
Novinarski projekt: **Dragi, ja sam kockarica 51**

13. Zlatko Vidačković
Novinarski projekt: **Baletani između scenske bajke i surove realnosti – izazovi teške umjetničke profesije 54**

14. Anto Ravlić
Novinarski projekt: **Najljepša i najopasnija – stradavanja motociklista na Jadranskoj magistrali 56**

15. Dražen Tomić
Novinarski projekt: **Moderne tehnologije i umjetna inteligencija u sprečavanju i rješavanju kriza i elementarnih nepogoda 58**

16. Igor Kokoruš
Novinarski projekt: **Javna nabava u zdravstvu – anatomija korupcije: Od mikroskopa do ministra 61**

17. Filip Vrbanić
Novinarski projekt: **Pastoral stranih vjernika u Hrvatskoj: Tihi oslonac tisućama u potrazi za boljim životom 64**

18. Saša Šimpraga
Novinarski projekt: **Abeceda obale 67**

19. Irena Šupuković
Novinarski projekt: **Lektori o sebi i drugi o njima 69**

20. Ivona Smolčić
Novinarski projekt: **Predodžbe o kralju Tomislavu u hrvatskoj umjetnosti 73**

21. Vlatka Polšak Palatinuš
Novinarski projekt: **Život do kraja – palijativna skrb i hospiciji u Hrvatskoj 76**

22. Paula Bobanović
Novinarski projekt: **Zaboravljeni junaci – tko su autori hrvatskih brendova kojima smo osvajali svijet 79**

23. Ivan Majstorić
Novinarski projekt: **Kako su mladi ostali na selu – primjeri društvenog angažmana mladih u Brodsko-posavskoj županiji..... 84**

24. Ivana Josipović
Novinarski projekt: **Farme pilića ukrajinskih ulagača na području SMŽ – spas ili propast 88**

25. Petar Radanović
Novinarski projekt: **Pošast online prijevara: Kako izgubiti novac na internetu? 91**

26. Koraljka Djetelić
Novinarski projekt: **Na rubu Europe – život koji se (ne) predaje 93**

27. Snježana Ivić Gerovac
Novinarski projekt: **Uzroci i posljedice ženskog alkoholizma: od traume u djetinjstvu do razaranja obitelji.. 97**

28. Igor Zovko
Novinarski projekt: **VLAK I LJUDI..... 101**

29. Magdalena Mrčela
Novinarski projekt: **Siva zona kućnih poroda u Hrvatskoj – nisu zabranjeni, ali..... 103**

30. Ivan Tašev
Novinarski projekt: **Zamke i mogućnosti digitalne duhovitosti: Utjecaj umjetne inteligencije na prakticiranje vjere 108**

31. Sanja Blažević
Novinarski projekt: **Lijepa vaša: Kako je Hrvatska postala obećana zemlja za radnike iz dalekih zemalja.... 112**

32. Dušan Miljuš
Novinarski projekt: **OD VIRTUALNOG DO STVARNOG SVIJETA NASILJA Nasilne igrice i nasilje, veza tamne strane interneta (dark weba) i vršnjačkog nasilja.... 117**

33. Snježana Kirinić Grubić
Novinarski projekt: **Tihi vapaj najranjivijih – nedostatak palijativne i hospicijske skrbi..... 119**

34. Martina Bratić
Novinarski projekt: **Tiha povijest, glasna sadašnjost: žene skladateljice u hrvatskom glazbenom prostoru .. 126**

35. Draženka Franjić
Novinarski projekt: **Tišina iza vrata: Suživot s PTSP-om u obiteljima hrvatskih branitelja 130**

36. Viktor Trumbetaš
Novinarski projekt: **Postrojbe za posebne namjene HVO i specijalne službe u BiH tokom rata 1992.-1995. ..... 132**

37. Nataša Škaričić
Novinarski projekt: **Medicinsko tržište u Hrvatskoj: preveliki da propadnu? 135**

38. Ana Tenžera
Novinarski projekt: **Svatko ima svoju istinu: (kvazi)novinarstvo u 21. stoljeću 138**

39. Diana Ferić
Novinarski projekt: **ČIJA SU NADARENA DJECA:
Zašto Šibensko-kninska županija nema centar izvrsnosti 142**

40. Dražen Šemovčan
Novinarski projekt: **HRVATSKE AMAZONKE 144**

41. Tanja Rudež
Novinarski projekt: **Zašto je Hrvatska u ishodima liječenja raka na začelju EU? 148**

42. Vedran Sabljak
Novinarski projekt: **Digitalna baština kroz videoigre – oživljavanje kulturne povijesti Hrvatske 151**

43. Ana Mičić
Novinarski projekt: **(Ne)istražena Hrvatska..... 154**

44. Tea Rožman Svedrović
Novinarski projekt: **Aktivni otoci: Utjecaj outdoor aktivnosti na razvoj rekreacije lokalnog stanovništva
na hrvatskim otocima 157**

45. Marija Lovrenc
Novinarski projekt: **APOSTOLICE APOSTOLA – Uloge žene u župama i Crkvi 21. stoljeća..... 159**

46. Marinko Petković
Novinarski projekt: **Skupa hrana: Kada tanjur postane političko pitanje!
Zašto je važna domaća proizvodnja hrane!? 162**

47. Tomislav Šovagović
Novinarski projekt: **Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li stroj sutra ući u kanon?..... 165**

48. Saša Radusin
Novinarski projekt: **Anksioznost i depresija u školi 168**

49. Branimir Fagač
Novinarski projekt: **Zagreb s požutjelih naslovnica 170**

50. Edita Misirić Vrkljan
Novinarski projekt: **Utakmica za opstanak: Zašto je važno da rabljena roba pobijedi brzu modu?..... 173**

51. Vedran Marjanović
Novinarski projekt: **Epilog masovnih predstečajeva u hrvatskom gospodarstvu 175**

52. Mario Matana
Novinarski projekt: **Dvaput je dvaput ili što se to događa na Županijskom sudu u Splitu? 177**

53. Dražena Lejo
Novinarski projekt: **I strahovi ubijaju** ... **180**

54. Ivan Matić
Novinarski projekt: **Feljton: Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV.** ... **183**

55. Željko Bukša
Novinarski projekt: **Spašavajući tuđe HGSS-ovci riskiraju svoje živote** ... **189**

56. Zinka Kocijan
Novinarski projekt: **Downshifting – bijeg od izgaranja: Novi modeli života za mentalno zdravlje** ... **192**

57. Sanja Pok
Novinarski projekt: **Pleternička devetnica – veliki fenomen malog grada** ... **196**

58. Dubravka Vukoja
Novinarski projekt: **Ratni heroji hrvatskog neba** ... **198**

59. Domagoj Trojanović
Novinarski projekt: **Kocka u džepu** ... **201**

60. Marija Belošević
Novinarski projekt: **'Skriveno' blago hrvatskih samostana** ... **203**

61. Biljana Bašić
Novinarski projekt: **Rad u mirovini – lijek ili otrov za umirovljenike** ... **205**

62. Lidija Knežević
Novinarski projekt: **Bespilotne letjelice nisko lete** ... **207**

63. Igor Tabak
Novinarski projekt: **„Domovini vjeran!"** ... **211**

64. Lana Bunjevac
Novinarski projekt: **Prilagodba muzejskih postava slijepim i slabovidnim osobama** ... **214**

65. Mirjana Grahovac
Novinarski projekt: **Život s umjetnom pužnicom** ... **216**

66. Lada Žigo Španić
Novinarski projekt: **Književnost, tržište i kulturna politika – šest važnih problema** ... **219**

67. Luka Šarić
Novinarski projekt: **Od kulture i ljudskih prava do politike: Kako je iz civilnog društva proizašla stranka Možemo?** ... **222**

68. Goran Štimec
Novinarski projekt: **Kamenolom i spalionica na zagorskim bregima ... 225**

69. Ante Mateša
Novinarski projekt: **Kršćanstvo i Hrvatska: 1100 godina duhovnog naslijeđa i identiteta ... 227**

70. Darko Markušić
Novinarski projekt: **Hrvatska novi Amsterdam: Najstariji zanat i suvremene tehnologije ... 230**

71. Dražen Boroš
Novinarski projekt: **Neka nova obilježja emigracije mladih iz RH: zašto i dalje odlaze i zašto se nikada neće vratiti! ... 232**

72. Jasmina Jovev
Novinarski projekt: **Zašto mladi napuštaju Sisačko-moslavačku županiju? – Obrazovne i karijerne perspektive mladih u regiji ... 234**

73. Nikica Puhalo
Novinarski projekt: **Branitelji – tri života u jednom ... 236**

74. Jozo Renić
Novinarski projekt: **Kriza priuštivog stanovanja – gdje je pošlo po zlu? ... 244**

75. Vladimir Barišić
Novinarski projekt: **Rock (ni)je mrtav! Je li mit ili stvarnost da je u Hrvatskoj propala rock glazba. Jesu li trap, rap i cajke rockerima ukrali publiku ... 246**

76. Boris Postnikov
Novinarski projekt: **Hrvatske spisateljice i pisci na društvenim mrežama ... 251**

77. Davor Dijanović
Novinarski projekt: **Kako žive naši stari? ... 254**

78. Lana Ružičić
Novinarski projekt: **Samo jednom algoritam pokuca na vrata ... 256**

79. Ivana Perković Rosan
Novinarski projekt: **Umjetnici s invaliditetom i terapijska snaga umjetnosti ... 258**

80. Maja Milanović
Novinarski projekt: **Očuvanje identiteta srpske nacionalne manjine kroz promicanje kulture na istoku RH ... 260**

81. Daniela Delale-Nađ
Novinarski projekt: **Zagreb za sve – Komunalna i ekološka pitanja kroz prizmu građanskih prava ... 263**

82. Damir Kopljar
Novinarski projekt: **Iseljena Hrvatska – Zašto mladi odlaze iz Republike Hrvatske? ... 268**

83. Nataša Rožić Mikolašević
Novinarski projekt: **Projektiranje dostojanstva: korak prema inkluzivno izgrađenom okolišu jednakih mogućnosti 271**

84. Tomislav Dasović
Novinarski projekt: **(Ne) ostavljajte srce na terenu! Bolesti srca vrhunskih sportaša 276**

85. Rozina Kugli
Novinarski projekt: **Kad susjed postane monstrum: femicid i tamna strana ljudske psihe 279**

86. Ivana Kalogjera Brkić
Novinarski projekt: **Nevidljive rane: Seksualnost i fertilitet žena s rakom 285**

87. Nevenka Cuglin
Novinarski projekt: **Život s rijetkim bolestima: Za njih odustajanje nikad nije bila opcija 288**

88. Dubravka Kovačić
Novinarski projekt: **Put ranjenih heroja: Povratak u rat ili tišina borbe 291**

89. Gordan Antić
Novinarski projekt: **Glas iz etera – putovanje kroz stoljeće radija na prostorima Hrvatske 295**

90. Maja Planinić
Novinarski projekt: **Dijagnoza nije prognoza? 298**

91. Dinka Premužić
Novinarski projekt: **Sigurna kuća 301**

92. Danijela Stanojević
Novinarski projekt: **Nevidljive godine – priče dostojanstva i borbe 305**

93. Filip Kušter
Novinarski projekt: **Postaje li sport za mlade luksuz? 310**

94. Rade Dragojević
Novinarski projekt: **Od kolijevke pa do groba najburnije je đačko doba 313**

95. Gordana Arh
Novinarski projekt: **Povratak kući – život umirovljenika iz dijaspore u domovini 319**

96. Silvija Novak
Novinarski projekt: **Tko će njegovati njegovatelje? 322**

97. Tena Vizinger
Novinarski projekt: **Ženska lica migracija 325**

98. Nikolina Bradarić
Novinarski projekt: **Slavonija naša pusta** **328**

99. Miroslav Šantek
Novinarski projekt: **Stanje i uvjeti rada civilnog društva na području od posebne državne skrbi** **330**

100. Andrea Falkoni Račić
Novinarski projekt: **(Ne)vidljive** **333**

101. Zdenko Duka
Novinarski projekt: **Provjerom činjenica protiv laži** **337**

102. Ines Loje
Novinarski projekt: **ESG: bauk ili rješenje** **341**

103. Vinco Gazdik
Novinarski projekt: **Tišina nakon krika: lica femicida u Hrvatskoj i dijaspori** **344**

104. Zoran Stajčić
Novinarski projekt: **Jazz – kulturni adut Hrvatske** **347**

105. Damir Kramarić
Novinarski projekt: **Povratnici krče šikaru i grade cestu povratka** **349**

106. Vid Jeraj
Novinarski projekt: **Novi pragmatizam – što ljevica može naučiti od desnice** **354**

107. Dina Šiljeg
Novinarski projekt: **Vršnjačko nasilje, uzroci, prepoznavanje i posljedice** **357**

108. Nives Matijević
Novinarski projekt: **Filmski plakat u Hrvatskoj – doba prije trailera** **361**

109. Tomislav Pašiček
Novinarski projekt: **Olimpijci nakon medalja** **364**

110. Michael Palijan
Novinarski projekt: **Osobe s invaliditetom jesu ravnopravni članovi društva!** **366**

111. Aleksandra Erak
Novinarski projekt: **Strah prepreka na putu do zdravlja** **369**

112. Saša Paparella
Novinarski projekt: **Kako biti Srbin u Srbu / Zadru / Vukovaru / Pakracu / Petrinji** **372**

113. Bojan Purić
Novinarski projekt: **Lošinjski sport kroz povijest** **374**

114. Alen Mikec
Novinarski projekt: **Izazovi i perspektive neprofitnog medijskog sektora ... 377**

115. Emir Imamović
Novinarski projekt: **Južna strana ... 381**

116. Miroslav Edvin Habek
Novinarski projekt: **Hrvatska kinoteka: Novi plan restauracije nacionalne filmske baštine – korak naprijed ili još jedna „zakrpa“? ... 383**

117. Nenad Kužina
Novinarski projekt: **Župna je zajednica otvorena svima ... 386**

118. Petra Orešković
Novinarski projekt: **Rat je muškog roda – višedimenzionalna uloga žena u ratovima 90-ih ... 390**

119. Pero Jurišin
Novinarski projekt: **Problem nestalih osoba u Domovinskom ratu – k istini, a protiv političkih manipulacija ... 393**

120. Ljubica Jurič
Novinarski projekt: **Nevidljive ruke sustava – žene koje drže društvo, ali ne i moć ... 399**

121. Dubravko Jagatić
Novinarski projekt: **Popularna glazba kao polazište za dobar biznis ... 402**

122. Igor Kretonić
Novinarski projekt: **Izaberi posao koji voliš i nećeš morati raditi ni jedan dan ... 405**

123. Goranka Jelinčić
Novinarski projekt: **Autizam: 'epidemija' suvremenog doba? ... 407**

124. Augustin Bašić
Novinarski projekt: **Smisao življenja u zoni sjećanja ... 409**

125. Nenad Bartolčić
Novinarski projekt: **Pisci i drugi autori, autorska prava i pravo na dostojanstven život ... 411**

126. Goran Gazdek
Novinarski projekt: **Imigranti u Hrvatskoj – adaptacija ili imigracija? ... 415**

127. Mirta Vranješ
Novinarski projekt: **Femicid u Hrvatskoj – zakon postoji, ali ubojstva se i dalje događaju ... 417**

128. Silvana Perica
Novinarski projekt: **Školovanje Roma: Između knjiga i starog željeza ... 421**

129. Dragan Toplek
Novinarski projekt: **Klima pretvara Međimurje u Dalmaciju 424**

130. Bruna Bašić
Novinarski projekt: **Palčići pod reflektorima – sveobuhvatan pogled na živote prijevremeno rođene djece 426**

131. Ilko Čulić
Novinarski projekt: **Thompson poslije Hipodroma – Kamo dalje zemljače..... 428**

132. Damir Mrvec
Novinarski projekt: **Koja je uloga žena na rukovodećim pozicijama u klubovima ili nacionalnim savezima 430**

133. Danijela Mlinac
Novinarski projekt: **Vrišteća tišina praznih sela 433**

134. Tatjana Horvatić
Novinarski projekt: **InspiRACIJA: Ljudi koji mijenjaju svijet 437**

135. Ivica Radoš
Novinarski projekt: **Stanje nekretnina i pokretnina u službi Titove vladavine (diktature): što je ostalo?..... 440**

136. Dražen Ćurić
Novinarski projekt: **Fenomen Mate Rimca: Što je obećao, a što je isporučio 444**

137. Tomislav Matijašić
Novinarski projekt: **Transformacija naivne umjetnosti – može li i treba li premostiti kist i staklo? 446**

138. Dražen Zetić
Novinarski projekt: **Etnoidentitet Hrvata Bosanske Posavine kroz prijeratne i poslijeratne migracije..... 449**

139. Robin Antolović (pseudonim David Martinović)
Novinarski projekt: **Backstage industrije zabave..... 451**

140. Budimir Šebečić
Novinarski projekt: **Strani radnici u Varaždinskoj županiji 454**

Objavljeni novinarski projekti u 2025.

https://aem.hr/blog/2025/11/10/kvalitetno-novinarstvo-2025/

AGENCIJA
ZA MEDIJE

Objavljeni novinarski projekti u 2025.

AGENCIJA
ZA MEDIJE

Zagreb, 2026.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno
politiku i stavove Agencije za medije.